

UGARİT KRALLIĞI'NIN SOSYO-EKONOMİK TARİHİ

Aslıhan ÇAYRAK ÇALIŞKAN

Aralık 2024
DENİZLİ

UGARİT KRALLIĞI'NIN SOSYO-EKONOMİK TARİHİ

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı
Eski Çağ Tarihi Programı
Doktora Tezi

Ashhan ÇAYRAK ÇALIŞKAN

Danışman
Prof. Dr. Şeyma AY ARÇIN

Aralık 2024
DENİZLİ

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

BİLİMSEL ETİK

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Aslıhan ÇAYRAK ÇALIŞKAN

ÖN SÖZ

Ras Şamra olarak bilinen Ugarit ülkesi Kuzey Suriye’de bulunmaktadır. MÖ 2. binyılın ortalarından itibaren ticari faaliyetleri onu Doğu Akdeniz kentleri arasında ekonomik anlamda en güçlüsü olup yıkıldığı döneme değin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan çevresini en çok etkilemiş kentlerden biri haline getirmiştir. Gerçekten de Ugarit, Doğu Akdeniz’deki birleştirici konumu itibariyle, Batı ve Doğu medeniyetleri arasındaki en önemli merkezi rolünü üstlenmiştir. Ugarit kentinin kendine özgü medeniyet unsurlarını barındırmasının yanı sıra Eski Yakındoğu’nun ticaret noktası olmasından dolayı temasa geçtiği toplumlarla, kendi farklı yönlerini onlara aktarırken etkileşimde bulunduğu toplumların farklı yönlerini de kendi bünyesinde harmanlamıştır. Öte yandan ham bakır, kalay, altın, gümüş ve diğer metallerin işlenmesi, Ugarit’teki ekonomik faaliyetin önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu doğrultuda yapılan tarım, hayvancılık, el sanatları ve çeşitli meslek gruplarını bünyesinde barındıran birçok evde ticari aktivitelerin gerçekleştirildiği ve yüksek rütbeli kişiler tarafından yönetilen uluslararası ticari firmaların olduğu saptanmıştır. Böylelikle bu yapı bize Ugarit’in sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgi vermektedir. Ugarit Krallığı, coğrafyası, stratejik konumu, siyasi, ekonomik ve kültürel yapısı nedeniyle Geç Tunç Çağı’ndaki eski doğu ve batı medeniyetlerinin birleştiği bir nokta olan ülkenin ekonomik yapısı sosyal yapısından ayrı değerlendirilemez.

Bununla beraber özellikle son 50 yılda Ugarit Krallığı’na dair yapılan araştırmaların halen aydınlatılmayı bekleyen bazı yönlerine rağmen bahsi geçen krallığın dili, dini, sosyo-ekonomik tarihi ve çevre uygarlıklarla teması noktasında önemli araştırmalar yapılmıştır. Nitekim Türkiye’de Ugarit üzerine yapılmış müstakil eserlerin sayısı oldukça azdır. Bu eserleri incelediğimizde Ugarit Krallığı’nın sosyo-ekonomik tarihi hakkında temel bilgiler verdikleri gözlemlenmiştir. Söz konusu durum Türk bilim dünyası açısından bir boşluk oluşturmaktadır. Bu tezin öncelikle Ugarit’in sosyo-ekonomik tarihini meydana getiren unsurları ve bu ülkenin Kuzey Suriye’de diğer ülkelerden sadece ticari faaliyetleri değil kendine has kültürü, ülkenin sosyal yapısı, yönetimi ve alfabetik çivi yazısıyla öne çıktıkları vurgulanmak istenmiştir. Dolayısıyla her yönüyle detaylı bir araştırmayı sunan ve bu çerçevede Ugarit’i hem sosyal hem ekonomik yaşamıyla ortaya koyan bu çalışmanın Türkçe kaynak eksikliğini doldurmasını temenni ederim.

Bu çalışmanın meydan gelmesinde en başından beri benimle aynı heyecanı paylaşan, büyük samimiyetle ufkumu aydınlatan, ne zaman çıkmaza girsem yol göstericim olan ve çalışmamı büyük titizlikle inceleyip, değerli bilgi ve görüşüyle çalışmamın eksiklerinin giderilmesinde en büyük pay sahibi olan, saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Şeyma AY ARÇIN'a kalbî sevgi ve saygılarımı bildiririm. Lisans hayatımdan beri hem alanı sevmem de büyük emeği geçen hem de çalışmamda tespit ve değerlendirmeleriyle önemli katkı sunan, kıymetli hocam Prof. Dr. Yusuf KILIÇ'a teşekkür eder saygılarımı sunarım. Çalışmamı inceleyerek kıymetli tavsiyelerde bulunmalarının yanı sıra çalışmamdaki çeşitli hataların düzeltilmesini sağlayan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hüseyin ÜRETEN'e, Prof. Dr. Esmâ ÖZ KİRİŞ'e ve Dr. Öğr. Üyesi Murat ORHUN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Doktora programının bütün aşamalarında kıymetli tavsiyeleri, manevi desteğiyle beni her zaman motive eden kıymetli eşim Osman ÇALIŞKAN'a sevgiyle teşekkürlerimi sunarım. Sevgisiyle destek veren ve çalışmamda öncü motive kaynağı olan biricik kızım Bengi ÇALIŞKAN'a ve manevi desteklerini esirgemeyen iki aileme de minnettarım. Ayrıca doktora süresince desteklerini eksik etmeyen ve çalışmamda yararlanan yabancı dillerdeki kaynakların temininde değerli yardımları için arkadaşım Dr. Eray KARAKETİR'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamı okuyarak düzeltilmesini sağlayan ve destekleyen doktora dönem arkadaşım Dr. Mehmet Hanefi DİNÇ'e içtenlikle teşekkür ederim. Yine çalışma sürecinde her zaman yardımına koşan değerli arkadaşım Fatma DERYA'ya çok teşekkür ederim.

Denizli, Aralık 2024

Aslıhan ÇAYRAK ÇALIŞKAN

ÖZET

UGARİT KRALLIĞI'NIN SOSYO-EKONOMİK TARİHİ

ÇAYRAK ÇALIŞKAN, Aslıhan

Doktora Tezi

Tarih Ana Bilim Dalı

Eski Çağ Tarihi Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Şeyma AY ARÇIN

Aralık 2024, xvi+342 sayfa

MÖ 2. binyılda Doğu Akdeniz ticaretinin kilit noktası olan Ugarit ülkesinde 1928'de başlayan arkeolojik kazılar sayesinde pek çok dilde çivi yazılı tablet gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışmanın ana kaynakları olan Akad, Hurri, Ugarit dillerindeki çivi yazılı tabletler ve arkeolojik buluntular temel alınarak oluşturulan eserler (PRU, KTU, RS, RSO, UGARITICA) ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik ve dini yaşamına dair bilgi vermektedir. Bununla birlikte bu kaynaklar ülkenin kozmopolit nüfus yapısını da gözler önüne sermektedir. Ugarit önce Mısır sonra Hitit Devleti'nin egemenliğine girmiş olup Kuzey Suriye'de diğer kentlerden birçok bakımdan ayrılmıştır. Ülkenin sosyal yapısına bakıldığında toplumun sınıflara ayrıldığı görülse de sınıflar arasında keskin bir hat bulunmadığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte belgelerde genellikle kral ve hanedan üyelerinin faaliyetlerine yer verilmesinden dolayı belgelerde halkın gündelik yaşamına ilişkin bilgiler çok geniş bir yer tutmaz. Günlük yaşama ilişkin bilgi kısıtlılığını Ugarit dini yaşamında da görmek mümkündür. Yine de bu kısıtlı bilgiler bize Ugarit toplumunun çok tanrılı bir dine sahip olduğunu ve tanrı, tanrıça isimleri ve görevleri bakımından da Mezopotamya, Mısır ve Kenan toplumlarından etkilenmiş olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Ugarit, kullandığı yazı sisteminin günümüzde kullanılan alfabetik yazı stiline katkıyla ortak kültürel mirasın teşekkülü anlamında önemli bir aktördür.

Ülkenin iklimi ve coğrafi konumu hem tarımsal hem ticari faaliyetlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Ülkede tarımsal üretimin yanında metal işleme ve zanaatkârlık sayesinde ticari faaliyetler daha da zenginleşmiştir. Bu doğrultuda ülkede bulunmayan ham maddeler ithal edilip işlenerek ihraç edilmiştir. Dolayısıyla Ugarit ülkesine has metalürji endüstrisi ortaya çıkmıştır. Ugarit'in bir diğer önemi de onun ticari faaliyetlerde aracı rol oynamasıdır. Nitekim başka bölgelerden gelen mallar Ugarit'in önemli limanlarında toplanmış ve Ugarit aracılığıyla diğer ülkelere hem kara hem denizden taşınmıştır. Ugarit'in bu sayede sağladığı temaslar krallığın tüm siyasi ve kültürel tarihini etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ugarit Krallığı, Ekonomi, Toplum Yapısı, Deniz Ticareti.

ABSTRACT**SOCIO-ECONOMIC HISTORY OF THE UGARIT KINGDOM****ÇAYRAK ÇALIŞKAN, Aslıhan**

Doctor of Philosophy (Ph.D.) Dissertation

Department of History

Programme of Ancient History

Dissertation Advisors: Prof. Dr. Şeyma AY ARÇIN

December 2024, xvi+342 pages

Cuneiform tablets in many languages have been unearthed thanks to archaeological excavations that began in 1928 in the country of Ugarit, which was a key point of Eastern Mediterranean trade in the 2nd millennium BC. The main sources of the study, cuneiform tablets in Akkadian, Hurrian, Ugaritic languages and works based on archaeological findings (PRU, KTU, RS, RSO, UGARITICA), provide information about the political, social, economic and religious life of the country. Moreover, these sources also reveal the cosmopolitan population structure of the country. Ugarit came under the rule of Egypt and then the Hittite State, and was distinguished from other cities in Northern Syria in many ways. When we look at the social structure of the country, it is noticeable that although the society is divided into classes, there is no sharp line between the classes. However, since the documents generally include the activities of the king and members of the dynasty, information about the daily life of the people does not take up much space in the documents. It is also possible to see the limited knowledge about daily life in the religious life of Ugarit. However, limited information shows that the Ugaritic society had a polytheistic religion and that they were influenced by Mesopotamian, Egyptian and Canaanite societies in terms of the names and duties of their gods and goddesses. On the other hand, Ugarit is an important actor in the formation of a common cultural heritage, as the writing system it used contributed to the formation of the alphabetic writing style used today.

The country's climate and geographical location have played an important role in shaping both agricultural and commercial activities. In addition to agricultural production, commercial activities in the country have become even richer thanks to metalworking and craftsmanship. In this regard, raw materials that were not available in the country were imported, processed and exported. Therefore, a metallurgical industry specific to the country of Ugarit emerged. Another importance of Ugarit is its role as an intermediary in commercial activities. As a matter of fact, goods coming from other regions were collected in the important ports of Ugarit and transported to other countries via Ugarit, both

by land and sea. The contacts that Ugarit achieved in this way influenced the entire political and cultural history of the kingdom.

Keywords: Ugarit Kingdom, Economy, Social Structure, Sea Trade.

İÇİNDEKİLER

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU.....	i
BİLİMSEL ETİK	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
Literatür Hakkında Bilgi	1
Ugarit Adının Kökeni	6
Ugarit Ülkesinde Yapılan Kazılar	7
Genel Hatlarıyla Ugarit Krallığı'nın Siyasi Tarihi	9

BİRİNCİ BÖLÜM

UGARİT KRALLIĞI'NIN SOSYAL TARİHİ

1.1. Ugarit Krallığı'nın Toplum Yapısı	25
1.1.1. Kralın Hizmetkârları (<i>bnš mlk</i>).....	28
1.1.2. Ugarit'in Oğulları-Özgür Yurttaşlar (Ak. <i>mârē Ú-ga-ri-it/ mârē^{al}Ú- ga-ri-it</i>)	31
1.1.3. Köleler (Sum. <i>İR</i> , Ak. <i>ardu</i> ve Ug. <i>'abdu</i>).....	32
1.2. Ugarit Ailesi	33
1.2.1. Evlenme.....	36
1.2.1.1. Köleler ile Evlilik.....	42
1.2.1.2. Levirat Evliliği.....	45
1.2.2. Boşanma	47
1.2.3. Miras.....	56
1.2.4. Evlatlık Alma	64
1.2.5. Mimari	66
1.3. Ugarit Krallığı'nın İdari Yapısı.....	68
1.3.1. Hanedan	68
1.3.1.1. Kral	68
1.3.1.2. Kraliçe-Ana Kraliçe.....	71
1.3.1.3. Veliht-Prens-Taht varisi (<i>útryn</i>).....	76
1.3.1.4. <i>skn</i> (<i>sākinu</i>)	77

1.3.1.5. <i>LÚ.MEŠ a-ši-ru-m</i>	82
1.3.1.6. <i>mur`u</i>	83
1.3.1.7. <i>škl</i>	83
1.3.1.8. <i>spr/ šipir/šipri</i>	84
1.3.1.9. <i>md(m)/mūdû</i>	87
1.3.1.10. <i>ngr/nāgiru</i>	88
1.3.1.11. <i>šatammu</i>	89
1.3.1.12. <i>tgr(m)</i>	89
1.3.1.13. <i>rēši/ša rēši</i>	89
1.3.1.14. <i>ḫazannu, sākinu/skn, rb</i>	90
1.4. Ugarit Krallığı'nda Din.....	91
1.4.1. Mezar ve Ölü Gömme Âdedleri	101
1.5. Ugarit Mitolojisi.....	104
1.5.1. Baal Mitosları	106
1.5.1.1. Baal ile Sular Mitosu	106
1.5.1.2. Anat'ın Baal'ın Düşmanlarını Öldürüşü.....	107
1.5.1.3. Baal için Bir Ev Yapılışı.....	107
1.5.1.4. Baal ile Mot Mitosu	109
1.5.1.5. Hadad Mitosu.....	110
1.5.1.6. Anat ile Yaban Öküzü Mitosu	111
1.5.2. Keret Efsanesi.....	111
1.5.3. Aqhat Efsanesi.....	113
1.5.4. Seher ile Şalim (Şafak ile Akşam'ın Doğuşları)	115
1.5.5. Nikkal ile Kathiralar	115
1.6. Ugarit Krallığı'nda Dil.....	115

İKİNCİ BÖLÜM

UGARİT KRALLIĞI'NIN EKONOMİK TARİHİ

2.1. Ugarit Krallığı'nın Coğrafyası	124
2.2. Ugarit Krallığı'nda Tarım	126
2.2.1. Zeytin.....	129
2.2.1.1. Zeytinyağı	133
2.2.2. Tahıllar	137
2.2.3. Üzüm	141
2.2.3.1. Şarap	143
2.2.4. Sulama Sistemi	145

2.2.5. Tarımsal Ürünlerin Depolanması	149
2.2.6. Tarımsal Ürünlerle İlgili Vergiler ve Memuriyetler.....	151
2.3. Ugarit Krallığı'nda Hayvancılık	155
2.3.1. Hayvanlarla İlgili Vergiler ve Memuriyetler.....	162
2.4. Ugarit Krallığı'nda Madencilik.....	164
2.4.1. Altın.....	164
2.4.2. Gümüş	165
2.4.3. Bakır	166
2.4.4. Kalay	171
2.4.5. Demir.....	171
2.4.6. Metal İşçiliği.....	172
2.4.7. Metallerle İlgili Memuriyetler ve Vergiler.....	176
2.5. Ugarit Krallığı'nda Zanaatkârlık.....	180
2.5.1. Seramik.....	180
2.5.1.1. İthal Seramik.....	181
2.5.1.2. Yerel Seramik	184
2.5.2. Cam	186
2.5.3. Tekstil.....	191
2.5.4. Ahşap.....	198
2.5.5. Zanaatkârlıkla İlgili Vergiler ve Memuriyetler	198
2.6. Ugarit Krallığı'nda Kara ve Deniz Ticareti	200
2.6.1. Yol Güzergâhları	200
2.6.2. Tüccarlar.....	204
2.6.3. Ticareti Yapılan Mallar	210
BULGULAR.....	213
SONUÇ	228
KAYNAKLAR	233
EKLER.....	259

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Ras Şamra Höyüğü'nün Havadan Görünüşü	260
Şekil 2. Ugarit Krallarının Soyağacı	261
Şekil 3. Kral II. Niqmaddu ile Mısırlı Bir Prensesin Evlendiğini Tasvir Ettiği Düşünülen Mermer Vazo	262
Şekil 4. Ugarit Ülkesinin Haritası	263
Şekil 5. Ugarit Ülkesinin Planı	264
Şekil 6. Kraliyet Sarayı Kapısı ve Etrafındaki Surların Kazısı (1939 Yılı)	265
Şekil 7. Kent Merkezinde Konutların Yer Aldığı Ev Kalıntıları	266
Şekil 8. Ugarit Kraliyet Sarayı ve Kuzeydeki Ek Yapıların Rekonstrüksiyonu	267
Şekil 9. Altında Delikleri Bulunan Duş Vazosu " <i>Clepsydra</i> "	268
Şekil 10. Ugarit'te Bir Evin Planı ve Rekonstrüksiyonu	269
Şekil 11. Kraliyet Sarayı Planı	270
Şekil 12. Urtenu Evi Kalıntısı	271
Şekil 13. Rapanu Arşivi Kalıntısı	272
Şekil 14. Urtenu Evi'nde Ele Geçen Ugaritçe Hece Listelerinin Yer aldığı Alfabe Tableti	273
Şekil 15. Tanrı Baal Heykeli	274
Şekil 16. Ugarit Krallığı'nın Kuzeyinde Yer Alan Cebel el-Aqra/Kel Dağ/Saphon Dağı	275
Şekil 17. Tanrı Baal'ın Şimsek ve Fırtına Karakterinin Vurgulandığı Stel	276
Şekil 18. Minet el-Beida'da da Ele Geçen Bereket Tanrıçası Aştarte'yi Tasvir Eden Fildişi Plak	277
Şekil 19. Tanrı Baal Tapınağı ve Rekonstrüksiyonu	278
Şekil 20. Tanrı Dagan Tapınağı ve Rekonstrüksiyonu	279
Şekil 21. Hurri Rhyton Tapınağı	280
Şekil 22. Tanrı El'in Kireçtaşından Heykeli	281

Şekil 23. Ras Şamra Kuzeybatı Bölgesi Mezar Odası	282
Şekil 24. Yağmalandığı Düşünülen Çift Çömlek Mezar Kalıntısı	283
Şekil 25. Evin Zemin Katında Yer Alan ve Dışarıdan Girişi Olan Mezar	284
Şekil 26. Ras Şamra'da Orta Tunç Dönemi'ne Tarihlenen Akropolis'te Yer Alan Mezar ve Mezar Hediyesi Olarak Kaseler	285
Şekil 27. Ras Şamra Orta Tunç Dönemi'ne Tarihlenen Akropolis'te Urne Tipi Gömüdeki Bir Yetişkin ve Bir Çocuğun Cenazesi	286
Şekil 28. Kuzey Sarayı'nda Ugaritçe Tabletlerin Keşfi	287
Şekil 29. Kuzey Saray'da Üzerinde Ugaritçe Yazıların Yer Aldığı Bronz Silahlar	288
Şekil 30. Ugaritçe Alfabe Tableti	289
Şekil 31. Ugarit Alfabesi'ndeki Çivi Yazılı İşaretler ve Latin Harf Karşılıkları	290
Şekil 32. Bet Şemeş'te Ugarit Dilinde Ele Geçen Alfabe Tableti Çizimi	291
Şekil 33. Geç Tunç Çağı'nda Kuzey Suriye'de Ugarit ve Komşularının Yer Aldığı Harita	292
Şekil 34. Ugarit'in Çevresindeki Önemli Liman ve Nehirler	293
Şekil 35. Minet el-Beida Sahili ve Limanının Harita Üzerinde ve Havadan Görünümü	294
Şekil 36. Ugarit'te Ele Geçen Beş Bronz Orak	295
Şekil 37. Çakmaktaşı Levhalardan Oluşan Orak Bıçakları	296
Şekil 38. Yabninu Evi'nin Kalıntısı	297
Şekil 39. Nahr ed-Delbé'deki Baraj Köprüsü Kalıntıları	298
Şekil 40. Köprü Barajın İnşa Edilmiş Halini Gösteren Rekonstrüksiyon	300
Şekil 41. Minet el-Beida'da 80 Büyük Kavanozun Yer Aldığı Depolama Alanı	301
Şekil 42. Kenan Küpü Örneği	302
Şekil 43. Ugarit Faunasına Ait Bazı Kalıntılar	303
Şekil 44. Antik Dönem Alaşia Bakır Yatakları	304
Şekil 45. Öküz Gönü Tipi Külçe Bakır Örnekleri	305

Şekil 46. Mısır Thebes'te Amenemopet'in ve Huy'un Mezarında Bakır Külçelerin Taşındığını Gösteren Mezar Resimleri	306
Şekil 47. Ras İbn Hani'de Ele Geçen Kireçtaşıdan Yapılmış Öküz Derisi Külçe Bakır Kalıbı	307
Şekil 48. Mısır'da Puyemre Mezarından Metal Döküm Sahnesi	308
Şekil 49. Kuzey Sarayı'nın Doğu Girişi	309
Şekil 50. Bronz ve Altından Yapılmış Tanrı El Heykeli	310
Şekil 51. Bronz ve Altından Yapılmış Tanrı Baal Heykeli	311
Şekil 52. Bronz Üzerine Altın Kaplama Yapılmış Oturan Bir Tanrıçanın Heykeli	312
Şekil 53. Yapımında Üç Farklı Metal Kullanılan Tören Baltası	313
Şekil 54. Lüks Eşya Kategorisinde Nitelendirilen Tören Silahı	314
Şekil 55. Üç Kulplu Üzengi Vazo-Kavanoz	315
Şekil 56. Beyaz Astarlı Seramik	316
Şekil 57. Taban Halkalı Seramik	317
Şekil 58. Bilbil	318
Şekil 59. Kraterler	319
Şekil 60. Mykenai Rhyton Örneği	320
Şekil 61. Yerel Boyalı Seramik Örneği	321
Şekil 62. Alçaltılmış Çömlek Çizimi	322
Şekil 63. Ras Şamra'nın Kuzeybatısında Bir Evde Sofra Takımlarıyla Dolu Taş Alan	323
Şekil 64. Mısır Mavisinden Yapılmış Nesne	324
Şekil 65. Ugarit'te Mavi Camsı Malzemelerden Yapılmış Nesnelere	325
Şekil 66. Cam Boncuklar	326
Şekil 67. Ugarit'te Analizi Yapılan Beş Cam Boncuk	327
Şekil 68. Sırlı Çömlek Çizim Örneği	328
Şekil 69. Bakır ile Renklendirilmiş Küre Şekli Mavi Cam Boncuk	329

Şekil 70. Kobalt Mavisi Mykenai Kuş Modeli Cam Boncuk	330
Şekil 71. Tek Renkli Mavi-Gri Fayanstan Yapılmış Bir Köpek Heykelciği	331
Şekil 72. Mavi-Gri Fayanstan Üzüm Tanesi Şekilli Boncuklar	332
Şekil 73. Ugarit'te Kullanılan Tezgâh Ağırlığı	333
Şekil 74. Şehir Merkezindeki Bir Evde Tekstil Hammaddelerinin Yıkanması ve Kumaşların Boyanması için Kullanıldığı Düşünülen Alan	334
Şekil 75. Murex Kabuk Yığınları	335
Şekil 76. Kraliyet Sarayı'ndaki Fildişi Yatak Üzerinde Uzun Elbise Giymiş Bir Kadın Süslemesi	336
Şekil 77. Ana Kraliçe'nin Konutu'ndan Saçı Kapalı Bir Heykel	337
Şekil 78. Doğu Akdeniz'in Haritası	338
Şekil 79. Doğu Akdeniz Ticaretinde Kara Güzergâhları	339
Şekil 80. Doğu Akdeniz Ticaretinde Deniz Güzergâhları	340
Şekil 81. Ura'daki Tüccarların Davranışlarını Düzenlemesine Yönelik Belgeyi İçeren III. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa'ya ait Bir Mühür Baskısı	341
Şekil 82. Hitit Kralının Mukiş'ten Tahıl İsteddiğine İlişkin Belge ve Kopyası	342

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ANET	Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament (1 st ed. 1950, 3 rd ed.) 1969, Princeton, New Jersey
AT	The Alalah Tablets, London, 1953
BASOR	Bulletin of the American Schools of Oriental Research
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CAD	The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of Chicago, 1956-2011
CAH	Cambridge Ancient History, 3rd Edition, 1970-2005
çev.	çeviren
DULAT	A Dictionary of the Ugaritic Language in the Alphabetic Tradition (Third Revised Edition). Leiden-Boston, 2015
EA	El Amarna. William Moran; The Amarna Letters, Johns Hopkins University Press 1992
IEJ	Israel Exploration Journal
IOS	Israel Oriental Studies
JAOS	Journal of the American Oriental Society
JNES	Journal of Near Eastern Studies
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazkoi, Leipzig 1916-23, Berlin 1954 vd
KTU	Die Keilalphabethischen Texte aus Ugarit, 1976-1995.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin 1921 vd
MÖ	Milattan Önce
OLA	Orientalia LovaniensaAnalecta
PRU	Royal Palais d'Ugarit I-VI, 1965-1970.
RIH	tablette de Ras Ibn Hani, 1989

RS	tablette de Ras Shamra, 1989
RSO	Ras Shamra Ougarit 1-12, Paris 1983-1995
s.	sayfa
S.	Sayı
SPAL	Revista de prehistoria y arqueología de la Universidad de Sevilla,
UG	Ugaritica 1-7, Paris 1939-1978

GİRİŞ

Literatür Hakkında Bilgi

Ugarit Krallığı'nın siyasi ve sosyal yaşamı ile ilgili yabancı ve yerli literatürde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda ülkenin tarihini aydınlatan birinci elden kaynakları Akadca, Hurrice, Ugaritçe metinler ve arkeolojik kalıntılar oluşturmaktadır. Bahsi geçen bu eserler kısaltmalarıyla birlikte *PRU*, *KTU(CAT)*, *RS*, *RSO*, *UGARITICA* olarak anılmaktadır. Bunlardan sırasıyla bahsedilecek olursa; *Série Palais Royal Ugarit* (*PRU*) isimli seri, Ugarit Kraliyet Sarayı'na ait doğu, batı, merkezi, güney, güney-batı, küçük ve büyük saray arşivlerinden elde edilen bilgileri içermektedir. Ayrıca bu arşivlerden çıkarılan Akadca, Hurrice, Babilce çivi yazılı metinler altı ciltlik eserler halinde ele alınmıştır. Bir diğer çalışma da *The Cuneiform Alphanumeric Texts from Ugarit* (*CAT*) adı altında iki seri olarak yayınlanmıştır. Bunların ilki olan *The Cuneiform Alphanumeric Texts from Ugarit I* (*CAT I*), 1971'e kadar keşfedilen ve yayınlanan Hurrice, Ugaritçe, Akadca metinleri içeren kapsamlı bir çeviri niteliğindedir. *The Cuneiform Alphanumeric Texts from Ugarit II* (*CAT II*) ise, *The Cuneiform Alphanumeric Texts from Ugarit I* (*CAT I*)'e benzer şekilde yapılandırılmakta olup ve çok sayıda edebi, dini ve ekonomik metinleri içermektedir. Bir başka seri olan, Ras Şamra (*RS*) kataloğu da çivi yazılı metinlerden oluşup 11 seriden meydana gelmektedir. Söz konusu metinler bugünkü Suriye'nin Lazkiye kentine lokalize edilen Ras Şamra antik kentinin arkeolojik kazı tarihçesi hakkındaki bilgilerle başlayarak, Ugarit Krallığı'nın epigrafik belgelerinin keşfi hakkında detaylı bilgi verir. *Ras Shamra-Ougarit* (*RSO*) isimli seri ise dokuz cilt olarak ele alınmıştır. Söz konusu seri Ugarit kentinin tarihöncesi hakkında bilgiler vermenin yanı sıra, bu kentte yapılan kazı çalışmalarına, taş sanatları ve sanayisine dair veriler sunmaktadır. Öte yandan yedi cilt halinde yayınlanan *UGARITICA* serileri ise Ras Şamra'nın keşfiyle ilgili çalışmalarla beraber birçok konuda bilgi içermektedir. Bu konular arasında Ugarit'in tarihöncesine ait araştırmalar, antropolojik çalışmalar, Ras Şamra ve çevresinde ortaya çıkartılan Hellen çömlekleri ve İslami Dönem sikkeleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Akadca çivi yazılı metinler, Ugarit'in arşivlerinden çıkarılan Hurrice ve Ugaritçe çivi yazılı metinlere dair açıklamaları ve yorumlamaları da içermektedir. Tüm bunlara ek olarak Hitit silindir mühürleri, Kıbrıs ve Girit tabletlerini de ele almaktadır.

Yabancı literatüre bakıldığında yukarıda bahsedilen birinci el kaynakları esas alan önemli bazı telif eserler bulunduğu görülmektedir. Ugarit'in günlük hayatına dair ilk kapsamlı çalışma A. van Selms tarafından 1954 yılında yayımlanan "*Marriage and Family Life in Ugaritic Literature*" isimli eserdir. Söz konusu eserde genellikle Ugarit mitolojisi ekseninde Ugarit toplumuna dair evlilik, aile, miras konuları işlenmektedir. Ugarit'in sosyal ve ekonomik hayatı hakkında en geniş çalışmaları ise Michael Heltzer yapmıştır. Bu çalışmalardan ilki 1976 yılında yayımlanan "*The Rural Community in Ancient Ugarit*" adlı eserdir. Eserde Geç Tunç Çağı'ndaki Ugarit toplumunun kırsal bölgedeki sosyal ve ekonomik yaşamı kısaca değerlendirilmektedir. Aynı bilim insanının 1982 yılında yayımlanan "*Goods, Prices and the Organization of Trade in Ugarit*" isimli eserinde Ugarit kentinin ticari faaliyetleri incelenmektedir. Çalışmada bu faaliyetler arasında ticareti yapılan mallar, bunların fiyatları ve diğer kentlerle bu fiyatların karşılaştırılması yapılmaktadır. Yazar, söz konusu iki eserde MÖ 2. binyılın önemli şehri olan Ugarit'in sosyal ve ekonomik hayatını detaylı şekilde ele almıştır. Ayrıca bu araştırmaları "*The Internal Organization of the Kingdom of Ugarit*" isimli çalışmasının meydana getirilmesinde ciddi katkılar sunmuştur. Böylelikle yazar Ugarit toplumunun sosyal hayatını, sınıfsal ayırım ve meslek gruplarını incelemiştir. Ugarit kentinin ekonomik yapısı hakkında bilgi sunan bir başka eser 2007 yılında K. M. Mcgeough tarafından yayımlanan "*Exchange Relationships at Ugarit*" isimli çalışmadır. Bu çalışmada Ugarit kentindeki kazılar doğrultusunda şehrin genelindeki ve Doğu Akdeniz'deki ekonomik faaliyetler incelenmiştir.

Bir diğer çalışma da 1978 yılında John Gibson tarafından yayımlanan "*Canaanite Myths and Legends*"dır. Ras Şamra'da yapılan kazılar neticesinde ele geçirilen çivi yazılı tabletlerden mitolojiye dair metinler incelenip değerlendirilmiştir. André Caquot ve Maurice Sznycer tarafından 1980 yılında yayımlanan "*Ugaritic Religion*" isimli eser Ugarit hakkında kısa bilgiler vererek Ugarit toplumundaki din kavramından, mitolojiden, tanrı ve tanrıçalardan bahsetmektedir. Ugarit dil ve gramerini öğretmek için J. C. de Moor ve K. Spronk tarafından 1990 yılında yayımlanan "*A Cuneiform Anthology of Religious Texts from Ugarit*" adlı çalışma Ugaritçe dini metinler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Ugarit dini hakkında detaylı bilgi sunan bir başka çalışma da 1998 yılında Nick Wyatt tarafından yayımlanan "*Religious Texts from Ugarit*" isimli eserdir. Söz konusu eser dini içerikli metinlerin tümünü mitoloji, destan, ritüel ve büyü kategorilerine

ayırarak incelemiştir. 2002 yılında *Dennis Pardee* tarafından yayımlanan “*Ritual and Cult at Ugarit*” (Writing from the Ancient World) isimli eserde, Ugaritçe ritüel içerikli metinler ve kült uygulamalarına dair metin çevirileri yer almaktadır. *M. S. Smith* ve *W. T. Pitard* tarafından 2009 yılında yayımlanan “*The Ugaritic Baal Cycle*” isimli eser de en önemli dini metinlerden biri olarak nitelendirilen *Baal Döngüsü* incelenmiştir.

Öte yandan *Wilfred G. E. Watson* ve *Nicolas Wyatt* tarafından 1999 yılında yayımlanan “*Handbook of Ugaritic Studies*” isimli eserde Ugarit toplumunun dili, dini, ekonomik hayatı, siyasi ve sosyal yapısı değerlendirilmektedir. Ugarit’in toplumsal yapısıyla birlikte Ugarit kentinin keşfedilmesi de dahil birçok konuyu ele alan çalışmalardan biri de *Peter C. Craigie* tarafından 1983 yılında yayımlanan “*Ugarit and the Old Testament*”dir. Diğer taraftan *William M. Schniedewind* ve *Joel H. Hunt*’un 2007 yılında yayımladığı “*A Primer on Ugaritic Language, Culture and Literature*” isimli eseri ise Ugarit ülkesinin diline dair giriş niteliğinde bir çalışma olup ülkenin sosyal hayatı, kültür yapısı hakkında da değerlendirmeler yapan bir el kitabı olarak nitelendirilmektedir. Bunlara ek olarak Ugarit kentinde yapılan kazı çalışmalarının 50. ve 75. yıllarına özel olarak hazırlanan eserler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1979 yılında yayımlanan *Gordon D. Young*’a ait “*Ugarit in Retrospect: Fifty Years of Ugarit and Ugaritic*” isimli eseridir. Bu eser, Ugarit kentinin arkeolojik kalıntılarını, yazılı belgeler doğrultusunda kentin siyasi yapısını ve kentteki denizcilik faaliyetlerini konu edinmektedir. Bir diğeri ise 2007 yılında yayımlanan *K. Lawson Younger*’a ait olan “*Ugarit at Seventy-Five*” isimli eserdir. Burada da Ugarit’in dili ve kültürüne dair değerlendirmeler bulunmaktadır. 2004 yılında *Marguerite Yon* tarafından yayımlanan “*The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*” isimli eser 1978’den 1998’e kadar Yon’un yönettiği Ugarit’te yapılan kazılar hakkında bilgi vermektedir.

Bununla birlikte ülkemizde Ugarit Krallığı ile ilgili az sayıda çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar Ugarit Krallığı ile ilgili doğrudan ya da belirli bir konu dahilinde dolaylı olmak üzere bilgi vermektedir. Bu çalışmalardan ilki 1947 yılında *Füruzan Kinal* tarafından yayımlanan ve Ugarit Krallığı’ndan dolaylı olarak bahseden, “*Şuppiluliuma’nın Suriye Seferleri*” isimli makalesidir. Söz konusu makale, Hitit Kralı I. Şuppiluliuma’nın Suriye’ye yaptığı seferleri ve bu seferler doğrultusunda Ugarit Krallığı’na değinmektedir. Ugarit Krallığı ile ilgili yapılan doğrudan çalışmaların ilki 1963 yılında yine *Füruzan Kinal* tarafından yayımlanan “*Ugarit Krallarının Tarihi*” isimli makalesidir. Söz konusu çalışmada Ugarit kenti hakkında Eski Ön Asya

devlet arşivlerinden yola çıkarak Ugarit Krallığı ile olan münasebetlere değinilmiş ve bu doğrultuda Ugarit kralları incelenmiştir. Bir diğer çalışma ise 1995 yılında *Süleyman Özkan* tarafından yayımlanan “*Önasya’da Geç Tunç Çağı Ticaret Hayatında Hitit Devletinin Yeri*” isimli makalesidir. Söz konusu çalışma Hitit Devleti ve Ugarit kenti arasında ekonomik ilişkilere değinen bir çalışmadır. 2002 yılında *Güngör Karauğuz* tarafından yayımlanan “*Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelere Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*” isimli eserde Ugarit kentinde ve Boğazköy’de ele geçen çivi yazılı belgeler ışığında Ugarit kenti ve Hitit Devleti arasında yapılan siyasi antlaşmalara yer verilmiştir. 2007 yılında *İlknur Şeyhoğlu* tarafından yayımlanan “*IV Tudhaliya’nın Asur Devleti ve Suriye’deki Vasal Krallıklara Yönelik Politikası*” isimli doktora tezidir. Aynı zamanda yazar bu çalışmayı 2008 yılında *Arkeoloji ve Sanat Yayınları* bünyesinde kitap olarak da bastırmıştır. Bu çalışmada Ugarit kentinin coğrafi konumu, ticari önemi ve siyasi tarihine değinilerek IV. Tudhaliya’nın Ugarit politikası değerlendirilmekle beraber Ugarit’in siyasi tarihi hakkında da bilgi verilmektedir. Aynı bilim insanı tarafından 2007 yılında yayımlanan “*Ugarit Kralı Ammiştamru İle Amurrulu Prenses Arasındaki Boşanma Davası ve Diplomatik ve Hukuksal Sonuçları*” isimli makale Ugarit’in sosyal yapısı hakkında bilgi vermesi açısından önemli bir çalışmadır. Çalışma, sosyal hayatın önemli bir parçası haline gelen boşanma davası ile alakalı bir tutanaktır. Bu çalışmada bahsi geçen boşanma davasına, Hitit Kralı IV. Tudhaliya ve Kargamış Kralı Ini-Teşup’un arabuluculuk yapması üzerine, kraliyet hayatında boşanmaların diplomatik açıdan ne kadar önemli olduğuna değinilmekte ve akabinde bunların hukuksal sonuçları değerlendirilmektedir. Ayrıca çalışmada ele alınan boşanma, kraliyetler arası ilk resmi boşanma davası olması açısından da önem arz etmektedir. Yine aynı bilim insanının 2008 yılında yayımlanmış “*M.Ö.13.Yüzyılda Kargamış Krallığında Görevli İki Hitit Memuru: Mâr Şarri (Dumu. Lugal) ve ^{Lú}kartappu*” isimli makalesi dikkate değer bir çalışmadır. Bu yayında Ugarit ülkesinin sosyal hayatında da karşımıza çıkacak olan *Mâr Şarri (Dumu. Lugal)* ve ^{Lú}*kartappu* unvanlı memuriyetler değerlendirilmektedir. Ayrıca 2008 yılında *Şeyma Ay Arçın* tarafından yayımlanan “*Ticari Bir Ambargo Örneği- Uralı Tüccarlar*” isimli makalesi de ticarete büyük öneme sahip Uralı tüccarlar hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bu doğrultuda Ugarit kenti içerisinde yürütülen uluslararası ticari faaliyetler noktasında, bu kentin büyük bir ekonomik öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Öte yandan 2010 yılında *İlknur Taş*’ın “*Geç Tunç Çağı’nda Doğu Akdeniz Bölgesindeki Deniz Ticaretinde Deniz Taşımacılığını İşler ve Aktif Hale Getiren Yönetim ve Kontrol*

Sistemlerinden Bahsedilebilir Mi?” isimli çalışmasında Geç Tunç Çağı’nda Doğu Akdeniz’in ticari sistemi içerisinde bulunduğu konum açıklanmıştır. Ugarit kenti hakkında bilgi veren bir diğer makale *Özlem Sir Gavaz*’a ait 2012 yılında yayımlanmış “*M.Ö.14.Yüzyılda Hitit Vasalı Ugarit, Mısır ve Doğu Akdeniz*” isimli makaledir. Söz konusu çalışmada Kuzey Suriye’nin en önemli liman kentlerinden biri olan Ugarit’in Doğu Akdeniz’deki stratejik konumundan bahsedilmiştir.

Bununla birlikte ülkemizde yapılan yüksek lisans tezlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. 2011 yılında Yüksek Lisans Bitirme Tezi olarak *Mehmet Yunus Akrep* tarafından hazırlanan “*Kuzey Suriye Devletleri ve Aştata Krallığı*” isimli çalışma da Ugarit kenti’nin ticari faaliyetlerine ilişkin kısaca bilgiler sunulmuştur. 2012 yılında *Ozan Çömelekoğlu* tarafından “*M.Ö. 2. binyılda Doğu Akdeniz’de Deniz Ulaşımı ve Liman Olgusu*” isimli yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Ugarit merkezli deniz ticareti konusu kısmen incelenmektedir. Diğer taraftan 2014 yılında *Demokan Tüylü* tarafından hazırlanmış olan “*Ugarit-Hitit İlişkileri*” konulu yüksek lisans tezi Ugarit kentinin Neolitik Dönem’den itibaren başlayan gelişim sürecini ve Orta Tunç Çağı’nda başlayan Ugarit-Hitit ilişkilerini, Ugarit kentinin yıkılışına kadar ayrıntılı şekilde incelemektedir. 2017 yılında *İlknur Gürgen* tarafından “*MÖ 2. binyılda Kıbrıs’ın Yakınoğu Ticaretindeki Rolü*” isimli yüksek lisans tezinde Ugarit kentinin ticari faaliyetlerine değinilmektedir. Yine aynı yıl *Serpil Sevim Kartal* tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “*MÖ 1500-1200 Yılları Arasında Ugarit şehrinin Ekonomik Önemi*” isimli çalışma konumuz mahiyetinde hazırlanmış önemli bir çalışmadır. Bu çalışmada kısaca Ugarit şehrinin kültürel özelliklerine değinilmiş ve Ugarit Krallığı’nın en parlak döneminde yapılan ticari faaliyetlerini değerlendirilmiştir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda söyleyebiliriz ki yapılan çalışmaların çoğu Ugarit’in ticari önemini vurgulamakla beraber Ugarit’in sosyal hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır. Söz konusu çalışmaları değerlendirdiğimizde Ugarit’in vasalı olduğu Mısır ve Hitit Devletleri ile ikili ilişkileri ortaya koyarken genellikle ticari önemi hakkında bilgiler sunulmaktadır. Dolayısıyla Ugarit Krallığı’nın sosyal yapısı ve ekonomisini oluşturan müesseseler gözardı edilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Ugarit Krallığı’nın sosyo-ekonomik tarihini ele alan çalışmaların yalnızca temel bilgilerden ibaret olması sebebiyle bu konunun tüm yönleriyle incelenmesi Türk bilim dünyası açısından bir boşluğu dolduracaktır.

Dolayısıyla bu boşluğu bir parça da olsa doldurabilmek açısından bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Çalışmamızda, Ugarit Krallığı'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yaşamı ile ilgili tüm unsurlar incelenmiştir. İlk olarak giriş bölümünde literatür olarak temel alınan kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Ugarit adının kökeni tartışılmış olup devamında ülkede yapılan kazılar ele alınmıştır. Sonrasında Ugarit Krallığı'nın siyasi tarihini genel hatlarıyla ele almak adına, Ugarit tahtına çıkan krallar kronolojik sıra gözetilerek, döneminin önemli olayları ve temas ettikleri devletlerle ilişkileri incelenmiştir.

Birinci bölümde Ugarit ülkesinin sosyal hayatına dair toplum yapısı, hane halkı, evlenme, boşanma, miras ve evlatlık alma konuları ele alınmıştır. Yine bu bölümde krallığın yönetim yapısından bahsedilmiş olup yönetimde yer alan hanedan üyeleri ve üst düzey devlet görevlileri detaylı şekilde incelenmiştir. Ugarit ülkesindeki din, mitoloji ve dil konuları da devamında verilmiştir.

İkinci bölümde Ugarit ülkesinin ekonomik yapısı incelenmiş olup bu hususta öncelikli olarak ülkenin coğrafi yapısı ve iklim özellikleri belirtilerek ülkede yapılan tarım ürünlerine yer verilmiş olup devamında sulama sistemi ile ilgili bilgiler tartışılmıştır. Ekonominin bir diğer parçası olan hayvancılık, metal işleme, zanaatkârlık aynı bölümde incelenmiştir. Ugarit'in önemli konumu ve bunu iyi şekilde değerlendirmesiyle ortaya çıkan kara ve deniz ticareti son başlığı oluşturmaktadır. Burada ticari faaliyetlerde kullanılan yol güzergâhları, görevli tüccarlar ve hangi ülkelerde hangi malların ticareti yapıldığına değinilmiştir.

Ugarit Adının Kökeni

Günümüzde Kuzey Suriye'de bulunan ve bugünkü adı Ras Şamra olarak bilinen antik Ugarit ülkesi, Akdeniz sahili boyunca uzanan dar bir ova görünümündeki Lazkiye'nin kuzeyinde yer almaktadır. Ugarit, MÖ 3. binyıl ile 10. yüzyıla kadar olan bir tarih aralığında Doğu Akdeniz'in en önemli ve en büyük ülkelerinden biridir. Ugarit ülkesinde bulunan ve MÖ 2. binyıla tarihlenen zengin arşivlerden elimize ulaşan bilgiler buranın Ugarit Krallığı'na ev sahipliği yaptığını ortaya koymaktadır. Ugarit Krallığı, MÖ 2. binyılın ortalarından itibaren ticari faaliyetleri sayesinde Mısır Devleti'ni Hitit İmparatorluğu'na, Mezopotamya'yı da Mykenai (Myken) Uygarlığı'na bağlayan geniş bir ticari ağın merkezi konumuna gelmesiyle tarihi ve kültürel anlamda oldukça önemli bir yer işgal etmiştir.

Bölgedeki ilk kazılar 1929 yılında başlamış¹ ve Ugarit ülkesinin Neolitik Dönem'den itibaren iskân edildiği ortaya konmuştur. Ugarit ülkesinin adına ilk olarak MÖ 3. binyıla tarihlenen Ebla (Tell Mardih/İdlip) arşivlerinde rastlanmaktadır. Ugarit kelimesinin anlamı kesin olarak tespit edilememekle birlikte çift dilli Ugaritçe ve Akadca sözlüklerin hiçbirinde bu kelimenin kökenine dair bir bilgi bulunamamıştır. Öte yandan Akadca “çayırılık, ekilebilir alan” anlamlarına gelen *ugārišam* ve *ugāru* kelimelerinin, Ugarit sözcüğünün kökeni olma ihtimali olduğu bildirilir.² Bununla birlikte Yon, Ebla arşivlerindeki *Ug-ga-ra-at^{ki}* kelimesinin Ugarit isminin ilk hali olabileceğini belirtmiştir.³ Ülkenin MÖ 2. binyıl tarihi hakkındaki bilgiler Fırat Nehri kıyısında yer alan Mari (Tell Hariri)⁴, Antakya sınırları içerisindeki Alalah, Mısır'daki El Amarna⁵ ve Hitit Devleti'nin başkenti Boğazköy'den gelmektedir.⁶

Ugarit Ülkesinde Yapılan Kazılar

Bölgedeki araştırmalar, 1928 yılında bir köylünün höyüğün bulunduğu alanda tarlasını sürerken tonozlu bir mezarı gün yüzüne çıkarması ile başlamıştır.⁷ Bölgedeki ilk arkeolojik kazılar ise 1929 yılında Claude F. A. Schaeffer liderliğinde ve M. Virolleaud, M. René Dussaud'un eşliğinde Fransız bir ekip tarafından yönetilmiştir. Başlangıçta kazılar Minet el Beida Körfezi'nde yoğunlaşmıştır. Kazı çalışmaları esnasında Ugarit ülkesinin Doğu Akdeniz'deki diğer ülkelere oranla daha büyük yer kapladığının görülmesi ile yaklaşık 2000 km²lik alanı kaplayan Ras Şamra höyüğünde (Şekil 1) bir ay sonra kazılara devam edilmiş ve böylelikle MÖ 2. binyılın ikinci yarısına tarihlenen yerleşim alanları gün ışığına çıkarılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 1939 yılında kazılara ara verilmiş ve savaşın bitmesiyle 1948'de kazılara kalındığı yerden tekrar devam edilmiştir. 1972-1975 yılları arasında kazıları Henri de

¹ Jordi Vidal, “Historia y cultura de Ugarit”, *Temas y problemas de historia antiguo oriental. Una introducción*, F. Luciani, L. Rovira (ed.), Ediciones Universidad Nacional del Litoral, Catedrai, Santa Fe, 2021, s. 132.

² CAD U: 27-33; Demokan Tüylü, *Ugarit-Hitit İlişkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 1; Aysel Ateş, *Eski Yakınoğu Arşivleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2018, s. 85.

³ Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, 2006, s. 16.

⁴ Buradaki belgelerde ise *ú-ga-ri-it* ya da *ú-ga-ri-tim* şeklinde geçmektedir. Bkz. UG I:16: 2; Julien Cooper, Anna-Latifa Mourad, “Further Observations on Ugarit and Egypt in the Early New Kingdom”, *Göttinger Miszellen: Beiträge zur ägyptologischen Diskussion*, S. 258, Göttingen, 2019, s. 70.

⁵ J. Cooper, A. L. Mourad, “Further Observations...”, s. 63.

⁶ M. Yon, *The City...*, s. 15.

⁷ Olof Pedersén, *Archives and Libraries in the Ancient Near East 1500-300 B.C.* Bethesda, Maryland, 1998, s. 68; Kevin M. McGeough, *Exchange Relationships at Ugarit*, Ancient Near Eastern Studies, Supplement 26, Peeters Leuven, 2007, s. 39.

Contenson yürütmüştür. 1975-1976 yılları arasındaki kazılar ise J. Marqueron tarafından yürütülmüş ve 1976 yılında Marguerite Yon idaresinde tekrar başlayan Ugarit kazıları 2000 yılına kadar kesintisiz devam etmiştir.⁸

Höyükteki çalışmalar sonrası 5. yapı katının MÖ 6500-6000 yıllarına, 4. yapı katının MÖ 4000- 3500 yıllarına, 3. yapı katının MÖ 3500-2100 yıllarına, 2. yapı katının 2100-1600 ve 1. yapı katının MÖ 1600-1200 yıllarına tarihlendiği tespit edilmiştir⁹. Yukarı Şehrin batı yamacındaki “Sondage SH” olarak adlandırılan alanda yapılan çalışmalar Neolitik Dönem’de burada avcılık ve balıkçılıkla geçinen bir grup çiftçinin yaşadığını ortaya koymaktadır. Kalkolitik Dönem’e tarihlenen 4. yapı katı kuzeydoğu ve doğu yönünden Ugarit’e yapılan göçlerin izlerini taşır. Öte yandan ülkede Hassuna ve Halaf boyalı çanak çömlekleri sıkça görülmektedir. Geç Kalkolitik Dönem’de de Ubeyd kökenli monokrom, geometrik, boyalı çanak çömlekler ülkedeki Mezopotamya etkisini gözler önüne serer. Erken Tunç Dönemi’ne tarihlenen 3a ve 3b katmanlarında dar sokaklar ve sur yapısı tamamlanan bir kent ortaya çıkarılmıştır. Dönemin sonuna doğru ise Anadolu etkisini gösteren parlatılmış kırmızı kapların varlığı dikkat çekmektedir. Orta Tunç Dönemi’nde Mezopotamya’nın büyük bölümü gibi Ugarit ülkesi de Amurru göçlerinden etkilenmiştir. Metal buluntular, Amurru göçleri ile Ugarit ülkesine yerleşenlerden bazılarının metalurji konusunda uzman kişiler olduğunu ortaya koymaktadır. Yaklaşık olarak MÖ 1900-1650 yılları arasında Ugarit’in yüz ölçümünün büyüdüğü ve ülkeye sur inşa edildiği ortaya konmuştur. Kazı çalışmaları sonucu 2. ve 1. yapı katları Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit Dönemi’ne tarihlenmiştir.¹⁰

Kazılar esnasında ortaya çıkarılan en önemli keşifler arasında saray, tapınaklar, mezarlar ve evler gibi mimari buluntuların yanı sıra birçok çanak çömlek, altın, bronz, gümüş, fildişinden yapılmış değerli nesne, bronz silahlar, süs eşyaları, vazolar, tanrı stelleri, ağırlık taşları, mücevher kabı, kolye ve kolye uçları, çivi yazılı tabletlerin bulunduğu zengin arşivler bulunmaktadır. Yarım asırdan fazla süre devam eden kazılar sonrası arkeolojik bulgular ve yazılı belgeler refah düzeyi yüksek olan Ugarit ülkesinin, Doğu Akdeniz Geç Tunç Dönemi’nin en zengin krallıklarından biri olduğunu göstermiştir.

⁸ Adrian H. W. Curtis, “Ras Shamra, Minet el-Beida and Ras Ibn Hani: The Material Sources”, *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Leiden, Boston, Köln, 1999, s. 5-9; M. Yon, *The City...*, s. 8-15; K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 39-40.

⁹ A. H. W. Curtis, “Ras Shamra...”, s. 10.

¹⁰ M. Yon, *The City...*, s. 15-16.

Genel Hatlarıyla Ugarit Krallığı'nın Siyasi Tarihi

Ugarit Krallığı hakkındaki ilk yazılı bilgiler Orta Tunç Dönemi'ne tarihlenmekle birlikte bunlar Alalah'ta bulunan bir tablet ve yine aynı döneme tarihlenen Halep Kralı Hammurapi'nin Mari kralı Zimri Lim'e gönderdiği bir mektuptur (AT 358, MÖ 1775-1761). Bununla birlikte hanedan mühürleri ve Ugarit'te yapılan kazılar esnasında bulunan kral listelerinden de bilgi edinilmiştir. Kral listeleri RS 24.257 numaralı metinden gelmektedir. Yine kral listeleri sunan RS 88.2012, RS 94.2518, RS 94.2528 ve RS 94.2501, RS 24.257 numaralı metinler oldukça önemlidir.¹¹

Bu metinler doğrultusunda yapılan çalışmalarda Ugarit Krallığı'nın en eski dönemleri hakkında birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Jordi Vidal'e göre edebi ve dini içerikli metinlerde Ugarit'in ilk kralı olarak belirtilen *Ditanu*, esasında eski Amurru efsanelerinde yer alan ve tarihi gerçekliği olmayan ilahi bir figürdür. Bu efsaneler onu "kralların atası" olarak saymaktadır.¹² Ayrıca o, Ditanu'yu Akadca yaban öküzü, bizon anlamına gelen *ditinu*¹³ ile ilişkilendirerek bu figürün, bir kabile totemi olabileceğini de belirtir.¹⁴

D. Pardee, RS 24.272 ve RS 24.248 numaralı metinlerden yola çıkarak Ditanu'nun bir tanrı olduğunu bildirmiştir.¹⁵ Ayrıca o, tanrıları giydirmek ile ilgili bir ritüel metninde¹⁶ geçen "*Ditanu tapınağı için bir ritüel sunumu*" ifadesinin, bu figürün tanrı vasfını ortaya koyduğunu belirtmiştir.¹⁷

Ditanu figüründen ayrı olarak, araştırmacılar kral listelerinden başlayarak Ugarit hanedanının "gerçek tarihini" yeniden inşa etmeye çalışmışlardır. Ancak Ugarit arşiv belgeleri de bu ilk dönem krallar hakkında detaylı bilgi sunmamaktadır. Ugarit dışından gelen bilgilerimiz bize bu noktada yardımcı olmuştur. Nitekim Halepli (Halab) Hammurapi'nin Marili Zimri-Lim'e yazdığı bir mektupta adı belirtilmeyen bir Ugarit kralına atıfta bulunmaktadır. Adı anılmayan bir Ugarit kralından bahseden bir başka belge de¹⁸ Alalah' ta ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu belgede geçen *Buruqqu LÚ URU*

¹¹ D. Tüylü, *Ugarit-Hitit...*, s. 22.

¹² Jordi Vidal, "The Origins of the Last Ugaritic Dynasty", *Altoriental Forsch*, 33/1, Berlin, 2006, s. 168.

¹³ DULAT: 283.

¹⁴ J. Vidal, "The Origins...", s. 169.

¹⁵ Dennis Pardee, *Ritual and Cult at Ugarit*, Atlanta, 2002, s. 34.

¹⁶ RS 24.248.

¹⁷ D. Pardee, *Ritual and...*, s. 113.

¹⁸ AT: 358.

ú-ga-ri-it ifadesindeki kişi ismi olan Buruququ'nun Ugarit ülkesinin idarecisi olabileceği düşünülmektedir.¹⁹

1961 yılı kazılarında bulunan ilk kral listesi RS 24. 257 numaralı belgedir. Hurri Tapınağı'nda bulunan bu belge, Geç Tunç Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Söz konusu listede, Ugarit'in ilk kralı olarak “*Yaqaru*” ismi daha kayıtlıdır.²⁰ Yaqaru'dan başlayarak Ugarit arşivlerinde kendisine ve faaliyetlerine dair ayrıntılı bilgi edindiğimiz kral I. Ammiştamru'ya kadar dört kral ismi daha geçmektedir. Bu belgenin incelenmesi sonucunda, Yaqaru'nun Ugarit'te hüküm sürmüş ve ismini bildiğimiz ilk gerçek tarihi kişilik olduğu büyük oranda kabul görmektedir. Bununla birlikte, Yaqaru'nun Ugarit hanedanının kurucusu olduğunu belirten, dört yeni kral listesi daha vardır. Bunlar RS 88.2012, RS 94.2518, RS 94.2528 ve kırık olan RS 94.2501 numaralı belgelerdir. Söz konusu belgelerin tümü, RS 24.257'de olduğu gibi Ugarit dilinde değil, Akad dilinde yazılmıştır. Bununla birlikte Hurri Rahip Evi olarak adlandırılan yapının 10 numaralı odasında Ugaritçe bir kral listesi²¹ daha bulunmuştur. Listelerde her ismin önünde “tanrı” (*il /DİNGİR*) kelimesinin bulunması oldukça dikkat çekicidir.²² Bu bilgiler doğrultusunda başlangıcından itibaren Ugarit kral listesi aşağıdaki gibidir:

Yaqaru

I. Ibiranu

I. Niqmaddu

I. Niqmepa'

I. Ammiştamru (MÖ 1350)

II. Niqmaddu (MÖ 1350-1315)

Ar-halba (MÖ 1315-1313)

II. Niqmepa (MÖ 1313-1260)

¹⁹ J. Vidal, “The Origins...”, s. 169.

²⁰ Ugarit hanedanının kurucusu olduğu düşünülen bu kralın adına sadece RS 16.145=PRU III: 169 numaralı bağış belgesinde rastlanmaktadır. Adı ve mührü sonraki krallar tarafından kullanılmış olup bu ismin özel bir isim değil daha çok onursal bir isim olduğu düşünülmektedir; UG III:66-67; Kenneth A. Kitchen, “The King List of Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 9, Germany, 1977 (1978), s. 138-142; Mario Liverani, *Storia di Ugarit nell'eta degli Arhivi Politici*, Roma, 1962, s. 137.

²¹ KTU 1.1133.

²² J. Vidal, “The Origins...”, s. 169-173.

II. Ammiştamru (MÖ 1260-1235)

II. Ibiranu (MÖ 1235-1225/1220)

III. Niqmaddu (MÖ 1225/1220-1215)

‘Ammurapi (MÖ 1215-1190/1185) (Şekil 2) ²³

I. Ammiştamru (MÖ 1350)²⁴: I. Ammiştamru’nun²⁵ Hurri asıllı olduğu düşünülmektedir.²⁶ RS 19.68=PRU IV:284 numaralı metne göre I. Ammiştamru’nun Abdi’Aşırtı’nın oğullarından biri ve Amurrulu Aziru’nun erkek kardeşi olan Niqmepa’nın çağdaşı olduğu bildirilmektedir. Bu kralın adına Ugarit ülkesinde yapılan kazılardan ziyade²⁷ çoğunlukla Amarna belgelerinde ve Ugarit’ten gelen mektuplar arasında rastlanmıştır.²⁸ Kral tarafından yazdırılan tek belge ise RS 16.112 numaralı mektuptur. RS 16.112 numaralı mektubun selamlama bölümünün Amarna üslubunda olması sebebiyle mektubun alıcısının Mısır kralı olduğu düşünülmektedir.²⁹ Bununla birlikte Amarna arşivinden EA 45³⁰ numaralı mektupta da I. Ammiştamru kendisini III. Amenophis’in sadık vassalı ilan etmiştir.³¹ Kral mektubunda, bölgesinde yaşanan tehlikeleri Mısır kralına aktararak, ondan yardım istemektedir. Bu tehlikeler Amurru Krallığı ya da I. Şuppiluliuma’nın Kuzey Suriye seferi kaynaklı olmalıdır.³² Her ne kadar I. Ammiştamru kendisini Mısır’ın vassalı ilan etse de onun iktidarı döneminde Ugarit’in Mısır ile tam anlamıyla nasıl bir ilişki içerisinde olduğu net değildir.³³ Ancak

²³ J. Vidal, “The Origins...”, s. 173.

²⁴ Taht yılları Jordi Vidal, “The Origins of the Last Ugaritic Dynasty”, *Altoriental Forsch*, 33/1, Berlin, 2006’dan alınmıştır.

²⁵ William L. Moran, “The Amarna Letters, London, 1992, s. 120; William M. Schniedewind, Cochavi-Rainey Z. (ed.), *The El-Amarna Correspondence: A New Edition of the Cuneiform Letters from the Site of El-Amarna based on Collations of all Extant Tablets, Handbook of Oriental Studies, Section 1 The Near and Middle East*, (çev. Anson F. Rainey), 110, Brill, Leiden-Boston, 2015, s. 380-381.

²⁶ Füzün Kınal, “Ugarit Kırallarının Tarihi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/14, Ankara, 1963, s. 4.

²⁷ Horst Klengel, *Syria 3000 to 300 B.C.: A Handbook of Political History*, Berlin, 1992, s. 130.

²⁸ İlknur Taş, *Hittit Kralı IV. Tudhaliya: Asur Devleti’ne ve Suriye’deki Vassal Krallıklara Yönelik Politikası*, İstanbul, 2008, s. 158.

²⁹ F. Kınal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 4.

³⁰ Mektubun tamamı için bkz. W. L. Moran, *The Amarna...*, s. 117-118; W. M. Schniedewind, Cochavi-Rainey Z., *The El-Amarna...*, s. 370-373.

³¹ Ugarit Krallığı, III. Amenophis’in yaşamı boyunca Mısır’a sadık kalmıştır. Öyle ki Ras Şamra’da yapılan kazı faaliyetleri esnasında, saray kalıntıları arasında bulunan kaymaktaşı vazo parçaları üzerindeki Mısır’ın skarabeleri ve kraliyet çiftinin çizimleri (Kraliçe Tiy- III. Amenophis) bu vassallığın en iyi göstergesidir. Yine bu tarz diplomatik hediyelerin Akhenaten ve Nefertiti’nin saltanatının ilk yıllarında da gönderildiği bilinmektedir. Bkz. Margaret S. Drower, “Ugarit”, *Cambridge Ancient History*, 2/2, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger (ed.), Cambridge, 2008, s. 133-134; J. Vidal, “Historia y cultura...”, s. 134.

³² M. S. Drower, “Ugarit”, s. 133-134.

³³ Amélie Kuhrt, *Eski Çağ’da Yakınoğu*, c. 1, (çev. Dilek Şendil), İstanbul, 2009, s. 400.

bilinen odur ki kral, Ugarit ülkesi limanlarını Mısır gemiciliğine açık tutmaktadır.³⁴ Bu durum Mısır'ın Suriye üzerindeki siyasi etkisine ortaya koymaktadır.

Mısır Devleti'nin yanı sıra Ugarit kralının Hitit Devleti ile ilişkisi yazılı belgelerde gözlemlenmektedir. II. Niqmaddu zamanına ait geriye dönük bir belgede,³⁵ kralın atalarının Hitit krallarının arkadaşları olduğu iddia edilmiştir.³⁶ Ancak kendi bölgesinde Ugarit'i komşuları ile bir barışık bir savaşırken görmekteyiz. Nitekim Ugarit ve Amurru arasında ittifaklar yapıldığı, hanedanlar arası evlilik bağı kurulduğu bilinirken iki krallığın rekabeti de söz konusudur.³⁷ Burada Ugarit kralı I. Ammiştamru ve muhtemelen Aziru'nun kardeşi olduğu tahmin edilen Niqmepa (?) arasındaki anlaşmazlık dikkat çekmiştir.³⁸ Bu iki küçük krallık arasındaki anlaşmazlık Hitit ve Kargamış krallıklarının dahli ile ittifaka dönüştürülmüştür.³⁹

II. Niqmaddu (MÖ 1350-1315): Ugarit kraliyet arşivlerinden kendisi hakkında doyurucu veriye ulaştığımız kral II. Niqmaddu yazıcılık faaliyetlerine önem vermiş ve böylelikle kendi belgeleriyle temsil edilen ilk Ugarit hükümdarı olmuştur.⁴⁰ I. Ammiştamru'dan sonra başa geçen II. Niqmaddu, Yaqaru döneminden beri kullanıldığı bilinen hanedan mührüne sahip Ugarit kralıdır.⁴¹

Bilindiği üzere MÖ 1360 civarında Ugarit, olasılıkla bir deprem kaynaklı taşkınlara uğramıştır. Sonrasında limanı harap eden ve sarayın bir kısmı dahil şehrin yarısını küle çeviren yangınlar baş göstermiştir. Muhtemelen Mukiş ya da Nuhaşşe'nin saldırıları sonucu ülke arşivlerinin de yanmasıyla beraber II. Niqmaddu öncesi bilgiler oldukça azdır.⁴² Kral II. Niqmaddu'ya ait belgelerin çoğu ise siyasi niteliktedir.⁴³

II. Niqmaddu'nun saltanat dönemi hakkında bilgi veren çivi yazılı arşiv belgeleri onun, Hitit Kralı I. Şuppiluliuma, Kargamış kralı Şarri-Kuşuh, Amurru kralı Azirru, Nuhaşşe kralları Adad/Addu-nirari ve Tette, Mukiş kralı Hur-Addu, Niya kralı Aki-Teşup ve Siyannu kralı Abdi-Hepa ile çağdaş olduğunu göstermektedir.⁴⁴ Kesin

³⁴ M. S. Drower, "Ugarit", s. 133.

³⁵ PRU IV:35.

³⁶ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 131.

³⁷ M. Yon, *The City...*, s. 21.

³⁸ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 131.

³⁹ M. Yon, *The City...*, s. 21.

⁴⁰ M. Yon, *The City...*, s. 20.

⁴¹ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 130.

⁴² A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 400-401.

⁴³ F. Kinal, "Ugarit Krallarının...", s. 5.

⁴⁴ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 131.

olmamakla beraber II. Niqmaddu'nun, Mısır firavunları Akhneton ya da Tutankamon ile aynı dönemde yaşadığı düşünülmektedir.⁴⁵

Ugarit Krallığı, II. Niqmaddu zamanında da Mısır'a bağımlı olma statüsünü devam ettirmektedir. Nitekim bu durum Amarna arşivinde de karşımıza çıkar. Öte yandan Ugarit ile Mısır arasındaki barışçıl ilişkiler⁴⁶ sadece siyasal anlamda ilerlememiş EA 46 ve EA 49 numaralı mektuplardan da izlenebildiği üzere hanedanlıklar arası evlilikler de gerçekleştirilmiştir. Nitekim Ugarit ülkesindeki kazılar esnasında bulunan, üstünde II. Niqmaddu'nun adı yazılı mermer bir vazo onun Mısırlı bir prensesle evlendiğini tasvir etmektedir. (Şekil 3)⁴⁷ Söz konusu vazo Mısırlıların sarayda yaptıkları düğünlerdeki bir ayini yansıtmaktadır.⁴⁸ Öte yandan EA 49 numaralı mektup II. Niqmaddu tarafından Mısır'dan istenen bir doktor ile ilgilidir.⁴⁹ Bu doktor, Ugarit sarayında hizmet edecektir.⁵⁰

Ugarit, Hitit Krallığı'nın da etki sahasındadır. Öyle ki Anadolu'da siyasi birliği yeniden düzenleyen Büyük Hitit Kralı I. Şuppiluliuma, Hitit Devleti'nin ekonomik çıkarları için Kuzey Suriye'nin zengin şehirlerini Mitanni egemenliğinden çıkarmayı düşünmüştü.⁵¹ Hatta bu sebeple I. Şuppiluliuma'nın, Kizzuwatna'da oğlu Telipinu'yu yönetime getirmiş olması Suriye seferi öncesi aldığı askeri-politik hazırlıklardan biri olarak değerlendirilmektedir.⁵² CTH 45 numaralı mektuba göre, I. Şuppiluliuma Ugarit Krallığı'nın topraklarını ele geçirmeye çalışan Nuhaşşe⁵³ ve Mukiş⁵⁴'e karşı II.

⁴⁵ Itamar Singer, "A Political History of Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Leiden, Boston, Köln, 1999, s. 624.

⁴⁶ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 400.

⁴⁷ F. Kınal, "Ugarit Kırallarının...", s. 4-5.

⁴⁸ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 400.

⁴⁹ J. Vidal, "Historia y cultura...", s. 134.

⁵⁰ W. M. Schniedewind, Z. Cochavi-Rainey (ed.), *The El-Amarna...*, s. 380-381; W. L. Moran, *The Amarna...*, s. 120; Anson F. Rainey, "The Kingdom of Ugarit", *The Biblical Archaeologist*, 28/4, New Haven, 1965, s. 108.

⁵¹ Hitit Kralının bu düşüncesinin altında yatan birçok neden vardır. Bilindiği üzere Kuzey Suriye'deki vassal krallıklar (Ugarit, Amurru, Mukiş, Nuhaşşe) ekonomik güce sahipti. Hem sahip oldukları bu güç hem de buldukları coğrafyada Hitit Devleti'ne düşman ülkelerle komşu olmaları ve her an değişen siyasi oluşumda taraflarını değiştirmeye yönelik yaklaşımları, Hitit krallarının bu bölgedeki politikasıyla çelişmektedir. Yine Hitit Devleti için başka önemli bir husus, vassal krallıkların elden çıkması durumunda, bu krallıklardan gelen yüksek miktardaki vergi gelirinden mahrum kalacaktır. Bkz. Esmâ Reyhan, *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim (Direktif, Yemin ve Sadakat)*, Ankara, 2017, s. 183.

⁵² Trevor Bryce, *The Kingdom of The Hittites*, Oxford, 2005, s. 160.

⁵³ Bu krallık Ugarit'in doğusunda, Asi Nehri'nin karşısında yer almaktadır. Bkz. Trevor Bryce, *Ancient Syria a Three Thousand Year History*, Oxford, 2014, s. 66.

⁵⁴ Ugarit Krallığı'nın kuzeyinde yer alan bu kıyı ülkesinin merkezi Alalah'tır. Ayrıca ülke, Anadolu, Doğu Akdeniz ve Eski Yakın Doğu kültürleri arasında bir tampon bölge olan Amik Ovası'nı kontrol etmektedir. Bkz. Murat Akar, "Krallar ve Tüccarlar Kenti Alalakh", *Aktüel Arkeoloji*, c. 33, İstanbul, 2013, s. 87.

Niqmaddu'nun yanında olduğunu belirtmiştir. Böylelikle Hitit kralı, Ugarit kralını kendi tarafına da çekmek istemiştir.⁵⁵ Aynı zamanda Hitit kralı Mitanni kral sülalesi içindeki taht kavgalarından da faydalanarak⁵⁶ Kuzey Suriye'yi Hitit egemenliğine dahil etmiştir.⁵⁷

Bununla birlikte II. Niqmaddu döneminde Ugarit Krallığı'nın komşusu Amurru ile ilişkilerinin gergin olduğunu ve Amurruların Ugarit topraklarına saldırdığını bilmekteyiz.⁵⁸ Niqmaddu'nun arşiv vesikaları arasında Amurru'nun, Ugarit'in vassalı olan Siyannu üzerindeki bütün iddialarından vazgeçmesi için Amurru kralı Aziru ile yaptığı, Amurru Krallığı ve Ugarit'in müttefikliği ile sonuçlanan bir anlaşma metni de bulunmaktadır. Bu antlaşma metninde; Ugarit kralının Aziru'ya büyük miktarda rüşvet ödediği⁵⁹ (500 *šeqel*/ 4 kg altın) ve herhangi bir saldırı durumunda Aziru'nun askerleri ve arabalarının Ugarit'i koruyacağı belirtilmektedir.⁶⁰ II. Niqmaddu ile Amurru kralı Aziru arasında gerçekleştirilen antlaşmadan da görüleceği üzere Ugarit, komşusu olan birçok krallığa göre ekonomik olarak daha güçlü konumdaydı. Ekonomik gücünü kullanarak rüşvetle karşıdakini yanına çekmek ve çıkar ilişkisi çerçevesinde krallıkları antlaşmalarla kendine bağlamak Ugarit dış politikasının bir unsuruydu.

Öte yandan II. Niqmaddu ile Amurru kralı Aziru arasında yapılan antlaşma Aziru'nun ölümüyle bozulmuştur. Amarna mektuplarında kaydedildiği üzere Amurru kralı Abdi'Aşırtı ve oğullarının askeri faaliyetleri Ugarit'in kontrolü altındaki Siyannu⁶¹ bölgesine uzanıyordu.⁶² Ayrıca kısa bir süre sonra Ugarit'in kuzey ve doğu komşuları Mukiş ile Nuhaşşe, Hitit saldırılarına maruz kalan Mitanni'ye bağlı olduklarını da belirtmişlerdi.⁶³ Mukiş kralı İtur-Adad, Nuhaşş kralı Adad-Nirari ve Niya kralı Aki-Teşup'un birleşerek, Hitit kralına karşı kurdukları koalisyona Ugarit'in de katılması için II. Niqmaddu'ya baskı yapmışlardır.⁶⁴ Ancak Mitanni'ye bağlı olmak istemeyen II.

⁵⁵ Özlem Sir Gavaz, *I. Şuppiliuma Dönemi'nde Suriye ve Mezopotamya ile İlişkiler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 92-94.

⁵⁶ F. Kinal, "Ugarit Kırallarının...", s. 4-5.

⁵⁷ Sylvie Lackenbacher, *Textes Akkadiens D'Ugarit (Textes provenant des vingt-cinq premières campagnes)*, Paris, 2002, s. 36.

⁵⁸ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 131.

⁵⁹ İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 159.

⁶⁰ F. Kinal, "Ugarit Kırallarının...", s. 6.

⁶¹ Ugarit'in güneyindeki yer alan ona en yakın krallık Siyannu/ Uşnatu'dur. Çoğu zaman birlikte anılan bu krallıklar Ugarit ülkesi ile tuz, üzüm ve şarap ticareti yapmaktaydı. Bkz. I. Singer, "A Political...", s. 662-663.

⁶² H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 131.

⁶³ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 401.

⁶⁴ F. Kinal, "Ugarit Kırallarının...", s. 5.

Niqmaddu, I. Şuppiluliuma'yı yardıma çağırmıştır.⁶⁵ Mitanni'nin müttefiki Mukiş ve Nuhaşşe'nin kralları, Ugarit kralının I. Şuppiluliuma'dan istediği yardım çağrısı ulaşmadan Ugarit topraklarına saldırmış ve yağmalamışlardır.⁶⁶

Saldırı altındaki II. Niqmaddu'nun, I. Şuppiluliuma'ya gönderdiği mektup Ugarit kralının içinde bulunduğu zor durumu açıklar. II. Niqmaddu'nun Hitit kralına “*Ben Majeste Büyük Kralın kölesiyim, beni düşman eline bırakma*” diye seslenmesi üzerine I. Şuppiluliuma hemen oğlunun komutasında bir Hitit ordusunu göndermiş ve kral Niqmaddu'yu bu zor durumdan kurtarıp⁶⁷ işgalcileri Ugarit topraklarından çıkartıp, aldıkları ganimeti de Ugarit kralı II. Niqmaddu'ya geri vermiştir.⁶⁸ Aldığı destek karşılığında II. Niqmaddu, Hitit kralına altın, gümüş ve bakır vererek şükranlarını sunmuştur.⁶⁹

Hitit Kralı I. Şuppiluliuma'nın II. Niqmaddu ile yaptığı anlaşma tarihi açıdan büyük öneme sahiptir.⁷⁰ Ugarit kralı II. Niqmaddu, I. Şuppiluliuma'ya hem saygı göstermek hem de antlaşma yapmak için Mukiş'in başkenti Alalah'a gitmiştir. Ugarit kralı bu antlaşma neticesinde ülkesini tımar statüsünde geri almış ve vassallığının şartlarını yenilemiştir. Ayrıca Mukiş'e doğru olan sınır da ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Vassal devletlerin antlaşmalarında olduğu gibi, II. Niqmaddu da savaş zamanında asker sağlama ve Hitit Devleti'ne yıllık vergi ödeme görevini antlaşma dahilinde kabul etmiştir.⁷¹ Buna göre Ugarit, her sene kralın şahsına, kraliçeye, veliaht prens ve Hitit sarayının ileri gelenlerine verilmek üzere toplam 14 *mina* 20 *şeqel* altın, 2 *mina* gümüş, 45 *mina* değerinde *uqnu* yünü, 20 *mina* *haşmanu* yünü Hattuşa'ya gönderecektir. I. Şuppiluliuma'nın Ugarit Krallığı'na karşı bu derece lütfekar olmasının nedeni, Niqmaddu'nun kendiliğinden Hitit kralına itaatini bildirmesi ve Hitit ekonomisinin de Ugarit gibi zengin bir ticaret merkezine ihtiyacı olmasından kaynaklanmaktadır.⁷²

⁶⁵ Kralın yardım çağrısında bulunduğu belgenin Türkçe tercümesi için bkz. Güngör Karauğuz, *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devleti'nin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Konya, 2018, s. 130.

⁶⁶ T. Bryce, *Ancient Syria...*, s. 43.

⁶⁷ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 6.

⁶⁸ T. Bryce, *Ancient Syria...*, s. 43.

⁶⁹ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 6.

⁷⁰ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 5.

⁷¹ Albrecht Goetze, “The Struggle for the Domination of Syria (1400-1300 B.C.)”, *Cambridge Ancient History*, 2/2, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger (ed.), Cambridge, 2008, s. 15.

⁷² F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 6.

Nitekim bu antlaşmayla Ugarit Krallığı tam anlamıyla Hitit yönetimi altına girmiş ve Mısır'ın etkisinden kurtulmuş oluyordu. Böylelikle yukarıda bahsedilen antlaşma neticesinde Ugarit'in sınırları yeniden çizilmiştir. Ugarit kralı II. Niqmaddu uzun saltanat yılları boyunca Hitit Devleti ile yaptığı bu ittifaka sadık kalmıştır.⁷³

Ar-halba (MÖ 1315-1313): II. Niqmaddu'nun oğullarından biri olan Ar-halba hakkındaki bilgiler yalnızca hukuki içerikli altı metin dolayısıyla (RS 16.344, 15.91, 16.144, 16.160, 16.278, 16.142=PRU III:75-77) tespit edilebilmektedir. Hurrice bir isim taşıyan Ar-halba'nın kardeşi Niqmepa'dan önce iktidara gelmesi, Hurri yanlısı güçlerin Ugarit'te kontrolü ele geçirmiş olması ile açıklanmaktadır.⁷⁴ Diğer taraftan bir kardeşin Hurrice isim taşıması belki de bunların baba bir anne farklı kardeşler olmasından da kaynaklanabilir. Bu durum yeni belgelerin ortaya çıkmasıyla netleşecektir.

Hitit kralı I. Şuppiluliuma'nın ölümü ile tahta geçen oğlu II. Murşili'nin yedinci ve dokuzuncu iktidar yılları (MÖ 1316-1314) arasında, Mısır Devleti'nin de kışkırtmasıyla Hitit karşıtı isyanlar başlamıştır. Nitekim II. Murşili de annelerinde bu isyanlardan ve Kargamış ile Halep'e yeni kralların tayin edilmesinden bahseder. Nuhhaşşe kralı Tette'nin ayaklanmasına Ugarit kralı Ar-halba'nın da katılmış olması mümkündür.⁷⁵ Muhtemelen I. Şuppiluliuma'nın ve halefi II. Arnuvanda'nın apansız ölümüyle ortaya çıkan istikrarsızlıktan faydalanmak isteyen Mısır kralı Horemheb (MÖ 1323-1295) bu karışıklığı fırsat bilip Levant'ta tekrar etkin olmak istemişti. Ugarit'te bulunmuş, üstünde Horemheb'in kartuşu⁷⁶ olan bir vazo, Hitit İmparatorluğu'nun geçici bir gerileme yaşadığı bu dönemde, Ar-halba yönetimindeki Ugarit ile Mısır arasında yeni bir yakınlaşmanın göstergesi olarak yorumlanmaktadır.⁷⁷ Ugarit Krallığı her ne kadar Mısır ile yakınlaşsa da Ar-halba, Kuzey Suriye'deki isyanlardan ciddi olarak etkilenen Hitit kralı II. Murşili tarafından tahttan indirilip yerine II. Niqmepa geçirilmiştir.

II. Niqmepa (MÖ 1313-1260): Kral II. Niqmepa'nın Hitit desteği ile tahta geçmesinden önce onun erkek kardeşi Ar-halba ile aralarında siyasi birtakım anlaşmazlıkların olduğunu görmekteyiz. Ar-halba'nın Mısır yanlısı tutumunu

⁷³ İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 160.

⁷⁴ A. F. Rainey, "The Kingdom...", s. 110.

⁷⁵ F. Kinal, "Ugarit Krallarının...", s. 7.

⁷⁶ II. Murşili'nin Mısırlı çağdaşı Horemheb'in karikatürlerinin yazılı olduğu çakmaktaşı vazolarından biri, yapılan kazı çalışmaları esnasında Ras Şamra'da bulunmuştur. Bu vazanın Ugarit'i kendi yanına çekmek gibi diplomatik bir amacı olduğu düşünülmektedir. Bkz. M. S. Drower, "Ugarit", s. 139-140.

⁷⁷ I. Singer, "A Political...", s. 636.

desteklemeyen II. Niqmepa, kardeşi ile ihtilafa düşerek Ugarit'ten kaçmak zorunda kalmıştı. Ancak Ar-halba'nın Hitit müdahalesi ile tahtan indirilmesi sonrası II. Niqmepa, Ugarit'e gelerek Hitit desteği ile⁷⁸ II. Murşili'nin hükümdarlığının dokuzuncu yılında tahta geçmiştir. II. Niqmepa'nın kral olması ile birlikte Ar-halba dönemindeki Hurri etkisi, yerini geleneğe dönüşün bir ifadesi olarak Sami geleneğine bırakmıştır.⁷⁹ II. Niqmepa sırasıyla Hitit kralları II. Muwatalli, III. Murşili/Urhi Teşup ve III. Hattuşili dönemleri boyunca hüküm sürmüştür. Öte yandan Niqmepa'nın Siyannu kralı Abdi'Anati, Amurru kralı Benteşina, Kargamış kralları Şahuruwa ve Ini-Teşup'un çağdaşı olduğu da bilinmektedir.⁸⁰ Buradan da anlaşılacağı üzere kral Niqmepa'nın aynı hanedandan birden çok kralla çağdaş olması bu kralın hem çok genç yaşta tahta çıktığını hem de uzun süre hüküm sürdüğünü göstermektedir.⁸¹ Nitekim o, Ugarit Krallığı'nın en uzun süre hükümdarlık yapmış (yaklaşık 50 yıl) kralıdır.⁸²

II. Murşili, kral II. Niqmepa'yla bir antlaşma yapmıştır. Bu antlaşma aynı zamanda resmi vassallık antlaşması olarak da kabul edilmektedir.⁸³ Antlaşma incelediğinde Hitit kralının II. Niqmepa'ya tam anlamıyla güvenmediği anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifade ile II. Murşili, II. Niqmepa'nın sadakatinden şüphe duymaktadır.⁸⁴ Söz konusu antlaşma daha önce I. Şuppiluliuma ile II. Niqmaddu arasında yapılan antlaşmadan farklıdır. Ugarit kralı Niqmepa, II. Murşili'ye ve onun oğullarına sadık kalma koşuluyla Hitit egemenliği altına girmiştir. Ayrıca her istendiğinde kralın huzuruna çıkmak zorundadır. Ondan bir savaş veya isyan durumunda öncelikli olarak Hitit kralına destek vermesi beklenmektedir. Yakaladığı kaçakları iade etmek zorundadır. Düşmanları ve onların planlarını büyük kralın memurlarına bildirmesi de istenmiştir. Antlaşmanın dikkat çeken noktalarından birisi de Ugarit'in kontrolü altındaki Siyannu ve Uşnatu'nun Kargamış Krallığı'na bağlanmasıdır.⁸⁵ Siyannu ve Uşnatu Krallığı'nın Kargamış'a dahil olması Ugarit Krallığı'nın Hitit tarafından

⁷⁸ I. Singer, "A Political...", s. 639.

⁷⁹ A. F. Rainey, "The Kingdom...", s. 110; I. Singer, "A Political...", s. 637.

⁸⁰ RS 17.335=PRU IV:71; H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 135.

⁸¹ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 135.

⁸² J. Vidal, "The Origins...", s. 173; A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 405.

⁸³ Antlaşma için bkz. RS 17.353=PRU IV:88; Gary Beckman, *Hitit Diplomatic Texts*, Atlanta, 1996, s. 160-162; Ignacio Marquez Rowe, "The Legal Texts from Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Leiden, Boston, Köln, 1999, s. 405.

⁸⁴ G. Beckman, *Hitit Diplomatic...*, s. 160-162; A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 405.

⁸⁵ Giorgio Buccellati, *Cities and Nations of Ancient Syria*, Roma, 1967, s. 60; H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 135-136.

cezalandırıldığıının bir göstergesi olarak tanımlanabilir.⁸⁶ Bu bize II. Murşili'nin II. Niqmepa'nın sadakatine güvenmediğini göstermiştir.

Aynı antlaşmada II. Murşili, Mısır Devleti'ni de rakibi olarak sunmaktadır.⁸⁷ Nitekim Mısır Devleti'nin Horemheb zamanından itibaren Doğu Akdeniz ve Suriye ile ilgilenmeye başladığı bilinmektedir. Horemheb'in mezar kitabelerinde ve mezar resimlerinde, bu kralın Suriye'ye yaptığı seferlere ilişkin bulgular mevcuttur.⁸⁸ Hitit Devleti, Kuzey Suriye'de yalnızca Ugarit Krallığı'nı antlaşma ile kendine bağlamakla kalmamış aynı zamanda Niqmepa ile evli prenses Ahat-Milku'nun⁸⁹ krallığı olan Amurru Krallığı'nı da kontrolü altına almıştır.⁹⁰

II. Murşili'nin Ugarit politikası hakkındaki bir başka bilgi de RS 17.237=PRU VI:63 numaralı mektuptan gelir. Bu mektuba göre II. Niqmepa, gelirlerinin azalması sebebiyle ülkesinin topraklarının küçüldüğünü ileri sürerek Hitit Devleti'ne ödemekle yükümlü olduğu vergilerin ve zorunlu hediyelerin miktarının azaltılmasını istemiştir.⁹¹ Bunun üzerine Kral II. Murşili babası I. Şuppuliuma zamanından beri Ugarit'ten alınan vergilerin ve hediyelerin miktarını düşürmüştür. Nitekim söz konusu mektupta geçen: “Eğer Hatti'den bir kral oğlu, bir soylu kişi Ugarit'e bir haber getirmek için gelirse, Ugarit kralı ona canı isterse verir, istemezse hediye vermezdi” şeklindeki ifadeden de anlaşıldığı üzere Ugarit Krallığı hediyeleşme konusunda serbest bırakılmıştır.⁹²

Hitit Devleti ve Ugarit Krallığı arasındaki bu dostane ilişkiler Kadeş Savaşı (MÖ 1275/1274) esnasında da devam etmiştir. Zira I. Şuppiliuma'nın Suriye üzerinde egemenlik kurması sonrası Mısır Devleti, Suriye-Filistin bölgesinde etkinliğini yitirmiş

⁸⁶ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 136; M. S. Drower, “Ugarit”, s. 139; Bilindiği üzere bu krallık Hititler'in Kuzey Suriye'deki denetim merkezlerinden biri olan ve Hitit soyundan gelen valilerin yönettiği Kargamış'a (bu dönemdeki Kargamış kralı Abdi-Anati'ydü) doğrudan bağlanmıştır. Ayrıca bunun gerçek nedenin cezalandırmadan ziyade Hititler'in böl ve yönet politikasıyla (divide et impera politics) ile daha fazla ilgisi olabileceği düşünülmektedir. Bkz. I. Singer, “A Political...”, s. 640.

⁸⁷ CTH 66 § 15:81-86; Bkz. G. Karauğuz, *Boğazköy ve...*, s. 173.

⁸⁸ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 8.

⁸⁹ Ahat-Milku Amurru kralı Ari-Teşup'un kızıdır. Söz konusu dönemde yaygın hanedanlararası evlilik geleneğinin bir parçası olarak Ugarit kralı Niqmepa ile evlendirilmiştir. Bu sayede Amurru ve Ugarit krallıkları arasında güçlü siyasi bağ oluşturulmuştur. Bu bağ sayesinde iki ülke arasında yakın ticari ve kültürel temaslar kurulmuştur. I. Singer, “A Political...”, s. 641; İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 163.

⁹⁰ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 405-406.

⁹¹ Ugarit Krallığı'na bağlı olan bu kentlerin Kargamış'a dâhil edilmesi, Ugarit topraklarına büyük oranda darbe vurmuştur. Zira krallığın güneyindeki bu verimli topraklar, vergilerin toplanmasında büyük katkı sağlamaktaydı. Bu nedenle Ugarit kralı, ağır gelen bu yükümlülüklerin azaltılmasını istemiştir; RS 17.382=PRU IV:79-83; M. S. Drower, “Ugarit”, s. 139; H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 136.

⁹² F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 8.

ve bu zengin bölgedeki gücü tekrar kazanmak için fırsat kollamaya başlamıştı. Bilindiği üzere daha önce Ugarit kralları Ar-halba ve II. Niqmepa ile çağdaş olan Horemheb zamanında Mısır, Suriye-Filistin'deki faaliyetlerini canlandırmaya başlamıştı. Ancak Mısır'ın Kuzey Suriye üzerindeki etkinliği XIX. Hanedanlığın ikinci kralı olan I. Seti döneminde (MÖ 1290-1279) gerçekleşmiştir. Nitekim Kadeş kentini de ele geçiren I. Seti'dir.⁹³ Kuzey Suriye üzerinde bir egemenlik savaşı olarak nitelendirilen Kadeş Savaşı hakkında Mısır orijinli kaynaklar Hitit Devleti'nin müttefikleri arasında Ugarit Krallığı'nı (*Ikrt*) da sayar.⁹⁴ Kadeş Savaşı sonrasında Ugarit ve Hitit arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler III. Hattuşili döneminde de devam etmiştir⁹⁵.

II. Ammiştamru (MÖ 1269-1235): II. Ammiştamru, II. Niqmepa'nın Amurru kralı DU-Teşup'un kızı Ahat-Milku ile evliliğinden doğan en küçük oğludur. Tahta çıktığında küçük yaşta olması sebebiyle bir süreliğine annesi Ahat-Milku ona naibelik yapmıştır.⁹⁶ Öte yandan II. Ammiştamru'nun çağdaşları Hitit kralı IV. Tudhaliya, Kargamış kralı Ini-Teşup, Amurru kralı Şauşgamuwa (İştarmuwa) ve Siyannu kralı Ari-Teşup'tur.⁹⁷ II. Ammiştamru hakkında bilgi veren çok sayıda belge Ugarit Krallığı'nın siyasi hayatından ziyade onun özel yaşamı⁹⁸ hakkında bilgi ediniriz.⁹⁹ Yine de onun sancılı bir şekilde gerçekleşen tahta geçiş sürecine dair yeterli bilgi bulunmaktadır. II. Ammiştamru'nun hükümdarlığının ilk yıllarında kardeşlerinin tahtı ele geçirmek için isyan ettikleri bilinmektedir. O, bu zorlu süreçten Hitit kralı IV. Tudhaliya ve onun Suriye'deki en önemli temsilcisi Kargamış kralı Ini-Teşup'un desteğiyle kurtulmuştur. Kargamış'ta yapılan bir mahkeme sonrası II. Ammiştamru'nun kardeşleri Kıbrıs Adası'na sürgüne gönderilmiştir. Böylelikle II. Ammiştamru tahtın tek sahibi olmuştur.¹⁰⁰

Ammiştamru'nun uzun hükümdarlığının son yıllarında Yakın Doğu'daki siyasi dengeler değişmeye başlamıştı. Mezopotamya'da hızla güçlenen Asur Krallığı, I. Tukulti-Ninurta (MÖ 1235-1197) döneminde Hitit Devleti için ciddi bir tehlike haline gelmiş ve iki ülke savaş durumuna geçmişti. Asur tehlikesi sadece Hitit Devleti'ni değil

⁹³ William J. Murnane, *The Road to Kadesh: A Historical Interpretation of the Battle Reliefs of the King Seti I at Karnak*, Chicago, 1985, s. 80.

⁹⁴ I. Singer, "A Political...", s. 644.

⁹⁵ Richard H. Beal, "The Location of Cilician Ura", *Anatolian Studies*, c. 42, Ankara, 1992, s. 69.

⁹⁶ I. Singer, "A Political...", s. 642.

⁹⁷ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 139-140; I. Singer, "A Political...", s. 678-679.

⁹⁸ Bu bölüm tezimizin sosyal yaşam kısmında ele alınacaktır.

⁹⁹ F. Kınal, "Ugarit Kralları...", s. 11-14.

¹⁰⁰ I. Singer, "A Political...", s. 642.

Kargamış Krallığı'nı da etkilemiştir. Nitekim Kargamış kralı Ini-Teşup tarafından Ugarit kralına yazılan bir mektupta (RS 17.059) bu durum açıkça gözlenebilmektedir. Söz konusu mektupta Kargamış kralı savaş için Ugarit Krallığı'ndan asker talep etmiş ancak II. Ammiştamru bu isteğe sıcak bakmamıştır. Bunun üzerine Kargamış kralı Ini-Teşup Ugarit Krallığı'nı asker göndermekten muaf tutup bunun karşılığında Ugarit Krallığı'nın Hitit Devleti'ne 50 *mina* altın (yaklaşık 25 kg) göndermesini zorunlu kılmıştır. Bu antlaşma bize Ugarit'in hatırı sayılır ekonomik güce sahip olduğunu ve onun mali gücü ile Hitit Devleti'nin yanında yer aldığını göstermiştir. Hitit Devleti'nin Asur Krallığı'yla giriştiği bu savaş hem Ugarit'in hem de Anadolu'nun siyasi kaderini belirleyen ve ciddi değişimlere yol açan bir olay olarak son derece önemlidir.¹⁰¹ Nitekim Asur Krallığı, Hitit Devleti'nin Kuzey Suriye'deki otoritesini sarsacak şekilde bu topraklara saldırıp buralarda esir almıştır.¹⁰² IV. Tudhaliya bir yandan Asur tehlikesiyle uğraşırken Anadolu'nun batısında da isyanlar baş göstermişti. Öte yandan o, Hattuşa'da pek çok imar faaliyetine girişerek Hitit ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu bakımdan Hitit Devleti'nin Ugarit Krallığı'ndan asker yerine yüklü miktarda altın istemesi makul görülebilir.

II. Ibiranu Dönemi (MÖ 1235-1225/1220): II. Ammiştamru'dan sonra tahtın meşru varisi onun boşandığı eşinden olan oğlu Utri-Şarruma'dır.¹⁰³ Ancak bu veliahtın boşanma sonrası annesi ile beraber Amurru ülkesine dönmesi üzerine Ugarit tahtına II. Ammiştamru'nun diğer oğlu Ibiranu geçmiştir.¹⁰⁴ Hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız Ibiranu, Hitit kralı IV. Tudhaliya'nın hükümdarlığı esnasında tahta geçmiş olup aynı zamanda IV. Tudhaliya'nın halefi olan III. Arnuvanda ve Kargamış kralı Ini-Teşup'un da çağdaşdır.¹⁰⁵

Hitit Devleti hem iç hem de dış tehditlerle baş etmeye çalıştığı için bu dönemde Kuzey Suriye'de bir istikrar kaybı yaşanmıştır. Hitit kralı III. Hattuşili ve Ugarit kralı Ammiştamru dönemindeki iyi ilişkiler halefleri zamanında zayıflamıştır. Nitekim RS 17.247=PRU IV:191 numaralı mektupta Kral Ibiranu'nun, tahta çıkışı şerefine Hitit başkentine gelerek Büyük Kral'a hediye sunmaması ve onu onurlandırmaması sebebiyle

¹⁰¹ RS 17.059=PRU IV:150-151; I. Singer, "A Political...", s. 683; İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 184-186; A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 408; J. Vidal, "Historia y cultura...", s. 136.

¹⁰² İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 185; Faruk Akyüz, "Yeni Asur Devleti'nin Sürgün Politikası", *Eski Yakındoğu'da Sürgünler*, İ. Albayrak (ed.), Ankara, 2020, s. 134,166.

¹⁰³ Ibiranu'nun annesinin kimliği ile ilgili bkz. I. Singer, "A Political...", s. 683.

¹⁰⁴ I. Singer, "A Political...", s. 681.

¹⁰⁵ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 145; M. S. Drower, "Ugarit", s. 144-145.

IV. Tudhaliya tarafından sert biçimde azarlandığı kaydedilmiştir. Kimliği belirli olmayan bir Ugarit kralına gönderilen bir başka mektupta kralın gemileriyle beraber efendisinin huzuruna gelmesi ve gelirken de altın, gümüş ve değerli taşlardan oluşan “zorunlu hediyelerini” unutmaması bildirilmiştir. Bozulan Hitit-Ugarit ilişkileri Kargamış Krallığı aracılığıyla düzeltilmeye çalışılmıştır. RS 20.243 numaralı belgeye göre bu girişim çok da başarılı olmamıştır. Ibiranu, Kargamış kralı Ini-Teşup’un oğlu Mişramuwa’nın tavırlarından rahatsız olup Hitit kralına bu konuyla ilgili resmi bir şikâyetle bulunmuştur. Ugarit Krallığı’nın komşuları Siyannu ve Mukiş ile olan sınır anlaşmazlıkları sebebiyle de buraya Hitit ülkesinden görevliler gönderilmiştir.¹⁰⁶

Ayrıca bu dönemde Hitit Devleti ve Asur Krallığı arasında Nihriya’da bir savaş yapılmıştır. Bu savaş için Hitit kralının Ugarit’ten yardım istediğine dair belgeler mevcuttur. Bu mektupların konusu genellikle askeri birliklerin denetimiyle ilgilidir. Hatta RS 17.289=PRU IV:192 numaralı mektupta Kargamış kralının Ugarit’in göndermekle yükümlü olduğu askerlerin ve arabaların hemen gönderilmesini talep ettiği ve bunların yola çıkıp çıkmadığının kontrolü için bir Hitit müfettişinin dahi (^{LÜ}kartappu¹⁰⁷) gönderileceği bildirilmiştir. Bu savaş hakkındaki RS 20.237=UG V:102-4 numaralı mektup Kargamış kralı, Ugarit kralının tedarik etmesi gereken savaş arabası ve asker sayısı hakkında bilgi vermektedir.¹⁰⁸ Müttefikleri tarafından yalnız bırakılan Hitit Devleti, Asur kralı tarafından yenilgiye uğratılmıştır.¹⁰⁹

III. Niqmaddu (MÖ 1225/1220-1215): Ibiranu’dan sonra tahta oğlu III. Niqmaddu geçmiştir.¹¹⁰ III. Niqmaddu hakkındaki bilgiler Urtenu Arşivi’nden gelmiştir.¹¹¹ III. Niqmaddu tarafından hanedan mührü ile mühürlenmiş tek bir belge haricinde onu kral olarak niteleyen başka bir belge yoktur. Bunun yanı sıra kraliyet bağışından söz eden eksik bir tablette, Zinzaru tanrıçası İştar’ın bir rahibine verilen 100 *şeqel* gümüşle ilgili hukuki bir belgede de III. Niqmaddu sadece ismi ile anılmıştır.¹¹²

¹⁰⁶ I. Singer, “A Political...”, s. 683-686; İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 200.

¹⁰⁷ Detaylı bilgi için bkz. İlknur Taş, “M.Ö. 13. yüzyılda Kargamış Krallığında Görevli İki Hitit Memuru: mâr šarri (DUMU. LUGAL) ve ^{LÜ}kartappu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 27/43, Ankara, 2008.

¹⁰⁸ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 14; I. Singer, “A Political...”, s. 686; M. S. Drower, “Ugarit”, s. 145.

¹⁰⁹ Theo P. J. van den Hout, “Hitit Krallığı ve İmparatorluğu’nun Kısa Tarihi”, *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, N. Tekdemir (ed.) ve M. D. Alpaslan, M. Alpaslan (haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 24.

¹¹⁰ M. S. Drower, “Ugarit”, s. 145.

¹¹¹ I. Singer, “A Political...”, s. 691.

¹¹² H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 147.

Hitit Devleti ile Ugarit Krallığı arasındaki gergin ilişkiler III. Niqmaddu döneminde de devam etmektedir. Kraliçe Puduhepa'nın Ugarit kralına gönderdiği bir mektupta Ugarit kralının tahta çıktıktan sonra Hitit kralını ziyarete gitmediği ve göndermekle yükümlü olduğu hediyeleri göndermemesi üzerine kraliçe tarafından kınandığı anlaşılmaktadır.¹¹³

Ammurapi (MÖ 1215 – 1190/1185): Ugarit'in son kralı Ammurapi'nin (Hammurapi)¹¹⁴ isminin Batı Sami kökenli olması¹¹⁵ ve ataları hakkında hiçbir bilgiye rastlanmaması onun kraliyet soyundan gelip gelmediğini düşündürmüştür.¹¹⁶ Ammurapi'nin tahtı gasp etmiş olabileceği ve meşru bir kral olmadığı ihtimali üzerinde tartışmalar bulunmaktadır. İki Ugarit ritüeli onu kraliyet atalarıyla ilişkilendirerek¹¹⁷ Ammurapi'yi efsanevi bir Amurru reisi olan ve Ugarit'in ilk kralı olarak kabul edilen Ditanu'ya dayandırır. Bu bilgi bize esasında onun tahtı gasp eden bir kral olabileceğini düşündürtse de Kargamış kralının Ammurapi'ye gönderdiği RS 34.136 numaralı mektupta geçen “*majestelerinin damadı olan babanın zamanında*” şeklindeki ifadeye dayanarak, Ammurapi'nin III. Niqmaddu'nun öz oğlu olduğu genellikle kabul edilir.¹¹⁸ Öte yandan Ammurapi, Hitit kralı II. Şuppiluliuma (1207-1178), Kargamış kralı Talmituşup (MÖ 1200-1180) ve Mısır kralı Merneptah (MÖ 1213-1203) ile çağdaştır.¹¹⁹

Ugarit'in son kralı Ammurapi, Hitit kralına seleflerinden daha fazla itaatsizlik göstermiş olmalıdır. Hitit kralı II. Şuppiluliuma tarafından Ugarit kralı Ammurapi'ye gönderilen¹²⁰ KTU 2.39=RS 18.038=PRU V:60 numaralı mektupta geçen “*Sen güneşine, efendine aitsin! Ve onun kölesisin, onun malısın! Bana, güneşine, efendine...Neden bir-iki yıldır bana gelmedin?*” şeklindeki kınama ifadesi¹²¹ bu itaatsizliğin kanıtıdır. Anlaşılan odur ki Ammurapi, Hitit kralını artık büyük kral olarak görmemektedir. Hatta Ugarit kralı yüzünü Mısır kralına dönmüştür. Mısır kralı Merneptah ile Ammurapi arasındaki mektuplaşmalar bunu kanıtlamaktadır. Ugarit kralı

¹¹³ I. Singer, “A Political...”, s. 693-694.

¹¹⁴ Robert Drews, *The End of the Bronze Age: Changes in Warfare and the Catastrophe ca. 1200 B.C.*, Princeton, New Jersey, 1993, s.13.

¹¹⁵ A. F. Rainey, “The Kingdom...”, s. 112.

¹¹⁶ M. S. Drower, “Ugarit”, s. 145.

¹¹⁷ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 147.

¹¹⁸ I. Singer, “A Political...”, s. 107; D. Tüylü, *Ugarit-Hitit...*, s. 119.

¹¹⁹ D. Pardee, *Ritual and...*, s. 565-566.

¹²⁰ Issam K. H. Halayqa, “The Demise of Ugarit in the Light of its Connections with Hatti”, *Ugarit Forschungen*, c. 42, Germany, 2010, s. 302.

¹²¹ Itamar Singer, *The Calm Before the Storm: Selected Writings of Itamar Singer on the End of the Late Bronze Age in Anatolia and the Levant*, Atlanta, 2011, s. 107.

inşa ettireceği yeni tapınak için tanrı Baal heykelinin önünde duracak bir Merneptah heykeli yaptırmak üzere Mısırlı bir heykeltıraş gönderilmesini talep etmiştir.¹²² Mısır kralı bu isteği kibarca reddetmiş ve Ugarit kralına değerli hediyeler göndermeyi ihmal etmemiştir.¹²³

Ugarit Krallığı'nın yıkılışı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Deniz Kavimleri Göçü teorisidir. Levant ve Suriye'de MÖ 13. yüzyılın sonu ve 12. yüzyılın başlarında çok büyük bir kıtlık yaşanmış ve bu kıtlığın bir sonucu olarak bütün bu coğrafyalarda çok sayıda ayaklanma ve isyan yaşanmıştır. Bu isyan hareketlerini Deniz Kavimleri Göçü adı verilen ve Doğu Akdeniz, Ege, Mısır ve Anadolu'da büyük bir yıkıma sebep olan göç ve yağma hareketi izlemiştir.¹²⁴ Bu isyan hareketlerinde Hititlerin başkenti Hattuşa'nın ele geçirilmesinin ardından¹²⁵ Ugarit Krallığı da yaklaşık olarak MÖ 1196'da bu göçlerin sebep olduğu büyük bir yangınla yerle bir edilmiş ve Ugarit ülkesi de büyük oranda yıkılmıştır.¹²⁶ Ugarit ülkesi Son Tunç Dönemi'nden Demir Dönemi'ne geçişte kısa bir süre iskân edilmiş ancak bu dönem pek uzun sürmemiştir.

İkinci görüş ise iklim değişikliği ile ilgilidir. MÖ 13. yüzyıl civarında olası bir iklim değişikliğinin Ugarit'i de etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla değişen iklim koşulları, istikrarsız siyasi kurumlar, toplumsal huzursuzluk ve korsanlık faaliyetlerindeki artış, kitlesel göçle birlikte bu dönemde meydana gelmiş ve Ugarit Krallığı'nın da içinde bulunduğu Eski Yakındoğu'daki siyasi kurumların nihai çöküşüne yol açmış olabilir.¹²⁷

Üçüncü ve son görüş ise Ugarit Krallığı'nın bir deprem sonucu yıkıldığı ile ilgilidir. Ugarit ülkesi, coğrafi konumu itibariyle sismik olarak aktif bir bölgededir. Hatta ülkenin depremler nedeniyle sık sık sallandığı bilinen bir gerçektir.¹²⁸ Schaeffer, Geç Tunç Dönemi'nde, MÖ 1370 ile 1360 arasında, Ugarit'te şiddetli bir depremin

¹²² J. Vidal, "Historia y cultura...", s. 135.

¹²³ I. Singer, "A Political...", s. 709.

¹²⁴ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 5-9; A. Bernard Knapp, Sturt W. Manning, "The End of the Late Bronze Age in the Eastern Mediterranean", *American Journal of Archaeology*, 120/1, Chicago, 2016, s.107.

¹²⁵ I. Singer, "A Political...", s. 723-725.

¹²⁶ Robert Drews, *Tunç Çağı'nın Sonu*, (çev. Tolga Ersoy, Gürkan Ergin), İstanbul, 2014, s. 14.

¹²⁷ Alexander Vacek, "Ugarit, Al Mina, and Coastal North Syria", *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East*, 1, D.T. Potts (ed.), 2012, UK, s. 1172.

¹²⁸ Ryan Nathaniel Roberts, *Terra Terror: An Interdisciplinary Study of Earthquakes in Ancient Near Eastern Texts and the Hebrew Bible*, University of California, (Basılmamış Doktora Tezi), University of California, California, 2012, s. 78.

meydana geldiğini ileri sürmekte ve hatta bunu Ugarit'in I. yapı katmanındaki bir yıkım izi ile arkeolojik olarak desteklemektedir.¹²⁹

¹²⁹ Mohamed Reda Sbeinati, Ryad Darawcheh, Mikhail Mouty, "The Historical Earthquakes of Syria: An Analysis of Large and Moderate Earthquakes from 1365 B.C. to 1900 A. D", *Annals of Geophysics*, 48/3, Roma, 2005, s. 354.

BİRİNCİ BÖLÜM

UGARİT KRALLIĞI'NIN SOSYAL TARİHİ

1.1. Ugarit Krallığı'nın Toplum Yapısı

Başlangıçta 2.200 km²'lik bir alana sahip olan Ugarit Krallığı, Hitit kralı I. Şuppiluliuma'nın MÖ 1380 yılında verdiği topraklarla yaklaşık 5.425 km²'lik alanı kaplar hale gelmiştir.¹³⁰ Böylece coğrafi alanı tespit edilmeye çalışılan Ugarit ülkesinin (Şekil 4), diğer bir münakaşalı konusu da nüfustur. Nitekim ülkenin nüfusu hakkında çeşitli görüşler bulunmakla birlikte kesin sonuçların elde edilmesi zordur. Bu bağlamda bir bölgenin nüfusunu saptayabilmek için öncelikle nüfusa dair bilgilerin elde edildiği arkeolojik verilerin kesin bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Ugarit ülkesinin çevresindeki bazı köyler söz konusu olduğunda, arkeolojik verilerin yetersizliği nüfus ile ilgili ortaya konan verileri tahminden öteye götürülmesini zorlaştırmaktadır.¹³¹

Ugarit Krallığı'nın nüfus verilerini ilk defa Heltzer ortaya koymuştur. Heltzer, krallığın nüfusunu hesaplamak için KTU 4.63=RS 10.52, KTU 4.611=RS 19.18 ve RS 19.74=PRU VI:95 numaralı belgeleri temel alıp, ilk olarak köy nüfusuna odaklanmıştır. Bu belgeler askere alımla ilgili bilgiler içermesi bakımından ona yol göstermiştir. Heltzer, Ugarit köylerinde yaşayan her aileden bir erkeğin askere alım kaydının bulunduğu bu belgeler sayesinde bir ortalama belirlemiş ve ortaya çıkan rakamı 180 ile 200 arasında değişen köy sayısı ile çarpmıştır.¹³² Çıkan sonuca, her köyün büyüklük ve küçüklüğüne göre değişen nüfus sayısını ve köylerdeki tahmini yaşlı sayısını da ekleyerek Ugarit ve köylerinin nüfusunu 26.000 olarak hesaplamıştır.¹³³ Diğer taraftan Liverani, şehir nüfusunu 6.000-8.000 olarak belirtirken, toplam nüfus için, 35.000 rakamını ortaya koymuştur.¹³⁴ Bordreuil ise krallığın şehir merkezinde 5.000-10.000 kişi yaşadığını tahmin etmektedir. Ayrıca o, Ugarit ve Ras Ibn Hani'de büyük bir nüfusun var olduğunu ve geri kalan halkın da küçük köylerde¹³⁵ yaşamış olabileceğini

¹³⁰ Juan Pablo Vita, "The Society of Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 455.

¹³¹ Mario Liverani, *The Ancient Near East: History, Society and Economy*, New York, 2014, s. 326.

¹³² Michael Heltzer, *The Rural Community in Ancient Ugarit*, Wiesbaden, 1976, s. 104; Pierre Bordreuil, "An Efficiently Administered Kingdom", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 191.

¹³³ Jordi Vidal, "On the Demography of Ugaritian Villages: A research note", *JESHO*, 57/1, Leiden, 2014, s. 45-46.

¹³⁴ Marguerite Yon, "Ugarit: The Urban Habitat The Present State of the Archaeological Picture", *BASOR*, S. 286, Chicago, 1992, s. 23; M. Liverani, *The Ancient...*, s. 326.

¹³⁵ Bu konuda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte P. Bordreuil Ugarit Krallığı'nın yaklaşık 200 köyden oluştuğunu ileri sürmektedir. Bkz. P. Bordreuil, "An Efficiently...", s. 191; Yine bu hususta Ugarit arşivlerinde ele geçen ekonomik ve idari belgeler sayesinde, ülkenin kuzeyindeki Asi Nehri'nden,

belirtirken, krallığın toplam nüfusunu 50.000 olarak hesaplamıştır.¹³⁶ Peter Craigie, krallığın nüfusunun ve ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturan halkın, şehir ve liman bölgesi dışında kırsal alanda yaşadığını öne sürmektedir. Ayrıca Craigie, kırsal nüfusu 25.000 olarak vermektedir.¹³⁷

Ugarit ülkesi, Kuzeybatı Samiler, Hurriler ve yabancılar olmak üzere üç etnik unsurdan oluşmaktadır.¹³⁸ Ugarit kültürünün temelini yansıtan Sami unsurunu, yerel isimlerin büyük çoğunluğunda ve yerli mitolojilerde görmek mümkündür.¹³⁹ Örnek vermek gerekirse, Ugarit’te yapılan kazılarda ele geçen Hurri dilinde yazılmış birçok çivi yazılı metin gerçekten de Hurrilerin, Sami toplumundan sonra en büyük ikinci etnik topluluğu oluşturduğunu ortaya koymaktadır.¹⁴⁰ Aynı zamanda deniz ticaretinde öncü bir krallık olan Ugarit’in kozmopolit bir nüfusa sahip olduğunu gösteren ve yerli nüfusu işaret eden “Ugarit’in kızı” ve “ülkenin oğulları”¹⁴¹ şeklindeki tanımlama, yerli ve yabancı nüfusun ayırımına dikkat çekmektedir. Söz konusu tanımlama hukuki içerikli metinlerde de geçmektedir.¹⁴²

Arkeolojik verilerin ortaya koyduğu üzere, beş yazı sisteminin varlığı, Akad çivi yazısı, Ugarit yazısı, Hitit Hiyeroglifi, Mısır Hiyeroglifi ve Kıbrıs-Minoan yazısı,¹⁴³ ülkenin kozmopolit kültürünü yansıtmaktadır.¹⁴⁴ Buna göre Ugarit’in yakın ticari ilişkide olduğu Fenike, Hitit, Mısır, Asur, Kenan ve Kıbrıs asıllı insanlar ülkenin yabancı nüfusunu oluşturmaktadır.¹⁴⁵ Bu yabancılar Ugarit Krallığı’nda daha çok tüccar ya da paralı asker olarak yaşamışlardır.¹⁴⁶ Ayrıca Mısır, Hitit, Karkamış, Emar, Byblos,

güneyindeki Siyannu şehir devletine kadar uzanan topraklarda en az 350 köy adının geçtiği bilinmektedir. Bkz. Lorenzo d’Alfonso, “Servant of the King Son of Ugarit, and Servant of the Servant of the King: RS 17.238 and the Hittites”, *Pax Hethitica: Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer (StBoT 51)*, Y. Cohen, A. Gilan, J. L. Miller (ed.), Wiesbaden, 2010, s. 68.

¹³⁶ William M. Schniedewind, Joel H. Hunt, *A Primer on Ugaritic: Language, Culture, and Literature*, Cambridge, New York, 2007, s. 8.

¹³⁷ Peter C. Craigie, *Ugarit and the Old Testament*, Grand Rapids, 1983, s. 31.

¹³⁸ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 8-15.

¹³⁹ J. P. Vita, “The Society...”, s. 456.

¹⁴⁰ Juan Pablo Vita, “Hurrian as a Living Language in Ugaritic Society”, *Reconstructing a Distant Past: Ancient Near Eastern Essays in Tribute to Jorge R. Silva Castillo*, A. B. Fracaroli, G. del Olmo Lete (ed.), Sabadell, Barcelona, 2009, s. 219-220.

¹⁴¹ Raymond Westbrook, “The Character of Ancient Near Eastern Law”, *A History of Ancient Near Eastern Law*, 1, R. Westbrook (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 37.

¹⁴² Bkz. RS 17.238=PRU IV:107-8, RS 17.341=PRU IV:161; J. P. Vita, “The Society...”, s. 455-456.

¹⁴³ Carole Roche, “Introduction à la civilisation d’Ougarit”, *La Bible at l’héritage d’Ougarit*, J. M. Michaud (ed.), Université de Sherbrooke, Canada, Sherbrooke, 2005, s. 36.

¹⁴⁴ Eleanor Amico Wilson, *Women of Canaan: The Status of Women at Ugarit*, Wisconsin, 2012, s. 7; J. Vidal, “Historia y cultura...”, s. 131.

¹⁴⁵ P. C. Craigie, *Ugarit and...*, s. 36.

¹⁴⁶ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 8, 15.

Sidon, Tyre gibi yerlerden gelen devlet görevlileri ve elçiler de ülkede önemli bir nüfusa sahiptir.¹⁴⁷ Söz konusu yabancı nüfus, metinlerde “Ugarit surlarının misafirleri” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴⁸

Yukarıda ifade edildiği üzere Ugarit Krallığı’nın nüfus durumu tartışmalı olduğu gibi bu nüfusun sosyal yapılanması da henüz netleştirilememiştir. Öyle ki Ugarit toplumunun bünyesindeki sosyal sınıflar hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür. Nougayrol, Ugarit toplumunun ilk üç sınıfını özgür kişiler olarak belirlerken, köle sınıfının dördüncü grubu oluşturduğunu bildirmektedir. Rainey de benzer bir ayırım yapmaktadır. Ona göre Ugarit toplumunun özgür sınıfı Ugarit kralının hizmetkârları (*arad šar ugarit*), Ugarit vatandaşları (*mār ugarit*) ve Ugarit kralının hizmetkârlarının köleleri (*arad arad šar ugarit*) olarak üçe ayrılmaktadır. Ayrıca Rainey, katı hiyerarşik bir toplum yapısına sahip olduğunu belirttiği Ugarit’in, sosyal yapısını da feodal olarak nitelendirmektedir. Ancak sosyal sınıflar arasındaki hareketlilik yine de mümkün olup bu durum yalnızca kralın kararnamesiyle sağlanmaktadır.¹⁴⁹ Öte yandan Heltzer ve Liverani’nin çalışmaları, Ugarit toplumunun sosyal yapısını farklı şekilde sınıflandırmaktadır. Onlara göre Ugarit toplumu, saraya bağlı kişiler (Ak. *ardē^{MEŠ} šarri¹⁵⁰ Ug. bnš mlk¹⁵¹*) ve köylüler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır.

Ugarit toplumunun sosyal yapısı hakkında bilgiler sunan önemli kaynak RS 17.238= PRU IV:107 numaralı mektuptur. Bu mektup, Hitit kralı III. Hattuşili tarafından Ugarit kralı Niqmepa’ya gönderilmiş olup, Hitit ülkesindeki kaçaklar ile ilgilidir.¹⁵² Bu belgeye göre, Ugarit’teki sosyal yapı “Ugarit kralının kölesi” (*İR LUGAL ŠA^{KUR}Ugarit*), “Ugarit’in oğlu” (*DUMU^{KUR}Ugarit*), “Ugarit kralının kölesinin kölesi” (*İR İR LUGAL ŠA^{KUR}Ugarit*) olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.¹⁵³

§3 *šum-ma arad šar^{mat}Ú-gar-ri-it*

§4 *ù lu-ú mār^{mat}Ú-gar-ri-it*

Eğer Ugarit Kralının bir kölesi ve Ugarit memleketinin oğlu (vatandaşı)

¹⁴⁷ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 8.

¹⁴⁸ KTU 1.40=RS 1.002; J. P. Vita, “The Society...”, s. 457.

¹⁴⁹ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 48; L. d’Alfonso, “Servant of...”, s. 68.

¹⁵⁰ Michael Heltzer, *The Internal Organization of the Kingdom of Ugarit: Royal Service-system, Taxes, Royal Economy, Army and Administration*, Wiesbaden, 1982, s. 3.

¹⁵¹ Ignacio Márquez Rowe, “The King’s Men in Ugarit and Society in Late Bronze Age Syria”, *JESHO*, 45/1, Leiden, 2002, s. 5.

¹⁵² M. Heltzer, *The Rural...*, s. 8.

¹⁵³ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 97.

§5 lu- ú arad ardi šar^{mat} Ú-gar-ri-it

Veya Ugarit memleketi Kralının hizmetkârının hizmetkârı

1.1.1. Kralın Hizmetkârları (*bnš mlk*)

Akadca *a-wi-lu*, Hurrice *tar-šu-wa-an-ni*, Ugaritçe *bu-nu-šu* “adam”, “erkek” anlamına gelmektedir. Ancak sosyal gruplar söz konusu olduğunda Ugaritçe *bunušu* kelimesi biyolojik bir anlamı değil sosyal bir olguyu ifade etmektedir.¹⁵⁴

Ugarit’te hizmetleri karşılığında kraliyet hazinesinden pay almış, kendilerine saray tarafından arazi tahsis edilmiş, herhangi bir üretim aracına sahip olmayan ve saray tarafından ekonomik anlamda desteklenen, saraya bağlı gruba “Kralın Hizmetkârları”¹⁵⁵ ismi verilmektedir. Bu grubun statüsü ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Schloen’e göre kralın hizmetkârları, kraliyet adına hizmette bulunan, toprak sahibi olan ya da olmayan, sıradan bir çiftçi ya da profesyonel bir grubun üyesi, köyde veya ülke merkezinde ikamet etsin ya da etmesin kralın hizmetinde bulunan tüm bireyleri kapsamaktaydı. Schloen, kralın hizmetkarları unvanını bir statü göstergesi olarak tanımlamayıp, bu ifadenin tüm halkı kapsadığını belirtmektedir. Öte yandan Heltzer’e göre ise kralın hizmetkarları unvanı bir sınıf veya bir statü göstergesidir.¹⁵⁶ Ayrıca Heltzer, Ugarit nüfusunun üçte birinin kralın hizmetkârlarından oluştuğunu da bildirmektedir.¹⁵⁷

Yazılı verilerden *kralın hizmetkârlarının* meslek grupları halinde organize olduğu görülmektedir. Zanaatkârlar, tarım işçileri, askeri gruplar, rahipler, memurlar ve saray personelinin oluşturduğu çeşitli görevlilerden meydana gelen ve on kişilik gruplar halinde örgütlenen bu toplulukların her birinin başında bir kraliyet temsilcisi memur veya *rb* (yüce, büyük) unvanlı biri bulunmaktadır. Bu grup üyelerinin vergi ödemek, zorunlu askerlik hizmeti ve angarya işleri gibi yükümlülükleri de vardır.¹⁵⁸ Bu denli kalabalık bir nüfusa sahip *kralın hizmetkârları* grubu altında anılan meslek grupları şu şekildedir;

¹⁵⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 3.

¹⁵⁵ Kralın İnsanları, Kralın Kölesi, Saray Bağımlıları gibi farklı kullanımlar mevcuttur.

¹⁵⁶ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 91-92.

¹⁵⁷ Lisa Marsio Cole, *The Economic Organization of Southern Canaan in the Late Bronze Age: A Synthesis of the Textual and Archaeological Data*, (Basılmamış Doktora Tezi), The University of Arizona, U.S., 2004, s. 80.

¹⁵⁸ Michael Heltzer, “The Economy of Ugarit”, *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 424-425.

Askeri uzmanlar: Atlı askerler (*maryannu*), muhafız birliği (Ug. *mdrğlm-Ak.^{LUMEŠ}-UN-tu*), askerler (Ug. *tnnm-Ak.šanānu*), bekçiler (Ug. *mḥšm-Ak. ma-ḥi-šu (ub-ru)*), askeri yardımcı personel, uşaklar, gençler (Ug. *n'rm*), seyisler (Ug. *kzy(m)*, Ak. *LÚkizū*), alt sınıf askerler (Ug. *ḥb/pt*, Ak. *ḥupšu*), devriye görevlileri (Ug. *šmrm*, İbr. *šomēr*), savaşçılar (Ug. *mhr, ḥsnm, trrm-tariruma*).

Kraliyet Tarım Ekonomisi Çalışanları: Kraliyet tarım arazisinin işçileri (Ug. *bdm*), toprak sahipleri (Ug. *b'l šd*), köylüler ve çiftçiler (Ug. *hrtm*), bağcılar (Ak. *erēšu*, Ug. *gpnym(m)*), hurma işçileri (Ug. *tmrym*), tarla ve bağ bekçileri (Ug. *ngr mdr/ngr krm*), koyun yünü kırkanlar (Ug. *gzzm*), çobanlar (Ug. *nqdm*), kaz, eşek, öküz çobanları (Ug. *r'y(m)* Ak. *rē'u*).

Zanaatkârlar: Değirmenciler (veya idari görevli) (Ug. *alhn/ksdm/kšdm* Ak. *alahinnu*, fırıncılar (*apy(m)/kkrdn(m)* Ak. *LÚnuḥatimmu*, *LÚka-ka-ru*, Hurr. *kakkar (kakkartu, kakkaru)* İbr. *kikkār*), dericiler (Ak. *LÚ.MEŠ aškāpū*), göğüs zırhı yapımcıları (Ug. *b'l tdt*), at heybesi ustaları (Ug. *b'l. tğptm*), ok yapımcıları (Ug. *ḥdğlm/ psl ḥzm*), oduncular (Ug. *ḥḥb(m)*), bakırcılar (Ug. *nsk ḥlt*, Ak. *LÚ.MEŠ nappaḥ erē^{MEŠ}*, *LÚZAG.LU siparri, sbrdnm*), ip eğiriciler (Ug. *ğzlm*, yün-keten), heykeltraş-taş yontucular (Ug. *psl(m)*), dokumacılar (Ug. *trmn(m)*, Ak. *LÚu/išpāru*), inşaat işçileri (Ak. *LÚ.MEŠ bān bītātī^{MEŠ} itinnu^{MEŠ}*, *ḥrš(m)* İbr. *ḥārās*), gemi yapımcıları¹⁵⁹-araba yapımcıları-marangozlar (Ug. *ḥrš.anyt*, *ḥrš mrkbtl'rq*, Sum. *LÚ.MEŠ NAGAR*, Ak. *LÚ.MEŠ naggārū^{GIŠ} narkabti*), qatinnular¹⁶⁰ (Ug. *ḥrš qtn*), yay yapımcıları (Ug. *ḥrš qšt, psl qšt, kttğl^{LÚ} sasinnu (sáZADIM)*), çömlekçiler (Ug. *yšrm* Ak. *LÚpahḥāru^{LÚ} ia-ši-ru-ma*), çamaşırcılar (*kbs(m)*), demirciler/bakır ustaları (Ug. *nsk(m)*, Ak. *nasikuma*), gümüşçüler (Ug. *nsk ksp*, Ak. *LÚ.MEŠ kuttimmu*).

Tapınak Personeli: Rahipler (Ug. *khn*, Ak. *LÚšangū^{MEŠ}*), rahip-kâhin (Ug. *qdšm*, Sum. *LÚBARU=Ak. LÚqadšu*), tapınak şarkıcıları (Ug. *šrm*), dua eden rahip-zil çalan kimse (Ug. *mšlm*), tapınağın su çekicisi (Ug. *šib. mqdš*).¹⁶¹

Kralın hizmetkârları adıyla anılan gruba pek çok Ugaritçe idari belgede değinilmektedir. Örneğin KTU 3.2 numaralı metinde *kralın hizmetkârının* mülkü,

¹⁵⁹ Ugaritçe *any* terimi yük gemisini ifade ederken *any kn* terimi asker taşıyan bir gemiyi ifade eder.

J. Sasson, "Canaanite Maritime...", s. 132.

¹⁶⁰ Bir meslek grubu CAD Q: 173; Heltzer bu sınıfın kaliteli cisimlerin yapımcısı olduğunu bildirir. Bkz. M. Heltzer, *The Internal...*, s. 88.

¹⁶¹ Söz konusu meslek grupları Michael Heltzer, *The Internal Organization of the Kingdom of Ugarit: Royal Service-system, Taxes, Royal Economy, Army and Administration*, L. Reichert, Wiesbaden, 1982 künyeli eserinden derlenmiştir.

kraliyet onayıyla başka bir kişiye devredilmiştir. KTU 4.182:52 numaralı belgede *kralın hizmetkârının* tekstil işiyle uğraştığı bildirilmektedir. KTU 4.370 numaralı metinde *kralın hizmetkârlarının* ev yapımında görev aldığı ve diğer zanaatlarla uğraşan yaklaşık 40 kişilik grubun da hammadde sevkiyatı talep ettiği kayıtlıdır. KTU 4.367 numaralı metinde *kralın hizmetkârlarının* bir köyde yaşadığı aktarılmaktadır. KTU 4.141, KTU 4.144 numaralı metinlerde de *kralın hizmetkârlarının*, bir adamın gözetimi altında ve muhtemelen iş başında olduğu bildirilmektedir. Yine KTU 4.144 numaralı metin gözetim altında olan 77 kişilik bu grubun muhtemelen saraydan yün tayini veya muadili olan gümüş dağıtımını ile uğraştıklarını ortaya koymaktadır. KTU 4.609 numaralı metin *kralın hizmetkârlarının*, bir aylık çalışma karşılığında muhtemelen tahıl ile ücretlendirildiklerini kaydetmektedir. KTU 4.141, KTU 4.6098 numaralı metinler *kralın hizmetkârlarının*, tarım işi, ev yapımı, el sanatları (çömlekçilik ve metalürji gibi), kapı bekçiliği ve şarkıcılıkla uğraştıkları belirtilmektedir.¹⁶² Meslek örgütlenmesi açısından pek çok branşta karşılaşılan *kralın hizmetkârları* adı altındaki grubun üretim sektörünün zengin sınıfı olduğu düşünülebilir. Ancak Ugarit Krallığı'nda *kralın hizmetkârı* olmak ekonomik anlamda güçlü olmak anlamına gelmez. Zira yapılan çalışmalara göre bir *kralın yoksul hizmetkârı* ile zengin bir köylü aynı üretim sektöründe olabilmektedir.¹⁶³

Maryannular: Kralın hizmetkârları grubunun içerisinde *maryannu* olarak bilinen topluluk asillerden oluşmaktadır.¹⁶⁴ Asalete dayanması nedeniyle *maryannu* birliğinin devamı ailevi bağlar ile sağlanmaktadır.¹⁶⁵ Nitekim yazılı belgeler *maryannuların* babalarının ismi ile listelendiğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca *maryannuların* mirasçı olarak (Ug. *nhlhm*) babalarının mesleğini devraldığına dair bilgiler de mevcuttur. İki belgede¹⁶⁶ bu grubun en az 50 kişilik bir mevcudu olduğu kayıtlıdır. *Maryannuların* profesyonel hizmetler dışında başka bir işte çalıştığına dair bir bilgi yoktur. Onlar kraliyet tarafından gümüş, şarap ve yağ¹⁶⁷ ile ücretlendirilmektedir.¹⁶⁸

Hitit'in vassalı olan Ugarit'in kendine ait silahlı kuvveti de bulunmaktadır. Ugarit Krallığı'nın ordu gücü, zorunlu askerlik sistemiyle desteklenmiştir. Krallıktaki her köy, askerlik hizmeti için düzenli olarak asker tedarik etmek zorundadır. Savaş

¹⁶² I. M. Rowe, "The King's...", s. 4-5.

¹⁶³ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 395.

¹⁶⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 16-17; I. M. Rowe, "The King's Men...", s. 724.

¹⁶⁵ L. M. Cole, *The Economic...*, s. 81.

¹⁶⁶ KTU. 4.69'da 48+x; PRU III. 12.34'te 51 *maryannu* kayıtlıdır. Bkz. M. Heltzer, *The Internal...*, s. 111-112.

¹⁶⁷ KTU 4.69=RS16.257=PRU III; PRU IV:135.

¹⁶⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 111-112.

zamanlarında ordu, seferberlik emriyle daha da güçlendirilmektedir. Nitekim önemli stratejik konumuyla Ugarit Krallığı'nın, bir deniz ve ticaret gücü olarak güçlü donanmaya da ihtiyacı vardı.¹⁶⁹ Ugarit askeri sisteminin belki de en gözde birliğini oluşturan *maryannular*, üstün bir askeri donanım ve atlı savaş arabalarına sahipti.¹⁷⁰ Sayıca az olan *maryannu* birliği, esasında oldukça güçlü bir askeri birliktir. Hatta Craigie, bu birliğin modern kara savaşlarındaki tank alaylarının eşdeğeri olduğunu söylemektedir¹⁷¹.

Ayrıca kralın, *maryannu* mensuplarını nadir de olsa terfi ettirdiği bilinmektedir.¹⁷² Kral Ammiştamru tarafından Adalseni, Kral Ar-halbu tarafından Abdu isimli kişiler *maryannu* üyeliğine yükseltülenlere örnek olarak gösterilebilir.¹⁷³ Tüm bunlara karşılık önemli bir askeri birlik olan *maryannuların*, isyancı *habiru*¹⁷⁴ ve *sutu* topluluklarına katılıp, Ugarit Krallığı'nın yıkılmasında payları olduğu iddia edilmektedir.¹⁷⁵

1.1.2. Ugarit'in Oğulları-Özgür Yurttaşlar (Ak. *mârē Ú-ga-ri-it/ mârē^{al}Ú-ga-ri-it*)

Bu sınıfın üyeleri toplumsal bir örgütlenmeye¹⁷⁶ ve üretim araçlarına sahip olan köylülerden oluşmaktadır.¹⁷⁷ Bununla birlikte başka ülkelerden gelen ve Ugarit ülkesinde yaşayan yabancılar da bu topluluğun üyesi olabilmektedir. Onlar, tam olarak "Ugarit'in oğulları" olarak benimsenmemiş olsalar da vatandaşlık haklarından yararlandıkları gibi yükümlülüklerini de yerine getirmişlerdir. Nitekim yazılı kaynaklar onların toprak sahibi olduğunu ve *pilku*¹⁷⁸ yükümlülüklerinin bulunduğunu

¹⁶⁹ P. C. Craigie, *Ugarit and...*, s. 34.

¹⁷⁰ Isaac Mendelsohn, "Samuel's Denunciation of Kingship in the Light of the Akkadian Documents from Ugarit", *BASOR*, S. 143, Chicago, 1956, s. 18-19.

¹⁷¹ P. C. Craigie, *Ugarit and...*, s. 34.

¹⁷² L. M. Cole, *The Economic...*, s. 81.

¹⁷³ I. Mendelsohn, "Samuel's Denunciation...", s. 18.

¹⁷⁴ İlknur Taş, Selim Ferruh Adalı, "Çivi Yazısı Geleneğinde Lullu Halkı", *Kubaba: Arkeoloji Sanat Tarihi Tarih Dergisi*, S. 24, İzmir, 2015, s. 25; Şeyma Ay Arçın, *İsrail ve Yahuda Krallıkları Tarihi Atalar Devrinden Asur ve Babil Hâkimiyetine Kadar*, İstanbul, 2016, s. 5-14.

¹⁷⁵ Marc van de Mierop, *Antik Yakındoğu'nun Tarihi*, (çev. Sinem Gül), Ankara, 2006, s. 202-203.

¹⁷⁶ M. Heltzer, *The Rural...* s. 5-8; M. Heltzer, "The Economy...", s. 424-425.

¹⁷⁷ I. M. Rowe, "The King's...", s. 2.

¹⁷⁸ Kraliyet arazi bağışlarında ve arazi satışlarında, gayrimenkul alan kişi tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülükler *ilku*, *pilku* ve *unuşu* terimleriyle ifade edilmektedir. Söz konusu kelimeler hem verilen gayrimenkul ile bağlantılı hizmetlere hem de hibe alan kişinin mesleği ile bağlantılı hizmetlere atıfta bulunmaktadır. Bkz. Wilfred van Soldt, "The Akkadian Legal Texts from Ugarit", *Trois Millénaires de Formulaires Juridiques*, D. Lafont, A. Lemaire (ed.), Genève, 2010, s. 97; Öte yandan Ugaritçe yaklaşık 40 metinde *pilku* (Ug. *unuttu*) kelimesi geçmektedir. Bu kelimenin Akadca *ilku* kelimesi ile eşanlamlı olduğu düşünülmektedir. *Pilku* hizmeti, saray idaresinde yer alan meslek gruplarıyla ilgilidir.

aktarmaktadır. RS 16.136 numaralı metinde bir Mısırlı'nın, kraliyet toprak hibesinden yararlandığı kaydedilmiştir. Yabancı/misafir ziyaretçiler (Ak. *ubru*) ve *habirular* da *kralın misafirperverliği* olarak adlandırılan ve kralın koruması altında olan bir statüye sahiptir¹⁷⁹.

Ugarit Krallığı'nın bütün arazileri ortak arazi veya kraliyet toprağı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Ortak arazi üzerinde köylüler bireysel olarak çalışmaktadır. Ortak arazi üzerinde çalışma yükümlülüğü köyün ödemesi gereken vergi ve angarya zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu yükümlülükler her köy için geçerlidir ve muafiyet durumu söz konusu değildir. Ayrıca askerlik hizmeti, denizcilik hizmeti ve krallığın farklı bölgelerindeki imar faaliyetleri köylü halkın görevleri arasındadır¹⁸⁰.

1.1.3. Köleler (Sum. *İR*, Ak. *ardu* ve Ug. *'abdu*)

Sosyal sınıflar arasında herhangi bir hakkı bulunmayan bu grubu, saraya bağlı kişilerin sahip olduğu köleler oluşturmaktadır.¹⁸¹ Ayrıca *Ugarit kralının kölesinin kölesi* (hizmetkârının kölesi) ifadesinden de anlaşılacağı üzere köle tanımlaması en azından Ugarit için yalnızca toplumun en alt tabakasını oluşturan bir sosyal sınıfı ifade etmekle kalmayıp Ugarit kraliyet bürokrasisinde de bir unvan olarak kullanılmıştır.

Toplumun en alt tabakasını oluşturan köleler, RS 8.145 ve RS 15.120 numaralı belgelerde sığırlar, koyunlar, keçiler ve taşınmazlarla birlikte mülk ögesi olarak listelenmiştir. RS 11.856 ve RS 8.303 numaralı metinlere göre köle satılabilirken, RS 18.21 numaralı metinde bağışlanabilir, hibe edilebilir ve hediye olarak verilebilirdi. RS 8.145 ve RS 16.148 numaralı metinlere göre miras olarak bırakılabilirdi. Bununla birlikte borçlarını ödeyemeyen özgür bir kimse köle durumuna da düşebilirdi. Hatta RS 16.191=KTU 3.4 numaralı belgede yedi kişilik bir ailenin, kefaletleri ödenene kadar görevlinin hizmetinde köle oldukları kaydedilmiştir. RS 16.191=RS 8.333=RS 15.11 numaraları metinlerden anlaşılacağı üzere köleler, borca karşılık ödeme aracı olarak kullanılabilmekteydi. Kölelerin özgür kalabilmesi için efendilerine gerekli ücreti ödemesi onların özgürlüğü için ilk yoldur. RS 8.303 numaralı metinde de belirtildiği üzere Ugarit'te efendisinin hizmetinden ayrılacak olan köle, sahibi tarafından sembolik

Bu meslek gruplarına hizmetleri karşılığında kraliyet tarafından şartlı mülk verilmektedir. Bkz. K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 123-124.

¹⁷⁹ Ignacio Márquez Rowe, "Anatolia and the Levant Ugarit", *A History of Ancient Near Eastern Law*, R. Westbrook (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 723.

¹⁸⁰ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 21.

¹⁸¹ L. d'Alfonso, "Servant of...", s. 68.

bir seromoni ile kafasına yağ sürülerek serbest bırakılırdı. Kadın köleler daha çok evlilik durumlarında azat edilirdi. RS 16.250 numaralı metinden bir kadın kölenin özgür bir vatandaşla evlendiği bilgisini ediniriz. Yine aynı metne göre bu köle, eşi olan efendisinin izni ile muhtemelen ihtiyarlık döneminde hane büyükleri arasına dahil edilmiştir.¹⁸²

1.2. Ugarit Ailesi

Ugarit ülkesinde yapılan kazılar neticesinde elde edilen arkeolojik bulgular, ülke nüfusunun büyüklüğü ve dağılımı hakkında çok önemli bilgiler ortaya koymaktadır. Yine bu bulgular, bir evin odalarının boyutları, evlerin ülkedeki dağılımları, kamusal veya anıtsal yerlerin konumları ve yerleşim yerlerinin yoğunluğu hakkında veriler sunmaktadır. Nitekim ülkenin nüfus tahminleri için mimari kalıntıların kullanılması öncelikli öneme sahiptir.¹⁸³

Diğer taraftan M. Heltzer ve Liverani arkeolojik ve epigrafik veriler ışığında Ugarit'in nüfusunu ve ortalama bir Ugarit ailesinin kaç kişiden oluştuğunu belirlemeye çalışmışlardır.¹⁸⁴ Çalışmalarında öncelikle RS 11.778=KTU 4.80, RS 17.312=KTU 4.295 ve RS 18.258=KTU 4.417 numaralı belgeleri esas alarak, bu belgelerde kayıtlı askere alım bilgilerinden yararlanmışlardır.¹⁸⁵ Söz konusu veriler, her hanede ortalama dört yetişkin aile üyesinin yaşadığını göstermektedir. Hanede bir koca ve eş (veya eşler), ortalama bir veya iki erkek çocuk ve bir kız çocuğu veya ailenin gelini bulunmaktadır. Bazı belgelerde aile reisinin kardeşinin¹⁸⁶ de evde yaşadığını gösteren bilgiler mevcuttur. Çocukların yetişkinlerin nüfusuna oranı üçte bir düzeyindedir. Böylece ortalama bir Ugarit hanesinin yaklaşık 5,25 üyesi olduğu hesaplanmıştır. Bu rakam hane halkının sahip olduğu işçileri, köleleri (Ug. *'bd, amt*), yaşlıları veya bakmakla yükümlü oldukları diğer kişileri içermemektedir.¹⁸⁷

¹⁸² I. M. Rowe, "Anatolia and...", s. 724-725.

¹⁸³ W. Randall Garr, "A Population Estimate of Ancient Ugarit", *BASOR*, S. 266, Chicago, 1987, s. 34.

¹⁸⁴ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 84-112; W. R. Garr, "A Population...", s. 31.

¹⁸⁵ J. Vidal, "On the Demography...", s. 46.

¹⁸⁶ Ug. *uħh* kardeş anlamına gelir. *aħ, uħy* kardeşim, kız ve erkek kardeşleri tanımlayan çoğul ifade ise *iħh*'dir. *ħatni* kelimesi ise akraba anlamında kullanılır. Bkz. Richard Hess, "The Onomastics of Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 510.

¹⁸⁷ W. R. Garr, "A Population...", s. 34; M. Heltzer, "The Economy...", s. 431; Wilfred G. E. Watson, "Daily Life in Ancient Ugarit (Syria)", *Life and Culture The Ancient Near East*, R. E. Averbeck, M. W. Chavalas, D. B. Weisbers (ed.), Bethesda, 2003, s. 134.

Esasen Ugarit ailesi ise “baba” ya da “koca” adı altında isimlendirilmektedir.¹⁸⁸ Burada aile evlilik akdi üzerine kurulmuş olup bu akit *mhr* ile tanımlanmaktadır. *mhr* başlık parası, tazminat hediyesi¹⁸⁹ anlamında kullanılmaktadır. Bu para kızın babasına ödenmekte ve damat, kızın evine girme müsaadesi almaktadır. Böylece kocanın veya babanın tüm aile üyeleri üzerinde geniş kapsamlı yetkileri olduğu görülmektedir. Öyle ki koca, karısına emir verebilir hatta karısının malını ya da en azından malının *tlh* ve *mlg*'sine¹⁹⁰ ait olmayan kısmını elden çıkarabilirdi.¹⁹¹

Bununla birlikte baba çocukları üzerinde de aynı haklara sahiptir. Hane halkı içerisinde baba Ug. *adn*, “efendi”, ve anne Ug. *adn*'in dişil hali *adt* şeklinde hitap edilmişlerdir.¹⁹² Diğer taraftan Ugarit toplumlarında kız çocuklarını tanımlayan ifadelerin farklı olduğu dikkat çekmektedir. Aqhat Efsanesi'nde, Daniel'in kızı Puqat (Ug. *pqt*) evlenmemiş bir kızı işaret etmektedir. Aynı şekilde Ugarit ile kültürel ilişkileri olan Alaşia (Kıbrıs) memleketinin nüfus sayımı ile ilgili belgelerde *pgt* genç kız anlamına gelirken Ug. *n'rt* “evlenmemiş bekâr kız” anlamındadır. Yine A. van Selms, *n'rt* olarak tanımlanan kızların “ergenlik çağına ulaşmamış kız çocuğu” olduğunu ileri sürerken, evlilik çağına gelmiş bir kızı ise *pgt* olarak nitelendirmektedir.¹⁹³ Ayrıca kız çocuklarını tanımlayan diğer bir kelime de Ug. *glmt*'dir. Bu tartışmalı bir kelime olup, Galmat isimli tanrıça sebebiyle “kız”, Gordon'a göre ise “erkek hizmetçi” anlamına gelmektedir. Keret Efsanesi'nde geçen *tglmt* Hurriya (*Hry*) ifadesi, Hurriya'nın Keret ile evlenmeden önceki bekar durumunu işaret etmektedir.¹⁹⁴ Yine Selms'e göre *pgt*'ler özgür doğan kızlar iken, *glmt*'ler köle sınıfında doğan kız çocuklarını tanımlamaktadır.¹⁹⁵ Ancak Batı Sami dillerinde kız çocuğu için kullanılan en genel ifade *bt* (çoğul *bnt*) ifadesidir.¹⁹⁶

¹⁸⁸ Anson F. Raney, “Family Relationships in Ugarit”, *Orientalia*, 34/1, Levuren, 1965, s. 12.

¹⁸⁹ İbranice kökünden gelen “*mvr*” sözcüğü takas-değişim anlamına gelmektedir.

¹⁹⁰ Akadca *mulūgu*, İbranice *melōg*, terimlerine karşılık gelen bu kelime, taşınır ve taşınmaz mülkleri işaret etmektedir. Ayrıca bunlardan belirli bir miktarı geline, ailesi tarafından verilmiştir.; CAD M2: 193.

¹⁹¹ A. van Selms, *Marriage & Family Life in Ugaritic Literature*, London, 1954, s. 113.

¹⁹² A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 113.

¹⁹³ A. F. Raney, “Family Relationships...”, s. 11-12.

¹⁹⁴ Ayrıca metnin tamamı için bkz. ANET: 145.

¹⁹⁵ A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 109; L. M. Munting, “The Social and Legal Status of a Free Ugaritic Female”, *JNES*, 26/2, Chicago, 1967, s. 103;

¹⁹⁶ Ayrıca *bt* vatandaş kelimesinin karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Bir sözleşmede “Ugarit'in kızı” *bt Ugri* olarak adlandırılmıştır. C. Virolleaud'a göre bu şekilde anılması “şehrin sakini veya yerlisi” olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu kullanım kadınlara özgü olmayıp erkekler içinde geçerlidir. Bkz. PRU III:19; L. M. Muntingh, “The Social...”, s. 102.

Gerçekten UT 128: III: 7-12'de kâhinin erkek çocuğu vaat etmesi, ebeveynlerin gözünde kız çocuklarının oğlan çocukları kadar öneminin olmadığını göstermesi bakımından önem arz etse de¹⁹⁷ buna karşılık Keret Efsanesi'nde Kral Keret'in kız çocuğu ile müjdelenmesi ise kızların, Ugarit toplumundaki statülerinin belirli bir seviyede tutulduğunu göstermektedir. Nitekim Keret'in Hürriya ile evlenmesi sonrasında tanrı El onu birçok çocuk vaadiyle kutsamaktadır. Böylelikle Keret'in sekiz oğuldan sonra bir kızı olmuştur. Adının *Titmanat* olduğu düşünülen bu kız çocuğu, en son doğmasına rağmen ilk doğan ilan edilecek kadar özel bir yere sahiptir.¹⁹⁸

Öte yandan Ugarit, kadınların toplumdaki eşitlikçi konumu bakımından çağdaşlarından ayrılmaktadır. RS 16.191=KTU 3.4 numaralı metinde geçen "Ugarit'in kızı" tanımı Ugarit'te kadınların erkeklerle aynı temel haklara ve yükümlülüklerle sahip olduğunu göstermektedir. Kadınlar mahkemelerde davacı konumunda bulunabildikleri gibi, onlar arazi ve miras haklarına da sahiptirler.¹⁹⁹

Ayrıca hane halkının görev dağılımı da Ugarit toplumundaki eşitlikçi yapıyı işaret etmesi bakımından önemlidir. Buna göre; ev işleri hanenin erkekleri ve kadınları tarafından iş birliği içerisinde yapılmaktadır. Örneğin; KTU 1.15: IV numaralı metinde Keret'in ölümcül derecede hastalanması üzerine karısı Hürriya'nın, Hubur kentinin soylularına ziyafet sunduğu ifade edilmektedir. Aynı şekilde KTU 1.3: IV.41 numaralı metinde de hane erkeklerinin ev sahibi olarak yemek hazırladıkları ve sundukları belirtilmektedir. KTU 1.4: IV.33-38 numaralı metinde, El'in karısı Athiratu'ya yiyecek ve şarap ikram ettiği anlatılmaktadır. Ayrıca bunun yanında KTU 1.3: 1.2-17 numaralı metinde de Radimanu'nun karısı Ba'lu'ya börek ve şarap ikram ettiği yazılıdır. Benzer şekilde edebi metinlerde, hane halkının su ihtiyacının kadınlar tarafından karşılandığı tespit edilmektedir. Örneğin KTU 1.3: II.30-41 numaralı metinde Anat; KTU 1.19: II.1 numaralı metinde Pugat; KTU 1.16: I.50-51 numaralı metinde ise Titmanat muhtemelen kuyudan su çekerken kaydedilmişlerdir.²⁰⁰ Hatta KTU 1.19: II.1'de Pugat "omuzunda su taşıyan olarak" nitelendirilmektedir.²⁰¹

¹⁹⁷ A. van Selms, *Marriage & Family ...*, s. 93.

¹⁹⁸ ANET:146; E. A. Wilson, *Women of...*, s. 31-32.

¹⁹⁹ Ignacio Márquez Rowe, "Ugarit", *A History of Ancient Near Eastern Law*, c. 1, R. Westbrook (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 724.

²⁰⁰ Hennie J. Marsman, *Women in Ugarit & Israel Their Social Religious Position in the Context of the Ancient Near East*, Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 419-420.

²⁰¹ *šm .pğt.ikmt [.]my.*, W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s.140.

Bununla birlikte çamaşır yıkama işinin hem erkekler hem de kadınlar tarafından yapıldığı dikkat çekmektedir. Ancak erkekler erkeklerin, kadınlar da kadınların kıyafetlerini yıkamaktadır. KTU 1.17: I.33’de Dani’ilu’nun oğlu, babasının giysilerini yıkarken, KTU 1.4: II.5-9 numaralı metinde Athirat da denizde ve nehirde kendi giysilerini yıkamaktadır. Bununla birlikte erkek mesleği olarak kabul edilen ancak kadınların da ifa ettiği meslekler de bulunmaktadır. Bunlardan biri, ulaklıktır. Her ne kadar Ugaritçe edebi metinlerde uzman kadın yazarların ismine rastlanılmasa da kadınların “haberci” sıfatıyla anıldığı görülmektedir. Örneğin; Keret Efsanesi’nde, *Ilu* tanrıların habercisi olarak bir ilahi çifti görevlendirmektedir. Söz konusu efsanede bu ilahi çiftten erkek olanı adıyla (*Ilišu*) anılırken, kadın haberci yalnızca “eşi” olarak kaydedilmiştir. Bu efsanede de erkeklerin ve kadınların, yukarıda olduğu gibi, hizmetlerini erkeklerin erkeklere, kadınların kadınlara hizmet etmesi şeklinde sağladığı görülmektedir.²⁰² Bu ayırımı yabancıların girmesinin mümkün olmadığı kraliyet kadın mahallelerine yalnızca kadın ulakların girebilme muafiyeti etkili olabilir.

1.2.1. Evlenme

Ugarit toplumunda evlilik müessesesi, büyük ölçüde Emar ve Alalah gibi komşu Suriye toplumlarıyla benzerlik göstermekte²⁰³ ve Eski Yakın Doğu’da olduğu gibi Ugarit’te de evlilik, bir sözleşme olarak kabul edilmektedir. Ugarit toplumunda evliliği, sözleşmeye dayalı bir anlaşma, hediye alışverişi veya başlık parası ve bir tür töreni içeren resmi bir ilişki olarak tanımlamak mümkündür.²⁰⁴ Bununla birlikte evlenmenin, soy ve aile mirasının güvence altına alınmanın bir yolu olduğunu söylemek gerekir.²⁰⁵ Evlilik kurumunun en önemli amacı, bir babanın dünyevi hayatı boyunca ona yardımcı olacak ve babanın ölümünden sonra da onun mezarındaki huzurunu sağlayacak bir erkek varis, oğul sahibi olmaktır. Dolayısıyla evlilik, bilhassa erkek evlat sahibi olmanın aracıdır. Ugarit literatüründe edebi eserler ve mitolojik hikayeler, Ugarit toplumunu yansıtmaları bakımından değerlendirilir ve bu eserler insan ilişkileri hakkında sonuçlar çıkarmamıza yardımcı olur.²⁰⁶ Bu doğrultuda erkek varis sahibi olmanın önemini açıklayan Keret Efsanesi dikkat çekmektedir. Efsanevi Kral Keret, Tanrı El

²⁰² Yine Ak. *šukkallu* terimi ile erkek haberciler kastedilmekte olup bunlar genellikle tanrılara hizmet eder ve kadın habercilerin de tanrıçalara hizmet ettiği bilinir. Bkz. H. J. Marsman, *Women in...*, s. 422.

²⁰³ RS 15.092=PRU III:54; RS 16.14=PRU III:60; RS 16.158=PRU III:62; Nick Wyatt, *Religious Texts from Ugarit*, England, 1998, s. 338.

²⁰⁴ E. A. Wilson, *Woman of ...*, s. 38.

²⁰⁵ A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 16.

²⁰⁶ A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 10-16.

yardımıyla evlenip *Hurriya*'dan hem erkek hem kız evlatlar sahibi olmuştur.²⁰⁷ Nitekim kralın evliliğinin asıl amacı tahta varis sağlamaktır.²⁰⁸

Ugarit toplumunda evlilik gerçekleşmeden önce aileler arasında bağlayıcı bir niteliğe sahip evlilik mukavelesi yapılırdı. Evlilik mukavelesi, başta çeyiz olmak üzere evlilik sonrasında elde edilen mülkiyet ve evlilik içindeki eş ve çocukların durumunu belirleyici niteliğe sahip bir belgedir.²⁰⁹ Evlilik mukavelesini hazırlayan *susapinnūtilerin* (evlilikleri düzenleyen en iyi adamlar) (nikâh memurları)²¹⁰ yanı sıra damadın babası ve hatta kralın da bu mukaveleyi düzenlediği bilinmektedir.²¹¹ Söz konusu mukavelelerde kadınların hakları statülerine göre belirlenmektedir. Kadınlar kendilerine verilen haklar ile birlikte bazı kurallara ve yasaklara da tabi olmaktadır. Bu mukavele doğrultusunda, evlilik gerçekleşmeden, damat ya da damadın ailesi, gelinin ailesine bir evlilik teminatı, *tirhatu*²¹² vermek zorundadır. Böylelikle *tirhatu* alış-verişi sonrası çiftlerin nişanı gerçekleşmektedir.²¹³ Bu sayede kadın, *kallatu* nişanlı²¹⁴ statüsünü kazanırken, erkek teminat hediyesini ödediği kızla evlenme hakkına sahip olmaktadır.²¹⁵

Bir *gelinin bedelini ödemek*²¹⁶ anlamında Ug. *trḥ tirhatu* kelimesi metinlerde anlam genişlemesine uğrayarak birbirinden farklı manalarda kullanılmıştır. Örneğin RS 16.200 numaralı metinde²¹⁷ *tirhatu*, “kadına kocası tarafından verilen hediye” olarak belirtilmiştir.²¹⁸ RS 15. 92 numaralı metinde²¹⁹ *tirhatu*, bir kadının “babasının evinden aldığı para” olarak ifade edilmiştir. Yine RS 16.158 numaralı metinde bir babanın kızına gelen *tirhatuyu*, kızına çeyizi olarak hediye ettiği kaydedilmiştir.²²⁰ Esasında babanın mülkünden gelin olacak kızına vermekle yükümlü olduğu çeyiz için *şeriktu*

²⁰⁷ KTU 1.15:11.21-111.16; ANET: 143.

²⁰⁸ Carole Roche, “The Lady of Ugarit”, *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 214

²⁰⁹ H. Marsman, *Woman in...*, s. 84.

²¹⁰ RS. 16.153:15=PRU III:147.

²¹¹ A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 17.

²¹² Alalah toplumunda da düğünden önce damadın, kadının babasına *tirhatu* denilen bir miktar para sunduğu belgelere yansımıştır; AT 17; E. A. Speiser, “The Alalakh Tablets”, *JAOS*, 74/1, New Haven, 1954, s. 23.

²¹³ H. Marsman, *Woman in...*, s. 84.

²¹⁴ Ug. *klt*; RS 16.141=PRU III:60.

²¹⁵ A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 28; J. P. Vita, “The Society...”, s. 475-476; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 39-40.

²¹⁶ John Gray, *The Legacy of Canaan The Ras Shamra Texts and Their Relevance to The Old Testament*, (Basılmış Doktora Tezi), University of Aberdeen, Brill, Leiden-Boston, 1965, s. 251.

²¹⁷ RS 16.200.

²¹⁸ I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 726.

²¹⁹ RS15.92:21-23; PRU III: 56.

²²⁰ RS 16.158:6; PRU III: 62.

kelimesi kullanılmaktadır.²²¹ Böylelikle, damat tarafından verilen *tirhatu* kadının *şeriktusu* olarak, kadınla beraber yeniden damadın yetkisine geçmiş olacaktır.²²² Ayrıca babanın kızına çeyiz olarak verdiği *tirhatu* ve mallar,²²³ kadının evliliğe maddi katkısını oluşturmaktaydı.²²⁴ Söz konusu belgelerde geçen ifadelerden de anlaşılacağı üzere Ugarit'te *tirhatunun*, gelinin kendisine verilen bir hediyeye dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu hediyein çeyiz niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu çeyizi kocanın evlilik süresince kullanma veya en azından çeyizin vesayetine sahip olmasına rağmen, evlilik sona erdiğinde kadının *tirhatuyu*, hayatta kalmak için bir araç olarak almasına izin verilmiştir.²²⁵

şeriktunun, kullanım hakkı kadında olması sebebiyle evlilik müessesine ne derecede katkıda bulunacağı kadının kararına bağlı olmalıdır. Ancak bu durumda akla şu soru gelmektedir: Baba kıza her zaman *tirhatuyu*, *şeriktu* olarak mı vermiştir ve *tirhatuyu* verdiği vakit hepsini mi vermiştir yoksa kendi belirlediği bir kısmını mı vermiştir? Bu sorulara cevap vermek henüz mümkün olmayıp bu durum metinlerde de tespit edilememektedir.

Diğer yandan *tirhatunun*, sadece paradan oluşmayıp mülk ya da değerli eşyalardan da oluştuğu bilinmektedir.²²⁶ Nitekim kızın evlenmeden önce de babasının evinden aldığı miras ve çeyiz²²⁷ adı altında özellikle mücevher, gümüş, eşya, mobilya olmak üzere mallar bulunmaktadır.²²⁸ Hatta bir belgede²²⁹ bir kadının, *tirhatu* olarak babasının evini aldığı bilinmektedir. Kral Niqmaddu'ya ait bir metinde de onun kız kardeşi Dalaptum'a *tirhatusunun* bir ev ve arazi olarak verdiği ayrıca Dalaptum'un kayınpederi olduğu düşünülen Arsuwanu adında bir adamın da bu kadına başka bir ev ve bunun haricinde başka araziler verdiği²³⁰ anlaşılmaktadır.²³¹ Bu örnekler evlenecek kadının ailesinin damattan aldığı *tirhatuyu* kadına vermekle yükümlü olduğu *şeriktu* ile birleştirerek verdiği fikrini akla getirmektedir.

²²¹ RS 16.200:20-21; PRU III: 65; A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 18.

²²² J. Gray, *The Legacy...*, s. 251.

²²³ RS 15.85=PRU III:52-53.

²²⁴ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 338.

²²⁵ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 41.

²²⁶ RS 15.092=PRU III: 54; RS 16.141=PRU III: 60; RS 16.158=PRU III:62; N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 338.

²²⁷ Çeyiz, Ug. *mlg/mlghy*, Ak. *şeriktu* terimiyle ifade edilmiştir.

²²⁸ RS 15.85=PRU III:52-53; N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 338.

²²⁹ RS 16.158.

²³⁰ *nidnu*

²³¹ RS 15.85= PRU III:52-53; A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 17; I. M. Rowe, "Ugarit", s. 725; Juan P. Vita, "Society of...", s. 475.

Söz konusu çeyizin miktarının kadının sosyal konumuyla orantılı olarak arttığı düşünülmektedir. Amurru kralının kızı Kraliçe Ahat-Milku'nun çeyizi²³² bu durumun en güzel örneğidir.²³³ Kraliçe Ahat-Milku'nun Ugarit kralı II. Ammiştamru ile evlenirken çeyizi 330'dan fazla lüks eşyadan oluşmaktadır: “Değerli taşlardan oluşan 762 şeqel ağırlığında dört çift altın kolye, 215 şeqel ağırlığında iyi altın, ⁵628 şeqel ağırlığında altın yüzük, bilezik, 80 şeqel ağırlığında altın tabak, fincan, sürahi, 40 şeqel ağırlığında iki çift altın kemer, 1070 şeqel ağırlığında gümüş bardak, ¹⁰20 Hurri elbise kumaşı, 20 Amurru elbise kumaşı, 20 Hurri elbisesi, 20 Amurru elbisesi, 50 kumaş parçası, 10 tunik, 10 kürk, koltuklar için uqnu yünü, ayakları fildişi kakmalı üç yatak, ¹⁵bir şimşir ağacından yatak, bir adet altın işlemeli ayaklı koltuk, bir fildişi işlemeli ayaklı abanoz koltuk, bir? altın kakmalı..., lapis lazuli ile kaplanmış...? ayakları abanozdan... ²⁰ şimşir koltuklar, altın bir mühür seti, 2000 şeqel..., 200 şeqel..., 2900 şeqel ağırlığında bronz..., ²⁵3 talanta ağırlığında bronz leğen..., 1500 şeqel ağırlığında..., 1 bronz tabak..., 1 talant ağırlığında bronz kavanoz, 600 şeqel ağırlığında 5 bronz testi, ³⁰1000 şeqel ağırlığında 5 bronz..., 1200 şeqel ağırlığında 4 bronz güveç, 900 şeqel ağırlığında kaseleriyle birlikte tunçtan 9 kap, 600 şeqel ağırlığında 20 bronz fincan, 500 şeqel ağırlığında 7 sofrta takımı, ³⁵ 600 şeqel ağırlığında 2 fincanlı bronz bir küçük kap, 600 şeqel ağırlığında 5 bronz ve bakır 170 şeqel ağırlığında bronzdan 7 şamdan, 260 şeqel ağırlığında 2 bronz cımbız, bronz 10 büyük kase ve 6 küçük kase ikisi altın işlemeli, 4'ünün içi gümüş, ⁴⁰1600 şeqel ağırlığında 3 bronz fırın, tatlı yağ ile doldurulmuş 6 markazit (bir tür taş), fildişinden 20 makyaj kutusu ve tuzluk, ⁴³ 4 koltuk kumaşı 53 ürün-teslimat.”²³⁴

tirhatu, vasiyet niteliğindeki belgelerde de önemle üzerinde durulan bir konudur. RS 15.092=PRU III: 54 numaralı belge Yaşiranu'nun ölmesi durumunda evlatlık oğlunun dul kalan Milka'ya, *tirhatu*sunu vermesi yönünde bilgiler içermektedir. Yaşiranu'nun gelecekte olacak olumsuz durumları engellemek için bu belgeyi hazırladığı düşünülmektedir. Çünkü söz konusu belge, Yaşiranu'nun ölümü sonrası üvey oğulun Milka'yı evden gönderme ihtimalinin olduğunu vurgulamaktadır. Bu

²³² RS 16.146=PRU III:182.

²³³ A. van Selms, *Marriage & Family ...*, s. 28; Juan-P. Vita, “Society of...”, s. 475-476; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 39-40.

²³⁴ RS 16.146 + 161=PRU III:178-182-186=UG V: 622-623; M. Yon, *The City...*, s. 129; I. Singer, *The Calm...*, s. 216.

sebeple de Yaşiranu karısı Milka'yı üvey oğlunun olası hareketine karşı ölümünden önce hazırlattığı bir belgeyle korumuştur.²³⁵

Nikâh, hukuki açıdan bir kadının hayatındaki en önemli olay olarak görülmekte²³⁶ ancak Ugarit toplumundaki düğün törenleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Bir adamın, bir kadını örf ve adetlere göre eşi olarak kabul ettiği²³⁷ evlilik/düğün töreni için en çok tercih edilen mevsimin hasat sonu olduğu düşünülmektedir. Öyle ki mevsimlik çalışmanın sona ermesiyle birlikte başlık parası, hediyeler ve eğlence masrafları için gerekli zenginliğe hasat mevsiminin sona ermesiyle sahip olunmuştur.²³⁸ Ugarit edebiyatındaki iki aşk şiirinin²³⁹ başlangıç satırları evlilik ritüeli hakkında bilgi vermektedir. Söz konusu şiirlerden biri Yarîh ile Nikkal'in ilahi evliliğini anlatan metindir.²⁴⁰ Bu metne göre, damat evliliğin gerçekleşmesi için gelinin babasına gümüş, altın ve lapis lazuli cinsinden²⁴¹ *tirhatu* ödemiştir.²⁴² Burada dikkat çeken nokta *tirhatu* ödemesi esnasında sadece erkeklerin değil kadınların da bu törene katılmasıdır. Bu durum ilgili belgede şöyle açıklanmıştır: “*Babası terazilerin kirişini ayarlar, annesi terazilerin tepsilerini, kefesini koyar, Külçeleri, standart ağırlıkları (?) erkek kardeşleri düzenler, kız kardeşleri gerçekten (?) terazilerin taşlarını taşırlar.*”²⁴³ Bu ifadelerden tüm ailenin, törene katıldığı anlaşılmaktadır. Ugarit'te düğünün başlıca adımlarından birisi gelinin damadın evine girmesidir.²⁴⁴ Bir kadın evlendiğinde, ataerkil yapının gereği olarak kocasının ailesiyle birlikte yaşamak için baba evini terk etmesi gerekirdi. Fakat bundan başka, kadının babasının evinde eşiyle beraber yaşadığı “*erēbu* evliliği” (içeri girmek-iç güveylik) adı altında bir evlilik türü de bulunmaktadır.²⁴⁵ *tirhatu* ödemesinden sonra evlilik akdi *mhr* ile evlilik başlar.²⁴⁶ Bundan sonra, yasal eş olan evli kadınlar “*mtrht*” olarak anılmışlardır.²⁴⁷ Evlilik akdi sonrası, kadının ailesinden hiç kimse, gelinin babası ölse dahi, evliliğin tamamlanmasına itiraz

²³⁵ RS 16.143=PRU III: 81; J. P. Vita, “The Society...”, s. 475- 476.

²³⁶ H. Marsman, *Woman in...* s. 84.

²³⁷ A. van Selms, *Marriage&Family...*, s. 12-14.

²³⁸ J. Gray, *The Legacy...*, s. 250.

²³⁹ KTU 1.100:7072.18; KTU 1.10, 1.11, 1.23, 1.24.

²⁴⁰ RS 5.194 = KTU 1.24; H. Marsman, *Woman in...*, s. 76.

²⁴¹ KTU 1.24:16-22.

²⁴² A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 16

²⁴³ KTU 1.24:33-37; J. Gray, *The Legacy...*, s. 250.

²⁴⁴ A. van Selms, *Marriage&Family...*, s. 35.

²⁴⁵ A. van Selms, *Marriage&Family ...*, s. 65; H. Marsman, *Woman in...*, s. 84.

²⁴⁶ A. Wilson, *Woman of...*, s. s. 39.

²⁴⁷ A. F. Rainey, “Family Relationship...”, s.17.

edemeyecektir.²⁴⁸ *mhr* bu anlamda hem erkek tarafını hem de kadın tarafını bağlayan bir akittir.

Siyasi evlilik olarak nitelenen “Kraliyetlerarası evlilik”, Hititler’in devletlerarası diplomasi de kullandığı mühim bir gelenektir. Dönemin krallarının, kız kardeşlerini ya da kızlarını, rakip ülkelerin ya da kendilerine tabii ülkelerin kralları ile evlendirerek bu ülkelerle ilişkilerini sağlamlaştırma/samimileştirme yoluna gittikleri bilinmektedir. Nitekim Ugarit krallarının da bu geleneği sürdürerek Hitit Devleti’nin bir diğer vassal krallığı Amurru ile siyasi evlilikler gerçekleştirdiği ve aralarındaki ilişkiyi²⁴⁹ kuvvetlendirdikleri anlaşılmaktadır.²⁵⁰ Bu doğrultuda Ugarit’in komşusu olan Amurru ile kurulan siyasi ilişkiler, sonraki dönemlerde sürekli olarak gelişmiştir. Bu gelişmenin bir sonucu olarak siyasi bağları kuvvetlendirmek için Ugarit kralının bir Amurru prensesiyle evlendiği bu sayede iki kraliyet ailesi arasında yakın temasların yanı sıra yakın ticari ve kültürel temasların da kurulduğu bilinmektedir. Ugarit Krallığı ile Amurru Krallığı arasındaki ilk siyasi evlilik, Ugarit kralı Niqmepa ve Amurru Prensesi Aḥat-Milku arasında gerçekleşmiştir.²⁵¹ Bu evlilikte kadının soylu olmasına işaret eden ve üst sınıf eş anlamına gelen “*att adrt*” unvanı aldığı anlaşılmaktadır.²⁵²

Diğer taraftan Ugarit kralı II. Ammiştamru da tahtı güvence altına aldıktan sonra, babasını izleyerek bir Amurru prensesiyle evlenmişti. İki krallık arasındaki bağ, II. Ammiştamru’nun evliliğiyle bir kez daha güçlenmiştir.²⁵³ Ancak bu evlilik babasının evliliği gibi benzer bir başarıyla sonuçlanmamıştır. Bilhassa devrin kötü olaylarından biri haline gelmiştir. Dolayısıyla Amurru ve Ugarit arasındaki barışı ve kardeşliği sürdürmesi beklenen bu evlilik, iki krallık arasındaki geleneksel dostluğu tehdit etmiştir.²⁵⁴ II. Ammiştamru, Amurrulu kraliçeyle boşanmasından sonra tahtın varisi olan Utri-Şarruma’nın annesiyle beraber Amurru’ya dönmesi onun taht hakkını kaybetmesine neden olmuştu. II. Ammiştamru’nun yerine taht varisi olarak başka bir

²⁴⁸ A. van Selms, *Marriage & Family* ..., s. 28; N. Wyatt, *Religious Texts*..., s. 338; E. A. Wilson, *Woman of*..., s. 39-40.

²⁴⁹ Nicolas Wyatt, “The Religious Role of the King in Ugarit”, *Ugarit Seventy-Five*, K. Lawson Jr. Younger (ed.), Winona Lake, Indiana Eisenbrauns 2007, s. 51.

²⁵⁰ İlknur Taş, “Ugarit Kralı Ammiştamru ile Amurrulu Prenses Arasındaki Boşanma Davası ve Diplomatik ve Hukuksal Sonuçları”, *Mısır-Hitit Ebedi Barış Antlaşması (Kadeş) ve Eski Önasya’da Barış*, Ş. Batmaz, H. A. Şahin (ed.), Erciyes Üniversitesi Kapadokya Araştırma Merkezi, Nevşehir, 2007, s. 114; N. Wyatt, “The Religious Role...”, s. 51.

²⁵¹ RS 16.146 + 161= PRU III:182-86=UG V: 622-623.

²⁵² A. van Selms, *Marriage & Family*..., s. 58.

²⁵³ M. S. Drower, “Ugarit”, s. 142.

²⁵⁴ I. Singer, *The Calm*..., s. 83, 224.

eşten oğlunun Ugarit Krallığı'nın başına geçecek olması ise kralın çok eşli olduğunu göstermektedir.²⁵⁵

Amarna Dönemi'nde (MÖ 1390-1322), Mısır ve Ugarit arasındaki siyasi evliliklerine dair doğrudan bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak III. Niqmaddu'nun (MÖ 1225/1220-1215) Mısırlı bir hanımla tasvir edildiği kaymaktaşıdan bir Mısır vazosu, iki ülke arasındaki evlilik bağına bir kanıt olarak gösterilebilir.²⁵⁶ Ugarit'te bir saray yapısında bulunan bu kaymaktaşı vazo parçasında, kraliyet rütbesine sahip, adı bilinmeyen Mısırlı bir kadın tasvir edilmiştir. Söz konusu vazo, sahne ve üslup açısından Amarna Dönemi veya hemen sonrasına tarihlendirilmektedir. Akhenaton'un ya da onun ardıllarından birinin Ugarit Krallığı ve Mısır arasındaki bağı güçlendirme isteğinin bu siyasi evliliğin gerçekleşmesine neden olduğu düşünülmektedir.²⁵⁷ Buna karşılık M. Gabolde bu vazoyu XVIII. Hanedan'ın sonuna tarihlendirmekte ve bu vazonun Ugarit Kralı'nın Mısırlı bir prensesle evliliğini anmadığını, söz konusu vazonun Mısır ve Ugarit arasındaki iyi ilişkilerin bir işareti olarak "diplomatik bir hediye" olduğunu savunmaktadır.²⁵⁸

1.2.1.1. Köleler ile Evlilik

İnsanların çeşitli sebeplerden dolayı hürriyetlerinden yoksun bırakılarak başkalarının malı sayılmaları "kölelik" olarak adlandırılmaktadır.²⁵⁹ Hukuk metinlerinden anlaşılacağı üzere, Eski Yakın Doğu toplumlarında resmi evlilik dışında, herhangi bir hukuki kurala bağlı olmayan ve zina kapsamına girmeyen, erkek ile kadın beraberlikleri de söz konusudur. Bu beraberliklerin asıl amacı, çocuğu olmayan yasal eş statüsündeki karı ve kocanın çocuk sahibi olmasını sağlamaktır. Bu da köleler/cariyeler ile olan evlilikleri, birliktelikleri işaret etmektedir. Ugarit toplumundaki evliliklerde erkekler için yalnızca *yasal bir eşin* olduğu ancak çocuksuz evlilikler söz konusu olduğunda başka bir kadınla da beraber olunduğu bilinmektedir. Bu durumu çok eşlilik olarak nitelendirmek gerekmektedir. Eski Yakın Doğu'da çok eşlilik bilinen bir gerçektir. Söz konusu ikinci eşler cariye/köle olarak nitelendirilmektedir. Özgür bir kadın ile köle bir kadının evliliği arasında farklılıklar mevcuttur. Ugaritçe belgelere göre

²⁵⁵ RS 17.348; M. S. Drower, "Ugarit", s. 142.

²⁵⁶ UG III:164-68, 179-220; M. Yon, *The City...*, s. 159; I. Singer, *The Calm...*, s. 37.

²⁵⁷ M. S. Drower, "Ugarit", s.137.

²⁵⁸ Bkz. Marc Gabolde, *Aux Origines de l'alphabet*, Lyon, Paris, 2004, s. 15.

²⁵⁹ Gülnihal Bozkurt, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38/1, Ankara, s. 65; Yusuf Kılıç, Suzan Akkuş Mutlu, "Çivi Yazılı Hukukta Kölelere Verilen Cezalar", *Turkish Studies*, 8/7, Ankara, 2013, s. 284.

özgür kadınların köle erkeklerle evlendiğine dair hiçbir kayıt bulunamamıştır. Buna karşılık özgür erkeklerin köle kadınlarla evlendiği belgelerce tespit edilmiştir.

Çocuğu olmayan erkeğe, kadın köleler ile birlikte yaşama ve onlardan çocuk sahibi olma hakkı verildiği anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere Eski Yakın Doğu’da meşru olarak bir kadınla evlenen erkek bu evliliği bir mukavele ile teyit etmek zorundadır. Ancak köleler ile olan evliliklerde bir mukavele durumu söz konusu değildir.²⁶⁰ Ayrıca kadın köleler beraber oldukları adam için yalnızca çocuk sahibi olacağı kişi iken, adamın yasal eşi için köledir. Hatta adamın yasal eşi, kadın köle çocuk doğurduktan sonra isterse onu evden dahi atabilmektedir. Belli bir miktar karşılığında satın alınan kadın kölenin çocuk doğurmadığı ya da kısır olduğu durumlarda ise tekrar satıldığı bilinmektedir.²⁶¹ Çocuk sahibi olmak için cariyelerle evlilik Tevrat’ta geçen Hacer, Bilhah ve Zilpah hikayelerinde de karşımıza çıkmaktadır.²⁶²

Diğer yandan Ugarit’te de erkeğin hem ilk eşinden hem de cariyesinden çocukları olduğu durumlar da söz konusudur. Böyle bir durumda çocukların hakları da eşit değildir. Hammurabi Kanunları’nda da ifade edildiği gibi erkek eğer, kadın köleden olan çocuklarını kabul eder ve oğlu olarak sayarsa özgür kadının çocukları ile köle anneden doğan çocuklar babadan gelen malları eşit olarak bölüşecektir. Ancak erkek, kadın köleden çocuklara, “benim evlatlarım” demediye baba öldüğünde onun mirasından bu çocuklar mal alamayacak, buna karşılık kadın köle ve doğurduğu çocuklar özgür olacaktır.²⁶³ Buradan da anlaşılacağı üzere erkeğin kadın kölesinden olan çocuklarının geleceği, babalarının inisiyatifine kalmıştır. Ancak burada dikkat çeken nokta, erkek öldükten sonra köle kadının ve oğlunun her halükârda özgürlüğüne kavuşacağı meselesidir.

Bununla birlikte yine Hammurabi Kanunları’nda belirtildiği üzere yasal eşin ölümünden sonra, adam kölesini yasal eş olarak alsa bile, ilk eşinin çocukları ile kölesinden olan çocuklar²⁶⁴ yine de aynı haklara sahip olamıyordu.²⁶⁵ Hatta yalnızca yasal eşinin çocukları varis statüsünde olabilmekteydi.²⁶⁶ Bu durum Tevrat’ta da

²⁶⁰ Yusuf Kılıç, Suzan Akkuş, *Eski Ön Asya’da Kölelik Müessesesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007, s. 29.

²⁶¹ Y. Kılıç, *Eskiçağ Aile...*, s. 112, 75-76.

²⁶² A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 74.

²⁶³ Y. Kılıç, *Eskiçağ Aile...*, s. 75-76.

²⁶⁴ Martha Tobi Roth, *Law Collection from Mesopotamia and Asia Minor*, Atlanta 1997, s. 31.

²⁶⁵ Y. Kılıç, S. Akkuş, “Eski Ön Asya’da...”, s. 29.

²⁶⁶ Y. Kılıç, *Eskiçağ Aile...*, s. 75-76.

karşımıza çıkmakta olup, “hizmetçilerinizin çocukları” ve “evinizde doğanlar” ifadesi ile kölelerin çocuklarının da köle statüsünde olduğu vurgulanmaktadır.²⁶⁷ Ugarit’teki bu durumun Hammurabi Kanunları’nda da bahsedilen örneklere benzer olabileceği söylenebilir.

Kralların resmi eşlerinin yanı sıra cariyeler ile evlendiğini gösteren bir kanıt olmasa da metinlerde geçen “kraliçenin çocukları”²⁶⁸ ile “kralın (cariyelerinin) çocukları” tanımı böyle bir durumun varlığını göstermektedir.²⁶⁹ Böyle bir ayırmadan bahsedilmesi birden fazla eşin olabileceği, hatta eşlerin sosyal statüleri sebebiyle doğacak çocukların hakları konusunda farklılıklar meydana geleceği vurgulanmaktadır.²⁷⁰ Belgelerde köle statüsündeki eşler, Ug. *b’l ššlmt* olarak tanımlanmaktadır.²⁷¹ Bu ifade de geçen *ššlmt* kelimesi esasında “tamamlayan kadın” anlamına gelmektedir.²⁷² Tamamlayan kadın ifadesi çocuk doğurmak eylemi ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu kadınların yegâne görevi kocasına çocuk doğurmaktır. Kocanın her iki durumda da unvanı Ug. *b’l* olarak kaydedilmiştir.²⁷³

Ugarit toplumunda özgür erkeklerin köle kadınlarla evlenip onları yasal eş yaptığı da bilinmektedir. Söz konusu köle kadınların evlenmesine ilişkin bilgiler, metinlerde açık şekilde geçmese de evlenmeden önce köle kadınların özel bir ritüel olan başlarının yağlanması ve özgür bırakılması sonrasında evlendiği düşünülmektedir. İlgili metnin satırları şu şekildedir: “*Bugünden itibaren, tanıkların huzurunda, kraliçenin evinin kahyası Gilben, kölesi Eliawa’yı [bir kadın] başına yağ dökerek sonsuza kadar serbest bırakmıştır (özgürleştirmiştir).*”²⁷⁴ Kölelerin başı evlenmeden önce²⁷⁵ yağla mesh edilmiştir.²⁷⁶ Bu sembolik ifadenin amacı kölelik durumundan kaynaklanan lekeyi silmek şeklinde açıklanmaktadır.²⁷⁷ Nitekim bu ifadelerden, kraliçenin üst düzey bir görevlisinin, bir kadın köleyi evlenmeden önce hizmetçi statüsünden uzaklaştırılarak

²⁶⁷ Hamza Üzüm, “Tanah ve Tamut’ta Kölelik”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2004, 1/12, Kars, s. 168.

²⁶⁸ RS 16. 138: 35=PRU III: 45; RS 16. 204:120.

²⁶⁹ PRU III:180.

²⁷⁰ L. M. Muntingh, “Status of...”, s. 107.

²⁷¹ RS 19.42=PRU VI:77-79.

²⁷² Bu terim muhtemelen El Amarna mektuplarında *SAL.UŞ*, RS 17.244:11’de *hirtu* ya da *marhētu* şeklinde geçmektedir. Bkz. CAD M/1: 281; PRU II: 97; A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 16.

²⁷³ H. Marsman, *Woman in...* s. 129.

²⁷⁴ RS 8. 208:1-18, PRU III:110-111.

²⁷⁵ KTU 2.7 2 = RS 34.124, RS 8.208=PRU III:110.

²⁷⁶ Thureau-Dangin, “Trois contrats...”, s. 253-254.

²⁷⁷ Bu ritüel, El-Amarna mektuplarında da görülmekte olup özellikle evlenecek olan kölelere uygulanmıştır; Meir Malul, *Studies in Mesopotamian Legal Symbolism*, Verlag, 1988, s. 161-79

özgürlüğüne kavuşturduğu²⁷⁸ ve böylelikle kadın kölenin, evlenme yoluyla üst sınıfa geçmesinin de mümkün olduğu anlaşılmaktadır.²⁷⁹ Bir belgede de²⁸⁰ “*Kraliyet ailesinin cariyesi olan Saya, özgürdür ve valiyle (rābişu) evlidir*”²⁸¹ şeklindeki ifade köle bir kadının özgür bir erkekle evlendiğini göstermektedir. Evlilik esnasında cariyenin ölmesi durumunda köle kadının vaktiyle kralın hizmetinde kazandığı mülkün kocasına bırakılacağı belirtilmiştir.²⁸²

Bir köleden oğlu olan Abdu'nun, yasal eşinden olan Kalbu'nun annesinden boşanarak kölesi ile evliliğini anlattığı RS 16.250=PRU III: 85-86 numaralı belgede geçen “*Bugünden itibaren, Ugarit kralı Niqmaddu oğlu Niqmepa, Bayan Sarmila'nın kız kardeşi Ewenninu'nun evini üretti/yaptırdı ve onu Abdu'ya verdi ve Mahsisu'nun evi ve toprağı Abdu'ya verdi. (:)* Kan(n)abiya üretti ve onları oğlu Ilimilku'ya verdi. Ve (Ilimilku), kardeşi Aziru'ya göre “saf”tır. O (Ilimilku) kralın “beyi”, gelecekte 10 (şeqel) gümüş, (kral'a) getirecek tank ustası ve belediye başkanının ellerinden, bu “bizim”. (Onlardan) hiçbiri ona yanaşmaz. Öte yandan, Abdu şöyle (konuşur): Bak, hanımım Heyawa Hanım, kullukta temizdir: Oğlunun önünde evinin hanımıdır. Kralın mührü. Şamassarru (yazıcı)”²⁸³ şeklindeki ifadeler Abdu'nun, oğlu Kalbu'nun annesinden boşanarak²⁸⁴ diğer bir oğlunun annesi olan kölesini azat edip onunla evlendiğini ve onu evinin hanımı yaptığını gösterir.²⁸⁵ Daha önce de belirtildiği gibi, kadın köleler bazen evlenmeden önce efendileri tarafından azat edilmektedir.²⁸⁶

1.2.1.2. Levirat Evliliği

Eski Yakın Doğu'da yaygın olan bir başka evlilik uygulaması da çocuğu olmayan ve kocası ölmüş kadının kayınbiraderi ile evlendirildiği *levirat* evliliğidir.²⁸⁷ Söz konusu evlilik hakkında Tevrat'da da bilgiler bulunmaktadır: “*Ölen kardeşler birlikte oturlarsa ve onlardan biri ölürse ve onun oğlu yoksa, ölen karısı dışarıda yabancı bir adama varmayacaktır; kocasının kardeşi ona yaklaşacak ve ona kayın*

²⁷⁸ J. P. Vita, “The Society...”, s. 476.

²⁷⁹ PRU III: 85; J. P. Vita “The Society...”, s. 467; K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 114.

²⁸⁰ RS 16.267=PRU III.

²⁸¹ J. Gray, *Legacy of...*, s. 255.

²⁸² A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 16.

²⁸³ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 47.

²⁸⁴ RS16.143:22-27=PRU III: 82-83

²⁸⁵ RS 16.250:21-24=PRU III: 86; A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 19.

²⁸⁶ RS 8.303; I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 725.

²⁸⁷ Kocası ölen bir kadının, kayınbiraderlerinden biri veya kayınpederiyle nikâhlanması âdetidir. Daha ziyade aile servetinin yabancıya gitmemesi gibi ekonomik nedenlere de dayanmaktadır. Bkz. Y. Kılıç, *Eskiçağ Aile...*, s. 116.

biraderlik vazifesini yapacaktır. Vaki olacak ki, kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşinin adı ile onun yerini tutacaktır ve onun adı İsrail'den silinmeyecektir. Ve eğer o adam kardeşinin karısını almak istemezse, o zaman kardeşinin karısı kapıya, ihtiyarların yanına çıkacak ve diyecek: Kayınbiraderim İsrail'de kardeşinin adını duyurmaktan çekiniyor; bana kayınbiraderlik vazifesini yapmak istemiyor. O zaman şehrinin ihtiyarları onu çağırıp kendisine söyleyecekler ve eğer durup: Onu almak istemem, derse; o zaman ihtiyarların önünde kardeşinin karısı onun yanına gelecek ve onun ayağından çarığı çıkaracak ve onun yüzüne tükürecek ve cevap verip diyecek: Kardeşinin evini bina etmeyen adama böyle yapılır. Ve İsrail'de onun adı: Çarığı çıkarılanın evi, çağırılacaktır.”²⁸⁸ Ölen kardeşin adının silinmemesini sağlamak için levirat evliliği gerçekleştirilmektedir. Bu sayede kocasının kardeşi ile evlenen kadının ilk çocuğu, resmi olarak ölen kocasının çocuğu olarak kabul edilmiştir.

Ugarit toplumunda levirat evliliğinin yapıldığı görülse de bu konudaki belgeler yetersizdir.²⁸⁹ Ugarit Kralı Ar-halba'nın levirat geleneğinin aksine kardeşlerini, kendi ölümünden sonra eşi Kubaba ile evlenmemeleri konusunda uyardığı vasiyeti dikkat çekicidir:²⁹⁰ “Gelecekte öldüğüm zaman, Taka'nın kızı zevcem Kubaba'yı biraderim alırsa, Hazzi Dağı'nın beyi Tanrı Baa'l onu boğsun, Kraliyet evinde oturmasın.” Buna rağmen sonraki kral Niqmepa, kraliçe Kubaba ile levirat usulüyle evlenerek tahta çıkmıştır.²⁹¹ Kubaba'nın bu vasiyete rağmen Niqmepa ile evlenmesi, Ar-halba'nın hiçbir erkek çocuk bırakmadan ölmüş olması ve karısının, eşinin kardeşlerinden biriyle evlenip onun soyunu güvence altına alarak krallığı aile içinde tutmayı amaçlamış olması ile açıklanabilir.²⁹² Leggett'in, M. Tsevat'dan aktardığına göre Ar-halba, ölümüne yaklaştığı ve bir oğulla kutsanmadığı anda bu belgeyi hazırlamıştır çünkü o ölmediği sürece bir erkek varis sahibi olmayı ummuştur. İşte bu sebeple hiç kimse dul kalacak eşi ile evlenmemelidir.²⁹³

Diğer taraftan leviratı engellemesinin sebebi başka bir kişinin, karısı Kubaba ile evlenip tahtı talep etmesidir. Dolayısıyla bu vasiyetnamede vurgulanan doğrudan taht

²⁸⁸ Tesniye 25:5-10; Donald A. Leggett, *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament With Special Attention to the Book of Ruth*, Cherry Hill, New Jersey, 1974, s. 27.

²⁸⁹ D. A. Leggett, *The Levirate...*, s. 26.

²⁹⁰ I. Singer, “A Political...”, s. 637.

²⁹¹ F. Kınal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 7; L. M. Muntingh, “The Social...”, s. 108, 111; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 49;

²⁹² Matitiah, Tsevat, “Marriage and Monarchial Legitimacy in Ugarit and Israel”, *Journal of Semitic Studies*, 3/3, Manchester, 1958, s. 237-243.

²⁹³ D. A. Leggett, *The Levirate...*, s. 25.

hakkıdır. Nitekim çocuksuz kraliçeyle evlenen kişi, taht üzerinde hak iddia edecektir. Bu doğrultuda Ar-halba'nın tek çaresi, olacaklar karşısında tahtın sahibini lanetlemektir.²⁹⁴ Dul bir kadının herhangi biriyle evlenmesinin bu vasiyette özel eylemle açıkça yasaklanmış olması, Ugarit toplumunda *levirat* evliliğinin her zaman zorunlu olmadığını göstermektedir.²⁹⁵ Kadın, evlendikten sonra kocasının ailesine ait kabul edilmekte ve kocasının ölümü üzerine, ölen eşinin kardeşinin onunla evlenebileceği zamana kadar kayınpederinin bakımında kalmaktadır.²⁹⁶ Esasında bu durum *leviratı* gerekli kılarken, kadının evlilik bağı ile girdiği evden çıkamayacağını da göstermektedir.

1.2.2. Boşanma

Boşanma, eşlerden birisinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması veya karı kocanın mahkeme kararıyla birbirinden ayrılmasıdır. Aynı zamanda boşanma karı veya kocanın birinin ölümü ile de meydana gelmektedir. Sumerler'den itibaren Eski Yakın Doğu toplumlarında evlilik bir sözleşme olarak kabul edilmiş ve bu sözleşme taraflardan birinin -ki bu erkektir- girişimi doğrultusunda bozulmuştur.²⁹⁷

Ataerkil bir toplumda, babasının vesayetinden resmi bir mukavele ile kocasının vesayetine geçen kadının evliliğinin, sonsuza kadar sürmesi gerektiği düşünülürdü.²⁹⁸ Nitekim Ugaritçe bir belgede geçen, 'att. 'il.w 'lmh.yhbr.špthm.yšq "il'nin iki karısı ve sonsuza dek onun"²⁹⁹ ifadesi bu düşüncüyü desteklemektedir.³⁰⁰ Ancak evlilikler her zaman *sonsuza dek sürmeyip* bazen boşanmalarla da sonuçlanmıştı. Ugaritli bir kadın için kocanın korumasını kaybedildiği bir statü olan boşanma ve kocanın ölümü karşılaşılabileceği en zor iki durumdur.³⁰¹

Diğer taraftan evlilik mukavelesi, olası bir boşanma halinde kadının haklarını korumaktadır. Bu doğrultuda kadın, evlilik kurumuna getirdiği çeyizini³⁰² yani evlilik mirasının bir parçası haline gelen malları boşanma ve dulluk durumunda alma hakkına sahip olmuştur. Hatta bu mallara, kocasından miras kalan mallar da eklenebilirdi.

²⁹⁴ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 49.

²⁹⁵ J. Gray, *The Legacy...*, s. 251.

²⁹⁶ D. A. Leggett, *The Levirate...*, s. 26.

²⁹⁷ Yusuf Kılıç, *Eskiçağ Aile...*, s. 5-46, 181.

²⁹⁸ J. P. Vita, "The Society...", s. 481-482.

²⁹⁹ KTU1.23: 49; A.van Selms, *Marriage &...* s. 49; W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s.147.

³⁰⁰ H. J. Marsman, *Women in...*, s. 179.

³⁰¹ L. M. Muntingh, "The Social...", s. 108.

³⁰² RS16.967, RS 16.950; PRU III: 302.

Ayrıca kadın, yine boşanma durumunda babasının evine geri dönebilirdi. Nitekim bu sayede kadının hayatı hem mali açıdan hem de ailevi düzen yönünden garanti altına alınmış sayılırdı.³⁰³ Bu da bize *levirat* uygulamasının zorunlu olmadığını göstermektedir.

'att. 'il.w 'lmh.yhbr.špthm.yšq “*iI'nin iki karısı ve sonsuza dek onun*” ifadesinde geçen *w 'lmh* sözcüğü ile “daimi bir köle” kastedilmiştir. Dolayısıyla bu ifadeden sonsuza kadar kocaya ait olduğu iddia edilen eşin, statü olarak köle bir kadını işaret ettiği düşünülmektedir. Bu da özgür sınıftan bir kadınla, köle sınıftan bir kadının evlilik ya da boşanma durumundaki haklarının birbirinden farklı olduğunu akla getirmektedir.³⁰⁴ Bu doğrultuda özgür sınıftan kadınların boşanma hakkına sahip olduğu düşünülürken, buna karşılık köle sınıftan kadınların sonsuza kadar eşlerine ait olabilecekleri ve yaşamlarının sonuna kadar eşlerinden/efendilerinden ayrılamayacakları anlaşılmaktadır. Ancak boşanmanın kadın tarafından gerçekleştirildiğini ifade eden bir belgeye rastlanılmaması sebebiyle bu konuda net bir hüküm vermek mümkün değildir.

Ugarit ülkesinde yapılan kazı çalışmalarında, şu ana kadar bir hukuk metnine rastlanmamıştır. Eldeki veriler boşanma gerekçelerini açık bir şekilde ifade etmekten uzaktır. Şüphesiz ki evliliğin başlıca amacı bir erkek evlat sahibi olmaktır. Dolayısıyla kadının çocuğunun olmaması evlilik birliği için sorun teşkil etmektedir. İstisnai bir durum olarak boşanmanın gerçekleşmediği durumlar da söz konusudur.³⁰⁵ Nitekim bir varis sahibi olmak için kölelerle yapılan evlilikler sonucu, doğacak çocuklar resmi eşin çocuğu sayıldığı için köle/cariye evliliklerinin boşanmayı önleyici bir yönü de bulunmaktadır.

Pek çok toplumda³⁰⁶ zinanın boşanmalara neden olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu noktada komşu devletlerle etkileşim halinde olan Ugarit Krallığı'nın bu devletlerin sosyal yapılarıyla benzer yanları olmasına karşın zina konusu Ugaritçe belgelerde henüz açıklığa kavuşturulmuş bir konu değildir. Mevcut belgelerde bu konuya sık rastlanmamasına rağmen Ugarit'te zina nedeniyle boşanmaların olduğu bir gerçektir.³⁰⁷

³⁰³ RS 15.092=PRU III:54; J. P. Vita, “The Society...” s. 481-482.

³⁰⁴ KTU1.23: 49; W. M. Schniedewind-J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 147; A.van Selms, *Marriage and...*, s. 49.

³⁰⁵ Olivier Callot, *RSO X: La tranchée «Ville Sud», Études d'architecture domestique*, Lyon, Paris 1994, s. 134.

³⁰⁶ Daha liberal bir toplum olan Hititler'de bile zina ölümlerine sonuculanmıştır. Oliver Robert Gurney, *The Hittites*, London, 1990, s. 101.

³⁰⁷ E. A. Wilson, *Woman of ...*, s. 43-44.

Eğer bir kadın, zina yapmışsa ölüm cezasına çarptırılabilirdi³⁰⁸ ya da karısını zina nedeniyle boşayan bir koca, onun *tirhatusunu* ödemek zorunda değildi ve muhtemelen onun çeyizini elinde tutabilirdi.³⁰⁹

Kadınların boşanma durumunda erkeğin evinden ayrılırken beraberinde götürdüğü malları bulunmaktadır.³¹⁰ Bu mallar gelinin babasının, kızına verdiği olası bir boşanmaya karşı bir tür garanti olarak düşünülmelidir. Ayrıca bu mallar kadının kocasını bırakma, terk etme durumunda onun garantisi olma özelliğini de taşımaktadır.³¹¹

Bununla birlikte kraliyet arşivinden elde edilen belgeler, Ugarit'te boşanma konusu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Literatüre “uluslararası nitelikteki boşanma davası” olarak geçen bir davanın da Ugarit Krallığı'nda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu boşanma davasının Ugarit kralı II. Ammiştamru'nun tahtını güvence altına aldığıda babası gibi Amurrulu bir Prensesle evlendiği, bu evliliğin Amurru kralı Benteşina'nın Hitit kralı III. Hattuşili ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu ve hanedanlar arası diplomatik evliliklerin³¹² yapıldığı bir dönemde gerçekleştiği düşünülmektedir. Davaya konu olan prenses, IV. Tudhaliya'nın kardeşi Gaşşuliawia ile Amurru kralı Benteşina'nın kızıdır.³¹³ Prensesin adına³¹⁴ boşanma belgesinde rastlanmazken, prenses “Benteşina'nın kızı”, “Amurru kralının kızı”, “Şauşgamuwa'nın kız kardeşi” veya “büyük hanımın kızı”³¹⁵ (*bittu rabīti*) olarak anılmaktadır.³¹⁶ Bununla birlikte RS 17.348'de geçen “Ugarit kralı Ammiştamru canı isterse Pidda'nın çocuklarının taht hakkını kabul eder, istemezse etmez” ifadesinde geçen Pidda'nın söz

³⁰⁸ H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 48, 690.

³⁰⁹ R. Westbrook, “The Character...”, s. 49

³¹⁰ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 76.

³¹¹ A. van Selms, *Marriage and...*, s. 49.

³¹² Hitit Devleti, Kuzey Suriye'deki vassallarıyla arasındaki bağları kuvvetlendirmek adına hanedanlıklar arası evlilikler gerçekleştirmiştir. Özellikle Amurru Krallığı'yla bir dizi evlilik bağı kurulmuştur. Şöyle ki Amurru kralı Benteşina, III. Hattuşili'nin kızı Gaşşuliyawiya ile, III. Hattuşili'nin oğlu Nerikkali de Benteşina'nın kızı ile evlenmiştir. Ayrıca IV. Tudhaliya da kız kardeşini Amurru kralı Şauşgamuwa ile evlendirmiştir. Bu evlilikler sayesinde Amurru ve Hitit hanedanları arasında sıkı bağlar kurulmuştur. Nitekim Hitit kralları bu evliliklerle Suriye'deki otoritelerini sağlamlaştırmak istemişlerdir. I. Singer, “A Political...”, s. 680.

³¹³ Ktziah Spanier, “The Northern Israelite Queen Mother in the Judaean Court: Athalia and Abi”, *Boundaries of the Ancient Near Eastern World A Tribute to Cyrus H. Gordon*, M. Lubetski, C. Gottlieb, S. Keller (ed.), England, 1998, s.137; I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 726

³¹⁴ Bu prensesin adının *Pidda/Piddu* olduğu öne sürülmüştür. Ancak bu konu herhangi bir netlik kazanmamıştır. İsim için bkz. PRU IV: 125; F. Kinal, “Ugarit Krallarının...”, s. 12; Christine Neal Thomas, *Reconceiving the House of the Father: Royal Women at Ugarit*, (Basılmış Doktora Tezi), Harvard University, Cambridge, 2014, s. 200-201.

³¹⁵ Amurru'nun büyük hanımı Hitit prensesi Gaşşuliyawiya'nın kızı olduğuna atıfta bulunur

³¹⁶ I. M. Rowe, “Anatolia and...”, s. 721.

konusu kraliçenin adı olduğu konusunda da düşünceler vardır.³¹⁷ Bu noktada Amurrulu kraliçenin belgelerde birbirinden farklı unvanlarla anılmasının sebebi ise söz konusu davanın uzun bir zaman sürecine³¹⁸ yayılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Zira kraliçe, davanın başladığı Benteşina idaresine tarihlenen belgelerde “Benteşina’nın kızı” olarak anılmaktadır. Ancak babası öldükten ve abisi tahta geçtikten sonraki belgelerde ise “Büyük Hanım’ın kızı” ya da “Amurrulu Prenses” olarak anılmaya başlanmıştır.³¹⁹

Hakikaten bu boşanma davası, kraliyet ailesi için en iyi belgelenmiş³²⁰ ve en büyük boşanma³²¹ davasıdır. Nitekim boşanmanın anlatıldığı ve Ugaritli bir kâtip tarafından yazıldığı bilinen RS 16.270 numaralı belge II. Ammiştamru’nun hanedan mührünü ve kralın kişisel mührünü taşımaktadır.³²² Ayrıca IV. Tudhaliya ve Ini-Teşup’un mektuplaşmalarından bu davanın iki kralın kişisel müdahalesini gerekli kılacak kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.³²³ Ugarit kralı ile Amurrulu kraliçenin ne kadar evli kaldıkları hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Fakat çiftin evlilik müessesesi içerisinde bir çocuk sahibi olmaları, onların en az bir yıl evli kaldıklarını göstermektedir.³²⁴

Amurrulu kraliçenin Ugarit kralı II. Ammiştamru ile arasındaki boşanmaya sebep olan “büyük günahın” ne olduğu bilinmemektedir.³²⁵ Nitekim kraliçenin suçlu bulunduğu “büyük günahın” ne olduğu hakkındaki tartışmalar devam etmekte olup zina suçu olduğu iddia edilmektedir.³²⁶ Ayrıca boşanmanın nedeni belirtilmemesine rağmen sık sık “kasten bela açmak”, “büyük kötülük” ve “büyük günah” (*hītu rabītu*) tabirlerinin kullanılması da zina suçuna atıf yapmaktadır, bu sebepten esas meselenin bir aldatma vakası olduğu düşünülmektedir.³²⁷ Buna karşılık bazı bilim insanları bu yargılamayı reddederek bunun muhtemelen bir siyasi entrika veya ihanet olduğu

³¹⁷ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 13.

³¹⁸ Sylvie Lackenbacher, “La Correspondance Internationale Dans Les Archives D’ugarit”, *Revue d’Assyriologie et d’archéologie orientale*, 89/ 1, 1995, s. 72.

³¹⁹ İ. Taş, “Ugarit Kralı...”, s. 115.

³²⁰ J. P. Vita, “The Society...”, s. 476.

³²¹ William David Whitt, *Archives and Administration in the Royal Palace of Ugarit*, (Basılmamış Doktora Tezi), Duke University, ABD, 1993, s. 209.

³²² I. M. Rowe, “The Legal...”, s. 408.

³²³ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 141.

³²⁴ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 141; I. Singer, “A Political...”, s. 680; İ. Taş, “Ugarit Kralı...”, s. 116.

³²⁵ I. Singer, *The Calm...*, s. 228.

³²⁶ M. Heltzer, *Internal Organization...*, s. 184.

³²⁷ J. P. Vita, “Society of...”, s. 477; I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 726.

görüşünü öne sürmüşlerdir.³²⁸ Onlara göre koca, eşini reddetmiştir. Mahkeme de II. Ammiştamru'yu haklı bulmuştur.³²⁹

Bununla birlikte bu boşanma davası hakkında iki kararname vardır.³³⁰ Bunlar Hitit Kralı IV. Tudhaliya'nın emri ile yazılan uzun kararname³³¹ ve Karkamışlı Ini-Teşup³³² tarafından yazdırılan daha kısa ve tamamlayıcı nitelikte bir diğer kararnamedir. Hitit kararnamesi, II. Ammiştamru ve kraliçenin boşanmasını ve sürgününü, boşanmanın sonuçlarını, boşanma sonrası mülk konularını ve II. Ammiştamru'nun varisi olan oğlu ile ilişkilerini konu edinmektedir. Karkamış kararnamesi ise; Amurrulu kraliçenin sadece Ugarit'teyken edindiği mülklerle ilgilidir. Kararname, Amurru soyundan olan kraliçenin Ugarit'te edindiği tüm mülkün II. Ammiştamru'ya ait olduğunu şart koşmaktadır.³³³

Kraliçenin boşanma sonrası Amurru Krallığı'na dönmesi ile ilgili iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki kocası tarafından ölümle cezalandırılan kraliçenin, artık istenmediğini anlayınca kendi payına düşen özel mülkler ve beraberinde getirdiği çeyiz ve düğün hediyeleri ile birlikte Amurru Krallığı'na kaçarak, ağabeyi Amurru Kralı Şauşgamuwa'nın yanına sığındığı şeklindedir.³³⁴ İkincisi ise Ugarit kralı II. Ammiştamru'nun yetkisini kullanarak karısını, baba evinden getirdiği çeyizi³³⁵ ile beraber Amurru'ya gönderdiği şeklindedir.³³⁶ Buradan kraliçenin evli olduğu dönemde elde ettiği mallar üzerinde hiçbir hak talep etmediği anlaşılmaktadır.³³⁷ Diğer yandan Amurru kralı Şauşgamuwa, kız kardeşini Ugarit'e bir daha asla geri göndermeyeceği konusunda uyararak onu Amurru ülkesinin dışındaki bir taşra kasabasına sürmüştür. Kraliçe burada kardeşlerinin gözetimi altında yaşamını devam ettirmiştir. Bu durum kraliçenin üzerindeki otoritenin kocasından kardeşine geçtiğini de göstermektedir.³³⁸

Amurru'ya geri dönen kraliçenin yarattığı sorunlar, Benteşina'nın halefi ve kraliçenin erkek kardeşi Şauşgamuwa, Hitit kralı IV. Tudhaliya ve Karkamış kralı *Ini-*

³²⁸ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 78, 43-44.

³²⁹ J. P. Vita, "Society of...", s. 477; I. M. Rowe, "Ugarit", s. 726.

³³⁰ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 55.

³³¹ RS 17.159.

³³² RS 17.396.

³³³ C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 96.

³³⁴ İ. Taş, "Ugarit Kralı...", s. 116-117.

³³⁵ RS 17.396=PRU IV:127.

³³⁶ L. M. Muntingh, "The Social...", s. 108.

³³⁷ Juan-P. Vita, "Society of...", s. 477; I. M. Rowe, "Ugarit", s. 726; M. S. Drower "Ugarit", s. 142; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 56.

³³⁸ H. J. Marsman, *Women in...*, s. 665; I. Singer, *The Calm...*, s. 84.

Teşup'un kararnameleri ve mektuplaşmalarıyla çözülmeye çalışılmış, en sonunda IV. Tudhaliya'nın kesin kararıyla konu kısmen kapanmıştır.³³⁹ 1-2 *Hatti Ülkesi Kralı Büyük Kral Majestem Tudyaliya'nın huzurunda* 3-4 *Ugarit Kralı Ammiştamru* 5-7 *Amurru Ülkesi Kralı Benteşina'nın kızını eş olarak aldı. (Daha sonra) Ammiştamru'ya sıkıntı vermeye başladı.* 8 *Ugarit Ülkesi Kralı Ammiştamru* 9-11 *(bu sebepten dolayı) Benteşina'nın kızını hemen boşadı.*³⁴⁰

Ancak diğer bir belgeye göre, II. Ammiştamru boşadığı karısını kendi ülkesinde cezalandırabilmek için onun iadesini istemiştir. Kralın boşadığı eşini geri almaya yönelik bu girişimi ilk etapta başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Şauşgamuwa'nın Ugarit kralına uzlaşmacı bir mektup gönderdiği de bilinmektedir:³⁴¹

5-7 *[Kardeşim] Gazalu'nun huzurunda söylediğin sözleri duydum ve çok memnun oldum.* 8 *Senin karının meselesine gelince,* 9 *evet biliyorum bu kadın daha önce* 10 *sana karşı hata yaptı* 11-12 *(O) bana iyi olmayan şeylerden bahsetti* 13-14 *Senin hakkında Kargamış kralına yazdım. O kadını* 15 *buraya kabul ettim* 16 *O kadını ikinci defa* 17-18 *bulunduğu yere geri göndermedim. Onu* 19 *erkek kardeşlerinin yanına bıraktım.* 20 *Benim kardeşim (bunu) böyle bilsin.* 21 *Bak kardeşim sen ve ben* 22-23 *kardeşiz. Biz tek ve aynı adamdan kardeşleriz.* 24 *Niçin aramızda iyi ilişkiler olmasın?* 25 *[Senin] bana yazmış olduğun bütün isteklerini* 26 *ben sana karşılayacağım.* 27 *[Ve s]en de benim isteklerimi karşılayacaksın!* 28 *Biz bir bütünüz.* 29 *Senin istediğin her şeyi bana yazacaksın,* 30 *[Ben senin için] karşılayacağım.*

Bu uzlaşmacı tavrı üzerine Ugarit kralı II. Ammiştamru isteğine ulaşmış, Amurru kralı Şauşgamuwa'ya yüklü bir tazminat ödeyerek boşadığı karısını geri almıştır:

...³⁴ *Büyük Hanım'ın kızı geri dö[necek.]* 35 *[Onun erkek kard]eşi (?) Amurru kralı Şauşgamuwa* 36 *ve Ugarit kralı Ammiştamru* 37 *7(?) biltum (??)] altını ve onun 7 (x) bakırını* 38 *ödeyecek. Ugarit kralı Ammiştamru* 39-40 *[veya onun oğulları] veya onun [torunları] Amurru kralı Şauşgamuwa'ya karşı* 41-42 *Eğer herhangi bir hukuki talepte*

³³⁹ A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 407.

³⁴⁰ RS 17.159; İ. Taş, "Ugarit Kralı...", s.117.

³⁴¹ RS 17.116=PRU III:134-136; İ. Taş, "Ugarit Kralı...", s.117-118.

bulunacak olurlarsa ⁴³bu tablet kazanılmış bir hak belgesidir.⁴⁴Ugarit kralı Ammiştamru'nun mührü.³⁴²

Yukarıdaki mektuba göre, Şauşgamuwa kız kardeşini tazminat karşılığı Ugarit kralına teslim etmiş ve onu kralın merhametine bırakmıştır.³⁴³ RS 17.224 numaralı metinde durum açıkça ortaya konmaktadır:

Ugarit kralı II. Ammiştamru Benteşina'nın kızına artık canının istediğini yapacak, isterse bağışlayacak, isterse öldürecek veya denize atacaktır. Eğer Şauşgamuwa Ugarit kralına: "Bu para çok az, daha fazla ver" derse, ona bu tablet gösterilecektir³⁴⁴ ve gelecekte Ammiştamru'yu mahkemeye vermeyeceklerdir, eğer onlar: "Bize kardeşimizin kanının bedelini ver" derlerse yine bu tablet onlara gösterilecektir.³⁴⁵

Boşandığı kocasına teslim edilen kraliçenin akibeti hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Bu sebeple onun öldürülmüş³⁴⁶ olabileceği düşünülmektedir. Kralın boşandığı eşini ısrarla geri istemesi ve kraliçenin akibeti hakkında bilgi bulunmaması, boşanmaya zinanın neden olduğunu düşündürmektedir. Bu vaka, zina suçunun, Ugarit toplumunda, kişinin sosyal konumuna bakılmaksızın, kabul edilmediğini açıkça gözler önüne sermektedir.³⁴⁷ Bununla birlikte boşanmanın anlatıldığı belgelerde Amurrulu kraliçenin "Benteşina'nın kızı" olarak ifade edilmesi, Thomas'ın Kühne'den aktardığına göre özel bir anlam içermektedir. Söz konusu kraliçeden "Benteşina'nın kızı" olarak bahsetmek, böylece onu Amurru ile olan ilk ilişkisine geri döndürmek, onu Ugarit'te mülk veya siyasi konum edinmeden önceki bir noktaya kadar geri götürmek anlamına gelmektedir. Onu sadece yabancı bir kralın kızı olarak tanımlamak, Ugarit'te kraliçe, eş ve anne olarak reddedilmenin bir göstergesidir.³⁴⁸

Boşanma sonrasında çiftin çocuklarının durumu da bir kararnameye bağlanmıştır Hitit kralı IV. Tudhaliya'ya ait bir mektupta, Ugarit tahtının yasal varisi Utri-Şarruma'nın, tahttaki siyasi geleceği hakkında bilgiler bulunmaktadır: "Eğer prens Utri-Şarruma (ben annemle gitmek istiyorum) derse, taht üzerindeki hakkını kaybeder ve

³⁴² RS 17.372 A+372 A=PRU IV:141; İ Taş, "Ugarit Kralı...", s. 119-120.

³⁴³ Singer'e göre bu bedel Suriye'de barış ve düzenin sağlanması için ucuz olarak belirtilmektedir. C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 96.

³⁴⁴ RS17.228 = PRU IV:143.

³⁴⁵ F. Kinal, "Ugarit Kırallarının...", s. 13.

³⁴⁶ Juan-P. Vita, "Society of...", s. 477; C. Roche, "The Lady...", s. 214.

³⁴⁷ H. J. Marsman, *Women in...*, s. 670.

³⁴⁸ C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 141-142.

*gider. O zaman Ugarit kralı oğullarından bir diğerini veliaht tayin eder, fakat eğer Ugarit kralı Ammiştamru'nun ölümünden sonra, Utri-Şarruma annesini Ugarit'e alırsa ve onu ana kraliçe yaparsa, tahtı kaybeder ve canının istediği yere gider, o zaman majesteleri, Ammiştamru'nun başka bir oğlunu Ugarit'e kral tayin eder. Gelecek günlerde Bentişina'nın kızı, oğulları ve kızları üzerinde Ammiştamru'dan bir hak talep edemez, bu hak Ammiştamru'ya aittir, eğer bu kadın böyle bir hak isteğinde bulunursa, kendisine bu tablet gösterilecektir.”*³⁴⁹ Hitit Kralı IV. Tudhaliya fermanında “*Gelecekte Utri-Şarruma ve oğulları Ugarit Krallığı üzerinde hiçbir hak talebinde bulunamazlar*” diyerek taht üzerinde herhangi bir hakları olmadığını belirtmektedir. Ayrıca kral bu söylemiyle açıkça tahtın verasetine müdahale edebildiğini de göstermektedir.³⁵⁰ Bununla birlikte ilgili kararlar, ilk önce alt mahkeme tarafından onaylanmış, daha sonra Büyük Hitit Kralı IV. Tudhaliya tarafından da tasdik edilmiştir.³⁵¹ Bu belge Ugarit'te boşanmış bir kadının çocukları üzerindeki hakları ve evlilik sırasında edindiği malları hangi şartlar doğrultusunda koruyabileceğini göstermesi bakımından dikkat çekici olduğu gibi bu haklardan vazgeçmesi durumu da şarta bağlamıştır.³⁵² RS 17 .348'de geçen “*Ugarit kralı Ammiştamru canı isterse, Pidda'nın çocuklarının taht hakkını kabul eder, istemezse etmez*” ifadesi³⁵³ taht varisi olan Utri-Şarruma'nın annesi ile babası arasında bir seçim yapmaya zorlandığını göstermektedir. O, annesini tercih edip Amurru'ya giderse Ugarit tahtındaki tüm haklarını kaybedecektir. Utri-Şarruma'dan sonra tahta Ibiranu'nun geçmesi üzerine Utri-Şarruma'nın annesi ile Amurru'ya gittiği düşünülmektedir.³⁵⁴ Nitekim Eski Yakın Doğu geleneğinde kral soyundan prensler eğer kendi memleketlerinde yaşıyorlarsa bir tehdit unsuru değillerdi. Fakat bu prensler, sürgünde ya da annesinin vesayeti altındalarsa hanedanlık için potansiyel tehdit olarak algılanmışlardır. Bu belge kraliyet soyundan çocukların boşanma sonrası ortaya çıkarabilecekleri tehditler açısından güçlü bir delildir.³⁵⁵

Nedeni bilinmeyen bir başka boşanma davası da RS 34.136 numaralı belgede konu edinmiştir. Bu belgede Ammurapi'nin babası III. Niqmaddu'nun dul eşi Hititli bir

³⁴⁹ RS 17.159=PRU IV:126; A. Kuhrt, *Eski Çağ'da...*, s. 407; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 55-56; C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 143.

³⁵⁰ RS 17. 362, RS 17.367.

³⁵¹ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 12; H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 141; I. Singer, “A Political...”, s. 642.

³⁵² E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 57.

³⁵³ F. Kinal, “Ugarit Kırallarının...”, s. 12-13.

³⁵⁴ K. Spanier, “The Northern...”, s. 137; I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 726; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 663-664; M. S. Drower, “Ugarit”, s.142.

³⁵⁵ Reuven Yaron, “Varia on Adoption”, *The Journal of Juristic Papyrology*, 1963, s. 31.

kraliçe olduğu düşünölen Ehli-Nikkalu'ya atıfta bulunulmaktadır. Boşanmanın nedeni bilinmemekle beraber bu evlilik Amurru kralının kızı gibi kötü biten bir evlilik değildir. Mevcut bilgiler doğrultusunda Ugarit'te evli olan Hitit prensesi *Ehli-Nikkalu*, kocasının ölümünden sonra şehri terk etmiştir.³⁵⁶ Söz konusu belge Hitit kraliçesinin, kocasının ölümünden sonra, Ugarit'teki konumunu sürdürebilmesinin ve buradaki mallarını koruyabilmesinin mümkün olduğunu ortaya koyarken, Kargamışlı Talmi-Teşup'un Ehli-Nikkalu'nun mallarını Ammurapi'ye verdiğini bildiren belgelerin deşifre edilmesi³⁵⁷ bu durumda kocası ölen Ehli-Nikkalu'nun evinden kendisinin isteyerek mi vazgeçtiği veya gitmeye mi zorlandığı hakkındaki sorulara neden olmuştur.³⁵⁸ Kargamışlı Talmi-Teşup'a ait belgeye karşın Ehli-Nikkalu'nun tüm taşınır mallarını (altın, gümüş, bakır kaplar, öküzler ve eşekler, hizmetçiler dahil) elinde tutmasına izin verilmiştir.³⁵⁹

Hanedan içerisinde yaşanan boşanmaların yanı sıra Ugarit toplumunda yaşanan boşanmalar hakkında bilgi veren belgeler de bulunmaktadır. Bu metinlerden birinde kral, kendi emri altında olduğu anlaşölan³⁶⁰ *Inumi* adlı bir kadını *Yarimmu*³⁶¹ adlı bir adama evlenmesi için verdiğini ve işler yolunda gitmezse *Inumi*'nin *tirhatusunu* alıp gitme hakkının da bulunduğunu kaydetmiştir.³⁶² Belgede evliliğin nasıl sona ereceğinden bağımsız olarak, *Inumi*'nin evlilik için değış tokuş edilen mülkü alma konusunda açık hakkı olduğu belirtilmektedir.³⁶³ Ayrıca kadının evlenmemesi durumunda nişan hediyesini iade ederek özgür olabileceğı de aktarılmaktadır.³⁶⁴

Bir babanın oğluna mülk devri yaparken düzenlediğı sözleşmede, geçmiş tarihli bir boşanma olayı konu edinmiştir. Burada boşanan kişi "*maryannu*" unvanlı

³⁵⁶ I. Singer, "A Political...", s. 701, 704.

³⁵⁷ RS 17.355=PRU IV: 209; UG V, no. 35=RS 20.216=PRU IV:206; Michael C. Astour, "King Ammurapi and the Hittite Princess", *Ugarit Forschungen*, c. 12, Germany, 1980, s.103-108.

³⁵⁸ I. Singer, "A Political...", s. 702.

³⁵⁹ RS 17.355=PRU IV:209-10; I. M. Rowe, "Ugarit", s. 726.

³⁶⁰ A. F. Rainey, "Family Relationships ...", s. 17.

³⁶¹ Ya da Yarimmu'nun önderliğinde bir ailenin gelini olarak verilmiştir.

³⁶² RS 16.141=PRU III:60; Ugarit'in üzerinde siyasi güce sahip olan Hititler'den etkilendiğı açıkça bilinmektedir. Hitit geleneğinde, kadınlara yüksek bir statü ve büyük bir özgürlük vermiştir ve Hitit toplumunda, erkek tarafından, kadının ailesine bir başlık parası ödenmesine rağmen, kadın üzerinde bu paranın bağlayıcı bir gücü yoktur. Kadın dilerse, anne ve babasının rızası olsun ya da olmasın, sürece başka biriyle evlenebilirdi, *ANET*:190; O. R. Gurney, *The Hittites...*, s. 100-101; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 40

³⁶³ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 40.

³⁶⁴ PRU III:300; A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 17.

Abdu'dur³⁶⁵ ve oğlu Kalbu'nun annesinden boşanmaktadır.³⁶⁶ Sözleşmede eski eşin devredilecek mülk üzerinde herhangi bir iddiada bulunmaması özenle kaydedilmiştir:

Ayrıca Abdu şöyle diyor: “*Kalbu'nun annesinin herhangi bir parası veya kişisel eşyası benimle ilişkili değildir. Hepsini aldı ve evden ayrıldı. Kendim için, iyi niyetle ona [yani Kalbu'ya] ev ve arazi verdim.*”³⁶⁷ Kalbu'nun annesi olarak geçen kadının yasal bir yolla mı boşandığı yoksa eşiyle kısa bir ayrılık mı yaşadığı ayrıca boşandıysa kendi isteğiyle mi boşandığı ya da Abdu onu boşadığı için mi ayrıldığı bilinmemektedir. Ancak bilinen odur ki kadın evlilik sona erdiğinde kişisel eşyasını ve parasını da alarak evden ayrılmıştır. Bu da kadının kocasına ekonomik olarak bağlı olmadığını ortaya koyar.³⁶⁸ Abdu ise azat ettiği Heyawa adlı cariyesiyle evlenmiştir.³⁶⁹ Bununla birlikte metinden anlaşıldığı üzere Abdu boşanma sonrası oğlu Kalbu'nun da haklarını koruyarak ona mülk vermiştir.

1.2.3. Miras

Miras, ölen birinin yakınından kalan mal, mülk, para veya servet gibi eşyalardır.³⁷⁰ Kişi ölümünden önce, mirasını kime bırakacağını sözlü ya da yazılı olmak üzere vasiyet etmiş ve böylece malları üzerinde tasarrufta bulunmuştur. Ancak vasiyetin sözlü olması durumunda şahitlerin de hazır bulunup söylenen söze şahitlik yapmaları gerekmektedir. Miras meselesi bu tanıma uygun bir çerçevede eskiçağ toplumlarının oluşturduğu hukuki metin ve kanunlarda kendisine yer bulmuştur. Bu noktada hukuk metinleri birincil kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Eski Yakın Doğu'da kişisel mülkiyet kavramının çok erken dönemlerden itibaren ortaya çıkması, o coğrafyada yaşayan toplumların yazılı hukukunu erken bir dönemde oluşturmasını sağlamıştır. Bununla birlikte kişisel mülkiyetin miras yoluyla nesillere aktarılması özel mülkiyet kavramıyla beraber ölen kişinin ardında bırakacağı malların nasıl el değiştireceği sorununu ortadan kaldırmıştır. Nitekim eskiçağ toplumlarında miras hukuku konusunda hükümler sunan ilk belge Lipit-İştar Kanunu'dur.³⁷¹ Miras ve aile hukuku konusunda en kapsamlı hükümler meşhur Hammurabi Kanunları'nda yer

³⁶⁵ H. Reviv, “Some Comments on the Maryannu”, *IEJ*, 22/4, Jerusalem, 1972, s. 225.

³⁶⁶ RS 16.143:22-27=PRU III:82-83; A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 19.

³⁶⁷ RS 16.143:22-29=PRU III:81-83.

³⁶⁸ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 54.

³⁶⁹ RS 16.250=PRU III:85-86.

³⁷⁰ <https://sozluk.gov.tr/> (13.03.2024).

³⁷¹ Y. Kılıç, *Eskiçağ'da Aile...*, s. 56-57, 59.

almaktadır.³⁷² Konumuz dahilinde, Ugarit ülkesinde yapılan kazılarda ele geçirilen belgeler arasında kanun metnine rastlanmamıştır. Dolayısıyla ülkede miras hakkındaki bilgiler, idari ve ticari içerikli belgelerden sağlanmaktadır. Bu belgeler neticesinde Ugarit'teki miras hukukunun Babil geleneklerine göre şekillendiği düşünülmektedir.³⁷³ Ugaritçe idari belgelerde, *nhl* mirasçı anlamında kullanılmaktadır.³⁷⁴ Diğer yandan bu belgeler incelendiğinde mirasın paylaşımı noktasında Ugarit hanesi içerisinde kutsal kabul edilen erkek çocuğunun mirasçı olduğu ve bu mirasın en büyük erkek evlada verildiği anlaşılmaktadır.

RS 15.138+ 16.393 B³⁷⁵ numaralı metin, bir adamın mirasının büyük bir kısmını en büyük oğluna vasiyet etmesini konu edinmektedir.³⁷⁶

³ *ev, arazi ve (diğer) her şey,*

⁴ *Milkiahu oğlu Siginu'nun,*

⁵ *Siginu'nun oğlu Sinaranu,*

⁶⁻⁸ *Sonsuza dek oğulları için verdi, hiçkimse*

⁹⁻¹¹ *Sinaranu'nun elinden ve oğullarının elinden, almayacak.*

¹²⁻¹⁷ *Üstelik, Sigi(nu)'nun oğulları arasında, Sinara(nu)'nun kardeşleri arasında hiç kimse yoktur-her şey (bitti) Sinaranu ve sonsuza dek oğullarına!*

¹⁸⁻¹⁹ *Sigi(nu)'nun hem oğlu hem kızı, ve (dolayısıyla) kimse yok.*

Yukarıdaki belgede tüm mirasın erkek çocukları arasında paylaştırıldığı ancak kız evlada hiçbir hak verilmediği gözlemlenmektedir. Ayrıca en büyük oğula verilen mirasın diğer kardeşlerin hakkı olamayacağı da özel şartla belirlenmiştir.³⁷⁷ Böyle bir şartın varlığı, kardeşler arasında yaşanması muhtemel olumsuz durumları engellemenin

³⁷² Hamide Topçuoğlu, "Eski İsrail Hukukunun Menşei, Hususiyetleri ve Hamurabi Kanunu İle Olan Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1948, 1/5, 284-285; Elif Genca, *Eski Mezopotamya'da Hukuk Hareketleri Ve Düzenlemeler (Sümer, Babil Ve Eski İsrail Hukuku)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 42; Şeyma Ay Arçın, "Eski Yakınoğu'da Kadınların Miras Hakkı: Antik İsrail ve Ugarit Örneği", *Eski Yakınoğu'da Miras Anlayışı*, İ. Albayrak (ed.), Ankara, 2021, s. 150

³⁷³ Eryl W. Davies, "The Inheritance of the First-born in Israel and the Ancient Near East", *Journal Semitic Studies*, 38/2, Oxford, 1993, s. 188-89; W.G. E. Watson, "Daily Life...", s. 134.

³⁷⁴ A. van Selms, *Marriage & Family ...*, s. 137-138.

³⁷⁵ PRU III:101-102.

³⁷⁶ H. J. Marsman, *Woman in ...*, s. 672-673.

³⁷⁷ E. W. Davies, "The Inheritance...", s. 188-89; W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 134.

bir yolu olarak düşünülebilir. Diğer taraftan belki de böyle bir şartın varlığı, kardeşler arasında daha önce yaşanan anlaşmazlıkların sonucudur.

Aynı şekilde RS 16.129= PRU III:32-33³⁷⁸ numaralı metinde bir babanın mülkünü oğullarına vasiyet ettiği anlaşılmaktadır:³⁷⁹ “¹⁻⁶*Bugün itibariyle, Takkanu'nun oğlu Yanhanu, oğlu Nuriyanu'yu “saf” ilan etti. Eve gelince, toprağa gelince, babasının bütün (diğer) mülklerine gelince, Nuriyanu ‘saf’tır.* ⁶⁻⁹*Ve payından 25 (şeqel) daha fazla gümüş, babasından bir gümüş hediye (aldı).*¹⁰⁻¹⁶ *Gelecekte Nuriyanu'nun kardeşleri Nuriya(nu'ya) karşı çıkarsa, 50 (şeqel) gümüş onların pahasına olacaktır, ancak Nuriyanu babasının evinin aleyhine dönerse, suçu 10 şeqel gümüş olacak.”*

Belgede hane reisinin erkek evlatlarından her birine tahsis ettiği miktar belirtilmemiş olsa da kuvvetle muhtemel büyük erkek evladın mirasına ek olarak 25 şeqel gümüş verilmiştir.

RS 17.36=UG V:10-11, no. 7 numaralı metinde de babanın mirasın belli kısmına ait toprağı, en büyük oğluna tahsis ettiği anlaşılmaktadır: “¹⁻⁵*Bugün itibariyle, tanıkların önünde Abazuya, Abazuya (bu terimlerle) kendi “evinin” kaderini belirledi: Bakın, (benim) ülkemde, bir dönüm, araziyi büyüğüme, Abdili'ye atadım.* ⁶⁻⁹*Evime, toprağıma ve (diğer) her şeyime gelince, (bölünürler) Abdili ve Uzzinu arasında.* ¹⁰⁻¹²*Öte yandan, Abdili bir tablet daha çıkarırsa, 1.000 şeqel gümüş onun sorumluluğunda olacaktır.”*

Miras paylaşımının detayını veremeyecek kadar hasarlı RS 17.38=UG V:12, no. 8 numaralı metin, yine bir hane reisinin erkek evlatları arasında miras paylaşımını konu edinmektedir. RS 15.120 numaralı belge bir babanın mirasını içeren hayvan sürülerini, hizmetçilerini bölüştürülmesi ile ilgilidir.³⁸⁰ Fakat bu belgede her bir oğula tahsis edilen payın değerinde herhangi bir fark olup olmadığını belirlemek mümkün değildir. Burada belirtmek gerekir ki diğer belgeler göz önünde bulundurulduğunda, en büyük erkek evlada diğer (erkek) kardeşlerine nazaran miras olarak daha fazla mal verilmektedir.

Diğerlerinden farklı olmakla beraber babanın kızını (Abdiya) mirasçısı olarak kabul etmeyip, tüm mirasının doğrudan evlat edindiği erkek torununa (Ana-Teşup) ve

³⁷⁸ J. Klima, “Untersuchungen zum Ugaritischen Erbrecht”, *Archiv Orientoln*, 24/3, 1956, s. 565-566.

³⁷⁹ E.W. Davies, “The Inheritance...”, s. 188.

³⁸⁰ PRU III:56-57.

onun erkek evlatlarına bırakılmasını özel şartla belirten belge RS 16.295=PRU III: 70-71'dir.³⁸¹

...⁴⁻⁹*Kiryanu oğlu Abdiya evini, toprağını, öküzlerini, eşeklerini, koyunlarını ve (diğer) her şeyi kızının oğlu Ana-Teşup'a verdi.* ¹⁰⁻¹²*Ana-Teşup'u bir oğul olarak bağladı ve Abdiya [kral (?)] 120 (şeqel) [altın (?)] ve 20 (şeqel) gümüş verdi.*¹³⁻¹⁷*Gelecekte hiç kimse] evini, toprağını ve (başka) herhangi bir şeyi Ana-Teşup'un [ellerinden] ve oğullarının elinden asla almayacak! Baba kızının boşanması veya kocasının ölümü durumunda, muhtemelen daha önce kızına verdiği malların ikinci bir eşe geçmesini önlemeye çalışmış da olabilir.*

Ugarit kralları tarafından, kraliyet hizmetinde olan önemli kişilerin, belirli bir hizmet karşılığında arazileri ve evleri hibe olarak aldıkları bilinmektedir. Bu mülkler daha sonra kişinin soyundan gelenlere miras olarak aktarılmıştır.³⁸² Belge düzenlenirken bu mülklerin sahiplerinin ve onların oğullarının elinden kimsenin alamayacağı özel bir şartla belirtilerek garanti altına alınmıştır.³⁸³

Ugaritli kadınların mülk sahibi olabildikleri bilinmektedir. Ancak belgelerde sıklıkla rastlanan durum ise onların mülkten miras alamamasıdır.³⁸⁴ Ugarit hanesinde kız çocukları evlenmeden önce çeyiz niteliğindeki *tirhatuyu* babalarının mirası olarak almışlar ve sonrasında babasının mirasında hak iddia edememişlerdir.³⁸⁵ Ugarit kadınlarının aldığı çeyiz içerisinde taşınmaz malların olup olmadığı ya da varsa bu malların miktarı belirsizdir. Taşınmaz mallar evlilik sırasında hediye olarak, kardeşlerinin yokluğunda miras yoluyla veya akraba vasiyetiyle kıza devredilmektedir.³⁸⁶

Eski Yakın Doğu'da kadınların, ölen kocalarının mülkünü miras olarak alma hakkına sahip oldukları bilinmekle birlikte³⁸⁷ Ugarit'te de bir erkeğin karısına mülkünü vasiyet ettiğine ilişkin belgeler bulunmaktadır. Söz konusu belgelerden RS 8.145³⁸⁸

³⁸¹ PRU III:70-71; Isaac Mendelsohn, "A Ugaritic Parallel to the Adoption of Ephraim and Manasseh", *IEJ*, 9/3, Jerusalem, 1959, s. 181-183; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 673.

³⁸² RS 15.136:13-17; PRU III; A. van Selms, *Marriage&Family ...*, s. 122.

³⁸³ RS 16.249:1-12; PRU III:96-97; RS 15.120:1-4; PRU III: 56; A. F. Rainey, "Family...", s. 13.

³⁸⁴ PRU III:54-56; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 673.

³⁸⁵ A. F. Rainey, "Family...", s. 14.

³⁸⁶ PRU III: 54-56; H. J. Marsman, *Woman in*, s. 673.

³⁸⁷ Babil toplumunda da kocası ölmüş kadın, kocasının mülkünü miras alma ve arazinin intifa hakkını kullanma hakkına sahipti. Yine Nuzi'de benzer şekilde eşi merhum olmuş kadın, kocasının mirasından yararlanabilmektedir. E. W. Davies, "Inheritance...", s. 138-139.

³⁸⁸ F. Thureau Dangin, "Trois contrats de Ras-Shamra", *Syria*, c. 18, Paris, 1937, s. 249-250.

numaralı metin erkeğin ölümüne kadar, evlilik bozulmadan devam ederse karısına³⁸⁹ tüm malını ve mülkünü bırakması ile ilgili vasiyetname niteliğinde belgedir.³⁹⁰ Bu belgede koca ölümünden sonra, tüm mal varlığının eşine ait olacağını açıkça belirtmesi üzerine kadın kocasının mülkünü alabilme hakkını elde etmiştir.³⁹¹ Belgedeki en önemli nokta, kocanın tüm mal varlığını karısına devretmek için özel yasal işlem yapması, bu tür önlemler olmadan kadının miras hakkının güvence altına alınamaması ve onun hak iddia edememesidir.³⁹² Belgenin ilgili satırları şu şekildedir: *Bugünden itibaren, şahitlerin huzurunda, Iarimanu şu şartları söyledi: Şimdi, bana ait olan her şey ya da Bidawa'nın benimle edindiği her şey, benim sığırim, benim koyunum, benim eşeklerim, benim erkek ve kadın kölelerim, tunçtan zablum, tunçtan çanaklarım, tunçtan kaplarım, benim sepetlerim, Raahbani nehri vadisindeki Bin-Harasina'nın tarlasını karım Bidawa'ya verdim. Bu nedenle, benim iki oğlum, büyük olan Iatlinu ve küçüğü Ianhamu, aralarından herhangi biri Bidawa'ya karşı dava açarsa ya da anneleri Bidawa'ya kötü davranırsa, krala beş yüz sheqel gümüş ödeyecektir. Bundan başka ceketini kapıda bırakmalı ve o evi terk etmelidir. Ancak onlardan her kim anneleri Bidawa'yı onurlandırır, o ona malları verecektir.*³⁹³ Bu metinde karısı Bidawa ile birlikte edindiği tüm mal varlığını, iki oğlunun herhangi bir iddiasına veya kötü muamelesine karşı karısının güvenliğini sağlamak için özel hükümlerle birlikte karısına bırakan Yarimanu'nun iradesiyle açık bir şekilde gösterilmiştir.³⁹⁴

Diğer yandan evlatlık alınan oğulun, babanın ölmesi durumunda annesini evden kovup mirasa sahip olduğu durumlarla da karşılaşmaktadır. Ancak baba bu durumu önlemek için çocuklarının ve eşinin mirastan alacağı hakları düzenleme yetkisine sahiptir.³⁹⁵ Fakat belgede, mülkü sonunda onu en çok onurlandıran oğluna vereceğine dair bir hüküm eklenirse, bu hüküm dahilinde annesini istemeyen ve ona *acımayan* oğulun, babasının mülkünden mahrum bırakılacağı kaydedilmiştir.³⁹⁶ Bu ifadeler doğrultusunda RS 15.92=PRU III:54-56 numaralı metin, merhum (Yasiranu) tarafından

³⁸⁹ J. P. Vita, "The Society...", s. 480-482.

³⁹⁰ Anne Draffkorn Kilmer, "Symbolic Gestures in Akkadian Contracts from Alalakh and Ugarit", *JAOS*, 94/2, New Haven, 1974, s. 181.

³⁹¹ F. Thureau Dangin, "Trois contrats...", s. 249-251; A. van Selms, *Marriage & Family ...*, s. 141; E. W. Davies, "Inheritance...", s. 138.

³⁹² J. Klima, "Untersuchungen zum...", s. 363; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 672.

³⁹³ F. Thureau Dangin, "Trois contrats ...", s. 249-250; A. F. Rainey, "Family...", s. 14; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 52.

³⁹⁴ J. Gray, *Legacy of...*, s. 254.

³⁹⁵ PRU III: 301-305; L. M. Muntingh, "The Social...", s. 111.

³⁹⁶ F. Thureau Dangin, "Trois contrats ...", s. 249-251; A. van Selms, *Marriage & Family ...*, s. 141; E. W. Davies, "Inheritance ...", s. 138; Ş. Ay Arçın, "Eski Yakındoğu'da...", s. 163.

evlatlık alınan oğulun (İlkuya), dul eşi (Milkaya) evde istememesi durumunda, kadına *tirhatusunu* (80 *šeql gümüš*) vererek onu baba evine döndürmesini konu edinmektedir. Bu metin evlatlık bir oğulun yasal mirasçı olduğunu gösterdiği gibi, evlatlığın yasal mirasçı statüsünü kullanarak merhumun eşini evden uzaklaştırabilme ihtimaline de işaret etmektedir.³⁹⁷

Tüm bunlarla birlikte Ugarit'te kadınların miras hakkına sahip olmasının bir yolu da evlatlık alma uygulaması ile mümkün olmuştur. Bu şekilde evlat edinen kişiler kendilerine yasal bir varis sağlamıştır. Nitekim evlatlık olarak kabul edilenlerin yaşının büyük olması ve geldikleri haneye belli bir miktar mülk getirmeleri göz önünde bulundurulursa, evlatlık müessesesinin günümüzdekinden hayli farklı olduğu anlaşılmaktadır.³⁹⁸ Ayrıca evlatlık alınan kişilerden ailenin yaşlılık zamanlarında onların bakımını üstlenmesi ve öldükten sonra yerine getirilmesi gereken evlatlık vazifelerini yapmaları beklenmektedir. Böylelikle evlatlık alınan kişilere de miras hakkı sağlanmış ve bu hakları bir sözleşme ile teminat altına alınmıştır. Fakat evlatlık olan kişinin kendi isteği doğrultusunda bu sözleşme bozulduğu takdirde, onun mirastaki payı iptal olacaktır.³⁹⁹ Diğer taraftan kadınları içeren birkaç evlat edinme sözleşmesinin var olduğu bilinse de sadece erkeklerin evlat edinildiğine dair belgeler bulunmaktadır.

RS 16.200=PRU III numaralı belge, Dadi'nin kızı Hanımefendi Ananaya'nın, kendine mali güvence sağlamak için Şubammu'yu oğul olarak evlat edinmesinden bahseder. Eğer Şubammu, annesi ayrılmak isterse, kocasının ona yaptığı bağışı alıp evden ayrılacaktır. Aynı zamanda o evini ve topraklarını da alacaktır.⁴⁰⁰

RS 21.230=UG V:173-175 numaralı metin ise kocası vefat etmiş zengin bir kadın olan Inuya'nın tek varisi olacak olan Yaduba'la'yı kardeşi olarak evlat edinerek mali güvencesini garanti altına almasını konu edinir.⁴⁰¹ Yaduba'la, Inuya'nın hanesine gelirken onun ömür boyu desteği için ödeme olarak 1000 *šeql*, 3 *talanta* bronz, hizmetçi, sığır ve mobilya getirmiştir. Ancak Yaduba'la'nın Inuya'yı terk etmesi durumunda söz konusu evlatlık sözleşmesi bozulacak ve Yadubala tüm getirdiği malları

³⁹⁷ PRU III: 54-56; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 673.

³⁹⁸ Hurri'de yaşlı erkekler de evlatlık alınmıştır.

³⁹⁹ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 70.

⁴⁰⁰ H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 673.

⁴⁰¹ A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 15-16; J. P. Vita, "The Society...", s. 479-80; W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 135.

kaybedecektir.⁴⁰² Bununla birlikte Inuya sözleşmeyi bozarsa, sadece gümüş olarak yüklü miktarda para cezası değil sahip oldukları her şeyi ödemek zorunda kalacaktı. Tüm bu sözleşmeler, önemli mülklere sahip olsalar bile Ugarit'teki özgür kadınların konumunun çoğu zaman erkeklere eşit olmadığını göstermektedir.⁴⁰³

Yasiranu'nun İlkuya'yı evlatlık almasını konu edinen belge aynı zamanda evlatlık sözleşmesinin iptalini de sembolik bir ifade ile işaret etmektedir: “*Bir süre sonra Yasiranu İlkuya'yı oğlu olarak kabul etmezse ve onu reddetmek isterse, ona 100 shekel gümüş ödeyecektir. Ama İlkuya, Yasiranu'yu babası olarak reddetmek isterse, ellerini yıkayacak ve sokağa gidecektir.*” Diğer yandan ikinci eşten doğan çocukların miras hakkı olmadığı bilinmektedir. Bu durum UG V: 2:7-11, 4 numaralı belgede “*ikinci eşten (=doğan) sokaktaki diğer çocuklar, X'nin evleri, tarlaları veya herhangi bir şey üzerinde herhangi bir hak iddia edemezler veya hak sahibi olamazlar*” şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁰⁴

RS 17.21=UG V:3-5 numaralı belge hem Piddaya isimli Ugaritli bir kadının hem de ikinci eşten doğacak çocukların miras hakkını konu edinmektedir.⁴⁰⁵ ¹⁻⁵*Bugünden itibaren, şahitlerin huzurunda, Raşhapu Binili'yi bir oğul olarak bağladı. [] kesin evlat edinme, [] o bağlı.* ^{Ay. 5-10}*Bayan Iyaummi ...Geçen yıllar, Bayan Piddaya... ve Raşhapu şöyle söyler: ev ve araziye gelince... Ya Raşhapu yeni bir eş alırsa? Onun diğer çocukları, diğer kadından olma “sokakta” doğmuşlardır.* ⁹⁻¹¹*Iyaummi'ye ait olan ev, arazi ve diğer her şeye gelince, birlikte miras alamayacaklar.* ¹²⁻¹³*Ev ve arazi, Binili ve Piddaya'nı Raşhapu'ya doğuracağı çocuklarıdır.* ¹⁴⁻¹⁵*Eğer Raşhapu ölürse, Piddaya eve koca olarak başka bir adamı getirebilir.*

Belgeden anlaşılacağı üzere, Raşhapu ve onun yasal eşi Piddaya'nın çocukları yoktur. Raşhapu erkek çocuk sahip olmak üzere ikinci bir kadın alabileceği gibi, Binili isimli bir erkeği de kendine evlat edinmiştir. Bu belgeye göre Raşhapu'nun tekrar evlenmesi durumunda doğacak çocukların hiçbir miras hakkı olmayacağı kesinleşirken, onun ölümü üzerine kalacak olan miras da Binili ve Piddaya lehine garanti altına alınmıştır. Hatta bu durum, Piddaya eşinin ölümü sonrası tekrar evlense bile

⁴⁰² UG V:175, no. 1.

⁴⁰³ H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 674.

⁴⁰⁴ A. D. Kilmer, “Symbolic Gestures...”, s. 180-181.

⁴⁰⁵ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 46; Ş. Ay Arçın, “Eski Yakındoğu'da...”, s. 162.

değişmeyecektir.⁴⁰⁶ Ayrıca Ugarit'te ilk eşten doğan çocuklar varis olarak kabul edilip ikinci eşten doğan çocukların ise herhangi bir miras hakkına sahip olmadığı da anlaşılmaktadır.

Kişinin miras verme/mirasını pay etme hakkı olduğu gibi tam tersi olarak mirastan çıkarma hakkı da vardır. RS 16.252=PRU III numaralı belge, kocasını kaybeden Alazzu adlı bir kadının, oğlu Ilimilku ile mirasını paylaştığını, ancak kızı Milka'ya bir hak vermediğini ve gelecekte onun çocuklarının da hiçbir hak elde edemeyeceğini belirtmektedir.⁴⁰⁷

Bir adamın eşi öldükten sonra onun tüm malının kocasına ait olacağını ifade eden belgeler de vardır. RS 16.267=PRU III numaralı metin, kraliyet ailesinin cariyesi olan Saya'nın özgürlüğüne kavuştuktan sonra valiyle evli olduğu ve geçmişte köle olan bu kadının mülk sahibi olabildiğini konu edinmektedir. Belgede Saya öldükten sonra evinin ve arazilerinin hepsinin kocasına miras olarak kalacağı belirtilmiştir.⁴⁰⁸

RS 16.250: 86=PRU III numaralı metin Abdu isimli kişinin, cariyesinin (Heyawa) ona bir oğul doğurduktan sonra onu azat etmesi ve onunla evlenmesini konu edinmiştir. Abdu tarafından özgürleştirilen Hewaya cariye olarak kalsaydı, oğul mirasın sahibi olacaktı.⁴⁰⁹ Fakat cariye Hewaya özgürlüğüne kavuşarak “evin hanımı” statüsüne yükselmiş ve oğlundan önce miras hakkını elde etmiştir.⁴¹⁰ Anlaşıldığı üzere kadınların toplum içerisindeki sosyal statüleri onların miras haklarına da etki etmektedir.

Ugarit ülkesinde ele geçen idari belgelerin yanı sıra mitolojik metinler de miras uygulamasına ışık tutmaktadır. Öyle ki bu metinlerde, doğuştan gelen miras hakkının her zaman en büyük oğula verilmediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Keret Efsanesi'nde tanrı El, Keret'e karısının yedi erkek ve yedi kız doğuracağını ve en küçük çocuğun ilk doğan konumuna ulaşacağını bildirmektedir. Keret'in en küçük çocuğu olan kızı, tanrı tarafından ilk doğan olarak belirlenmiş ve küçük kız “ilk doğan” ve “yasal varis (yrt)”⁴¹¹ olmuştur,⁴¹² bu durum Ugarit sosyal yaşamına da yansımış, kadınlar bir erkek varis yokluğunda yasal varis olarak sunulmuştur.⁴¹³

⁴⁰⁶ Ş. Ay Arçın, “Eski Yakındoğu'da...”, s. 162;

⁴⁰⁷ H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 672.

⁴⁰⁸ J. Gray, *Legacy of...*, s. 255; H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 672.

⁴⁰⁹ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 47-48.

⁴¹⁰ J. Gray, *Legacy of...*, s. 255.

⁴¹¹ A. van Selms, *Marriage & Family...*, s. 48,138.

1.2.4. Evlatlık Alma

Ugarit'te hem yetişkinler hem de çocuklar, oğul veya kardeş olarak evlatlık alınabilmektedir.⁴¹⁴ Evlatlık alma işlemi, evlatlığı veren ve alan arasında resmi bir sözleşme ile uygulanmaktadır.⁴¹⁵ Taraflar arasında sözleşme sağlandıktan sonra evlatlık olarak alınan kişi, babasının evine gidebilmektedir. Evlat alma durumu Akadca belgelerde, *ana/ina rakāsu*⁴¹⁶ terimi ile ifade edilmektedir. Bununla birlikte evlat edinen kişi erkek ise Akadcada *ana/ina epēšu*,⁴¹⁷ kadın ise *ana/ina leqû*⁴¹⁸ ifadeleri kullanılmıştır.⁴¹⁹ Ayrıca *mārūt ammati* ifadesi ise evlatlık giden kızı tanımlamaktadır.⁴²⁰ *Kardeşlik* için evlatlık alma durumu ise *ana aḥḥuti* terimi ile karşılanmaktadır.⁴²¹

Bununla birlikte Ugarit'te evlatlık alma sözleşmeleri tanıklardaki farklılıklar bakımından iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi Kral II. Niqmaddu ve Arhalba'nın hükümdarlıklarına tarihlenen merkez saray arşivinde bulunan dört belge ile tespit edilmektedir.⁴²² İkincisi ise özel arşivlerden alınan ve muhtemelen MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen sekiz metinden oluşan belgelerdir.⁴²³ Saray arşivinde bulunan eski metinlerde, kralın tek tanık olarak hareket ettiğini, diğer belgelerde ise belgenin sonunda tanık olarak listelenen kişilerin arasında kralın olmadığını görmek mümkündür.⁴²⁴ Kısaca resmi belgeler kralın tanıklığında ve diğerlerinin tanıklığında olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir.⁴²⁵

Yine belgelerden öğrenildiğine göre Ugarit aile yapısında, özgür erkekler ve kadınlar yaşamları boyunca evlatlık alabilirdi. Hatta kocası ölmüş bir kadın, erkek varisi yokken mirasını devam ettirmek için evlatlık alma yoluna gitmiştir.⁴²⁶ Evlatlık alma,

⁴¹² ANET: 144; A. van Selms, *Marriage & Family...*, s.143; Johannes C. de Moor, "Theodicy in the Texts of Ugarit", *Theodicy in the World of the Bible*, A. Laato, J. C. de Moor (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2003, s.120.

⁴¹³ H. J. Marsman, *Woman in...*, s. 369.

⁴¹⁴ W.G. E. Watson, "Daily Life ...", s. 135.

⁴¹⁵ A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 15

⁴¹⁶ Bir nesneyi ya da kişiyi bağlamak anlamına gelmektedir. Bkz. CAD R: 91.

⁴¹⁷ W. H. van Soldt, "The Akkadian Legal...", s. 108.

⁴¹⁸ Bir erkek evlat veya bir erkek kardeş evlat almak anlamına gelmektedir. Bkz. CAD L: 131.

⁴¹⁹ UG V:173; I. M. Rowe, "Ugarit", s. 727.

⁴²⁰ ANET:144.

⁴²¹ A. F. Rainey, "Family Relationship...", s. 20.

⁴²² RS 15.92=PRU III: 54, N-2; RS 16.200=PRU III:64, N-2; RS16.295=PRU III:70; RS 16.344= RU III:75.

⁴²³ RS 17.21/33=UG V: No 2/3; RS17.88=UG V: no. 37; RS 20.226=UG V: no. 82; RS 21.230=UG V: no. 81.

⁴²⁴ W. H. van Soldt, "The Akkadian Legal...", s. 107.

⁴²⁵ W.G. E. Watson, "Daily Life ...", s. 135.

⁴²⁶ A. F. Rainey, "Family Relationships...", s. 15

daha çok neslin devamını güvence altına almak için yapılan bir uygulamadır.⁴²⁷ Nitekim bir belgede⁴²⁸ babanın, para karşılığında evlat edinilecek kişiyi satın aldığı bildirilmektedir. Hatta torunların evlat edinildiğine dair bilgiler veren belgeler mevcuttur.⁴²⁹ Buna karşılık torunundan hoşnut olmayan birinin, bir yabancıyı evlat edinip onu koruyup, güvence altına aldığı da kayıtlıdır.⁴³⁰ Hatta bir hane reisi bir varisi olmasına rağmen başka oğullar da evlat edinebilmekteydi.⁴³¹ Ayrıca Nuzi’de olduğu gibi⁴³² kurgusal bir evlat edinme uygulaması ile karşılaşılmaktadır. Burada Inuya isimli bir kadının, kendi servetini kullanabilmesinin tek yolu olarak, Yadu-Addu isimli erkeği kardeş olarak evlat edinmesi kaydedilmiştir.⁴³³ Nitekim bağımsız kadınların, özellikle de kocası ölmüş kadınların konumu genellikle erkeklere eşit değildi. Kadınlar mülk sahibi olsalar bile, mali güvence elde etmek için erkek evlat edinme veya erkek kardeşini evlat edinme gibi düzenlemeler yapmışlardır.⁴³⁴ Tüm bu bilgiler Ugarit aile yapısında evlatlık almanın yaygın bir uygulama olduğunu göstermektedir.

Buna karşın evlatlık sözleşmelerinin iptali de söz konusudur. Evlatlık alan kişi sözleşmeyi iptal etmesi durumunda evlatlık alınan ilgiliye 100 *şeqel* gümüş ödemesi gerekirken, evlat edinilen kişinin bu ilişkiyi sonlandırmak istemesi halinde “ellerini yıkayacak ve sokağa çıkacaktır” ifadesi kullanılmaktadır. Bu sembolik uygulama ile evlatlık alınan kişinin, babasının evinden ayrılırken hiçbir şey almadan gitmesi⁴³⁵ ve böylece mirastaki payını da reddettiği ifade edilmek istenmiştir. Ayrıca evlat edinen baba, kendisinin ölümü halinde evlat edinilen oğlun, hanenin annesini kovmak istemesi durumuna karşın kadının haklarını da sözleşme ile garanti altına almıştır.⁴³⁶ Anlaşıldığı üzere kendisini evlat edinen babanın ölümü üzerine evlat edinilen kişi anneyi reddetmektedir.⁴³⁷

⁴²⁷ L. M. Muntingh, “The Social...”, s. 111.

⁴²⁸ RS 17.88.

⁴²⁹ RS 16.295=PRU III:70.

⁴³⁰ RS 15.92:4-6=PRU III:55.

⁴³¹ I. Mendelsohn, “A Ugaritic...”, s. 183; A. F. Rainey, “Family Relationship...”, s. 15.

⁴³² Nuzi (bugünkü Yorgantepe)’de satılması yasak olan tımar topraklarının evlatlık alma yolu ile el değiştirdiği bilinmektedir. Yusuf Kılıç, *Eskiçağ Aile Hukuku (Asur, Babil ve Hitit Devletlerinin Yıkılışına Kadar*, Konya, 2018, s. 193.

⁴³³ RS 21.230; UG V:173; K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 46; Christopher Mountford Monroe, *Scales of Fate Trade, Tradition and Transformation In the Eastern Mediterranean c.a. 1350-1175 BCE*, Near Eastern Studies in The University Michigan, Alter Orient und Altes Testament, 357, M. Dietrich, O. Loretz (ed.), Ugarit-Verlag, Munster, 2009, s. 133.

⁴³⁴ H. J. Marsman, *Women in...*, s. 691.

⁴³⁵ R. Yaron, “Varia on...”, s. 182.

⁴³⁶ A. F. Rainey, “Family Relationships...”, s. 15-16.

⁴³⁷ I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 727.

Kardeş olarak evlatlık alma durumunda her iki tarafın da eşit statüye sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim henüz paylaşılammış olan bir mülkiyete ait sözleşmede⁴³⁸ kardeşlerin eşit statüde olduğu bildirilmektedir. Ayrıca evlat edinilen erkek kardeşin evlat edinildiği eve çok miktarda mülk getirdiği de bilinmektedir. Kardeş evlatlık alan kişinin sözleşmeden vazgeçmesi durumunda da evlatlık olan kişi belirli miktar gümüşü, o güne değin haneye olan katkısının karşılığını ve ortak mülkteki payını alıp haneden ayrılmaktadır. Buna karşılık evlatlık olan kişi sözleşmeden vazgeçerse sadece haneye yaptığı katkısının karşılığını alabilecektir. Modern literatürde *kardeşliğe kabul belgesi*⁴³⁹ olarak belirtilen bir metinde, evlatlık alınan kişi bir süre sonra vazgeçerse, evlatlık alan onu “*kulaklarından tutacak ve onu çıkaracaktır*” şeklinde bir ifade geçmektedir ki bu da sözleşmenin evlatlık alınan kişi tarafından bozulması durumunda evlatlık alanın haklarının korunduğunu açıklamaktadır.⁴⁴⁰

1.2.5. Mimari

Ugarit ülkesi, kuzeyde “Doğu ve Batı Aşağı Şehir”, Kraliyet Sarayı’nın doğusunda “Yerleşim Bölgesi”, güney yamaçta “Yukarı Şehir”den oluşmaktadır (Şekil 5).⁴⁴¹ Şehir surlarının kazılan 40 m’lik bölümü kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. Büyük ölçüde aşınmış olan kuzey ve doğudaki sur duvarları neredeyse kaybolmuştur. (Şekil 6)⁴⁴² Ülkede çok sayıda ev yapısı kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 7). RS 17.131: 11; RS 19.035 numaralı metinlerden Ugarit evlerinin en az Ugarit sarayı (Şekil 8) kadar özenle inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu metinler ustaların temel atılması için *yaptıkları hazırlıkları* açıklamaktadır.⁴⁴³ Temel inşaatlarında gösterilen bu hassasiyet bölgede sık yaşanan depremler sebebiyle olmalıdır.

Ülke, inişli çıkışlı, düzensiz ve daralan sokaklardan oluşmaktadır. Ugarit ülkesindeki özel konutlar, şehrin en büyük parçasını oluşturmaktadır. Konutlar şehir duvarlarına bitişik şekilde, bir mimari plana bağlı olmayan pek çok yapıdan meydana gelmektedir. Konutlar, değişken sayıda pek çok odaya bölünmüştür.⁴⁴⁴ Eski Yakın Doğu’da yaygın olarak kullanılan kerpiç, Ugarit evlerinin yapımında da hem

⁴³⁸ RS 25.134.

⁴³⁹ RS 16.344=PRU III: 75.

⁴⁴⁰ RS 21. 230; RS 25.134; R. Yaron, “Varia on...”, s. 182; I. M. Rowe, “Ugarit”, s. 727-728.

⁴⁴¹ M. Yon, *The City...*, s. 28-29.

⁴⁴² Yves Calvet, “Ugarit: The Kingdom and the City-Urban Features”, *Ugarit at Seventy-Five*, K. Lawson Younger Jr. (ed.), Winona Lake, Indiana Eisenbrauns 2007, s. 105.

⁴⁴³ M. Yon, “Ugarit: The...”, s. 29-30.

⁴⁴⁴ M. Yon, “Ugarit: The...”, s. 27-30; W. E. Watson, “Daily Life...”, s. 126-130.

dekorasyon hem de koruyucu araç niteliğinde duvar kaplaması olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte tuğla kullanımına dair izler de vardır.⁴⁴⁵ Ugarit evlerinin zemin, teras ve çatı yapıları çoğunlukla topraktır. Ayrıca tavan kirişlerinin üzerine sazlık katmanı yerleştirilip, sazların üzeri dövülüp sıkıştırılmış bir toprak tabakası ile kapatılmıştır. Neredeyse her evde, yağmur suyunun evin içerisine sızmasını önlemek ve toprağı sıkıştırmak için kullanılan taştan yapılmış bir silindir bulunmaktadır. Sıradan şehir sakinleri için bile, kuyulara, su kemerlerine ve lağım çukurunu boşaltmak için taş haznelere ve su depolarına bol miktarda su sağlandığı da bilinmektedir. Hatta bir evde duş için kullanılan üzerine küçük delikler açılmış bir küp bulunmuştur (Şekil 9).⁴⁴⁶ Ugarit evlerinin üst katlarının zemin ve tavan döşemelerinde ve ahşap çerçevelerinde çam, meşe ve köknar kullanıldığı, bu malzemenin günümüze ulaşan kömürleşmiş kalıntılarında anlaşılmaktadır.⁴⁴⁷ Ugarit evlerinin iki giriş kapısı olduğu belirtilirken yalnızca bir evde üç giriş kapısı kalıntısı bulunmuştur.⁴⁴⁸ 80 ile 800 m² arasında değişen bir genişliğe sahip Ugarit evlerinin orjinal yükseklikleri de arkeolojik kazılarda tespit edilen duvar yapıları ve merdiven kalıntıları vasıtasıyla belirlenebilmiştir.⁴⁴⁹

Ugarit evlerinin mimari kalitesi de birbirinden farklıdır. Bir avlunun etrafında, kesme taştan inşa edilen geniş konutların yanı sıra daha düşük kalitede tarla taşı ve ahşaptan inşa edilmiş küçük evler yan yana bulunmaktadır.⁴⁵⁰ Bu durum şehrin mimari yapısının, var olan sosyal hiyerarşiye göre şekillenmediğini göstermektedir. Öyle ki ekonomik anlamda zengin olan pazar yerlerinde zengin ve fakir konutların yan yana inşa edildiği dikkat çekmektedir.⁴⁵¹ Daha büyük boyutlu evlerin yanına inşa edilmiş mütevazî evlerin⁴⁵² günümüzde bilinen “müştemilat” yapısıyla benzerliklerini söylemek mümkündür. Büyük boyutlu ve gösterişli evlerde yaşayan görece daha varlıklı⁴⁵³ olduğu düşünülen Ugaritlilerin hizmetkârlarının, bu evlere bitişik inşa edilmiş ve müştemilat olduğunu tahmin edilen küçük boyutlu konutlarda ikamet ettiği söylenebilmektedir.

⁴⁴⁵ Nitekim kapıların zaman zaman tuğlalarla kapatıldığı bilinmektedir. Örneğin; saray kapıları tuğla ile örülmüştür. M. Yon, “Ugarit: The...”, s. 27- 32; W. E. Watson, “Daily Life...”, s. 126-130.

⁴⁴⁶ M. Yon, “Ugarit: The...”, s. 27- 32; W. E. Watson, “Daily Life...”, s. 126-130.

⁴⁴⁷ Lawrence E. Stager, “The Archaeology of the Family in Ancient Israel”, *BASOR*, S. 260, Chicago, 1985, s. 29.

⁴⁴⁸ Valérie Matoïan, “Une maison au sud du ‘temple aux rhytons. Le mobilier, Fouilles 1979-1990”, *RSO XIV: Études ougaritiques*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Paris, 2001, s. 107.

⁴⁴⁹ M. Yon, *The City...*, s. 28-29.

⁴⁵⁰ Marguerite Yon, “Ugarit 6.000 years of History”, *Near Eastern Archaeology*, 63/ 4, Chicago, 2000, s. 189.

⁴⁵¹ Y. Calvet, “Ugarit: The...”, s. 108.

⁴⁵² M. Yon, *The City...*, s. 28-29.

⁴⁵³ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 7.

Güney Şehir (*Ville Sud*) XIV. bloktaki C evi olarak adlandırılan yapı, tipik bir Ugarit evi örneğidir. Buna göre eve sokaktan sundurmalı bir kapıdan geçerek girilmektedir. Genellikle küçük bir avlu geçilerek, su rezervi için bir veya iki büyük kare ya da dikdörtgenden oluşan bir çukurun bulunduğu yere gelinmektedir. Aynı zamanda bu alanda ekmek fırını ve konutun üst katına çıkan merdiven, avlunun hemen yanında, bazen de dışında, atık suyun aktığı bir hazne bulunmaktadır.⁴⁵⁴ Ayrıca ikinci kata ulaşan merdivenlerin ahşaptan yapıldığı düşünülmektedir. Girişte bulunan büyük bir koridorun bitişiğinde depolama alanı olarak kullanılan bir oda vardır. Konutun merkezinde havalandırma ve gölgelik olarak kullanılan küçük bir avlu da bulunmaktadır. Tavan yapılarında bulunan pencerelerin konuta gün ışığı sağladığı düşünülmektedir. Ev, giriş holü, ikinci kata çıkan ahşap merdiven, koridor, evin ortasında küçük bir avlu, kiler, küçük oda, büyük salon, depo olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. (Şekil 10)⁴⁵⁵ Konutların, su ihtiyaçlarını karşılamak için bitişikteki konutlarla ortak bir kuyu paylaştıkları anlaşılmaktadır. Konutlardaki terasların yiyecek ve çamaşır kurutmak için kullanıldığı kadar, çocukların oyun alanı olarak hizmet verdiği de düşünülmektedir.⁴⁵⁶ Geniş konutların her birinin bodrumunda tonozlu mezar bulunmaktadır. Bazen bindirmeli tonozlu mezarın tavanı, evin diğer odalarına veya iç avluya yontulmuş taş pervazlı bir kapı ile bağlanan ana kat odalarından birinin zemini olarak hizmet etmektedir. Tonozların boyutları, cenaze eşyalarını oluşturan nesnelere kalitesi ve sayısı, evlerin büyüklüğü ve sahiplerinin servetiyle doğru orantılıdır.⁴⁵⁷

1.3. Ugarit Krallığı'nın İdari Yapısı

1.3.1. Hanedan

1.3.1.1. Kral

Eskiçağ medeniyetlerinin neredeyse büyük çoğunluğunda devlet yönetimi bir hükümdarın elinde bulunmaktadır.⁴⁵⁸ Söz konusu medeniyetlerin dahil olduğu uluslararası siyasi sistem, büyük devletlerin krallarının *efendi (belu)*, küçük devletlerin hükümdarlarının ise onların *vassalı* ya da *hizmetkârları (ardu)* olmasıyla karakterize

⁴⁵⁴ Claude F. A. Schaeffer, "Les Fouilles De Ras Shamha-Ugarit Septième, Campagne (1935)", *Syria*, 17/22, Paris, 1936, s. 106.

⁴⁵⁵ Olivier Callot, "Visit to a Home", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 202; M. Yon, *The City...*, s. 28-29.

⁴⁵⁶ O. Callot, "Visit to...", s. 204.

⁴⁵⁷ C. F. A. Schaeffer, "Les Fouilles...1935", s. 106.

⁴⁵⁸ Lütfi Gürkan Gökçek, *Asurlular*, Ankara, 2015, s. 225

edilmektedir. Geç Tunç Dönemi'nde, önce Mısır sonra Hitit Devleti'nin vassalı olan Ugarit Krallığı'nın ayrıcalıkların ve sınırlamaların varlığı bu sistem içerisinde değerlendirilmelidir.⁴⁵⁹

Ugarit Krallığı'nın yönetim yapısına ilişkin bilgiler uluslararası antlaşmalar, davalar, idari belgeler ve birçok mektup aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu belgeler doğrultusunda Ugarit kralının siyasi gücünü, efendisi kabul ettiği Hitit kralından ve kralın Suriye topraklarının yöneticisi olan Karkamış kralından aldığı bilinmektedir.⁴⁶⁰

Ugarit topraklarının sahibi olan kral, devlet yönetimini yüksek rütbeli kişilerle paylaşmıştır.⁴⁶¹ Ak. *šarru*⁴⁶² Ug. *mlk* terimleri kral⁴⁶³ anlamına gelmekte ve yazılı belgelerin çoğunluğunda Ugarit kralı, *šar*^{KUR}Ugarit "Ugarit ülkesinin kralı" şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁶⁴ Bu belgelerde kral, genellikle babasının adıyla birlikte geçmektedir. Bazı metinlerde de efsanevi kral Yaqaru'nun adı bir unvan olarak kullanılmaktadır.⁴⁶⁵

Kral, ülkede dini, hukuki, idari, ekonomik her türlü faaliyetin başında güç ve otoritenin merkezidir. Nitekim o, Ugarit Krallığı'nın sınırlarında tüm gayrimenkullerin sahibi olarak kabul edilmiştir.⁴⁶⁶ Kralların, tanrıların yeryüzündeki temsilcileri olmaları sebebiyle sorumluluklarının başında dini görevleri gelmektedir. Krallar tapınaklarda başrahip unvanını alarak tapınakların sorumluluğunu almışlardır. Kişisel koruyucu tanrıları olduğu bilinen Ugarit krallarının⁴⁶⁷ dini anlamda gücünü ve meşruiyetini bu tanrılardan aldığına inanılmıştır. Bu bağlamda kral, kült faaliyetlerine önem vermiş ve bu faaliyetlere katılarak, kutsal alanların yeniden yapılandırılmasını ve gerekirse bunun için çeşitli özel işler yapılmasını emretmiştir.⁴⁶⁸

⁴⁵⁹ Mario Liverani, Paul Garelli, "La Royauté syrienne de l'Age du Bronze recent", *Le palais et la royauté archéologie et civilisation*, P. Geuthner (ed.), Paris, 1974, s. 348.

⁴⁶⁰ Wilfred H. van Soldt, "The City-Administration of Ugarit", *City-Administration in the Ancient Near East*, *Proceedings of the 53e Rencontre Assyriologique Internationale*, 2, 2010, s. 247-248.

⁴⁶¹ J. P. Vita, "The Society...", s. 468-471.

⁴⁶² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 178.

⁴⁶³ Wilfred G. E. Watson, "Terms for Occupations, Professions and Social Classes in Ugaritic: An Etymological Study", *Folia Orientalia*, c. 55, Poland, 2018, s. 310.

⁴⁶⁴ G. Buccellati, *Cities and...*, s. 66; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 177.

⁴⁶⁵ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 178.

⁴⁶⁶ A. F. Rainey, "The Kingdom...", s. 113.

⁴⁶⁷ RS 15.24=PRU III.

⁴⁶⁸ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 25-27; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 180

Dini törenlerin gerçekleştiği yerler arasında saraya (*bt mlk*) (Şekil 11) sıkça rastlanması⁴⁶⁹ atalar kültürüne önem verildiğini⁴⁷⁰ göstermektedir. Bu sebeple geleneği devam ettiren Ugarit kralları kült faaliyetlerini yakından takip etmiştir.⁴⁷¹ Pek çok ritüel metininde kral, merkezi bir rol oynamış⁴⁷² mitolojik metinlerde de *ilahi* bir vasıfla temsil edilmiştir.⁴⁷³ Örneğin KTU 1.87 numaralı metin, *kraliyet kurbanı sunusu* “*dbḥ mlk*” ve kült faaliyetleriyle ilgili kesitler içermektedir.⁴⁷⁴

Bununla birlikte kral, ülkede ana kraliçe hariç kraliyet ailesinin tüm üyeleri ve Ugarit halkı üzerinde onlara özel haklar vermek ya da onları özel haklarından yoksun bırakmak gibi ayrıcalıkları elinde bulundurmaktadır.⁴⁷⁵ O, ülkede hem “kralın hizmetkârları” adı verilen gruptan hem de kırsal bölgelerde yaşayan topluluklardan gümüş, tarım ürünleri ve bazen de angarya çalışmalarıyla ödenen vergileri almıştır. Yine kralın hizmetkârlarının askerlik hizmetinin kontrolü, köylülerin ve meslek gruplarının askere alınması ve seferber edilmesi de kralın yetkisi altındadır. Ugarit Krallığı’nın tüm otlaklarını elinde bulunduran kral, ülkenin ekonomik yönden bir parçası haline gelen ticari faaliyetleri de yetkisi altına almıştır. Kral bu sayede ülkenin uluslararası ticaretini, uluslararası anlaşmalar temelinde sağlamlaştırmış hatta Ugarit Krallığı’ndaki ticari faaliyetlerle⁴⁷⁶ ilgilenen yabancı tüccarların gözetimini de sağlamıştır.⁴⁷⁷ Ayrıca kaçak kölelerin ve sığınmacıların uluslararası anlaşmalar temelinde iade edilmesi de kralın elindedir.⁴⁷⁸ Diğer yandan kralın siyasi ve ekonomik gücünü arttırmak için askeri alanda da ordunun en yüksek rütbeli komutanı olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁷⁹ Bu durum edebi metinlere de yansımıştır.⁴⁸⁰

⁴⁶⁹ Dennis Pardee, *RSO XII: Les Textes Rituels*, Paris, 2004, s. 1083; Paolo Xella, Paolo Marlo, “The Ugaritic Cultic Texts”, 1. The Rituals, *Handbook of Ugaritic Studies*, Wilfred G. Watson, Nick Wyatt, (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 302; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 249

⁴⁷⁰ Oswald Loretz, *Ugarit und die Bibel: Kanaanäische Götter und Religion im Alten Testament*, Darmstadt, 1990, s. 125.

⁴⁷¹ M. Liverani, *La Royauté...*, s. 338-341.

⁴⁷² P. Xella, P. Marlo, “The Ugaritic...”, s. 296; D. Pardee, *Les Textes...*, s. 930.

⁴⁷³ Nick Wyatt, “Religion in Ancient Ugarit”, *A Handbook of Ancient Religions*, John R. Hinnells (ed.), London, 2007, s. 109.

⁴⁷⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 180

⁴⁷⁵ RS16.144=PRU III; M. Tsevat, “Marriage and...”, s. 237-243; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 180.

⁴⁷⁶ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s.125-139.

⁴⁷⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 179.

⁴⁷⁸ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 4-6; RS 17.79=PRU VI numaralı belge, Hitit kralı II. Murşili’nin Ugarit Kralı Niqmepa’ya talimat vermesini konu edinmiştir.

⁴⁷⁹ J. P. Vita, “The Society...”, s. 468.

⁴⁸⁰ Keret ve Aqhat Efsaneleri’nde bunu görmek mümkündür. Bkz. André Caquot, M. Sznycer, *Ugaritic Religion Iconography of Religions*, 8, Brill, Leiden-Boston, 1980, s. 29.

Tüm bunlarla birlikte kral ülkede en yüksek yargıç kabul edilmekte ve onun yaptığı kurallar ve kanunlar geçerli olmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki Ugarit ülkesinde çözülemeyen davalarda ve Ugarit'in sınır kavgası yaşadığı ülkelerle arasındaki sorunu çözme görevi Kargamış kralı veya gerekli durumlarda Hitit kralına aittir. Öte yandan Ugarit kralının, yargısal yükümlülüklerini sık sık ülkenin valisi olan Ugarit *sākinusuna* devrettiği bilinmektedir.⁴⁸¹

Kralın danışma niteliğindeki *ihtiyar meclisi* hakkında ise bilgiler sınırlıdır. Nitekim bu meclisin Ugarit'te *babalar* ^{amel} *abbē*^M ya da *amel* ^M *ši-būtu*^M *ihtiyarlar kurulu* olarak ifade edildiği bilinmektedir. “Babalar” terimi, bir tür sözlü hukuk geleneğini koruyan bir yapıyı ifade etmektedir. Bu hususta daha detaylı veriler sunan RS 20.239=UG V:52 numaralı belgeden bu grubun en az beş kişiden oluştuğu ve onların yakın akrabalarından, bir ailenin üyelerinden ve yüksek rütbeli memurlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Heltzer, Ugarit köylerinin de ihtiyar meclislerine sahip olduklarını ve onların da benzer nitelikte olduğu belirtmektedir.⁴⁸²

1.3.1.2. Kraliçe-Ana Kraliçe

Ak. *rabītu*⁴⁸³, Ug. *mlkt* terimleri “kraliçe”ye⁴⁸⁴ karşılık gelirken bu terimler yer yer “büyük hanım”⁴⁸⁵ olarak da ifade edilmiştir.⁴⁸⁶ Bununla birlikte haklarında bilgi sahibi olunan kraliçelerin, Amurru soyundan geldikleri ve beraberinde değerli çeyizler getirdikleri bilinmektedir. Ugarit toplumunda kraldan sonra herkes üzerinde en yetkili ve otorite sahibi kişi kraliçedir. Belgelerde zikredilen kraliçelerin, tahta oturan kralın karısı değil yaşayan en yaşlı kraliyet eşi yani kralın annesi olduğu düşünülmektedir.⁴⁸⁷ Çünkü görev ve yetkileri hakkında en geniş bilgiye erişilen oğlu kral zamanında etkili kişi ana kraliçedir. Ana kraliçeler kocaları öldükten sonra oğullarının kral olmasından ölene değin bu unvanı taşımaktadırlar. Diğer yandan ana kraliçelerin, yönetimde söz sahibi olmaları, onların bilgi ve birikimini yönetimdeki kral ve eşine aktarması açısından dikkate değerdir. Bununla birlikte kralın eşi yalnızca ana kraliçe öldükten sonra onun unvanı ve yetkisine erişme imkânı bulacaktır.⁴⁸⁸

⁴⁸¹ W. H. van Soldt, “The City...”, s. 249.

⁴⁸² M. Heltzer, *The Rural...*, s. 79.

⁴⁸³ CDA: 294/2.

⁴⁸⁴ W. G. E. Watson, “Terms of...”, s. 310.

⁴⁸⁵ CAD R: 26a.

⁴⁸⁶ W. G. E. Watson, “Terms of...”, s. 313.

⁴⁸⁷ J. P. Vita, “The Society...”, s. 469.

⁴⁸⁸ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, 2014, Ankara, s. 118.

Ugarit Krallığı'nın en tanınan kraliçeleri: II. Niqmaddu'nun karısı Pisidqi, Arhalba'nın karısı Kubaba, Niqmepa'nın karısı Ahat-Milku, II. Ammiştamru'nun ismi bilinmeyen ve Amurru prensesi olduğu belirtilen karısı (Pidda?), Ibiranu'nun karısı Şarelli, III. Niqmaddu'nun karısı Ehli-Nikkalu ve son Ugarit kralı Ammurapi'nin karısı Aşdada'dır.⁴⁸⁹ Belgelerde kanıtlanan ilk kraliyet kadını Pisidqi, ilk kez kocası II. Niqmaddu'nun saltanatına tarihlenen RS 16.277=PRU III numaralı belgede, ikinci kez de torunu II. Ammiştamru saltanatına tarihlenen RS 15.086=PRU III numaralı metinde geçmektedir. Bununla birlikte hakkında en çok bilgi edinilen diğer iki kraliyet kadını, Ahat-Milku ve Şarelli'dir. Söz konusu kraliçeler Ugarit Krallığı'nda uzun bir süre otorite sahibi olmuşlar nitekim onların faaliyetleri, oğullarının saltanatları boyunca devam etmiştir.⁴⁹⁰

Kraliyet ailesi üyeleri ve diğer soylular arasında gerçekleşen mektuplaşmalar, ana kraliçelerin görev ve yetkilerinin tanımlanması açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Ugarit'in siyasi hayatına ilişkin de veriler sunan bu mektuplardan on üçü kraliçelere, iki tanesi kraliçelerden astlarına yazılmıştır. Ayrıca bu mektupların genellikle kralın Ugarit'ten uzakta olduğu zamanlarda siyasi ve idari konularda yazıldığı anlaşılmaktadır. Kraldan kraliçeye yazılan altı mektuptan dördü kralın Hitit hükümdarına yaptığı ziyaretlerle ilgili olup, Hitit sarayından yazıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla ana kraliçeye yazılan bu mektuplar günümüze ulaşan az sayıda belgelerdir. Bu mektuplar ana kraliçeler ile oğulları arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin Ugarit'in iç ve dış siyasi faaliyetlerinde nasıl bir rol oynadığını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Mektupların içeriği tam olarak bilinemese de mektuplarda geçen *oğlun kral ve kraliçe anneme* şeklinde ifadeler konumuz açısından önemlidir. Ancak bu ifadelerden hangi ana kraliçe ve oğlunun muhatap alındığını belirlemek mümkün değildir. Bu konuda dikkat çeken husus, kralların kendilerini tanımlarken, babaları ya da dedeleri olan kralların oğulları ve torunları olarak tanımlayarak otoritelerini ortaya koymalarıdır. Ancak bu durum Ugaritçe belgelerde kralın kendisini kraliçenin oğlu olarak tanımlamasının ne anlama geldiği sorusunu akla getirmektedir. Mektuplar

⁴⁸⁹ C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 3-4; Kraliçeler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Michael C. Astour, "King Ammurapi and the Hittite Princess", *Ugarit Forschungen*, c. 12, Germany, 1980, s. 103-108; Meindert Dijkstra, "On the Identity of the Hittite Princess mentioned in Label KTU 6.24 (RS 17.72)", *Ugarit Forschungen*, c. 22, Germany, 1990, s. 97-101; Itamar Singer, "The Title 'Great Princess' in the Hittite Empire", *Ugarit Forschungen*, c. 23, Germany, 1991, s. 327-338; Daniel Arnaud and Mirjo Salvini, "Le Divorce du roi Ammistamru d'Ougarit: un Document Redécouvert", *Semitica*, c. 41-42, Leuven, Peeters, 1991-1992, s. 7-22.

⁴⁹⁰ I. Singer, "A Political...", s. 691.

öncelikli olarak kralın diplomatik ilişkilerini ve ikincil olarak askeri ilişkilerini konu edinirken, ana kraliçenin Ugarit'in dış ilişkiler yönetiminde etkili bir rol oynadığını göstermektedir.⁴⁹¹ Daha önce de belirtildiği gibi kralın ülkedeki yokluğunda siyasi ve idari konularla ilgili ana kraliçeye yazılan mektuplar, kraliçenin kral yerine yürütme yetkisini kullanabildiğini yansıtmaktadır. RS 16.379=PRU II numaralı belge ana kraliçenin, siyasi yaşamdaki yetkisini konu almaktadır. RS 11.872: 1-4 numaralı metin ise, kralın saray dışına yaptığı yolculuklar sırasında kraliçeyi faaliyetleri hakkında bilgilendirdiği belgedir.⁴⁹² Metinde *l. mlkt umy. rgm thm. mlk bnk*; “*kraliçeye, benim anneme, de ki: kralın mesajı, oğlun*” ifadesi yer almaktadır. Bu mektup kralın çevresinde her şeyin yolunda olduğuna dair güvence bildirim ve haber talebiyle başlamaktadır. Çok anlaşılmayan bir orta bölümden sonra metin şöyle devam etmektedir: “*Hitit gelirse, o zaman (size) gönderirim ve gelmezse, o zaman (size) gönderirim. Haberciler gönderin. Ama sen, annem korkmamalısın, yüreğine bir endişe koymamalısın!*” Görünüşe göre ana kraliçenin, kralın yokluğunda devlet işlerini yürütmek zorunda kaldığı bilinmekte ancak bu durum belgede net bir şekilde ifade edilmemektedir.⁴⁹³

Tlmyn adlı bir adamın ana kraliçeye yazdığı RS 8.315 numaralı mektuptaki “*umy adtny*” ifadesi *annem, bizim hanımefendimiz* anlamına gelmekte olup bu mektubun muhatabının ana kraliçe olduğu anlaşılmaktadır. RS 15.08 numaralı ikinci mektubun gönderildiği kişi için *annem Sryl* “*Sryl umy*” ifadesi yer almaktadır.⁴⁹⁴ Yine RS 16.137=PRU II:14=KTU 2.34 numaralı mektupta kral'ın “*l.thm.mlk 2l.Trlyl.umy rgm Trlyl'e anneme söyle*”⁴⁹⁵ ifadesinden kralın annesine hitaben bu mektubu yazdığı anlaşılmaktadır.⁴⁹⁶ Buradaki ana kraliçenin *Şarelli* olduğu düşünülmektedir.⁴⁹⁷

Diğer yandan hem Ras Şamra'da hem de Ras İbn Hani'deki birçok binanın kraliçeye ait olduğu iddia edilse de şu ana kadar kraliçeye ait *özel bir ev* tespit

⁴⁹¹ C. Neal Thomas, *Reconceiving the...*, s. 52-57,16-17.

⁴⁹² KTU 2.13=RS 11.872; KTU 2.33=RS 16.379; KTU 2.34=RS 17.139; J. P. Vita, *The Society...*, s. 470.

⁴⁹³ Herbert Donner, “Art und Herkunft des Amtes der Königinmutter im Alten Testament”, *Aufsätze Zum Alten Testament*, H. Donner (ed.), 224, De Gruyter, 1994, s. 9.

⁴⁹⁴ H. Donner, “Art und...”, s. 10.

⁴⁹⁵ UG V: 261-262, *Tryl*=*Şarelli* muhtemelen Ahat-milku'dur. Kral II. Ammiştamru'nun annesi; M. Liverani, *Storia di...*, s. 137-138.

⁴⁹⁶ RS.20.19=UG V:48; RS.20.13=UG V:49; Jean Nougayrol, “Guerre et Paix à Ugarit”, *Iraq*, 25/2, Cambridge, 1969, s. 114, 117.

⁴⁹⁷ W. H. van Soldt, “The City ...”, s. 249-250.

edilememiştir.⁴⁹⁸ Ancak idari içerikli bir belgeden yola çıkan araştırmacılar kraliçenin mülkünün Rahbānu Nehri'ne, muhtemelen Nahr el-Kebīr'e yakın olduğunu düşünmektedir.⁴⁹⁹ Ülkedeki birçok binanın “Kraliçe'nin Evi” olarak kabul edilmesi, bu yapıların Ugarit kraliçesinin sorumluluğunda çeşitli faaliyetleri destekleyen ve onun kendi memuriyetlerinden oluşan idari ve ticari yapının merkezi olduklarını düşündürmektedir.⁵⁰⁰ Kraliçenin evinden yürütülen faaliyetler incelendiğinde ana kraliçenin ticari faaliyetlerde aktif rol oynadığı ve kendi hizmetinde memurları olduğu anlaşılmaktadır. Bu evin sorumluları ise *rābiš bīt šarrati*^{dl} unvanlı kişilerdir. Bununla birlikte bu kişilerin belgelerde *sākinu* olarak geçtikleri de bilinmektedir. Nitekim Ugarit kraliçesine hitaben yazılan KTU 2.21 numaralı mektupta geçen *Ugarit kraliçesinin gt'sinin sākinusuna söyle* ifadesinden kraliçenin evinin (sarayının) *sākinusu* ifade edilmektedir.⁵⁰¹ Bir diğer belgede kraliçenin *sākinunun* bir cariyeyi serbest bırakıp onunla evlendiği kaydedilmiştir.⁵⁰² Bir başka belgede *sākinu*, Kraliçe Taryelli'ye satılan mülkte Matenu isimli tanıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı Matenu, başka bir belgede *abaraku*⁵⁰³ olarak adlandırılmaktadır.⁵⁰⁴ Kraliçenin emrindeki “kraliçenin oğulları” (*mārē šarrati*) adı verilen grubun, onun öz oğulları olmayıp çalışanlarını işaret ettiği anlaşılmaktadır.⁵⁰⁵ Ayrıca kralın *mūdū*'larının (ki bunlar erkektir) yanı sıra kraliçenin de *mūdū*'larının (*mūdē šarrati*) olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰⁶

Kraliçenin hizmetindeki memurlar “kralın hizmetkârları” içerisinde yer alan “*gt mlkt*” adı verilen, ticaretle ilgilenen grubu ifade etmektedir.⁵⁰⁷ RS 17.314=PRU IV:189 numaralı belgeden *amil tamkāru ša šarrat ma al-ú-ga-ri-it* ifadesi ile Ugarit kraliçesinin

⁴⁹⁸ Wilfred H. van Soldt, “Studies on the sākinu-Official (3), The sākinu of other Ugaritic towns and of the palace and the queen's house, and the findspots of the tablets, *Ugarit Forschungen*, c. 38, Germany, 2006, s. 675-697.

⁴⁹⁹ W. H. van Soldt, “The City ...”, s. 252.

⁵⁰⁰ J. P. Vita, “The Society...”, s. 470

⁵⁰¹ RS 8.208=PRU III:110; RS 15.089=PRU III: 53; UG V: 264 = RS 17.325, KTU 2.2 1=RS 15.174; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 182.

⁵⁰² RS 8. 208; Wilfred H. van Soldt, “Studies on the sākinu-Official (1), The Spelling and the Officeholders at Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 33, Germany, 2001, s. 595.

⁵⁰³ *abaraku/masennu* terimleri, genellikle “tapınak ve saraylarda kahya, hazineci, mabeynci, idare memuru, hazinedar, ambar memuru” anlamlarına gelmektedir. Bu terim çoğunlukla hazineci olarak kullanılmaktadır; CAD A: 32; CAD M: 363-364. Hatta bu terimlerin Orta ve Yeni Asur Dönemin'de de *hazineci* olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. H. Hande Duymuş Florioti, *Yeni Asur Metinlerinde Geçen “Masennu” Unvanlı Bazı Memurlar*, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 31/52, Ankara, 2012. s. 1-21.

⁵⁰⁴ RS 17. 325=UG V:161; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 252.

⁵⁰⁵ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 182.

⁵⁰⁶ RS17.231=PRU IV; Michael Heltzer, “On the Akkadian Term *resu* in Ugarit”, *IOS*, c. 4, 1974, s. 9-10; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 182-183.

⁵⁰⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 182; J. P. Vita, “The Society...”, s. 469.

kendi şahsına ait tüccarları olduğu⁵⁰⁸ ve kraliçenin birçok ürünün ticaretini yaptığı⁵⁰⁹ anlaşılmaktadır. RS 17.86:160=RS 17.102=UG V:159 ve RS 17.325=UG V:161 numaralı belgelerden Ugarit’te ana kraliçenin arazi satın aldığı anlaşılmaktadır.⁵¹⁰ Bu belgelerden ilki olan RS 17.86=UG V:159 numaralı belgede iki erkek kardeşin oğullarıyla birlikte topraklarını kraliçe Şarelli’ye sattığı görülmektedir.⁵¹¹ RS 15.86=PRU III: 51; PRU III:316 numaralı belge Ugarit kraliçesi Pisidki ile Iliyanu isimli birinin arasındaki arazi takası sözleşmesini içermektedir. Mülkü rehin statüsünde olan Pisidki, mülkünün devri için Iliyanu’ya dava açmış ve takas gerçekleşmiştir.⁵¹²

Hukuki ve idari içerikli bir metin olan RS 16.197=PRU III kraliçelerin kendi adlarına mühürlerinin olduğunu göstermektedir.⁵¹³ Belge, kral II. Ammiştamru ile Şumadu isimli kişi arasındaki bir mülk değişimini konu edinmektedir. Bu belgede geçen “*zÁkunuk SALNIN.LUGAL (=Ahat-milku) šarrat URU[U-ga-ri-it]*” ifadesinden bu mührün Ugarit kralı Niqmepa’nın karısı kraliçe Ahat-Milku’ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Ana kraliçenin bu mülk değişimini kralın yokluğunda yapıp yapmadığı konusunda bir kesinlik yoktur. Henüz reşit olmayan kral için ana kraliçenin naibelik yaptığı düşünülmektedir. RS 16.396=PRU II:81 numaralı belgede geçen, “*šlš. krm ubdym l mlkt. b. n.mky*” ifadelerden de kraliçenin üç üzüm bağının olduğu, adı anılmayan kraliçenin bu üzümleri şarap yapımı için kullandığı aktarılmaktadır.⁵¹⁴

Aynı zamanda Ugarit kraliçesi, krallığın dış politikasında da aktif rol almış ve bu rolü kâtipleri ve habercileri aracılığıyla sağlamıştır. RSO VII: 9=RS 34.145 ve RS 19.070=PRU IV: 294 numaralı metinler kraliçenin dış politikada etkin olduğunu göstermektedir. Bu metinlerin ikincisinde kraliçenin kral ile birlikte isminin anılması onun uluslararası diplomasideki pozisyonunu göstermesi bakımından önemlidir.⁵¹⁵

Yine Ugarit ülkesinde haberci olan Ilimilku’nun görevleri arasında siyasi içerikli belgeleri incelenmek üzere kraliçeye sunması da kaydedilmiştir.⁵¹⁶ Ayrıca Ugarit’te ana

⁵⁰⁸ H. Donner, “Art und...”, s. 15.

⁵⁰⁹ Bu mallar arasında yağ, üzüm bahçeleri ve şarap, buğday yer almaktadır; J. P. Vita, “The Society...”, s. 469.

⁵¹⁰ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 103.

⁵¹¹ M. Liverani, *The Studi...*, s. 237.

⁵¹² H. Donner, “Art und...”, s. 14-15.

⁵¹³ C. N. Thomas, *Reconceiving the...*, s. 37.

⁵¹⁴ H. Donner, “Art und...”, s. 11, 14.

⁵¹⁵ “Ugarit kralı ve kraliçesi, Kila’ya (Hitit Kralının elçisi) şöyle söyler: Babamız, Selam sana! Tanrılar onu korusun! İşte efendimiz kralı selamlaması için habercimiz Ilimilku’yu gönderdik. Müjdeler Efendimiz kral Tudhaliya’nın...”; J. P. Vita, “The Society...”, s. 470

⁵¹⁶ H. Donner, “Art und...”, s. 11.

kraliçeler, ülkenin ileri gelenleri ile birlikte kendi mahkemelerini kurmuş ve bu grup içerisindeki kişiler *kraliçenin danışmanları (mūdē šarrati)*⁵¹⁷ olarak yer almışlardır.⁵¹⁸

1.3.1.3. Veliht-Prens-Taht varisi (*ūtryn*)

Eski Yakın Doğu’da kralın oğullarından birinin (ki genellikle en büyüğü) gelecekte kral olacağı, bu iş için onların, genç yaşta beri eğitime tabi tutularak devlet idaresini öğrendikleri, askeri eğitim aldıkları ve dini görevlerde ise kral ve kraliçenin en yakınında buldukları bilinmektedir.⁵¹⁹ Ugarit Krallığı’nda da kralın yerine geçecek olan oğulun benzer aşamalardan geçtiği düşünülmekte fakat bu durum henüz belgelerce tespit edilememiştir.

Diğer yandan Ak. *ušriānu*,⁵²⁰ Ug. *ūtryn*, Hur. *ušriani*⁵²¹ terimleri “veliaht prens” için kullanılan terimlerdir.⁵²² *tardennu*⁵²³ terimi de kralın yerine geçecek olan en büyük oğula karşılık gelmektedir. Fakat çağdaş devletlerden gelen çivi yazılı metinlerde bu terimin, kralın ikinci oğlu için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte kraldan sonra tahta kimin geçeceği ve tahtın varisinin kim olacağı meselesinde karar verme gücü krala ait⁵²⁴ olsa da kraliçelerin eşlerini etkilemeleri kuvvetle muhtemeldir. Tahtın varisi olan prenslerin *mur*’ulara (Ak. *mur*’u, memur”(?)⁵²⁵ sahip oldukları bilinmektedir. Kraliyet ailesinin diğer üyelerine ilişkin bilgiler kısıtlıdır. Yine de onlar, kral ve ana kraliçe kadar geniş yetkilere sahip olmasalar da kraliyet ailesinin ayrıcalıklarından yararlanmışlardır.⁵²⁶ Örneğin: RS 16.276=PRU.III numaralı belge Karkusuh adında birinin, kralın kızı Apapa ile evlenmesi sayesinde Uhnappu köyünden elde edilen geliri kullanma ayrıcalığına sahip olduğu kaydedilmiştir. Yine tespit edildiği üzere Nuriyanu, kral II. Niqmaddu’nun kardeşidir ve kral kız kardeşine Ugarit Krallığı’nın çeşitli köylerinden topraklar, meyve bahçeleri ve ev vermiştir.⁵²⁷

⁵¹⁷ RS 16.348=PRU III:162, RS 16.353=PRU: 113.

⁵¹⁸ H. Donner, *Art und...*, s. 15.

⁵¹⁹ E. Reyhan, *Hitit Devleti’nde...*, s. 100.

⁵²⁰ RS16.257=PRU III.

⁵²¹ CAD U/W: 303; DULAT: 129; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 184

⁵²² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 184; W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 309.

⁵²³ Veliht prens; M. Liverani, *Storia di...*, s. 74, 106; G. Buccellati, *Cities and...*, s. 68.

⁵²⁴ RS 17.159=PRU IV.

⁵²⁵ CAD M/2: 228-229; W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 314.

⁵²⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 184-185.

⁵²⁷ RS 16.150=PRU III; RS 16.166; RS 16.248; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 185.

Ugarit sarayının dışında bulunan ve *Urtenu Evi* (Şekil 12) olarak adlandırılan arşivdeki 600 çivi yazılı tablet ve kraliyet arşivinde⁵²⁸ ele geçen belgelerin bazılarında hem kraliçe hem de devletin ileri gelen görevlilerinden bahsedilmektedir.⁵²⁹ Bu memuriyetler krallığın yönetiminde etkili olan ve kral-kraliçenin görevlerini ifa etmeleri için onlara yardımcı görevli kişilerdir.⁵³⁰

1.3.1.4. *skn (sākinu)*

Ugarit sarayında ve Rapanu Arşivi'nde (Şekil 13) ele geçen uluslararası yazışmalar ve yasal metinler, “hükümetin her alanında krala yardım eden” üst düzey devlet yetkilisi *sākinu* hakkında bilgi vermektedir. Ugaritli bir kâtip tarafından yazılmış bir mektupta ve iki yabancıнын *sākinuya* bir köle satışını içeren sözleşmede bu memuriyetin adına rastlanmaktadır.⁵³¹ Belgeler doğrultusunda on iki Ugarit *sākinusunun* adına rastlanmakta ve bu isimlerden sekizinin Hurri, dördünün Batı Sami kökenli olduğu anlaşılmaktadır.⁵³² Belgelerde üst düzey devlet yetkilisini⁵³³ temsil eden bu görevli için farklı yazım şekilleri ile karşılaşılmaktadır. Nitekim Ak. *sākinu*⁵³⁴, Kenan'da *škn* kökünden gelen Ug. *skn*, İbr. *sōkēn*, *sokenet* terimleri, “yönetici, vali, müdür, belediye başkanı” anlamlarına gelmektedir.⁵³⁵ Tüm bunlarla birlikte *sākinu* için kullanılan en yaygın ifade *šakin māti* idi.⁵³⁶

Alt ve Boyer ise *sākinuyu*, ülkenin veziri olarak tanımlamaktadır. Ugarit'in çağdaşı olan Alalah'tan gelen belgelerde bu memuriyet arpa ve gıda maddelerinin alıcısı *LÚsá-ki-ni*, Amarna Mektupları'nda ise *su-ki-ni* olarak geçmektedir.⁵³⁷ Ugarit ülkesinde *sākinu*'nun gıda ürünlerinin teslimi ile bağlantılı olduğu ve bu ürünleri kabul ettiğine

⁵²⁸ Edgar Peltenburg, “King Kušmešuşa and The Decentralised Political Structure of Late Bronze Age Cyprus”, *British School at Athens Studies*, c. 20, Athens, Greece, 2012, s. 348.

⁵²⁹ S. Lackenbacher, “La Correspondance...”, s. 69.

⁵³⁰ J. David Schloen, *The House of the Father as fact and Symbol Patrimonialism in Ugarit and the Ancient Near East*, Eisenbrauns Winona Lake, Indiana, 2001, s. 252.

⁵³¹ RS 20.17=UG V, no. 43; W. H. van Soldt, “Studies in... (1)”, s. 582–584; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 251.

⁵³² W. H. van Soldt, “Studies in...(1)”, s. 599; Wilfred H. van Soldt, Manfred Dietrich, Oswald Loretz, “Studies on the sakinu-official (2). The functions of the sakinu of Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 34, Germany, 2002, s. 805-828; Geç Tunç Çağı boyunca Ugarit ülkesinde Hurri kökenli isimler tercih edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Wilfred H. van Soldt, “The Use of Hurrian Names at Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 35, Germany, 2004, ss. 687, 701.

⁵³³ Erin E. Fleming, “Casting Aspersions, Writing a Kingdom”, *Vetus Testamentum*, Brill, Leiden-Boston, 2017, 67/3, s. 416.

⁵³⁴ CAD S: 79-80; Yeni Asur'da *šaknu* terimi eyalet yöneticisini ifade etmek için kullanılmıştır., H. H. Duymuş Florioti, “Yeni Asur...”, s. 3.

⁵³⁵ Edvard Lipinski, “skn et sgn dans le sémitique occidental du nord”, *Ugarit Forschungen*, c. 5, Germany, s. 191-207; W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 315

⁵³⁶ W. H. van Soldt, “Studies in the (1)...”, s. 581.

⁵³⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 141.

dair belgeler de vardır.⁵³⁸ Ayrıca “Kralın hizmetkârları” olarak adlandırılan bir grup da *sākinu* emrindedir.⁵³⁹ Diğer yandan bu görevlilerin tanrı Dagan için bir stel diktirmesinden kült görevlerinde de etkin⁵⁴⁰ oldukları anlaşılmaktadır.⁵⁴¹

Kraliyette bu unvan iki şekilde ifade edilmektedir: ^{lu}*MASĪKIM É.GAL*,⁵⁴² *skn bt mlk* sarayın *sākinusu*.⁵⁴³ Ugarit ülkesinde öncelikli ve en yüksek rütbe sahibi olan ve en iyi bilinen iki *sākinunun* biri göreve gelmeden önce Kargamış mahkemesinde Ugarit kralının *kartappu*'su⁵⁴⁴ olan Takhulinu veya Taguglinu'dur.⁵⁴⁵ Bir diğeri de içeriği açık olmayan yasal bir belgede geçen Ba'lu-’şaduqu isimli kişidir. Yukarıda *sākinu* için iki farklı memuriyet gibi görünen *sarayın sākinusu* ve *Ugarit'in sākinusu* ifadeleri mevcut olsa da bunlar aynı görevlileri temsil etmektedir. Kral adına hareket eden ve ülkeyi temsil eden *sākinu* için “Ugarit'in *sākinusu*” ifadesinin kullanımı, bu görevlinin ülke dışında diğeri devletler nezninde Ugaritli olduğunun anlaşılması içindir. Kırsal kesimde aynı isimle görevli olan *sākinuların* olduğu bilinmekte ve bunların görev ve yetkileri Ugarit *sākinusu*na göre daha sınırlıdır.⁵⁴⁶

Ugarit şehrinin yönetimiyle ilgili krallığın başında kraldan sonra hem devletin iç işlerinde hem dış işlerinde, siyasi, ticari veya hukuki anlamda hükümetin her alanında kralı tamamlayan kişi vali (*sākinu*) idi.⁵⁴⁷ Ugarit *sākinu* olarak da adlandırılan sarayın *sākinusu* ülkede tek tek kasabaların yerel işleriyle değil, bir bütün olarak krallığı ilgilendiren meselelerle ilgilemekteydi.⁵⁴⁸ Hatta bu memurlar ülkenin başındaki kralın çok genç yaşta olması sebebiyle ona naiplik yapmış,⁵⁴⁹ gerekli durumlarda krallık yönetiminde söz sahibi olmuş ve elinde yürütme yetkisini bulundurmıştır.⁵⁵⁰ Bu durum Hitit kralının RS 34.129=UG VII numaralı mektubunda açıkça gözlemlenmekte ve *sākinudan*, kralın küçük yaşta olması sebebiyle Hitit kralının emriyle onun adına

⁵³⁸ UG V:40, 51; RS 18.04=PRU IV.

⁵³⁹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 146.

⁵⁴⁰ KTU 6.14.

⁵⁴¹ Wilfred H. van Soldt, “The City...”, s. 250.

⁵⁴² RS 15. 114.

⁵⁴³ RS 15. 117; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 251.

⁵⁴⁴ Ugarit Krallığı'nın çağdaşı olarak bilinen Kargamış Krallığı'nda da bu memuriyetin olduğu bilinmektedir. Detaylı bilgi için bkz. İ. Taş, “M.Ö. 13. Yüzyılda Kargamış...”, s. 95-117.

⁵⁴⁵ W. H. van Soldt, “Studies in (1)...”, s. 588; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 251.

⁵⁴⁶ W. H. van Soldt, *The City...*, s. 250-252.

⁵⁴⁷ *bt skn*, KTU 4.361=RS 18.051; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 251-252; J. P. Vita, “The Society...”, s. 455-498.

⁵⁴⁸ W. H. Van Soldt, “Studies in... (1)”, s. 599; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 255.

⁵⁴⁹ RSO VII, no. 12=RS 34.129; J. P. Vita, “The Society...”, s. 468-469.

⁵⁵⁰ J. P. Vita, “The Society...”, s. 455-98; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 181.

hareket etmesi istemektedir:⁵⁵¹ “Böylece konuşuyor, Güneşim büyük kral: sâkinuya söyler: “Demek senin için (durum) böyledir. Kral küçük (bir çocuk) ve hiçbir şey bilmiyor.”⁵⁵²

Kralla birlikte dış siyasette aktif rol oynayan sâkinuların uluslararası yazışmalarda da yabancı devlet hükümdarlarından mektup alma ve kabul etme hakkına sahip oldukları anlaşılmaktadır.⁵⁵³ Ugarit sâkinusunun bir diğer görevi de yabancı krallar ve yetkililer tarafından gönderilen habercilerle ilgilidir. Bu habercilerin güvenliklerini sağlamak da onun görevidir.⁵⁵⁴ Ugarit’te, özellikle de yabancılarla ilgili işlerde adli yetkinin de sâkinu elinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu hususta RS 17.78=PRU IV numaralı belgede “Yabancı sâkinu Ebinae, oğlunun veya tebaasının yolculuğuyla ilgili olarak, Ugarit’in sâkinusundan “kimsenin herhangi bir engel çıkarmayacağına” dair güvence vermesini istemesi sâkinunun ülke dışı ticari ilişkilerde de etkin rol oynadığını göstermektedir. Uluslararası mektupların bir kısmında çağdaş komşu devletlerin krallarının Ugarit sâkinusuna mektup gönderdiği bilinmektedir. RS 11.730=PRU III numaralı mektup “Biruti (Beyrut) ülkesi kralından Ugarit (ülkesinin) sâkinusuna (šar mat bîrûti^{Mti} amli šâkin mat Ū-ga-ri-it); RS 19.19=PRU III numaralı belge Parga kralı (^{KUR}parga), sâkinuya ([a]-na^{LÚ}sà-kini) şeklinde ifadeler içermektedir. RS 17.288=PRU IV numaralı belge Uşnatu kralının, Ugarit sâkinusuna (a-na^{LÚ}sâkin <matî>^{ti} ša^{KUR}[U-ga-ri-it]); RS 17.424C=PRU IV numaralı mektup, Amqu kralı Addu-dayyanu’nun Ugarit sâkinusu Uzakaptu’ya,⁵⁵⁵ Hitit ve Kadeş kralının⁵⁵⁶ yine aynı sâkinuya yazdığı mektuplardır. Tüm bunlardan başka Ugarit sâkinusunun kendinden daha düşük rütbeli kişilerle de mektuplaştığı anlaşılmaktadır. Komşu ülkelerin sâkinusunun da Ugarit sâkinusuna mektup yazması ve mektuptaki hitap şeklinin sâkinunun görevindeki konumu açısından önemlidir. RS 17.425=PRU IV numaralı metindeki “¹⁻⁵ a-na^{amil} ša-ki[i]n-ni, ša al ú-[g]a-ri-it beli-[i]a, qí-bi-ma, umma^{amil} sâ-ki-in-ni ša al Uš-na-ti, ar-di-kama” şeklindeki ifadeden Uşnatu valisinin Ugarit valisine “efendim” şeklinde hitap ettiği ve kendini Ugarit sâkinusunun kölesi olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. RS 17.393=PRU IV numaralı mektup ise Ugarit sâkinusuna kendini onun hizmetçisi olarak tanıtan Epiqu isimli sâkinu tarafından yazılmıştır. RS 17.428=PRU VI numaralı mektup

⁵⁵¹ W. H. van Soldt, “Studies in... (2)”, s. 810, 825, 827, W. H. van Soldt, “The City...”, s. 254.

⁵⁵² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 143.

⁵⁵³ Hars Martin Kümmel, “Ugaritica Hethitica”, *Ugarit Forschungen*, c.1, Germany, 1969, s. 160.

⁵⁵⁴ W. H. van Soldt, “Studies in... (2)”, s. 810, 825, 827, W. H. van Soldt, “The City...”, s. 254.

⁵⁵⁵ RS 34.137=UG VII.

⁵⁵⁶ RS 34.146=UG VII.

baş rahibin (*rab šangi*) *sākinuya kardeşim* diye hitap ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. RS.20.23=UG V numaralı belgeyi *sākinu* kraliyet kâtiplerinden Rap'anu'ya yazmıştır. RS. 17.455=PRU VI belge *sākinunun* krala yazdığı mektuptur. Bu mektupta *sākinu* kendini kralın hizmetçisi şeklinde tanımlamaktadır.⁵⁵⁷

sākinunun diğer ülkelerdeki *sākinular* ve diğer yüksek görevlilerle hediye alış-verişiyle ve dolaylı olarak dış ticaretle de meşgul olduğu bilinmektedir. Uluslararası yazışmaların önemli bir kısmını oluşturan hediye alışverişinde⁵⁵⁸ genellikle giysilerden veya hayvanlardan oluşan bu hediyelerin⁵⁵⁹ miktarları küçük olduğundan ve kral veya kraliçeden açıkça bahsedilmediğinden dolayı eşyaların *sākinu* ve onun hane halkına ait olacağı düşünülmektedir.⁵⁶⁰ Bu hediyeler dokumalar, köleler, altın ve gümüş eşyalardan oluşmakta ve bunlar neticesinde *sākinunun* zengin ve nispeten bağımsız bir memur olduğu anlaşılmaktadır. Bu görevlinin krallığın hazinesinden bizzat kral tarafından kraliyet hediyesi olarak tarla bağışı aldığı da bilinmektedir.⁵⁶¹ RS16.190=PRU III numaralı belgede kral II. Niqmaddu, tarlalarını *sākinusu* Iribilu'ya verdiğini beyan eder: “(Bu) kral Niqmaddu'nun Iribilu'ya bir armağanıdır sonsuza kadar.” Buradan da anlaşılacağı üzere bu hediye *sākinunun* kendi mülkiyetine verilmiştir. Ayrıca Ugarit *sākinusunun* kral adına gelen hediyeleri kabul ettiği de bilinmektedir. Nitekim RS.20.16=UG V:38 numaralı belge, Kadeş valisi Padiya'nın Ugarit kralına bağlılığının göstergesi olarak Ugarit kralına hediyeler gönderdiği ve bu hediyelerin alıcısı olarak mektupta Ugarit kralının sadık hizmetçisi *sākinunun* bunları krallık adına aldığını yansıtmaktadır. Ugarit *sākinusunun* yargı yetkisi onun en önemli görevlerinden biridir. Öyle ki RS 16.145=PRU III numaralı metin *Kraliyet mührü ile mühürleyen Upsānu, sākinu* ifadesi bir hukuki içerikli belgede tanık olarak karşımıza çıkan *sākinunun* aynı zamanda kraliyet mührünü taşıma hakkına sahip olduğunu bildirmektedir.⁵⁶² Bir başka belgede de kral adına Ugarit Krallığı'nı *sākinunun* temsil ettiği ve Maşanda isimli bir kişiye dava açtığı (*a-na di-ni iš-ni-qu*) da bilinmektedir.⁵⁶³ Ugarit'teki yabancılarla ilgili davalarda⁵⁶⁴ ve şehir devletinin vatandaşları arasındaki iç anlaşmazlıklarda ve aynı zamanda Ugaritliler ile komşusu Siyannu-Uşnatu halkı arasındaki sınır ötesi

⁵⁵⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 142-143.

⁵⁵⁸ RS 17.148=PRU VI, 7B; RS 20.200B=UG V, 40=PRU VI; M. Heltzer, “On the...”, s. 4-7.

⁵⁵⁹ W. H. van Soldt, “The City...”, s. 254.

⁵⁶⁰ W. H. van Soldt, “Studies in...(2)”, s. 814-826; W. H. van Soldt, “The City...”, s. 254-255.

⁵⁶¹ RS17.129=PRU IV.

⁵⁶² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 146.

⁵⁶³ RS 17.346; PRU IV:175; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 144.

⁵⁶⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 143-145.

anlaşmazlıklarda da karar verme yetkisi onun görevleri arasındadır.⁵⁶⁵ Nitekim RS 17.288=PRU IV numaralı belgede Uşnatu kralı'nın Ugarit *sākinusuna*, *Araniya'nın oğullarının yasal davalarında kral değil, siz karar vermek zorundasınız*⁵⁶⁶ şeklindeki ifadesinden de bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Öte yandan ülke içerisinde ve dışında geniş yetkilere sahip olduğu anlaşılan *sākinu* kral ve prensler gibi kendi *mur'usunu* yönetmesine izin verilen tek yetkili kişidir. Bu yetki onun kraliyet ile olan güçlü bağlarının da bir kanıtıdır.⁵⁶⁷ *sākinuların* birtakım resmi görevli kişileri tayin ettiği de bilinmektedir.⁵⁶⁸ Ayrıca idari metinlerde *sākinu* gayrimenkullerin denetçisi olarak geçer ve tarla kiracısı olan diğer önde gelen vatandaşlarla birlikte listelenir. Ayrıca yaşadıkları kırsal bölgelerde ya da kasabalarda yetki sahibi olan *sākinuların* bulunduğunu belirtmiştik. Kendi *sākinularına* sahip olduğu düşünülen sekiz veya dokuz kasaba vardır. Ancak kasabalarda bulunan *sākinuların* özel bir statüsünün olup olmadığı net değildir.⁵⁶⁹ Tüm bunlarla birlikte bölgenin idarecisi sıfatında olan bu görevlinin kendi yetki alanında karar verme yetkisine sahip olduğu ancak kendi kasabası dışında gerçekleşen olaylarda Ugarit'in *sākinusuna* ve kralına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan kendi kasabalarındaki vatandaşlar ile diğer kasabaların vatandaşları arasındaki anlaşmazlıklarda ise Ugarit *sākinusuna* başvurmak zorunda kaldıkları bilinmektedir. RS 17. 61=UG V, no. 9 numaralı belge Raqdu kasabasından *amil râbiş* unvanıyla bir *sākinunun*, kendi bölgesi içinde ve kralın yetkisiyle bir kişiye gayrimenkul aktarmasını konu edinmektedir. Ancak bu belgede dikkat çeken husus bu yerel bölgenin *sākinusunun* kraliyet mührünü kullanmadığı ve bu mührü kullanma yetkisine sahip olmadığıdır.⁵⁷⁰ Farklı yazılışları bulunan bu memuriyet, Ak. *āširu(m)/āširuma*⁵⁷¹ denetmen, gözetmen, danışman, yardımcı, Ug. *šr(m)*⁵⁷²/*šr* terimi müfettiş, denetimci,⁵⁷³ Gordon'a göre ise *lu a-ši-ru-ma*, kâhya/baş kâhya anlamlarına gelmektedir.⁵⁷⁴

⁵⁶⁵ W. H. van Soldt, "The City...", s. 253.

⁵⁶⁶ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 8-63.

⁵⁶⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 143.

⁵⁶⁸ Silvia Ferrara, Miguel Valério, "Contexts and Repetitions of Cypro-Minoan Inscriptions: Function and Subject Matter of Clay Balls", *BASOR*, S. 378, Chicago, 2017, s. 82.

⁵⁶⁹ W. H. van Soldt, "The City...", s. 253-254.

⁵⁷⁰ W. W. H. van Soldt, "The City...", s. 253-254.

⁵⁷¹ CAD A, II: 440a.

⁵⁷² Ernst F. Weidner, "Neue Entdeckungen im Königspalast von Ugarit," *Archiv für Orientforschung*, c. 16, Viyana, 1953, s. 355

⁵⁷³ KTU 4.68:68; 4.99:2; 4.103:30; 4.126:3; 4.412 iii 15; 4.416:3; 4.745:2; 4.752:4.

⁵⁷⁴ UT §19.1932; W. G.E. Watson, "Terms for...", s. 325.

1.3.1.5. ^{LÚ.MEŠ} *a-ši-ru-m*

Belgelerde genellikle Ak. ^{LÚ.MEŠ} *a-ši-ru-m=rb* 'šrt şeklinde geçen bu memuriyet Ugarit'te on kişilik gözetmenler⁵⁷⁵ (adamlardan oluşan ekipler) olarak nitelendirilmektedir.⁵⁷⁶ Bunlardan başka Akadca yazılmış Geç Tunç Çağı metinlerinde *aširum* teriminin tutsak anlamına geldiği bilinmekte fakat buradaki memuriyetin bununla bir ilgisi olmadığı anlaşılmaktadır.⁵⁷⁷ Bu doğrultuda Leemans, "mahkumlar" anlamına gelen *aširumu* belgelerde ^{LÚ.MEŠ} *a-ši-ru-m* vergi alınan memuriyetlerle birlikte geçmesinden⁵⁷⁸ dolayı mahkum olarak ifade etmekten kaçınmıştır.⁵⁷⁹ Nitekim belgeler doğrultusunda Ugarit'teki ^{LÚ.MEŠ} *a-ši-ru-m* memuriyetinin tutsak değil kraliyet tımarlarına sahip olan ve vergi yükümlülüğü bulunan bir personel sınıfını temsil ettiği anlaşılmaktadır. Kraliyet işlerinin gözetmenleri olan bu memuriyetin babadan oğula geçmesi çok sayıda çivi yazılı belgeye⁵⁸⁰ konu olmuştur. Örneğin: RS 16.257=PRU III numaralı belge, babasının hayatı boyunca veya ölümünden sonra *aširum* olmuş dört oğlunu konu edinmektedir. Yine bir başka belgede⁵⁸¹ Arsuwanu ve oğullarının *aširum* hizmetini yerine getirmek zorunda olmaları, bunun hür irade ile yapılmayan bir memuriyet olduğunu ifade eder.⁵⁸²

RS 15.137:9 numaralı belgede 'Abdi-hagab'ın *aširum* memuriyetinden ^{LÚ.MEŠ} *mūdū šarri*, "kralın tanıdıkları" memuriyetini konu edinmektedir. Bu terfi ile bir *aširūm*'nin mesleğini yaparken feodal hizmetlerinin gereği olan *pilku* ödediği bilinmektedir.⁵⁸³ Yine bu hizmetlerinin (*šrm/aširu*) karşılığında kraldan toprak, gümüş ve ürün teslimatı aldıkları bilinmektedir.⁵⁸⁴ UT 300:30 numaralı belge bu memurların kraldan bir hibe almalarını ve arazi sahibi olmalarını konu edinmektedir.⁵⁸⁵

⁵⁷⁵ Bu sayılar arasında değişkenlik olup PRU VI:72 numaralı belgede 40 kişiden bahsedilmektedir.

⁵⁷⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 152.

⁵⁷⁷ RS 8.333:24, 27; PRU III: 8.

⁵⁷⁸ RS 16.257=PRU III: 201-202.

⁵⁷⁹ Anson F. Rainey, "Āširu and Asīru in Ugarit and the Land of Canaan", *JNES*, 26/4, Chicago, 1967, s. 296.

⁵⁸⁰ KTU 4.68:66; 4.99, 2; 4.103; KTU 4.125:3; 4.392:4; 4.415:3; 4.412; PRU III:15-25; 4.609:2, 5, 7, 8; 4.714; 4.745:2; RS 16.257=PRU III; RS 15.137, RS.17.131=PRU VI:93, RS.17.64; RS 19.35A, RS.19.65

⁵⁸¹ RS 16.247=PRU III.

⁵⁸² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 153-154.

⁵⁸³ A. F. Rainey, "Āširu and...", s. 297-298.

⁵⁸⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 154.

⁵⁸⁵ Ugarit'te bu memurların ait olduğu idari ve sosyal çerçeveye ilişkin tartışma için bkz. A. F. Rainey, "The Kingdom...", s. 113-114.

1.3.1.6. *mur'u*

Batı Sami dilinde *m'r* kökünden gelen *mru(m)*⁵⁸⁶ terimi komuta etmek, önderlik etmek anlamlarına gelmektedir.⁵⁸⁷ Belgelerde *mrum* genellikle bireyler veya belirli gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma hizmeti veren bu memurun emrinde bağımlı kişiler bulunmaktadır.⁵⁸⁸ Yine bu mesleğin babadan oğula geçtiği belgelerde tespit edilmiştir. Nitekim RS 16.139=PRU III ve RS 16.348 numaralı belgelerde *mur'u* grubu “oğulları ile birlikte” şeklinde kaydedilmişlerdir. RS 16.257=PRU III; PRU IV:29-30 numaralı belgede bir *mur'u* oğlunun, babası yaşarken de *mur'u* olabileceği ifade edilmiştir.⁵⁸⁹

Belgelerde *mur'*uların krallığın çeşitli köylerinde yaşadıkları düşünülmekte ve onların yaşadıkları köye ilişkin yalnızca Qrt (KTU.4.332, 5) ve Sammeqa (Tmqy) hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Diğer yandan belgelerde⁵⁹⁰ “*mur'u halkının sığırları*” ifadesi onların taşınır mülk sahibi olabildiklerini göstermektedir. Onlar, otlak haklarını ödemek ile yükümlüdür. Bu memuriyette terfilerin olduğu da anlaşılmaktadır. RS 16.348 numaralı belge Ibiranu'nun *mur'u* olan Yanhamu'nun kral tarafından kraliçenin *mûdûsu* olmaya terfi ettirilmesini konu edinmektedir. Bununla birlikte *mur'*uların, kralın tarlasında kraliyet ekonomisi için çalıştığı, *hazannular* tarafından denetlendikleri ve çeşitli vergiler ödemek zorunda kaldıkları bilinmektedir.⁵⁹¹

1.3.1.7. *şkl*

Ugaritçe *şkl*, “bakan, vezir”,⁵⁹² Aram. *şkl*, “öğretmek, rehberlik etmek, Ak. *şukkallu(m)-sukkallu(m)*,⁵⁹³ “mahkeme görevlisi, bakan, kralın bakanı” anlamlarına gelmektedir.⁵⁹⁴ Bu memuriyet RS 11.732=PRU III; RS 17.227=PRU IV 34-35; RS 17.382:47 numaralı belgelerde geçmektedir. Bir Hitit yetkilisine ait metinde⁵⁹⁵

⁵⁸⁶ Philip C. Hammond, “An Ammonite Stamp Seal from Amman”, *BASOR*, S. 160, Chicago, 1960, s. 41.

⁵⁸⁷ CAD m2: 228.

⁵⁸⁸ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 41-43.

⁵⁸⁹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 155.

⁵⁹⁰ PRU VI: 116.

⁵⁹¹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 155-156.

⁵⁹² KTU 3.1: 39.

⁵⁹³ Asur Devleti zamanında da bu terimin karşılığı *sukallu rabiu'*dur. Öyle ki büyük vezir, sadrazam anlamına gelen bu kelime Asur'un kraliyet soyundan gelen kişiler arasından seçilmekteydi. Bu görevliler, kırsal alanları, işçileri denetleme, Asur başkentine vergi gelirlerini toplama, aynı zamanda yasal otorite olarak kralın bir tür vekili olarak hareket etmiştir; Beate Pongratz Leisten, “Assyrian royal discourse between local and imperial traditions at the Hābūr”, *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale*, 105/1, France, 2011, s. 116

⁵⁹⁴ W. G.E. Watson, “Terms for...”, s. 316.

⁵⁹⁵ RS 11.772=PRU IV: 37; RS 17.137=PRU IV; RS15.136=PRU III; RS8.207; RS 16.178.

sukallu'ya tanık olarak rastlanmaktadır. Diğer taraftan RS 8.098=PRU III ve RS15.113=PRU III numaralı belgelerin yanı sıra RS 17.77=PRU VI:43, RS 18.2145=PRU VI:45⁵⁹⁶ numaralı belgede *sukallu*, kâtip ^{LÚ}*tupšarrum* olarak geçmektedir. Böylece bu belgeler, *sukallunun* ikinci bir mesleği olduğu fikrini ortaya koymaktadır. RS 16.168=PRU III numaralı belgede de rahiplerin, *sukallu* gözetmenleri olduğu bilinmektedir.⁵⁹⁷

1.3.1.8. *spr/šipir/šipri*

Tercüman-kâtip anlamlarına gelen bu meslek grubu Sum. *DUB.SAR*, Ak. *tupšarru*,⁵⁹⁸ Ug. *spr*,⁵⁹⁹ İbr. *s(w)pr* terimleriyle ifade edilmektedir.⁶⁰⁰ Ugarit ülkesinin keşfi esnasında Başrahip Kütüphanesi ortaya çıkarılmış ve buranın hem kâtipler için bir eğitim okulu/merkezi hem de edebi metinlerin korunması için ana merkez/arşiv olduğu anlaşılmıştır. Bu binada ele geçen çivi yazılı tabletlerin birçoğu öğrencilerin, ders alıştırmalarından ve bu alıştırmaların kopyalarından oluşmaktadır.⁶⁰¹ Dolayısıyla Ugarit ülkesinde kâtiplik mesleğinin olduğunu söylemek ve bu meslek hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Diğer yandan Eski Mezopotamya arşivlerinin bazılarının çift dilli (Sumerce-Akadca) olduğu bilinmektedir. Ugarit'te de bu gelenek bozulmamış ülkede çok dilli belgelerin yer aldığı arşivler ele geçmiştir.⁶⁰² En bilinen ve en geniş arşiv, kâtip Rapanu'nun kendi arşividir.⁶⁰³ Bu arşivde kâtip Rapanu'nun kendisi için kopyaladığı resmi yazışmalar ve uluslararası mektuplar ele geçmiştir. Söz konusu belgelerde Ugaritçe, Hurrice, Hititçe, Mısır ve Kıbrıs-Minoa metinlerinin bulunduğu çok dilli sözlüklerin olması ve bir dizi Akadca metnin Ugaritçeye ve Ugaritçeden Akadcaya tercüme edilmesi neticesinde kâtipler arasında tercümanların bulunduğunu da göstermektedir. Nitekim RS 17.251: 23=PRU IV numaralı belgede *tar-gu-um-ia-nu* ifadesi ile *tercüman olan bir kâtipten* bahsetmektedir. Ugarit kâtiplerinin genellikle iki

⁵⁹⁶ Michael Heltzer, "Mortgage of Land Property and Freeing from in Ugarit", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 19/1, Brill, Leiden-Boston, 1976, s. 92.

⁵⁹⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 156-157.

⁵⁹⁸ CAD S: 225-226

⁵⁹⁹ KTU 1.75:10; KTU 3.8:23; KTU 4.183 ii 29; KTU 4.836:20.

⁶⁰⁰ W. G.E. Watson, "Terms for...", s. 315.

⁶⁰¹ Anson F. Rainey, "The Scribe at Ugarit, His Position and Influence", *Proceedings of the Israel Academy of Sciences and humanities*, Jerusalem, 1968, 3/4, s. 128.

⁶⁰² J. P. Vita, "The Society...", s. 472-473.

⁶⁰³ UG V, no. 18-158.

dil bilen görevliler olduğu da anlaşılmıştır.⁶⁰⁴ Yine bu yazıcıların Babil literatürü konusunda çok bilgili oldukları ve Sumerceyi iyi derece bildikleri düşünülmektedir. Eğitimleri için gereken süre veya bu okula kabul edilme koşulları hakkında ise yeterli bilgiye henüz ulaşılmamıştır. Ayrıca kâtiplik okulundaki öğrenciler, diğer mesleklerin çırakları gibi *imdm* “öğrenciler” olarak sınıflandırılmıştır.⁶⁰⁵ Acemi yazıcılar her biri farklı bir sesli harfe sahip çeşitli işaret setlerini içeren “Hece Listeleri” (Şekil 14) aracılığıyla iyi bir eğitim almıştır. Böylelikle yazı sanatının Ugarit’te ustalıklı öğretildiği ve geliştirildiğini anlamak mümkündür.⁶⁰⁶ Ayrıca “oğlu onun ayak izlerini takip ederek yazıcılık mesleğini üstlendi”⁶⁰⁷ ifadesiyle kâtiplik mesleğinin babadan oğula geçtiğini anlamak mümkündür.⁶⁰⁸ Tabletten bir tarafında hece listesi, diğer tarafında alfabetik çivi yazılı mitolojik bir metin vardır.⁶⁰⁹ Kral II. Niqmaddu’dan Ammurapi’ye kadar (MÖ yak. 1360-1200), en az 35 görevli kâtip tespit edilmiştir. Hukuki ve idari metinlerden isimleri belirlenebilen kâtiplerin kendi içlerinde bir hiyerarşisi olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda uzman/yetkin kâtip⁶¹⁰ *tupšarru emqu=rb sprm*,⁶¹¹ bilen yazıcı *sù-pì-r yu-di-á=bir* ve İbranice *sôfêr mähîr*⁶¹² terimlerine karşılık gelmektedir. Bununla birlikte *rb*⁶¹³ *spr* terimini başkâtip olarak tanımlamak mümkündür.⁶¹⁴ UG V: 252, 283 numaralı belgede geçen kâtiplerin *Nabu ve Nisaba’nın hizmetkârı* şeklindeki tanımlama Ugarit kâtiplerinin Mezopotamya’da bir loncaya mensup olduğunu göstermektedir.⁶¹⁵

İyi bilinen bir kâtip olan Şubbanlı Ilimilku’nun bu işi başrahipten öğrendiği anlaşılmaktadır. Rahiplik ve yazı sanatı arasındaki yakın ilişki, bu arşivde bulunan dini nitelikteki birçok metinden anlaşılmaktadır. Bunlar sadece mitleri ve efsaneleri değil, aynı zamanda tanrı listelerini, adakları, ritüelleri ve büyülerini içermektedir. Kâtiplerin en yaygın görevi kayıt tutmaktır. Onların her zaman kraliyet yetkilileriyle bağlantıları

⁶⁰⁴ J. P. Vita, “The Society...”, s. 472-473.

⁶⁰⁵ A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 131, 128.

⁶⁰⁶ W. J. Horwitz, “The Ugaritic Scribe”, *Ugarit Forschungen*, c. 11, Germany, 1979, s. 389- 394.

⁶⁰⁷ RS 16.1421=PRU III; A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 128-129.

⁶⁰⁸ Carole Roche, Robert Hawley, “An Essay on Scribal Families, Tradition, and Innovation in Thirteenth Century Ugarit”, *HAL*, Atlanta, 2014, s. 2.

⁶⁰⁹ RS 22.225; A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 130.

⁶¹⁰ Ayrıca Ugaritli Şapşı-milku isimli yazıcının da bu sınıf içerisinde yer aldığı bilinmektedir: RS 16.142=PRU III: 77; A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 128-129.

⁶¹¹ A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 128.

⁶¹² Anson F. Rainey, “The Soldier-Scribe in Papyrus Anastasi 1”, *JNES*, 26/1, Chicago, 1967, s. 58-60.

⁶¹³ Ugaritçe *rb*, “şef; Ak. *rabû(m)*, asil; Aram. *rb*, “usta, öğretmen, şef, baş anlamlarına gelmektedir. Bkz. W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 313.

⁶¹⁴ A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 129.

⁶¹⁵ J. P. Vita, “The Society...”, s. 472-473.

bulunmakta ve öncelikle devlete ait işleri yerine getirdikleri bilinmektedir. Diğer yandan Ugarit kâtipleri, farkında olmadan da olsa alfabe tarihine büyük ışık tutmuştur. Bu yazıcıların aldıkları eğitim dolayısıyla da Babil, Hurri ve Hitit panteonlarının çeşitli tanrılarına ve onların adlarının doğru yazılışlarına hâkim oldukları bilinmektedir.⁶¹⁶ Yerel kâtibin muhtemelen habercinin getirdiği mektupları efendisinin önünde okuduğu düşünülmektedir.⁶¹⁷

Kâtiplik mesleğinden *sukkallu* memuriyetine terfi etmenin⁶¹⁸ mümkün olduğunu gösteren belgeler mevcuttur. Niqmepa'nın saltanatı sırasında, kâtiplerden Karra-nu⁶¹⁹ Ammiştamru'nun saltanatından kalma bir belgede⁶²⁰ *sukkal šar Ugarit* “Ugarit kralının veziri” olarak ifade edilmektedir. Yine Iltahmu adında bir kâtip Ammiştamru'nun saltanatına tarihlenen bir metinde⁶²¹ *sukkallu* olarak kaydedilmiştir.⁶²²

Kralların kâtiplere sadece ev ve tarla gibi değerli mülklerin yanı sıra⁶²³ belirli bir kasabanın idaresini de verdiği bilinmektedir. Örneğin II. Ammiştamru'nun saltanatı sırasında Yaşiranu'ya bir kasaba verilmiştir.⁶²⁴ Ayrıca saray kâtiplerinin yanı sıra büyü, kehanet veya basit matematik işlemleri gibi alanlarda hizmet veren sokak kâtiplerinin de olduğu düşünülmektedir.⁶²⁵ Kraliyet hizmetiyle bağlantısı bilinen diğer baba-oğul *Huşanu* ve *Yaşiranu* isimli kâtiplerdir. Bu kâtiplere dağıtım listelerinde ve askerlik listelerinde rastlanmaması onların kralın hizmetkârları olarak yalnızca önemli yazıcılık hizmetini yerine getirdiklerini düşündürmektedir.⁶²⁶ Diğer yandan Ugarit Krallığı'nda kâtiplerin krallara başkaldırdığı da bilinmektedir. Nitekim RS 16.269=PRU III numaralı belge kral II. Niqmaddu zamanında *Yatarmu* isimli kâtibin,⁶²⁷ Beqa-Iştar kasabasının vergisini toplama ayrıcalığına sahip olduğu ancak daha sonra krala karşı suç işledikten

⁶¹⁶ Bkz. Michael C. Astour, “Some New Divine Names from Ugarit”, *JAOS*, 86/3, New Haven, 1966, ss. 277-284.

⁶¹⁷ A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 128, 137, 140-141.

⁶¹⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 159.

⁶¹⁹ RS 15.119=PRU III; RS 16.207=PRU III.

⁶²⁰ RS 17.137=PRU IV: 106; PRU IV:90, 110.

⁶²¹ RS 15.140=PRU III; RS 16.353=PRU III; RS 17.299=PRU IV:182.

⁶²² A. F. Rainey, “The Scribe...”, s. 144.

⁶²³ PRU III:101; RS 16.285=PRU III.

⁶²⁴ RS 16.153=PRU III.

⁶²⁵ Joaquín Sanmartín, “Glossen zum ugaritischen Lexikon (VI)”, *Ugarit Forschungen*, c. 21, Germany, 1989, s. 337-41

⁶²⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 157-158.

⁶²⁷ RS 16.269=PRU III.

sonra kralın görevlendirdiği Gabanu isimli kişinin onu öldürdüğü bilinmektedir. Kral ise bu vergi toplama ayrıcalığını Gabanu'ya vermiştir.⁶²⁸

1.3.1.9. *md(m)/mūdū*

Ug. *md* “uzman”, Ak. *mūdū(m)/muda’um/ mud(d)u*⁶²⁹ “bilen, bilge, uzman,⁶³⁰ kralın tanıdıkları, tanıdık, arkadaş” anlamlarına gelmektedir.⁶³¹ Bu memuriyeti ifade eden yaygın kullanımlar Ak. ^{LÚ.MEŠ}*mūdū*, Ug. *md(m)* /çoğ. ^{LÚ}*mū-dū-ma* terimleridir. Çok sayıda belgede (*mūdūnun*, kralın arkadaşları (*mūdū/mdm šarri*) ve bazen de kraliçenin arkadaşları (*mūdū šarrati*) olarak geçtikleri gözlemlenmektedir. Bu kişilerin *mūdātu* olarak adlandırılan vergi yükümlülüklerinin bulunduğu ve bu vergileri krala veya kraliçeye yıllık 5-20 *šeql* gümüş karşılığında ödedikleri anlaşılmaktadır.⁶³² RS 16.348:7 numaralı belge, bir *mūdū*’dan yıllık olarak gelecek vergiyi konu edinmektedir: “*iškunšu ina mu-de₄ šarrati 20 KÙ.BABBAR ubbal mūda-at-šu ina qāti šarrati bēltišu*”, “kral onu kraliçenin bir tanıdığı olarak atadı ve kraliçeye yıllık yirmi *šeql* gümüş vergisini ödeyecek.” Yine RS 16.386:14= PRU III numaralı belgede ...kas]ap(?)^m *mu-da-at-[šu-nu] ana^{amil} akil ekallim ú-ba-a[...]* ifadesinden bu kişinin saray sorumlusuna bu vergiyi ödeyeceği anlaşılmaktadır. *mūdūlar* ayrıcalıklı konumları sebebiyle tarla nazırları ve mahalli idarecilerin yetkileri altında değildiler.⁶³³ Öte yandan *mūdūlar*, yabancı tüccarlara olan borçları için köleleştirilemezler,⁶³⁴ ülkeler arasındaki elçilik hizmetinde de bulunamazlardı.⁶³⁵

RS 16.157=PRU III; RS 16.143 numaralı belge bu memuriyetin babadan oğula geçtiğini ve Abdinergal’ın oğlu Abdu’nun da bir *mūdū* olduğunu konu edinmektedir. Ayrıca kralın yetkisiyle daha önce başka bir memuriyette görevli olan kişiler de *mūdū* olmuştur. Örneğin Abdihağap isimli bir kişi *šrm/aširu* görevinden alınıp *mūdū*⁶³⁶ olarak görevlendirmiştir. Kral ve kraliçenin emri altındaki *mūdūlar* kralın yetkisiyle değişebilmektedir. Bu durum RS16.386=PRU III numaralı belgede II. Ammiştamru’nun

⁶²⁸ RS 17.123=PRU IV.

⁶²⁹ CDA: 214b.

⁶³⁰ CAD M/2: 163–167.

⁶³¹ W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 314, 333.

⁶³² PRU VI:151; RS 16.239, RS 16.348=PRU III; M. Heltzer, *The Internal...* s. 161.

⁶³³ Michael Astour, “Les Etrangers à Ugarit et le Statut Juridique des Habiru”, *Revue d’Assyriologie et d’archéologie orientale*, 53/2, France, 1959, s. 74-76; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 137-138; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 162.

⁶³⁴ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 137-139.

⁶³⁵ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 162.

⁶³⁶ RS 16.234, RS 15.137=PRU III; RS 16.348.

Ibiranu'nun *mūdûsunu*, kraliçenin *mūdûsu* olarak atamasıyla açıklanır.⁶³⁷ Bir *mūdûnun* özel mülke ve kralın bağısladığı mallardan çok daha fazlasına sahip olduğunu RS16.239=PRU III numaralı belge konu edinmiştir: “*Abdinerгал'in oğlu Abdu'nun oğlu Kalbu'ya teslim edilen mudu, “atlardan (ahır) bir ev ve aynı dimtuda 5 (iku) tarla, 200 (şeşel) ağırlığında 1 bronz leğen ve 200 şeşel ağırlığında 12 bronz çömlek.”* RS 16.239=PRU III numaralı belge *muduların* mal ve mülk sahibi olduklarını konu edinmektedir. Buna göre Abdu'nun Kannabiya ve Napakima'da, oğlu Kalbu'nun Ullami'de, oğlu Ilimilku'nun Rîsu'da tarlaları olduğu kayıtlıdır. Böylelikle onların krallığın diğer bazı köylerinde de ikamet etmiş olabilecekleri ihtimali de düşünülmektedir. KTU 4.690 numaralı belgede *mudu*'ların krallığın *B'ir* ve *Agm* isimli köylerinde yaşadıkları bahsedilir. Bununla birlikte RS 16.239= PRU III numaralı metne göre bazı *mūdûların* tarla sahibi oldukları ve hizmetleri karşılığı *pilku* hizmetinden toprak aldıkları bilinmektedir.⁶³⁸

1.3.1.10. *ngr*⁶³⁹/*nāgiru*

Ak. *nāgiru*⁶⁴⁰ “duyuran ilan eden, haberci” kelimesiyle eşitlenen bu unvanın Arap. *wadhāh* “ışık” (*wadh/ ydh*)⁶⁴¹ meşale taşıyanlar anlamına geldiğini ileri sürenler olsa da Ugaritçe ve Akadca metinlerde kelimenin haberci anlamına geldiği kabul edilmektedir.⁶⁴² Belgelerde *nāgirular* tek kişi veya grup olarak kaydedilmiştir. Bu memuriyete sahip kişilerin toplam 31 kişi olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca diğer meslek gruplarında olduğu gibi, ücret olarak çeşitli ürün ve gümüş ödemesi almışlardır.⁶⁴³ Bu haberciler Ugarit sarayının güney tarafında, kral veya devlet görevlileri arasındaki mektupları valinin huzurunda, usulüne uygun olarak yüksek sesle okunduğu da düşünülmektedir.⁶⁴⁴

⁶³⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 162.

⁶³⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 161-163.

⁶³⁹ Metinlerde *ysh(m)* kelimesi bu unvanı karşılamak için kullanılmıştır.; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 164; W. G. E. Watson, “Terms for...”, s. 339.

⁶⁴⁰ CDA: 231a; CAD N/1:115-118,174.

⁶⁴¹ Michael Heltzer, “The Royal Economy in Ancient Ugarit”, *OLA*, c. 6, Leuven, 1979, s. 480.

⁶⁴² KTU 4.47:7; KTU 4.68:67; 4.99:19; 4.105:2; 4.126:10; 4.147:5; 4.207:5; 4.609:9; 4.626; 4.692; RS 16.238=PRU III:14; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 164.

⁶⁴³ KTU 4.626, RS 16.238= PRU III; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 69; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 164.

⁶⁴⁴ RS 17.424 C=PRU IV: 219; RS 17.425=PRU IV:218; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 164.

1.3.1.11. *šatammu*

Sumerce karşılığı *SA.D/TAM* olan bu terimin Ugaritçe karşılığı bilinmemektedir. Belgelerde⁶⁴⁵ *šatammu* teriminin farklı dönemlerde çeşitli anlamlar taşıdığı dikkat çekmektedir. *šatammunun* Babil’de yüksek rahip ya da bir şehrin belediye başkanı olarak geçtiği görülmektedir. Ugarit’teki görevi ise kraliyet erzaklarından ve hazinesinden sorumlu olmaktır.⁶⁴⁶

1.3.1.12. *tgr(m)*

Sum. *NI.DUḪ*, Ak. ^{LÚ}*aṭû*, Ug. *tgr(m)*, İbr. *šo ‘ēr*⁶⁴⁷ terimleri gözcü, bekçi, kapı bekçisi anlamlarına gelmektedir. Bu kişiler bazen isimleriyle tek tek bazen de toplu halde birçok belgede geçmektedir.⁶⁴⁸ Nitekim bu kişiler PRU VI: 130 numaralı belgede “bekçi, kapıcı” olarak tanımlanmıştır. Hatta Ugarit’te “kapı bekçileri” (*tgrm*) adını taşıyan bir grupları da bulunmaktadır. KTU 4.224’te *tgr hk[l]* “sarayın bekçisi” olarak anılan bu görevliler, KTU 4.63 numaralı belgede *Blšdq* ⁵*skn.bt.mlk. tgr* ⁷*mlk bny...* “*Blšdq..*, “...sarayın *sākinusu*, *kralın bekçisi*, *benim oğlum...*”⁶⁴⁹ ifadesi ile tanımlanmaktadır. Sayıları çok az olan bekçilerin, yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri yoktur. Ayrıca bu görevliler arasında da yüksek rütbeli memuriyetlere geçiş olduğu bilinmektedir. Nitekim bu gruptan birinin baş kâhya olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁵⁰

1.3.1.13. *rēši/ša rēši*

“Hadım ya da haremağası” olarak tercüme edilen ve metinlerde genellikle ^{LÚ.MEŠ}*(ša) rēši*⁶⁵¹ kelimesi ile karşılanan memuriyetin ^{LÚ.MEŠ}*ša rēši*; ^{LÚ.MEŠ}*rēš SAG šarri*/ya da *ša re-ši šarri*; ^{LÚ}*ša re-ši ekalli rēšu* şeklinde farklı yazılış biçimleri de bulunmaktadır RS 17.452=PRU VI:6 numaralı belge Zullanu adında birinin bir *rēši* hakkında Ugarit *sākinusuna* bir genci *dönüştürmesi* için göndereceğini konu edinmektedir.⁶⁵² Belgelerde kraliyet hadımları veya sarayın hadımları olarak ifade edilen bu kişilerin mülk sahibi

⁶⁴⁵ RS 16.173=PRU III; RS 16.178; RS16.174; RS15.122; RS 16.143; RS 16.148; RS 15.141; RS16.201; RS 17.01=PRU VI: 27.

⁶⁴⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 164-165

⁶⁴⁷ Cyrus H. Gordon, *Ugaritic Textbook*, Analecta Orientalia, 38, Roma, 1998, s. 404.

⁶⁴⁸ KTU 4.103, 39-40; KTU 4.126, 22; KTU 4.128, 11; KTU 4.141.III, 2; KTU 4.195, 14; KTU 4.224, 8-9; KTU 4.609, 13-14; KTU 7.63; PRU IV: 93, 17.

⁶⁴⁹ M. Liverani, *Storia di...*, s. 68; C. H. Gordon, *Ugaritic...*, s. 505.

⁶⁵⁰ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 170.

⁶⁵¹ RS16.162:24=PRU III; RS 15.238:17; RS 17.112:4=PRU IV; RS 17.251:22; RS 17.231:9; RS 17.325=UG V:16, 20; 33; RS 22.421=PRU IV

⁶⁵² M. Heltzer, “On the...”, s. 7

oldukları, krala hizmetlerinden dolayı arazi tahsisi aldıkları, yüksek bir konum elde ettikleri ve hatta servet biriktirdikleri anlaşılmaktadır.⁶⁵³

Bir hadımın kölelere sahip olduğunu ve onları Ugarit kraliçesine satmasını konu edinen RS 17.231=PRU IV numaralı mektupta da geçen *saray hadımı (lú ša rêši ekalli) Tabrammu'nun mührü ifadesi*⁶⁵⁴ onun idari yapıdaki yüksek statüsünü açıklamaktadır.⁶⁵⁵ Hadımların yasal davalarda/hukuki işlemlerde tanık olarak hareket ettikleri de anlaşılmaktadır. Ticari muhtevalı bir belge olan RS 17.251: 236=PRU IV numaralı metinde geçen “²¹[IG]I Bin (DUMU)-ia-ri-mi ²²LÚ ša-a rêši (SAG) šarri (LUGAL), şahit Yarimu'nun oğlu, kraliyet hadımının huzurunda” ifadesinden tanık statüsündeki kişinin hadım olduğu bildirilir. Yine RS 18.20=PRU IV ve 17.373 numaralı belgede geçen ^{LÚ}šar rêši Taguḫlinu isimli kişinin saray hadımı olduğu belirtilir. RS 17.325: 161=UG V numaralı belgede Nipmepa'nın eşi kraliçe Şarelli'nin arazi satın almasını açıklayan belgede şahit olarak hadım Ibridun kayıtlıdır.⁶⁵⁶

1.3.1.14. *ḫazannu, sākinu/skn, rb*

Bu memuriyet kraldan toprak alan krallık hizmetindeki *belediye başkanları* olarak tanımlanmaktadır. RS 15.137=PRU III'de geçen *ve köyün ḫazannusu ve tarlaların nazırı da onun üzerinde hâkim olmayacaktır* ifadesinden her köyde bu memurun olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte *ḫazannu* memuriyetinin yerine bazı belgelerde köy idarecisi olarak *skn qrt-sākin ali* unvanlı memurların adı da anılmaktadır.⁶⁵⁷

Görece küçük diğer idari memuriyetler ise şunlardır: *PA (aklu)* kâhya/yönetici, gözetmen, müfettiş; ^{LÚ}*akil kari* “rıhtım kâhyası”⁶⁵⁸; ^{LÚ}*akil iş narkabti* (RS 16.250=PRU III) “savaş arabaları ve askere almayla ilgili memuriyet”; *akil e[q]lātiⁱ* “tarlaların gözetmeni”; *ngr mdr^c* ve *ngr krm* “bağ-bahçe bekçisi”; *gt* “kraliyet bekçisi”; ^{LÚ}*akil ekallim* “saray nazırı, bekçi.”⁶⁵⁹

⁶⁵³ RS16.162=PRU III; RS 17.231=PRU IV; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 172.

⁶⁵⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 172.

⁶⁵⁵ Remzi T. Bilgin, *Officials and Administration in the Hittite World*, Berlin, 2018, s. 329.

⁶⁵⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 170.

⁶⁵⁷ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 80, 82.

⁶⁵⁸ UG V, no. 1-14; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 146-47.

⁶⁵⁹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 166.

1.4. Ugarit Krallığı'nda Din

Ugarit toplumunun dini yaşamına dair bilgiler, krallık arşivlerinde ve Ras İbn Hani'de yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan Ugarit, Hurri ve Akad dilinde yazılan belgelerden sağlanmaktadır. Bu belgelerin birçoğu yüksek rütbeli bir rahip olan ve Yukarı Şehir'deki iki tapınağın arasında yer alan Rapannu'nun Evi'nde ve kraliyet sarayında ele geçmiştir.⁶⁶⁰ Rahip Rapanu'nun Evi özel konut olmasına rağmen⁶⁶¹ buradaki arşivden ele geçen belgeler, genellikle krallığın ve soylu kişilerin dini yaşamına dair bilgi vermekte⁶⁶² ancak Ugarit halkının genel dini anlayışını doğrudan yansıtmamaktadır.⁶⁶³ Bununla birlikte Ugarit halkının dini hayatını yansıtan belgeler özellikle tanrı(ça)lara kurban edilecek olan hayvanların listelerini içeren kült metinlerinden sağlanmaktadır.⁶⁶⁴ Panteondaki tanrı(ça)ların mitolojik ve edebi belgelerde taşıdıkları farklı sıfatlar sayesinde onlar hakkında bilgi edinilmektedir.⁶⁶⁵

Eski Yakın Doğu'da birçok toplum gibi, Ugarit toplumu da çok tanrılı inanç sistemine sahiptir. Ugarit dini, tanrı, tanrıça isimleri ve görevleri noktasında Mezopotamya, Mısır ve Kenan toplumlarından etkilenmiştir. Çağdaşlarına göre daha az olduğu düşünülen Ugarit panteonundaki tanrı(ça) sayısı 100 ile 265 arasında değişmektedir.⁶⁶⁶ Bu tanrı(ça) isimlerinin bazıları sadece tanrı(ça)lara yüklenen sıfatlar olmakla birlikte bu sıfatların yirmiden fazlası Tanrı Baal'a aittir (Şekil 15). Ugarit ülkesinin merkezi konumundan dolayı nüfusun artması ve çeşitlenmesi göz önünde bulundurularak panteondaki tanrı(ça) sayısının artmış olabileceği düşünülmektedir.⁶⁶⁷

Ugarit panteonunda aktif halde görevli tanrı(ça)ların sayısı sınırlıdır. Bu tanrı(ça)lar⁶⁶⁸ Ugarit'in en önemli üç tanrısı *El*, *Dagan* ve *Baal* olup başta gelen diğer tanrı(ça)lar *Mot*, *Anat*, *Athirat/Aşerah*, *Yam*, *Kôtaru Kasis*, *Pidray*, *Şapaş*, *Aştar* ve *Reşhef* dir. Panteonun başında yönetici kabul edilen El, karısı Aşerah ile birlikte yaratıcı tanrı(ça)lar olarak bilinmekte diğer tanrı(ça)lar ise onların çocukları olarak kabul

⁶⁶⁰ N. Wyatt, "Religion in...", s. 110, 124.

⁶⁶¹ M. Yon, *The City...*, s. 72-76; Theodore J. Lewis, "Family, Household, and Local Religion at Late Bronze Age, Ugarit", *Household and Family Religion in Antiquity*, John Bodel-Saul M. Olyan (ed.), 2008, s. 62.

⁶⁶² N. Wyatt, "Religion in...", s. 111.

⁶⁶³ T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 62.

⁶⁶⁴ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 14; D. Pardee, *Ritual and...* s. 3;

⁶⁶⁵ Aicha Rahmouni, "Religion at Ugarit", *Religion Compass*, 2/1, John Wiley & Sons Inc., 2008, s. 20.

⁶⁶⁶ Johannes C. de Moor, "The Semitic Pantheon of Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 2, Germany, 1970, s. 216.

⁶⁶⁷ N. Wyatt, "Religion in...", s.113-114

⁶⁶⁸ KTU 1.47 ve KTU 1.118 numaralı Ugaritçe ve RS 20.24 numaralı Akadca iki belge Ugarit ülkesinin tanrı listesini sunmaktadır

edilmektedir.⁶⁶⁹ Bu tanrı(ça)lar Saphon Dağı'nda ikamet etmektedir. Bu dağın, Ugarit'in yaklaşık 40 km kuzeyinde 2000 m yüksekliğinde ve Ugaritçe belgelerde (*il spn*) *tanrıların ikametgahı* olarak belirtilen Cebel el-Aqra (Kel Dağ) olduğu tespit edilmiştir (Şekil 16). Bu kutsal dağdan, bozkıra verimli bir tarım arazisi uzanmakta ve bu verimli arazideki Ugarit ülkesinin tanrıları “Saphon’un tanrıları” olarak tanımlanmaktadır.⁶⁷⁰

MÖ 3. binyıldan itibaren Levant bölgesinde birçok belgede adı geçen, kuzeybatı Sami kökenli bir tanrı olan *El*⁶⁷¹ her şeyin yaratıcısı, yüce tanrının adıdır. Diğer tanrılar onu görmek için “iki nehrin kaynağında, iki denizin kaynağı arasında” bulunan çadırına gitmektedir.⁶⁷² Yine o, gri saçlı, sakallı, yaşlı ve bir tahta oturur halde ve adaklarını kabul eden tanrı olarak temsil edilmektedir.⁶⁷³ Baştanrının sahip olduğu yaratıcı gücü, tanrı(ça)lar ve insanlar üzerindeki egemenliği *insanların ve tanrıların yaratıcısı* “*bny bnwt*” unvanı ile açıklanır.⁶⁷⁴ Onun baba sıfatı ise *insanlığın babası* (*'ab 'adm*” (*'ab/ 'abn*”, baba/babamız) şeklinde ifade edilmiştir.⁶⁷⁵ Unvanlarından en çok karşılaşılan *Büyük tanrıların efendisi* (*adn ilm (rbm)*)’dir. Dolayısıyla bu sıfatlar onun, nihai otoriteye sahip olan tek tanrı olduğunu ortaya koymakta ve yüksek statüsünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.⁶⁷⁶ Bilgeliği ve yardımseverliği ile tanınan Tanrı El’e özellikle çocuk sahibi olmak için hem insanların hem de tanrı(ça)ların yalvardığı bilinmektedir.⁶⁷⁷ Öyle ki Tanrı El, Keret Efsanesi’nde ölmekte olan bir kralı tek başına iyileştirmiş ve çocuksuz kralı çocuklar ile müjdelemiştir.⁶⁷⁸ El, tanrı(ça)ların hükümdarı olmasına rağmen kendini daha geri plana iterek yeryüzündeki işleri üç oğlu Mot, Yam ve Baal arasında dağıtarak düzenlemiştir. Tanrı(ça)ların geri kalanı ise yeryüzünde ya da gökyüzünde kendi yerlerine sahiptir.⁶⁷⁹

⁶⁶⁹ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A primer...*, s. 18-19.

⁶⁷⁰ N. Wyatt, “Religion in...”, s. 112-113.

⁶⁷¹ Sumer’de fırtına tanrısı olan Enlil olarak tanımlanmaktadır.

⁶⁷² N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 84; D. Pardee, *Ritual and...*, s. 53.

⁶⁷³ J. Philip Hyatt, “Canaanite Ugarit: Modern Ras Shamra”, *The Biblical Archaeologist*, 2/1, New Haven, 1939, s. 4-5.

⁶⁷⁴ İnanca göre tanrı El, tanrıları bazen ağzından çıkan bir sözle, bazen kilden şekil vererek, bazen de eşi olan tanrıça Aşerah (Athirat) ile ilişki sonucu olmak üzere üç farklı şekilde yaratmaktadır; Kurt L. Noll, “Canaanite Religion”, *Religion Compass*, 1/1, John Wiley & Sons Inc., 2007, s. 74.

⁶⁷⁵ T. J. Lewis, “Family, Household...”, s. 64.

⁶⁷⁶ A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 20

⁶⁷⁷ J. Lewis, “Family, Household...”, s. 64.

⁶⁷⁸ N. Wyatt, *Religion in...*, s.119.

⁶⁷⁹ Gregorio del Olmo Lete, *Incantations and Anti-Witchcraft Texts from Ugarit*, Boston-Berlin 2014, s.16.

Belgelerde ismi en çok geçen ikinci büyük tanrı *Baal* (*ba'alu, ba'lu*)'dır.⁶⁸⁰ *Baal, Dagan'nın oğlu (bn dgn)*⁶⁸¹ fırtına ve yağmur tanrısı *Haddu* (Gök gürültüsü) olarak da adlandırılmaktadır. *Yaşamın-bereketin ve yerin beyi* şeklindeki unvanı onun bulutlar, fırtınalar, şimşekler (Şekil 17) gibi hava unsurları ve bereketli topraklar üzerindeki gücünü ve yetkisini göstermektedir. Bu tanrının sıfatları arasında en bilineni *bulutların sürücüsü-nem getirendir (rkb 'rpt)*.⁶⁸² Aynı zamanda *Baal* bereket ve doğurganlık üzerinde de etkilidir: “*Kafası harika, alını çiyden ıslanmış. (Onun) gazabında ayakları güzeldir. [Onun] boynuzu [yüceltilmiştir]; başı gökte karlar içindedir, orada bol su vardır. Ağzı iki bulut gibi [], [dudakları] çömlleklerden çıkan şarap gibi, onun kalbi [] . . .*” şeklinde ifade edilen bol su, dudaktan çıkan şarap, yüceltilmiş boynuz onun bu özelliklerini simgeler. O, *Ugarit'in Efendisi (b'l ugrt)* ve *hanedanının koruyucu tanrısı*'dir.⁶⁸³ Tanrı *Baal*'ın gücünün üstünde hiçbir gücün olmaması “*kahramanların en güçlüsü ('al 'iyn qrdm), Ba'lu güçlü biri ('al 'iyn b'l), eşitsiz ('in d'lnh)*”⁶⁸⁴ şeklinde ifade edilmektedir. *Baal*, *Saphon*'un zirvesinde bir sarayda yaşamaktadır.⁶⁸⁵

Yine belgelerde onun savaş zamanında şehrin koruyucu tanrısı olduğu vurgulanmıştır. Örneğin RS 24.266 numaralı belge bir düşmanın *Ugarit*'e saldırması durumunda, şehrin kapılarını koruması için *Baal*'a dua edilmesini konu edinmektedir⁶⁸⁶: “*Duvarlarımızdan gelen güçlü savaşçıyı kapımızdan sürersen, bir adak adayacağız, Ey Baal bir erkek hayvan, adayacağız yerine getireceğimiz bir ziyafet hazırlayacağız. Baal'in tapınağına gideceğiz, Baal tapınağının yollarında yürüyeceğiz.*” *Ugarit* ülkesi *Yukarı Şehir*'de bulunan *Baal* tapınağında gün yüzüne çıkartılan çapalar,⁶⁸⁷ tanrıya

⁶⁸⁰ Bu tanrı Sumerlerde *An*, Akadlarda *Anu*, Hititlerde *Teşup*, Hurrilerde *Kumarbi* olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁶⁸¹ J. Philip Hyatt, “Canaanite Ugarit...”, s. 5.

⁶⁸² Umberto Cassuto, “Baal and Mot in the Ugaritic Texts”, *IEJ*, 1962, 12/2, Jerusalem, s. 84; A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 22.

⁶⁸³ N. Wyatt, *Religion in...*, s.137, 118.

⁶⁸⁴ A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 21.

⁶⁸⁵ K. L. Noll, “Canaanite Religion...”, s. 76.

⁶⁸⁶ D. Pardee, *Ritual and...*, s. 53.

⁶⁸⁷ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 419; Nick Wyatt, “The Religion of Ugarit: An Overview”, *Handbook of Ugaritic Studies*, Wilfred G. E. Watson, N. Wyatt, (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 583; N. Wyatt, *Religion in...*, s. 137

denizcilerin de tapındığını göstermektedir. Denizde seyahat eden insanlar güvenlikleri için tanrıya hediyeler vererek, adaklarda bulunmuş ve dua etmişlerdir.⁶⁸⁸

Metinlerde “tanrıların efendisi”, “toprağın efendisi” “toprağı ıslatan/nemlendiren”, “Kenan’ın Efendisi” şeklinde unvanları bulunan *Tanrı Dagan*’ın⁶⁸⁹ tahıl ve mısır tanrısı olduğu ifade edilmektedir.⁶⁹⁰ Dagan’ın adının geçtiği en eski belge yaklaşık olarak MÖ 2350’ye tarihlenen Akad kralı I. Sargon’a (MÖ 2334-2279) ait bir metindir.⁶⁹¹ Kral bu metinde Mari, Yarmut ve Ebla’yı, Sedir Ormanı’ndan Gümüş Dağı’na kadar olan toprakları kendisine bahşeden *Dagan*’a, Tuttul’da tapındığını ifade etmektedir.⁶⁹² Ugarit ülkesinin merkezinde iki büyük tapınaktan biri *Dagan*’a adanmış olsa da mitolojik belgelerde bu tanrının yer almaması dikkat çekmektedir.⁶⁹³

Ölümler diyarının efendisi olarak bilinen tanrı *Mot*⁶⁹⁴ ölümün kişiselleşmiş halidir. Aynı zamanda o yeraltı dünyasını yiyip bitiren bir varlık olarak tasvir edilmiştir. O sadece ölümlülere değil tanrı(ça)ları da tehdit eder: “*Herkesin girdiği ağız: [Bir dudağını toprağa uzatır], gökyüzüne bir dudak, yıldızlara bir dil [uzatır]*” ifadesinde yıldızlar tanrı(ça)ları simgelemektedir. Böylelikle o, dilini yıldızlara uzatarak tanrıları da tehdit eder.⁶⁹⁵ Ayrıca belgelerde o, krallık için Baal’a karşı verdiği mücadeleyle bilinmektedir. Baal yaşam tanrısı iken *Mot* ölüm tanrısıdır. Bu tanrılar yedi yılda bir yer değiştirmekte böylece Baal yeryüzündeyken yedi yıl bereket, *Mot* yeryüzündeyken de yedi yıl kıtlık yaşanmaktadır.

Deniz tanrısı olan *Yam/Yammu*⁶⁹⁶ belgelerde krallık için *Baal*’a karşı verdiği mücadeleyle tanınmaktadır.⁶⁹⁷ Başlangıçta *El* tarafından tanrı(ça)ların kralı yapıldığı ve *Baal*’ın dövüşerek ondan bu gücü aldığı bilinmektedir.⁶⁹⁸

⁶⁸⁸ William Foxwell Albright, *Yahweh and the Gods of Canaan*, California University, 1968, s. 111; M. Yon, *The City...*, s. 110; James S. Anderson, *Monoteism and Yahweh’s Appropriation of Baal*, New York, 2015, s. 56.

⁶⁸⁹ W. F. Albright, *Yahweh and...*, s. 108.

⁶⁹⁰ J. Philip Hyatt, “Canaanite Ugarit...”, s. 5.

⁶⁹¹ ANET: 268.

⁶⁹² John Day, *Yahweh and the Gods and Goddesses of Canaan*, New York, 2002, s. 88.

⁶⁹³ K. L. Noll, “Canaanite Religion...”, s. 72.

⁶⁹⁴ Sumer’deki ölüm tanrısı Nergal’e karşılık gelmektedir.

⁶⁹⁵ N. Wyatt, “Religion in...”, s.121.

⁶⁹⁶ İncil’deki Leviathan’ın ve dünyayı kozmik okyanus olarak çevreleyen, Hellen’de Ladon’un prototipi olan Litan (Itn) ile özdeşleştirilmektedir.

⁶⁹⁷ A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 22.

⁶⁹⁸ N. Wyatt, Religion in...”, s.123.

rašpu/Lat. Reşhef hastalığın en güçlü panzehiri olarak anılan bu “kötü” tanrıçılık, yıkım, hastalık, ölüm ve savaş ile ilgilidir.⁶⁹⁹ Levant’ta ve hatta Mısır’da ona yaygın olarak tapılmaktadır.⁷⁰⁰ Yeraltı dünyasının bekçiliğini yaparak, her akşam güneş battığı zaman, yeraltı dünyasına giden kapıyı korumaktadır.⁷⁰¹

Ugaritçe *yetenekli hünerli elleri olan (ktr), ustalıklı olan (hrš), hasisu, sihirdeki uzmanınız (hss d’tk)* ve *Kothar, sizin büyücünüz (ktr(m)) hbrk* sıfatlarını taşıyan tanrı⁷⁰² bilgelik, büyü ve zanaatkarlık tanrısı *Kôtaru Kasis*’dir.⁷⁰³ Onun bu hüneri, Ugaritçe edebi belgelerde kült mobilyaları, Aqhat için bir yay yapması ve Baal için bir saray inşa etmesi ile ifade edilmiştir.⁷⁰⁴

Tanrıların yaratıcısı (qnyt ’ilm), tanrıların annesi (’um ’ilm) (yetmiş küçük tanrının annesi)⁷⁰⁵ sıfatları bulunan tanrıça *Athiratu/Aşerah* (Şekil 18) yaratma işlevini, eşi El ile paylaşmıştır.⁷⁰⁶ Bunlardan başka *denizi çiğneyen veya üzerinde yürüten (rbt atrt ym’)* unvanı tanrıçanın, denizci karakteri ve deniz üzerindeki himayesini vurgulamakta onun denizin koruyucu tanrıçası olduğunu da göstermektedir. Diğer yandan tanrıçanın, kral eşleri tarafından kullanılan *Büyük Hanım (rbt-rabitu)* unvanını kullanması onun panteondaki önemine işaret etmektedir.⁷⁰⁷ Edebi belgelerde⁷⁰⁸ *Athiratu*’nun ev işleriyle uğraşması, bir iğ ile çalışması, çamaşır yıkaması, ateş ve kömürlerin üzerine çömler koyması, tanrıçanın anne doğasına sahip olduğunu ve toplumun ona yakınlık hissettiğini kanıtlamaktadır.⁷⁰⁹ Ayrıca bu özellikler Ugarit’teki tanrı-tanrıçaların insani özellikler taşımasını gözler önüne sermektedir.

Savaş, avcılık, aşk ve doğurganlığın temcisi olan tanrıça *Anat*’ın⁷¹⁰ Ugaritçe belgelerdeki en yaygın unvanı *bakire tanrıça*⁷¹¹ (*batulatu- btl’t n*)’dır. O, hem tanrı

⁶⁹⁹ W. F. Albright, *Yahweh and...*, s. 121; K. L. Noll, “Canaanite Religion...”, s. 78; Ayrıca Akad panteon listelerindeki yeraltı tanrısı Nergal’e karşılık gelmektedir.

⁷⁰⁰ N. Wyatt, “Religion in...”, s.122

⁷⁰¹ W. F. Albright, *Yahweh and...*, s. 121.

⁷⁰² A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 23-24

⁷⁰³ Mezopotamya’daki bilgelik tanrısı Enki’ye karşılık gelmekte ancak Mısır baskısı daha yoğun olup Kothar’ın Mısır tanrısı Ptah’ın yerleştirilmiş bir şekli olduğu düşünülmektedir.

⁷⁰⁴ N. Wyatt, “Religion in...”, s.120-121.

⁷⁰⁵ KTU 1.23.24, 59, 61 numaralı belgede yeni doğan tanrıları emzirir; Mark S. Smith, Simon B. Parker vd., *Ugaritic Narrative Poetry*, Writing from the Ancient World Society of Biblical Literature 9, Atlanta, 1997, s. 25; T. J. Lewis, “Family, Household...”, s. 64.

⁷⁰⁶ A. Rahmouni, “Religion at...”, s. 23-24

⁷⁰⁷ N. Wyatt, “Religion in...”, s. 117; T. J. Lewis, “Family, Household...”, s. 64.

⁷⁰⁸ KTU 1.4.2.2-11.

⁷⁰⁹ T. J. Lewis, “Family, Household...”, s. 64.

⁷¹⁰ Sumerlilerde İnanna, Akadlarda İştar, Kenan’da Anat ve Astarte olarak adlandırılmaktadır.

⁷¹¹ J. P. Hyatt, “Canaanite Ugarit...”, s. 6-7

Baal'ın en güçlü kız kardeşi hem de eşidir. Tanrıçanın bu gücünü *Güçlü Anatu* ('*Anatu, 'nt gtr<t>*)⁷¹² unvanından anlamak mümkündür. Bu tanrıça edebi metinlerde hem şefkatli hem de vahşi ve acımasız olarak betimlenmiştir.⁷¹³

Ugarit'in güneş tanrıçası *Şapşu*, *tanrıların lambası, tanrıların aydınlatıcısı* (*nrt 'ilm špš*),⁷¹⁴ *yakıcı, göklerin gücü* (*ħrrt lā šmm*), *aydınlatıcı hanımefendi* (*nyr rbt*) sıfatlarını taşımaktadır. Tüm ışığın kaynağı olan tanrıça, bilgeliğin, yasanın ve adaletin de bir temsilidir.⁷¹⁵ Edebi belgelerdeki (Bal-Mot Mitosu) yargıç konumu ise onun yüce statüsünün göstergesidir.⁷¹⁶ Eski Yakın Doğu'da güneşin gece boyunca bir yeraltı tünelinden geçmek için batıdan geldiğine inanılmıştır. Bu inanın Ugarit'te de var olduğu bilinmekte ve güneş tanrıçasının bu özelliği onun güne hükmederek, yeraltı dünyasından gece geçişi sırasında gece canavarlarını yok etmesi⁷¹⁷ şeklinde algılanmaktadır.⁷¹⁸ Tüm bunlarla birlikte Ugarit'te *ölülerin ruhlarının hanımefendisi* (*bel etemmi/ (GİDİM)*)⁷¹⁹ unvanı bu tanrıçanın, ölüleri hem yeraltı dünyasına indirmesi hem de ölü ruhları yeraltından çıkarma rolünü üstlenmesini açıklamaktadır. Bu durumu Ugarit'te kraliyet ailesinin cenaze törenini konu edinen KTU 1.161 numaralı belgeden anlamak mümkündür. Nitekim bu törende tanrıça, yeni ölen kral Niqmaddu'yu, ilahi atanın (*ilib*) tahta çıktığı, yeraltı dünyasına indirmek için önemli bir rol oynamıştır. O böylece, Niqmaddu'yu yeraltına indirecek ve kral da atalarına katılmak için "efendisi" *ilib*'in tahtının önüne çıkacaktır. Bu tanrıçanın ismi anılmadan cenaze töreni (*aridu qabri*) de yapılmamaktadır.⁷²⁰

Ugarit toplumu ayın döngüsündeki yeniay, dolunay ve yedi günlük periyotlara büyük önem vererek ay ile bağlantılı bir kült takvimi izlemiştir. Bu nedenle zamanı denetleyen Hurri kökenli ay-tanrısı⁷²¹ *Yrh/Yarih*⁷²² Ugarit dininde önemli bir tanrı olarak kabul edilmiştir.⁷²³ Tanrı *prens Yarih* (*zbl yrh*), *göklerin aydınlığı* (*nyr šmm*)

⁷¹² A. Rahmouni, "Religion at...", s. 24.

⁷¹³ N. Wyatt, "Religion in...", s. 116.

⁷¹⁴ Ola Wikander, *Drought, Death and the Sun in Ugarit and Ancient Israel A Philological and Comparative Study*, Coniectanea Biblical Old Testament Series 61, Indiana Eisenbrauns, 2014, s. 20

⁷¹⁵ N. Wyatt, "Religion in...", s. 123.

⁷¹⁶ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 24.

⁷¹⁷ N. Wyatt, "Religion in...", s. 123.

⁷¹⁸ David Toshio Tsumura, "The Interpretation of the Ugaritic Funerary Text KTU 1.161", *Official Cult and Popular Religion in the Ancient Near East*, E. Matsushima (ed.), Heidelberg, 1993, s. 54

⁷¹⁹ İsrail'de de *ba'alat'ob* "Ölü Ruhlarının Hanımefendisi" olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷²⁰ D. T. Tsumura, "Official Cult...", s. 54-55.

⁷²¹ J. Philip Hyatt, "Canaanite Ugarit...", s. 5-6.

⁷²² Bu tanrı Mezopotamya'da Sin'e Mısır'da Thoth'a karşılık gelmektedir.

⁷²³ N. Wyatt, "Religion in...", s. 123.

sıfatı almış ve ölümler diyarının yargıcı ve bekçisi rolünü üstlenmiştir. Nikkal ile Yarih mitolojisinde, tanrı Yarih evlilik birliğini kutsar.⁷²⁴

Tanrıça *Attart* (*aṭtartu*)'ın geçtiği sınırlı sayıdaki Ugarit belgeleri, onun bir savaş ve avcılık tanrıçası olduğunu ortaya koyar. Bununla birlikte ritüel içerikli metinlerde, bu tanrıça adına yapılan faaliyetlerde onun kraliyet tanrıçası olduğu vurgulanmıştır.⁷²⁵

Mitolojik metinlerde aktif bir rolü olmayan tanrıça *Horon*'un, edebi metinlerde yeraltı tanrısı ve iblislerin efendisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum belgelerde: *Horon parçalayabilir*, *Horon kafanı kırsın* şeklinde açıklanmaktadır. O, birinin üzerine *lanetleme-büyü* yapılacağı zaman çağrılmakta ve aynı zamanda tehlikeli durumlarda aracılık rolü üstlenmektedir. Yılan ısırığına karşı yazılmış iki metninde ya tek başına ya da diğer tanrılarla birlikte adı anılırken, *şeytan çıkarma ayininde* ise kurbanı iyileştirmesi için yalnızca o çağrılmıştır. Ancak *Horon*, kraliyet cenaze metinlerinde⁷²⁶ yer almamaktadır. Nitekim bu durum *Horon*'un toplum tarafından tapınıldığını düşündürmektedir. Çünkü *Horon*'un adı sarayda ve büyük tapınaklarda yapılan ritüel faaliyetlerde ve panteon listelerinde anılmamaktadır.⁷²⁷

Kothar ile doğrudan ilişkili olmayan, muhtemelen sayıları yedi olan *Kotharat* isimli tanrıçalar düğün, hamilelik ve doğumla ilişkidirler. Böylece onlar nesillerin devamlılığının gözetimini üstlenmişlerdir. Edebi belgelerde onlar, *Aqhat*'ın doğumuna ve bebekliğine yardım etmişler, *Yarih* ve *Nikkal*'in nikahlarında hazır bulunup onları kutsal bir evlilikle birbirine bağlamışlardır. Hatta *Yarih* ve *Nikkal* mitinde *Kotharat*'a adanmış bir ilahi dahi bulunmaktadır. *Seher* (*şaharu-şafak*) ve *Salem* (*şalimu-alacakaranlık*) isimli tanrılar ise günün zamansal yapısını temsil eden tanrılardır.⁷²⁸

Krallar, yüksek rütbeli memurlar ve toplumun diğer kesimindeki insanların günlük yaşamda tanrılardan istekleri noktasında ortak kaygıları paylaştığı düşünülmektedir. Onlar, tanrı(ça)lardan kişisel sağlık, sağlıklı çocuklar, besili hayvanlar, yılan sokması için ilaçlar, cinsel güç, iyi hava, yeterli su ve bol mahsul için dileklerde bulunmuşlardır. Bunlardan başka yüksek rütbeli kişiler ve kralların,

⁷²⁴ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 24-25.

⁷²⁵ N. Wyatt, "Religion in...", s. 117.

⁷²⁶ KTU 1.39.

⁷²⁷ N. Wyatt, "Religion in...", s. 120.

⁷²⁸ N. Wyatt, "Religion in...", s. 121-122.

tanrı(ça)lardan istekleri taht ve tapınak ekonomisi yoluyla güç elde etmek, bunu güvence altına almak ve miras bırakmakla ilgili konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁷²⁹ Bununla birlikte halk tabakasının bireysel duaları belgelerde çok geçmemektedir. Aslında, metinlerde genel olarak çok az sayıda dua vardır. Nitekim en ünlü dua, ülke saldırı altındayken Tanrı Baal'ın yardımını konu edinen KTU 1.119.26-36 numaralı metindir.⁷³⁰ Söz konusu belge herhangi bir ailenin ibadetinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Metin tamamen halkın dualarını içermeyip belgenin ilk kısmı kralın kült yükümlülüklerini anlatmaktadır. Benzer şekilde KTU 1.65 numaraalı belge kişisel bir dua niteliğindedir.⁷³¹ Ayrıca KTU 1.40 veya KTU 1.141 numaralı belgelerde tanrı(ça)lardan, ülkenin zenginliği ve güvenliği için düşmanlara karşı yakarışlar eşliğinde yardım istenmektedir.⁷³²

Ritüel faaliyetlerde kanlı kurbanların çoğunlukla olduğu bilinmektedir. Yine adak olarak hayvan kurbanının yanı sıra tanrı(ça)lara heykel ve değerli madenler de sunulmuştur.⁷³³ Nazara karşı efsun ve muhtemelen denizcilerin güvenli dönüşleri için adak olarak da çapalar sunulmuştur.⁷³⁴

Dini törenler ve ritüeller hem Yukarı Şehir'e yakın tapınaklarda hem de kralın huzurunda sarayda gerçekleştirilmiştir.⁷³⁵ Ugarit ülkesinin Yukarı Şehri'nde kule tipinde (migdal) iki tapınak yer almaktadır. Bu tapınaklar Ugarit ülkesinin dini yaşamında yaygın kültü bulunan büyük tanrılardan fırtına tanrısı Baal,⁷³⁶ tahıl tanrısı Dagan'a aittir.⁷³⁷ Ayrıca Yukarı Şehir'in kuzey-kuzeydoğusundaki Baal (Şekil 19), güney-güneybatı doğrultusundaki Dagan tapınaklarının (Şekil 20) planları birbirine benzemekte ve iki ana oda, bir sundurma ve kutsal odadan meydana gelmektedir. Dagan Tapınağı'nın dikkat çekici özelliği ise 4-5 m. kalınlığında duvarlardan inşa edilmesidir.

⁷²⁹ T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 63, 65.

⁷³⁰ Metin için bkz. N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 416-422; D. Pardee, *Ritual and...*, s. 50-53, 149-150.

⁷³¹ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 416, 363-365, T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 66.

⁷³² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 180.

⁷³³ N. Wyatt, "Religion in...", s. 138.

⁷³⁴ Ugarit ve Minet el-Beida'da da bulunan 43 çapanın yarısından fazlası hava tanrısı Baal Tapınağı'nın içinde veya yakınındaydı; Honor Frost, "Anchors Sacred and Profane", (Ugarit-Ras Shamra, 1986) *RSO VI: Arts et industries de la pierre*, M. Yon, (ed.), 1991, s. 355-410; N. Wyatt, "The Religion of...", s. 583; Shelley Wachsmann, *Seagoing Ships & Seamanship in the Bronze Age Levant*, London, 1998, s. 273; W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 140-141.

⁷³⁵ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 25.

⁷³⁶ Baal Tapınağı'nda ve çevresinde bulunan nesnelere arasında, Baal'ın sopa (yıldırım) tutan eli yukarı kaldırılmış olarak ileri doğru adım atarken tasvir edildiği bir stel de vardır. Charles Gates, *Antik Kentler, Antik Yakandoğu, Mısır, Yunan ve Romada Kentsel Yaşamın Arkeolojisi*, (çev. Barış Cezar), 2017, İstanbul, s. 227,

⁷³⁷ T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 109.

Baal Tapınağı'nda ise asıl kutsal odadan daha yüksek yere konumlanmış olan anıtsal merdivenleri bulunmaktadır. Marguerite Yon, ülkenin yüksek kesimlerinde yer alan bu yapıların aynı zamanda deniz fenerleri olarak da hizmet ettiğini ifade etmiştir.⁷³⁸ Diğer yandan ülke merkezinde önemli tanrı-tanrıçalar için tapınaklar yapıldığı bilinse de Baal ve Dagan onuruna yapılan tapınaklar büyüklükleri ve konumları ile kraliyet sarayı hariç diğer yapıları gölgede bırakır niteliktedir.⁷³⁹

Halkın dini faaliyetlerinin çoğu, yerel kutsal alanlarda gerçekleşmiştir. Halka ait kutsal alanın en iyi örneği, muhtemelen baştanrı El'e ait olduğu düşünülen ve araştırmacılar tarafından "Hurri Rhyton Tapınağı" olarak adlandırılan tapınaktır (Şekil 21). Bu tapınağın basit mimarisinden ve tapınakta ele geçen objelerden buranın yerel halkın tapındığı yer olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁴⁰ Diğer yandan Ugarit'in köylerinde de kutsal alanlar tespit edilmiştir.⁷⁴¹ Ritüel malzemelere rastlanan iki ev yapısının tapınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir.⁷⁴² Ayrıca bu mekanlarda ele geçen dikilitaşların, tanrı(ça)ları sembolize ettiği varsayılmakta, sarayda yaşayanların ve diğer insanların da tapınımlarını bunların önünde gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Kamusal alan olarak nitelendirilen ev yapılarının kazılarında ortaya çıkartılan değerli madenlerden yapılmış kolyeler, pişmiş toprak figürinler (tanrıça Aştarte heykelleri),⁷⁴³ taş heykeller (tanrıların babası tanrı El'in kireçtaşından bir heykeli (Şekil 22), değerli taş, bronz ve altın heykelleriyle Bal), çanak çömlek eserler, *rhytonlar*,⁷⁴⁴ üzerinde duaların yazılı olduğu küçük kil tabletler ev kültlerinin varlığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile Ugarit halkı daha çok tapınma ihtiyacını evlerde gidermektedir.⁷⁴⁵ Evlerde yapılan ritüellerde bazı süslü kapların kullanıldığı ve bu kapların ölen kişilerin mezarında onlarla birlikte gömüldüğü de bilinmektedir.⁷⁴⁶ Baal tapınımının bir parçası olan çapanın da kuyularda ve pınarlarda bulunması buraların da kutsal olduğunu göstermektedir.⁷⁴⁷

⁷³⁸ C. Gates, *Antik Kentler...*, s. 228.

⁷³⁹ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 19.

⁷⁴⁰ T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 65, 72, 79.

⁷⁴¹ KTU 1.79, KTU 1.80; D. Pardee, *Les Textes...*, s. 428-438.

⁷⁴² *bt qbš*; KTU1.79.8.

⁷⁴³ M. Yon, "Ugarit: History and Archaeology", *The Anchor Bible Dictionary*, 6, D. N. Freedman (ed.), New York, 1992, s. 704; T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 79.

⁷⁴⁴ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 33.

⁷⁴⁵ M. Yon, "Ugarit", s. 260; T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 79.

⁷⁴⁶ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 34.

⁷⁴⁷ T. J. Lewis *Family, Household...*, s. 80.

Kült faaliyetlerine kraliyet ailesi öncelikli olarak katılmıştır. Kült faaliyetleri tapınaklarda ve ayrıcalıklı vatandaşların cenaze törenlerinde gerçekleştirilmiştir. Belgelerin birçoğunda kral⁷⁴⁸ tebaasının iyiliği ve krallığının refahı için aracılık etmesinden dolayı tanrı(ça)ların önünde, insanların temsilcisi olarak bulunmaktadır.⁷⁴⁹ Yine kral, kurban uygulamasında da öncelikli kişidir.⁷⁵⁰

Kralın görev yaptığı bazı ritüeller, hükümdarı, krallığın koruyucusu olarak gösterirken, bazen de onu bir rahip, ilahi korumadan yararlanan ve tanrı ile krallık arasındaki aracı kişi olarak tanımlamıştır.⁷⁵¹ Diğer yandan krallar öldükten sonra ilahi varlıklar haline gelmişler, hanedanı ve krallığı gözetmeye devam etmişlerdir.⁷⁵²

Kral, saray ayinlerinde başrahiplik rolü üstlenmiştir. Sarayda gerçekleşen ritüeller ile tapınaklarda yapılanlar arasında bir ayrım söz konusudur. Sarayda yapılan ritüellerin amacı, kral tarafından temsil edilen monarşik düzenin meşruiyetini kutsallaştırmak ve onaylamaktır.⁷⁵³ Hatta ritüellerin başında kralın tanrı statüsünü vurgulayarak ve sonunda da onun bir insan olduğunu hatırlatmak için iki ayrı arınma ritüeli yapılmıştır.⁷⁵⁴

Kraliyet ritüellerinin dışında gerçekleşen ritüellere ait çok az metin bulunmaktadır.⁷⁵⁵ Bazı kraliyet ritüellerinin halka açık olduğunu varsaymak mümkündür. Örneğin KTU 1.40 numaralı belge bahsi geçen kurban ritüelinde katılımcı olarak kraliyet ailesi ve çeşitli yabancıların yanında, Ugarit vatandaşlarını da işaret eden erkek (*bn 'ugrt*) ve kadın katılımcıların (*bt 'ugrt*) olduğunu bildirmektedir. D. Pardee, bu ritüelin amacının, hem metinde adı geçen sosyal gruplar arasında hem de onurlandırılan insanlar ve tanrı(ça)lar (El ve ailesi) arasındaki birliği teşvik etmek olduğunu bildirmektedir.⁷⁵⁶

⁷⁴⁸ N. Wyatt, "Religion in...", s. 124-125.

⁷⁴⁹ Paolo Xella, "Aspects du "Sacerdoce" en Syrie ancienne: Remarques methodologiques et examen d'un cas particulier", *Numen*, 49/4, Leiden, 2002, s. 416; N. Wyatt, "Religion in...", s. 126.

⁷⁵⁰ D. Pardee, *Ritual and...*, s. 2.

⁷⁵¹ Marguerite Yon, "Stèles de pierre", *RSO VI: Arts et Industries de la Pierre*, M. Yon (ed.), 1991, Paris, s. 292-297

⁷⁵² J. P. Vita, "The Society...", s. 468.

⁷⁵³ N. Wyatt, "Religion in...", s. 128.

⁷⁵⁴ P. Xella, "Aspects du...", s. 416

⁷⁵⁵ D. Pardee, *Les Textes...*, s. 930; W. H. van Soldt, *The City...*, s. 249

⁷⁵⁶ D. Pardee, *Ritual and...*, s. 78; T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 77.

Bununla birlikte tapınağın idaresinden ve hizmetlerinden sorumlu kişiler *khnmm* olarak kaydedilen rahiplerdir.⁷⁵⁷ İdari içerikli metinlerden en az on iki rahip ailesi tespit edilmiştir. Üst rütbeli kült personelinin yer aldığı birliğin adı olan *rahipler çemberi* “*dr khnm*” toprağa sahip olabilen *yüksek rahip* (*rb khnm*) yönetimindeki rahipleri (*khnmm*) içermektedir. Ayrıca çeşitli görevleri yerine getiren *kutsanmış* veya *kutsal adamlar* (*qdsn*), *tapınak şarkıcıları* (*srm*) ve *mabedin su çekicileri* (*šb mqdš*) ile *kâhin* (*b'lm*), *hayvan sağlayıcılar* (*nqdm*),⁷⁵⁸ *arındırıcılar* (*mhlmm*), *büyücüler* (*mlhš*), *kutsal alanın su çekicisi* ve *zinciler* (*mšlm*) tapınak personeli arasındadır.⁷⁵⁹

1.4.1. Mezar ve Ölü Gömme Âdedleri

Ugarit, Minet-el Beida ve Ras İbn Hani’de yapılan kazılarda sarayların yanı sıra çoğu evin zemininde de⁷⁶⁰ aile mezarları keşfedilmiştir (Şekil 23).⁷⁶¹ Tonozlu mezar mimarisindeki bu yapıların sadece bir aile veya daha geniş bir sosyal grupla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Ancak evin zemininin ve mahzenlerin uzun süre kullanılması, mezarları teker teker değerlendirmeyi imkânsız kılmaktadır. Aynı zamanda bu mezarların kazılar başlamadan çok önce yağmalanmış olması (Şekil 24) onlar hakkında detaylı bilgi edinilmesine de engel teşkil etmektedir.⁷⁶²

Diğer yandan mezar yoğunluğunun en düşük olduğu bölge büyük evlerin bulunduğu kraliyet sarayı ve yanındaki konutlardır. Kraliyet sarayının yakınında 10.000 m²’den fazla bir alana yayılan büyük konutların yer aldığı bu alanda sadece 16 mezar yapısı vardır. Şehrin geri kalanındaki mezar yapılarının konut bölgelerine oranının planlı olduğu düşünülmektedir. Nitekim Aşağı Şehir’de (7000 m²) en az 31 ve Güney Yukarı Şehir’de (10.000 m²) 20’den fazla mezar olduğu tespit edilmiştir. Ugarit’te her evin bir mezara sahip olduğu öne sürülmesine rağmen, bazı evlerde hiç mezar yapılarının olmadığı, bazılarında ise bir veya iki mezar olduğu düşünülmektedir.⁷⁶³ Diğer yandan evlerin altında bulunan mezarlar, atalar kültürünün varlığına işaret

⁷⁵⁷ W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A primer...*, s. 20.

⁷⁵⁸ W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 140-141.

⁷⁵⁹ T. J. Lewis, “Family, Household...”, s. 77.

⁷⁶⁰ Jean-François Salles, “Rituel Mortuaire et Rituel Social à Ras Shamra/Ougarit”, *The Archaeology of Death in the Ancient Near East*, S. Campbell-A. Green (ed.), Oxford, 1995, s. 173-175; A. Caubet, V. Matoian, “Ougarit et l’Egée”, *RSO XI:Le pays d’Ougarit autour de 1200*, M. Yon-M. Sznycer-P. Bordreuil (ed.), 1995, Paris, 101-102; W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 141, 144.

⁷⁶¹ G. J. van Wijngaarden, “Ugarit”, *Use...*, s. 39; N. Wyatt, “Religion in...”, s. 109.

⁷⁶² G. Jan van Wijngaarden, “Ugarit”, *Use...*, s. 39, 66.

⁷⁶³ Sophie Marchegay, “The Tombs”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 208.

etmektedir.⁷⁶⁴ Ölen ataların gömülerinin ailenin yaşayan üyelerine yakın olması Ugarit ailelerin sıkı akrabalık bağlarının da kanıtıdır.⁷⁶⁵ Aynı zamanda birçok evin altına gömülmüş olan ölümlerin ailenin bir parçası olarak kalması için evler tapınım merkezi olarak da kullanılmıştır.⁷⁶⁶

Merhumların yaşayanların konutuna gömülmesi ailenin devamlılığını korumak fikri ile de açıklanmıştır. Öyle ki evin uzağında bir mezarlığa gömülen kişinin, öte dünyada yaşaması için ihtiyaç duyabileceği her şeyi ona sağlamak gerekmektedir. O ölümden sonraki dünyada, alıştığı dünyadaki herhangi bir şeyin eksikliğini yaşarsa, eski evine kızgın bir ruh olarak geri dönebilir ve yaşayanları rahatsız edebilirdi. Ancak ölen kişi eski evinde gömüldüyse, gömü yerindeki her şey yaşadığı zamanda olduğu gibi onun emrinde sayılmaktaydı.⁷⁶⁷ Bununla birlikte ölünün ruhunu teskin etmek amacıyla ölen atalara (*Rapa-uma*) düzenli yiyecek ve içecek sunumu yapılmıştır. Pek çok bilim insanı bu uygulamayı Ug. *marzihu*⁷⁶⁸ terimiyle tanımlamıştır. Ayrıca evin en büyük oğlu, babası adına bir tapınağa, soylarının belirtildiği bir amblemi (*ztr cmh*) ve babasının dikilitaşını (*skn ilibh*) adak olarak yerleştirme görevine sahiptir. Ölen kişinin oğlu bu faaliyetleri yaparken büyük tanrı(ça)lara yemek sunmuş ve bu yemeği kendisi yemiştir. Yine oğul, babası adına tapınaklarda tütsü yakarak ritüellere katılmıştır. Erkek evladın yanı sıra tüm aile üyelerinin kültlere katılma hakkı vardır. Ancak külte katılmama halinde tanrılara ulaşamamak ve aile bağından kopmak söz konusu olabilmektedir. Konut içi gömünün olduğu hane aynı zamanda bir anlamda ölümlerin hanesidir. Çünkü ölen ataların, torunlarının sosyal yaşamına bu şekilde dahil olduklarına inanıldığı düşünülmektedir.⁷⁶⁹ En büyük oğulun yetişkinliğe ulaştıktan sonra kendi hanesini kurduğu, babasının ölümünden sonra, ailenin yaşayan ve ölü üyeleri arasındaki bağı korumak için atalarının evine geri döndüğü durumlar da bulunmaktadır.⁷⁷⁰

⁷⁶⁴ J. P. Vita, "The Society...", s. 482-83.

⁷⁶⁵ Büyük evlerin yer aldığı şehir merkezinde 16, Güney Şehir açmasında 14, Güney Yukarı Şehir açmasında 20'den fazla ve Aşağı Şehir'de 31 mezarın olduğu tespit edilmiştir.; S. Marchegay, "The Tombs...", s. 208-209.

⁷⁶⁶ T. J. Lewis, "Family, Household...", s. 61.

⁷⁶⁷ J. David Scholen, *The House...*, s. 38.

⁷⁶⁸ Mezopotamya'daki *kispu*'ya benzerdir. *kispu* için bkz. Akio Tsukimoto, *Untersuchungen zur Totenpflege (kispum) im alten Mesopotamien*, AOAT 216, Kevelaer, Germany, 1985.

⁷⁶⁹ J. D. Scholen, *The House...*, s. 343-346

⁷⁷⁰ Jean-Francois Salles, "Deux nouvelles tombes de Ras Shamra", *RSO III: Le Centre de la ville: 38e-44e Campagnes* (1978- 84), M. Yon (ed.) Paris, 1987, s. 160; J. D. Scholen, *The House...*, s. 347.

Diğer yandan çok sayıdaki konut mezarın ortak özelliği, üzeri düzensiz levhalarla örtülmüş bindirmeli tonoz mimarisinde yapılmış olmalarıdır.⁷⁷¹ Mezarların bazen dikdörtgen bir oda, bazen de ikincil oda şeklinde tonozlu mezarlar şeklinde yapıldığı ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlara zemin kat seviyesinden inen bir merdivenle ulaşılmaktadır.⁷⁷² Bazı durumlarda mezara girişler evin dışından sağlanmıştır. Dışarıdan girişli yapılarda her zaman evde bir mezar yapısı ile karşılaşmıştır (Şekil 25)⁷⁷³ Konut içi gömü uygulamasının yanı sıra şehrin dışında henüz keşfedilmemiş mezarlık alanlarının da olduğu düşünülmektedir.⁷⁷⁴

Mezar hediyeleri önemli bir buluntu grubunu oluşturmaktadır. Çömlekler cenaze törenlerinde popüler bir mezar hediyesidir. Bir diğer mezar hediyesi grubu da kaselerdir (Şekil 26). Kazılar esnasında Minet el-Beida ve Ras Şamra'da ortaya çıkarılan, tüm Mykenai (Myken) kaselerinin yarısından fazlasının bir mezardan çıkması, bu kapların cenaze töreninde önemli bir işlevi olduğunu düşündürmektedir. Ugarit ve liman bölgelerindeki mezarların tamamına yakınının yağmalanmış olması ölen kişilerin servetlerine göre bir sınıflandırmaya tabi tutulup tutulmadığını öğrenmeyi engellemektedir.⁷⁷⁵

Konut içi ölü gömme uygulamasının yanı sıra küp-kavanoz içine yani *urne tipi gömü* uygulamasına da rastlanılmıştır. (Şekil 27)⁷⁷⁶ Söz konusu gömü şekli belgelerde Baal Mitolojisi'nde⁷⁷⁷ ve Aqhat Efsanesi'nde “karanlık bir yere (?), bir kavanoza gömer” ifadesinde de açıklanmaktadır.⁷⁷⁸ Bununla birlikte yaygın olarak kabul edilen görüşün aksine yerel bağlamda düzenli bir ölü gömme tekniğine ve ölü kültürüne dair hiçbir arkeolojik ize rastlanmamıştır.⁷⁷⁹ Yas ritüellerine ilişkin kanıtlar yalnızca edebi metinlerden gelmektedir.⁷⁸⁰

⁷⁷¹ O. Callot, *Une Maison...*, s. 66.

⁷⁷² W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 144.

⁷⁷³ S. Marchegay, “The Tombs”, s. 209.

⁷⁷⁴ W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 144.

⁷⁷⁵ G. J. van Wijngaarden, “Ugarit “, Use...”, s. 67-70.

⁷⁷⁶ David Ilan, “Mortuary Practices at Tel Dan in the Middle Bronze Age: a Reflection of Canaanite Society and Ideology”, *Archaeology of Death in the Ancient Near East*, Stuart Campbell, Anthony Green (ed.), Oxford, 1995, s. 136.

⁷⁷⁷ ANET: 139.

⁷⁷⁸ J. F. Salles, “Rituel Mortuaire...”, s. 171; D. Ilan, “Mortuary Practices...”, s. 136.

⁷⁷⁹ K. van der Toorn, *Family Religion...*, s. 161.

⁷⁸⁰ KTU 1.6i 2-8; KTU 1.15 vi 11-25; W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 144.

Ras Şamra Arşivi'nde ortaya çıkarılan dini içerikli belgeler incelendiğinde bunların özellikle İsrail dini geleneklerini önemli ölçüde etkilediğinin ortaya konması açısından Ugarit dini, dikkat çekicidir.⁷⁸¹

1.5. Ugarit Mitolojisi

Bir yönüyle de toplumsal yaşamın ifade edilme şekli olan mitolojik hikayeler, halkın gerçek kaygılarının ve düşüncelerinin bir yansımasıdır.⁷⁸² Aynı zamanda bu hikayeler ait oldukları toplumun kimliği, talepleri ve halkın genel yaşamı hakkında birer bilgi kaynağıdır. Ancak söz konusu Ugaritçe mitolojik belgelerin birçoğu kırıktır. Bu belgeler arasında paralelliklerin olduğu durumlar dışında, eksik satırların içeriği belirsizdir.

Ele geçen Ugaritçe edebi belgeler üç grup altında sıralanmaktadır. İlk sırada en geniş grubu oluşturan, tanrı Baal'ın serüvenleri, becerdiği işler ve bu tanrının Kenan panteonundaki diğer tanrı(ça)larla olan ilişkileriyle ilgili "Baal Mitosları" yer almaktadır. İkinci grubu oluşturan mitos, Hubur kralı Keret ile ilgili "Keret Efsanesi"dir.⁷⁸³ Üçüncü ve son grubu ise başka bir efsanevi kral olan Danel'in oğlu "Aqhat'ın Öyküsü" oluşturmaktadır.⁷⁸⁴

Bu belgelerden ilki Baal Mitosları'na ilişkin altı tableti içermektedir. Bahsi geçen tabletler, 1930 ile 1933 yılları arasında yapılan kazılarda Baal ve Dagan'a ait olduğu düşünülen Yukarı Şehir'deki iki tapınak arasında yer alan ve "Baş Rahip Kütüphanesi" olarak adlandırılan yerde ele geçmiştir.⁷⁸⁵ Ele geçen tabletlerde kral II. Niqmaddu'nun sarayında görevli kâtip Ilumilku'nun mührü bulunmaktadır. Dolayısıyla bu belgelerin kralın taht yıllarına tekabül eden MÖ 1325 ile 1250 yılları arasındaki döneme tarihlendiği düşünülmektedir.⁷⁸⁶ Gaster'a göre, Baal Mitosu sonbahar mevsiminde düzenlenen bir festivaldeki kült efsanesidir. Bununla birlikte aynı yerde ele geçen ve kült metni olarak değerlendirilmeyen Aqhat Efsanesi, Baal Mitosu'nun daha çok Ugarit destan geleneğinin bir parçası olarak yorumlanması gerektiğine işaret

⁷⁸¹ N. Wyatt, "Religion in...", s. 124, 105.

⁷⁸² N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 14.

⁷⁸³ Bu edebi metin, Gilgamiş Destanı'na benzer biçimdedir.; Samuel Henry Hook, *Ortadoğu Mitolojisi*, (çev. Alâeddin Şenel), Ankara 2015, s. 112.

⁷⁸⁴ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 113.

⁷⁸⁵ Allan Rosengren Petersen, *The Royal God: Enthronement Festivals in Ancient Israel and Ugarit?*, England, 1998, s. 81.

⁷⁸⁶ Tilde Binger, *Asherah: Goddesses in Ugarit, Israel and the Old Testament*, England, 1997, s. 37.

etmektedir. Ayrıca Baal Mitosu'nun sarayda okunduğu hatta bir okul metni bile olabileceği de öne sürülmüştür.⁷⁸⁷

Baal Mitosları'nda, baştan sona ilgi odağı El'in tahtıdır.⁷⁸⁸ Bu anlatının gerçek kahramanı olan Baal, taht için sürekli mücadele eden bir kahraman olarak sergilenmiştir. Ayrıca o, tanrıların en güçlüsü olup, yağmur ve bereket getiren, kral ve bir savaşçı olarak tasvir edilmiştir.⁷⁸⁹ Krallığını güvence altına almak için öncelikle Yam ve Mot ile mücadele etmiştir.⁷⁹⁰ Baal'ın bu mücadeleleri aslında insan yaşamı için hayati önem taşıyan yağmur ve kuraklığın da ifade edilme şeklidir. Böylece bu öykü bize, insan ırkı için hayati önem taşıyan belirli iklimsel koşulların, insan etkisinin ötesinde olduğunu ifade etmektedir.⁷⁹¹ Dolayısıyla yağmurun Ugarit'in tarım ekonomisi üzerindeki rolü vurgulanmıştır. Hatta Baal'ın Yam'a karşı kullandığı silahların, yağmurların habercisi olan Baal'ın yıldırımını temsil ettiği düşünülmektedir. Baal ve Mot'un hikayesinde de Baal'ın hayata dönüşü, uzun bir kuraklık döneminden sonra yağmurların geri dönüşüyle bağlantılıdır.⁷⁹² Diğer iki tablet Baal'ın krallığının sembolü olan bir sarayın yapılma sürecini anlatmaktadır. Son iki tablet ise Baal'ın Mot ile yüzleşmesini konu edinmiştir.⁷⁹³

İkinci ve üçüncü grubu oluşturan Keret ve Aqhat efsaneleri Baal Mitosları'nın aksine insan davranışlarını ele almışlardır. Bu mitoslar insanlarla tanrılar arasındaki ilişkinin yanı sıra insanlığa ilişkin ahlaki ve öğretici yönlerini de barındırmaktadırlar. Aynı zamanda bu efsaneler kral figürünü merkeze alan sosyal hayata ilişkin birer bilgi kaynağıdır.⁷⁹⁴

⁷⁸⁷ A. R. Petersen, *The Royal...*, s. 72, 41, 79, 80-81.

⁷⁸⁸ N. Wyatt, "Religion in...", s. 119.

⁷⁸⁹ Mark S. Smith, Wayne Pitard, *The Ugaritic Baal Cycle: Volume II, Introduction with Text, Translation and Commentary of KTU/CAT 1.3-1.4*, 114, Supplements to Vetus Testamentum, Brill, Leiden-Boston, 2009, s. 57.

⁷⁹⁰ Richard J. Clifford, "Cosmogonies in the Ugaritic Texts and in the Bible", *Orientalia Nova Series*, 53/2, Roma, 1982, s. 183.

⁷⁹¹ A. R. Petersen, *The Royal...*, s. 81.

⁷⁹² M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 57.

⁷⁹³ A. R. Petersen, *The Royal...*, s. 82.

⁷⁹⁴ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 28.

1.5.1. Baal Mitosları

1.5.1.1. Baal ile Sular Mitosu

Baal'ın serüvenlerinin ilki Baal ile Sular Mitosu olarak bilinmektedir. Bu mitosta baştanrı El, tanrı(ça)lar arasından Yam'ı kral olarak tahta çıkarmıştır.⁷⁹⁵ Anlatıya göre, Baal ile Yam kavgalıdır. Yam, habercilerini⁷⁹⁶ tanrı(ça)lar meclisine ve El'e Baal'ı istediğini iletmeleri için göndermiştir.⁷⁹⁷ Yam'ın habercilerini gören tanrı(ça)lar (Baal hariç), korkakça başlarını dizlerinin üzerine indirmişlerdir.⁷⁹⁸ Haberciler, efendilerinin talimatlarına uygun şekilde El ve tanrı(ça)lar topluluğuna her zaman gösterdikleri saygıyı göstermeyerek isteklerini ayakta dile getirmişler ve Baal'ı istemişlerdir.⁷⁹⁹ El ise onlara “*Senin kölen sonsuza dek Baal,⁸⁰⁰ sana teslim edilecek*” şeklinde cevap vermiştir. Baal tanrı(ça)ları korkaklıklarından dolayı azarlamış ve elindeki sopayı habercilere vurmak için uzandığı sırada Anat (sağ) ve Aşerah (sol) ellerini tutarak ona engel olmuşlardır.⁸⁰¹ *Kôtaru Kasis*, Baal'a düşmanını vurması için iki silah yapmış ve bu iki silahın birinin adını *yağruş* (avlayıcı) diğeri *aymur* (kargı-topuz türü silah) olarak isimlendirilmiştir.⁸⁰² Baal, *yağruş* silahıyla Yam'ın omuzuna vurmuş ancak Yam çökmemiş, Baal daha sonra *aymur* ile Yam'ın tacına vurarak onu yere düşürmüştür. Ardından Baal, eklemleri titreyen ve bedeni buruşan Yam'ı sürükleyip yere yatırmıştır. Anat ve Aşerah, Baal'a Yam'ın artık onun tutsağı olduğunu söyleyerek onu yok etmesine mâni olmuşlardır.⁸⁰³ Böylece Baal, Yam'ın canını bağışlamıştır. Nitekim *Kôtaru Kasis* yaptığı silahlarla Baal'ın egemenliği ele geçirmiştir. Mitosun başka bir versiyonunda, Baal'ın düzensizlik ve kaos güçlerini yenilgiye uğratışı ve yedibaşlı ejder Lotan'ı öldürüşü anlatılır.⁸⁰⁴

⁷⁹⁵ N. Wyatt, “Religion in...”, s. 132.

⁷⁹⁶ Ugarit mitolojisinde tanrılar “cennette” birlikte yaşadıkları tasavvur edilmez. Onlar daha ziyade dünyanın farklı yerlerinde özellikle de dağlarda yaşamışlardır. Ayrıca tanrıların bir ilahi meskenden diğerine ulaşmak için önemli yolculuklar yapması gerekir. Nitekim aralarındaki iletişim haberciler aracılığıyla sağlanmıştır.; M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 43.

⁷⁹⁷ ANET:130.

⁷⁹⁸ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 99-100; John C. L. Gibson, *Canaanite Myths and Legends*, Edinburgh, 2004, s. 41;

⁷⁹⁹ Marvin H. Pope, *El in the Ugaritic Texts*, Brill, Leiden-Boston, 1955, s. 28; ANET: 130.

⁸⁰⁰ Frank Moore Cross, “Prose and Poetry in the Mythic and Epic Texts from Ugarit”, *Harvard Theological Review*, 67/1, Cambridge, 1974, s. 11

⁸⁰¹ M. H. Pope, *El in...* s. 28; J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 42.

⁸⁰² M. S. Smith, Simon B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 103.

⁸⁰³ J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 44.

⁸⁰⁴ Bu noktada mitos Tiamat'ın Marduk tarafından öldürülüşünü işleyen Akad mitosundan etkilenmiştir.; S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 113-115.

1.5.1.2. Anat'ın Baal'ın Düşmanlarını Öldürüşü

Bu öykü Baal'ın Yam'ı yenilgiye uğratışı mitosuyla ilgilidir. Baal'ın kız kardeşi Anat, Baal'ın kazandığı zaferi kutlamak için Saphon Dağı üzerinde bulunan sarayında büyük bir şölen hazırlatmıştır. Hazırlanan ve süslenen Anat, sarayın kapılarını kapatmış ve Baal'ın tüm düşmanlarını öldürmüştür. Böylece Anat dizlerine dek kan gölüne bulanmıştır.⁸⁰⁵ Sonrasında kendini temizleyerek güzelleştirmiştir.⁸⁰⁶

1.5.1.3. Baal için Bir Ev Yapılışı

Baal'ın, Yam'ı yenilgiye uğrattıktan sonra diğer tanrı(ça)lar gibi kendine değerli taşlardan bir saray yapılmasının hikayesidir.⁸⁰⁷ Baal, Yam'ı yenerek tanrı(ça)lar arasında kral mertebesine yükselmiştir.⁸⁰⁸ Aşerah'ın tüm çocuklarının ev sahibi olması, Baal'ın kendine uygun bir eve sahip olmaması tanrının canını sıkmaktadır. Baal, habercilerini (Gapn ve Ugar) Anat'a göndermiştir. Haberciler Anat'ı, Baal'ın onu Saphon Dağı'na davet ettiğini dile getirmişlerdir. Anat hemen Baal'ın yanına varmış ve tanrının sarayı olmadığı için yakardığını duymuştur. Bunun üzerine Anat: “*Bana kulak verecek, babam Boğa El, kendi iyiliği için beni dinleyecek! Çünkü onu bir kuzu gibi yere düşüreceğim, ak saçlarını kanla akitacağım, sakalının ağarmış saçlarını kanla; Baal'a tanrılar gibi bir ev, Aşerah'ın çocukları gibi bir saray vermedikçe*” diyerek bir tepki vermiştir. Anat ayağını yere vurmuş ve yer sarsılmıştır. Sonrasında El'e doğru yola çıkmış⁸⁰⁹ tanrı El iç odasından⁸¹⁰ Anat'ın bağırıışlarını duymuştur.⁸¹¹ Anat: “*Boğa El benimle ilgilenecek, onu (elbette) kuzu gibi yere sürükleyeceğim. Ak saçlarını kanla [akitacağım], sakalının gri saçları [kanlı], eğer Baal'a tanrılar gibi bir ev vermezse...*” diyerek, Baal'ın durumunu iletirken saldırgan bir tavır takınmıştır. El tehditlere rağmen olumsuz bir yanıt verdiği anlaşılmaktadır.⁸¹² Saphon Dağı'na geri dönen Anat, Baal ile beraber ikinci bir plan yapıp ve Aşerah'ın yardımını almayı düşünmüşlerdir. Ardından habercileri, Kôtaru Kasis'e Aşerah için altın ve gümüşten hediyeler yapması için

⁸⁰⁵ Bu öykü Hathor'un Re'nin düşmanlarını öldürüşü öyküsüyle benzerdir.; S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 115-116.

⁸⁰⁶ M. S. Smith ve W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 1.

⁸⁰⁷ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 116-117.

⁸⁰⁸ N. Wyatt, “Religion in...”, s. 118.

⁸⁰⁹ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 2, 74, 326.

⁸¹⁰ Bu iç oda “yedi oda/kapalı alanlara sekiz giriş” olarak ifade edilmesi bu yerin, tanrının evinin en iç kısmında olduğunuvurgulamasından kaynaklanmaktadır. Bu iç odanın El'in taht odası mı yoksa özel odası mı olduğu hususu net değildir. Genellikle halka açık bir odadan ziyade yatak odası gibi özel bir odayı kastettiği düşünülmektedir.; M. S. Smith, Wayne Pitard, s. 342.

⁸¹¹ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 342.

⁸¹² J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 52.

göndermişlerdir. Kôtaru tarafından hemen hazırlanan hediyeler Baal ve Anat tarafından Aşerah'a takdim edilmiş ve beraberinde isteklerini de dile getirmişlerdir.⁸¹³ Aşerah, Tanrı El'e gitmeyi kabul ederek gümüş takılarını takmış ve eşeğin sırtına binip⁸¹⁴ ardından da Tanrı El'e doğru yola çıkmıştır.⁸¹⁵ El'in sarayına vardığında ona hürmet etmiş⁸¹⁶ ve El'e yakararak Baal'ın tanrı(ça)lar gibi bir ev isteğini dile getirmiştir.⁸¹⁷ El, Aşerah'a: “*Baal için dağlardan bol gümüş, tepelerden altın sana bol gümüş getirsin, en seçkin altın, en iyi cevher size getirilsin. Ve gümüş ve altından ev yap, en saf lapis lazuli taşından ev yap*” demiştir. Böylece Tanrıça ev iznini almış ve bu izni almasıyla Baal'ın hediyelerini kabul ederek üzerine aldığı yükümlülüğü başarıyla yerine getirmiştir.⁸¹⁸

Evi yapmak için zanaatçı tanrı Kôtaru Kasis gelmiştir. Baal, Saphon'un ortasına binlerce dönüm alanı kaplayacak şekilde⁸¹⁹ hızlıca bir saray inşa edilmesini istemiştir.⁸²⁰ Kôtaru ise tanrının evine pencere yapacağını da söylemiştir.⁸²¹ Ancak Baal, sarayında pencere yapılmasını cariyelerinin Yam tarafından gözetlenmesini istemediği için kesin bir dille reddetmiştir.⁸²² Baal'ın inşa edilen evine şimşek, gökgürültüsü ve yağmur gönderebileceği kadar büyüklükte bir pencere yerleştirmiştir. Gök gürlemeleri üzerine düşmanları ormana kaçmış ve o da tahtına oturmuştur. Baal, saray tamamlandıktan sonra bunu tüm yakınlarıyla kutlamak üzere tanrı(ça)lara büyük bir ziyafet vermek için hazırlık yapmıştır.⁸²³ Boğalar, besili koçlar, buzağular, koyunlar ve kuzular kesilmiş, şaraplar hazırlanmıştır.⁸²⁴ Aşerah'ın yetmiş çocuğu olan kardeşlerini davet etmiştir.⁸²⁵ Ancak ölümler diyarının tanrısı Mot, Baal'ın otoritesini tanımadığı için ziyafete

⁸¹³ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 2, 463.

⁸¹⁴ Burada belirtmek gerekir ki tanrıça Aşerah, Ugarit panteonunda bir noktadan diğerine hareket etmek için dışarıdan yardıma ihtiyaç duyan tek tanrıçadır. Diğer tanrılar yüzlerini gitmek istedikleri yere çevirir ve giderler. Ancak Aşerah'ın bir eşeğin üzerinde, ağırbaşlı bir şekilde bir hizmetkarın önderliğinde gittiği anlatılır. Bu durum kendi başına hareket edememesinden kaynaklı olmayıp daha çok kendi statüsündeki bir tanrıçaya yakışmadığı için onun yüksek rütbesi ile ilgilidir.; T. Binger, *Asherah Goddesses...*, s. 74.

⁸¹⁵ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 126; J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 59.

⁸¹⁶ T. Binger, *Asherah Goddesses...*, s. 76.

⁸¹⁷ R. J. Clifford, “Cosmogonies in...”, s. 196.

⁸¹⁸ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 81, 554.

⁸¹⁹ ANET: 134.

⁸²⁰ J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 62.

⁸²¹ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 132-133; R. J. Clifford, “Cosmogonies in...”, s. 196.

⁸²² ANET: 134.

⁸²³ R. J. Clifford, “Cosmogonies in...”, s. 191- 197.

⁸²⁴ J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 63.

⁸²⁵ M. S. Smith- S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 134; M. S. Smith-W. T. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 83.

gelmemiştir.⁸²⁶ Bu kutlamada Tanrı Baal, evini gümüşten ve altından inşa ettiği için övünmüş ve kendini tüm tanrı(ça)lardan üstün ilan etmiştir.⁸²⁷

1.5.1.4. Baal ile Mot Mitosu

Baal mitoslarından günümüze ulaşan en uzun hikaye Baal'ın Mot ile olan mücadelesidir.⁸²⁸ Baal ve Mot arasındaki mücadeleyi konu edinen mitolojik belgeler genellikle mevsimsel bir efsanenin parçası olarak yorumlanmaktadır.⁸²⁹ Kuraklık ve yağış arasındaki çatışma bu öykünün temel unsuru olarak verilmiştir.⁸³⁰ Burada mevsimlerin değişimi olarak Baal, ilk yağmurların düştüğü sonbaharı, Mot yağışsız ve kurak olan yaz mevsimini sembolize etmektedir.⁸³¹ Öykü, Baal'ın Mot'a⁸³² haraç vermeyi reddetmesi üzerine⁸³³ Baal'ın habercilerini Mot'un yeraltındaki meskenine göndermesiyle başlar.⁸³⁴ Baal habercilerini dikkatli olmaları konusunda uyarılmış ancak haberciler bir tehdit mesajıyla dönmüşlerdir. Bu tehdit karşısında Baal, Mot'a daha ılımlı bir yanıt göndermiş, bu Mot'un hoşuna gitmiştir.⁸³⁵ Mot daha sonra Baal'ı yemeğe davet etmiş ve bunun üzerine Baal yeraltı dünyasına inmiş⁸³⁶ Mot tarafından öldürülmüştür.⁸³⁷ Daha sonra haberciler El'in yanına gittiklerinde Baal'ı yerde düşmüş şekilde bulduklarını ağlayarak söylemişlerdir.⁸³⁸ Bu haber üzerine El tahtından inerek Baal için ağıtlar yakmış,⁸³⁹ Anat hemen Baal'ı aramaya çıkmış ve onu yerde yatarken bulmuştur.⁸⁴⁰ Anat, Şapaş'ı çağırarak Baal'ı omzuna koymasını söylemiş ve onu Saphon'daki evine ağlayarak gömmüştür. Baal'ın anısına 70 manda, 70 sığır, 70 koyun yine 70 geyik ve dağ keçisini adak olarak kesmiş,⁸⁴¹ tanrı onuruna büyük bir yemek vermiştir. Baal'ın yeryüzünden yokluğu yedi yıl sürmüştür ve bu sürede ülke kuraklık ve kıtlık geçirmiştir. Bu geçen zamanda acısı dinmeyen Anat, (*ineğin yüreği buzağısı için,*

⁸²⁶ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 3.

⁸²⁷ ANET: 134.

⁸²⁸ R. J. Clifford, "Cosmogonies in...", s. 193.

⁸²⁹ U. Cassuto, "Baal and...", s. 77.

⁸³⁰ O. Wikander, *Drought, Death...*, s. 81.

⁸³¹ Theodor H. Gaster, "Ba'al Is Risen...": An Ancient Hebrew Passion-Play from Ras Shamra-Ugarit", *Iraq*, 6/2, Cambridge, 1939, s. 109.

⁸³² ANET: 135.

⁸³³ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi...*, s. 116-117.

⁸³⁴ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 42.

⁸³⁵ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi...*, s. 118-119.

⁸³⁶ N. Wyatt, "Religion in...", s. 132.

⁸³⁷ Theodor H. Gaster, "Ugaritic Mythology", *JNES*, 7/3, Chicago, 1948, s. 185; John A. Emerton, "A Difficult Part of Mot's Message to Baal in the Ugaritic Texts", *Australian Journal of Biblical Archaeology*, Sdney, 2011, s. 51.

⁸³⁸ ANET:139.

⁸³⁹ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 118-119.

⁸⁴⁰ ANET:139.

⁸⁴¹ ANET:139; M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 151-152.

koyunun yüreği kuzusu için neyse Anat'ın yüreği de Baal için öyledir) Mot'la karşılaşmış ve Mot onun yakarışına yanıt olarak⁸⁴² “*güzel yere, bozkır diyarına vardım, ölüm diyarında güzel bir alanda. Kudretli Baal'a yaklaştım*”⁸⁴³ *en güçlü Baal'ı ağzımda kuzu gibi yaptım*⁸⁴⁴ *bir oğlak gibi nefes boruma götürdüm*⁸⁴⁵ şeklinde bir cevap vererek onu nasıl öldürdüğünü anlatmıştır. Buna çok sinirlenen Anat, Mot'u kılıcıyla parçalamıştır.⁸⁴⁶ Onu ateşte yakmış, harmanıya savurarak el değirmeni ile onu öğütmüş, kuşlarsa kalıntılarını yemiştir.⁸⁴⁷

Baal'ın boş kalan tahtına El, Aşerah'ın oğullarından birini kral yapmayı teklif etmiş ve Aşerah'ın oğlu Aştar tahta oturmuştur.⁸⁴⁸ Ancak ayakları tabureye uzanmayan ve başı yukarıya değmeyen Aştar, burada hüküm süremeyeceğini anlayarak tahtan inmiştir. El rüyasında Baal'ın yaşadığını görmüş ve sevinçle uyanmıştır. Bir süre sonra Baal tekrar canlanmış⁸⁴⁹ ve Mot ile yeniden karşı karşıya gelmiştir. İki tanrının birbirleriyle göğüs göğüse savaşıması bir tür kozmik güreş maçı olarak tanımlanmaktadır. Hatta her birinin farklı hayvan türlerine benzetildiği “*Su aygırları gibi birbirlerine bakıyorlar. Mot güçlü, Baal güçlü. Manda gibi birbirlerine saldırıyorlar. Mot güçlü, Baal güçlü. Yılanlar gibi birbirlerini ısırırlar. Mot güçlü, Baal güçlü. Koşucular gibi dövüşüyorlar. Mot düşüyor, Baal düşüyor*”⁸⁵⁰ ifadesinden anlaşılmaktadır. Sonrasında Şapaş onları ayırmış ve uzlaşmaya varmışlardır.⁸⁵¹

1.5.1.5. Hadad Mitosu

Baal'ın, gökgürültüsü-şimşek karakterini sembolize eden formu Hadad olarak adlandırılmıştır. Bu mitos Baal'ın ölüşü ve Anat'ın onu aramaya çıkış öyküsünün başka bir versiyonudur.⁸⁵² Mitosa göre, Aşerah ve Yarık, hizmetçi kızları Baal'ın saldırdığı canavar varlıklara karşı yardımını dilemek üzere El'e göndermişlerdir. El onlara ıssız bir yere gidip saklanmalarını ve burada yaban öküzlerine benzeyen hayvanları

⁸⁴² R. J. Clifford, “Cosmogonies in...”, s. 194.

⁸⁴³ M. S. Smith, W. Pitard, *The Ugaritic...*, s. 721.

⁸⁴⁴ U. Cassuto, “Baal and...”, s. 82.

⁸⁴⁵ J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 76-77.

⁸⁴⁶ Wilfred F. Albright, “Anath and the Dragon”, *BASOR*, S. 84, Chicago, 1941, s. 15.

⁸⁴⁷ ANET: 140; A. S. Kapelrud, “Baal and Mot in the Ugaritic Texts”, *IEJ*, 1963, 13/2, s. 127; Samuel E. Loewenstamm, “The Killing of Mot in Ugaritic Myth”, *Orientalia*, Nova Series, 41/3, Australia, 1972, s. 379; M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 155-156;

⁸⁴⁸ N. Wyatt, “Religion in...”, s. 132.

⁸⁴⁹ T. H. Gaster, “Ugaritic Mythology”, s. 190, 194, 185.

⁸⁵⁰ CAT 1.6 VI 16-22; O. Wikander, *Drought, Death...*, s. 72.

⁸⁵¹ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 118-119.

⁸⁵² Bu mitos aynı zamanda, Tammuz'un yeraltı dünyasında gidişi ve İhtar'ın da onu kurtarmak için oraya inişi üzerine olan Sumer-Akad mitosunun bir yansımasıdır.; S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 121.

doğurmalarını söylemiştir. Hadad ise bunları görerek avlayacaktı. Hizmetçi kızlar El'in dediğini yapmış ve Hadad onları avlamıştır. Bu av onun başını belaya sokmuş hayvanlar onu yakalamıştır. Bataklığa bırakılan Hadad yedi yıl boyunca çamura batmış bir şekilde kalmış ve ortalarda görünmemiştir. Hadad'ın yokluğu sırasında yeryüzünün düzeni bozulmuştur. Kardeşleri ise onu arayarak bulmuşlardır.⁸⁵³ Diğer taraftan oldukça hasarlı bir başka metne göre, Hadad çölde iki gizemli varlıkla karşılaşmış ve ölmüştür.⁸⁵⁴

1.5.1.6. Anat ile Yaban Öküzü Mitosu

Baal'la ilgili bir diğer mitos, Anat ile sevişip ve ondan doğan bir oğula babalık yapmasının anlatıldığı hikayedir. Bu hikâyede Baal'ın "doğurganlık tanrısı" rolü vurgulanmıştır.⁸⁵⁵ Hikâyeye göre, Tanrıça Anat, Baal'ın nerede olduğunu soruşturur. Onun avlanmak için çıktığını öğrenen tanrıça arkasından giderek onu bulur. Baal, Anat'a tutulmuş ve o inek biçimindeki Anat ile çiftleşmiştir.⁸⁵⁶ Bölüm Anat'ın "*Baal'ın yaban öküzü bir oğlu oldu bulutların binicisine bir yabanıl öküz doğdu;*" kudretli Baal bundan hoşnut oldu" sözleriyle biter.⁸⁵⁷

1.5.2. Keret Efsanesi

Ugarit ülkesinde 1930 ve 1931 yıllarında yapılan kazılarda araştırmacılar tarafından, *k-r-t* ismiyle adlandırılan bir destanın üç kil tablete ait parçaları bulunmuştur. Bir kral hakkında olduğu anlaşılan⁸⁵⁸ ve kimliği bilinmeyen bir kahramana ait olan bu tabletler hikâyenin tarihsel değerini şüpheli kılmaktadır.⁸⁵⁹ Diğer yandan Ugarit kralı III. Niqmaddu'nun, bu hikâyeyi kendi tahtını yüceltmek için Hubur kralı Keret'i tanrılaştırılmış bir ata kabul ederek⁸⁶⁰ kraliyet kâtibi Ilimilku'ya yazdırmış olabileceği düşünülmektedir.⁸⁶¹

Mitosa göre Hubur kralı Keret, birbiri ardına yedi karısını,⁸⁶² çocuklarını ve sarayını yitirmenin acısı içindedir.⁸⁶³ Evi yıkılan kral, gizli bir odaya girerek ağlamıştır.

⁸⁵³ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 120-121.

⁸⁵⁴ N. Wyatt, "Religion in...", s. 118.

⁸⁵⁵ N. Wyatt, "Religion in...", s.118.

⁸⁵⁶ Peggy L. Day, Anat: Ugarit's "Mistress of Animals", *JNES*, 51/3, Chicago, 1992, s. 183-184.

⁸⁵⁷ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 186; S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 121.

⁸⁵⁸ ANET:142.

⁸⁵⁹ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 28.

⁸⁶⁰ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s.122.

⁸⁶¹ N. Wyatt, "Religion in...", s. 127-128.

⁸⁶² J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 23.

⁸⁶³ H. L. Ginsberg, W. F. Albright-Elimelech, "The Legend of King Keret: A Canaanite Epic of the Bronze Age", *BASOR*, 2/3, Chicago, 1946, s. 9.

O kadar çok ağlamıştır ki yatağı ağlamasıyla kabarmış ve ağlarken uyuyakalmıştır. Rüyasında El'i görmüş ve El'e kendisine nesil vermesi için yalvarmıştır.⁸⁶⁴ Tanrı El, ona yas tutmaya son vermesini, yıkanıp kokulu yağlar sürünmesini ve kendisine kurban sunmak üzere yüksek bir kuleye çıkmasını buyurmuştur. Daha sonra Kitab-ı Mukaddes'te de anılan ve Edom (Udom) kenti olduğunu ileri sürülen kente saldırı hazırlamasını istemiştir.⁸⁶⁵ Ayrıca El, kendisine çocuk doğurabilecek güzel bir prensesin gelin olarak geleceğini Keret'e bildirmiştir. Keret daha sonra rüyadan uyanmış ve gördüklerini gerçeğe dönüştürmek için harekete geçmiştir.⁸⁶⁶ Aşerah'a "*Hurriya'yı evime alırsam, iki kat gümüş veririm, üç katını da altın*" şeklinde adakta bulunmuştur.⁸⁶⁷ Ardından Udom'a doğru yürümüştür.⁸⁶⁸ Keret yedinci gün, gündeğümde Udom'a varınca Kral Papil ona sonsuza dek vasallık, cariyeler, altın ve dostluk teklif etmiştir. Ayrıca sarayından Udom'dan uzak durmasını söylemiştir. Ancak Keret, tüm hediyeleri reddederek kızı Hurriya'yı ona vermesini istemiş⁸⁶⁹ ve Papil'i ikna etmiştir. Keret ile Hurriya'nın evliliği Ugarit'in tüm tanrı(ça)ların katıldığı büyük bir şölenle kutlanmıştır. Tanrı El, Keret'i başından bir kupa şarap dökerek kutsamış ve kendisine yedi oğlan çocuğu ve yedi kız çocuğu vereceğine dair söz vermiştir:⁸⁷⁰ "*Aldığın eş ey Keret, evine götürdüğün eş, sana yedi ve muhakkak sekiz oğul doğuracak. [...] Ve yakında size kızları doğuracak... [...] Titmanat kızını doğuracak [...] En küçüğünü ilk doğan ilan edeceğim.*"⁸⁷¹ Keret'in ardılı olarak tahta çıkacak oğullarından birini hükmetme niteliklerine sahip olabilmesi için tanrıça Aşerah ve Anat emzirecektir.⁸⁷²

Keret, Udom yolunda Aşerah'a verdiği sözü yerine getirmediği için tanrıça onu hasta etmiştir.⁸⁷³ Keret, hastalığında tanrıçaya verdiği sözü yerine getirmesini karısına emretmiştir.⁸⁷⁴ Oğlu Elhu, babasının huzuruna girmiş üzüntü ve endişe ile ağlamıştır. Keret, oğluna kendisi için gözyaşı dökmemesini bunun yerine kız kardeşi Titmanat'ı kendisine ağlaması için çağırmasını emretmiştir.⁸⁷⁵ Elhu, Keret'in hastalığı ile birlikte yok olan bereketin ülkeye geri gelmesi için Baal'a bir yağ adağı sunmuştur. El ise

⁸⁶⁴ H. L. Ginsberg, W. F. Albright-Elimelech, "The Legend...", s. 8-9.

⁸⁶⁵ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 122.

⁸⁶⁶ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 28.

⁸⁶⁷ ANET:145.

⁸⁶⁸ H. L. Ginsberg, W. F. Albright-Elimelech, "The Legend...", s. 9.

⁸⁶⁹ ANET:144.

⁸⁷⁰ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 123.

⁸⁷¹ N. Wyatt, "Religion in...", s. 133-134; E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 31.

⁸⁷² ANET:146.

⁸⁷³ N. Wyatt, "Religion in...", s. 134.

⁸⁷⁴ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 28.

⁸⁷⁵ ANET:147; J. C. L. Gibson, *Canaanite Myths...*, s. 21.

tanrılar arasında Keret'in hastalığına çare bulacak birini aramak için yedi kez soruşturma yapmıştır.⁸⁷⁶ Kimsenin çare olmayacağını anlayınca, "hastalığı öldüren" anlamına gelen *Şatagat* adında dişi bir varlığı kilden yaratmıştır.⁸⁷⁷ Metnin devamında sağlık tanrıçası Şatagat'ın yüz kentin ve kasabanın üzerinde uçup, Keret'i hastalığından kurtaracak bir çare araştırıp bulması için gönderdiği yazılıdır. Tanrıça çareyi bulmuş ve Keret kurtulmuştur.⁸⁷⁸ İştahı açılan Keret ağlayarak: "*Dinleyin, ey Hurriya Hanım, yiyebileceğim bir kuzu hazırlayın, yiyebileceğim bir oğlak*" demiştir. Keret, kuzu ve oğlağı yiyerek kendine gelmiş ve krallık tahtına oturmuştur.⁸⁷⁹ Ancak bu sırada kralın en büyük oğlu Yassib, görevlerini yerine getiremeyen babasının, onun lehine tahttan çekilmesini talep etmiştir. Keret ise bu duruma çok sinirlenmiştir. Metin öfkeden çılgına dönmüş babanın Yassib üzerine yağdırdığı korkunç bir lanetle sona ermektedir.⁸⁸⁰ Çoğu araştırmacı, hikâyenin henüz ele geçmeyen bir tablette devamının olduğunu düşünmektedir.⁸⁸¹

1.5.3. Aqhat Efsanesi

1930 ve 1931 yılında yapılan kazılarda Aqhat Efsanesi'ne ait ve ilk kelimeleri *a-q-h-t* olarak yazılan kırık haldeki üç tabletin büyük bir bölümü ele geçmiştir. Bu metin ilk önce Danel Destanı olarak adlandırılmıştır. Ancak tabletin ait olduğu hikâyenin başlığını içeren ilk satırın korunduğu bir tablette, "Aqhat ile ilgili" yazdığı anlaşılmıştır. Daha sonra diğer tabletlerin içeriğinin Danel'in oğlu Aqhat'ın ölüşü ve dirilişi üzerine olduğu anlaşılmıştır.⁸⁸²

Hikâyede Kral Danel bir oğul sahibi olabilmek için tanrı(ça)lara şölen vermiştir. Yedi gün süren bu şölenin sonrasında⁸⁸³ Baal, Danel'in kutsanması için El'e aracılık etmiştir. El, Danel'e karısının gebe kalacağını ve ona bir erkek çocuk doğuracağını söylemiş, Danel çok sevinerek karısının yanına gitmiştir. Sonrasında karısı Danel'in soyunu sürdürecektir bir erkek evlat doğurmuştur.⁸⁸⁴

⁸⁷⁶ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 123.

⁸⁷⁷ O. Wikander, *Drought, Death...*, s. 127.

⁸⁷⁸ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 123-124.

⁸⁷⁹ ANET: 149.

⁸⁸⁰ H. L. Ginsberg, W. F. Albright-Elimelech, "The Legend...", s. 9; N. Wyatt, "Religion in...", s. 134;

⁸⁸¹ A. Rahmouni, "Religion at...", s. 28.

⁸⁸² ANET: 149.

⁸⁸³ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 248.

⁸⁸⁴ *Baal aracılık ederken erkek çocuğunun yapması gereken görevleri: Atalarının ruhlarının dikilitaşını, klanının koruyucularını kutsal yere diken; Ruhunu topraktan kurtaran, ayak izlerini tozdan koruyan; İtiraz edenin yaşam gücünü boğan ve meskenine saldıranı kovar; Sarhoşken elinden tutan, şaraba*

Daha sonra Danel harman yerinde dulların ve öksüzlerin davasını karara bağlarken belirlemiştir. Danel, Kôtaru Kasis'in yanında bir yay ve okla birlikte geldiğini görmüş ve karısına *Kôtaru Kasis* ve yanındakiler için bir şölen hazırlamasını buyurmuştur.⁸⁸⁵ Tören sırasında zanaatkâr tanrıyı tanrısal ok ve yayı kendisine vermesi için ikna etmiştir.⁸⁸⁶ Sonra bunları alıp oğlunun dizinin dibine bırakmıştır. Tanrıça Anat, Danel'in oğlu Aqhat'ın bu yay ile gösterdiği hünnerleri görünce, yaya sahip olmak istemiş ve Aqhat'a pek çok altın ve gümüş teklif etmiştir. Teklifi kabul etmeyen Aqhat, ona benzer bir yayı kendisine yapmasını öğütlemiştir.⁸⁸⁷ Yay almakta kararlı olan tanrıça, yayı kendisine vermesi karşılığında ona ölümsüzlük ihsan edeceğini dile getirmiş ancak Aqhat onu yalancılıkla suçlayarak, herkes ölürken kendisinin de öleceğini söyleyince,⁸⁸⁸ bunun üzerine Aqhat yayının savaşçılar için olduğunu belirtmiştir. Anat, ona yüksek sesle gülerken kendi iyiliği için ona kulak vermesini söylemiş ve onu tehdit etmiştir.⁸⁸⁹ Bunun üzerine Anat, tanrı El'e giderek Aqhat'ın yayını elde edebilmek için kurduğu planları uygulamak adına onu tehdit ederek izin almıştır. Ardından tanrıça, Yatpan'a giderek Aqhat'ın yemeğini yerken üzerine uçup, onu yukarıdan vurup yere çarparak yayı ele geçirmesini istemiştir. Bunu yaparken kendisini bir akbabaya ya da kartala dönüştürmesi önerisinde de bulunmuştur. Tanrıçanın aslında bu planı yaparken Aqhat'ı öldürme niyeti yoktur, o sadece bayıltma düşüncesindedir. Fakat Yatpan, Anat'ın planını uygularken Aqhat'ı öldürmüş yayı alıp götürse de yay kırılıp kaybolmuştur. Hem yayı alamayan hem de Aqhat'ın yanlışlıkla ölmesine neden olan tanrıça gözyaşları dökmüştür. Aqhat'ın ölüsü başında kendisine yayı ve okları verebilsin, yeryüzüne bolluk geri gelebilsin diye onu yaşama geri döndüreceğini söylemiştir.⁸⁹⁰ Kardeşinin ölümüne çok üzülen Pughat ise yasını tuttuktan sonra onun intikamını almak için babasından izin istemiştir. Danel ise bu izni hiç tereddüt etmeden vermiş, Pughat babasının iznini aldıktan sonra intikam için

doyduğunda onu taşıyan; Cenaze sunusunu Baal'in evinde tüketen, Damımı akıtınca sıvayan, Kirlenince çamaşırını yıkayan" şeklinde sıralamıştır; N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 255, 259.

⁸⁸⁵ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 58.

⁸⁸⁶ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 125.

⁸⁸⁷ ANET:151-152.

⁸⁸⁸ N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 273-275; David P. Wright, *Ritüel in Narrative The Dynamics of Feasting, Mourning, and Retaliation Rites in the Ugaritic Tale of Aqhat*, Eisenbrauns, 2001, s. 109-110.

⁸⁸⁹ ANET:51-152; O. Wikander, *Drought, Death...*, s. 122

⁸⁹⁰ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 125.

hazırlık yapmıştır.⁸⁹¹ Hikâye Pughat'ın Yatpan'dan öç alması ve Aqhat'ın dirilişiyle sona ermektedir.⁸⁹²

1.5.4. Seher ile Şalim (Şafak ile Akşam'ın Doğuşları)

Metin esirgeyici tanrı(ça)lara dua ile başlar. Bu esirgeyici tanrı(ça)lar, mitosta doğuşları anlatılan Seher ile Şalim adlı ikizlerdir. Doğum sırasında kötü etkileri uzaklaştırabilmek adına içinde kısırlık tanrısı Mot'un bir temsilinin dövülüp aşağılayıcı işlemlerden geçirildiği bir ritüel yapılmıştır. Farklı bir versiyonda ise bir keçi yavrusu sütle pişirilmiştir. Daha sonra, tanrıça Aşerah'ı ve tanrıça Rahmaya'yı gebe bırakmak için yaklaşan El'in erkini artırma niyetiyle, çeşitli ritüeller yapılmıştır. Bu tanrıçalar, önce ikiz tanrılar olan Seher ile Şalim ikilisini doğurmuştur. Onlardan sonra deniz tanrı(ça)ları olarak tanımlanan ikinci ikiz tanrıyı dünyaya getirmişlerdir.⁸⁹³

1.5.5. Nikkal ile Kathiralar

Bu şiir, yaz tanrısı Hiribi'nin kızı, toprağın meyvelerinin tanrıçası Nikkal'in, (ay-tanrı) Yarık ile evlenmesini anlatmaktadır. Bilge tanrıçalar olan Kathiralar, evlilik için gerekli şeyleri sağlamaları amacıyla çağrılmışlardır. Yarık'ın başlık bedeli olarak pek çok armağan vermesi gerekeceği duyurulmuştur. Kathiralardan, Danel'in evliliği ile ilgili olarak söz edilmiş ve kırlangıçlar olarak betimlenmiştir. Çünkü kırlangıçlar doğurganlıkla ve doğumla ilişkilendirilmişlerdir. Aracılık yapmak üzere Hiribi ortaya çıkmış ve Yarık'e gelin olabilecek öteki kişileri önermiştir. Ama Yarık, Hiribi'ye Nikkal'den başka bir gelin almamakta kararlı olduğunu bildirmiştir. Şiir, evliliği neşeli şarkılarla kutlayan Kathiralar'a yapılan bir yakarıyla sona ermektedir. Bu şiirin ölümlü gelin için bir düğün kasidesi olduğu ve Kathiralar'ın en gencinin adı olarak söylenen adın, gerçek gelinin adı olduğu da ileri sürülmüştür.⁸⁹⁴

1.6. Ugarit Krallığı'nda Dil

1929 yılında Minet el-Beida Limanı'nda başlayan arkeolojik kazı çalışmaları daha sonra bu limanın yakınındaki Ras Şamra'da devam etmiştir.⁸⁹⁵ Bu kazılarda saray arşivlerinin yanı sıra özel arşivlere de rastlanmıştır. Özel arşivler arasında yüksek

⁸⁹¹ E. A. Wilson, *Woman of...*, s. 32, 37.

⁸⁹² ANET:155.

⁸⁹³ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 127-128.

⁸⁹⁴ S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, s. 128-129.

⁸⁹⁵ Marguerite Yon, "1929-2001: Ugarit's Secrets Revealed", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 185.

hükümet yetkililerinin, rahiplerin ve din bilginlerinin evleri⁸⁹⁶ bulunmaktadır. Bilim camiasına ışık tutan çok sayıdaki çivi yazılı tabletlere Ras İbn Hani'de de rastlanmıştır.⁸⁹⁷ MÖ 1350 ile 1180 yılları arasına tarihlenen bu tabletler, dönemin diplomasi dili olan Akadcanın yanı sıra Ugaritçe, Sumerce, Hurrice, Kıbrıs-Minoan dillerinde yazılmıştır. Hatta bu tabletler arasında Hitit ve Mısır hiyerogliflerine de rastlanmıştır.⁸⁹⁸ Söz konusu tabletlerin farklı dillerde olması, Ugarit'in stratejik konumu itibariyle diğer devletlerle kurduğu diplomatik ve ticari temasları neticesinde ülkenin sahip olduğu kozmopolit nüfus ile açıklanmaktadır.⁸⁹⁹

Ugarit'te 17 arşiv bulunmuş ve bu arşivlerde bulunan tabletlerin 1500'den fazlası yayımlanmıştır.⁹⁰⁰ Arşivlerde bulunan bu metinlerin çoğu pişmiş toprak tabletlerden oluşmaktadır. Ayrıca steller, silahlar veya diğer nesnelere oyulmuş az sayıdaki metin de bulunmaktadır.⁹⁰¹ Bunlar arasında o zamana kadar bilim dünyasının karşılaşmadığı bir yazı türü olan *Ugaritçe* ile karşılaşmıştır (Şekil 28). Bu dille oluşturulan belgelerin 1384'ü kil tablet, 564'ü ise çeşitli nesnelere üzerine yazılmıştır (Şekil 29).⁹⁰² Akadca ile oluşturulan belgelerin sayısı ise yaklaşık 2500⁹⁰³ olup bunlar çoğunlukla hukuki ve idari içerikli metinler ve mektuplardan oluşmaktadır.⁹⁰⁴ Diplomatik meselelerle ilgili anlaşmalar, resmi belgeler ve mektupların çoğunun Akadca olması⁹⁰⁵ bu dilin uluslararası nitelikte olduğunu göstermektedir.⁹⁰⁶ Diğer yandan yerel yönetimde de Akadca kullanıldığı bilinmekte ve idari metinlerin önemli bir kısmının, hukuki içerikli metinlerin ise tamamına yakınının bu dilde yazıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁰⁷ Ülkede hakim olan bu iki dilden sonra gelen üçüncü dil,

⁸⁹⁶ Wayne Pitard, "The Alphabetic Ugaritic Tablets", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 47.

⁸⁹⁷ I. Singer, "A Political...", s. 604-605; Petr Zemánek, "Language and State in Ancient Near East: The case of Ugarit", *L'État, le Pouvoir, les Prestations et Leurs Formes en Mésopotamie Ancienne*, Actes du Colloque Assyriologique Franco-Tchèque Paris, 2002, P. Charvát, B. Lafont, J. Mynářová, L. Pecha (ed.), Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 129.

⁸⁹⁸ J. Vidal, "Historia y...", s. 131.

⁸⁹⁹ Gabriel Saadé, *Ougarit Métropole Cananéenne Ugarit*, Beyrouth, 1979, s.157.

⁹⁰⁰ A. Ateş, *Eski Yakınoğu...*, s. 93; Olof Pedersen, *Archives and Libraries in the Ancient Near East 1500-300 B.C.*, Bethesda-Maryland, 1946, s. 70-74.

⁹⁰¹ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 157.

⁹⁰² P. Zemánek, "Language and...", s. 130.

⁹⁰³ Joseph Lam, "Possible Ugaritic Influences on the Hurrian of Ras Shamra-Ugarit in Alphabetic Script" *Semitic Languages in Contact*, Michael Butts, A. D. Rubin, C. H. M. Versteegh (ed.), 82, Brill, Leiden-Boston, 2015, s. 267.

⁹⁰⁴ P. Zemánek, "Language and...", s. 130.

⁹⁰⁵ M. S. Drower, "Ugarit", s. 130.

⁹⁰⁶ W. M. Schiedewind, Joel H. Hunt, *A Primer...*, s. 31; Robert Hawley, Dennis Pardee, Carole Roche-Hawley, "The Scribal Culture of Ugarit", *Journal of Ancient Near Eastern History*, 2/2, s. 237.

⁹⁰⁷ Wilfred H. van Soldt, "The Akkadian of Ugarit: Lexicographical Aspect", *SEL*, 12, 1995, s. 205-206.

Ugarit toplumu içerisinde yer alan Hurrilere aittir.⁹⁰⁸ Çok dilli sözlükler, dini veya ritüel belgeler (özdeyişler koleksiyonu, birçoğu Hurri kökenli olan tanrılar listesi, büyüler, ilahiler, dualar ve ayinler) Hurri diliyle oluşturulmuştur.⁹⁰⁹ Ancak Hurri dilinde belgeleri oluşturmak için Ugarit diline ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla Ugarit'e özgü bir Hurri dili ortaya çıkmıştır. Bunlar birçok yerel ayin ve festivalde yerel rahipler tarafından yüksek sesle okunmuştur.⁹¹⁰

Kraliyet Sarayı'nda Batı, Doğu, Merkez, Güney ve Güneybatı arşivleri olmak üzere⁹¹¹ beş arşiv bulunmaktadır. Saray arşivlerindeki tabletlerin, aslında üst kattaki odalarda depolandığı ancak bunların dağınık şekilde ele geçmiş olması üzerine bu tabletlerin ülkenin tahribatı esnasında binanın yıkılmasıyla birlikte üst katlardan zemine düştüğü ileri sürülmektedir.⁹¹² Arşivdeki belgeler çoğunlukla Ugaritçeyle oluşturulmuş olup bunun yanı sıra Akadca tabletleri de içermektedir. Saray arşivlerinden ilki olan Batı Arşivleri, sarayın kuzeybatı girişinin yakınında bulunmuştur. Burada yaklaşık 73 kil tablet ele geçmiştir.⁹¹³ Çoğunlukla Ugarit diliyle yazılan bu tabletler, muhtevaları bakımından Ugarit Krallığı'ndaki kasaba ve köylerin yönetimine dair (personel listeleri, maaşlar, vergiler ve ticari listeler)⁹¹⁴ idari belge niteliğindedir.⁹¹⁵ Yine burada vali (*sākinu*) ve kraliyet ailesinin mesajlarını içeren Akadca mektuplar, eski bir antlaşmanın Ugaritçe çevirisi, Ugaritçe okul egzersiz tabletleri, Hurrice ritüel metinleri ele geçmiştir.⁹¹⁶

Sarayda III. avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan Doğu Arşivi'nde, yaklaşık 197 kil tablet ele geçmiştir.⁹¹⁷ Buradan elde edilen bu vesikaların çoğunluğu Ugaritçe⁹¹⁸ idari belgeleri (mektuplar, ticaret listeleri, maaşlar, tarımsal faaliyetler, silahlar, eşyalar, vb.) içermektedir.⁹¹⁹ Diğer metinler ise dönemin uluslararası diplomasi dili olan Akadca ile (Ugarit kralı tarafından yazılmış mektupların kopyaları, ona gönderilmiş mektuplar,

⁹⁰⁸ P. Zemánek, "Language and...", s. 129.

⁹⁰⁹ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 162-163; J. Lam, "Possible Ugaritic...", s. 267-268.

⁹¹⁰ W. Pitard, "The Alphabetic...", s. 51.

⁹¹¹ O. Pedersén, *Archives and...*, s. 70; M. Yon, *The City...*, s. 43-44.

⁹¹² W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 21.

⁹¹³ O. Pedersén, *Archives and...*, s. 70.

⁹¹⁴ W. Pitard, "The Alphabetic ...", s. 49.

⁹¹⁵ Wifred H. van Soldt, "The Syllabic Akkadian Texts", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson-N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. 29-30.

⁹¹⁶ M. Yon, *The City...*, s. 43.

⁹¹⁷ Sarayın krokisi ve arşivi, O. Pedersén, *Archives and...*, s. 70.

⁹¹⁸ RS 15.37=PRU III:35; RS 15.81=PRU III:37; RS 15.173=PRU III:40; RS15.180=PRU III:36; RS 15.182=PRU III:35; RS 17.248=PRU IV: 236; RS17.388=PRU VI, no. 50; RS17.426=PRU VI, no. 51; W. H. van Soldt, "The Syllabic...", s. 30.

⁹¹⁹ W. Pitard, "The Alphabetic ...", s. 49.

birkaç hukuksal hükümler) yazılmışlardır.⁹²⁰ Güneybatı Arşivi'nde ise yine idari konuları içeren tabletlerin yanı sıra, dini metinler ve okul metinleri yer almaktadır.⁹²¹

Yapılan kazılar sonucunda Ugarit sarayının en geniş arşivi olan Merkez Arşivi'nde yaklaşık 254 kil tablet ortaya çıkartılmıştır. Buradaki tabletlerin çoğunluğunu Akadca yasal metinler oluşturmakta ve bu metinler Ugarit'in iç meselelerini içermektedir. Bunlar özellikle krala sunulan ya da kral tarafından dışarıya yapılan arazi devirleri ile ilgili belgeler (bireyler arasındaki sözleşmeler, toprakların satış akdi, kraliyet hükümleri vb.) ve kraliyet mektuplarıdır. Şehrin doğu kanadında bulunan tabletlerin sekizi mektup olup geri kalanı yasal doküman olmak üzere 17 idari listeden oluşmaktadır. Güney kanadındaysa belgelerin çoğunluğunu Ugaritçe yazılan 24 idari liste oluşturmaktadır. Ayrıca Güney Arşivi'nde yaklaşık 133 kil tablet keşfedilmiştir.⁹²² Bu arşive ait belgelerin çoğu Akadca ile yazılmış önemli uluslararası belgeleri barındırmaktadır.⁹²³ Çivi yazılı vesikalar içerisinde Hitit İmparatorluğu'na bağlı vassal kentler ile Ugarit ülkesinin kralları arasında yapılan yoğun diplomatik yazışmalar bulunmuştur.⁹²⁴

Ugarit ülkesindeki bu arşivler, öncelikle saray ve tapınak bölgelerinde bulunmuş olsa da⁹²⁵ ülkede yaşayan rahipler, önemli iş adamları, esnaflar ve diğer yöneticiler dahil olmak üzere önemli kişilerin evlerinde de özel arşivler keşfedilmiştir. Büyük arşivlerin yanı sıra müstakil evler olarak tanımlanabilecek bu yapılarda, çok sayıda tablet ele geçmiştir. Yine bu evlerde kâtiplerin yetiştikleri ve eğitim verdiklerini düşündüren okul metinleri vardır. Bahsi geçen evlerde belgelenen yazıcılık faaliyeti saray yönetimiyle bağlantılı görünmektedir. Örneğin, Urtēnu Evi olarak adlandırılan evde krala yönelik mektupların, Kraliyet Sarayı'ndakinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ev olan Rapanu Evi'nde çok sayıda uluslararası diplomatik yazışma (diğer Suriye krallıklarıyla ve aynı zamanda Hitit Devleti ile) bulunmuştur.⁹²⁶

Öte yandan “Güney Şehir” olarak isimlendirilen yerleşim yerinin doğu tarafında “Tablet Evi” ortaya çıkartılmıştır. Burada diplomatik mektuplar, yasal ve idari yazışmalar, okul metinleri, edebi ve dini metinler olmak üzere yaklaşık 100 kadar tablet

⁹²⁰ M. Yon, *The City...*, s. 44.

⁹²¹ W. H. van Soldt, “The Syllabic...”, s. 31.

⁹²² O. Pedersén, *Archives and...*, s. 71.

⁹²³ W. Pitard, “The Alphabetic ...”, s. 49.

⁹²⁴ M. Yon, *The City...*, s. 44.

⁹²⁵ O. Pedersén, *Archives and...*, s. 68-80.

⁹²⁶ R. Hawley, D. Pardee, C. Roche- Hawley, “The Scribal...”, s. 242.

bulunmuştur. Ele geçen okul tabletlerinin çoğunluğundan, bu binanın bir okul olarak hizmet verdiği anlaşılmaktadır.⁹²⁷ Ras Şamra'da düzenli yapılan kazılarla birlikte 1973'te Ugarit'in en büyük arşivi diyebileceğimiz "Urtēnu Evi"nde şimdiye kadar toplamda 500'den fazla tablet bulunmuştur. Bu tabletlerin çoğu Akadca yazılmış olup bazı alfabetik metinlerin yanı sıra uluslararası meselelerle ilgili mektuplar, anlaşmalar, yasal ve idari metinler, okul alıştırması, edebi ve dini metinler yer almaktadır.⁹²⁸ Yukarı Şehir'deki Baş Rahip Kütüphanesi keşfedilen ilk arşiv olup çoğunlukla Ugaritçe edebi metinleri içermektedir. Arşivde edebi belgelerin yanı sıra, birçok sözlük ele geçirilmiş olması buranın bir okul olduğunu düşündürmektedir.⁹²⁹ Yaklaşık 200 kadar okul tableti arasında sözlük listeleri, gramer listeleri, tanrı listeleri, Sumerlere ait Gılgamış Destanı ve Tufan Tableti de yer almaktadır.⁹³⁰ Birçoğu Ras Şamra'daki kazılardan ele geçen tabletlerden Ugarit dilinde yazılmış metinlerin külliyatı 2000'den fazladır. 100 parçadan azı ise Ras İbn Hani'deki kazılardan ele geçmiştir.⁹³¹ Burada ortaya çıkarılan metinler, Ugaritçe mitolojik ve ritüel uygulamalara ait metin parçaları, alım satım listeleri, kent listeleri, okul egzersiz tabletleri ve Akadca mektuplardan oluşmaktadırlar.⁹³²

Diğer yandan Ugarit arşivlerinde bu denli farklı dillerde yazılmış metinlerin ele geçmesi, ülkede gelişmiş bir kâtiplik merkezi olabileceğini düşündürmektedir. Ancak araştırmacılar Ugarit'te kâtiplik eğitiminin merkezileştirilemediği görüşündedir. Bununla birlikte belirli bir binanın okul olarak kullanılmayıp genellikle kraliyet yönetiminin üst düzey memurları arasında sayılan kâtiplerin ev ortamında hem bu dili öğrettikleri hem de kendi görevlerini yapan bireysel yazıcılar oldukları anlaşılmaktadır.⁹³³

Nitekim Ugarit ülkesi yalnızca yeni bir dil ve alfabe olan Ugaritçenin keşfi için değil aynı zamanda bu ülkenin Yakın Doğu'da önemli bir yazıcılık merkezi olduğunun ortaya çıkması bakımından da önemlidir. Yazıcıların eğitimi için kullanılan ve Ugarit alfabesiyle yazılmış 100'den fazla okul metni bulunmaktadır. Bunlara alfabeler, sözlük listeleri (çok dilli sözlükler dahil) ve çeşitli eğitim alıştırması dahildir. Örneğin KTU

⁹²⁷ Wilfred H. van Soldt, "Private Archives at Ugarit", *Interdependency of Institutions and Private Entrepreneurs* (Mos Studies 2), A.C.V.M. Bongenaar, Leiden, 2000, s. 234.

⁹²⁸ A. Ateş, *Eski Yakındoğu...*, s. 92; W. H. van Soldt, "Private Archives...", s. 240-241.

⁹²⁹ W. H. van Soldt, "The Syllabic...", s. 35.

⁹³⁰ W. M. Schiedewind-J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 9.

⁹³¹ Robert Hawley, "Ugaritic", *A Companion to Ancient Near Eastern Languages*, R. Hasselbach Andee (ed.), John Wiley & Sons, Inc., 2020, s. 258.

⁹³² M. Yon, *The City...*, s. 44

⁹³³ R. Hawley, D. Pardee, C. Roche-Hawley, "The Scribal...", s. 246.

7.60 numaralı belge çirak bir kâtibin ele aldığı belgedir.⁹³⁴ Diğer yandan Ugarit alfabesinin icat edildiği andan itibaren, Ugaritçenin yanında diplomasi dili olan Akadca ve muhtemelen Hurri dilinde olmak üzere çok dilli eğitim verilmiştir. Arşivlerde Ugaritçe yazılmış atasözlerini içeren belgelerin yanında Akadca sözlük listeleri ve edebi metinlerin ele geçmesi bu görüşü destekler mahiyettedir.⁹³⁵ Ayrıca kâtiplerin Ugarit dilini konuşup Akadca'yı uluslararası yazışmalarda kullandıkları bilinmektedir. Kâtipler ilk aşamada bu dili öğrenirken basit alıştırmalarla başlayıp çalışmalarının son aşamasında edebi ve dini metinleri kopyalayarak Akadca kelimeleri bağlam içinde kullanmışlardır. Okul metinlerindeki birçok hata, öğrencilerin çalışma materyallerinde ustalaşmada karşılaştıkları zorlukları göstermektedir.⁹³⁶ KTU 5.20 numaralı metinde bir öğretmen tarafından yazılmış metin ve bir öğrencinin kopyası yer almaktadır.⁹³⁷ Bununla birlikte kâtipler, çivi yazılı tabletleri hazırlarken dört aşamalı bir süreç izlemişlerdir. Kâtipler öncelikle bu tabletlere şekil verip düzeltilmiş, ardından metnin türüne bağlı olarak hazırlık çalışmaları yapmışlardır. Bu hazırlık, yasal metinler için silindir veya damga mühürlerin basılması şeklinde olup, mitolojik metinler içinse kilin içine ip geçirilerek tabletin sütunlara bölünmesi şeklindedir. Metin ise tablete daha sonra yazılmıştır.⁹³⁸ Ayrıca tabletler yazılan türe göre değişim göstermiş olup ekonomik, hukuki, dini, mitolojik ve mektup türü belgelerde bir veya iki standart tablet formu kullanılmıştır. Örneğin: idari metinler, 10x5 cm'den küçük tabletlerde kaydedilmiş küçük listelerden veya 10x6 cm'den büyük tabletlerde büyük özet listelerden oluşmaktadır. Yazı karakterleri, tabletin üst kenarından başlayarak soldan sağa doğru yazılmıştır. Metin, mitolojik metinlerde olduğu gibi iki sütundan fazlaysa tabletin arka yüzüne ters yönde yazılmıştır.⁹³⁹ Tüm bunlarla birlikte kâtip, belgelerin tarihlendirmesini belirli bir yıla göre değil belirli bir kralın adını yazarak yapmaktadır. Dolayısıyla belgelerde tarihlendirme saltanat yılından ziyade kral ismine göre yapılmıştır.⁹⁴⁰ Tabletın son hali metnin yazarını tanımlayan bir kolophon içerebilmektedir. Yazılı tablet daha sonra doğal koşullar altında, güneşte yavaş yavaş

⁹³⁴ W. M. Schiedewind-J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 33.

⁹³⁵ Anne-Sophie Dalix, "The Art of Writing", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s.196.

⁹³⁶ W. H. van Soldt, "The Akkadian...", s. 205.

⁹³⁷ W. M. Schiedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 33-34.

⁹³⁸ A. S. Dalix, "The Art...", s.196.

⁹³⁹ R. Hawley, "Ugaritic...", s.197.

⁹⁴⁰ W. H. van Soldt, "The Akkadian...", s. 208.

kurutularak⁹⁴¹ depolandığı gibi⁹⁴² Avlu-Saray V’de de ortaya çıktığı üzere kil tabletleri pişirmek için fırınlar da kurutma işleminde kullanılmıştır. Bu fırın içerisinde Ugaritçe yazılmış yaklaşık 156 adet tablet fırınlanmak için hazır bir şekilde bulunmuştur.⁹⁴³ Bir başka görüşe göre ise bu metinlerin saray yıkılırken üst kattan düşen Güney Arşivi’nin bir parçası olduğu düşünülmektedir.⁹⁴⁴

Ugaritçe, Kuzey Batı Sami dili olarak nitelendirilmekte ve Ugarit ülkesinin yerli dili olarak bilinmektedir. Bu yazı hem çivi yazısı hem de alfabetik yazının birleşimi olup, aynı zamanda Eski Yakın Doğu’da çivi yazısından alfabetik yazıya geçişin en güzel örneğini oluşturmaktadır.⁹⁴⁵ Ugaritçenin tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı konusu netleşmemiştir. MÖ 13. yüzyılın ikinci yarısında Ugarit’te bu dilin ortaya çıktığını söylemek mümkün olsa da önceden var olduğu ve dilin geliştirilmiş olabileceği ihtimali de ileri sürülmüştür.⁹⁴⁶ Araştırmacılar, kral II. Ammiştamru dönemindeki (MÖ 1260-1235) yazı faaliyetinin çokluğu sebebi ile bu dönemde 30 işaretli bir çivi yazısı alfabeti geliştirildiğini düşünmektedir. Yine bu kralın saltanat yılına tarihlenen Ugarit dilindeki birkaç yasal belge, kraliyet faaliyetlerini yazmak için Ugaritçenin, Akadcanın yerini almasına yönelik girişimini yansıtmaktadır. Bu girişim, Ugaritçenin edebi belgelerden ziyade daha kurumsal bir dil olmasına yönelik atılmış bir adım olarak düşünülmelidir.⁹⁴⁷

Ugarit yazısının keşfi, taş bir levhanın altında bulunan 74 bronz eserden oluşan buluntu sayesinde olmuştur. Bu buluntu çeşitli nesnelere oluşan alet, silah ve nar çiçekleriyle süslenmiş ve üzerlerinde yazıtlar olan küçük bir üçayak içermektedir. Bu epigrafik bulguların üzerindeki yazılar incelendiğinde şimdiye kadar bilinmeyen bir çivi yazısı olduğu anlaşılmıştır.⁹⁴⁸ Bu dilin çözümlenmesi için öncelikle 1930’lu yıllarda Hans Bauer okunamayan kelimelere, Sami dillerinden bazı sessiz harf değeri vermeye çalışmıştır. Onun bu başarılı girişimi sayesinde 17 işaretin ses değeri belirlenmiştir.

⁹⁴¹ R. Hawley, “Ugaritic...”, s. 197; Ayrıca Kraliyet sarayının Avlu V’de bulunan bir tablet fırınının aslında tabletlerin pişirilmediği ele geçen pişirilmiş tabletlerin yanlışlıkla ateşte yakıldığı da ileri sürülmektedir. Bkz. A.-S. Dalix, “The Art...”, s. 197.

⁹⁴² Johannes Friedrich, *Kayıp Yazılar ve Diller*, Arkeloji ve Sanat Yayınları, (çev. Recai Tekoğlu), İstanbul, 2000, s. 68.

⁹⁴³ O. Pedersén, *Archives and...*, s. 72.

⁹⁴⁴ W. Pitard, “The Alphabetic...”, s. 49.

⁹⁴⁵ W. M. Schiedewind-J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 32.

⁹⁴⁶ Philip J. Boyes, *Script and Society: The Social Context of Writing Practices in Late Bronze Age Ugarit*, Oxford, 2021, s. 16.

⁹⁴⁷ R. Hawley, D. Pardee, C. R. Hawley, “The Scribal...”, s. 234-235, 241-242.

⁹⁴⁸ A. H. W. Curtis, “Ras Shamra...”, s. 8-9.

Geriye kalan işaretleri Fransız araştırmacılar Eduard Dhorme ve Charles Virolleaud saptamışlardır.⁹⁴⁹ Ünsüz harflerin fonetik değerleri, başta İbranice ve Arapça olmak üzere diğer Sami dillerinin ünsüz sistemleri ile karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Ugarit harfleri Mezopotamya hecelerinin daha basit işaretlerine benzemekte ve her işaret bir ünsüz sese karşılık gelmektedir.⁹⁵⁰ Bu yazı türünün çivi yazısı yöntemi kullanılarak, kil tabletler üzerine daha kolay yazılabilmesi için doğrusal bir yazıdan geliştirilmiş olabileceği de düşünülmektedir.⁹⁵¹

Ugarit dili ile oluşturulmuş metinlerin keşfinden sonra, Ugarit dili ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok tartışılan sorulardan biri, Ugarit dilinin Sami dilleri içerisindeki yeridir.⁹⁵² Ugaritçenin alfabe düzeninin Fenikece, İbranice, Aramice ve Arapçanın geleneksel düzeniyle aynı olduğu bilinmektedir.⁹⁵³ Bazı araştırmacılar Ugaritçeyi “Eski İbrani”, “Eski Fenike” veya “Kenan dilinin eski bir lehçesi” olarak adlandırmıştır. Bazıları ise Ugarit dilinin Amurru lehçesi, Arami lehçesi, hatta Kuzey Arap lehçesi olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁹⁵⁴ Zaman içerisinde Ugaritçe’ye dair araştırmalar genişledikçe, Kuzeybatı Sami dil grubu içerisinde (Aramice, Fenike, İbranice)⁹⁵⁵ bağımsız bir lehçe olduğu görüşü hâkim olmuştur.⁹⁵⁶ Hellen alfabesinin Kuzey Suriye’de bulunan bu alfabeden etkilendiği düşünülmektedir. Bu hususta Herodotos (MÖ 5. yüzyılda): “*Fenikeliler, bu ülkeye yerleştikten sonra Hellenlere pek çok bilgi getirmişler ve özellikle yazıyı da sokmuşlar ki bu yazı daha önce Hellenlerin bilmediği ancak Fenike’de kullanılan harflerdi...Sonra zamanla bu harflerin okunuşları gibi biçimleri de değişmiştir...*” demektedir.⁹⁵⁷

Ugarit arşivlerinde ele geçen⁹⁵⁸ “*Alfabe Tabletleri*” olarak adlandırılan tabletler, Ugarit alfabesi hakkında bilgi vermektedir (Şekil 30).⁹⁵⁹ Bu alfabede 30 adet çivi yazılı işaret bulunmaktadır.⁹⁶⁰ Her biri bir harfe karşılık gelen 30 işaretten oluşan bu yazı Eski

⁹⁴⁹ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 158; W. Pitard, “The Alphabetic...”, s. 46.

⁹⁵⁰ Stanislav Segert, *A Basic Grammar of the Ugaritic Language*, Los Angeles-London, 1984, s. 23-24, 19.

⁹⁵¹ A. H. W. Curtis, “Ras Shamra...”, s. 12.

⁹⁵² W. M. Schiedewind, Joel H. Hunt, *A Primer...*, s. 32.

⁹⁵³ Alan R. Millard, “The Infancy of the Alphabet”, *World Archaeology*, 17/3, Routledge, 1986, s. 395.

⁹⁵⁴ Daniel Sivan, Beer Sheva, “The Status of Ugaritic among the Northwest Semitic Languages in the Wake of New Research”, *Ugarit Forschungen*, c. 32, Germany, 2001, s. 531-532.

⁹⁵⁵ W. M. Schiedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s.32.

⁹⁵⁶ D. Sivan, B. Sheva, “The Status...”, s. 532.

⁹⁵⁷ Herodotos, V. 387.

⁹⁵⁸ W. M. Schiedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s. 33-34.

⁹⁵⁹ S. Segert, *A Basic...*, s. 23-24.

⁹⁶⁰ M. Yon, *The City...*, s. 125.

Yakın Doğu'nun bilinen en eski alfabe örneğidir (Şekil 31).⁹⁶¹ Sessiz harflerin yaygın olarak kullanıldığı bu alfabede üç tane de sesli harf; 'a, 'i ve 'u mevcuttur.⁹⁶² Yazı yöntemi ise Mezopotamya'da kullanılan yöntem ile aynıdır.⁹⁶³ Bu dil çivi yazısı araç gereçlerinden taş, metal, fildişi ve balmumu üzerine yazılsa da bu malzemeler arasında en yaygın olanı kildir.⁹⁶⁴ Yine Akadca'da da olduğu gibi işaretler genellikle soldan sağa *stylus* ile kil tabletler üzerine bastırılmıştır.⁹⁶⁵ Taş gibi sert malzemelerde yazıcı, öncelikle çivi yazısı karakterlerinin bir izini oluşturmuş sonrasında taş kesici (Ug. *ps*) üzerinden geçmiştir.⁹⁶⁶

Hemen belirtmeliyiz ki böylesi küçük bir krallığın kendi dilini oluşturmak için büyük güce sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla Ugarit'in çevresindeki krallıklara göre bölgede güçlü olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁶⁷ Hatta Ugarit'in liman kenti Minet el-Beida, Tell Sukaş ve Suriye'deki Tell Nebi Mend, Lübnan'da Kamid el-Loz ve Sarepta, İsrail'deki Tell Taanak, Tabor Dağı ve Bet Şemeş'te (Bit Şemeş/Güneş Tanrısının evi) (Şekil 32) Ugarit dilinde tabletler ve yazılı nesnelerin bulunması bu yazı türünün tüm Levant boyunca bilindiğini göstermektedir.⁹⁶⁸

⁹⁶¹ A. S. Dalix, "The Art...", s. 68; J. Friedrich, *Kayıp Yazılar...*, s. 68; R. Hawley, "Ugaritic...", s. 258; M. Yon, *The City...*, s. 125.

⁹⁶² P. J. Boyes, *Script and...*, s. 14.

⁹⁶³ A. H. W. Curtis, "Ras Shamra...", s. 11.

⁹⁶⁴ A. S. Dalix, "The Art...", s. 196.

⁹⁶⁵ P. J. Boyes, *Script and...*, s. 13; W. M. Schiedewind-Joel H. Hunt, *A Primer*, s. 35.

⁹⁶⁶ A. S. Dalix, "The Art...", s. 196.

⁹⁶⁷ P. Zemánek, "Language and...", s. 133-134.

⁹⁶⁸ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 161-162; S. Segert, *A Basic...*, s. 13; W. Pitard, "The Alphabetic...", s. 47; P. Zemánek, "Language and...", s. 130.

İKİNCİ BÖLÜM

UGARİT KRALLIĞI'NIN EKONOMİK TARİHİ

2.1. Ugarit Krallığı'nın Coğrafyası

Ugarit ülkesi, günümüzde Suriye'deki Lazkiye kentinin 10 km kuzeyinde, kıyı şeridinden yaklaşık 800 m uzaklıkta yer almaktadır.⁹⁶⁹ Doğu'daki sınırı kıyıya paralel olan Asi Nehri'ne⁹⁷⁰ kadar uzanmakta ve ülkeyi Cebel Ansariye Sıradağları, Suriye'nin iç kesimlerinden ayırmaktadır.⁹⁷¹ Yine doğu sınırında verimli alanlardan oluşan Bargylus Tepesi⁹⁷² yer almaktadır. Ülkenin batıdaki sınırıysa Akdeniz olup⁹⁷³ verimli Bahlouliyé Yaylası olarak isimlendirilen alan ile sınırlandırılır.⁹⁷⁴ Ülkenin güney sınırıysa tartışma konusudur. Bu sınırda yer alan ve bir süre Ugarit'e bağlı olan Siyannu ve Uşnatu gibi küçük krallıklar⁹⁷⁵ sonrasında doğrudan Hitit yönetimindeki Karkamış Krallığı egemenliği altına girmiştir (Şekil 33). Diğer yandan idari belgeler liman kenti Gibala'nın (Tell Tweini) Ugarit'e bağlı en güneydeki mülklerinden biri olduğunu ifade etmektedir.⁹⁷⁶ Yine ülkenin güneyindeki Gablah Ovası verimli bir bölgedir.⁹⁷⁷ Tüm bunlarla birlikte Ugarit'in güney sınırının Tell-Sūkas'a (Şuksi) kadar uzandığı düşünülmektedir.⁹⁷⁸ Ugarit Krallığı'nın arazisi küçük tepeler dışında genellikle düzdür. Ancak kuzeyinde modern ismi Cebel-el Aqra olarak adlandırılan⁹⁷⁹ 1800 m yüksekliğiyle, Şapanu Dağı iç kısımlara doğru uzanmaktadır.⁹⁸⁰ Bu dağ, Ugaritçe çivi yazılı metinlerde *GR ŞPN*, Hitit metinlerinde ^{HUR.SAG}*H AZI*, Hellence *Kasios*, ve Arapçada *Gabal al Aqrah* ve Türkçe *Keldağ* olarak adlandırılmıştır.⁹⁸¹ Yine 1567 m sırt

⁹⁶⁹ J. Vidal, "Historia y...", s. 132.

⁹⁷⁰ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 33; A. H. W. Curtis, "Ras Shamra...", s. 6.

⁹⁷¹ Peter M. G. Akkermans, Glenn M. Schwartz, *The Archaeology of Syria from Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. r 6.000-300 Be)*, National Museum of Antiquities, Leiden Glenn, M. Schwartz, Cambridge, 2003, s. 4; K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 266.

⁹⁷² Michael C. Astour, "Ugarit and the Great Powers", *Ugarit in Retrospect-Fift Years of Ugarit and Ugaritic*, Gordon Douglas Young (ed.), Lake-Eisenbrauns, 1981, s. 4.

⁹⁷³ M. C. Astour, "Ugarit and...", s. 4; P. J. Boyes, *Script and...*, s. 6.

⁹⁷⁴ Marguerite Yon, "Réalités Agraires et Mythologie d'Ougarit", *Rites et Rythmes Agraire*, M. C. Cauvin (ed.), Séminaire de recherche sous la direction de.: Maisondel'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, Lyon, 1991, s. 56.

⁹⁷⁵ S. Segert, *A Basic...*, s. 13.

⁹⁷⁶ P. J. Boyes, *Script and...*, s. 7.

⁹⁷⁷ M. C. Astour, "Ugarit and...", s. 4.

⁹⁷⁸ PRU IV:17; G. Buccellati, *Cities and...*, s. 38; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 3.

⁹⁷⁹ Wilfred H. van Soldt, "The Topography and the Geographical Horizon of the City-State of Ugarit", *Ugarit and the Bible*, A. H. W. Curtis, J. F. Healey (ed.), Münster, 1994, s. 374.

⁹⁸⁰ Wilfred H. van Soldt, "Ugarit: A Second Millennium Kingdom on the Mediterranean Coast", *Civilizations of the Ancient Near East*, 2, Jack M. Sasson (ed.), Newyork, 1995, s. 1255; A. H. W. Curtis, "Ras Shamra...", s. 6; P. J. Boyes, *Script and...*, s. 6-7.

⁹⁸¹ Pierre Bordreuil, "À Propos de la Topographie Économique de l'Ougarit: Jardnis Du Midi et Paturages du Nord", *Syria*, c. 66, Paris, 1989, s. 269.

çizgisi ve ortalama 1100 m rakımda yer alan Nabi Matta Dağı, ülkenin yüksek noktalarından bir diğeridir.⁹⁸² PRU V:74=KTU 4.365 numaralı belgede henüz yeri tespit edilemeyen d'Appou Köyü⁹⁸³ en kuzeydeki köy olarak kaydedilmiştir.⁹⁸⁴ Ülkenin kuzeyindeki Basit ve Baer yaylaları da önemli noktalar olarak kabul edilmektedir.⁹⁸⁵ Nitekim Ugarit Krallığı'nın toprakları yaklaşık 3.000-3.600 km²'yi kapsadığı düşünülmektedir.⁹⁸⁶

Ugarit Krallığı'nın asıl zenginliğinin ve gelişmişliğinin altında yatan ana etken kuşkusuz coğrafi konumudur. Ugarit, Mezopotamya'dan başlayarak Halep, Kargamış ve Emar üzerinden gelen yolların son durağını oluştururken, Kıbrıs aracılığı ile de Ege dünyasıyla kolay bir iletişim noktası kurmaktadır.⁹⁸⁷ Dolayısıyla bu konumuyla Ugarit, Doğu Akdeniz ticaret ağının merkezinde bulunur.⁹⁸⁸ Ayrıca ülke Lübnan ve Filistin sahil kentlerinden daha büyük bir hinterlanda sahiptir. Dahası geniş kıyı şeridinde sahip olan bu ülkenin, onu Akdeniz dünyasıyla Fırat Nehri ve ötesine uzanan ülkeler arasında bağlantı yeri yapan önemli limanları bulunmaktadır (Şekil 34.).⁹⁸⁹ Nitekim Ras Şamra'nın doğusunda (Ug. *mḥdy*/ *Ma'ḥadu*-Ak. *maḥāzum*⁹⁹⁰/*modern Leukos Limen*) Minet el-Beida "Beyaz Liman" adıyla bilinen bir körfez bulunmaktadır. Bu körfez, kıyı şeridinde büyük gemilerin yanaşabilecekleri uygunluktadır (Şekil 35).⁹⁹¹ Küçük ama stratejik bir körfez olan Minet el-Beida, Ugarit'in Kuzey Suriye ve Akdeniz adaları arasında doğal bir aracı haline gelmesine imkân sağlamıştır.⁹⁹² Ras İbn Hani, ülkenin en güneydeki limanı olup⁹⁹³ başkente 5 km'den daha az mesafede bulunmaktadır. Ras İbn Hani, kuzeyde ve güneyde geniş bir görüş alanı sağlayacak kapasitede olması

⁹⁸² G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 33-34.

⁹⁸³ Michael Astour, "Les Frontières et les Districts du Royaume d'Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 13, Germany, 1981, s. 6.

⁹⁸⁴ P. Bordreuil, "À Propos...", s. 264-265.

⁹⁸⁵ M. C. Astour, "Ugarit and...", s. 4.

⁹⁸⁶ PRU IV:17; G. Buccellati, *Cities and...*, s. 38; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 3.

⁹⁸⁷ Horst Klengel, "Basra Körfezi'nden Akdeniz'e: Eski Yakın Doğu'da Ticaret", *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, Ü. Yalçın vd. (ed.), Bochum, 2006, s. 372.

⁹⁸⁸ Marguerite Yon, "A Trading City: Ugarit and the West", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 192-193, M. Yon, "1929-2001:...", s. 185-186.

⁹⁸⁹ M. S. Drower, "Ugarit", s. 4.

⁹⁹⁰ Ugaritçe *'hd* kökünden türeyen *miḥd*/*maḥd* terimi ele geçirmek almak anlamına gelmektedir. Akadca ise alma tedarik etme yeri anlamına gelen *maḥāzum* terimi kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Michael C. Astour, "Ma'ḥadu, the Harbour of Ugarit", *JESHO*, 13/2, Leiden, 1970, s.118-119; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 3.

⁹⁹¹ G. Saade, *Ougarit Métropole...*, s. 2; Marguerite Yon, "Ugarit: 6000 Years of History", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 187.

⁹⁹² M. C. Astour, "Ugarit and...", s. 3.

⁹⁹³ H. Klengel, *Syria 3000...*, s. 102.

itibariyle⁹⁹⁴ deniz gözlemevi olarak da kullanılmıştır.⁹⁹⁵ Ugarit sahip olduğu bu önemli limanları sayesinde Kuzey Suriye'nin iç kesimleri ile Akdeniz kıyıları arasında bağlantı noktası oluşturmaktadır.⁹⁹⁶ Dolayısıyla Ugarit, tipik bir Suriye ülkesi olmaktan ziyade, Doğu Akdeniz'in yoğun deniz ticaret merkezinde bulunmakta ve bu ticarete aracı rolü oynamaktadır.

2.2. Ugarit Krallığı'nda Tarım

Ilıman Akdeniz İklimi'ne sahip olan Ugarit ülkesi, bu iklim sayesinde Suriye'nin iç bölgeleri gibi kurak olmayıp bol yağış almış böylelikle verimli topraklara sahip olmuştur.⁹⁹⁷ Ayrıca Cebel el Aqra'nın konumu sayesinde Ugarit, kuzeyden gelen soğuk rüzgarlara karşı korunurken çölden gelen sıcak rüzgarlara da maruz kalmamıştır.⁹⁹⁸ Dolayısıyla bu dağ ülkenin Akdeniz İklimi'nden yararlanmasına imkân tanımıştır.⁹⁹⁹ Yazın kurak, kışın yağışlı olması bu iklimin özelliklerindedir. Kasım ayında başlayıp nisan ayında sona eren bu yağışlar yıl boyunca zayıf dağılım göstermiştir. Kar yağışı ise ancak yüksek rakımlı bölgelerde görülmektedir.¹⁰⁰⁰ Ülkede en soğuk ay olan ocak ayının ortalama sıcaklığı 11,4 °C, en sıcak ay olan ağustos ayının ise 27,2 °C olduğu tahmin edilmektedir. Genel itibariyle ülkenin ortalama sıcaklığı, mart ayından ekim ayına kadar olan dönemde 20 °C'nin üzerindedir.¹⁰⁰¹ Haziran ile eylül ayları arası kurak geçmekte olup bu kuraklığın yüksek nem sayesinde kısmen hafiflediği belirtilmektedir.¹⁰⁰² Ayrıca Ugarit'te yaz kuraklığının bazen uzun sürmesi (altı aydan fazla) mevsim döngüsünü ve yağmurların yağış ritmini olumsuz yönde etkilemiştir.¹⁰⁰³

Ugarit ülkesindeki uygun iklim koşulları ülkede yapılan tarımsal faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Ülkedeki tarımsal üretim kırsal kesimlerde ve kraliyet sarayına bağlı büyük işletmeler olan çiftliklerde yapılmıştır. Öte yandan kırsal alandaki

⁹⁹⁴ Marguerite Yon, "Topographie Régionale et Topographie Urbaine, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), 47, 2008, s. 39-40.

⁹⁹⁵ W. H. van Soldt, *Ugarit and...*, s. 423

⁹⁹⁶ P. M. G. Akkermans, G. M. Schwartz, *The Archaeology...*, s. 336.

⁹⁹⁷ Marguerite Yon, "Ugarit", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, E. M. Meyers (ed.), New York, 1997, s. 255; Florence Malbran-Labat, "Commerce at Ugarit", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 195.

⁹⁹⁸ Jordi Vidal, *Las Aldeas de Ugarit: según los archivos del Bronce Reciente (s. XIV-XII a.e.)*, (Basılmış Doktora Tezi, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 2003, s. 64.

⁹⁹⁹ M. Yon, "Réalités Agraires...", s. 56.

¹⁰⁰⁰ Yves Calvet, Bernard Geyer, "Environnement et Ressources en eau dans la Région d'Ougarit", *Le pays d'Ougarit autour de 1200 av. J.-C.*, C. 11, 1993, France, s. 169.

¹⁰⁰¹ Yves Calvet-Bernard Geyer, "L'eau dans l'habitat", *RSO III: le centre de la ville* 3, 1987, s. 130.

¹⁰⁰² Y. Calvet- B. Geyer, "L'eau Dans...", s. 130; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 64-65.

¹⁰⁰³ M. Yon, "Réalités Agraires...", s. 57.

tarım faaliyetlerine yönelik bilgi kaynağının idari metinler olduğu görülmektedir.¹⁰⁰⁴ Söz konusu metinlerde bu alanlar, parsel bazında “*falancanın diyarı, kalesi, bağı, zeytinliği*” şeklinde ifade edilmiştir. Ülkedeki tüm çiftliklerin, tarımsal üretim birimini oluşturan ekilmiş araziler, depolar ve sıkma tesislerinden oluştuğu görülmektedir.¹⁰⁰⁵ Dolayısıyla bu çiftlikleri hem tarımsal üretim yapılan bölgeler ve hem de ürünlerin işlendiği tesisler olarak tanımlamak mümkündür.¹⁰⁰⁶

Ugarit kraliyet ekonomisinin ana unsuru olarak ifade edilen bu çiftlikler Ug. *gt* (*gotu;hisse, pay*) terimine karşılık gelmektedir.¹⁰⁰⁷ Ugarit ülkesinde en az 78 kraliyet çiftliği olduğu bilinmekle birlikte bu çiftliklerin adlandırılması köye veya kraliyet çiftliğinin bulunduğu topraklara göre yapılmıştır.¹⁰⁰⁸ Bu araziler, Ugarit köylüleri ile birlikte kraliyet çalışanlarına tahsis edilmişlerdir.¹⁰⁰⁹

Ugarit ülkesinin yaklaşık 2.250 km²'lik bir toprak bütünlüğüne sahip olduğu bilinmektedir. Bu toprakların üçte birinden daha azının tarımsal ürünlerin ekimi için kullanıldığı, geriye kalan arazi ise orman ve otlaklardan oluştuğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak nüfus yoğunluğunun toplam arazide km² başına yaklaşık 15 kişi, ekili arazide 40-45 kişi olduğu belirtilmektedir.¹⁰¹⁰ Müstakil olarak tarım arazilerinin boyutları hakkında kesin bilgi olmasa da bu arazilerin büyüklüğü *ikû*¹⁰¹¹ ile gösterilmektedir.¹⁰¹²

¹⁰⁰⁴ PRU V1:23-65; Mario Liverani, “Ras Shamra”, *Histoire in Dictionnaire de la Bible Supplément*, 9, H. Cazelles, A. Femillet (ed.), Paris, 1979, s. 1316.

¹⁰⁰⁵ M. Liverani, “Ras Shamra...”, s.1317; Marguerite Yon, “Réalités agraires et Mythologie d'Ougarit”, *Rites et Rythmes Agraires*, M. C. Cauvin (ed.), Séminaire de recherche sous la direction de. Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, 1991, s. 58; Jordi Vidal, “El Aceite en Ugarit”, *Estudios sobre el Monte Testaccio (Roma) IV*, J. Mª B. Martínez-J. Remesal Rodríguez (ed.), Barcelona, 2007, s. 590.

¹⁰⁰⁶ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 56-57.

¹⁰⁰⁷ Ak. *dimtu-dimtu(m), di-im-tu(m)*; Eski Babil metinlerinde bu terime sıkça rastlanmaktadır. *dimtu* terimi Nuzi'de de bahçe, kuyu, ev, toprak mülkiyeti veya idari bir mahalle olmak üzere birçok anlama gelmektedir. Ayrıca İbr. ' *gat* terimiyle ifade edilmiştir.; Sum. *AN.ZA.QAR*; CAD D: 146, 3b; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 49-79; I. M. Rowe, “The Legal...”, s. 416.

¹⁰⁰⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 57.

¹⁰⁰⁹ Michael Heltzer, “Olive Growing and Olive Oil in Ugarit”, *Olive Oil in Antiquity: Israel and Neighbouring Countries from the Neolithic to the Early Arab Period*, D. Eitam, M. Heltzer (ed.), Padova, 1996, s. 77

¹⁰¹⁰ Mario Liverani, “Ville at Campagne dans le Royaume d'Ugarit, Essai d'analyse économique”, *Societies and Languages of the Ancient Near East: Studies in Honor of I. M. Diakonoff*, M. A. Dandamayev vd. (ed.), England, 1982, s. 251.

¹⁰¹¹ Akadca bir alanın ölçü birimi anlamına gelmektedir; CAD İ: 69.

¹⁰¹² Bu ölçülerin tam olarak neyi ifade ettiği bilinemese de *ikû*'nun boyutu Babil'de 3.600 ml'dir; M. Liverani, “Ras Shamra...”, s. 1318.

Yukarıda da vurgulandığı üzere Ugarit'in sahip olduğu uygun iklim koşullarının tarımsal üretime olumlu etkisi olmuştur. Üretimi etkileyen bir diğer faktör ülkede ekim yapılan arazinin konumudur. Nitekim bu alanlar kıyı ovalarında ve vadilerde yer almaktadır. Belgelerde tarım arazileri, *kuru tarlalar/kurak topraklar (eqlāt šai)*¹⁰¹³ ve *pınarlı tarlalar/kaynak topraklar (Ug. npk)*¹⁰¹⁴ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹⁰¹⁵ Kurak toprakların yer aldığı araziler kısmen tepelerdedir.¹⁰¹⁶ Diğer yandan kaynak toprakların bulunduğu araziler daha alçak bölgelerdedir. Bu arazilerinin sulanabilir olması verimliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.¹⁰¹⁷ Ayrıca kıyıda yer alan tarım arazilerinin ise nemden dolayı sulanmasına ihtiyaç duyulmamıştır.¹⁰¹⁸

Tarım ürünlerinden başta üzüm olmak üzere zeytin ağaçları daha çok kaynak topraklarda yetişmektedir. Kuru topraklarda genellikle tahıl ürünleri yetişse de¹⁰¹⁹ bu topraklarda yine zeytin bahçelerini görmek mümkündür.¹⁰²⁰ Ugarit merkezine uzak olan ve kırsal kesimde bulunan Geble Ovası'nda daha çok tahıl ekimi yapılmaktadır.¹⁰²¹ Yine kırsal bölgede yer alan ve birçok koluyla krallığın ana su yolu havzası olan Nahr el-Kebir'in¹⁰²² bulunduğu güney bölgesi¹⁰²³ tahıl ürünleri, üzüm bağları, zeytinlikler, incir ağaçları ve meyve ağaçlarının yetiştirilmesi için verimli alanlardır.¹⁰²⁴ Yerleşim yerine yakın mesafede kraliyet çiftliklerinin bulunduğu¹⁰²⁵ Nahraya Vadisi'ndeki üzüm bağları ve zeytin ağaçları, daha uzaktaki Rahbanu Vadisi'ne göre daha fazladır. Öte yandan Ugarit ve Siyannu ülkeleri arasındaki sınır olan Djabla Ovası'nda da üzüm bağları yoğunluktadır.¹⁰²⁶

Ugarit Krallığı'nın tarım alanında gelişmiş olmasının en önemli nedeni sadece verimli kıyı ovasına sahip olması¹⁰²⁷ değildir. Ugarit kralları sınırlarını iç kesimlerdeki verimli ovalar doğrultusunda da genişletmiştir. Örneğin Ugarit kralı II. Niqmaddu (MÖ

¹⁰¹³ İbr. *šiyāh*; yağmura ihtiyaç duyanlar anlamına gelmektedir.

¹⁰¹⁴ *eqlāt napkīma*, İbr. *nbk*; sulama gerektiren, nehirlerin sulamasından yararlanan topraklar

¹⁰¹⁵ M. Liverani, "Ras Shamra...", s. 1316-1317; W. H. van Soldt, "Ugarit: A...", s. 1262.

¹⁰¹⁶ M. Liverani, "Ras Shamra...", s. 1317.

¹⁰¹⁷ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 3. Bununla birlikte kentte verimli tarım arazilerinin toprak tipinin Akdeniz Terra Rossa olduğu bilinmektedir. P. M. G. Akkermans, G. M. Schwartz, *The Archaeology...*, s. 4.

¹⁰¹⁸ W. H. van Soldt, "Ugarit: A...", s. 1262.

¹⁰¹⁹ M. Yon, "Réalités Agraires...", s. 57.

¹⁰²⁰ W. H. van Soldt, "Ugarit: A...", s. 1262.

¹⁰²¹ M. Liverani, "Ville at...", s. 251.

¹⁰²² Eski Rahbanu.

¹⁰²³ P. Bordreuil, "An Efficiently...", s. 191.

¹⁰²⁴ J. P. Vita, "The Society...", s. 484.

¹⁰²⁵ M. Liverani, "Ville at...", s. 251.

¹⁰²⁶ M. Liverani, "Ras Shamra...", s. 1317.

¹⁰²⁷ P. M. G. Akkermans, *The Archaeology...*, s. 336.

1350-1315) yaptığı mücadeleler neticesinde Mukiş Krallığı'nın kıyı hattı boyunca uzanan verimli arazileri, zeytin ve üzüm ağaçlarıyla örtülü tepeleri ve sık ağaçlıklı dağlık alanları kendi topraklarına katmıştır.¹⁰²⁸ Dolayısıyla Ugarit, hem sahip olduğu uygun iklim koşulları sayesinde hem de kralların stratejik siyaseti neticesinde tarım alanları için uygun bir coğrafya haline gelmiştir.¹⁰²⁹

2.2.1. Zeytin

Zeytinin, genellikle yıllık sıcaklık ortalaması 15-20 °C olan yerlerde yetiştiği bilirse de max. 40 °C ye kadar yüksek sıcaklığa da iyi sulanmak koşulu ile dayanabilmektedir. Dayanabildiği minimum sıcaklık ise -7 °C dir.¹⁰³⁰ Zeytin için yıllık yağış miktarıysa 650-800 mm'dir. Diğer yandan bu meyvenin ihtiyaç duyduğu su miktarı, kış ve ilkbahar aylarında yağın yağmurun toprak tarafından depo edilmesiyle karşılanmıştır. Zeytin meyvesinin daha iri ve kaliteli olması için yaz aylarında suya ihtiyacı vardır. Bu dönemde yağışlarla karşılanamayan su ihtiyacının sulama ile karşılanması gerekmektedir. Öyle ki yaz aylarından, mevsim yağışlarına kadar yapılan sulamalar zeytinin irileşmesinin yanında yağ oluşumunun artmasını sağlamaktadır.¹⁰³¹

Akdeniz İklimi'nin özelliklerine bağlı olarak üzüm, zeytin ve tahıl, Ugarit ülkesinde yetişen en önemli tarım ürünleridir.¹⁰³² Zeytin, ana ürünlerden biri olup¹⁰³³ yıllık 800-1300 mm yağış alan ve sulamaya ihtiyaç duyulmayan kıyı ovalarında yetişmektedir.¹⁰³⁴ Nitekim bu meyve 836 rakımın daha alt seviyesinde yetişmektedir. Bu rakımın üstüne çıktıkça zeytin ağacı yetişse de meyve vermemektedir. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'in en değerli meyvesi olan zeytin; yağ, merhem ve yakacak olarak çok amaçlı bir kullanıma sahiptir. Diğer yandan zeytinin muhafazasının kolay olması, onun ticaretini de kolaylaştırmıştır.¹⁰³⁵

Ugaritçe belgelerde zeytin, Ug. *zt-zêtu*,¹⁰³⁶ zeytin ağacı *srd*,¹⁰³⁷ terimleriyle ifade edilmiş¹⁰³⁸ olsa da belgelerde genellikle zeytin ağaçları için *iş-serdu*^{MEŠ} terimi

¹⁰²⁸ M. S. Drower, "Ugarit", s. 131.

¹⁰²⁹ P. M. G. Akkermans, G. M. Schwartz, *The Archaeology...*, s. 4.

¹⁰³⁰ Mehmet Ulaş, *Zeytin Yetiştiriciliği, Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara, 2017, s. 17.

¹⁰³¹ Eşref Atabey, "Zeytin ve Zeytinyağı Hakkında Herşey", Broşür, s. 26-27.

¹⁰³² J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 63.

¹⁰³³ M. Liverani, "Ras Shamra...", s. 1318; M. Liverani, "Ville et...", s. 251.

¹⁰³⁴ M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 77.

¹⁰³⁵ Daniel Zohary-Maria Hopf, *Domestication of Plants in the Old World*, New York, 1993, s. 137; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 76.

¹⁰³⁶ Ak. *sirdu*, CAD S: 311-312, J. Huehnergard, "Introduction to...", s. 115.

kullanılmıştır.¹⁰³⁹ Temel bir gıda olan zeytin iki türe ayrılmıştır: Bunlardan ilki *sonbahar zeytini-yeşil zeytin* Ug. zt *hrpnt*'dir.¹⁰⁴⁰ RS 24.258=KTU 1.114: 31 numaralı ritüel metninde, bu zeytin *yšt'ahdh. dmzt.hrpnt* terimiyle ifade edilmiştir.¹⁰⁴¹ Bir diğer zeytin türü olan *kış zeytini-olgun zeytinse* Ug. zt *mm* terimine karşılık gelmektedir.¹⁰⁴²

Heltzer,¹⁰⁴³ Ugarit ülkesindeki zeytinliklerin ekili arazinin yaklaşık olarak 1/3 veya 2/5'ini kapsadığını ileri sürmektedir.¹⁰⁴⁴ Bununla birlikte ülke toprakları içerisinde zeytin ağaçları bulunan arazi değerli olup ederi normal arazi fiyatından daha yüksektir.¹⁰⁴⁵ Dolayısıyla bu zeytin bahçelerinin mülkiyetini elinde bulduran kişilerin, ekonomik anlamda güçlü kişiler olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁴⁶ Tüm bunlarla birlikte Ugarit ülkesindeki arazi fiyatının genel anlamda yüksek olduğu söylenebilir. Bunun nedenini ise ülkenin nispeten yoğun bir nüfusa sahip olmasından dolayı daha fazla ekim için boş araziye ihtiyaç duyulması şeklinde açıklanabilir.¹⁰⁴⁷

Kraliyet mensubu kişiler zeytin arazisine sahiptir. RS 15.031=KTU 4.143=PRU II:96=KTU 4.164 numaralı belge, Nahr el-Kebir Vadisi'nde kraliçeye ait olan zeytin bahçesini konu edinmektedir: *Kraliçenin kalesinde: iki yüz elli (ölçü) zeytin ağacı* şeklinde yer alan ifade bunu kanıtlar niteliktedir.¹⁰⁴⁸ RS 17.325=UG V 161 numaralı belgede, Ugarit kraliçesinin satın aldığı arazide zeytin ağaçları olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁴⁹ Söz konusu belgedeki zeytinliklerle ilgili kısım şu şekildedir: *"Bazute oğlu Yamuna, 8 ikû araziye meyve bahçesiyle, asmayla, zeytinlikle, tüm diğer şeylerle Ugarit kraliçesi Şarelli'ye tanıkların huzurunda teslim etmiştir."* Bununla

¹⁰³⁷ Ak. *serdu(m)*.

¹⁰³⁸ CDA: 321; PRU VI: 38:3; Wilfred G. E. Watson, "A Botanical Snapshot of Ugarit, Trees, fruit, plants and Herbs in the Cuneiform Texts -Newcastle upon Tyne", *Aula Orientalis*, 22/1, Sabadell, Barcelona, 2004, s. 116.

¹⁰³⁹ Michael Heltzer, "Problems of Social History in Syria in the Late Bronze Age", *La Siria nel Tardo Bronzo*, M. Liverani, (ed.), Rome, 1969, s. 42-43.

¹⁰⁴⁰ DULAT: 1001; J. Vidal, *El Aceite...*, s. 591.

¹⁰⁴¹ DULAT: 1001; W. M. Schniedewind, J. H. Hunt, *A Primer...*, s.120; J. Vidal, *El Aceite...*, s. 591.

¹⁰⁴² KTU 4.91:14; 4.786:13; DULAT:1001; W. G. E. Watson, "A Botanical...", s. 119.

¹⁰⁴³ M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 78.

¹⁰⁴⁴ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s.72; J. Vidal, *El Aceite...*, s. 590.

¹⁰⁴⁵ Michael Heltzer, *Goods, Prices and the Organization of Trade in Ugarit (Marketing and Transportation in the Eastern Mediterranean in the Socond [sic] Half of the II Millenium [sic] B. C.*, Weisbaden, Germany, 1978, s. 118-119.

¹⁰⁴⁶ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 73.

¹⁰⁴⁷ M. Heltzer, *Good and...*, s. 119.

¹⁰⁴⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 60; Pierre Bordreuil, "A Propos de la Topographie Économique de l'Ougarit: Jardins du Midi et Pâturages du Nord", *Syria*, c. 66, no.1-4, Paris, 1989, s. 266, 268; P. Bordreuil, "An Efficiently...", s. 191; John Huehnergard, *An Introduction to Ugaritic*, Peabody, Massachusetts, 2012 s. 198.

¹⁰⁴⁹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 181-184; M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 78.

birlikte kral tarafından kraliyet hizmetinde bulunan kişilere hizmetleri karşılığında zeytin arazileri tahsis edilmiştir. Nitekim RS 15.145=PRU III numaralı belge, kral II. Ammiştamru'nun Kurwanu isimli şahsa kraliyete sunduğu hizmet karşılığında zeytin bahçesi verdiğini konu edinmektedir:¹⁰⁵⁰ “*nayyalu Pasmamı oğlu Iliyanu'ya ait evinin ve zeytin bahçelerinin bulunduğu araziye kral Baalazki'nin oğlu Kurwanu'ya ve oğullarına sonsuza dek verdi.*” Yine bir başka belge olan RS 17.147=PRU VI:29, II. Ammiştamru'nun (MÖ 1260-1235) Amutaruna ve oğullarına sonsuza kadar kraliyet hediyesi olarak zeytinlikler ve üzüm bağları verdiğini konu edinmektedir. RS 16.353=PRU III:113 numaralı belgeyse Takuhlinu isimli şahsın, bir kişiden aldığı zeytinlik ve üzüm bağıyla tamamlanmış bir *dimtu*-tarla için 1000 *şeqel* gümüş ödediğini ele almaktadır. Belgede bu mülkün, Takuhlinu veya oğulları ya da onun soyundan gelenlere Ugarit ülkesinin kralına sadakat şartı ile verildiği ifade edilmektedir.¹⁰⁵¹ Bahsi geçen metindeki ifadeler şu şekildedir: “¹⁻⁶*Bugünden itibaren, Niqmepa'nın oğlu Ammiştamru'nun huzurunda, Ugarit kralı, Ginatanu'nun oğlu Yanhamu, Takhulinu bölgesinde bulunan topraklarını 1000 şeqel gümüşe (?) teslim eder....*⁷⁻¹⁰*Topraklar-kale, zeytinlik, üzüm bağları ve tüm (diğer) şeylerle – Takhulinu'ya ve oğullarının oğullarına sonsuza kadar bağlıdır.*¹⁰⁻¹²*Onu [Takhuli]nu'nun elinden kimse alamaz ve sonsuza dek oğullarının elinden.*¹³⁻¹⁹*Gelecekte Yanhamu ve oğulları topraklarıyla ilgili kararlarını yeniden gözden geçirirlerse, para ve topraklar Takhulinu ve oğullarının yanında olacak. Ama Takhulinu ve oğullarının oğulları, onun soyundan gelenler, Ugarit ülkesinin kralına şöyle derlerse:*²⁰⁻²⁹*Sen bizim efendimiz değilsin, başka bir kral bizim efendimiz! para ve toprak Yanhamu ve oğulları ve Takhulinu'nun oğulları ve sürüleri ve mülkü ve Ugarit diyarındaki diğer her şey için olacak, oradan hiçbir şey çıkamaz ve hiç kimse onun kardeşi veya oğlu Takhulinu, Hanımefendi Adatiya ve oğulları gibi bu topraklarda başarılı olamayacak (?).*³⁰⁻³¹*(Şimdi,) Kraliçenin mudu Takhulinu ve oğulları (ona) 5 (şeqel) gümüş getirecekler.”*

Ugarit ülkesinde, kralın ve kraliyete bağlı üst düzey yöneticilerin dahli olmaksızın şahıslar birbirlerinden gayrimenkul alım-satımı yapabilmektedir. RS 17.149=UG V No:6 numaralı belge, Rasapabu ve eşi Bayan Piddaya tarafından babası Izalda(nu)'ya ait olan arazinin 400 *şeqel* gümüş karşılığında satın alınmasını konu edinmektedir. Bu belgede, “¹⁻⁹*Bugün itibariyle, tanıkların önünde, Rasapabu ve eşi*

¹⁰⁵⁰ M. Heltzer, “Olive Growing...”, s. 78.

¹⁰⁵¹ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 255, 260.

Bayan Pidda'ya, kendi zeytinlikleri ve odunları olan 4 dönümlük bir arazi satın aldılar. Huzamu oğlu Yarimanu'nun Sa'u bölgesinde 400 (şeşel) gümüş karşılığında. ¹⁰⁻
¹⁵*Toprak (ve) zeytinlik, günün güneşinde Rasapabu'ya ve eşi Hanımefendi Pidda'ya ve oğullarına, sonsuza dek bağlıdır!* ¹⁵⁻²⁰*Gelecekte Yarimanu ve oğulları kararlarını yeniden gözden geçirirlerse, 1000 (şeşel) gümüş onların sorumluluğunda olacak ve toprak Hasapabu ve Hanımefendi Pidda'ya ait olacak.* ²¹⁻²⁷*Ama Rasapabu ve karısı kararlarından dönerlerse onlar da öyle yapacaklardır. Öte yandan, daha önce bu topraklar Hanımefendi Pidda'nın babası Izalda(nu)'ya aitti ve şimdi (bu) topraklar Hanımefendi Pidda ve [Rasapabu (?)]'ya geri döndü." şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu belgenin hiçbir yerinde kraldan bahsedilmemiş olup bu olaya ismi okunamamış beş kişi tanık olmuştur.* ¹⁰⁵²

Kırsal alanlarda yer alan zeytin ağaçlarının bulunduğu mülkler ve yer aldıkları köy isimleri idari belgelerden öğrenilmektedir. RS 16.201=PRU III:151:7 numaralı belge Ma'rabu bölgesinde zeytin ağaçları olan bir mülkü, RS 15.122=PRU III:131:16 numaralı belgede Uhnappu'da zeytin ağaçları olan bir mülkü, RS 16.138=PRU III:143:21 numaralı belgede Hilu'da zeytin ağaçları olan bir başka mülkü, RS 15.139=PRU III 166:10 numaralı belge Labnuma'daki zeytin ağaçları olan bir mülkü, RS 16.188=PRU III:150: 4; RS 16.201=PRU III:151:7, RS 15.132=PRU III:133:5 numaralı belgeler de zeytin ağaçları olan farklı mülklerden bahsetmektedir. ¹⁰⁵³ Bahsedilen bu mülklerin krallığı oluşturan sekiz bölgeden beşine ait olması ülke genelindeki zeytin ağaçlarının geniş yayılımını göstermektedir. ¹⁰⁵⁴

Bununla birlikte R. Frankel, zeytin hasadı için uygun zamanın, meyveleri birikmiş tozdan temizleyen ilk yağmurların yağdığı dönem olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla ülkede zeytin hasadının ne zaman yapıldığı belgelerde kesin olarak ifade edilmese de bugün İsrail'de olduğu gibi ekim ayı ortasında gerçekleşmiş olması kuvvetle muhtemeldir. ¹⁰⁵⁵ Eylül ayında olgunlaşan zeytinlerin yağ için olanı ekim ayı ve kasım sonuna kadar bekletildiği düşünülmektedir böylelikle zeytinler hem tozdan temizlenecek hem de daha da yağlanacaktır. Zeytinlerin verimi konusunda Ruppın,

¹⁰⁵² C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 261.

¹⁰⁵³ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 76; J. Vidal, "El Aceite...", s. 591.

¹⁰⁵⁴ Kuzeybatı'da bulunan 2. bölge: Hilu; Aşağı dağlar olarak ifade edilen 3. Bölge: Labnūma, Nanu'u; Doğuda bulunan 4. Bölge: Uhnappu; Güneydoğu'da bulunan 7. Bölge Mac rabâ; Güneybatı'da bulunan 8. bölge: Aru, Mulukku.

¹⁰⁵⁵ Raffael Frankel, *Wine and Oil Production in Antiquity in Israel and Other Mediterranean Countries*, Sheffield, 1999, s. 37; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 77.

verimsiz yıllarda bir ağaçtan 1,28 kg¹⁰⁵⁶ uygun yıllarda 25,5 kg zeytin hasat edildiğini ileri sürmektedir. Buna göre bir dönümdeki 10 ağaçtan, dönüm başına ortalama 120-130 ile 255 kg arasında zeytin toplanmıştır. 100 kg zeytinden birinci sıklımda 9 ile 14 kg, ikinci ve üçüncü sıklımda 3 ile 6 kg yani toplamda 12 ile 20 kg arası yağ elde edilir.¹⁰⁵⁷

2.2.1.1. Zeytinyağı

İdari, ekonomik ve edebi belgelerde zeytinyağı Ug. *šmn zt*¹⁰⁵⁸ terimine karşılık gelmektedir.¹⁰⁵⁹ Geç Tunç Dönemi'nde zeytinyağı, endüstriyel bir hammadde olmasından dolayı tekstil, sabun, parfüm ve merhem üretiminde önemli bir role sahiptir.¹⁰⁶⁰ Ayrıca bu yağ, mür kokulu yağ, (Ug. *šmn mr*),¹⁰⁶¹ parfüm yağı (veya parfüm) (Ug. *šmn rqh*),¹⁰⁶² baharat yağı (Ug. *šmn rqh*)¹⁰⁶³ veya kaliteli yağ (*šmn tb*) türlerinde ifade edilen çeşitli aromatik yağların üretiminde temel bir bileşen olarak kaydedilmiştir.¹⁰⁶⁴ Yine bu yağ, evlerde yakıt olarak da (Ug. *šmn nr*) kullanılmıştır.¹⁰⁶⁵

Ugarit'te pek çok evin zemin katında yağ işliklerinin olduğu düşünülmektedir. Bu işlikler genellikle havalandırmanın iyi olması için avluyla bitişik halde geniş bir biçimde inşa edilmiştir. Yağ işliklerinin çalışmasını kolaylaştırmak için öğütme tesisi ayrı bir odada kurulmuştur. Ayrıca bu işliklere, daha mütevazı evlerde de rastlanmasına rağmen toplumun her kesiminden insanların evinde bulunduğunu söylemek zordur. Daha ziyade bu işliklerin zengin toprak sahiplerinin, saray mensuplarının ve büyük tüccarların evlerinde olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁶⁶ Yağ üretimiyle ilgili tesislerin tek bir aileye ait olması pek olası gözükmemektedir. D. Schloen,¹⁰⁶⁷ hane halkının *bir baba* adı

¹⁰⁵⁶ Arthur Ruppın, *Syrian als Wirtschaftsgebiet*, Berlin, 1920, s. 62.

¹⁰⁵⁷ A. Ruppın, *Syrian als...*, s.188; M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 79.

¹⁰⁵⁸ Ak. *as šamnu*.

¹⁰⁵⁹ M. Heltzer, *The Internal...*, s.; M. Heltzer, "Olive Growing...", s.77.

¹⁰⁶⁰ Cheryl Haldane, "Direct Evidence for Organic Cargoes in the Late Bronze", *World Archaeology*, Routledge, 1993, 24/ 3, s. 354.

¹⁰⁶¹ DULAT:561.

¹⁰⁶² DULAT:734-735.

¹⁰⁶³ Bir tür yağ; DULAT:618.

¹⁰⁶⁴ DULAT:873; M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 87.

¹⁰⁶⁵ İamba yağı; DULAT: 633; Juan Pablo Vita, "Oil in Ugarit: its Price, its Use as a Means of Payment and Administrative Procedures. Addendum: Oil for wool", *Ugarit Forschungen*, c. 48, Germany, 2017, s. 526.

¹⁰⁶⁶ Olivier Callot, "Les huileries du Bronze Récent à Ugarit, Premiers éléments pour une étude", *RSO III: Le Centre de la Ville 38e-44e Campagnes (1978-1984)*, M. Yon (ed.), 1987, Paris, s. 209.

¹⁰⁶⁷ J. D. Scholen, *The House...*, s. 338; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 78.

altında isimlendirildiği beş veya altı evden oluşan ve karşılıklı yarar elde etmek için iş birliği yapan bir yağ işleme tesisi örgütlenmesinin var olduğunu düşünmektedir.¹⁰⁶⁸

Ülkede yapılan arkeolojik kazılar esnasında zeytinyağı üretimine dair pek çok kanıt ortaya çıkarılmıştır.¹⁰⁶⁹ Ele geçen kalıntılar zeytinin yağa dönüşmesi için yapılacak işlemlere dair fikir sunmaktadır. Bunlardan ilki, Erken Tunç Dönemi'ne tarihlenen Yukarı Şehir'de ele geçen zeytinleri kırmak için kullanılan bir taş çekicin baş kısmıdır.¹⁰⁷⁰ İkincisi Geç Tunç Dönemi'ne tarihlenmekte ve Ugarit'in Güney Şehri ile şehir merkezinde ele geçen, zeytinleri kırmak için kullanılan küçük taş silindirlerdir.¹⁰⁷¹ Bununla birlikte Güney Şehir'deki buluntulara göre zeytinden yağ elde etme işleminin üç ayrı işlikte yapıldığı ortaya çıkmıştır. Buna göre ilk işlik, zeytinlerin ezildiği oda olup hemen onun yanındaki daha geniş odaysa¹⁰⁷² sıkma alanıdır. Nitekim bu odada sıkma tahtası olarak kullanılan, yere yaslanmış bir kireçtaşı levha ele geçmiştir. Bu levha yağ akışını kolaylaştırmak için kenarlarından birinde bir kanal bulunan hafif eğimli bir düzeneğe sahiptir.¹⁰⁷³ Öte yandan Ugarit'te yapılan kazılar esnasında Schaeffer, çeşitli özel binalarda ritüel amaç için kullanılan taş levha tespit etmiş ve bunlara “adak sunum masaları veya içki masaları” adını vermiştir. Ancak şehir merkezinde de benzer parçaların ele geçmesi bunların büyük olasılıkla zeytin sıkma masaları olduğunu düşündürür.¹⁰⁷⁴

Kraliyet ekonomisinin temel birimi olan kraliyet çiftliklerinde kaç tane yağ sıkma düzeneği olduğu şimdiye kadar belirlenememiştir.¹⁰⁷⁵ Sadece ülke merkezinde değil kırsal yerleşim yerlerinde de yağ üretimi yapıldığı düşünülmektedir.¹⁰⁷⁶ Tell Tweini'de yağ üretimine dair arkeolojik kanıtların ele geçmesi bu durumu destekler mahiyettedir. Bu köyde Büyük Ev'in III. odasında ezilmiş zeytinleri¹⁰⁷⁷ sıkmak için delikli taşların kullanıldığı¹⁰⁷⁸ bir düzenek ve elde edilen yağın toplandığı büyük bir kap

¹⁰⁶⁸ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s.78.

¹⁰⁶⁹ M. Yon, *The City...*, s. 12.

¹⁰⁷⁰ O. Callot, “Les huileries...”, s. 203.

¹⁰⁷¹ O. Callot, “Les huileries...”, s. 203; O. Callot, *La tranchée...*, s. 191; J. Vidal, “El Aceite...”, s. 594.

¹⁰⁷² Bu oda 4 x 2,50m boyutundadır.

¹⁰⁷³ O. Callot, “Les huileries...”, s. 208.

¹⁰⁷⁴ J. Vidal, “El Aceite...”, s. 592.

¹⁰⁷⁵ M. Heltzer, “Olive Growing...”, s. 77.

¹⁰⁷⁶ O. Callot, “Les huileries...”, s. 197.

¹⁰⁷⁷ Joachim Bretschneider, Tim F. Cunningham, Karel Van Lerberghe, “Gibala, The First Two Excavations 1999 and 2000”, *Ugarit Forschungen*, c. 31, Germany, 1999, s. 104.

¹⁰⁷⁸ O. Callot, “Les huileries...”, s. 209, J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 78.

ele geçmiştir.¹⁰⁷⁹ Daha ileriki süreçte yapılan kazılarda Roma Dönemi'ne ait aynı tipte bir merdane bulunmuştur. Bu arkeolojik kanıtlar doğrultusunda, bu aletlerin zeytinleri ezme için kullanıldığı anlaşılmıştır.¹⁰⁸⁰ Ugarit köylerinde yağ üretimine dair belgelere yansıyan kayıtlar şu şekildedir: RIH 83/28+=KTU 4.780; RS 16.125=PRU III:187 ve RS 17.399=KTU 4.313 numaralı belgeler Aru, Mac'rab ve Šalm köylerindeki yağ üretimini konu edinmektedir. RS 22.31:25 numaralı belgede Nanu'u köyünde amphoralarda miktarı tespit edilememiş yağ depolandığı kayıtlıdır. RS 17.399=KTU 4.313 numaralı belgede yağ miktarları, Šalm köyü sakinleri tarafından kaydedilmektedir. RS 8.280=KTU 4.41 numaralı belge yine Šalm köyü sakinlerinin çok miktarda yağ aldığını ifade etmektedir. RS 16.126B+=PRU III:199 numaralı belge, Łanaqu köyünün sekiz sakini için kaydedilen yağ miktarlarını açıklamaktadır.¹⁰⁸¹ RS 15.075 numaralı belge Mulukku köyünden yapılan zeytinyağı sevkiyatını içermektedir.¹⁰⁸²

Ülkede ele geçen arkeolojik kanıtlar, zeytinyağı üretim aşamaları hakkında da bilgi vermektedir. Hasat zamanında toplanan zeytinler eşeklere yüklenip yağ işliklerine getirilmiş,¹⁰⁸³ buraya getirilen zeytinlerden yağ elde etmek için, ezme-kırma işlemi delikli taşlar şeklinde olan öğütücüler aracılığıyla yapılmıştır.¹⁰⁸⁴ İkinci işlemse zeytini sıkma işlemidir ki¹⁰⁸⁵ zeytinler ezildikten hemen sonra meyvelerin hızla bastırılarak sıkılması gerekmektedir.¹⁰⁸⁶ Ugarit'te zeytin sıkma için bir mekanizmadan diğerine doğru inen ahşap bir kiriş kullanılmıştır.¹⁰⁸⁷ Bu aletler bir ucu sıkıştırılmış, diğer ucu bir mekanizma kullanılarak indirilen ahşap bir kaldıraç etrafında dönmektedir. Birkaç kez tekrar edildiği düşünülen bu işlemden sonra¹⁰⁸⁸ sıkılan zeytinlerden çıkan yağ bir kaptan toplanmıştır.¹⁰⁸⁹ Böylece zeytinin yağa dönüşmesi için üçüncü aşama olan rafine etme işlemi de gerçekleşmiştir.¹⁰⁹⁰ Bu şekilde tamamlanan yağ üretimi süresince 100 kg

¹⁰⁷⁹ J. Vidal, "El Aceite...", s. 594.

¹⁰⁸⁰ O. Callot, "Les huileries...", s. 203-204.

¹⁰⁸¹ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 77.

¹⁰⁸² W. David Whitt, *Archives and...*, s. 108.

¹⁰⁸³ O. Callot, "Les huileries...", s. 203.

¹⁰⁸⁴ J. Vidal, "El Aceite...", s. 595.

¹⁰⁸⁵ O. Callot, *La tranchée...*, s. 191.

¹⁰⁸⁶ O. Callot, "Les huileries...", s. 204.

¹⁰⁸⁷ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 78.

¹⁰⁸⁸ O. Callot, "Les huileries...", s. 204.

¹⁰⁸⁹ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 78.

¹⁰⁹⁰ O. Callot, *La tranchée...*, s. 191.

zeytinden 12-20 kg yağ elde edildiği düşünülmektedir.¹⁰⁹¹ Tüm bunlarla birlikte bu yağ miktarları bölgesel olarak değişmekle birlikte 13-15 kg arası yağ miktarları daha olasıdır.

Zeytinyağı, saraya bağlı kişilerin hizmetleri karşılığında tazminat olarak dağıtılmıştır.¹⁰⁹² RS 16.257=PRU III:199 numaralı belge, yağın çeşitli meslek grupları olan tüccarlar, rahipler, müfettişlere dağıtıldığını konu edinmektedir. Bir diğer belge olan RS 20.245=UG V:99¹⁰⁹³ numaralı metin, iki özel meslek grubu olan *işçiler* (*LÚ.MEŠ HUN.GÁ*) ve *duvarcılar* (*LÚ.MEŠ GIM.É*) için saray depolarından yapılan yağ tedarikinden bahsetmektedir. RS 18.42=KTU 4.352 numaralı belgeyse bir başka profesyonel grup olan, “*bronz mızrak imalatçılarına* (Ug. *sbrdnm*) yapılan yağ dağıtımını konu edinmektedir: *Alaşialı abrm için altı yüz altmış (ölçü) yağ, Abram [için] yüz otuz (ölçü) yağ: Tunç mızrak yapanlar için iki yüz kırk sekiz (yağ ölçüsü)*”. Bu belgede bahsi geçen yağ miktarının aylık ödeme olarak yapıldığı akla gelse de bu rakamın yüksek olması sebebiyle ödemelerin yıllık yapıldığı düşünülmektedir. Heltzer, yağ tayınlarının amphoralarla değil, daha küçük ölçekteki kaplarda yapıldığını ifade etmektedir.¹⁰⁹⁴ Zeytinyağı, borç olarak da verilmiştir. KTU 4.313 numaralı belge, *kd* ölçü birimiyle bu yağın borç verilmesini kaydetmektedir.¹⁰⁹⁵

Ugarit’te genellikle zeytinyağı, tüketim maddesi ve ödeme aracı olarak görülse de bu yağın önemli bir kısmı ihraç edilmiştir. Zeytinyağı, amphoralarla Ras Şamra ve Minet el-Beida’da çok miktarda ele geçmiştir. Buradan da önemli bir ticari emtia olarak Doğu Akdeniz’in farklı şehirlerine taşınmıştır. KTU 4.352 numaralı metinde yağın Alaşialı, Mısırlı, Aşdotlu kişilere verildiği ve kişilerin yağı, ticaret yoluyla yeniden dağıttıkları belirtilmektedir.¹⁰⁹⁶ Diğer yandan III. Niqmaddu’nun (MÖ 1225/1220-1215) Alaşia kralına yazdığı bir mektup olan RS 20.168=UG V:21 numaralı belge, Ugarit’teki yağın adaya sevkiyatını konu edinmektedir.¹⁰⁹⁷ Alaşia Adası’nda zeytinyağı üretimi yapılırsa da buraya yağ ithal edilmesi Ugarit’in zeytinyağı üretimi ve ticaretindeki

¹⁰⁹¹ Yılda ise bir dönümden 22-46 lt verim elde edildiği düşünülmektedir. A. Ruppın, *Syrian als...*, s. 188; M. Heltzer, “Olive Growing...”, s. 79.

¹⁰⁹² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 39.

¹⁰⁹³ J. Vidal, “El Aceite...”, s. 597-598.

¹⁰⁹⁴ M. Heltzer, “Olive Growing...”, s. 83-84.

¹⁰⁹⁵ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 200.

¹⁰⁹⁶ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 209.

¹⁰⁹⁷ Paul Aström, “Canaanite Jars from Hala Sultan Tekke”, *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, N. H. Gale (ed.), *Studies in Mediterranean Archeology*, XC, Jonsered, 1991, s. 149-151.

önemini göstermektedir.¹⁰⁹⁸ Alaşia'ya yapılan yağ ihracatının karşılığında, buradan bakır, kereste, parfüm ve reçine Ugarit ülkesine getirilmiştir.¹⁰⁹⁹ Öte yandan RS 15.40=KTU 4.150 numaralı belgede zeytinyağının fiyatına dair fikir edinilmektedir: “(on stpm/diez štpm) Beş amphora yağ ile on kuzu/oğlak eşittir.”¹¹⁰⁰

2.2.2. Tahıllar

Ugarit toplumunda önemli bir yere sahip olan tarım ekonomisine ait arkeolojik veriler dikkat çekicidir. Şehir merkezinde yapılan kazılarda¹¹⁰¹ ele geçen tahılın işlenmesine dair çakmaktaşından yapılmış aletler, burada tahılın yetiştirildiğini ortaya koymuştur.¹¹⁰² Köylerde ise tahıl yetiştirildiğine dair kanıt çok azdır. Bu durum Ugarit ülkesindeki tarım arazilerinin tahıl ekiminden ziyade çoğunlukla bahçeciliğe ayrılmış olabileceğini düşündürmektedir.¹¹⁰³

Ugarit'te tahıllar genellikle kuru topraklarda yetiştirilmiştir. Bu topraklardaki verim yıl boyunca düzenli ve yeterli yağışa bağlı olarak değişkenlik göstermiştir.¹¹⁰⁴ Tahıl ekiminin sonbahar mevsiminde, hasatın ise nisan-mayıs aylarında yapıldığı görülmektedir.¹¹⁰⁵ Hasat sonrasında elde edilen tahıl ürünlerinin birçoğu saray tarafından kullanılırken az bir kısmının da tapınak tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹¹⁰⁶ RS 86.2235:16 numaralı metinde tapınak görevlileri için gerekli tahıl sevkiyatı: “*Raşap'ın atları için 15 sepet arpa, Aştarotlu Milku'nun atları için 5 sepet*” şeklinde kaydedilmiştir.¹¹⁰⁷ Diğer yandan Uşnatu kralından Ugarit kralına gönderilen bir mektupta¹¹⁰⁸ Ugarit'in Uşnatu'ya ait topraklarda tahıl ekimi yaptığı şikayet edilmektedir. Bu mektupta Kral Şābilim, Ugarit kralının adamlarının işgal

¹⁰⁹⁸ O. Callot, “Les huileries...”, s. 197.

¹⁰⁹⁹ Maguerite Yon, “Ougarit et ses relations avec les régions maritimes voisines (d'après les travaux récents)”, *Ugarit and the Bible*, G. J. Brooke, Adrian H.W. Curtis, John F. Healey (ed.), Münster 1994, s. 429.

¹¹⁰⁰ J. Vidal, “El Aceite...”, s. 599; Michael Jones, *Oxhide Ingots, Copper Production, and the Mediterranean Trade in Copper and Other Metals in the Bronze Age*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Texas A&M University, 2007, s. 19.

¹¹⁰¹ E. Coqueugnot, “Outillage de pierre taillée Bronze Récent (Ras Shamra 1978-1988)”, *RSO VI: Arts et industries de la pierre, Ras Shamra*, M. Yon (ed.), Paris, 1991, s. 168-170; O. Callot, *La tranchée...*, s. 190-191.

¹¹⁰² M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 57-58.

¹¹⁰³ M. Liverani, M. Liverani, “Ras Shamra...”, s.1318; J. Vidal, *Las Aldeas*, s. 77.

¹¹⁰⁴ M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 59.

¹¹⁰⁵ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 73.

¹¹⁰⁶ W. E. Watson, “Daily Life...”, s. 137.

¹¹⁰⁷ P. Bordreuil, “An Efficiently...”, s. 191; M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 59.

¹¹⁰⁸ RS 17.394 + 427= PRU IV:220.

ettikleri tarlalara tahıl ektiklerini ve Ugarit kralı adamlarını uzaklaştırmazsa tahılı kendisinin hasat edeceğini ifade etmektedir.¹¹⁰⁹

Tahılların toplanması ve işlenmesine dair ilk kanıtlar yine şehir merkezinde ele geçmiştir. Burada ele geçen aletler arasında bir grup orak¹¹¹⁰ tahıl hasadının nasıl yapıldığına dair fikir vermektedir (Şekil 36). Bu oraklar geometrik şekillerde çakmaktaşı levhalar veya parçalardan oluşmaktadır (Şekil 37).¹¹¹¹ Bu oraklar evlerde de bulunmuştur.¹¹¹² Nitekim RS 19.52=KTU 4.625 numaralı belge, köylülerin tahılları öğütmek için kullandıkları aletleri kabaca; küre veya küre-oval şekilli, uzatılmış silindirik-oval şekilli, geniş silindirik-oval şekilli ve küp şekilli öğütücüler olarak tanımlamaktadır.¹¹¹³

Ugarit'te tahılların hasadı yıllık olarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlar, hasattan önce derlenmiş ve bu derlemeye göre her bir ürünün ne kadarının hasat edilmesi gerektiği kayıt altına alınmıştır. Yine kayıtlarda bir sonraki yıl için her bir kraliyet çiftliğine ne kadar ürün dağıtılması gerektiği not edilmiştir.¹¹¹⁴ Aynı zamanda, saray tarafından ülkenin belli bölgelerine ekim yapılmış ve sarayın tahıl ihtiyacı bu şekilde karşılanmıştır.¹¹¹⁵

Belgelerde tahıl ürünlerinin belirli aylarda, belirli kişilere dağıtıldığı kaydedilmiştir. Tahıl miktarlarının bir listesini içeren RS 19.130=PRU VI:101 numaralı belge, bir ayda dağıtılan tahılları ifade etmektedir: “*Zabiya hanıma 50 kùr kunâšu'nun 2/6'sı hallatu ayında teslim edilmiştir.*”¹¹¹⁶

Tahıl ürünlerinden buğday ve kılçıksız buğday hem insanlar hem de atlar için temel gıda maddesidir.¹¹¹⁷ Önemli bir tahıl türü olan buğday, Ug. *ḥi*¹¹¹⁸ terimi ile ifade edilmektedir.¹¹¹⁹ Buğdaydan elde edilen ve karbonhidrat bakımından zengin olan un¹¹²⁰

¹¹⁰⁹ “A Political...”, s. 664.

¹¹¹⁰ E. Coquegniot, “Outillage de...”, s. 146.

¹¹¹¹ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 73

¹¹¹² K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 375, 296.

¹¹¹³ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 74.

¹¹¹⁴ Mario Liverani, “Economy of Ugaritic Royal Farms”, *Production and Consumption in the Ancient Near East*, C. Zaccagnini (ed.), Budapest, 1989, s. 129; K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 165.

¹¹¹⁵ J. Vidal, *Las Ladeas...*, s. 72.

¹¹¹⁶ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 375.

¹¹¹⁷ M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 59.

¹¹¹⁸ Ak. *kibtu*^M PRU VI: 92.

¹¹¹⁹ KTU 4.71=RS 22.003:11-12; KTU 4.60 = RS 11.[913]; KTU 4.402=RS 18.142:7-8; M. Heltzer “The Economy...”, s. 446.

hem insanlar için temel gıda maddesi olarak tüketilmekte hem de silolarda depolanıp ihraç edilmektedir.¹¹²¹ RS 16.395=PRU II:98 numaralı belge, farklı şehirlerde ve saraya ait tarım çiftliklerinin yer aldığı kasabalardaki tahıl ekimini konu edinmektedir. Toprağın verimliliği sulamaya ve yağış rejimine göre değişkenlik gösterse de köylüler yılda ortalama 12 *dd* buğday hasat etmiştir. Tahıl ölçü birimi olan 1 *dd*'nin sepet (tahıl ölçüğü)¹¹²² anlamına geldiği düşünülür. Ölçüsüne dair bir netlik olmayan bu birim için 1 *dd*, yetişkin bir erkek için bir aylık ödemeye karşılık gelmektedir. Ayrıca küçük çiftliklerde köylü başına düşen ödemenin daha yüksek olduğu bilinmektedir. Her köylü, yılda 1 ile 20 *dd* arasında buğday ekmiştir. Bu ekimden 50 ila 65 *dd* arasında ve en yüksek 100 *dd*'ye kadar buğday hasat edilmiştir. Ortalama olarak çiftçi başına düşen buğday miktarı 60 *dd* olmakla birlikte¹¹²³ RS 19.25=PRU VI:107 numaralı belge buğdayın şahıslara aylık dağılımını konu edinmektedir.¹¹²⁴

Söz konusu belgenin transkripsiyonu aşağıdaki gibidir:

“¹*ia-ab-ni-ilu 2/6 kibru*^M

¹*mu-ri-ia 2/6*

¹*ma-te-nu 2/6*

¹*iz(?) - zu(?) - ia 2/6*

5 ^{SAL}*bin-na-ri 1/6*

^{SAL}*sùm-a-da-te 1/6*

^{SAL}*um-mi-a-da-te (?) 1/6*

[*a-b*]*i-ra-mu 1/6*

[*il*]*u-ma-zi-ir 1/6*

10 [*naphar* (?) 9] (?) [*am*]*ilû*^M 2(!) *kùr [1/6 ki]btu*^M

[*ša* (?) *na*(?) - *di*] *n* (?) *araḥreš-yani*(?)

¹¹²⁰ Ug. *phd*.

¹¹²¹ J. P. Vita, “The Society...”, s. 491.

¹¹²² PRU II:121.

¹¹²³ M. Liverani, “Ville at...”, s. 252.

¹¹²⁴ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 164.

*ana*¹*ia-a-ab-ni-ilu.*

Yabni'ilu, 2/6 (kor?) buğday

Muriya, 2/6 (kor?) buğday

Matenu, 2/6 (kor?) buğday

İzzuya, 2/6 (kor?) buğday

5 *Bayan Bin-nari, 1/6 (kor?) buğday*

Bayan Sum 'adate, 1/6 (kor?) buğday

[Bayan]Ummi 'adate, 1/6 (kor?) buğday

[Ab]iramu, 1/6 (kor?) buğday

[Il]umazir, 1/6 (kor?) buğday

10 *Toplamda: 9 kişiye Res-yani ayında iabni'ilu'ya 2 kor 1/6 buğday dağıtılmıştır."*

Bir diğer buğday çeşidi olan emmer buğdayı, kılçıklı bir buğdaydır. Ugaritçe karşılığına rastlanmayan bu tahıl türü, belgelerde genellikle Ak. *kun šu kunā šu*¹¹²⁵ terimleriyle ifade edilmektedir. Bir belgede kılçıklı buğdayla ilgili bilgiler: “*Mari'atu köyünde altı kur*¹¹²⁶ *kılçıklı buğday; Pacaratu köyünde 40 kur; Eallurb köyünde 30 kur; Yalu'da 10 kur, son olarak Yaparü köyünde ise 40 kur kılçıklı buğday şeklinde kaydedilmiştir.*”¹¹²⁷

Arpa ve kılçıksız buğday Ugaritçe belgelerde en çok karşılaşılan tahıl türüdür. Bu tahıllar, Neolitik Dönem'den beri bu bölgede yetiştirilmiştir. Ancak buğdayın arpaya göre ekimi daha az yapılmıştır. Bunun nedeni buğdayın tuzlu topraklara karşı daha düşük dirençte olmasıdır. Bu düşük direnç onun daha yavaş olgunlaşmasına ve bunun sonucunda daha düşük verim alınmasına neden olmuştur. Hızlı olgunlaşan arpa ise buğdaydan önce hasat edilmiştir. Bu iki tahıl türünün aynı anda hasat edilmemesi hasat mevsimini uzatmıştır.¹¹²⁸

¹¹²⁵ Sum. *ZÍZ.ANNA CAD K: 536.*

¹¹²⁶ Ugarit'teki bir *kur* yaklaşık 250 lt'ye denk gelmektedir; M. Heltzer, “On Tithe Paid...”, s. 125.

¹¹²⁷ RS 19.12=PRU VI: 102; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 71-72.

¹¹²⁸ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 70-73.

Arpa, belgelerde Ug. $\check{s}'r$ ¹¹²⁹- $\check{s}'rm$ terimleriyle ifade edilmektedir. Arpa tarımına ilişkin kayıtlar şu şekildedir: “*Agan köyü için 164 kur arpa;*¹¹³⁰ ...*köyü için beş kur arpa;*¹¹³¹ *yine aynı köy için üç kur arpa;*¹¹³² *Aru köyü için üç kur arpa;*¹¹³³ *Arutu köyü için yedi kur;*¹¹³⁴ *Dumatu köyü için beş kur arpa;*¹¹³⁵ *Qamanuzu köyü için beş kur arpa;*¹¹³⁶ *Šalm köyü için üç kur arpa;*¹¹³⁷ *Đibaqu köyü için 12 kur arpa;*¹¹³⁸ *Łallurb köyü için beş kur arpa;*¹¹³⁹ *Łamr köyü için altı kur arpa;*¹¹⁴⁰ *Yakuna‘mu köyü için beş kur arpa*¹¹⁴¹ adı tam olarak anlaşılabilen bu-x-x-[na?] isimli köyün altı üyesinden 15 kur arpa”¹¹⁴² alınmıştır. RS 19.129=PRU VI numaralı belgede, Ýarinu isimli şahısın miktarı bildirilmeyen arpayı alacağı olarak kaydedilmiştir.¹¹⁴³

Arpadan üretilen biranın, Mezopotamya ve Mısır’da olduğu gibi Ugarit’te de önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bira, Ak. *sikaru* terimine karşılık gelmektedir. Ugaritçede doğrudan birayı tanımlayan bir terim olmasa da *skr* terimi sarhoşluk kavramını ifade etmektedir. Bu terime sadece edebi belgelerde rastlanmaktadır. Bununla birlikte biraya, ekonomik ve idari metinlerde doğrudan rastlanmamasının bir nedeni olarak Ugarit saray mutfağında biranın olmaması ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bira, daha mütevazı insanların içeceği olup sadece kişisel tüketim için üretilmiş olmalıdır.¹¹⁴⁴

2.2.3. Üzüm

Ugarit’te üzüm bağları ve şarap üretiminin varlığı MÖ II. binyılın ortalarından çok daha önce bilinmektedir. Yapılan kazılarda Güney Sarayı ve Yabninu’nun Evi’nde (Şekil 38) bir depoda Geç Tunç Dönemi’ne tarihlenen çömleklerde üzüm kalıntısı ile karşılaşmıştır.¹¹⁴⁵ Ugarit topraklarının çoğunlukla üzüm ekimine ayrılmasından dolayı

¹¹²⁹ Ak. *še’u(m)*; CAD Š II: 345; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 446;

¹¹³⁰ RS 1957.3=AnOr 48 26:3.

¹¹³¹ RS 19.117=PRU VI:105:6.

¹¹³² RS 19.129=PRU VI:111:10.

¹¹³³ RS 19.119=PRU VI:106:6.

¹¹³⁴ RS 19.117=PRU VI:105:2.

¹¹³⁵ RS 19.117=PRU VI:105:5.

¹¹³⁶ RS 19.117=PRU VI:105:7.

¹¹³⁷ RS 19.129=PRU VI:111:11.

¹¹³⁸ RS 19.119=PRU VI:106:7.

¹¹³⁹ RS 19.117=PRU VI:105:3.

¹¹⁴⁰ RS 19.117=PRU VI:105:8.

¹¹⁴¹ RS 19.117=PRU VI:105:4.

¹¹⁴² RS 19.43=PRU VI:104:1.

¹¹⁴³ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 71.

¹¹⁴⁴ Dennis Pardee, José Ángel Zamora, “La vid y el vino en Ugarit”, *Banco de Datos Filológicos Semíticos Noroccidentales*, Monografías, 6, 11/2, Sefarad, 2001, s. 672.

¹¹⁴⁵ Valérie Matoian, Juan Pablo Vita, “The Administration of Wine in Ugarit”, *Die Welt des Orients*, 48/2, Berlin, 2018, s. 450, 301-302.

Ugaritçe edebi, idari, hukuki ve ekonomik belgelerden üzüm, üzüm bağları¹¹⁴⁶ ve şarapla ilgili bilgi sağlanmaktadır.¹¹⁴⁷ Belgelerde üzüm bağları Ug. *krm*,¹¹⁴⁸ *gpn*,¹¹⁴⁹ *g'nb*¹¹⁵⁰ terimlerine karşılık gelmektedir.¹¹⁵¹ Kuru üzüm Ug. *şmq*,¹¹⁵² üzüm salkımıysa Ug. *utkl* terimiyle ifade edilmiştir.¹¹⁵³

Ugarit topraklarında üzüm, yüksek bölgelerdeki dağların eteklerindeki alanlara ve alçak tepelere ekilmiştir. Kıyı ovaları aşırı nemden dolayı üzüm ekimi için tercih edilmemiştir. Nitekim J. Weulersse, asmanın kıyıda daha iyi yetişeceğini ancak yaz mevsiminde yüksek nemden dolayı üzümlerin küfleneceğini ileri sürmüştür. Buna karşılık kıyı bölgesindeki arazilerde üzüm yetiştirildiği de bilinmektedir. RS 18.296:5=KTU 4.424 numaralı belgede bir kıyı köyü olan *Ra`šu* sakinlerine ait arazilerde üzüm bağlarının olduğu belirtilmektedir. Yine bu köye bitişik başka bir köy olan Şubbanu'da üzüm bağları olduğu kaydedilmiştir. Belgelerde bu tarlaların ve bağların büyüklüğü hususunda bilgiye rastlanmamıştır. Tüm bunlarla birlikte Ugaritçe belgelerde, iç kesimlerde şarapçılık ve bağcılıkla ilgili yer adlarının yaygınlığı, bu bölgelerde üzüm yetiştiriciliğinin yoğun olduğunu düşündürmektedir.¹¹⁵⁴

İdari bir belge olan RS 16.396 numaralı metin özellikle krallığın çeşitli bölgelerinde bulunan üzüm bağlarıyla ilgilidir.¹¹⁵⁵ RS 20.22=UG V:27 numaralı belgede Şuraşsa köyünde Takiya isimli bir kadına ait bağın yerle bir edildiği ve mahkeme huzurunda bağ sahibine tazminat ödendiği ifade edilmiştir: "...³⁵⁻³⁹ *e-nu-ma¹ ta-ki-ia im-taḥ-ra-a[n-n]i, ma-a kirî-ka-râ-ni-ia i[(?) na^{al} şu-ra-aş[-ş]a, it-ta-ak-sú-mi i-n[a-a]n-na di-ni-şu, şa-al-ma mu-ul-la-a, ki-i şa^{mat} ú-ga-ri-it lu ú-al-li-ni-şu...* "Takiya ise

¹¹⁴⁶ RS 16.166=PRU III; RS16.269; RS16.160; RS 16.353; RS 16.148 + 254B; RS 15.155; RS 16.204; RS 15.145; RS 16.343; RS 15.118; RS 15.122; RS 15.127; RS 15.132; RS 15.140; RS 15.141; RS 16.138; RS 16.178; RS 16.182 + 199; RS 16.188; RS 16.201; RS R16.254F; RS 16.255D; RS 16.261 + 339 + 241; RS 15.139; RS 16.186; RS 16.163; RS 17.147=PRU VI:29; RS 19.198; 56; RS 17.121.

¹¹⁴⁷ M. Heltzer, "Olive Growing...", s. 77.

¹¹⁴⁸ Michael Heltzer, "Vineyards and Wine in Ugarit (Property and Distribution)", *Ugarit Forschungen*, c. 22, Germany, 1990, s. 120.

¹¹⁴⁹ DULAT:301.

¹¹⁵⁰ Üzüm bağları Ak. *eqil^{is} karāni* terimiyle ifade edilmektedir.; DULAT:318; José Ángel Zamora, *La vida y el Vino en Ugarit*, Madrid, 2000, s. 211.

¹¹⁵¹ M. Heltzer, "Vineyards and...", s. 120.

¹¹⁵² DULAT:775; W. G. E. Watson, "A Botanical...", s. 118;

¹¹⁵³ DULAT:122.

¹¹⁵⁴ V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 301-302, 307.

¹¹⁵⁵ J. Á. Zamora, "El control territorial de la administración ugarítica: el llamado 'catastro' 4.244", *De la Tablilla a la Inteligencia Artificial. Homenaje al Prof. Jesús Luis Cunchillos en su 65 aniversario*, A. González, J. P. Vita, J. Á. Zamora (ed.), Zaragoza, 2003, s. 93-115; V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 307.

huzurunda Šurašša'daki meyve bahçemi ve üzüm bağıını (yerle bir ettiklerini söyledi. Şimdi ise işi halloldu. Kendisine Ugarit kuru üzerinden tazminat ödendi.”

Ugarit'te üzüm bağlarının alınıp satılabilen araziler oldukları bilinmektedir. RS 15.37=PRU III numaralı belge üzüm bağının satın alınmasını konu edinmektedir: “¹⁻⁶*Bugün itibariyle tanıkların önünde Puluzinu Ahliyanu'dan 57 (şegel) gümüşe bir bağ satın aldı. ⁶⁻¹¹ (Bu) asma Puluzinu ve oğullarına sonsuza dek bağlıdır.”* Ancak bahsi geçen mülkün büyüklüğü hakkında bir şey bilinmemektedir. Başka bir belge olan RS 17.325=UG V:161, Ugarit kraliçesi (muhtemelen kendi mülküne sahip olan ana kraliçe) tarafından 8 *ikū*¹¹⁵⁶ arazi satın alındığından söz etmektedir.¹¹⁵⁷ Bu mülkte bir zeytinlik (*serdu*) ve bir üzüm bağı (*GIŠkarānu*) bulunmaktadır. Ugarit'te diğer toprak mülkiyeti türleri gibi özel bağların da devlet denetimi altında olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kral, RS 16.166=PRU III numaralı belgede de anlaşılacağı üzere kişilere bu özel bağları hizmet karşılığında mülkiyet olarak vermiştir: “¹⁻⁹*Bugünden itibaren, Ammiştamru'nun oğlu Niqmaddu, Ugarit kralı, Ullamu'da ev ve araziler üretti ve onları sonsuza kadar kardeşi Nuriyanu'ya (?) ve oğullarına verdi. ¹⁰⁻¹⁶ (Yani:) sınırının sürülmüş arazisi (?), sınırı ile ve Sanħaranu'nun asması ve bağı (?) ve oradaki Samumu diyarı ve kaliteli diyar (?). Nuriyanu'nun elinden ve oğullarının elinden hiç kimse onları almayacak.”*¹¹⁵⁸

2.2.3.1. Şarap

Öte yandan Mari¹¹⁵⁹ arşivlerine göre, Ugarit ülkesi topraklarında MÖ 18. yüzyıldan beri şarap üretildiği kayıtlıdır.¹¹⁶⁰ Büyük bir öneme sahip olan üzüm bağları ve şarapçılık Ugaritçe mitolojik ve edebi belgelerde de karşımıza çıkmaktadır. Şarap edebi belgelerde, kahramanların ve tanrıların tükettiği içecek olarak belirtilmektedir.¹¹⁶¹ Ugarit halkının kurban törenlerine eşlik eden ziyafetlerde şarap içtikleri ve tanrı(ça)lara şarap sundukları bilinmektedir.¹¹⁶²

Belgeler şarabın, Ugarit halkı arasındaki yüksek itibarı sebebiyle tarım ürünleri arasındaki önemini gözler önüne sermektedir. Ancak belgelerde bağ bakımı veya şarap

¹¹⁵⁶ 1 *ikū*=0,35 ha.

¹¹⁵⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 181-183.

¹¹⁵⁸ M. Heltzer, “Vineyards and...”, s. 120-123, 126.

¹¹⁵⁹ Detaylı bilgi için bkz: J. P. Brun, *Archéologie du vin et de l'huile de la Préhistoire à l'époque hellénistique*, Paris, 2004.

¹¹⁶⁰ V. Matoian, J. P. Vita, “The Administration...”, s. 301.

¹¹⁶¹ KTU 1.4=PRU VI:47-59; G. Del Olmo Lete, *Mitos y Leyendas de Canaan segun la Tradicion de Ugarit*, Madrid, 1981, s. 36, 128, 140, 143, 152, 409.

¹¹⁶² M. Heltzer, “Vineyards and...”, s. 120.

yapım teknikleri hakkında detaylı bilgiye rastlanmamaktadır.¹¹⁶³ Buna karşılık şarap üretimi için kullanılan sıkma aletlerinin yağ üretiminde kullanılanlarla aynı olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan Callot, ülkede şarabın geleneksel usule uygun olarak işlendiğini, sıkma aletlerinin sadece yağ üretimi için kullanıldığını ileri sürmektedir.¹¹⁶⁴ Ayrıca Ugarit'te bol miktarda üretilen şarap, prestijli malların bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Şarap, krallığın çeşitli yerlerinde ve köylerinde depolanmaktadır. Krallık hem üzüm bağları hem de şarap üretimi üzerinde kapsamlı ve sıkı bir kontrol sağlamaya çalışmıştır.¹¹⁶⁵ Bununla birlikte kraliyet çiftlikleri hem saray için hem de ticari faaliyetler için şarap üretimi yapmışlardır.¹¹⁶⁶ Bu çiftliklerde sıkma işlemi yapıp, şarap olduğu gibi taşınmıştır. Çiftliklerden saraya gelen mallar burada depolanmışlardır.¹¹⁶⁷ Depolama esnasında şaraplar kalitelerine göre ayrılmıştır. Buna ilişkin KTU 4.213 numaralı metin, şarabı “iyi şarap” (Ug. *yn ṭb*), “iyi olmayan şarap” (Ug. *yn.d.l.ṭb*), ve “bozuk şarap” (Ug. *yn ḥlq*) olmak üzere üçe ayırmaktadır.¹¹⁶⁸ Yine şarabın “köpüklü şarap”, (Ug. *ḥmr KAŠ*),¹¹⁶⁹ “şarap” (Ug. *mrṭ* (?)),¹¹⁷⁰ “karışık şarap” (Ug. *msk*),¹¹⁷¹ “yeni şarap” (Ug. *trṭ*),¹¹⁷² olmak üzere türlere ayrıldığı bilinmektedir. Ras Şamra'da ele geçen RS 94.2951 numaralı mektupta ismi bilinmeyen ülkenin kralı, Ugarit kralına Hatti'ye yolculuk yapmayı planladığını ve bu yüzden kendine iyi şarap göndermesini istemiştir. Benzer türde bir başka belge RS 94.2598 numaralı mektuptur. Bu mektupta Byblos kralı, yine adı belgelerde geçmeyen Ugarit kralını, kendine ve habercilerine yiyecek ve şarap vermediği için eleştirmiştir.¹¹⁷³ Şarabın, Ugarit halkının günlük hayatında ne denli önemli olduğu, belgelerde Ug. *yrḥ rišyn*¹¹⁷⁴ şeklinde onun ay ismi olarak geçmesinden de anlaşılmaktadır.

¹¹⁶³ D. Pardee, J. Á. Zamora, “La vid...”, s. 671.

¹¹⁶⁴ Ancak bu konuda farklı görüşler mevcuttur; J. Vidal, *El aceite...*, s. 597.

¹¹⁶⁵ V. Matoian-J.-P. Vita, “The Administration...”, s. 313, 315.

¹¹⁶⁶ PRU II:84; M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 58.

¹¹⁶⁷ M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 58-59.

¹¹⁶⁸ A. Lemaire, B. Delavault *yn.d.l.t.b*'yi sıradan şarap olarak nitelendirmişlerdir.; M. Heltzer, “Vineyards and...”, s. 128.

¹¹⁶⁹ DULAT: 390.

¹¹⁷⁰ *mrṭ* (?), DULAT: 571.

¹¹⁷¹ *msk*, DULAT: 575.

¹¹⁷² *trṭ*, DULAT: 867.

¹¹⁷³ V. Matoian, J. P. Vita, “The Administration...”, s. 301, 311.

¹¹⁷⁴ Ak. *araḥ₂ rēš-karani^M* (Eylül-Ekim) terimlerine PRU II:106; PRU V:12,21; UG V:99=RS. 20.425:13; PRU VI:107, 11 numaralı belgelerde rastlanmıştır. Ayrıca Ugaritçe ay isimleri ve miladi karşılıkları şu şekildedir: Eylül-Ekim (*riš yn*), Ekim-Kasım (*nql*), Kasım-Aralık (*mgmr*), Aralık-Ocak (*pgrm/dbh()*), Ocak-Şubat (?), Şubat-Mart (?), Mart-Nisan (?), Nisan-Mayıs (*hyr*), Mayıs-Haziran (*hlt*), Haziran-Temmuz (*gn*), Temmuz-Ağustos (*iṭb*), Ağustos-Eylül (*iṭbnm*). Detaylı bilgi için bkz. J. P. Olivier, “Notes on the Ugaritic Month Names II”, *Journal of Northwest Semitic Languages*, F. Charles Fensham (ed.), Brill, Leiden-Boston, 1972, ss. 53-59.

Yukarıda adı anılan tarımsal ürünlere ek olarak Ugarit'te hurma üretimi yapıldığı da bilinmektedir. Hurma üretimi ile ilgili bilgiler Ug. *tmyr*¹¹⁷⁵ meslek grubundan bahseden belgelerden gelmektedir. Belgelerde bu meslek grubu *hurma ağacı uzmanı* olarak geçmektedir. Ancak bu ürünle ilgili detaylı bilgiye henüz rastlanmamıştır.¹¹⁷⁶

2.2.4. Sulama Sistemi

Ugarit Krallığı'ndaki sulama sistemi ile ilgili bilgilerimiz arkeolojik kazılar vasıtasıyla elde edilmiştir.¹¹⁷⁷ Bu bilgiler neticesinde Ugarit halkının su temin edebilmek için çeşitli yolları denediği anlaşılmıştır. Halk bu suları hem günlük ihtiyaçlarını gidermede hem de tarım arazilerini sulamada kullanmıştır. Bu tarım arazilerinin sulanması iki şekilde sağlanmıştır: İlki dağlık alanların yamaçlarında yetiştirilen ürünlerin, doğal yollarla¹¹⁷⁸ yani sulama teknikleri olmadan yağmurla sulanmasıdır. Bu doğal sulama yöntemi iklimsel şartlara bağlıdır. Dolayısıyla tarım ürünlerinden verim alınabilmesi için yağışların miktarı ve düzeni önemlidir. Yağışların başlaması tarım ürünlerinin ekimi için önemli bir yere sahiptir. Nitekim yağışların erken gelmesi, arazinin daha uzun süre işlenmesine ve daha fazla alanın ekilmesine imkân sağlamıştır.¹¹⁷⁹ Diğer yandan mevsim döngüsü ve düzensiz yağışların olması su kaynaklarının sürekliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkede yağışlar yıl boyunca zayıf şekilde dağılım göstermiştir. Yağmurun, kış ve bahar aylarında yeterli miktarda yağması, tarım alanlarına gerekli su teminini sağlamıştır. Yağmurun ilkbaharın sonlarına doğru azalmasıyla beraber su sorunu başlamıştır. Ayrıca bölgede hâkim olan yüksek nem, yaz aylarında hem su kaybını önlemiş hem de su açığının en aza inmesini sağlamıştır.¹¹⁸⁰ Yağışların yetersiz olduğu durumlarda, mahsulün su ihtiyacının karşılanması için en temel sulama yöntemi, suyu kaynağından taşımaktır. Bu yöntem, yeraltındaki suyun kuyular sayesinde temin edilmesiyle sağlanmıştır.¹¹⁸¹ Ugarit halkı için kuyu sistemi, kullanım yerlerine yakınlığı nedeniyle sıkıntılı zamanlarda en güvenli sistem olmuştur. Dolayısıyla kuyular, su tedarigi için kalıcı bir kaynak

¹¹⁷⁵ *tamariyyu*

¹¹⁷⁶ P. Bordreuil, "À Propos...", s. 269.

¹¹⁷⁷ Calvet Yves, "Installations hydrauliques d'Ugarit", *L'homme et l'eau en Méditerranée et au Proche-Orient*, I. Séminaire de recherche 1979-1980, J. Metral, P. Sanlaville (ed.), Lyon, 1981, s. 33.

¹¹⁷⁸ Jean Sapin, "La Géographie humaine de la Syrie-Palestine au deuxième millénaire avant J.C. comme voie de recherche historique", *JESHO*, Leiden, 1981, s. 15.

¹¹⁷⁹ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 269.

¹¹⁸⁰ Y. Calvet, B. Geyer, "Environnement et...", s. 169-171.

¹¹⁸¹ Yves Calvet, "Un barrage antique à Ras Shamra", *Techniques et pratiques hydro-agricoles traditionnelles en domaine irrigué*, 2, B. Geyer (ed.), Paris, 1990, s. 487.

oluşturmuştur.¹¹⁸² Ancak yaz aylarında ve özellikle ağustos aylarında bu durum değişmektedir.¹¹⁸³

Ülke merkezinde ve şehrin diğer kesimlerinde birçok kuyu tespit edilmiştir.¹¹⁸⁴ Muhtemelen her ev, bir ya da birkaç tane kuyuya sahiptir. Fakat bir ev, birden fazla kuyuyu aynı anda kullanmamıştır. Çöktüğünde, kurduğunda veya kirlendiğinde bu kuyuların yenileri halk tarafından yapılmıştır.¹¹⁸⁵ Kuyulara kamu binalarında rastlansa da çoğunluğu yerleşim yerindedir. Örneğin Güney Şehir yerleşim yerinde 5000 m²'den büyük bir alanda 18 adet kuyu tespit edilmiştir. Ayrıca bazı mahallelerin daha az kuyuya sahip olması, orada yaşayan kişilerin kuyu açma maliyetlerini karşılayamamalarından ya da yaşadıkları coğrafyanın kuyu açmak için uygun olmamasından kaynaklanmaktadır.¹¹⁸⁶ A. R. Hamidé'ye göre bu kuyular genellikle 3 m derinlikte dikdörtgen çukurlardır. Kuyuların alt kısmıysa genellikle daha çok su depolamak için giriş deliğinin iki veya üç katı genişliğindedir. Buradan çıkarılan su, testiler veya başka kaplar yardımıyla ve küçük bir kanal aracılığıyla¹¹⁸⁷ tarım arazilerine götürülmüştür.¹¹⁸⁸ Bu sulama sistemi fazla emek gerektirdiği için, sadece su kaynağına yakın küçük bahçelerin sulanması için uygundur.

Tarım arazilerinin sulamasında, sarnıçlarda toplanan yağmur suyundan ziyade çay ve nehir suları kullanılmıştır.¹¹⁸⁹ Sulama sisteminde ve suyun kullanılmasında en önemli yöntem, suyu yerleşim yerlerinin yakınındaki dere ve nehirlerden almaktır. Nitekim Ugarit'te tarım arazilerinin sulanması için ikinci kullanılan sulama sistemi, nehirlerden alınan sudur. Bu sular çeşitli kaplar, deriler, su kabakları ile hayvanlara yüklenerek taşınmıştır.¹¹⁹⁰ Su kaynaklarına erişim bakımından tarım arazilerinin konumu önemlidir.¹¹⁹¹ Bununla birlikte, kaynağı nehir olan sulama sistemi dışında sulama düzenli değildir. Gable Ovası'nda yer alan Gib'ala ve Atalligou gibi Ugarit'in güney şehirleri birkaç nehir ile sulanmaktadır. Bu nedenle bu şehirler tarımsal faaliyetler için verimli alanlar olarak kabul edilmiş olup, halk yağmur yağmasını

¹¹⁸² Y. Calvet, B. Geyer, "Environnement et...", s. 173

¹¹⁸³ Y. Calvet, B. Geyer, "L'eau Dans...", s. 148.

¹¹⁸⁴ Y. Calvet, B. Geyer, "Environnement et...", s. 171-172.

¹¹⁸⁵ Y. Calvet, "Installations hydrauliques...", s. 35.

¹¹⁸⁶ Y. Calvet, B. Geyer, "Environnement et...", s. 172.

¹¹⁸⁷ J. Vidal, *Las aldeas...*, s. 66.

¹¹⁸⁸ A. R. Hamidé, "Les Anciens Systèmes Hydro-agricoles en Syrie Septentrionale", *Techniques et pratiques hydro-agricoles traditionnelles en domaine irrigué*, 27, B. Geyer (ed.), Paris, 1990, s. 27.

¹¹⁸⁹ Y. Calvet, B. Geyer, "L'eau dans...", s. 148.

¹¹⁹⁰ Y. Calvet, "Installations hydrauliques...", s. 34-35.

¹¹⁹¹ J. Sapin, "La Géographie...", s. 16.

beklememiştir: KTU 4.618 27 “(Siyannu kralının adı) Abdi-Anati, “Anat’ın hizmetkari” pınarların tanrıçasına duyulan hüürmete ve yazlık mahsullerin yetişmesine izin veren bu çok yıllık sulara karşı, sakinlerin şükranlarına tanıklık etmez?”¹¹⁹²

Ugarit ülkesinin sahip olduğu nehirler, mevcut sulama kaynakları yönünden önemli bir yere sahipti. Ülke boyunca uzanan, büyük bir nehir olan Nahr al-Kabr¹¹⁹³ ve Nahraya nehirleri tarım arazilerini sulamada kullanılmıştır.¹¹⁹⁴ Ayrıca ülkeyi çevreleyen kuzeyde Nahr Chbayyeb, güneyde Nahr ed-Delbé nehirlerinden de tarım arazilerinin sulanmasında yararlanılmıştır.¹¹⁹⁵ Bu nehirlerin havzalarına bakıldığında Nahr Chbayyeb yaklaşık 11 km, Nahr ed-Delbé’nin ise yaklaşık 8,7 km uzunluğundadır. Geniş bir yüzeye sahip olmayan nehirlerin akış rejimi yağışa bağlı olduğu için bu nehirler yağmur mevsimi boyunca akmışlar ve son yağmurlarla birlikte su seviyeleri düşmeye başlamıştır.¹¹⁹⁶ Ugarit’te yaz ayları genellikle kurak geçtiği için¹¹⁹⁷ bu nehirlerin kuruma ihtimallerinden dolayı, tarım arazilerinin kapsamlı şekilde sulanması pek mümkün değildir.¹¹⁹⁸ Dolayısıyla bu akarsular, ne tarım arazilerinin sulanması ne de içme suyu için gerekli su ihtiyacını tek başına karşılayamamıştır.¹¹⁹⁹ Bu noktada barajlar, nehirlerin su rezervlerinin korumasında önemli rol oynamıştır.¹²⁰⁰ Bölge sakinleri tarafından, genellikle yağışlı mevsimin sonunda yapay bir su rezervinin oluşturulması kaçınılmaz olmuştur. Böylece rezerv oluşturmak için nehirlerden su sağlanmıştır.¹²⁰¹ 1986 yılında Ras Şamra bölgesi boyunca güneye doğru uzanan Nahr ed-Delbé yatağında bir yüzey araştırması yapılmıştır. Bu araştırmada hem köprü vazifesi gören hem de değerli bir su rezervi oluşturduğu anlaşılan bir baraj keşfedilmiştir.¹²⁰² Bu keşif Y. Calvet ve B. Geyer liderliğinde Nahr ed-Delbe’nin güney kıyısındaki kazılar sonrasında duyurulmuştur. Keşif sayesinde, bu barajın suyun

¹¹⁹² P. Bordreuil, “À Propos...”, s. 268.

¹¹⁹³ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 65.

¹¹⁹⁴ W. H. Van Soldt, “Ugarit: A...”, s. 1262.

¹¹⁹⁵ Bernard Geyer, Yves Calvet, “Le «Pont-Barrage» du Nahr Ed-Delbé (Ras Shamra-Ougarit, Syrie), *RSO XXI: Études ougaritiques III*, V. Matoian-M. Al-Maqdissi (ed.), Leuven, 2013, s. 3; C. Yves, “Installations Hydrauliques...”, s. 34-35.

¹¹⁹⁶ Y. Calvet, B. Geyer, “L’eau dans...”, s. 131.

¹¹⁹⁷ Y. Calvet, B. Geyer, “Environnement et...”, s. 170.

¹¹⁹⁸ M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 57.

¹¹⁹⁹ Y. Calvet, B. Geyer, “L’eau dans...”, s. 131.

¹²⁰⁰ M. Yon, “Réalités agraires...”, s. 57.

¹²⁰¹ Yves Calvet, Bernard Geyer, “Barrages Antiques de Syrie”, *Collection de la Maison de L’orient Mediterranéen N° 21 Série Archéologique*, 12, B. Geyer (ed.), Paris, 1992, s. 73-74; Y. Calvet, “Le «Pont-Barrage»...”, s. 4.

¹²⁰² B. Geyer, Y. Calvet, “Le «Pont-Barrage»...”, s. 2.

depolanması için kullanıldığı kanıtlanmıştır.¹²⁰³ Nahr ed-Delbé'nin sol tarafında kesme bloklardan oluşan bir yığın ortaya çıkarılmıştır (Şekil 39). Bu kesme bloklar, eklemelerle yükseltilmiştir. Dolayısıyla bu onların akıntıya dayanmalarını sağlamıştır. Suyu durdurmak için bu yapının ahşap kirişlerden oluşan bir barajla tamamlanması gerekli olmuştur.¹²⁰⁴

Yukarıda bahsi geçen barajın yapımında kullanılan tekniklerin, Geç Tunç Dönemi'nin ilk evresinde bulunan tekniklerle örtüşmesi bu sistemin Ugarit'te daha önce kullanıldığını göstermektedir.¹²⁰⁵ Dolayısıyla Ugarit halkının nehirleri kapatarak, önce hafif malzemelerden derme çatma barajlar yaptıkları anlaşılmaktadır. Sonrasında bu barajları daha dayanıklı malzemelerle yeniledikleri görülmektedir.¹²⁰⁶ Barajın boyutları ve özenle oyulmuş bloklarına bakıldığında köylüler tarafından değil, deneyimli inşaatçılar tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Ugarit'in bu köprü barajı, aynı zamanda dönemiyle kıyaslanamayacak teknikte yapılan hidrolik bir tesistir. Bu dere yatağında baraj yapısı maksimum 7 m uzunluğunda,¹²⁰⁷ 2 m genişliğinde kare ve iyi eşleştirilmiş bloklarından yapılmıştır. Barajın kuzey yakası sağlam temelli iki kemerli bir köprü ile kapatılmıştır (Şekil 40).¹²⁰⁸ Bu yapının MÖ 12. yüzyılın başlarına kadar hizmet verdiğini söylemek mümkündür. Yine nehrin kuzeyinden akan başka bir akarsu olan Nahr Chbayyeb'e de güneydeki ile aynı işlevi sağlayan bir baraj yapıldığı düşünülmektedir.¹²⁰⁹ Ahşap T-biçimli dikmelerle birleştirilen ve yılın belli zamanlarında baraj olarak kullanılan yapı, aynı zamanda büyük bir karayolu köprüsüdür. Bahsi geçen yapı, hem şehirdeki suyun yönetiminde önemli bir rol oynamış hem de bir köprü vazifesi üstlenmiştir. Aynı zamanda bu vazifesiyle, ülkenin güneyindeki mahallelere giren malların geçişleri kontrol edilmiş olmalıdır.¹²¹⁰ Söz konusu yapının köprü ya da baraj olarak yapıldığı hakkında herhangi bir kesinlik yoktur. Bilinen odur ki hem baraj hem köprü vazifesi gören bu yapı, bir baraj işlevi görerek suların tarım arazilerine doğru yönlendirilmesini sağlamıştır. Ancak yüksek

¹²⁰³ Yves Calvet, "La ville et le territoire d'Ougarit au Bronze récent XIII e- début ut XII e siècle av. J.-C.", *Bulletin d'études Orientales*, 2000, c. 52, s. 83-85.

¹²⁰⁴ Y. Calvet, B. Geyer, "Barrages Antiques...", s. 69, 72.

¹²⁰⁵ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 66.

¹²⁰⁶ Y. Calvet, B. Geyer, "Environnement et...", s. 173.

¹²⁰⁷ B. Geyer, Y. Calvet, "Le «Pont-Barrage»...", s. 43-44.

¹²⁰⁸ Y. Calvet, B. Geyer, "L'eau Dans...", s. 134.

¹²⁰⁹ Y. Calvet, B. Geyer, "Barrages Antiques...", s. 75.

¹²¹⁰ M. Yon, "Topographie Régionale...", s. 42.

tepelere bulunan arazilere su temin edilememiştir.¹²¹¹ Ugarit'teki su kaynaklarının incelenmesi için hala çok sayıda arkeolojik ve yazılı veri gerektiği vurgulanmalıdır.

2.2.5. Tarımsal Ürünlerin Depolanması

Depolama amacıyla kullanılan ve kilden yapılan kaplar ele geçmiştir. Bu depolama kaplarının boyutları veya şekilleri, bir depoda saklanabilecek veya oradan kolayca taşınabilecek şekildedir. Yine bu kapların ağız kısımlarının kolayca kapatılabilmesi için dar olarak yapılmıştır. Söz konusu kapların birçoğu Ugarit ülkesinin limanı, Minet el-Beida'daki depoda ele geçmiştir (Şekil 41). Bununla birlikte 1979 yılında yapılan kazılarda küplerle dolu bir konut ortaya çıkarılmıştır.¹²¹² Bahsi geçen küplerin yağ, tahıl, şarap ve çeşitli gıda maddelerini depolamak için kullanıldığı anlaşılmıştır.¹²¹³ Aynı zamanda kraliyet çiftlikleri, tarım ürünleri için bir depolama merkezi olarak tasarlanmıştır. Burada depolanan ürünler sarayın bakmakla yükümlü olduğu meslek gruplarının, çalışmaları karşılığında dağıtılanlardır. Ayrıca burada insanlar için gerekli gıda maddelerinin yanı sıra kraliyete ait hayvanlar için yemler de depolanmıştır.¹²¹⁴

Bununla birlikte evler de depolama alanı olarak kullanılmıştır. Bazı konutların salonlarında, yağ ve şarabın yer aldığı büyük küpler ele geçmiştir.¹²¹⁵ Bu küplerden büyük kapasiteli olanlar (*pithos*), evlerin zemin katında depolanırken, *Kenan küpleri* adı verilen grup birinci katta muhafaza edilmiştir. Örneğin bir evde beş *pithos* ve 70 civarında *Kenan küpü* ele geçmiştir. Bunların birçoğunun birinci katta depolandığı ortaya çıkmıştır.¹²¹⁶

Ayrıca depolarda saklanan mallar mühürlenerek etiketlenmiştir. Bu işlemler, hem depodaki malların ayırt edilmesini kolaylaştırmış hem de buradaki mallar arasında bir düzen oluşturmuştur. Etiketli mallar arasında şarap, buğday, arpa, kılçıksız buğday, yağ ve un vardır. Buradaki malların ismi her zaman kaydedilmemiş olup genellikle miktarı ve varış yeri belirtilmiştir. RS 16.125=PRU III:187 numaralı belge, Ahimilku için 143 kavanoz yağı içeren mühürlü bir etiketi konu edinmektedir.¹²¹⁷

¹²¹¹ B. Geyer, Y. Calvet, "Le «Pont-Barrage»...", s. 42.

¹²¹² M. Yon, *The City...*, s. 142.

¹²¹³ Y. Calvet, "Installations Hydrauliques...", s. 36.

¹²¹⁴ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 60.

¹²¹⁵ O. Callot, "A Visit...", s. 204.

¹²¹⁶ V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 314-315.

¹²¹⁷ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 69.

Başta gelen tarım ürünlerinden olan zeytinyağının depolandığı kaplar, 11 lt hacime sahip küplerdir. Bu küplerin 52 cm yüksekliğinde ve 35 cm çapında olduğu tespit edilmiştir.¹²¹⁸ Doğu Akdeniz'e özgü depolama ve taşıma için kullanılan bu kaplar *Kenan küpü*¹²¹⁹ olarak da tanımlanmaktadır (Şekil 42).¹²²⁰ Söz konusu küpler Ug. *kd*¹²²¹ terimiyle ifade edilmektedir. Ek olarak, hacimleri daha küçük olan depolama kapları da mevcuttur.¹²²² Genellikle bu kaplarda, sıvı ürünlerin depolandığı ve ticaretin de bu şekilde yapıldığı belirtilmektedir.¹²²³

Amphoralarda depolanan zeytinyağı havadan ve ışıktan korunan karanlık alanlarda saklanmıştır.¹²²⁴ Öte yandan *Kenan küpü*, şarap depolamak için de kullanılmıştır.¹²²⁵ Şarabın sarayda, Minet-el Beida Limanı'nda ve şarabın üretildiği yerlerde saklanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ugarit Krallığı'nda şarabın, ticarete önemli bir yere sahip olmasından dolayı bir endüstrisi de oluşmuştur. Dolayısıyla krallığın çeşitli yerlerinde ve köylerde depolanan şaraplar üzerinde sıkı bir kontrol sağlanmış olmalıdır.¹²²⁶

Ugarit'te Geç Tunç Dönemi'ne ait büyük miktarlarda Mykenai ve Alaşia çanak çömleği de ele geçmiştir.¹²²⁷ Mykenai LHIII Üzengi küpü gibi dar ağızlı kapların hacimleri yarım litreden az olduğu ölçülmüştür. Bu küçük kaplarda, ticarete önemli bir yere sahip olan özel ve aromatik yağlar depolanmıştır.¹²²⁸

Temel gıda maddesi olan tahılların, hasat edildikten sonra depolanması için silolar kullanılmıştır.¹²²⁹ Silolardan başka tahıl miktarına göre farklı depolama kaplarının kullanıldığı düşünülmektedir.¹²³⁰ Bununla birlikte evlerdeki depolama alanı

¹²¹⁸ KTU 3.257; P. Aström, "Canaanite Jars...", s. 149-151.

¹²¹⁹ José Ángel, Zamora López, "El ánfora cananea'y las medidas de capacidad en el Oriente Mediterráneo de la Edad del bronce final, a Cananea'y las medidas de capacidad en el oriente mediterráneo de la edad del bronce Final", *SPAL*, c. 12, Seperata, 2003, s. 233.

¹²²⁰ Bu kapların farklı litrelerde oldukları anlaşılmıştır. J. Ángel, Z. López, "El ánfora...", s. 242.

¹²²¹ Sum. *DUG*, Ak. *karpātu*.

¹²²² Bu kaplar Ug. *krsu* ve *t't'* terimleri ile ifade edilmişlerdir. Hatta RS 94.2392+ numaralı belge *krsu*'nun *kd*'den küçük olduğu ve RS 4.811=RS 94.2600 numaralı metinse *t't'*'nin *krsu*'dan küçük olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu depolama kapları büyükten küçüğe doğru *kd*, *krsu*, *t't'*'dir.; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 73; J. P. Vita, "Oil in...", s. 526.

¹²²³ J. Ángel, Z. López, "El ánfora...", s. 235.

¹²²⁴ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 78.

¹²²⁵ DULAT: 424-425; J. Ángel, Z. López, "El ánfora ...", s. 233; V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 304.

¹²²⁶ V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 315.

¹²²⁷ M. Yon, *The City...*, s. 145.

¹²²⁸ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 88.

¹²²⁹ J. P. Vita, "The Society...", s. 491.

¹²³⁰ O. Callot, *La tranchée...*, s. 190-191.

göz önüne alındığında başka depolama yöntemlerinin de kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir.¹²³¹

2.2.6. Tarımsal Ürünlerle İlgili Vergiler ve Memuriyetler

Krallıkta ekonomik faaliyetlerde bulunan kişilerin saraya karşı yükümlülükleri vardır. Köy halkı da kraliyet tarafından kendilerine konulan tüm vergi ve harçları karşılamakla yükümlü tutulmuştur. Vergi yüklerinin, sahip olunan mülkün miktarına veya ailenin büyüklüğüne göre değişkenlik göstermiş olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu vergiler, tüm halka eşit olarak dağıtılmamıştır. PRU V:78=UT 2078 numaralı belgede, *rišym qnum-riš qnum* terimleri, köy halkının gerçekleştirmek zorunda olduğu bu yükümlülükleri ifade etmektedir. Belgede bu yükümlülüğü yerine getirmek zorunda olan 21 kişi isimleri ve babalarının isimleriyle birlikte listelenmiştir.¹²³² Çeşitli vergilerin boyunduruğu altındaki halk, bunları genellikle gümüş, tarım ürünleri ve bazen de Hitit ülkesindeki gibi angarya işleriyle ödemiştir. Ancak bu yükümlülükleri yerine getiremeyen şahısların arazileri ellerinden alınmıştır.¹²³³ Bu vergi türlerinden en yaygın olanı, Ugarit Krallığı'nın köyleri tarafından kraliyete teslim edilen veya yetkililerine ödenen ondalık vergisidir.¹²³⁴ Bazı belgelerde gümrük vergisi¹²³⁵ olarak da tercüme edilen ondalık, Ak. *ma-á -ša-ru/ešrētu* terimleriyle ifade edilmektedir. Krala ödenen ondalıklar yani aşar vergisi gümüş ve tarım ürünlerinden alınan vergilerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.¹²³⁶ RS 17.134=PRU IV numaralı belgede, *amel makisu* gümrük memuru ifadesi geçmektedir. RS 16.276=PRU III numaralı belgede, *miksu* ondalık (*ešrētu*) ve diğer ödeme biçimleriyle beraber geçmektedir. Bu vergi türünün, bazen gümrük vergileri de dahil olmak üzere çeşitli vergileri kapsayan daha geniş anlamda bir vergi türü olduğunu düşünmek yerinde olacaktır. RS 16.269=PRU III; RS 16.153=PRU III numaralı belgeler, bu vergi türünün tüm köyden alındığını doğrular niteliktedir.¹²³⁷ Ugarit köyleri tarafından yapılan tahıl ödemeleri, yıldan yıla yüksek oranda bir farklılık göstermemiştir.¹²³⁸ RS 16.157:21=PRU III numaralı belge, 31 Ugarit

¹²³¹ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 296.

¹²³² M. Heltzer, *The Rural...*, s. 46-47.

¹²³³ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 179.

¹²³⁴ Michael Heltzer, "On Tithe Paid in Grain in Ugarit", *IEJ*, 25/2/3, Jerusalem, 1975, s. 124.

¹²³⁵ Bu vergi türü *miksu* olarak geçmektedir.

¹²³⁶ I. Mendelsohn, "Samuel's Denunciation...", s. 20; İbr. *ma'asēr*; RS 16.153=PRU III, RS16.276, RS16.244; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 35.

¹²³⁷ M. Heltzer, "On Tithe Paid...", s. 124-125.

¹²³⁸ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 38-39.

köyünün saraya yaptığı tahıl ödemelerinin yıllık şekilde olduğunu bildirir.¹²³⁹ Bu belgede 27 köyün ödemiş olduğu rakam belli olup bu rakamlar 2 ila 226 *kur* arasında değişmektedir. 27 köy için ortalama miktar 635.75 *kur* tahıldan oluşmaktadır. Ortalama her bir köy için 23,5 *kur* tahıl vergi alınmıştır.¹²⁴⁰

RS 16.153=PRU III numaralı belge tahıldan ondalık ödeme alınmasını konu edinmektedir. Ödemenin hangi dönemde yapıldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak ödemelerin yıllık yapıldığı bilinmektedir.¹²⁴¹ Ayrıca belgelerde bu vergiler, bazen belirli kişiler aracılığıyla teslim alınmıştır. PRU VI:102 numaralı belge vergi alan Arimari, Şidina, Zugâu ve Şiganu isimli dört kişiden bahsetmektedir. PRU VI:105 numaralı belgede de bu kişilerse Ak. *aklu* (gözetmen) adı verilmiştir. Bu kişilerin görevleri, Ugarit köylerinden alınan bu verginin düzenli ödenmesini kontrol etmek ve bunları denetlemektir.¹²⁴² RS 10.044=PRU III numaralı metin, krallığın çeşitli köyleri tarafından kraliyet hazinesine aşar vergisi olarak ödenen tahıl, asma ve öküzü konu edinmektedir.¹²⁴³

Ugarit ekonomisinde zeytinden elde edilen yağ, önemli bir rol oynamıştır.¹²⁴⁴ Bu yağ, temel bir gıda ürünü olmakla beraber aynı zamanda bir ödeme şeklidir.¹²⁴⁵ RS 16.269:18=PRU III numaralı belge, yağın (*[šam]nu*) *âlu Bega-^{il} İštar*'dan vergi olarak alınmasını ifade etmektedir. RS 17.399=PRU II:82 numaralı belge ise zeytinyağı vergisinin toplandığı bütün bir köyün tamamının listesidir. Belgede Slmy köyünün, yılda 68 küp zeytinyağını vergi olarak ödediği kaydedilmiştir. Ancak vergilerin, haneler arasında eşit dağıtılıp dağıtılmadığı bilinmemektedir.¹²⁴⁶ Belgelerde sadece vergilerini veren kişiler değil bu yükümlülükleri yerine getirmemiş kişiler de geçmektedir. RS 24.292=KTU 4.728 numaralı belge, *Halbu* kasabasından vergi olarak yağı teslim etmemiş beş mal sahibini konu edinmektedir.¹²⁴⁷

¹²³⁹ Bu belgede vergi ile birlikte kullanılan Akadca yıllık anlamına gelen *ina šanāti^{MEŠ}* kullanılmıştır.

¹²⁴⁰ M. Heltzer, "On Tithe Paid...", s. 125.

¹²⁴¹ M. Heltzer, "On Tithe Paid...", s. 125.

¹²⁴² M. Heltzer, *The Rural...*, s. 39.

¹²⁴³ M. Heltzer, "On Tithe Paid...", s. 124.

¹²⁴⁴ M. Heltzer, "Royal Dependents...", s. 40-47; M. Heltzer, "Problems...", s. 42-43.

¹²⁴⁵ O. Callot, "Les huileries...", s. 197.

¹²⁴⁶ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 42.

¹²⁴⁷ J. Vidal, "El Aceite...", s. 597.

Vergi alımında önemli rol oynayan bir diğer ürünse üzüm ve ondan elde edilen şaraptır.¹²⁴⁸ RS 10.044=PRU III numaralı belge, 14 köyden toplam 160 küp şarabın vergi olarak toplandığını konu edinmektedir. Burada ortalama köy başına düşen vergi miktarı 11,5 kaptır.¹²⁴⁹ Ayrıca bireyler veya gruplar tarafından şarabın saraya teslim edildiğine ilişkin belgeler de bulunmaktadır. Ancak belgelerde şarabın ne amaçla kullanılacağından söz edilmese de halkın saraya vermekle yükümlü olduğu vergileri akla getirmektedir. Örneğin KTU 4.715=RS 22.348 numaralı belge Uşkānu köyünden çeşitli kişilerle ilişkili şarap miktarlarını konu edinmektedir. Söz konusu belge aşağıdaki gibidir:

1 uškn	GN
2 bn . abn . tlt . y'n ¹ []...	[x] üç kap şarap
4 bn . inr ar 'b ¹ ['...]	[x] dört kap şarap
25 pbn.... kd 'm ¹ [...]	[x] iki kap şarap ¹²⁵⁰

Ayrıca Ugarit ülkesinin 13 köyünün adlarının yer aldığı liste, köylülerin teslim etmeleri gereken şarap küplerinin sayısını içermektedir. Bu listeden her köyün ortalama 2-10 küp arasında şarap teslim etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.¹²⁵¹

KTU 4.91 numaralı belge, Yabninu isimli kişinin vergi olarak, saraya getirdiği mallar arasında çeşitli yağlar, ağaçlar, zeytin, kalay ve demir bulunduğunu konu edinmektedir. KTU 4.272 numaralı belge ise bir kişi tarafından daha küçük miktarlarda bakır, süt, kalay ve yağ vergi olarak ödediğini konu edinmiştir. Yine KTU 4.181 numaralı belge Ugarit dışından kişilerin de saraya vergi verdiğini doğrular niteliktedir.¹²⁵² Öte yandan RS 15.132; 15.155; 16.148; 16.150;16.255D=PRU III numaralı belgelerde, bazı toprak sahiplerinin kralın hizmetkarı olduğu ifade edilmiştir. Bu topraklardan elde ettikleri tahılın, üzümün ondalıklarını memurlara teslim etmeleri

¹²⁴⁸ Şaraptan alınan vergi, depolama kabı olan *kd* (*DUG/karpatu*) ile ölçülmüştür; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 40.

¹²⁴⁹ Burada ortalama köy başına düşen vergi miktarı 11,5 kaptır; M. Heltzer, *The Rural...*, s. 41.

¹²⁵⁰ V. Matoian, J. P. Vita, "The Administration...", s. 308.

¹²⁵¹ Bu listeden her köyün ortalama 2-10 küp arasında şarap teslim etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.; Bkz. M. Heltzer, *The Rural...*, s. 40-41.

¹²⁵² K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s.183.

gerekmektedir. Bu konuda RS 16.153=PRU III numaralı belge, tımar sahibinin *ma'şaru* vergisini ödemesi gerektiğini konu edinmektedir.¹²⁵³

Kral, bazı durumlarda kişileri vergiden muaf tutmuştur. RS 16.269:18=PRU III numaralı belge, krala düşman olan efendisini öldüren Gab^canu'ya meyve bahçeleri verilmesi ve oğullarının hatta onun soyundan gelenlerin bile vergi vermeyeceklerini konu edinmektedir. Bununla birlikte başka belgelerde de bir tımar sahibi saraya tahıl, yağ, şarap, öküz, koyun ve eşeği getirmekten muaf tutulmuştur.¹²⁵⁴

Ugarit'te memuriyetler hakkındaki bilgiler yetersizdir. Buna karşılık tespit edilen memuriyetler de vardır. Örneğin tarlanın işlenmesiyle görevlendirilmiş kişiler "sabamı sürenler" Ug. *hr̄tm*¹²⁵⁵ şeklinde adlandırılmış olup¹²⁵⁶ sabancı anlamına gelmektedir. Temel gıda maddesi olan tahıl değirmenciler (Ug. *ksdm/kšdm*) tarafından işlenmiştir.¹²⁵⁷ Bununla birlikte belgelerde yine değirmenci anlamına gelen Ug. *alhn*¹²⁵⁸ terimi muhtemelen gıda maddelerinin tedariki ile ilgili sorumlulukları bulunan yüksek idari bir yetkiliyi işaret etmektedir.¹²⁵⁹ Bağcılar adı altındaki memur sınıfı, Ug. *gpnym*¹²⁶⁰ terimiyle ifade edilmektedir. Ayrıca asmalarının bağlanması ve düzenlenmesinden sorumlu memur ise Ug. *šmd*¹²⁶¹ terimine karşılık gelmektedir. Bu bağların budamasından sorumlu memuriyetse Ug. *zbr* terimiyle ifade edilmiştir. RS 19.016:9 numaralı belgede asmanın korucuları/bağ bekçileri anlamına gelen Ug. *ngr krm* terimi geçmektedir.¹²⁶² Bu meslek grubunun, yaz mevsiminde asma ağaçları meyve verdiği işbaşı yaptığı anlaşılmaktadır. Bu grup sadece koruyucu değil aynı zamanda üzüm bağlarındaki tarımsal faaliyetleri denetleme sorumluluğuna sahip kişilerdir. Bu memuriyetteki kişilerin yılın diğer zamanlarında başka meslek yaptıkları düşünülmektedir.¹²⁶³ Bir başka meslek grubuysa hurma ağacı sorumlusu-işçisi olarak

¹²⁵³ I. Mendelsohn, "Samuel's Denunciation...", s. 20.

¹²⁵⁴ RS 16.13 2: 22-24=PRU III; RS 16.238: 7-8=PRU III; RS 16.269: 19-20=PRU III; I. Mendelsohn, "Samuel's Denunciation...", s. 20.

¹²⁵⁵ Ak. *erēšu* sürmek; CAD E: 304-306.

¹²⁵⁶ M. Heltzer, "The Economy...", s. 426.

¹²⁵⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 55, 65.

¹²⁵⁸ Ak. *alahinnu*; CAD A/I: 294-296; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 80.

¹²⁵⁹ Joaquín Sanmartín, "Das Handwerk in Ugarit: eine lexikalische Studie", *SEL*, c. 12, Essedue Ed. 1995, s. 175.; J. P. Vita, "The Society...", s. 491.

¹²⁶⁰ KTU 4.125; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 67; M. Heltzer, "The Economy...", s. 426.

¹²⁶¹ KTU 1.23:10; Bu terim Ak. *šamādu* bağlamak, yukarı bağlamak anlamına gelmektedir.

¹²⁶² M. Heltzer, *The Internal...*, s. 4, 6; W. G. E. Watson, "Terms for...", s. 322, 350.

¹²⁶³ D. Pardee, J. Á. Zamora, "La vid...", s. 674.

anılan Ug. *tmrym* memuriyettir.¹²⁶⁴ Ayrıca terim olarak bir karşılığına rastlanmasa da eşyaları ve mahsulleri taşımak için hamallık mesleğinin olduğu düşünülmektedir.¹²⁶⁵

Belgelerde görev tanımı yapılmayan ve meslek grubu sayılmayan birçok kişinin var olduğu da düşünülmektedir. Öyle ki yağın üretim aşamasından, depolanması ve dağıtım aşamasına kadar birçok süreç vardır. Dolayısıyla bu süreçteki görevleri yerine getirecek ve belirli isimlerle anılacak olan çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır.¹²⁶⁶

2.3. Ugarit Krallığı'nda Hayvancılık

Ugarit faunası hakkında bilgiler, ülkedeki hayvan kalıntılarının arkeo-zoolojik gözlemler sayesinde incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu gözlemler neticesinde ülkede ele geçen tüm kemik kalıntılarının (Şekil 43), Geç Tunç Dönemi'nin sonlarına ait olduğu anlaşılmıştır. Bunların 3662'si memeli hayvan kalıntısı olup 1527'si tespit edilememiştir. Bu kalıntılardan yola çıkarak mevcut türlerin genellikle evcil hayvanlar olduğu ortaya çıkmıştır.¹²⁶⁷ Tüm bunlar neticesinde Ugarit ülkesinin hayvancılık için uygun bir coğrafyaya sahip olduğu anlaşılmıştır.¹²⁶⁸ Hakkında bilgi sahibi olunan mevcut hayvan türlerini koyun, keçi, sığır, eşek, at ve balık oluşturmaktadır.¹²⁶⁹ Belgelerde yaban domuzu avı bildirilmesine rağmen arkeolojik veriler Ugarit'te domuz yetiştiriciliği olmadığını ortaya koymaktadır. Bu hayvanlardan başka Ugarit'te, çiftlik hayvanları olarak köpek ve kümes hayvanı olarak da kaz bulunmaktadır.¹²⁷⁰

Ugaritçe belgelerde küçükbaş hayvan sürülerinin yetiştirilmesi, güdülmesi ve bakımı hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmemiştir.¹²⁷¹ Yine de belgelerden genellikle bir ailenin sahip olduğu hayvan sayısı, fiyatı ve sorumlu kişiler hakkında bilgi edinmek mümkündür.¹²⁷² Koyun ve keçiyle ilgili terimler genellikle edebi belgelerde geçmektedir.¹²⁷³ Belgelerde hem koyun hem keçi için genel bir terim olan *bin-şin*

¹²⁶⁴ *tamariyyu*; KTU 4.126:20; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 67; P. Bordreuil, "A propos...", s. 269.

¹²⁶⁵ P. Bordreuil, "A propos...", s. 269.

¹²⁶⁶ J. Vidal, "El Aceite...", s. 600.

¹²⁶⁷ Vila Emmanuelle, "L'économie alimentaire carnée et le monde animal. Analyse préliminaire des restes osseux de mammifères (Ras Shamra)", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Calvet, M. Yon (ed.), 47, Lyon, 2008, s. 169-170.

¹²⁶⁸ Valérie Matoïan, "Quelques réflexions sur les représentations de suidés à Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 49, Germany, 2018, s. 215.

¹²⁶⁹ Yves Calvet, Ougarit, "les animaux symboliques du répertoire figuré au Bronze Récent", *Topoi. Orient-Occident Supplément*, 2/1, Lyon, 2000, s. 447.

¹²⁷⁰ W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 128.

¹²⁷¹ W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 137

¹²⁷² Gregorio del Olmo Lete, "Sheep and Goats at Ugarit: Alphabetic Texts", *Bulletin of Sumerian Agriculture Vol VII Domestic Animals of Mesopotamia Part I*, Cambridge, 1993, s. 191.

¹²⁷³ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 183.

kullanılmaktadır.¹²⁷⁴ Belgelerde bu hayvanlar: Kuzu Ug. *fp̄rt*,¹²⁷⁵ yeni doğmuş kuzu *furpu*,¹²⁷⁶ süt kuzusu *ilu*,¹²⁷⁷ bahar kuzusu Ug. *hrpn*,¹²⁷⁸ bir yaşın altındaki bahar kuzusu Ug. *ph̄d*,¹²⁷⁹ bir yaşın üzerindeki kuzu Ug. *amr-imr*,¹²⁸⁰ koyun Ug. *il*,¹²⁸¹ geniş-yağlı kuyruklu koyun *kukkallu*,¹²⁸² çayırda beslenen koyun Ug. *prgn*,¹²⁸³ koç Ug. *ybl*,¹²⁸⁴ besili koç Ug. *kr*, şeklinde kaydedilmiştir.¹²⁸⁵ Oğlak Ug. *imr qm̄s-lim*,¹²⁸⁶ keçi-z *ÙZ/enzu/unqu*,¹²⁸⁷ teke/erkeç Ug. *spr*¹²⁸⁸ terimleriyle ifade edilmişlerdir.¹²⁸⁹

Ülkede var olan evcil hayvanların en yaygın olanı koyun ve keçidir. Tüm kemik kalıntılarının yarısından fazlası (%55) onlara aittir.¹²⁹⁰ Koyun ve sığırın ekonomideki rolü keçiye oranla daha fazladır. Bu hayvanların eti tüketilse de en çok tüketilen hayvan keçidir.¹²⁹¹ Ritüel metinlerde, kurbanlık hayvan olarak sıklıkla keçi, koyun¹²⁹² ve sığırdan¹²⁹³ bahsedilmektedir.¹²⁹⁴ Bu hayvanlardan koyun ve keçinin büyük bir kısmı, özellikle keçi sürülerinin %60'ından fazlası iki yaşına gelmeden kesilmiştir. Yavru hayvanları tüketmeyen halkın, kesimleri altı ay ile iki yaş arasında yaptığı bilinmektedir.¹²⁹⁵ Keçinin ekonomideki rolü çok büyük değildir.¹²⁹⁶ Genellikle eşek,

¹²⁷⁴ RS 11.778=KTU 4.80; RS 17.312=KTU 4.295; RS 18.258=KTU 4.417; RS 19.37=KTU 4.616; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 85.

¹²⁷⁵ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 184.

¹²⁷⁶ *UDU.NIM.MA*; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 86.

¹²⁷⁷ RS 20.01=UG V:95.

¹²⁷⁸ KTU 4.75 iv 6; Sum. *SĪLA₄.NĪM*; Ak. *ḫarīpu-ḫurāpu*; CAD H: 245-46.

¹²⁷⁹ Wilfred G. E. Watson, "Additional Names for Animal in the Ugaritic Texts", *Historiae*, S. 4, 2007, USA, s. 95.

¹²⁸⁰ Ak. *immeru*; Manfred Dietrich, Oswald Loretz, "Die akkadischen Tierbezeichnungen IMMERU, PUḪADU und PUḪALU im Ugaritischen und Hebräischen", *Ugarit Forschungen*, c. 17, Germany, 1986, s. 99.

¹²⁸¹ Sum. *UDU* Ak. *šēnu*; Gregorio del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 186.

¹²⁸² RS 17.136=PRU VI:117; RS 19.116=PRU VI:120; (^{udu}*GUGGAL*); Joaquín Sanmartín, "Sheep and Goats in the Akkadian Economic Texts from Ugarit", *Domestic Animals of Mesopotamia Part I, Bulletin of Sumerian Agriculture*, c. VII, Cambridge, 1993, s. 201.

¹²⁸³ Ak. *pargānū*; CAD P: 184a; CDA: 266b.

¹²⁸⁴ İbr. *yōbēl*; HALOT, s. 398b; W. G. E. Watson, "Additional Names...", s. 96.

¹²⁸⁵ M. Dietrich-O. Loretz, "Die Akkadischen...", s. 100.

¹²⁸⁶ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 184.

¹²⁸⁷ RS 19.69=PRU VI:119; RS 17.136=PRU VI:117; RS 19.116=PRU VI:120,122; G. del Olmo Lete, "Sheep and ...", s. 186; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 86.

¹²⁸⁸ KTU 4.496:8; İbr. *šāpīr*.

¹²⁸⁹ W. G. E. Watson, "Additional Names...", s. 95.

¹²⁹⁰ V. Emmanuelle, "L'économie alimentaire...", s. 171.

¹²⁹¹ Ülkedeki koyunlar üzerine yapılan çalışmalar koyunların boylarının ortalama 71 cm uzunluğunda olduğunu ortaya koymuştur. Bu uzunluk koçlarda 80 cm'den fazla dişilerde 62cm aralığında değişmekteydi; V. Emmanuelle, "L'économie alimentaire...", s. 172.

¹²⁹² Ug. *dqt*.

¹²⁹³ Ug. *gdlt*.

¹²⁹⁴ Josef Tropper, "Brot als Opfermaterie in Ugarit Eine neue Deutung der Lexeme dgt und gdlt", *Ugarit Forschungen*, c. 33, Germany, 2001, s. 545.

¹²⁹⁵ V. Emmanuelle, "L'économie alimentaire...", s. 172.

koyun, keçi, sığır zenginliğin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Öküz tarım faaliyetlerinde, tarla sürmede gücü ile ön plana çıkmaktadır. Bu durum İsrail’de de aynı olup, halkın geçiminde hayvancılığın önemi bir atasözü ile ifade edilmiştir: “Öküz yoksa tahıl da olmaz, öküzün gücü sayesinde bol ürün alınmaktadır.”¹²⁹⁷

Köylerde yaşayan ailelerin sahip olduğu hayvan sayısı, onların ekonomik durumuyla yakından ilgilidir.¹²⁹⁸ Az sayıda sürüye sahip olan aileler, sadece hayvancılıkla değil tarımla da uğraşmışlardır.¹²⁹⁹ İdari metinler doğrultusunda köyde yaşayan bir ailenin 7, 8 veya 10 koyundan oluşan küçük sürülere, 30 veya 60 koyundan oluşan orta büyüklükteki sürülere sahip olduğu düşünülmektedir.¹³⁰⁰ Sarayın da hayvan sürülerine sahip olduğu bilinmektedir. Bu sürüler kral tarafından, köylerdeki çobanlara bakmaları için verilmiştir. Nitekim RS 19.69=PRU VI:119 numaralı belge kralın, keçi¹³⁰¹ sürüsünü *Yn* köyünden bir çobana devrettiğini kaydetmiştir.¹³⁰²

Tekstilde koyu yünü başta olmak üzere keçi kılı da büyük öneme sahiptir. Belgelerde yün Ug. *š’rt*¹³⁰³ terimine karşılık gelmektedir.¹³⁰⁴ Yünün elde edilmesi için öncelikle yapılan işlem koyunların kırılmasıdır. Bu kırma işleminin belirli tarih aralığı olmayıp şubat ve mayıs ayları arasında herhangi bir tarihte yapıldığı düşünülmektedir. Kırma işlemi aynı zamanda tüm toplumu kapsayan sosyal bir olayı da temsil etmektedir. Bu işlem için tüm köyün koyunları önceden belirlenmiş ortak bir yerde toplanmıştır. Toplanan hayvanlar yıkandıktan sonra kırma işlemi başlamıştır. Koyunları kırma süresi, koyunların sayısına ve çalışılan süreye bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Ugarit Krallığı’nın çağdaşı olan Mari’den gelen iki mektupta bu süre ifade edilmiştir: ARM 2 140:11-18 numaralı belgede¹³⁰⁵ “*Bana göre koyunların kırılması 5 günde tamamlanmalıydı. Ancak yağmurlar ve kırkıcıların olmayışı*

¹²⁹⁶ Süleyman’ın Özdeyişleri 14:4; Annie Caubet, “Animals in Syro-Palestinian Arts”, *A History of Animal World in the Ancient Near East*, B. L. Collins (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2002, s. 221.

¹²⁹⁷ Oded Borowski, “Animals in the Literatures of Syria-Palestine”, *A History of Animal World in the Ancient Near East*, B. L. Collins (ed.), Brill, Leiden-Boston, 2002 s. 290.

¹²⁹⁸ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 89.

¹²⁹⁹ G. Del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 183-197; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 90.

¹³⁰⁰ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 21, 86, 100, 112; Genel itibarıyla 19 aileden 15’inin sahip olduğu koyun sayıları 1 ile 10 arasında değişiklik göstermektedir. Bunlardan üç ailenin sahip olduğu küçükbaş hayvan sayısı 20 ve üzeriydi.; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 89.

¹³⁰¹ Bir küçükbaş hayvana ödenen bedel 1 ile 1,5 *şeqel* gümüş arasındadır.; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 21, 86, 100, 112.; Bununla birlikte besili bir koyun (*mrat šin*); iki kavanoz (yağ?) değerinde, bir oğlak bir kavanoz yağın dörtte biri kadar değerinde olduğu ifade edilmektedir.; G. del Olmo Lete, “Sheep and ...”, s. 193.

¹³⁰² G. Del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 183-197; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 90.

¹³⁰³ Sum. *SĪG*, İbr. *š’r*, *š’rh*, Ak. *šipātu*, *šārtu*, *šāhartu*.

¹³⁰⁴ J. Sanmartin, “Sheep and...”, s. 207; G. del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 195.

¹³⁰⁵ Bu belge Akba-Aum isimli şahıstan krala yazılan bir mektuptur.

nedeniyle bu mümkün olmadı. 10-12 günde bitecek.” ARM 5:67 numaralı mektup¹³⁰⁶ “X dün bana 150 adam gönderdi, (ama) 150 adam kaç koyun kırktı? Koyunlar günlerce yıkandı. Efendim tez zamanda adamlarını bana göndersin de iki günde bitireyim.”¹³⁰⁷

Arkeolojik çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılan kemik kalıntılarının %30’dan fazlasını sığır kemikleri oluşturmaktadır. Bu durum Ugarit ekonomisinde sığırların önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu hayvanlar iş gücünden ziyade eti için beslenmişlerdir.¹³⁰⁸ Sığırların boyları 113 cm’den (inek) 132 cm’ye (öküz) kadar değişebilmektedir.¹³⁰⁹ Belgelerde bir yaşındaki buzağı *alp šnt*, buzağı *hgl*,¹³¹⁰ sığır *bhmt*, boğa *tr*,¹³¹¹ tosun *gl dt šnt*, *tr* terimleriyle¹³¹² ifade edilmektedir. RS 17.312=KTU 4.295, RS 17.31=RS 17.323=KTU 4.296, RS 18.258=KTU 4.417, RS 19.45=KTU 4.618, RS 19.97=KTU 4.636, RIH 84/13=KTU 4.783 numaralı metinler, köylerde bulunan sığırları konu edinmektedir.¹³¹³ Üç belge¹³¹⁴ ise her ailenin sahip olduğu sürülerin büyüklüğü konusunda fikir verir. Buna göre yedi aileden beşi 2 ile 10 arasında değişen büyükbaş hayvana sahiptir. 3 veya daha fazla hayvana sahip olan ailelerinse ekonomik olarak diğerlerinden daha iyi olduğu düşünülmektedir.¹³¹⁵ Her köylünün bir çift sığırı olduğu düşünülmektedir.¹³¹⁶ PRU VI:118: 1, 2, 7 numaralı belge, Souladou, Nanou ve Halpou köylerinde yaşayan halka ait sığırları konu edinmektedir.¹³¹⁷

Büyükbaş hayvanlar tarla sürme işlerinde de kullanılmışlardır. Belgelerde¹³¹⁸ bu işlerde kullanılan sığırlar çiftler halinde gruplandırılmıştır. Söz konusu hayvanlar *alpm*

¹³⁰⁶ Meq pum isimli şahıstan Yasmaf-Addu’ya gönderilen mektup.

¹³⁰⁷ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 92.

¹³⁰⁸ Ugarit’te bir dikilitaşta etini tüketmek için beslenen besi öküzleri ve tarlalarda çalıştırmak için beslenen saban öküzleri olmak üzere iki tür öküzden bahsedilmektedir.; Marguerite Yon, “Les stèles de Pierre”, *RSO VI: Arts et Industries de la Pierre*, M. Yon (ed.), Paris, 1991, s. 302-303.; V. Emmanuelle, “L’économie alimentaire...”, s. 173.

¹³⁰⁹ V. Emmanuelle, “L’économie alimentaire...”, s. 173.

¹³¹⁰ *hē-gi-li*; KTU 4.7:6=PRU VI:79:8.

¹³¹¹ Söz konusu hayvanlar RS 17.386=KTU 4.308, RS 10.44=PRU III:188, RS 18.116=PRU VI:118 numaraları belgelerde *GU₄/alpu* terimiyle ifade edilmişlerdir. W. G. E. Watson, “Additional Names...”, s.107, 96.

¹³¹² G. del Olmo Lete, “Sheep and ...”, s. 184.

¹³¹³ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 86-87.

¹³¹⁴ RS 11.778=KTU 4.80, RS 17.312=KTU 4.295, RS 18.258=KTU 4.417.

¹³¹⁵ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 87.

¹³¹⁶ Bir sığır fiyatı 10 ila 17 *šeql* arasında değişmektedir.; PRU IV:38=RS 17.356:6; KTU 4.337=RS 18.024:2; KTU 4.402=RS 18.142:5; M. Liverani, “Ville at...”, s. 252; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 446.

¹³¹⁷ P. Bordreuil, “À Propos...”, s. 272.

¹³¹⁸ *Bmd*; RS 18.76=KTU 4.367, RS 19.45=KTU 4.618; *t palu* RS 17.386=KTU 4.308.

hrtm terimleriyle ifade edilmiştir.¹³¹⁹ Bu hayvanı arazide kullanmak için onun besin ihtiyaçlarının karşılanması gerekiyordu. Ancak bu ihtiyaçlar büyük bir ekonomik yatırım yapılmasını gerekli kılmıştır. RS 19.97=KTU 4.636 numaralı belge sığırlara yönelik tahıl teslimatı hakkında bilgi vermektedir. Bununla birlikte köylerden kralın işine yardım için insanların ve hayvanların gittiği bilinmektedir. Ancak RS 15.114=PRU III:112 numaralı belgede Sakn köyündeki sığırların, eşeklerin ve işçilerin mevsimlik olarak saraya gönderilmeyeceği belirtilmektedir. Tarımsal işlerde genellikle sığır çalıştırılmış olup eşekten daha az yararlanılmıştır.¹³²⁰ Ancak bu hayvanın tarım işlerinde kullanılması masraflı olduğu için köy ileri gelenlerinin ve sarayın topraklarında çalıştırılmıştır. Belgelerde bu hayvanların tarla sürme işlem aşamaları detaylandırılmamıştır. Benzer olarak bu aşama Mezopotamya’da bir Sumer metni olan “Çiftçinin Talimatları”¹³²¹ metninde de açıkça anlatılmaktadır. Bilindiği üzere arazinin ekime hazır olması için sonbaharda ilk yağmurların yağması gerekmektedir. Böylece yağmur suyunu emen toprak sürülmeye hazır olacaktır. Sığırlar tarafından yapılan sürme işlemi tahta pulluklar ile yapılmış olup bu işlem üç kez tekrarlanmıştır.¹³²² Arazinin öküzler tarafından sürülmesi daha fazla miktarda sürülmesini sağlamıştır. Bu da ekilecek arazinin miktarını ve verimini arttırmıştır.

Bununla birlikte kimi belgeler hayvancılıkla ilgili bazı detaylar vermektedir. Bunlardan bir tanesi Ugarit ile komşusu Siyannu arasında sığır çalma meselesi hakkındadır. RS 20.239=UG:52 numaralı belgede *Mada’e* isimli şahıs, Ugarit valisinden, *Rakba*’nın adamları tarafından çalınan sığırları ile ilgili meselesini çözmesini istemiştir. RS 15.018= PRU III:112 numaralı belgede *Mada’e*, çalınan sığırları için kendisine uygun bir tazminat verilmediği takdirde Kargamış kralına durumu bildireceğini belirtmiştir.¹³²³

Öte yandan küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan faydalanma şekilleri hakkında çok detaylı bilgi edinmek mümkün değildir. Ancak insanların keçi, koyun ve sığır gibi hayvanlardan günlük et ihtiyacını karşıladığı bilinmektedir. Bu hayvanlar aynı zamanda tanrı(ça)lara da kurban edilmiş, sakatları adak olarak değerlendirilmiştir.¹³²⁴ Ayrıca bu

¹³¹⁹ M. Heltzer, “Haifa, Again...”, s. 193.

¹³²⁰ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 95-96.

¹³²¹ Metnin ilgili kısmı şu şekildedir: ³⁰*usu* ^{giš}*lapin* ^{1-e²}*a-šà* ^{giš}*bar-dil-bi* ^{ù-bi-ak} ^{31giš}*bar-dil-bi* ^{giš}*apin-tùg-siğ* ¹⁸*ù-bi-ak²* ^{tùg-gur³}*ra-ab* ^{32giš}*ùr-ra-rab¹* ^{giš-gi⁴}*a-ab* ^{giš}*peš-bi-ib*.

¹³²² Miguel Civil, *The farmer’s Instructions: A Sumerian Agricultural Manual*, Sabadell, 1994, s. 76.

¹³²³ I. Singer, “A Political...”, s. 664.

¹³²⁴ G. del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 193.

hayvanların sütünden de yararlanılmıştır.¹³²⁵ Süt, Ug. *h̄lb*¹³²⁶ terimiyle ifade edilmiştir.¹³²⁷ Sütten elde edilen peynir (Ug. *kk̄r h̄lb*),¹³²⁸ tereyağı (Ug. *h̄mat*)¹³²⁹ ve yoğurt önemli tüketim maddelerindedir. Ancak bu bağlamda belgelerde hangi hayvanın sütünden tereyağ ve peynir elde edildiği bilinmemektedir. RS 19.20=PRU VI:156 numaralı belgede belirtilen satılık ürünler arasında peynir geçmektedir.¹³³⁰

Diğer taraftan hayvanların boynuzlarından da yararlanılmıştır. Hatta kraliyet sarayı kazılarında, keçiboynuzundan yapılmış boynuzlu kılıf ele geçmiştir.¹³³¹ Yine sığırdan elde edilen deri¹³³² silahlar için kaplamada,¹³³³ kıyafetlerde¹³³⁴ ve muhtemelen savaş arabalarının yapımında kullanılmıştır.¹³³⁵

Tüm bunlara rağmen, Ugarit'teki küçükbaş ve büyükbaş hayvanların beslenme ve bakımlarıyla ilgili yeteri kadar bilgi yoktur. Belgelerde Ak. *ukullû*¹³³⁶ terimi, sığırlar için gerekli yiyecek olan yemi ifade etmek için kullanılmaktadır.¹³³⁷ Başka bir sığır listesinde¹³³⁸ meraların, Cebel el-Aqra'nın güneyinde Nanu Dağı'nın eteklerinde yer aldığı kayıtlıdır. Bu meralarda sığır yetiştirildiği düşünülmektedir.¹³³⁹ Hayvanların barındığı yer olan ahır Ug. *trb̄š*¹³⁴⁰ terimine karşılık gelmektedir. Bu hayvanların gün sonunda yerleşim yerleri yakınlarındaki ahırlara kapatıldığı düşünülmektedir.¹³⁴¹

Kazılarda ele geçen at ve eşek kemik kalıntılarının yüzeyinde kesme izine rastlanmadığından bu hayvanların tüketilmediği anlaşılmıştır.¹³⁴² Belgelerde en çok bahsi geçen hayvan eşektir. Eşek Ug. *t̄gmi*¹³⁴³ terimiyle ifade edilmiştir.¹³⁴⁴ Ticari

¹³²⁵ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 21-86,100,112; W. G. E. Watson, "Daily Life...", s. 138

¹³²⁶ Sum. *GA(KIN.AG)*, Ak. *h̄alābu*, İbr. *h̄lb*.

¹³²⁷ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 194.

¹³²⁸ Sum. *GUN GA^{meš}*.

¹³²⁹ Ak. *h̄imētu*, Sum. *Ī.NUN.NA*, İbr. *h̄m'h*.

¹³³⁰ J. Sanmartin, "Sheep and...", s. 193-194, 206.

¹³³¹ Vila Emmanuelle, "Les vestiges de faune du Palais royal d'Ougarit conservés au Musée national de Damas", *RSO XVII: Le mobilier du Palais royal d'Ougarit*, V. Matoian (ed.), Maison de l'Orient et de la Méditerranée, Lyon, 17/1, 2008, s. 75.

¹³³² Deri, Sum. *KUŠ*, Ak. *mašku*, Ug. *msg*, İbr. *msk* terimlerine karşılık gelmektedir.; RS 21.203=PRU VI:122; RS 17.328=PRU VI:123; G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 195-196.

¹³³³ RS 15.82=KTU 4.167.

¹³³⁴ RS 17.328=PRU VI:123.

¹³³⁵ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 92.

¹³³⁶ CDA:419-20.

¹³³⁷ W. G. E. Watson, "A Botanical...", s. 119.

¹³³⁸ RIH 84/13.

¹³³⁹ P. Bordreuil, "An Efficiently...", s. 191.

¹³⁴⁰ Ak. *tarbašu*.

¹³⁴¹ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 191.

¹³⁴² Vila Emmanuelle, "L'économie alimentaire...", s. 174.

¹³⁴³ *ANŠE.GİR.NUN.NA/k danu*; RS 18.99=KTU 4.380, RS 19.45=KTU 4.618, RS 20.223=KTU 4.698.

faaliyetlerde önemli bir yere sahip olan eşek taşımacılıkta kullanılmıştır.¹³⁴⁵ Eşeklerin tarım işlerinde de kullanıldıkları bilinmektedir. Buna ilişkin RS 18.99=KTU 4.380 numaralı belge, köylerde çalışan işçilerin ve eşeklerin kapsamlı bir listesini içermektedir.¹³⁴⁶ Ugarit şehrinin zanaat ve diğer ticari faaliyetleri göz önüne alındığında, yük hayvanlarının sayısının yüksek olduğu düşünülmektedir.¹³⁴⁷ Dolayısıyla eşek hem ulaşım hem de üretilen ve yetiştirilen ürünlerin taşınmasında kullanılmıştır. Nitekim edebi belgelerde de bunu görmek mümkündür. Aqhat Efsanesi'nde kahramanın kız kardeşi olan Puqhat'ın hayvanı eşektir: “*Ağlayarak eşeğe eğer koştu, ağlayarak eşeğe koşum attı, Ağlayarak babasını kaldırdı, onu eşeğin sırtına, güzel eşeğin sırtına yerleştirdi.*”¹³⁴⁸

Ug. *ibr*¹³⁴⁹ at anlamına gelmekte olup yüksek maliyetinden dolayı, gücü sembol eden lüks hayvan olarak görülmektedir.¹³⁵⁰ Veterinerlik ile ilgili olduğu düşünülen az sayıda belgede hasta atların bakımından bahsedilmiştir.¹³⁵¹ Ayrıca Ugaritçe edebi belgelerde, savaş arabası atlarından da bahsedilmektedir.¹³⁵²

Diğer taraftan Ugarit'in bir deniz ülkesi olmasına rağmen deniz canlılarını tanımlayan terimlere az rastlanması dikkat çekicidir. Ug. *arspy*¹³⁵³ ve *dg*¹³⁵⁴ türleri bilinmeyen bir balığı ifade etmektedir. Deniz salyangozları için Ug. *anhb*¹³⁵⁵ terimi kullanılmıştır.¹³⁵⁶ Bu durum iki ihtimali akla getirmektedir: Birincisi, ülke halkının deniz ürünlerini çok fazla tüketmemesi, ikinci olarak da deniz ürünleri tüketimi yaygın olsa da henüz bu durumu destekleyen bulguların ortaya çıkmamış olmasıdır.

¹³⁴⁴ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 87; W. G. E. Watson, “Additional Names...”, s. 109.

¹³⁴⁵ RS 17.346=PRU VI:176=RS 17.144=PRU VI:6; RS 17.239=PRU VI:8; RS 19.030=PRU VI:14; RS 20.016=UG V:36; RS 20.015=UG V:53; M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 21; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 446.

¹³⁴⁶ Burada *Ma^crab* köyünde sekiz eşek çiftinin varlığına değinilmiştir.; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 97.

¹³⁴⁷ Olivier Callot, *Une maison à Ougarit, RSO I: Étude d'architecture domestique*, Paris, 1983, s.73.

¹³⁴⁸ M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 69; Dennis Pardee, “The Aqhatu Legend”, *The Context of Scripture, I, Canonical Compositions from the Biblical World*, W. Hallo (ed.), 1997, Brill, Leiden-Boston, s. 352.

¹³⁴⁹ KTU 4.158 = RS 15.062:6; RS 16.180=PRU III:41; RS 17.148=PRU VI:7; RS 20.184=UG V:28; RS 17.148=PRU VI:6; RSO 7, no. 2= RS 34.155; W. G. E. Watson, “Additional Names...”, s. 94.

¹³⁵⁰ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 21.

¹³⁵¹ RS 5.300; RS 17.120; RS 23.484; Maurice Bear Gordon, “The Hippiatric texts from Ugarit”, *Annals of Medical History*, 1942, s. 407-408; Dennis Pardee, “Trente ans de recherches sur les textes et les soins hippiatiques en langue ougaritique”, *La trousse du vétérinaire dans l'Antiquité et au Moyen âge: instruments et pratiques: actes du IVe Colloque international de médecine vétérinaire antique et médiévale, 10-12 juin 2014*, Lyon, 2016, s. 156, 161, 166.

¹³⁵² M. S. Smith, S. B. Parker vd., *Ugaritic Narrative...*, s. 21-23.

¹³⁵³ Ak. *arsuppu*, *ersuppu*; CAD A/1: 307b-308.

¹³⁵⁴ RS 24.250+=KTU 1.106:22, RS 19.15=KTU 1.91:12; RS 16.399=KTU 4.247:24.

¹³⁵⁵ RS 2.14=KTU 1.3, PRU II:3; RS 3.322+=KTU 1.19=PRU IV:42.

¹³⁵⁶ W. G. E. Watson, “Additional Names...”, s. 106.

2.3.1. Hayvanlarla İlgili Vergiler ve Memuriyetler

Sürülerini kraliyet topraklarında otlatan halktan, otlatma vergisi adı altında *maqqudu* vergisi alınmıştır.¹³⁵⁷ *maqqudu* teriminin tanımlandığı ilk belge RS 16.153=PRU III:146'tür. Bu belge, Kral Ammiştamru'nun Yabirnu lehine yaptığı bir köyün bağışını ve çeşitli ücretleri içerir. Belgede geçen “*ma-aqqa-du'nun koyunları da Yabirnu'ya aittir*” ifadesinden bu vergi türü “sürülerin ondılığı” şeklinde tanımlanmıştır. Bir diğer belge olan RS 17.64=PRU VI:116 numaralı metin *maqqudu* gümüşünü konu edinmiştir. Belgede “*Nanu'u sakinleri tarafından verilen 6 (?) 88 (şeşel) gümüş, aşiru subaylarından 3 (şeşel) gümüş, mur' memurlarından 3 şeşel gümüş. Bu (ödeme için) kalan maqqudu gümüşüdür*” şeklindeki ifadeler oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu belgede gümüş cinsinden *maqqudu*,¹³⁵⁸ hayvancılıkta ödenen hem köyleri hem de meslek gruplarını ilgilendiren karma bir otlatma vergisi olarak tanımlanmıştır.¹³⁵⁹ Bahsi geçen vergi RIH 78/19=KTU 4.775 numaralı metinde ise sürülerini mera arazilerine götüren köyün tüm üyelerinin ödemek zorunda olduğu vergi olarak tanımlanmaktadır. Ücret, krala yalnızca sığır olarak ödenmiştir. Otlatma vergisi olan bu vergi türü, sadece köyleri değil kralın sahip olduğu otlak alanlarından yararlanan herkesi kapsamaktadır.¹³⁶⁰ Farklı köylerin saraya teslim etmesi gereken sığır miktarları, sayısı köylerin ekonomik durumuna göre değişiklik göstermiştir.¹³⁶¹

Hayvanlarla ilgili görevli memurlar hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Belgelerde bahsi geçen ve hakkında en çok şey bilinen memuriyet çobanlardır. Çobanlık mesleğinin belgelerde geçmesi, hayvancılığın ülke ekonomisindeki rolünü gözler önüne sermektedir. Belgelerde çoban, Ug. *r'y*¹³⁶² terimiyle ifade edilmektedir. Bu terim besleyen, otlatan anlamında kullanılmaktadır. Bu anlam göz önüne alındığında tek bir hayvanın çobanını değil, diğer hayvan türlerinin çobanlarını da kapsadığı anlaşılmaktadır.¹³⁶³ Ayrıca bu çobanların yardımcılarının olduğu da düşünülmektedir.¹³⁶⁴ Ug. *s/şgr* terimi baş çoban (Ug. *riş r'y*) yönetimindeki çoban

¹³⁵⁷ I. Mendelsohn, “Samuel's Denunciation...”, s. 20.

¹³⁵⁸ PRU III:147, 255; PRU III:153:12.

¹³⁵⁹ M. Heltzer, *The Rural...*, s. 34; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 93.

¹³⁶⁰ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 94.

¹³⁶¹ RS 17.31=17.323=KTU 4.296; RS 10.44=PRU III:188; P. Bordreuil, “A propos...”, s. 272; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 96.

¹³⁶² Sum. *LÚSİPA*, Ak. *re'û*, İbr. *r'h*.

¹³⁶³ J. Sanmartin, “Sheep and...”, s. 206; G. del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 191.

¹³⁶⁴ G. del Olmo Lete, “Sheep and...”, s. 191-192.

çocukları ifade etmek için kullanılmıştır. Sığırlarla bağlantısı olan Ug. *nqd/m*¹³⁶⁵ kraliyet sürülerinin baş çobanıdır.¹³⁶⁶ Bu memuriyet belgelerinde¹³⁶⁷ genellikle Ugarit sarayındaki üst düzey memurlar ve askeri şeflerle birlikte kaydedilmiştir.¹³⁶⁸ Diğer işçiler gibi bunlara da ücret verilmiş¹³⁶⁹ ve arazi tahsis edilmiştir.¹³⁷⁰ *nqd* terimiyle ifade edilen bu çobanlar,¹³⁷¹ sürülerin koruyucuları olarak da bilinmektedir. Hatta onlar görevlerinde herhangi bir olası hırsızlık ve olumsuz durumda sürüyü korumaları için yay, sapan ve mızraklarla donatılmışlardır. Bu onları normal bir çoban¹³⁷² olan *r'y*'den¹³⁷³ ayıran en önemli özelliktir.¹³⁷⁴ Mesleki bir sınıfa dahil olan bu memuriyetteki kişilerin, *nqd* terimi ile ifade edilen çobanların yüksek bir memuriyet derecesinde oldukları bilinir.¹³⁷⁵ Ayrıca belgelerinde¹³⁷⁶ Ug. *mrū*¹³⁷⁷ terimi sığır besicisine karşılık gelmektedir. Ancak bu memuriyet hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.¹³⁷⁸

Ug. *gzzm*¹³⁷⁹ terimine karşılık gelen bir diğer memur sınıfı koyun kırkan kimselerdir.¹³⁸⁰ Söz konusu bu meslek grubunun yaptıkları iş mevsimseldir.¹³⁸¹ Bu kişiler, yaptıkları işin karşılığında şarap ve buğday almışlardır: RS 16.127=KTU 4.213:30 numaralı belgede bu kişilere 20 *amphora* şarap verildiği kaydedilmiştir. RS 17.106 numaralı belgeye göre 30 kazan kılçıksız buğday ve altı kazan buğday aldıkları kayıtlıdır.¹³⁸²

¹³⁶⁵ Ak. *nāqīdu*; CAD N/1: 333; Sum. *LÚNA.GADA*; CAD N/1: 333.

¹³⁶⁶ Stanislav Segert, "The Ugaritic *nqdm* after twenty years, A note on the function of Ugaritic *nqdm*", *Ugarit Forschungen*, c. 19, Germany, 1987, s. 409-411; J. Sanmartin, "Sheep and...", s. 204; G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 192.

¹³⁶⁷ PRU VI:93.

¹³⁶⁸ V. Matoian, "Quelques réflexions...", s. 217.

¹³⁶⁹ S. Segert, "The Ugaritic...", s. 409-411; G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 192.

¹³⁷⁰ V. Matoian, "Quelques réflexions...", s. 337.

¹³⁷¹ RS 17.131=PRU VI:93 numaralı belge kişi sayılarını içeren meslek listesidir. Söz konusu çobanlar bu listede yer almaktadır.

¹³⁷² M. Heltzer, "The Economy...", s. 426.

¹³⁷³ J. Sanmartin, "Sheep and...", s. 204.

¹³⁷⁴ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 192.

¹³⁷⁵ V. Matoian, "Quelques réflexions...", s. 337.

¹³⁷⁶ KTU 4.128:8; 4.207:4; 4.212:2; 4.332:9.

¹³⁷⁷ Ak. *mārū(m)*, CAD M/1: 316.

¹³⁷⁸ W. G. E. Watson, "Terms for...", s. 322-323.

¹³⁷⁹ Ak. *gāzīzu*, *gazāzu*, *gīzzu*; CAD G: 59, 60.

¹³⁸⁰ J. Sanmartin, "Sheep and...", s. 204; M. Heltzer, "The Economy...", s. 426; W. G. E. Watson, "Terms for...", s. 322.

¹³⁸¹ G. del Olmo Lete, "Sheep and...", s. 192.

¹³⁸² J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 92.

Hakkında fazla bilgi olmayan ve Ug. *šht*¹³⁸³ kasaplar,¹³⁸⁴ Ug. *dgy*¹³⁸⁵ balıkçılar da diğer meslek gruplarını oluştururlar.

2.4. Ugarit Krallığı'nda Madencilik

Neolitik Dönem'den beri madenler, parlak renkleri dolayısıyla insanların dikkatini çekmiştir. Tunç Dönemi'nde en yaygın kullanılan metaller arasında gümüş ve kalay bulunmaktadır. Söz konusu dönemde Ugarit ülkesine ithal edilen bu metaller hem günlük hem ticari yaşamda önemli bir yere sahip olmuştur.¹³⁸⁶ Öyle ki kentte gerek külçe halinde gerekse değerli madenlerden yapılmış kap kakak biçiminde büyük miktarlarda altın ve gümüş ele geçirilmiştir.¹³⁸⁷

2.4.1. Altın

Sum. *KÙ.GI*, Ak. *hurāšu*,¹³⁸⁸ Ug. *hrš* terimine karşılık gelmektedir.¹³⁸⁹ Belgelerde altın; Saf/sarı altın (Ug. *yrq hrš*),¹³⁹⁰ saf altın (Ak. *hurasum pašallum-Ug.bzr*),¹³⁹¹ parlak altın (Ug. *nr hrš*),¹³⁹² en değerli altın, kıymetli altın (Ak. *hurasum kubursinum* veya *kuburtanum*) kıymetli altın¹³⁹³ Ug. *mḥmd hrš*),¹³⁹⁴ erimiş altın (Ug. *yšlh hrš*)¹³⁹⁵ olmak üzere farklı isimlerle kaydedilmiştir.

Değerli bir maden olan altını elde etmek için öncelikle kuvars kayasındaki küçük altın parçacıklarını açığa çıkarmak gerekmektedir. Bunun için öncelikli adım, bu kayayı ince şekilde öğütüp, kontrollü bir su akışıyla yıkayıp temizlemektir. Ancak bazı durumlarda altın parçacıklarının yağlı ve lifli yapısından dolayı yapağıya takıldığı olmuştur. Sonuç itibariyle elde edilen altın tozu yoğunlaştıktan sonra küçük potalarda

¹³⁸³ KTU 1.18 iv 24, 35.

¹³⁸⁴ W. G.E. Watson, "Terms for...", s. 317.

¹³⁸⁵ KTU 1.3 vi 10; 1.4 ii 31; İbr. *dayyāg*; W. G.E. Watson, "Terms for...", s. 320.

¹³⁸⁶ EA 10: 8-24; M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 66.

¹³⁸⁷ PRU IV:40; D. Tüylü, *Ugarit-Hitit...*, s. 13.

¹³⁸⁸ CAD H: 245.

¹³⁸⁹ DULAT: 401; Claude Chanut-Ella Dardaillon, "The Art of Metal Working", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 222; Gregorio del Olmo Lete, "El vocabulario de la metalurgia en Ugarit", *Aula Orientalis*, 37/2, Sabadell, Barcelona, 2019, s. 267.

¹³⁹⁰ KTU 1.14 III 22; G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 274.

¹³⁹¹ KTU 1.4 I:34; G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 268.

¹³⁹² KTU 1.4 II:28; G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 267-268.

¹³⁹³ Kürşad Koçak, Asur Ticaret Kolonileri Çağında Ticareti Yapılan Mallar ve Vergiler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/27, Erciyes, 2009, s. 219.

¹³⁹⁴ KTU 1.4 V:33.

¹³⁹⁵ KTU 1.4 I:26; G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 268.

eritilip külçe haline getirilmiştir. Bu metal kolay işlenebilir olması sebebiyle süs eşyaları için ideal bir malzeme olmuştur.¹³⁹⁶

Ülkede ana takas aracı gümüş olmasına rağmen bazen arazi satışı veya ücretler altınla ödenmiştir.¹³⁹⁷ Ugarit'te altın fiyatı gümüşe oranla 3-4 kat daha değerliydi.¹³⁹⁸ Hatta PRU V:101 numaralı belgeden 20,2 *šeql* gümüşün 8 *šeql* altın ile eşit olduğunu, PRU V:100=UT 2100 numaralı belgeden de 12 *šeql* altının 40 *šeql* gümüşle eşdeğer olduğunu anlamak mümkündür.¹³⁹⁹

Ugarit ülkesinde altın fiyatı Babil, Nuzi ve Hitit toplumlarınkine göre iki kat ucuz¹⁴⁰⁰ Mısır'a göre ise daha yüksektir. Mısır'daki altın fiyatının düşük olması Ugarit'in altını buradan ithal ettiği fikrini kuvvetlendirmektedir. Ugarit ülkesine altının, tüccarlar aracılığıyla getirildiği ve kraliyet yetkililerinin de altın alım ve satımında gerçek aracılar oldukları bilinmektedir. RS 17.144=PRU VI: 6 numaralı belge *Zullanu*'nun (Ugarit valisi- *sākinusu*) gönderdiği hediyeleri ve karşılığında altın isteğini konu edinmektedir: ³⁶-*a-na ja-a-ši hurāšu (GUŠKIN)* ³⁷*dan-niš ši-bu-[ti]i-ia* “*Bana gelince, isteğim bir sürü altın!*” Ugarit ülkesine gelen altının işlenerek diğer ülkelere ithal edilmesi Ugarit'in gelişen ekonomisini de gözler önüne sermektedir.¹⁴⁰¹

2.4.2. Gümüş

Sum. *KÜ.BABBAR*, Ak. *kaspum*¹⁴⁰² Ug. *ksp*¹⁴⁰³ terimlerine karşılık gelmektedir.¹⁴⁰⁴ Belgelerde “saf gümüş, birinci sınıf gümüş (*ksp n^cmm*) olarak niteliğini belirleyici ifadelerle rastlanmıştır.”¹⁴⁰⁵ Ugarit ülkesine gümüşün tam olarak nereden geldiği belli olmamakla beraber Kuzey Suriye civarından, Kuzey Mezopotamya, Anadolu ve İran'dan gelmiş olabileceği düşünülmektedir.¹⁴⁰⁶

¹³⁹⁶ R. F. Tylecote, *A History of Metallurgy*, Maney for the Institute of Materials, London, s. 44.

¹³⁹⁷ RS 16. 189=PRU III; RS16. 250.

¹³⁹⁸ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 28-29; Robert R. Stieglitz, “Commodity Prices in Ugarit”, *JAOS*, 99/1, New Haven, 1979, s. 18; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 447;

¹³⁹⁹ Michael Heltzer, “The Metal Trade of Ugarit and the Problem of Transportation of Commercial Goods”, *Iraq*, 39/2, Cambridge, 1977, s. 204.

¹⁴⁰⁰ M. Heltzer, *Goods and...*, s. 101

¹⁴⁰¹ M. Heltzer, “The Metal...”, s. 206.

¹⁴⁰² CAK/K: 245; UG V: 133=RS 23.493 A; PRU III: 221,228; PRU VI:156; K. Koçak, “Asur Ticaret...”, s. 219.

¹⁴⁰³ DULAT: 458.

¹⁴⁰⁴ C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 268.

¹⁴⁰⁵ KTU 2.79:8; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 269.

¹⁴⁰⁶ M. Heltzer, *Good and...*, s. 102.

Gümüş, öncelikli olarak değişim olarak kullanılmış olup malların fiyatları, mülklerin değeri, vergi tutarları gümüşle hesaplanmıştır.¹⁴⁰⁷ Ugarit ülkesindeki gümüş fiyatının yüksek olması bu metalin geniş tüketim alanına sahip olması ile açıklanabilir.¹⁴⁰⁸ Hatta gümüşün kentte en yaygın kullanılan metallere biri olmasına belgelerde ondan yapılan nesnelere sık sık atıfta bulunulmasından anlaşılmaktadır: Gümüş ve altından yapılmış bir heykel (*nskt ksp w hrš*),¹⁴⁰⁹ gümüş fincan (*ks*¹⁴¹⁰ *ksp*),¹⁴¹¹ gümüşten inşa edilmiş saray (yapımında gümüş kullanılan saray) (*bhty bnt dt ksp*),¹⁴¹² misafirler için gümüş zeytinler (*ksp l 'brm zt*), *mšq mlkt (...)* *ksp*, “kraliçenin gümüş kupası”.¹⁴¹³

2.4.3. Bakır

Sum. *URUDU*¹⁴¹⁴ Ak. *eri'um*¹⁴¹⁵ Ug. *tl̄t* (hem bakır hem bronz için kullanılan ortak bir kelime) terimlerine karşılık gelmektedir.¹⁴¹⁶ Virolleaud'a göre *tl̄t* kelimesinin kökeni üç veya üçüncü anlamına gelmektedir.¹⁴¹⁷ O, bu kelimenin “üç” rakamını işaret ettiği fikrini iki teoriye dayandırmıştır: Bunlardan ilki bronz/bakır alaşımının üç minerale dayanması, ikincisi bu metalin Eski Yakın Doğu'da altın ve gümüşten sonra en önemli üçüncü metal olmasıdır.¹⁴¹⁸ Mari'de kaydedilen Alaşia bakırı için “bakır”, “dağ bakırı” ve “dizginlenmiş, kaliteli bakır” olmak üzere farklı nitelikler kullanılmıştır.¹⁴¹⁹

¹⁴⁰⁷ Mario Liverani, “La Dotazione Dei Mercanti di Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 11, Germany, 1979, s. 501.

¹⁴⁰⁸ Mısırlıların elindeki zengin bakır yataklarının varlığı dikkate alındığında, Mısır'daki bakırın fiyatı nispeten çok yüksekti. Mısır'daki zengin bakır yataklarının varlığı, bu metalin yüksek derecede tüketim malı olması ile açıklanmaktadır. Bkz. M. Heltzer, *Goods and...*, s. 108.

¹⁴⁰⁹ KTU 1.105:22.

¹⁴¹⁰ Ak. *kāsu*, Ug. *ks* fincan, kadeh anlamına gelmektedir. Bkz. CAD/K: 255-256.

¹⁴¹¹ KTU 3.1:31; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 268.

¹⁴¹² KTU 1.4 VI:36.

¹⁴¹³ KTU 1.22 I:14; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 269, 274.

¹⁴¹⁴ RS 15.172=PRU III: 205; RS 17.131=PRU VI:93.

¹⁴¹⁵ PRU III: 219; PRU VI: 151-156; Claude Chanut, *Bois, pierres et métaux à Ugarit-Ras Shamra (Syrie) à l'âge du Bronze récent: d'après les données des sciences naturelles, de l'archéologie et des textes*, Lille, Atelier National de Reproduction des Thèses, 2000, s. 244.

¹⁴¹⁶ DULAT: 897; Angel Marzal, “Consideraciones sobre la raíz ugarítica «*tl̄t*»”, *Biblica*, 44/3, Leuven, 1963, s. 344; C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art ...”, s. 222; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 269; Valérie Matoïan, Juan Pablo Vita, “Proportional Weights of Metals in Ugarit”, 2020, *Semitica*, c. 62, Leuven, Peeters, s. 31.

¹⁴¹⁷ Daniel Sivan, *A Grammar of the Ugaritic Language: Second impression with corrections*, 28, Brill, Leiden-Boston, 2001, s. 86-95; Eliyahu Cohen-Sasson, Johnathan Yogev, Shamir Yona, “Why does the Word *tl̄t* (“Three”) mean “Copper” in Ugaritic?”, *Ugarit Forschungen*, c. 43, Germany, 2011 s. 37.

¹⁴¹⁸ PRU II:130; A. Marzal, “Consideraciones sobre...”, s. 344; E. Cohen, J. Sasson, Y.-S. Yona, “Why does ...”, s. 38.

¹⁴¹⁹ Giampaolo Graziadio, “The Oxhide Ingots Production in the Eastern Mediterranean”, *Egitto e Vicino Oriente*, *EVO*, c. 37, 2014, Italy, s. 9.

Nitekim Ugarit'te de farklı kalitelere bakır olduğu düşünülse de belgelerde toz/öğütülmüş bakıra (*tl̄t ktt*) rastlanmaktadır.¹⁴²⁰

Arkeolojik kanıtlar, bakırın kullanılan en eski metal olduğunu (MÖ 9. binyıldan beri) göstermektedir. Bakır madeni bazen doğal halde bazen de tonlarca ağırlığa sahip büyük yığınlar halinde ele geçmiştir.¹⁴²¹ Doğada çoğunlukla mineral formda bulunan bakırdan saf bir metal üretmek için eritme ve rafine etme işlemi yapılması gerekmektedir. Bu yapılan işlemlerle cevherlerdeki kükürdün çoğunluğu çıkartılarak kaliteli bakır üretilmesi amaçlanmıştır. Eğer bu metalde yer alan fazla kükürt miktarı çıkartılmazsa bu durum metalin bozulmasına neden olarak onu kırılğan bir forma sokacaktır.¹⁴²² Bu çıkartma işlemi için bakırın eritilmeden önce kavrulması gereklidir. Kavrulma işlemi, açık alanlarda yığınlar halinde toplanan cevher üzerinde veya kavrulma kalemlerinde ateş yakılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kavurma yığını eğer çok yüksek bir sıcaklığa ulaşırsa bakır oksitlenecek ve bakırın cevherden çıkarılması zorlaşacaktır. Bu yüzden bu işlemin uzmanlar tarafından yapılması gereklidir. Diğer yandan Koucky ve Steinberg, bakır cevherinin yığınlar halinde istiflendiği ve birkaç ay boyunca hava şartlarına maruz bırakılmasına izin verilen “açığa çıkarma” adı verilen bu sürecin, daha eski zamanlarda kavrulma yerine yaygın olarak kullanıldığına inanmaktadır. Bu süreç, kavrulma işlemine göre çok daha az emek gerektirmektedir.¹⁴²³

Bakır diğer metallere oranla (altın, gümüş, kurşun ve kalay) yüksek bir erime noktasına (1084 °C) sahiptir. Bu nedenle etkili bir bakır üretim fırını, içindeki hava akımını zorlamak için tasarlanmış teknikler olan üfleme boruları ve körüklerin gelişimini teşvik eden yüksek sıcaklık gerektirmektedir. Saf bakır külçeleri elde etme süreci, ilk eritmenin ardından birkaç kez daha eritme işlemi içermektedir.¹⁴²⁴ Erimiş bakırın etkili bir şekilde dökümü için yine yüksek sıcaklıklar gerekmektedir.¹⁴²⁵ Bununla birlikte üç kez rafine edilen bu metalin çok kaliteli olduğu düşünülmektedir.

¹⁴²⁰ KTU 4.721:4 numaralı belgede (*šr kkr tl̄t ktt*), 10 *talanta* öğütülmüş bakır, KTU 4.288:9 numaralı belgede (*ārb' kkr tl̄t ktt*) dört *talanta* öğütülmüş bakır, KTU 4.203:14 numaralı belgede (*ālp̄m tl̄t ktt*), 2000 *šeql* öğütülmüş bakır şeklinde ifadeler mevcuttur.; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 270.

¹⁴²¹ James David Muhly, *Copper and Tin: The Distribution of Mineral Resources and the Nature of the Metals Trade in the Bronze Age*, 43, New Haven, 1973, s. 171.

¹⁴²² M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 111-117.

¹⁴²³ R. F. Tylecote, “The Late Bronze Age: Copper and Bronze Metallurgy at Enkomi and Kition”, *In Early Metallurgy in Cyprus, 4000-500 B.C.*, J. D. Muhly, R. Maddin, V. Karageorghis (ed.), Cyprus, 1982, s. 89; M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 121.

¹⁴²⁴ E. Cohen Sasson, J. Yagev, S. Yona, “Why does...”, s. 38-39.

¹⁴²⁵ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 110-111.

Hatta III. Ramses (MÖ 12. yüzyılda, Ugarit Krallığı'nın son günlerinde, hüküm süren Mısır kralı) Atika'ya yaptığı seferde kendine gelen bakır sevkiyatında bakırın rengini “*üç kat altının rengi kadar parlak*” olarak tanımlamıştır.¹⁴²⁶ Diğer yandan altın ve gümüşe oranla bakırın niteliğinin belirlenmesi zor bir süreçtir. Bu yüzden bakır alım-satımı tüccarlar arasındaki güven çerçevesinde gelişmekteydi.¹⁴²⁷

Diğer yandan Alaşia ülkesinin, MÖ 3. binyıldan beri bakırın önemli bir merkezi olması (Şekil 44)¹⁴²⁸ Geç Tunç Dönemi'nde de devam etmiştir. Bu dönem Doğu Akdeniz'de, Alaşia'dan ithal edilen bakırın en yoğun olduğu zamandır.¹⁴²⁹ Daha önce de belirtildiği gibi Doğu Akdeniz ticaretinin en önemli bilgi kaynağı olan Gelidonya ve Uluburun'da batan iki gemi enkazında ele geçen öküz gönü tipi külçe bakırın (Şekil 45)¹⁴³⁰ Alaşia menşeli olması bunu doğrulamaktadır. Bu ülke özellikle saf bakırdan yapılmış öküz gönü tipi külçelerin ana üretim merkezi olup ticaretinde de birincil bir role sahiptir.¹⁴³¹ Enkomi ve Hala Sultan Tekke'de yoğun bakır cüruflarının ele geçmesi buraların Alaşia'daki bakır üretim yerleri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte ham kabarcıklı bakırdan yapılmış olan öküz gönü tipli külçeler, herhangi bir yeniden eritme veya alaşımlama gerektirmeyen birincil hammaddedir.¹⁴³² Ele geçen örneklerle bakıldığında bu külçelerin her birinin yaklaşık 30 kg ağırlığa sahip olduğu düşünülmektedir. Öküz gönü tipli külçeler daha çok kullanım ve taşıma kolaylığı sağlaması açısından tasarlanmıştır. Nitekim MÖ 2. binyılın ortalarından kalma Mısır mezar resimleri bu külçelerin tek omuz üzerinde dengede ve bir veya iki elle tutularak taşındığını göstermektedir (Şekil 46).¹⁴³³

¹⁴²⁶ E. Cohen Sasson, J. Yogeve, S. Yona, “Why Does...”, s. 39.

¹⁴²⁷ Jacques Lagarce, E. Lagarce, A. Bounni, N. Saliby, “Les fouilles à Ras Ibn Hani en Syrie (campagnes de 1980, 1981 et 1982), Contribution à l'étude de quelques aspects de la civilisation ugaritique”, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (CRAIBL)*, S. 127, no. 2, Paris, 1983, s. 282-283.

¹⁴²⁸ James D. Muhly, “Tin Trade Routes of the Bronze Age: New Evidence and New Techniques Aid in the Study of Metal Sources of the Ancient World”, *American Scientist*, 61/4, ABD, 1973, s. 405.

¹⁴²⁹ Robert Maddin, James D. Muhly, “Some Notes on the Copper Trade in the Ancient Mid-East”, *Journal of Metals*, c. 26, Thailand, 1974, s. 24; Tamara Stech Wheeler, Robert Maddin, James D. Muhly, “Ingots and the Bronze Age Copper Trade in the Mediterranean: A Progress Report”, *Expedition*, 17/4, 1975, s. 33-34; Vasiliki Kassianidou, “The Production and Trade of Cypriot Copper in the Late Bronze Ages: an analysis of the evidence”, *Pasiphae: rivista di filologia e antichità egee*, VII, Louis Godart, Anne Sacconi (ed.), Pisa Roma, 2013, s. 145.

¹⁴³⁰ Geç Tunç Dönemi'nde en yaygın külçe türüdür. Uluburun Batığı'nda bulunan Kıbrıs bakırından yapılmış 317 örnek külçe vardır. Temizliği yapılmış ve iyi korunmuş haldeki 165 öküz derisi külçesinin en ağırının 29,5 kg, en hafifinin ise yalnızca 20,1 kg olduğunu tespit edilmiştir. Külçelerdeki ortalama ağırlık ise 23,9 kg'dır; V. Matoian, J. P. Vita, “Proportional Weights...”, s. 33.

¹⁴³¹ G. Graziadio, “The Oxhide...”, s. 5, 6.

¹⁴³² J. D. Muhly, “The Copper...”, s. 81.

¹⁴³³ R. Maddin, J. D. Muhly, “Some Notes...”, s. 24.

Bakırın, iki ülke arasındaki mesafe,¹⁴³⁴ ticari, kültürel, diplomatik temaslar göz önüne alındığında¹⁴³⁵ Alaşia'dan tedarik edildiği düşünülmektedir.¹⁴³⁶ Dolayısıyla bakır madeni buradan Ugarit'e deniz yoluyla taşınmıştır.¹⁴³⁷ Bunun yanı sıra pek çok Ugaritçe belge ülkenin bakır taleplerini veya gemi ticaretinin bir parçası olarak bakıra dair atıflar içermektedir. KTU 4.390 numaralı belgede Alaşia'dan gelen bir gemideki kargo listesinde bakır ve bronz aletler yer almaktadır. KTU 4.394 numaralı belgeyse denizde bir bakır yükünün kaybolduğunu bildirmektedir. KTU 2.39 numaralı mektup ise Ugarit hükümdarının bakır talebini konu edinmektedir: “*Düşman üzerimizde [... ve] bakır yok [...] bakırı arındırın... bulduğunuz her yerde [onu] arayın ve onu bana gönder.*”¹⁴³⁸ Yine “Urtenu Evi” olarak bilinen hanedan arşivinde ele geçen RS 94.2475 numaralı belge, Alaşia kralı Kuşmeşua tarafından Ugarit kralı III. Niqmaddu'ya 33 bakır külçenin (yaklaşık bir ton) gönderilmesinden bahsetmektedir.¹⁴³⁹ Ugarit ülkesine bakır her zaman yüklü miktarda gelmemiştir. KTU 4.390 numaralı belgede, tüm bakır sevkiyatının Uluburun Gemisi kadar büyük veya zengin olmadığını göstermektedir. Bu türden ağır yüklerin birkaç kişiye gönderildiği düşünülmektedir. Örneğin: “*Umd halkı'na yönelik bir sevkiyata*” atıfta bulunan KTU 4.394 numaralı belge bu geminin bakır yükünün hedeflenen alıcıları olarak en az iki veya dört kişi olduğundan bahsetmektedir. Ugarit ülkesine getirilen bakır sonra yine diğer bölgelere de dağıtılmıştır. Bir belgede muhtemelen gemiyle bakır satın almak için şehre gelen “*Beyrutlu bir tüccardan*” bahsetmektedir.¹⁴⁴⁰

Minet el-Beida ve Ras İbn Hani limanlarında bakır kalıntıları ele geçmiştir.¹⁴⁴¹ Bu kalıntılardan kireçtaşından yapılmış öküz derisi külçe kalıbı Ras İbn Hani Limanı'nda bulunmuştur (Şekil 47).¹⁴⁴² Bu kalıp, 1546 m uzunluğunda, üst yüzeyi 79,5

¹⁴³⁴ Örneğin Ugarit'in önemli limanlarından Ras İbn Hani'nin Kıbrıs'a uzaklığı 100 km'dir; M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 53.

¹⁴³⁵ G. Graziadio, “The Oxhide...”, s. 10

¹⁴³⁶ C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art ...”, s. 222; H. Klengel, “Basra Körfezi'nden...”, s. 373; İlknur Taş, “M.Ö. 13. Yüzyılda Hitit Vassalı Ugarit'in Ticari Önemi”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, İstanbul, S. 126, 2007, s. 14.

¹⁴³⁷ M. Heltzer, “The Metal...”, s. 208-211.

¹⁴³⁸ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 50-51.

¹⁴³⁹ Valérie Matoian, “Sur les Supports en Bronze de Ras Shamra-Ugarit”, *Semitica*, c. 57, Leuven, Peeters, 2015, s. 88; V. Kassianidou, “The Production...”, s. 143; Carol Bell, “The Merchants of Ugarit: Oligarchs of the Late Bronze Age Trade in Metals?”, *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork in the Second Millennium Bc.*, V. Kassianidou, G. Pappasavvas (ed.), Oxford, 2012, s.184.

¹⁴⁴⁰ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 51-52.

¹⁴⁴¹ G. Graziadio, “The Oxhide...”, s. 10.

¹⁴⁴² E. Lagarce, A. Lagarce, N. Saliby Bounni, “Les Fouilles...”, s. 277; J. Paul, T. Craddock, Ian C. Freestone, Dawe Clifford, “Casting Metals in Limestone Moulds”, *The Journal of the Historical*

cm genişliğinde, yaklaşık 39 cm kalınlığında ve 6-7,5 cm derinliğinde oyulmuştur. Kalıbın içi, erimiş metalin dökülebileceği bir kulağa giden 2,5-3 cm genişliğinde oyulmuş bir kanala sahiptir. Kalıptaki metal katılaştıktan sonra külçeyi çıkarmak için bu kanala metal bir kaldırma çubuğunun yerleştirildiği de düşünülmektedir. Bu kalıbın iç yüzeyi düzgün olmayıp çevresinde cüruf ve bakır metali birikintileri kalıbın kullanıldığının göstergesidir.¹⁴⁴³ Ayrıca Ugarit'te Yukarı Şehir'de mat gibi yarı dönüştürülmüş bir malzemenin ele geçmesi Alaşia'da olduğu gibi ilk eritme işleminin Ugarit merkezinde ya da Minet el Beida'da yapıldığını düşündürmektedir.¹⁴⁴⁴ Ayrıca Ugarit'te bakır, bronz-tunç üretimi için stratejik bir önem taşımaktadır.¹⁴⁴⁵ Öyle ki bronz silahlar rakip imparatorluklar arasındaki güç dengesini korumak için önemli bir rol oynamıştır.¹⁴⁴⁶ Yine bu metal günlük eşya yapımında da sık kullanılmıştır.

MÖ 2. binyıl başlarında Ugarit'te bakır fiyatının Alalah, Nuzi ve Hitit toplumlarıyla karşılaştırıldığı zaman daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Ülkedeki yüksek bakır fiyatı kentteki metal endüstrisi ve zanaatkârlığın büyük gelişim göstermesinin sonucu olarak görülmelidir.¹⁴⁴⁷ MÖ 19. ve 18. yüzyıllara gelindiğinde bakırın fiyatının nispeten daha düşük olduğu anlaşılmıştır. Bakır fiyatındaki bu düşüşün nedeni büyük ölçekli ithalat olarak düşünülmektedir. Nitekim söz konusu dönemde zengin bakır yataklarına sahip Mısır'da bu metal nispeten pahalıydı.¹⁴⁴⁸ Belgelerden¹⁴⁴⁹ bakırın gerçek fiyatı hakkında bilgi edinilmektedir. PRU V: 101:6-8 numaralı belgeye göre 25 *şeqel* gümüş 5000 (*şeqel*) bakıra eşittir. Bir *şeqel* gümüş, 200 *şeqel* bakır anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Ugarit'te bakırın fiyatı bir *şeqel* gümüş için 1'e 200-235 oranında değişmektedir.¹⁴⁵⁰

Metallurgy Society, 31/1, Tunbridge Wells, 1997, s. 4; M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 52; V. Matoian, "Sur les...", s. 88; V. Matoian, J. P. Vita, "Proportional Weights...", s. 31.

¹⁴⁴³ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 226-227.

¹⁴⁴⁴ G. Graziadio, "The Oxhide...", s. 10.

¹⁴⁴⁵ Emre Kuruçayırılı, "M. Ö II. Binde Ticaretin İşleyişi", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, S. 33, İstanbul, 2013, ss. 58-73, 2013, s. 60.

¹⁴⁴⁶ C. Bell, "The Merchants...", s. 180.

¹⁴⁴⁷ M. Heltzer, *Goods Prices...*, s. 107-108.

¹⁴⁴⁸ M. Heltzer, "The Metal...", s. 206.

¹⁴⁴⁹ PRU II:130; PRU V:101; RS 19.07=PRU VI:155; RS 19.36; RS 19.64; UG V:38=RS 20.16

¹⁴⁵⁰ M. Heltzer, "The Metal...", s. 204.

2.4.4. Kalay

Sum. *AN.NA*, Ak. *annāku*,¹⁴⁵¹ Ug. *br(r)* terimlerine karşılık gelmektedir.¹⁴⁵² Ugarit ülkesine kalayın nereden ithal edildiği bilinmemektedir.¹⁴⁵³ Ancak MÖ 19. ve 18. yüzyıllarda kalayın Mari'den batıya, Kuzey Filistin'e (Hazor) ve Alaşia'ya gönderildiği bilinen bir gerçektir. Yine kalay, Asur'dan Anadolu'ya da gönderilmiştir.¹⁴⁵⁴ Mari'ye (MÖ 1780-1760) kalayın Mezopotamya'nın Eşnunna kentinden geldiği bilinmektedir. Sonraki dönemlerde buradan alınan kalayın Suriye ve Filistin'in çeşitli şehirlerine taşınarak Ugarit'e ulaşmış olabileceği düşünülmektedir.¹⁴⁵⁵ Yine ülkeye kalayın İran'dan transfer edilmiş olabileceği de ifade edilmektedir.¹⁴⁵⁶

Ugarit'te kalay fiyatı, Nuzi ile karşılaştırıldığı zaman bir *şeqel* gümüşe 190 *şeqel* kalay alınabilmektedir. Ugarit'teki bu yükseliş ülkede gelişmiş ticaret, metal işçiliği ve uzak bölgelerden kalay getirmenin yüksek masrafiyle açıklanabilir. Nuzi'deki kalay fiyatının düşük olmasıysa madenlere olan yakınlığıyla ilgilidir.¹⁴⁵⁷ Belgelerde¹⁴⁵⁸ kalayın miktar ve fiyatı hakkında bilgi edinilmektedir. PRU V: 101:4-5 numaralı belgede “680 (*şeqel*) kalay üç (*şeqel*) gümüşe eşittir. Bu belgeye göre kalayın gümüşe oranı 1'e 227'dir. UG V:38=RS.20.16 numaralı belgede 15 eşeğin tahsis edildiği malların bir parçası olarak kalay kaydedilmiştir.¹⁴⁵⁹

2.4.5. Demir

Stratejik bir öneme sahip olan demir, Sum. *AN. BAR*, Ak. *parzillu*, Ug. *brđl* terimleriyle ifade edilmektedir. KTU 4.91:6 numaralı belgede geçen *kkrm brđl* “iki *talanta demir*,” dökme demir ücretini ifade etmektedir. Bu metalin yaygın kullanımının

¹⁴⁵¹ UG V:12=RS 17.150+; 38=RS 20.16; PRU VI:155=RS 19.07; KTU 4.337=RS 18.024:4-5; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 447.

¹⁴⁵² James D. Muhly, “Sources of Tin and The Beginnings of Bronze Metallurgy”, *American Journal of Archaeology*, 89/2, Chicago, 1985, s. 279; C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art ...”, s. 222; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 270.

¹⁴⁵³ James David Muhly, “The copper ox-hide ingots and the Bronze Age metals trade”, *Iraq*, 39/1, Cambridge, 1977, s. 75.

¹⁴⁵⁴ M. Heltzer, *Goods and...*, s. 109.

¹⁴⁵⁵ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 58.

¹⁴⁵⁶ H. Klengel, “Basra Körfezi'nden...”, s. 373; İ. Taş, “M.Ö. 13. Yüzyılda Hitit Vassalı...”, s. 14.

¹⁴⁵⁷ M. Heltzer, *Good and...*, s. 102.

¹⁴⁵⁸ CTA 141: II; PRU II:130=UT I130; PRU V=UT:2101: 4-5; PRU VI:155; UG V: 12=RS17.150; RS 20.16.

¹⁴⁵⁹ M. Heltzer, “The Metal...”, s. 203-204.

Ugarit'in son dönemlerine denk geldiği bilinmekle beraber bu metalden yapılan nesnelere neredeyse rastlanmamaktadır.¹⁴⁶⁰

2.4.6. Metal İşçiliği

Hem arkeolojik buluntular hem de yazılı kaynaklar Ugarit ülkesinin metali işleme, eritme veya geri dönüşümünde uzman kişilerin yer aldığı metal endüstrisine sahip bir ülke olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁶¹ Ülkede MÖ 3. binyılın sonunda metalürjide büyük bir artış yaşanmış olup Erken Tunç Dönemi'nin başlangıcıyla da metal işçiliği hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Bununla birlikte metal işçiliğinde uzman göçmenlerin ülkeye gelmesiyle¹⁴⁶² birlikte metal endüstrisi önemli bir noktaya taşınmıştır.¹⁴⁶³

Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan metalürji atölyeleri Ugarit'teki metal işçiliği hakkında önemli bilgi verir.¹⁴⁶⁴ Bu metalürjüik üretimi doğrular nitelikte çömlek körükler, tüyerler,¹⁴⁶⁵ üfleme boruları, potalar, büyük spatulalar, kürekler, maşalar, çekiçler, öğütme taşları¹⁴⁶⁶ ve atölye alanındaki zeminlere dökülen bakır ve kurşun külçeleri ele geçmiştir (Şekil 48).¹⁴⁶⁷ Metal eritmeye doğrudan ilgili tek nesne, bir evde ele geçen bir tüyer parçasıdır. Ancak bu evin bir dökümhaneye sahip olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca yine kazılar esnasında bronz cürufları ele geçmiştir. Bu buluntular ürünlerin işlendiği bir atölyenin varlığını düşündürmektedir. Söz konusu atölyelerin tam konumu tespit edilemese de¹⁴⁶⁸ bu metalleri işleyen zanaatkarların kent içinde ve liman bölgesindeki dökümhanelerde faaliyet gösterdikleri düşünülmektedir.¹⁴⁶⁹ Bununla birlikte asıl üretim yerleri liman bölgesi olarak ileri sürülürken,¹⁴⁷⁰ metali eritmeye yönelik faaliyetlerin şehrin dış kısmında olabileceği, altın ve gümüşün işlendiği atölyelerinse şehrin içinde olduğu bilinmektedir.¹⁴⁷¹ Hammadde halindeki bakır, külçeler şeklinde iken kalay ise somun şeklinde

¹⁴⁶⁰ G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 270.

¹⁴⁶¹ M. S. Drower, "Ugarit", s. 131.

¹⁴⁶² A. H. W. Curtis, "Ras Shamra...", s. 8-11.

¹⁴⁶³ A. Marzal, "Consideraciones sobre...", s. 344.

¹⁴⁶⁴ C. Chanut, E. Dardaillon, "The Art...", s. 222.

¹⁴⁶⁵ Fırına hava üfleme için tasarlanmış, elektrolitik bakırdan üretilen bir düzenek.

¹⁴⁶⁶ Ella Dardaillon, "The evidence for metallurgical workshops of the 2nd millennium in Ugarit", *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork, in the Second Millennium Bc: A conference in honour of James D. Muhly, Nicosia, 10th-11th October 2009*, V. Kassianidou, G. Pappasavvas (ed.), Oxford, 2012, s. 169-170.

¹⁴⁶⁷ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 52-53.

¹⁴⁶⁸ RS 23.582; O. Callot, *La tranchée ...*, s. 186-187.

¹⁴⁶⁹ İ. Taş, "M.Ö. 13. Yüzyılda Hitit Vassalı...", s. 14.

¹⁴⁷⁰ M. Heltzer, "The Metal...", s. 203-211.

¹⁴⁷¹ O. Callot, *La tranchée...*, s. 188.

dökülmüştür.¹⁴⁷² Bir tablette¹⁴⁷³ önemli miktarda bakır ve kalay sevkiyatı ile bağlantılı olarak Urtenu'dan bahsedilmektedir. Bu sevkiyatın nihai varış noktasının Ras İbn Hani'nin eski adı olan Biruti ve bu kentin bronz ustaları olduğu kabul edilmektedir.¹⁴⁷⁴

Belgelerde özellikle Güney Şehir'de ve Minet el Beida Limanı'nda metal atölyelerinden sıklıkla bahsedilmektedir. Ancak şu ana kadar Ugarit'te ve Minet el-Beida Limanı'nda ne tür bir üretimin (eritme/geri dönüşüm) gerçekleştirildiği veya herhangi bir üretimin olup olmadığını anlamak olası değildir.¹⁴⁷⁵ Ugarit kent merkezindeki Güney Şehir olarak adlandırılan mahallede¹⁴⁷⁶ 19 mücevher kalıbı ele geçmiş olup¹⁴⁷⁷ silahlar, silindir mühürler, mücevher kalıplarının yanı sıra Mykenai (Myken) mühür halkaları, bir Mykenai (Myken) krateri ve birçok ağırlık ele geçmiştir. Bu buluntulardan yola çıkarak Schaeffer, burada yaşayanların yüksek gelirli kişilerden ve diğer bir ifadeyle zanaatkarlar, metal ustaları ve kuyumculardan oluştuğunu ileri sürmektedir.¹⁴⁷⁸ Hatta bu bölgenin bir kısmı belki de günümüzdeki kuyumcular çarşısına karşılık gelmektedir. Ancak bu konuda henüz bir fikir birliğine varılmayıp kendi kalıplarına sahip insanların, uzmanlar tarafından yapılmış mücevherler alabileceğini düşünenler de vardır.¹⁴⁷⁹ Ugarit'teki zanaatkarların ülkeye gelen ham metalleri “Kuzey Saray” (Şekil 49) adı verilen bu yapıda ürettikleri düşünülmektedir.¹⁴⁸⁰ Nitekim Ras İbn Hani'de bulunan Kuzey Sarayı'ndaki metalurji atölyesinde bir külçe kalıbı ele geçmiştir.¹⁴⁸¹ Hem kişisel kullanım için hem de satmak için ihtiyaç duyulan eşyaları yaptırmak üzere bir ustaya başvurulmuş Ugarit'te halkın yaşadığı evlerde dökümhane atölyelerinin bulunmadığı düşünülmektedir.¹⁴⁸²

Belgelerde metalin eritilip işlendiğine ve bunların belirli yerlerde yapıldığına dair ifadeler mevcuttur: *yşq*, “eritmek”; *yşq ksp yşlh hrş*, “erimiş gümüş, erimiş altın” (KTU 1.4 I 25); *yşq ksp yşlh hrş yşq ksp, lālp̄m hrş yşq lrbbt*, “binlerce (şeqel) gümüşü,

¹⁴⁷² M. Heltzer, “The Metal...” s. 203-211.

¹⁴⁷³ RS 18.024.

¹⁴⁷⁴ C. Bell, “The Merchants...”, s. 184.

¹⁴⁷⁵ E. Dardaillon, “The evidence...”, s.169-170.

¹⁴⁷⁶ William Bradley Hafford, *Merchants in the late bronze age eastern Mediterranean: Tools, Texts and Trade*, (Basılmamış Doktora Tezi), University of Pennsylvania, Ann Arbor, 2001, s. 191; Claude F.-A Schaeffer, «Résumé de la XXIIIe campagne de fouilles à Ras Shamra-Ugarit (automne 1960)», AAAS, 11-12, 1961-1962, s. 190.

¹⁴⁷⁷ O. Callot, *La Tranchée...*, s.187.

¹⁴⁷⁸ William B. Hafford, *Merchants in ...*, s. 191.

¹⁴⁷⁹ E. Dardaillon, “The evidence...”, s. 174.

¹⁴⁸⁰ M. R. Jones, *Oxhide, Ingots...*, s. 52-53.

¹⁴⁸¹ C. Chanut- E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222.

¹⁴⁸² O. Callot, *La Tranchée...*, s. 187.

binlerce (şeqel) altını eritti". KTU 1.12 II 61 numaralı belgede geçen *hrš*, "dövmek", KTU 1.4 I:23 numaralı belgede *ly l mphm*, "dövme", KTU 1.12 II:61 numaralı belgede dövme ocağının çınlaması, KTU 4.392:2 numaralı metinde *bt mrkbt*, "*(savaş) savaş arabası deposu/atölyesi*"¹⁴⁸³ gibi ifadelerle rastlanmaktadır. Hatta belgelerde bu döküm atölyeleri, yapılan nesnelere göre adlandırılmıştır: *nsk tlt* bakır dökümhanesini, *nsk ksp* gümüşün eritildiği yer.¹⁴⁸⁴ Yine kazılarda ele geçen iki büyük çakıl taşı, yüzeylerinde el sanatları faaliyetiyle ilgili aletlerin (keskiler vb.) izlerini göstermektedir. Bu taşların örs görevi gören ağırlık taşları olduğu düşünülmektedir. Rapanu Evi'nin güneyinde büyük parçalı havaneli taş ele geçmiştir. Ugarit'te saray bölgesiyle ilişkili kurşun külçeleri dairesel, halka şeklinde veya dikdörtgen vb. olup ağırlıkları 18 ile 25 kg arasında değişmektedir. Ayrıca yine şehir merkezinin farklı alanlarında da (Güney Şehir Açması, Güney Yukarı Şehir Açması) dağıntı kurşun külçeleri ele geçmiştir.¹⁴⁸⁵

Ugarit'teki metal üretimi, kentin her bölgesinde ele geçen metal malzemenin zenginliğiyle gün ışığına çıkarılmıştır. Bununla birlikte şehrin her bölgesine dağılmış zanaatkârların olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁸⁶ Hatta işinde usta bu zanaatkârlar dışarıdan ithal edilen altın, kalay, gümüş,¹⁴⁸⁷ bakır, bronz, kurşun gibi metalleri işlemişlerdir.¹⁴⁸⁸ Bu işlemenin yanında onlar balmumu tekniği, gravür, kabartma tekniğinde de ustalaşmışlardır.¹⁴⁸⁹ Üreticilerin ustalıklarını ele geçen objelerin üstün teknik bilgi ve işçiliklerinden anlamak mümkündür.¹⁴⁹⁰

Altın, işlemesi en kolay metal olmakla birlikte zincir, kap kakak, bardak, altın çubuklar, fincan-kupa, saray süslemelerinde kullanıldığı belgelere yansımıştır. KTU 1.14: IV 10 numaralı belgede "gümüş ve altından bir yüzük" (*nskt ksp w hrš*) olarak verilen takı isimleri bulunmaktadır.¹⁴⁹¹ Ugarit ülkesinin çağdaşı Mari arşivlerinde ele geçen başka bir metinde, Ugarit'te yapılmış olan bir altın alımından söz edilmektedir. ARMT 25.340: 16, 17 numaralı metinde bu alışverişin altından ve lapaş-lazuli taşından Halep kraliçesine hediye edilecek bir mühür için yapıldığı belirtilmiştir. Başka bir belge, lapaş-lazuli ve altından yapılmış yüzük ve silindir mühür satışını konu

¹⁴⁸³ G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 270.

¹⁴⁸⁴ A. Marzal, "Consideraciones sobre...", s. 344.

¹⁴⁸⁵ E. Dardaillon, "The evidence...", s. 171-172.

¹⁴⁸⁶ O. Callot, *La Tranchée...*, s.188.

¹⁴⁸⁷ M. Heltzer, "The Economy...", s. 446-447;

¹⁴⁸⁸ M. Yon, *The City...*, s. 123.

¹⁴⁸⁹ C. Chanut- E. Dardaillon, "The Art...", s. 222.

¹⁴⁹⁰ O. Callot, *La Tranchée...*, s. 186-187.

¹⁴⁹¹ G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 268, 274.

edinmektedir.¹⁴⁹² Yine kazılarda bulunan özenle işlenmiş altın çanaklar, altın kakmalı demir balta başları gibi gösterişli madeni eşyalar bu ustalıkların birer göstergesidir.¹⁴⁹³ KTU 1.19 II 5 numaralı belgede geçen, “altın cübbelerim” (*dt yrq nqby*) ifadesinden altının, bir kumaş parçası veya deri üzerine iplikle işlendiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁹⁴

Metal ustaları değerli nesnelerin yanında, günlük kullanıma yönelik eşyaların yapımında bronz ve bazen de bakır kullanmışlardır.¹⁴⁹⁵ Bakır, cevherden kullanılabilir metale kadar işlenmesi en zor olan metaldir.¹⁴⁹⁶ Bu metal çekiçle dövülerek sertleştirilmiştir. Bakır, bıçak, kanca, ok ucu ve mızrak başı yapımı için idealdir. Bakır nesnelerin çeşitliliğini ve kalitesini büyük ölçüde bu madenin yeterli ateşte eritilmesi ve kalıplara dökülmesi arttırmıştır.¹⁴⁹⁷ Bakırdan yapılan aletlerin tarım üretiminde (orak, çapa) kullanıldığı tespit edilmiştir. Daha sonraları kalayın bulunmasıyla bakırdan daha sert bir maden elde edilerek bronz silahlar üretilmiştir.¹⁴⁹⁸ Yine bu metal kişisel nesnelere maşalar, teraziler ve ağırlıklar, taş kalıplar hatta savaş arabalarının tesisatının yapımında kullanılmıştır.¹⁴⁹⁹ Hatta RS 94.2401 numaralı belge ne olduğu tespit edilemeyen “*krkbn*”nin imalatına yönelik bakır ve kalay miktarlarından bahsedilmektedir.¹⁵⁰⁰

Metallerden yapılan heykeller metal işçiliğin en güzel örneklerindedir. Bu heykeller çoğunlukla bronzdan yapılmış ve altınla kaplanmıştır. Hatta Şam Müzesi’nde bulunan El’in altın ve bronz heykeli buna güzel bir örnektir (Şekil 50). Bu heykelin yüksekliği 13,5 cm olup bronzdan yapıp altın varak ile kaplanmıştır. Yine tanrı Baal’a ait başka bir bronz heykelin yüksekliği 12,2 cm olup¹⁵⁰¹ üzeri altın yıldızla kaplıdır (Şekil 51).¹⁵⁰² Oturan bir tanrıçanın heykelinin yüksekliği 24,8 cm olup, bronz üzerine altınla kaplanmıştır (Şekil 52).¹⁵⁰³ Bronzdan yapılmış tören baltaları da bulunmuştur. Bu balta başı 1937 yılında yapılan kazılarda¹⁵⁰⁴ Hurri Tapınağı’nda ele geçmiştir. Yüksekliği 19,5 cm olup ağırlığı 852 gr’dır. Bu balta başının yapımında aslan ve yaban

¹⁴⁹² Pierre Villard, “Un roi de Mari a Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, 18, Germany, 1986, s. 406.

¹⁴⁹³ A. Kuhrt, *Eski Çağ’da...*, s. 396.

¹⁴⁹⁴ G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 274.

¹⁴⁹⁵ C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222.

¹⁴⁹⁶ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s.110.

¹⁴⁹⁷ G. Constantinou, “Late Bronze...”, s. 4.

¹⁴⁹⁸ Hasan Ali Şahin, “Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda (M.Ö. 1975-1725) Timelkiya Krallığı”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erciyes, s. 128.

¹⁴⁹⁹ C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222.

¹⁵⁰⁰ C. Bell, “The Merchants...”, s. 184.

¹⁵⁰¹ M. Yon, *The City...*, s. 133.

¹⁵⁰² C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222.

¹⁵⁰³ UG I:131; M. Yon, *The City...*, s. 133.

¹⁵⁰⁴ C. Chanut- E. Dardaillon, “The Art...”, s. 222.

domuzu üç farklı metalden (bakır, altın ve demir) yapılmıştır. Baltanın sap kısmıysa bakır ve altından yapılmıştır. Kabartma olarak yaban domuzu figürü ve demir bıçağı dışarı tükürüyormuş gibi görünen iki aslan başı ile süslenmiştir. Bu hayvan detayları ve motifler (rozetler), altın telin çakılmasıyla işlenmiştir (Şekil 53).¹⁵⁰⁵

Önemli örneklerden biri de bronz silahlardır. RS 7.036 numaralı belgede geçen bu tören silahı 1935 yılında yapılan kazılarda Yukarı Şehir’de ele geçmiş olup şu an Halep Müzesi’nde sergilenmiştir. Yükseliği 57,7 cm olan bu silah, bronzdan yapılmış olup tek parça döküm şeklindedir. Kesici kenarı dış tarafta (dışbükey taraf) olan kavisli bıçağı olan silah, uzun ve düz saplıdır. Bu tür silahlar lüks eşyalar kategorisinde sayılıp nadir üretilmişlerdir (Şekil 54).¹⁵⁰⁶

2.4.7. Metallerle İlgili Memuriyetler ve Vergiler

Ekonomi muhtevalı belgelerden zanaatkârlar hakkında bilgi edinilmektedir.¹⁵⁰⁷ Bu belgelerde zanaatkârlar arasında adına en çok rastlanan grubun metal işleme ustaları olduğu anlaşılmıştır.¹⁵⁰⁸ Altın, gümüş, bakır, bronz, kalay veya demir gibi farklı metaller işleyen ve bunları dönüştüren metal dökümcülerin, loncalar halinde organize oldukları tespit edilmiştir.¹⁵⁰⁹ M. Heltzer’e göre zanaatkârlar “*bir dereceye kadar işin yürütülmesinden ve zanaatkârların aldığı hammadde miktarından sorumlu olan seçilmiş veya atanmış yaşlılar*” adı altında örgütlenmiştir.¹⁵¹⁰ Köylerde işlenen metallerin bu yaşlıların sorumluluğunda olduğu düşünülmektedir.¹⁵¹¹ Ancak metinlerde Ugarit’te çalışan zanaatkârların toplam sayısının yalnızca bir kısmından bahsedilse de ülkede Sami kökenli olduğu düşünülen 20’ye yakın metal işleme ustasının ismi bilinmektedir.¹⁵¹² KTU.4.181 numaralı belgede *Maḥd* köyünde bir kişinin, *Ary*’da bir kişinin ve *Ilštm*’de bir kişinin; KTU.4.272: numaralı belgede *Bly* köy halkının; KTU 4.310 numaralı metin *Riṣ* köyünden iki kişinin (11.4 ve 10), *Ary*’da bir grubun (11.5-6)

¹⁵⁰⁵ İran’da bu bıçak tüküren hayvan motifi MÖ 3. binyıldan itibaren görülmeye başlanmış daha sonra diğer ülkelere de yayılmıştır. Üç farklı metalden üretilen bir eşyanın en eski örneklerinden biridir; RS 9.250; UG I: 110-111; M. Yon, *The City...*, s. 167;

¹⁵⁰⁶ Bu silahlar Eski Mezopotamya’da “Akbabalar Steli” üzerinde MÖ 3. binyıldan itibaren görülmektedir.; M. Yon, *The City...*, s. 167.

¹⁵⁰⁷ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 25.

¹⁵⁰⁸ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 47.

¹⁵⁰⁹ W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 136.

¹⁵¹⁰ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 99; M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 47.

¹⁵¹¹ M. Heltzer, “Royal Economy...”, s. 493

¹⁵¹² C. Chanut, E. Dardaillon, “The Art ...”, s. 222.

ve Art köyünden bir grubun (11.7-8); KTU.4.337 numaralı belge *B'ir* ve *Ḫlby* köylerinde de metal işiyle uğraşanların olduğunu bildirmektedir.¹⁵¹³

Metal işleme ustalarının yaşadığı farklı köylere işleyecek oldukları metaller saray idaresi tarafından dağıtılmıştır.¹⁵¹⁴ PRU II:137 numaralı belgede: “*Kttglm* (köyünün) metal ustalarına karşı (bin) yüz (şeşel) bakır... (borçlandırıldı), (köyünün) demircilerine karşı kırk (şeşel) bakır (borçlandı). *Art* köyü; *Riṣ* (köyünün) adamı *Mtn*'ye karşı 500 (şeşel) bakır, (borçlandırıldı).”¹⁵¹⁵ PRU V:101 numaralı belge bronz ustaların işlemeleri için bakır ve kalayın dağıtımını konu edinmektedir. *B'ir* köyü halkının metal ustaları için *Urtn*'un emrinde beş talanta ve 1000 şeşel bakır ve altı yüz şeşel kalay...; *Ḫlby* köyü için *Tlmi*'nin emrinde 5000 şeşel bakır...”¹⁵¹⁶ KTU 4.337 numaralı metin bakır ve kalayın metal işçilerine dağıtılmasına ilişkin hesap listesidir:¹⁵¹⁷ ...⁽²⁻³⁾*B'ir* (köyü) halkının metal ustaları için toplam beş talanta (ve) bin (şeşel) bakır, ⁽⁴⁾*Urtn*'un idaresinde ve altı yüz (şeşel) kalay...; ⁽⁶⁾*Ḫlby* (köyü) için 5000 (şeşel) bakır ⁽⁷⁾*Tlmi*'nin emrinde...”¹⁵¹⁸ İdari içerikli RS 15.106=KTU 4.181:19 numaralı belge kraliyet tarafından bakır veya bronzun dağıtılmasına ilişkindir: “5000 (şeşel) [47 kg] bakır/bronz *Ma'hadu* köyünden *Brq*'un elinde, bir talant bakır/bronz [28,2 kg] *Aru* köyünden *Bn By*'nin elinde; 2000 (şeşel) bakır/bronz [18,8 kg] *Ilištam*'u köyünden *Šim*'in elinde...”¹⁵¹⁹ Yine PRU II:137 numaralı belgede ⁽¹⁻²⁾100 (şeşel) bakır, *Kttglm* (köyünün) metal dökümcüsüne karşı açık (borçlanmış), ⁽³⁻⁴⁾40 (şeşel) bakır, *Riṣ* (köyü) adamının *Mtbl*'ye borcu var; ⁽⁵⁻⁶⁾*Ary* (köyünün) metal dökümcülerine karşı 30 (şeşel) bakır (borç); ⁽⁷⁻⁸⁾*Art* (köyünün) metal dökümcülerinin bin (şeşel) bakır borcu vardır, ⁽⁹⁻¹⁰⁾*Riṣ* (köyünün) adamı *Mtn*'ye karşı beş yüz (şeşel) bakır (tahsis edildi).”¹⁵²⁰ Üretimi yapılan ve işlenen metal nesnelere daha sonra saraya teslim edilmiştir.¹⁵²¹

Ugarit'te metal işlemenin önemi çağdaşı olan Mari ülkesinin arşivlerine de yansımıştır. Bu durum Mari kralı *Zimrilim*'in Ugarit'i ziyaret ettiğinde, güzergâhı

¹⁵¹³ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 94, 98.

¹⁵¹⁴ Carlo Zaccagnini, “Note sulla terminologia metallurgica di Ugarit”, *Centro per le antichità e la storia dell'arte del Vicino Oriente*, c. 9, Roma, 1970, s. 315-317.

¹⁵¹⁵ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 94-100.

¹⁵¹⁶ M. Heltzer, “Royal Economy...”, s. 492.

¹⁵¹⁷ *LÚZABAR DÍM*, Ug. *sbrdn*; C. Zaccagnini, “Note Sulla...”, s. 315-317.

¹⁵¹⁸ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 94.

¹⁵¹⁹ V. Matoian, J. P. Vita, “Proportional Weights...”, s. 29.

¹⁵²⁰ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 94.

¹⁵²¹ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 47.

boyunca yöneticilere ve özellikle Ugarit'te yaşayan Giritlilere büyük miktarlarda kalay dağıtmasından anlaşılmaktadır.¹⁵²²

Zanaatkârlar işlenen metale göre isimlendirilmiştir.¹⁵²³ Belgelerde *hrš(m)* terimi “zanaatkâr, el işçisi”¹⁵²⁴ anlamına gelip, *rb hršm*, “baş zanaatkâr”¹⁵²⁵ anlamında kullanılmaktadır.¹⁵²⁶ Metal ustaları için genel bir tabir olan ve uzmanlığı belirtilmeyen kişileri ifade etmek için Ak. *nāsikūma*,¹⁵²⁷ Ug. *nsk(m)* (dökümcü-metal dövmeçisi) terimi kullanılmıştır.¹⁵²⁸ KTU 4.47:7 numaralı belgede geçen Ug. *yšh-m* terimi metal işçilerine karşılık gelmektedir.¹⁵²⁹ Bunlardan altın işiyle uğraşanlar kuyumcular olup Ug. *nsk qtn* terimiyle ifade edilmişlerdir.¹⁵³⁰ Gümüşçüler Ug. *nsk(m) ksp* (^{LÚ.MEŠ}*kuttimnu*) şeklinde verilmektedir.¹⁵³¹ Zanaatkârlar arasından en geniş grubu oluşturan bakır veya bronz dökümcüler Sum.^{LÚ}*ZAG.LU siparri(ZABAR)*, Ak. ^{LÚ.MEŠ}*nappaḥ erē*^{MEŠ} *sbrdnm*, Ug. *nsk tlṭ* şeklinde adlandırılmıştır.¹⁵³² Bu bakır ustaları içerisinde kazan ustaları *nappāḥ erē* terimine karşılık gelmektedir.¹⁵³³ Belgelerde 27 bakır ustası ismi geçmektedir.¹⁵³⁴ *nsk. ḥzm/hdm* terimiye metal ok uçları üretimi yapan

¹⁵²² P. Villard, “Un Roi...”, s. 412; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 452.

¹⁵²³ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 91; J. Sanmartín, “Das Handwerk...”, s. 181.

¹⁵²⁴ KTU 4.103; PRU II:24=KTU 4.141; KTU 4.155; KTU 4.207; PRU V:121, 1=KTU 4.321; KTU 4.618; KTU 4.547, 1; 4.705, 2; DULAT: 366; Juan Pablo Vita, “Terminology Related to Work Force and Job Categories in Ugarit”, *What's in a name? Terminology Related to the Work Force and Job Categories in the Ancient Near East*, A. Garcia Ventura (ed.), c. 440, Münster, 2018, s. 356.

¹⁵²⁵ W. G. Watson, “Terms of...”, s. 350.

¹⁵²⁶ G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 271.

¹⁵²⁷ RS 17.240=PRU VI:136; J. Sanmartín, “Das Handwerk...”, s. 181-182.

¹⁵²⁸ KTU 4.43=RS 9.011:4; KTU 4.9 8=RS 11.844:17; KTU 4.133= PRU II:53, 3=RS 15.005:3; KTU 4.26 1=RS 17.023:1; KTU 4.310=RS 17.392:2, 5; KTU 4.39 6=RS 18.135:20; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 451; M. Heltzer, “Royal Economy...”, s. 489; J. Sanmartín, “Das Handwerk...”, s. 182-183; J. P. Vita, “The Society...”, s. 488; J. P. Vita, “Terminology Related...”, s. 358; V. Matoian, J. P. Vita, “Proportional Weights...”, s. 24;

¹⁵²⁹ G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 271.

¹⁵³⁰ J. Sanmartín, “Das Handwerk...”, s. 181; J. P. Vita, “The Society...”, s. 488.

¹⁵³¹ Belgelerde gruplar halinde ya da isimleriyle geçmektedir; KTU 4.68:74; KTU 4.47:6; KTU 4.99:84; KTU 4:183; KTU 6.20:1; KTU 4.609:32; KTU 4.745:7; RS.17.50=PRU VI:70:4; PRU VI:131; M. Heltzer, “Royal Economy...”, s. 491; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 91-92; J. P. Vita, “Terminology Related...”, s. 360; V. Matoian-J. P. Vita, “Proportional Weights...”, s. 24.

¹⁵³² DULAT:898; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 93-94; J. Sanmartín, “Das Handwerk...”, s. 182; J. P. Vita, “Terminology Related...”, s. 359.

¹⁵³³ J. P. Vita, “The Society...”, s. 488.

¹⁵³⁴ KTU 4.35: ismi geçen iki kişi; KTU 4.43: bir grup; KTU 4.125: bir grup; KTU 4.183: adı geçen bir kişi; KTU 4.202: ismi geçen beş kişi; KTU 4.181: ismi geçen üç kişi; KTU 4.310: beş alt grup; RS 15.172=PRU III: bir grup; RS 16.257=PRU III ismi geçen sekiz kişi; KTU 4.337: birkaç kişi; PRU VI: 93 bir kişi; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 93.

metal ustalarını ifade etmek için kullanılmıştır.¹⁵³⁵ Orak, kılıç yapan ustaları ifade eden terimse *hrš qtn*'dir.¹⁵³⁶

Bu meslekler babadan oğula miras kalmıştır.¹⁵³⁷ Yine zanaatkârlar arasında mesleğini icra eden kişiler zaman zaman değişmiştir: Hatta belgede geçen "*Tly.tht. B/ln.nsk*" ifadesi metal ustası *B/ln* yerine *Tly* geçmesini konu edinmektedir.¹⁵³⁸ Bu kişiler kendi uzmanlık alanlarına göre çalışsalar da onların bazen kraliyet yetkilileri tarafından çeşitli dönemlerde ve ihtiyaç duyulduğunda başka işler için saray çiftliklerinde ve gemicilik faaliyetlerinde çalışmaya gönderildikleri bilinmektedir. Ayrıca onlar çalışmalarını karşılığında belirli aralıklarla (aylık ya da çalıştıkları süre boyunca) çeşitli erzak almışlardır. PRU V:11 numaralı belgeyse *'Itbnm* ayında yapılan yiyecek tayinlerinin listesidir.¹⁵³⁹ KTU 4.337:1 numaralı belgede ise yağ dağıtımından bahsedilmektedir.¹⁵⁴⁰ RS 16.257=PRU III numaralı belgede ustalardan altı kişiye her birine bir kavanoz yağ verildiği, bir kişiye iki kavanoz, bir başkasına da üç kavanoz verildiği bilinmektedir.¹⁵⁴¹ RS 18.24=KTU 4.337: 1 ve RS 18.42=KTU 4.352: 6 numaralı belgelerde Ugarit sarayı tarafından bir meslek grubu olan *sbrdnm*'ye yönelik bakır, kalay, yün, giysi ve yağ tedarik edildiği kaydedilmiştir.¹⁵⁴²

Yine onlara saray tarafından arazi tahsis edilmiştir. KTU 4.222 numaralı belgede bu alanların yetkililer tarafından dağıtımını konu edinmektedir: Dört bakır ustası (*nsk.tlt*) bir veya iki alanın (*šd*) her birini almıştır. PRU III:78 numaralı belgede Tuppiyanu'ya metal dökümcüsü olarak yaptığı hizmet için araziler verilmiştir.¹⁵⁴³

Kralın hizmetkârları olarak adlandırılan bu sınıfa ait kişilerin, saraya vergi ödemek zorunda oldukları bilinmektedir. KTU 4.261:1=PRU II: 60:1=RS 17.023 numaralı belge "metal ustalarının vergi kaydını (*spr.'argmn.nskm*) konu

¹⁵³⁵ W. G. E. Watson, "Terms of...", s. 350; J.-P. Vita, "The Society...", s. 488.

¹⁵³⁶ KTU 4.609=RS 19.016:23; KTU 4.630=RS 19.062:12; KTU 4.370=RS 18.079:35; KTU 4.742=RS 25.139:12; KTU 4.745=RS 25.417:18; J. Sanmartín, "Das Handwerk...", s. 182; M. Heltzer, "The Economy...", s. 451-452;

¹⁵³⁷ M. Heltzer, "Royal Economy...", s. 495.

¹⁵³⁸ KTU 4.133:3; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 92.

¹⁵³⁹ M. Heltzer, "Royal Economy...", s. 491-496.

¹⁵⁴⁰ G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 271.

¹⁵⁴¹ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 94.

¹⁵⁴² C. Zaccagnini, "Note Sulla...", s. 315; Jordi Vidal, "Lances and Javelins in Administrative Ugaritic Texts", *Gladius*, c. 27, Washington, 2007, s. 10; Wilfred H. van Soldt, "Labels from Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 21, Germany, 1990, s. 379.

¹⁵⁴³ Ug. *bl.šd* terimiyle onların arazi sahipleri olduklarını ifade etmektedir; PRU V:11:53; M. Heltzer, "Royal Economy...", s. 490; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 92, 95.

edinmektedir.¹⁵⁴⁴ Bu kayıta üç köyden 19 *nsk(m)*'nin ismi anılmaktadır. Her birinin 500 ile 2000 *šeql* (yak. 4,150-18,6 kg) arasında metal teslim etmesi gerektiği kayıtlıdır. Yine KTU 4.272=PRU II:135 numaralı belgede “*Bly köyünün metal ustaları Ugarit saray hazinesine yirmi yedi talanta (yak. 800 kg) bakır verdi*” ifadesi geçmektedir.¹⁵⁴⁵ Bir başka belgede metal ustaların vergi olarak bakır (*tl̄ l̄argmn l nskm*) ya da vergilerini bakır cinsinden ödedikleri kayıtlıdır.¹⁵⁴⁶

2.5. Ugarit Krallığı'nda Zanaatkârlık

2.5.1. Seramik

Seramik buluntulara ilk kez 1929 yılında Minet el-Beida Limanı'nda yapılan bir mezar kazısında rastlanmıştır. Bu seramikleri öncelikle Leon Albanese incelemiş, Charles Virolleaud ise bunların Mykenai (Myken) ve Alaşia kökenli (MÖ 14. ve 13. yüzyıllara ait) olduklarını doğrulamıştır.¹⁵⁴⁷ Sonraki dönemde yapılan kazılarda da çok sayıda seramik ele geçmiştir. Genellikle parça halinde ele geçen seramik buluntularının bir araya getirilmesi ve bunların çizilmesi uzun zaman almıştır.¹⁵⁴⁸ Söz konusu seramik eserlerin çoğu kent merkezi Ras Şamra'da (büyük bir bölümü Kraliyet Sarayı'nda) bir kısmı da Minet el-Beida'da ele geçmiştir.¹⁵⁴⁹ Bu seramiklere yerleşim yerlerinin yanı sıra mezarlarda da rastlanmıştır.¹⁵⁵⁰ Halkın yaşadığı yerlerde yapılan kazılarda çoğunlukla seramik parçaları ele geçmiştir¹⁵⁵¹ olup evlerde kullanılan seramik kapların dini törenlerde kullanıldığı düşünülmektedir.¹⁵⁵² Bahse konu seramikler Şam, Halep, Lazkiye ve Louvre¹⁵⁵³ müzelerinde bulunmaktadır.¹⁵⁵⁴ Seramikleri ithal ve yerli seramik olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

¹⁵⁴⁴ M. Heltzer, “The Economy...”, s. 451; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 271.

¹⁵⁴⁵ M. Heltzer, *The Internal...*, s. 91, 93-94, 100.

¹⁵⁴⁶ KTU 4.43; G. del Olmo Lete, “El vocabulario...”, s. 271.

¹⁵⁴⁷ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 39.

¹⁵⁴⁸ M. Georges Chenet, “Corpus Ceramique de Ras Shamra Première partie”, *UG II: Nouvelles études relatives aux découvertes de Ras Shamra*, C. F. A. Schaeffer (ed.), Paris, 1949, s. 132.

¹⁵⁴⁹ Nicolle Hirschfeld, “Introduction to the Catalogue”, *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, Marguerite Yon, Vassos Karageorghis, Nicolle Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. 68.

¹⁵⁵⁰ G. J. van Wijngaarden, “Ugarit, Use...”, s. 70.

¹⁵⁵¹ Marguerite Yon, “Répartition et contextes de la céramique mycénienne d'Ougarits”, *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. 8.

¹⁵⁵² G. J. van Wijngaarden, “Ugarit, Use...”, s. 45; M. Yon, *The City...*, s. 153.

¹⁵⁵³ Sadece Claude F. Schaeffer tarafından Mykenai modeli benzeri veya onu taklit ederek yapılmış dört yüz doksan altı seramik vazo veya vazo parçası Ras Şamra ve Minet el-Beida'da bulunmuştur. Bunların bir kısmı şu anda Louvre Müzesi'nde sergilenmekte ve birçoğu da müzenin bodrum katında saklanmaktadır. Louvre'da bulunan çanak çömlek parçalarının ve vazoların yalnızca dörtte birinin cenaze törenleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.; N. Hirschfeld, “Introduction to...”, s. 67-68.

¹⁵⁵⁴ M. Yon, “Répartition et...”, s. 2.

2.5.1.1. İthal Seramik

Ugarit ülkesindeki kilden iyi kalitede seramik elde edilememesi sebebiyle Alaşia, Mykenai (Myken), Girit, Parlak kırmızı, Troia,¹⁵⁵⁵ Bikrom (Filistin)¹⁵⁵⁶ olmak üzere altı çeşit seramik ithal edilmiştir.¹⁵⁵⁷ İthal seramikler lüks eşyalar olarak algılanmış¹⁵⁵⁸ ve bu seramiklerin cenaze töreninde hediye amaçlı¹⁵⁵⁹ veya sadece dekoratif bir işlevle kullanıldığı düşünülmektedir.¹⁵⁶⁰ Ancak Ugarit'te kazılan tüm alanlarda ithal seramiklere rastlanması bu lüks nesne algısını kırarak bu malzemenin belirli bir sınıfa yönelik olmadığını düşündürmüştür. Diğer yandan kent merkezindeki Güney Saray'da ele geçen Ege seramik vazoların tamamına yakınının yemek kapları olması bunların burada yaşayan yüksek statüdeki kişiler tarafından kullanıldığını göstermektedir. Yalnız sarayda çalışan insanlar da göz önünde bulundurulduğunda bu durum hakkında da kesin bir kaniya varmak mümkün değildir.¹⁵⁶¹

Ülkedeki ithal seramiklerin toplam seramiklerin %1'ini oluşturduğu düşünülmektedir.¹⁵⁶² Bu seramikler Ugarit limanı Minet-el Beiada'ya getirilip buradan alıcıya ulaştırılmıştır.¹⁵⁶³ İthal seramikleri görünüm itibariyle yerli seramiklerden ayırmak kolaydır.¹⁵⁶⁴ Bu seramikler genel görünüm, kalite, süsleme ve dekorasyon açısından oldukça dikkat çekicidir. Bunlar öncelikli olarak kili iyi artırılmış olup çok ince bir yapıya sahiptir. Seramik kapların ve vazoların yüzeyi özenli ve iyi işlenmiştir. Yine bu seramiklerin astarı parlak boyalıdır.¹⁵⁶⁵ Nitekim işçiliklerinden dolayı kusursuz güzelliğe sahip olmaları onların kalitelerinin bir diğer göstergesidir.¹⁵⁶⁶

Diğer yandan Alaşia ve Mykenai seramikleri en fazla ithal edilenlerdir. Kazılar esnasında bu seramiklerin beraber ele geçmesi Mykenai çanak çömleğinin Alaşia

¹⁵⁵⁵ Bu seramikler parlak gri yüzeyleri, yatay çizgilerle çevrelenmiş dalgalı çizgilerden oluşan bezemeli bu ve çok pürüzsüzlüdür. Ele geçen seramik sayısı az olsa da daha fazlası olduğu düşünülmektedir.; Jean Yves Monchambert, *RSO XV: La Céramique d'Ugarit: Campagnes de fouilles 1975 et 1976*, Paris, 2004, s. 309

¹⁵⁵⁶ Oldukça ince bir kil kullanılarak iyi işlenmiş yüzey bej astarla kaplanmış bir seramiktir. Herhangi bir düzensizliği önlemek adına süsmeden önce cilalanmıştır. Büyük bir özenle kırmızı ve siyaha boyanmıştır.; J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 310.

¹⁵⁵⁷ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 243.

¹⁵⁵⁸ J. Y. Monchambert, "Céramique de fabrication locale à Ougarit à la fin du bronze récent (la): quelques exemples", *Syria*, 60/1-2, Paris, 1983, s. 25.

¹⁵⁵⁹ M. Yon, "Répartition et...", s. 18-19.

¹⁵⁶⁰ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 27.

¹⁵⁶¹ G. J. van Wijngaarden, "Ugarit", *Use...*, s. 42-43, 64.

¹⁵⁶² M. Yon, *The City...*, s. 145.

¹⁵⁶³ M. Yon, "Répartition et...", s. 11.

¹⁵⁶⁴ A. Caubet-V. Matoian, "Ougarit et...", s. 99.

¹⁵⁶⁵ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 243, 269.

¹⁵⁶⁶ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 28.

üzerinden doğuya doğru dağıtıldığı düşüncesini akla getirmektedir. Yine Mykenai vazolarının kaidelerine veya kulplarına kazınmış Alaşia tipi işaretler bu görüşü destekler mahiyettedir. Schaeffer'e göre Mykenai seramiklerinin birçoğunun üzerindeki işaretlerin farklılığı bu seramiklerin Hellas dışındaki atölyelerde üretildiğini göstermektedir.¹⁵⁶⁷ Bu işaretler seramik eserlerin kulp, taban ve gövdeleri üzerinde boyalı veya kazınmış şekilde olup bunlar bazen pişirilmeden önce bazen de pişirildikten sonra uygulanmıştır. Mykenai ve Girit tarzındaki seramik ürünlerin diğerlerine göre daha fazla boyandığı ve kazındığı görülmektedir.¹⁵⁶⁸ İthal edilen diğer seramiklerdeki işaretlemeler çoğunlukla kulplara kazıma şeklindedir. Bunlara üç kulplu piriform çömlekler (Şekil 55)¹⁵⁶⁹ ve büyük üzengi çömlekler örnek gösterilebilir.¹⁵⁷⁰

Alaşia ülkesinden Ugarit'e ithal edilen seramik beyaz astarlı (Şekil 56) ve taban halkalı (Şekli 57) olarak sınıflandırılmaktadır.¹⁵⁷¹ "Taban halkalı" seramik türünü boyalı veya kabartmalı testiler, parlak kırmızı renkli bilbiller (Şekil 58), oval kulplu kaseler oluşturmaktadır.¹⁵⁷² Bu çömleklerin rengi, gri-siyahtan koyu kırmızı-kahverengiye ve kahverengi-grinin tonlarına kadar değişiklik göstermektedir.¹⁵⁷³ Oval kulplu seramikler özellikle 1975 ve 1976 yıllarında yapılan kazılarda çok sayıda ele geçmiştir. Bu seramikler isimlerini tabanlarının halka şekline benzemesinden almıştır. Bunlar iyi pişirilmiş olup bezemeleri kabartma veya kazıma şeklindedir. Diğer seramik türü olan beyaz astarlı seramik ise adını astarın renginden almıştır. Bu seramiklerin şekilleri değişiklik gösterse de hemen hepsi süt kaseleridir. Yaygın olanlarıysa oval kulplu yarım küre şekilli olanlardır.¹⁵⁷⁴ Şehir merkezinde Baal Tapınağı'nın yakınlarında yapılan kazılarda boyalı çanak çömleklere de rastlanmıştır.¹⁵⁷⁵ Boyalı seramikler daha çok Alaşia kökenli olup özellikle seramiğin dip kısımlarına doğru çizgiler birbirine

¹⁵⁶⁷ N. Hirschfeld, "Introduction to...", s. 69, 67.

¹⁵⁶⁸ Nicole Hirschfeld, "Marked Late Bronze Age Pottery from the kingdom of Ugarit", *RSO XIII: Ceramiques Myceniennes*, M. Yon, V. Karageorghis-N. Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. 163, 174.

¹⁵⁶⁹ Piriform çömlekler, üç kulplu armut biçimli çömleklerdir. J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 272.

¹⁵⁷⁰ N. Hirschfeld, "Marked Late...", s. 165.

¹⁵⁷¹ Michel al-Maqdissi, Matoïan Valérie, "La céramique découverte par C. Schaeffer dans le Palais royal d'Ougarit: remarques générales", *RSO XVII: Le mobilier du Palais royal d'Ougarit*, M. Valérie (ed.) Lyon, 2008, s. 149

¹⁵⁷² Claude F. A. Schaeffer, Les fouilles de Minet el-Beida et de Ras- Shamra 1932, *Syria*, Paris, 1933, s. 99.

¹⁵⁷³ Liliane Courtois, "Le Mobilier Funeraire Céramique de la Tombe 4253 du Bronze Récent (Ville Sud d'Ougarit)", *UG VI*, 1969, s. 136.

¹⁵⁷⁴ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 252, 256.

¹⁵⁷⁵ Claude F. A. Schaeffer, "Les fouilles de Ras Shamra-Ugarit, Quinzième, seizième et dix-septième campagnes (1951, 1952 et 1953)", Rapport Sommaire, *Syria*, c. 31, Paris, 1954, s. 66.

yaklaşmış biçimde yapılmıştır. Bunlar arasında yine boğa biçimli rhytonlarla süslenmiş kaseler de bulunmaktadır.¹⁵⁷⁶

Ugarit'in Mykenai seramiklerinin en büyük tedarikçisi olduğu bilinmektedir.¹⁵⁷⁷ Bu seramiğin büyük bir kısmı Hellas'taki (Argolis) atölyelerde üretilmiştir.¹⁵⁷⁸ Burada seramiğin üzerindeki sembol ve dekoratif motif seçimiyle karakterize edilmesi alıcılarının zevkine yönelik özel üretim seramik eşyaların da yapıldığını düşündürmektedir.¹⁵⁷⁹

Mykenai seramik formlarını Mykenai üzengi vazoları, kaseler, fincanlar¹⁵⁸⁰ kraterler, (Şekil 59)¹⁵⁸¹ amphoralar, tabaklar, fincanlar, sofrta takımı olarak kupa, kadehler,¹⁵⁸² hydrialar, rhyton (Şekil 60) oluşturmaktadır.¹⁵⁸³ Bunların yanı sıra Mykenai tipi boyalı vazolar da oldukça fazla sayıda olup dekorasyonlarında özellikle mızraklı savaşçıları temsil edilen boynuz şeklindeki rhytonlara da rastlanmıştır. Mykenai betimlemeli çanak çömlekler de bulunmuş olup betimlemeli kapların çoğunda geyik, kuş vb. hayvanlar gösterilmektedir. En sık görülen ikinci tema ise araba sahnesidir. Bezeme ya da betimlemeli olarak erkekleri ve boğaları gösteren sahneler de bulunmaktadır.¹⁵⁸⁴

Mykenai seramikleri genel olarak incelendiğinde bunların belirli işlevler için kullanılmış olabilecekleri düşünülmektedir. Bu seramiklerden ilki ürün taşıma kapları olan amphoralardır. Diğer seramiklerinse kişisel tercihe bağlı olarak satın alındığı tahmin edilmektedir.¹⁵⁸⁵

¹⁵⁷⁶ Claude F.-A. Schaeffer, "Nouvelles fouilles et découvertes à Ras Shamra (Ugarit) (24e campagne, 1961)", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 1962, s. 199.

¹⁵⁷⁷ Jean Yves Monchambert, "La Céramique Mycénienne D'ougarit Nouvelles Données", *La Céramique Mycénienne de l'Égée au Levant*, 41, Maison de l'Orient, Lyon, 2004, s. 125.

¹⁵⁷⁸ G. J. van Wijngaarden, "Ugarit, Use...", s. 40.

¹⁵⁷⁹ M. Yon, "Répartition et...", s. 18.

¹⁵⁸⁰ J. Y. Monchambert, "La Céramique Mycénienne...", s. 126.

¹⁵⁸¹ Amforoid kraterler, halka şeklinde bir tabana ve kısa yatay bir dudakla biten yüksek ve hafifçe uzatılmış doğrusal boyuna (10 cm) sahip, hafif ince armut biçimli bir kavanozdur. Tabanı tamamen boyalı olup gövdenin alt kısmı, aşağıdan yukarıya doğru üç yatay şeritlerle süslenmiştir; J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 270.

¹⁵⁸² M. Yon, *The City...*, s.145.

¹⁵⁸³ Bu kazılarda 1949 yılında yapılan kazılarda çok fazla vazo parçası ele geçmiştir; Jean Yves Monchambert, "La Céramique du Bronze Récent à Ougarit Résultats récents et perspectives", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, 2008, s. 149.

¹⁵⁸⁴ G. J. van Wijngaarden, "Ugarit", Use...", s. 50.

¹⁵⁸⁵ M. Yon, "Répartition et...", s. 10.

2.5.1.2. Yerel Seramik

Daha düşük kaliteli olarak nitelendirilen yerel seramikler¹⁵⁸⁶ ithal ürünlerden daha fazla sayıdadır.¹⁵⁸⁷ Öyle ki 1975 ve 1976 yıllarında yapılan kazılarda da çok miktarda yerli seramik ele geçmesi¹⁵⁸⁸ bir atölyenin varlığını düşündürse de böyle bir atölyeye henüz rastlanmamış olması seramik atölyelerinin suyun kolayca bulunabildiği şehrin dış mahallelerinde olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁵⁸⁹

Yerel seramikler başta Mykenai olmak üzere Alaşia seramikleri örnek alınarak yapılmıştır.¹⁵⁹⁰ Bunların yanı sıra zanaatkârlar kendilerine göre özgün eserler ortaya koymaya çalışmışlardır.¹⁵⁹¹ Söz konusu seramik modellerine baktığımızda bunlardan parlak kaba pembe-bej pişmiş topraktan küçük üzengi vazo, Mykenai kökenli boyalı seramikler,¹⁵⁹² parlak kırmızı şişeler, işaret kazınmış sürahiler,¹⁵⁹³ alçak fincanlar, ayaklı fincanlar, kaseler, testiler, kavanozlar, kandiller¹⁵⁹⁴ tek kulplu asimetrik su kabakları, kraterler,¹⁵⁹⁵ yatay kulplu kase modelleri,¹⁵⁹⁶ *rhyton*lar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵⁹⁷ Ugarit'teki çömlekçiler Alaşia seramik örneklerinden bilbilleri, halka tabanlı sürahileri ve oval kulplu süt kaselerini taklit etmişlerdir.¹⁵⁹⁸ Diğer ithal mallar olan Filistin ve Kenan seramikleriye¹⁵⁹⁹ daha çok günlük kullanılan kaplardan oluşmaktadır. Bu seramikleri bezemeli çömlekler, bikonik kadehler, kıvrık lambalar oluşturmaktadır.¹⁶⁰⁰

¹⁵⁸⁶ O. Callot, *La Tranche...*, s. 185.

¹⁵⁸⁷ G. J. van Wijngaarden, "Ugarit, Use...", s. 70.

¹⁵⁸⁸ Bu iki kazı kampanyası sırasında yak.1.200 m²'lik temizlenen alanda en az 4000 adet seramik ele geçmiştir. Bu seramik tabakların yerel olarak üretilmiş günlük kullanımda kullanılan sofrta takımları olduğu düşünülmektedir; J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 15; J. Y. Monchambert, "La Céramique du...", s. 150.

¹⁵⁸⁹ O. Callot, *La Tranche...*, s. 189.

¹⁵⁹⁰ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 144.

¹⁵⁹¹ J.-Y. Monchambert, "Céramique de...", s. 34.

¹⁵⁹² M. Georges Chenet, "Corpus Céramique...", s. 134.

¹⁵⁹³ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 28.

¹⁵⁹⁴ L. Courtois, "Le Mobilier...", s. 134; J. Y. Monchambert, "Céramique de...", s. 25.

¹⁵⁹⁵ İki dikey kulpla donatılmış bu kap, ortalama boyutlarda olup sıvıları barındıracak ve muhafaza edecek kadar derin ve içindekileri çekebilecek kadar geniş bir açıklığa sahiptir. Genellikle 20 cm'den büyüktür. Ugarit kraterleri Kıbrıs modellerine benzerdir. Ugarit kraterlerinin genel olarak halka şeklinde bir tabana sahip olması da muhtemeldir; J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 128.

¹⁵⁹⁶ J. Y. Monchambert, "Céramique de...", s. 28.

¹⁵⁹⁷ Marguerite Yon, G. Jacqueline, Mallet Joël, Lombard Pierre, "Fouilles de la 48e Campagne (1988) à Ras Shamra-Ougarit", *Syria*, c. 67, Paris, 1990, s. 19.

¹⁵⁹⁸ M. G. Chenet, "Corpus Céramique...", s. 134.

¹⁵⁹⁹ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La ...*, s. 325.

¹⁶⁰⁰ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 28.

Ugarit çömlekçilerinin hızlı üretim yapmak¹⁶⁰¹ için orta boy çark kullandıkları düşünülmektedir. Kaplara şekil verildikten sonra yüzeyleri perdahlanmıştır. Bu kapların (tabak, kase, çömlek) büyük bir kısmının yüzeyi perdahsız olup kil, seramiğin yüzeyini oluşturmaktadır.¹⁶⁰² Yine vazoların yüzeyinde düzensizlikler, çıkıntılar, çöküntüler ve parmak izleri vardır. Bu kaplarda cilalama işlemi yapılmamış olup¹⁶⁰³ sadece pişirme kaplarındaki gözenekleri azaltmak için parlatma işlemi yapılmıştır. Seramiklerde kullanılan pişirme sıcaklığı kapların sertliğinin yanında rengini de etkilemiştir. Genellikle yaygın kullanılan seramik kapların orta veya yüksek sıcaklıklarda pişirildiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁰⁴ Bu sıcaklık, kapları sert hale getirmiştir.¹⁶⁰⁵ Bazı kaplarda önemli ölçüde çatlaklarla karşılaşılması pişirme esnasında yaşanan kazalardan kaynaklıdır.¹⁶⁰⁶

Yerel seramikler görünüş olarak kaba, pürüzlü ve çoğunlukla bezemesizdir.¹⁶⁰⁷ Bezemelerdeki düzensizlik ve aşırı belirgin kaba ağız kenarları onları ithal kaplardan ayıran bir özellik olarak öne çıkmaktadır.¹⁶⁰⁸ Yerel üretim seramikler bazen boyalı bezemelerle süslenmiş olsa da çoğu zaman sadedir.¹⁶⁰⁹ Ugarit zanaatkarları, boyalı vazoların belirli formlarını, kavanozları, kraterleri, bikonik vazoları ve özellikle de maşrapaları tercih etmişlerdir.¹⁶¹⁰ Vazoların yüzeyine biraz daha özen gösterilmiş olsa da pürüzlü olduğu görülmektedir. Bu seramiklerde boya her zaman mat olup kırmızı ile turuncu olmak üzere iki renk hakimdir. Monokrom seramiklere rastlanmakla beraber bu seramikler boyalı seramiklerin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır (Şekil 61).¹⁶¹¹ Yerel üretim vazolar büyük çoğunluğu basit geometrik bezemeye sahiptir.¹⁶¹² Seramik üzerinde üçgenler ve noktaların birleşimi şeklinde zikzaklardan oluşan frizler, bunlardan dikey çizgilerden oluşan frizlerle birleşmiştir. Ugarit'e özgü seramiklerin genel özelliği ise seramiklerin üzerinde kırmızıya boyanan ters üçgenlerdir.¹⁶¹³ Bunların

¹⁶⁰¹ Sofra takımlarının seri üretilmeleri belki de onların kırılğan yapıya sahip olmalarından dolayı sık sık yenilenme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

¹⁶⁰² M. Yon, "Répartition et...", s. 18.

¹⁶⁰³ J. Y. Monchambert, "La Céramique...", s. 150.

¹⁶⁰⁴ M. Yon, "Répartition et...", s. 18.

¹⁶⁰⁵ M. G. Chenet, "Corpus Céramique...", s. 142.

¹⁶⁰⁶ M. Yon, "Répartition et...", s. 18.

¹⁶⁰⁷ N. Hirschfeld, "Introduction to...", s. 67; M. Yon, *The City...*, s. 141.

¹⁶⁰⁸ G. J. van Wijngaarden, "Ugarit, Use...", s. 40.

¹⁶⁰⁹ Marguerite Yon, "Recherches 1978-1998 à Ugarit", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet-M. Yon (ed.), Lyon, 2008, s. 20.

¹⁶¹⁰ J. Y. Monchambert, "La Céramique du...", s. 151.

¹⁶¹¹ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 217, 225.

¹⁶¹² M. Yon, *The City...*, s. 141.

¹⁶¹³ J. Y. Monchambert, "La Céramique du...", s. 151.

yanında bitki, keçi, geyik, kuş gibi hayvan motifleri ve hatta son derece karmaşık sahneleri içeren kaplar da vardır.¹⁶¹⁴

Ugarit seramikçilerinin yaratıcılığı özellikle pithoslarda görünür. Bunlar bazen kırmızı astarlı ve boyalı olarak üretilmiştir. Pithosların çok miktarda ele geçmesi ve onların çok büyük boyuta sahip olmaları tipik yerli üretim olduklarını düşündürmektedir. Bir diğer kap ise oval-konik şeklinden dolayı Schaeffer tarafından “alçaltılmış çömlekler” olarak adlandırılan kaplardır (Şekil 62). Bu çömlekler düz dipli, göbekli gövdeli, belirgin omuzlu, muhtemelen süslü ağız kenarlı, kısa boyunlu ve geniş ağızlıdır.¹⁶¹⁵ Kenan Kavanozu olarak adlandırılan amphoralardan ise Ras Şamra ve Minet el-Beida’daki kazılarda çok sayıda örnek bulunmuştur. Örneğin 80 kavanozun yer aldı depoda bu kapların ortalama boyutlarda (maksimum yükseklik 50 cm ile 60 cm arasında) iki kulplu boynu dar olan kapalı ve çoğunlukla sivri uçlu bir tabana sahip olmaları dikkat çekicidir.¹⁶¹⁶

Ugarit’teki zanaatkarların özgün düşünceleriyle oluşturduğu kaplar da vardır. Karmaşık bezemeli küçük bir kavanoz buna örnek verilebilir. Bu kavanozun en ilgi çekici yanı bezemesizdir. Şöyle ki üstte ve altta kesintisiz küçük frizlerle yatay çizgiler ve dalgalı çizgiler vardır. Bu çizgiler eşit olmayan kalınlıklardadır. Bu kaplardan bir diğeri yapımı en basit ve en çok üretilen kap türü olan ve sofrta takımı olarak nitelendirilen tabaklardır (Şekil 63).¹⁶¹⁷ Bu kaplarda herhangi bir süslemeye rastlanmaz. Bunlar orta büyüklükte (ortalama 7 cm’den az) olup çok derin değildir. Bir diğert sofrta takımı olan kaselerse orta büyüklükte olup daha derindir.¹⁶¹⁸

2.5.2. Cam

Geç Tunç Çağı cam üretiminin en fazla olduğu dönemdir.¹⁶¹⁹ Bu dönemde cam ithalatını gösteren en önemli bilgi Uluburun Batığı’ndan elde edilmektedir. Bu batıkta kobalt mavisi renkte olan çok sayıda (175 adet) yuvarlak cam külçe bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda bazılarının Mısır menşeli olduğu öne sürülmüştür (Şekil

¹⁶¹⁴ M. Yon, *The City...*, s. 141.

¹⁶¹⁵ J. Y. Monchambert, “Céramique de...”, s. 31-32.

¹⁶¹⁶ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 140.

¹⁶¹⁷ J. Y. Monchambert, “Céramique de...”, s. 33, 30.

¹⁶¹⁸ J. Y. Monchambert, *RSO XV: La...*, s. 71, 27.

¹⁶¹⁹ Valérie Matoian, Anne Bouquillon, “Vitreous materials in Ugarit: New Data”, *Culture through Objects Ancient Near Eastern Studies in Honour of P. FLS. Moorey*, T. Potts, M. Roaf, D. Stein (ed.), Oxford, 2003, s. 333.

64).¹⁶²⁰ Bunlar genellikle Mısır'da Malkata'da ve Tell el-Amarna'da üretilmiştir. Diğer cam üretim merkezlerine dair bilgiler sınırlı olup Mezopotamya'da Tell Brak'ta ve başka bölgelerde cam külçe parçalarının ele geçmesi camın üretildiği ve ticaretinin yapıldığını göstermektedir. Cam, yüksek statüye işaret eden lüks tüketim malı olmasının yanı sıra üretimi kraliyet ailesinin veya elitlerin tekelindedir.¹⁶²¹

Ugarit'te yapılan kazılarda cam malzemelerden yapılmış buluntuların sayısı, çeşitliliği ve kalitesi Yakın Doğu'daki en önemli cam koleksiyonlardan birinin burada olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶²² Buluntuların çoğunluğu Ras Şamra'da özel evlerde ve saray bölgesinde ele geçmiş olup çok azı Minet el-Beida'da ortaya çıkarılmıştır. Ugarit'te cam malzemelerin neredeyse tamamına yakınının kraliyet sarayında ele geçmesi¹⁶²³ cam sanatının seçkinlerin kontrolünde olduğunu düşündürmektedir.¹⁶²⁴

Ugarit'te ortaya çıkartılan camdan üretilmiş malzemeler, cam malzemeler; boncuklar, sırlanmış seramik cam malzemeler ve Mısır mavisi cam malzeme olmak üzere gruplandırılmıştır (Şekil 65).¹⁶²⁵ Cam malzemelerin en yaygın türünü boncuklar oluşturmaktadır (Şekil 66). Bunun yanı sıra pendentifler, kakma elemanları, oyun parçaları, kulplar, topuzlar, skarabeler, kaplar ve yüzükler dahil olmak üzere bin adet cam nesne ele geçmiştir.¹⁶²⁶ Bu cam boncukların önemli bir kısmı kent merkezindeki özel bir evde sürahi içerisinde bulunmuştur. Ugarit'teki cam boncukları, cam nesnelerin %25'ini oluşturmaktadır. Bu nesnelere şekil olarak büyük ve süslü cam boncuklarla karakterize edilmiştir. Bunlar boru şeklinde, silindirik, silindirik süslemeli, bikonik,

¹⁶²⁰ Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, "Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin", *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 355.

¹⁶²¹ Gonca Dardeniz, Julian Henderson, Martin Roe, "Primary Evidence for Glassmaking in Late Bronze Age Alalakh/Tell Atchana (Amuq Valley, Turkey)", *Journal of Glass Studies*, c. 64, New York, 2022, s. 13.

¹⁶²² Valerie Matoïan, Anne Bouquillon, "Le "bleu Egyptien" à Ras Shamra-Ougarit (Syrie)", *First International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Rome, 1998, P. Matthiae, Al. Enea, L. Peyronel, F. Pinnock (ed.), Roma 2000, s. 983; Isabelle Biron, Valérie Matoïan, Julian Henderson, Jane Evans, "Scientific Analysis of Glass from Ras Shamra- Ugarit (Syria)", *Annales du 18e congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre, (AIHV Annales du 18e Congrès, 2009)*, D. Ignatiadou-A. Antonaras (ed.), Thessaloniki, Greece, 2016, s. 29-30.

¹⁶²³ Valérie Matoïan, "Le Mobilier du Palais Royal d'Ougarit: Un nouveau programme de recherche", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, 2008, s. 136, 130.

¹⁶²⁴ Andrea Sinclair, *Late Bronze Age Polychrome Faience in the International Style*, (Basılmış Doktora Tezi), University of Melbourne, Australia, 2011/2023, s. 32.

¹⁶²⁵ I. Biron, V. Matoïan, J. Henderson, Jane Evans, "Scientific analysis...", s. 33; V. Matoïan, A. Bouquillon, "Vitreous materials...", s. 334.

¹⁶²⁶ V. Matoïan, A. Bouquillon, "Vitreous materials...", s. 336; V. Matoïan, "Le Mobilier...", s. 135.

küre, halka, yassılaştırılmış süslemeli küre, nervürlü ve kuş şeklinde olmak üzere çeşitli şekillerdedir (Şekil 67).¹⁶²⁷

Cam malzemelerin hassas bir yapıya sahip olmaları zaman içinde çok fazla hasar almalarına neden olmuş ve tanımlamalarını zorlaştırmıştır. Bu yüzden bu malzemelerin görsel olarak incelenmesi yeterli olmayıp hem fiziksel hem kimyasal incelemeye ihtiyaç duyulmuştur.¹⁶²⁸ Bu inceleme söz konusu nesnelere kökenini tanımlamak, ayırt edici yönlerini ortaya koyarak, onların renklendirilmesi için hangi maddelerin kullanıldığını anlayabilmek için gereklidir. İlk incelemeyi Fransız Müzeleri Araştırma ve Restorasyon Merkezi yapmıştır. Alexander Kaczmarczyk tarafından 1980'li yıllarda X-Ray floresan yöntemi kullanılarak cam ürünlerin tanımlaması yapılmıştır. Kaczmarczyk, Louvre Müzesi Yakın Doğu Antik Eserleri bölümü koleksiyonlarında bulunan Ras Şamra ve Minet el-Beida'daki cam ve camsı materyallerdeki altmış kadar nesneyi incelemiştir. Bu incelemeler sonucunda Ras Şamra'da ve Minet el-Beida'da ele geçen tek renkli mavi gri seramik grubunu gösteren bir dizi cam parçada (boncuklar, pandatifler ve bir vazo parçasını) kullanılan kobaltın hem seramikleri sırlamada hem de renklendirici bir element olarak kullanıldığını ortaya çıkmıştır. 2007 yılında da Isabelle Biron öncülüğünde yukarıda bahsi geçen seramik sürahideki cam boncuk topluluğunun (12 boncuk ve 36 boncuk örneği) bir kısmı analiz edilmiştir. Bu incelemeler sonucunda Ugarit camlarında mavi rengini veren iki element olan bakır ve kobalt tespit edilmiştir.¹⁶²⁹

Ugarit ülkesindeki kobalt elementinin varlığı Mısır'dan ithal edilen cam ürünlerle açıklanabilir. Mısır kobaltı/mavisi, Ugarit'te gri-mavi sırla karakterize edilen tek renkli bir topraktan yapılmıştır.¹⁶³⁰ Sırlı seramik (Şekil 68) sadece kaplarda kullanılmakta olup tüm formları kapalıdır. Bu malzemeler birbiriyle yakından ilişkili olsa da nesnelere biçimleri ve bezemeleri çoğunlukla birbirinden farklıdır.¹⁶³¹

Mısır mavisinden yapılmış neredeyse yaklaşık 250 adet küçük boyutlu cam ürün ele geçmiştir. Bu küçük nesnelere boncuklar, kolye uçları, yüzük,¹⁶³² tipik Mısır formlu parçalar (aralarında üzüm salkımı şeklinde boncuklar, pandatifler, vazo, köpek

¹⁶²⁷ V. Matoian, "Le Mobilier...", s. 135- 136; I. Biron, V. Matoian, J. Henderson, J. Evans, "Scientific Analysis...", s. 29, 32.

¹⁶²⁸ V. Matoian, A. Bouquillon, "Vitreous materials...", s. 336.

¹⁶²⁹ V. Matoian, A. Bouquillon, "Cobalt in...", s. 367, 349.

¹⁶³⁰ V. Matoian, A. Bouquillon, "Vitreous materials...", s. 336, 341-342.

¹⁶³¹ V. Matorian, "Le Mobilier...", s. 134-135.

¹⁶³² V. Matoian, A. Bouquillon, "Vitreous materials...", s. 336, 341-342.

heykelciği, skarabe)¹⁶³³ ankh işaretli parmak halkası, dikdörtgen pandatif¹⁶³⁴ silindir mühürler, oyun piyonları, diskler olmak üzere farklı kategorilere ayrılmıştır. Örneğin Minet el-Beida’da ele geçen badem şeklinde süslenmiş iki inci, silindir mühürler ve hatta birkaç resimli inci,¹⁶³⁵ göz bebeği bezemeli küre şeklinde boncuk bunlara örnek gösterilebilir.¹⁶³⁶ Mavi cam tabakasıyla kaplı bir kâse (Mısır balık kasesi) özellikle dikkat çekicidir ki iki balık ve iki lotus çiçeği kâsenin üzerinde betimlenmiştir.¹⁶³⁷ Ugarit’te yine kazılarda tek renkli mavi-gri sırla kaplanmış 27 adet sırlı seramik vazo ele geçmiştir. Vazoların bir kısmı şehir merkezinde olmak üzere çoğu mezarlarda bulunmuştur.¹⁶³⁸ Mısır mavisi cam eserleri topluluğunda aynı zamanda arka tarafı süslenmiş bir skarobe bulunmaktadır. Kazılarda Mısır ve Mykenai kökenli Mykenai kalıplı biri rozet ve antropomorfik bir figür gösteren cam boncuğun ele geçmesi bu ülkelerden cam ithal edildiğini göstermektedir.¹⁶³⁹ Bunların yanı sıra az da olsa Alaşia’dan da cam ithal edilmiştir.¹⁶⁴⁰

Cam malzemelerde en önemli buluntu (Mısır dışında) Ugarit ülkesindedir.¹⁶⁴¹ Daha önce de belirtildiği üzere Ugarit’te camın üretildiğine dair en önemli kanıtlardan biri Uluburun Batığı’dır. Kraliyet sarayı avlusundan ve çevresinden¹⁶⁴² Mısır’dan ithal edilen 20 küçük cam hammadde bloğu ele geçmiştir.¹⁶⁴³ Ugarit ülkesinde de örnekleri bulunan bu malzemenin hammadde olarak ve seramikten yapılmış küçük parçaları renklendirmek üzere iki farklı kullanımına rastlanmıştır.¹⁶⁴⁴ Seramik cam boncukları şekillendirmek için kullanılan bir kalıp da bulunmuştur. Bu hammaddenin burada ele geçmesi saray mobilyalarının dekoratif elemanlarının veya kakma parçalarının yapımında kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.¹⁶⁴⁵ Dolayısıyla tüm bu işlemler için bir imalathanenin varlığı fikri ortaya atılmıştır.¹⁶⁴⁶ Bununla birlikte ülkede cam üretimine dair bir atölyeye rastlanmamış olsa da ele geçen bu objeler üzerinde yapılan

¹⁶³³ Mısır mavisi külliyyatında aynı zamanda arka tarafı süslenmiş bir skarabe bulunmaktadır. 1934 yılı kazı notlarına (RS 6.177) göre Yukarı Şehir’de bir binada bulunmuştur.; V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 361.

¹⁶³⁴ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 358.

¹⁶³⁵ V. Matoian, A. Bouquillon, “Le “bleu Egyptien”...”, s. 986.

¹⁶³⁶ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 344, 380.

¹⁶³⁷ G. Saadé, *Ougarit Métropole...*, s. 144; M. Yon, *The City...*, s. 157.

¹⁶³⁸ V. Matolian, “Le Mobilier...”, s. 135.

¹⁶³⁹ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 357, 361.

¹⁶⁴⁰ G. Dardeniz, J. Henderson, M. Roe, “Primary Evidence...”, s. 13-14.

¹⁶⁴¹ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 380.

¹⁶⁴² V. Matoian, “Le Mobilier...”, s. 137.

¹⁶⁴³ V. Matoian, A. Bouquillon, “Le “bleu egyptien”...”, s. 984.

¹⁶⁴⁴ V. Matoian, A. Bouquillon, “Vitreous materials...”, s. 338, 343.

¹⁶⁴⁵ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 383.

¹⁶⁴⁶ V. Matorian, “Le Mobilier...”, s. 143.

incelemeler bunların yerel üretim olduğunu düşündürmektedir.¹⁶⁴⁷ Ugarit'te yerel olarak üretilen cam malzemelerde mavi rengi elde etmek için bakır kullanmışlardır (Şekil 69).¹⁶⁴⁸ Ugarit'te cam malzemelerde mavi renk¹⁶⁴⁹ çok tercih edilen bir renktir. Bu rengin kraliyet rengi olduğu da düşünülmektedir.¹⁶⁵⁰ Mavi renkli cam üretiminin, ulaşılması oldukça zor olan lapis lazuli gibi değerli taşları taklit isteği doğrultusunda olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁵¹ Mavi renkli cam malzemelerde beyaza yakın maviden, mavi-siyaha kadar, turkuaz veya mavi-grinin tonlarını içermekteydi. Urtenü Arşivi'nde ele geçen RS 94.2587 numaralı mektup Ugarit kralına önemli miktarda camdan bahseden bir ricayı konu edinmektedir: “*Ayrıca efendim bana 40 külçe cam gönder ya da 30 külçe iyi olanları gönder...*”¹⁶⁵²

Tüm bunlarla birlikte kazılar esnasında yerel üretim olduğu düşünülen cam malzemelerse Mykenai modeli kuş şeklindeki boncuk (Şekil 70)¹⁶⁵³ ile yine kubbe şeklinde ve rozetle süslenmiş düğme boncuklardan oluşan süsleme unsurlarıdır.¹⁶⁵⁴ Son olarak da Ugarit dışında neredeyse rastlanmayan düğme boncuklar, tek renkli mavi-gri fayanstan yapılmış bir köpek heykelciği bulunmaktadır (Şekil 71).¹⁶⁵⁵ Yine saray çevresinde ve yerel üretim olduğu düşünülen renkli bir cam yapısına ve mermer görünümüne sahip büyük bir sığır kafası şeklinde rhyton (RS 15.240) ele geçmiştir. Bu buluntunun bir heykelin ya da bir mobilyanın parçası olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁵⁶ Bunların yanı sıra monokrom mavi-gri seramik türlerinin özellikle Ugarit'te en iyi temsil edilen türü, mazgallı diskoidal boncuklardır. Yine mavi-gri fayanstan üzüm tanesi şekilli boncuklar (Şekil 72) ve kolye uçları, salkım üzüm şeklindeki pandatifler

¹⁶⁴⁷ V. Matoian-A. Bouquillon, “Vitreous materials ...”, s. 340-341.

¹⁶⁴⁸ I. Biron, V. Matoian, J. Henderson, J. Evans, “Scientific Analysis...”, s. 33.

¹⁶⁴⁹ Yapılan analizler sonucunda mavi rengin çeşitli yollarla elde edildiği ortaya çıkmıştır. Bakır, bu camları renklendirmek için kullanılan en yaygın metaldir. Bu sayede turkuaz renge yakın bir renk ortaya çıkmıştır. Bakır kristallerinin rengine boyutuna, öğütme ve pişirme döngülerinin sayısına bağlı olarak çok çeşitli maviler vardır. Mısır mavisi olarak adlandırılan maviyse kalsiyum ve bakırın birleşimiyle renklenmiştir. Mısır mavisi renklendirici olarak kullanıldığında camsı malzemeye verdiği renk mavimsi beyazdır. Bununla birlikte kobalt da Eski Yakın Doğu'da ve Mısır'da camlarda, fayanslarda ve sırlarda renklendirici malzeme olarak kullanılmıştır. Ancak erişilebilir kobalt yatakları sayıca az olmasından dolayı nadir bulunmaktadır.; V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 348.

¹⁶⁵⁰ A. Sinclair, *Late Bronze...*, s. 32, 35.

¹⁶⁵¹ G. Dardeniz, J. Henderson, M. Roe, “Primary Evidence...”, s. 14.

¹⁶⁵² V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 343, 380.

¹⁶⁵³ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 344.

¹⁶⁵⁴ Anne Bouquillon, Valérie Matoian, “Les faïences à glaçure monochrome bleu-gris d'Ougarit (Syrie)”, *Actes du Neuvième Congrès International des Égyptologues*, J. P. Goyon, C. Cardin (ed.), New York, 2007, s. 217.

¹⁶⁵⁵ V. Matoian, A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 358-361.

¹⁶⁵⁶ Hem yerel üretim hem de diplomatik hediyelerin bir parçası olduğu düşünülmektedir; V. Matoian, “Le Mobilier...”, s. 136.

bunlara örnek gösterilebilir. Bu ürünlerin ticari ve estetik değeri hakkında net bilgi bulunmamakla birlikte sembolik değeri hakkında kesin olmasa da şarabın tüketildiği ziyafetlerde süsleme elamanı olarak kullanıldığına dair yorum yapmak mümkündür.¹⁶⁵⁷

2.5.3. Tekstil

Ugarit ülkesinde tekstil ve boya imalatı önemli bir endüstriydi.¹⁶⁵⁸ Tekstille ilgili bilgiler genellikle ekonomik ve idari muhtevalı belgelerden sağlanmaktadır. Bu hususta “Doğu Arşivi” en fazla bilgi edinilen kaynaktır. Söz konusu belgelerden tekstil üretim aşamaları yani kumaş ve giysi yapımı için gerekli hammaddeler, bunların temini, teslimi, üretimi ve burada görevli kişiler hakkında bilgi edinmek mümkündür.¹⁶⁵⁹

Tekstil kalıntılarında nadirde olsa kent merkezindeki bazı evlerde rastlanmıştır. Bu kalıntılar tezgâh ağırlıkları (Şekil 73) ve kumaş yapımı için gerekli hammaddelerin yıkanması veya boyanması için kullanılan lavabo benzeri yapılar olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁶⁰ O. Callot, Güney Şehir kent merkezindeki bir evde ve Minet el-Beida’da ortaya çıkarılan taş bir lavabo ve bir seramik kavanoz kalıntısının tekstil malzemelerinin yıkanması veya kumaşların boyanması için tasarlanmış olabileceğini düşünmektedir (Şekil 74).¹⁶⁶¹ Ancak yeterince kanıt olmadığı için bu görüş kabul görmemiştir.¹⁶⁶² Bununla birlikte Ugarit’te henüz herhangi bir dokuma tezgâhı kalıntısına rastlanmasa da ele geçen dokumacı terazisi olarak yorumlanan nesnelere Ugarit’te dokuma tezgahlarının olması gerektiğini düşündürmüştür. Köylerde kumaş üretimine yönelik atölyelerin var olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁶³ Bu köylere ilişkin belgelerden ilki RS 13.20=KTU 4.124 olup, burada dokumacılar listesi (*spr mf Ćm*) adı altında *Šubbanu*, *Ubur^c*, *Gwl* köyleri listelenmiştir. Yine RS 18.48=KTU 4.358 numaralı belgede dört eğirme makinesi olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁶⁴

¹⁶⁵⁷ V. Matoian-A. Bouquillon, “Cobalt in...”, s. 380, 350-351.

¹⁶⁵⁸ M. Heltzer, “The Economy...”, s. 446-447; W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 136;

¹⁶⁵⁹ Juan-Pablo Vita, “Textile Terminology in the Ugaritic Texts”, *Textile Terminologies in the Ancient Near East and Mediterranean From the Third to the First Millennia BC*, Ancient Textiles Series, 8, C. Michel-M.-L. Nosch (ed.), Oxford, s. 326.

¹⁶⁶⁰ J. P. Vita, “Textile Terminology...”, s. 324.

¹⁶⁶¹ O. Callot, *La tranchée...*, s. 190.

¹⁶⁶² Valérie Matoian, Juan Pablo Vita, “Les Textiles à Ougarit Perspectives de la Recherche”, *Ugarit Forschungen*, c. 41, Germany, 2009, s. 488.

¹⁶⁶³ V. Matoian, J. Pablo Vita, “Les Textiles...”, s. 480, 491-492

¹⁶⁶⁴ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 107-109.

Tekstil faaliyetlerinde öncelikli aşama hammadde teminidir.¹⁶⁶⁵ Tekstil üretiminde hammadde olarak çoğunlukla yün (Ug. *š'rt*, Ak. *síg* = *šipātu*) Ak. *šipātu*, *šārtu*, ve keten (Ug. *pīt/m*, Ak. *gada(.meš)=kitū*) kullanılmıştır.¹⁶⁶⁶ Diğer yandan keçi kılları az da olsa kullanılmıştır.¹⁶⁶⁷ Yün genellikle koyunlardan elde edilmiştir. Bu hayvanların yünü Ug. *gzzm* adı verilen memuriyet tarafından sağlanmıştır.¹⁶⁶⁸ Ketenin üretimine ilişkin olarak detaylı bilgi olmayıp hammadde sağlayacak kadar üretildiği düşünülmektedir.¹⁶⁶⁹

Sonraki aşama kumaş üretimi olup bunun için gerekli olan hammaddenin işlenmesine yönelik eğirme ve dokuma faaliyetidir. Sonrasında elde edilen kumaşlar kullanım alanlarına göre işlenmiştir. Eğirme ve dokuma faaliyetlerinin dışarıya açık alanlarda yani avlularda veya evlerin damlarında yapıldığı düşünülmektedir. Kazılarda ele geçen üç ağırşagın avlulardan geldiği kaydedilmiştir.¹⁶⁷⁰ Nitekim iği ağırlaştırmak için kullanılan ağırşak çoğu zaman iğın (Ug. *plk* Ak. *pilakku*)¹⁶⁷¹ günümüze ulaşan tek kısmıdır. Bunlar taş, fildişi, kemik, ahşap ve kamıştan yapılmıştır. Ele geçen iğler sert hayvansal malzemeden imal edilmiştir.¹⁶⁷² Bu eğirme işlemlerinden sonra yün, keten ip haline getirilmiştir. İp haline getirilen hammaddelerin kumaşa dönüşmesi için dokunması gerekliydi. Dokuma faaliyeti için yün ve ketenin ince ve düzgün olmasına dikkat edilmekteydi. Dokuma işlemi, yatay yer tezgâhında, uçları ağırlıklı dikey dokuma tezgâhında, alt ve üst kirişlere sahip dikey dokuma tezgâhlarında gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁷³ Dokuma işi tamamlandıktan sonra kumaş parçalarının kalitesini ve dayanıklılığını bozabilecek yağ ve yabancı cisimlerden arındırılması için yıkama işlemi yapılmıştır.¹⁶⁷⁴ Yapılan kazılarda tekstil malzemelerinin şehrin her yerinde ele geçmesi günlük yaşamda da ev içi kullanımını göstermektedir. Öyle ki halkın her

¹⁶⁶⁵ V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 484.

¹⁶⁶⁶ R. R. Stieglitz, "Commodity Prices...", s. 17, 19; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 96, 98, 123-124; W. H. van Soldt, "Fabric and Dyes...", s. 325-329; G. del Olmo Lete, "Sheep and Goats...", s. 194-195; J. Sanmartin, "Sheep and Goats...", s. 207; V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 471-475; J. P. Vita, "Textile Terminology...", s. 324-325.

¹⁶⁶⁷ J. Sanmartin, "Sheep and...", s. 207

¹⁶⁶⁸ V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 475.

¹⁶⁶⁹ Harry A. Hoffner, "Ugaritic pwt: A Term from the Early Canaanite Dyeing Industry", *JAOS*, c. 87, 1967, New Haven, s. 300.

¹⁶⁷⁰ V. Matoian, J. Pablo Vita, "Les Textiles...", s. 469, 484.

¹⁶⁷¹ DULAT: 661.

¹⁶⁷² V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 478, 490.

¹⁶⁷³ Hüsrem Çelik, *Eskiçağ'da Anadolu'da Dokuma (M.Ö 1974-1719)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2014, s. 25, 3.

¹⁶⁷⁴ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 109.

kesiminden kadınların bunu yaptığı, kimilerinin zorunluluktan kimilerinin de (üst sınıf) boş zamanlarını değerlendirmek adına bununla meşgul olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁷⁵

Kumaşların boyanması için gerekli olan boya bitkilerden, hayvanlardan ve bakır gibi minerallerden elde edilmiştir.¹⁶⁷⁶ “*Muricidae*” familyasına ait deniz kabuğu türü, antikçağda mor renk boyanın elde edilmesinde kullanılan ana maddedir. Bu türler; *Murex trunculus*, *Murex brandaris* ve *Purpura haemastoma* olarak bilinmektedir.¹⁶⁷⁷ Ugarit’te mor boya, bu familyaya ait dikenli bir salyangozun salyasından elde edilmiştir. Mor rengi veren bu yumuşakçıl hayvanın üst kısmındaki su muhtemelen tuzla karıştırılarak birkaç gün yumuşatıldıktan sonra kaynatılmış, sonra süzülmuştür.¹⁶⁷⁸ *Takiltu*¹⁶⁷⁹ ve *argamannu*¹⁶⁸⁰ terimleri deniz salyangozlarından çıkarılan boya ile renklendirilmiş yünleri ifade etmektedir. Bu yünlerin renkleri kırmızı mor, kırmızı-mavi ve mavi-mor olarak verilebilir.¹⁶⁸¹ Diğer yandan 1929 yılında Minet el-Beida bölgesinde yapılan kazılarda ezilmiş murex kabukları keşfedilmiştir (Şekil 75).¹⁶⁸² C. Schaeffer’e göre Ras Şamra bölgesinde ve bu bölgedeki evlerde murex kabuklarına nadir rastlanılırken bir evin zemininde bu kabuklar bulunmuştur. Bunların boyama işlemleri sırasında elde edilen atıkların geri dönüştürülmesi sonucu burada kalmış olması muhtemeldir.¹⁶⁸³

Ugarit’te *takiltu yünü* seçkinler ve kraliyet ailesi özellikle de kraliçeler arasında yüksek talep görmüştür. Hatta bu yünün (300 kg *takiltu-yünü*) Hitit’e ödenen verginin bir kısmını oluşturduğu bilinmektedir.¹⁶⁸⁴ Aşağıdaki metinde mor renkli yünün çeşitli tonlarının şapla¹⁶⁸⁵ ilişkilendirilmesi ona mor rengi verenin kabuklu deniz hayvanı olduğunu düşündürmektedir: UG V: 48 135–36: “*Hanımım şunu duysun: Hanımım bana büyük miktarlarda haşmānu, ḥandalatu ve dupaššu tonlarından (?) ve şaptan*

¹⁶⁷⁵ Marguerite Yon, “Women’s Daily lives in Late Bronze Age Ugarit (2nd millennium bce)”, *Women Antiquity*, S. L. Budin, J. M. Turfa (ed.), London, New York, 2016, s. 460.

¹⁶⁷⁶ W. H. van Soldt, “Fabric and Dyes...”, s. 321-357; M. Heltzer, “The Economy...”, s. 452.

¹⁶⁷⁷ Gözde Adıgüzel, Bilge Yılmaz Kolancı, “Antikçağda Statünün Rengi: Mor”, *Cedrus*, c. 5, Antalya, 2017, s. 262-263.

¹⁶⁷⁸ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 487.

¹⁶⁷⁹ CAD T: 70.

¹⁶⁸⁰ CAD A2: 253.

¹⁶⁸¹ Nisa Oymak, *Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında Eski Mezopotam’ya da Renk Sembolizmi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2022, s. 32.

¹⁶⁸² V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 487; S. Thavapalan, “Purple Fabrics...”, s. 167; W. G. E. Watson, “Daily Life...”, s. 136.

¹⁶⁸³ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 492-493.

¹⁶⁸⁴ Shiyanthi Thavapalan, “Purple fabrics and garments in Akkadian documents”, *Journal of Ancient Near Eastern History*, 3/2, De Gruyter, 2018, s. 172-173.

¹⁶⁸⁵ Çift potasyum alüminyum sülfat hidrat.

uqnātu (renkli) yün göndersin...” Belki de murex hayvanından elde edilen boya uzun ve zahmetli bir iş olduğu için zanaatkârlar bu pahalı boya için ucuz ve daha az emek gerektiren başka yollar aramışlardır. Murex morunun canlı parlaklığını özelliğini tam olarak taklit edemeseler de yerel olarak bulunabilen, rengi solmayan ve nispeten ucuz bitkisel boyalar yünü mora boyamak için kullanılmıştır.¹⁶⁸⁶ Bu hususta C. Schaeffer, “Ugarit halkının gerçekleştirdiği çok sayıda faaliyet arasında ticari başarılarını ve zenginliklerini mor rengini elde etmeye ve bu rengi kullanmaya borçludur” ifadelerini kullanmıştır.¹⁶⁸⁷ Diğer yandan *pwt/puwatu* adı verilen bir bitkinin sağladığı kırmızımsı boya da kullanılmıştır.¹⁶⁸⁸ Bol miktarda ticarete konu olan şap özellikle yün boyanmada ve kök boyayla ketenlerin renklendirilmesinde kullanılmıştır.¹⁶⁸⁹ Yeşilin farklı tonlarıysa bakır asetattan elde edilmiştir.¹⁶⁹⁰

uqnû/uqnātu “lapis lazuli (koyu-mavi, koyu mor) renginde yün¹⁶⁹¹” muhtemelen çivit otu ile boyanması sonucu elde edilmiştir. Bu yün kalitesine göre “*ametist yünü*” “*hašmānu-açık mavi*”, “*handalatu-taş yünü*”, “*dupaššu-taş yünü*” ve “*hasertu-yünü*” olarak anılmaktadır.¹⁶⁹² Bu tür yünün büyük miktarda üretildiği bilinse de fiyatı konusunda bilgi bulunmamaktadır.¹⁶⁹³

Kumaş boyama faaliyetinin kıyı kesimlerdeki atölyelerde uzman kişilerce gerçekleştirildiği düşünülmektedir.¹⁶⁹⁴ Boyalı yünün daha ileriki işlemler için dokumacılara dağıtıldığı kaydedilmiştir. Sonrasında bu kumaşlar kullanım alanlarına göre işlenmiştir.¹⁶⁹⁵ KTU 1.19: II 5 numaralı belgede geçen “altın cübbelerim” (*dt yrq nqby*) ifadesinden bu kumaşın işlenmesinde altın kullanıldığını anlamak mümkündür.¹⁶⁹⁶ KTU 4.168 numaralı belgede geçen “*dokumacıların kumaşı bittiğinde*

¹⁶⁸⁶ S. Thavapalan, “Purple Fabrics...”, s. 179,186.

¹⁶⁸⁷ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 487.

¹⁶⁸⁸ W. H. van Soldt, “Fabrics and...”, s. 341; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 109.

¹⁶⁸⁹ W. H. van Soldt, “Fabrics and...”, s. 349.

¹⁶⁹⁰ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 109.

¹⁶⁹¹ François Thureau Dangin’e göre Uqnātu mavi yün değil parlak boyalı yün için kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. François Thureau Dangin, “Un Comptoir de Laine Pourpre à Ugarit d’après Une Tablette de Ras Shamra”, *Syria*, c. 15, Paris, 1934, ss. 137-146

¹⁶⁹² S. Thavapalan, “Purple Fabrics...”, s. 174.

¹⁶⁹³ M. Heltzer, *Goods, Prices...*, s. 23-27.

¹⁶⁹⁴ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 487; S. Thavapalan, “Purple Fabrics...”, s. 167.

¹⁶⁹⁵ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 469.

¹⁶⁹⁶ G. del Olmo Lete, “El Vocabulario...”, s. 274.

ve kralın evindeki kumaş onlara verilecektir” ifadesi sarayın dokumacıları, malzeme tükendiğinde bu malzemeyi saraydan temin edebileceğini göstermektedir.¹⁶⁹⁷

Ugarit’in nemli iklime sahip olmasından dolayı tekstil malzemelerinin uzun süre korunması pek mümkün değildir.¹⁶⁹⁸ 1966 yılında Güney Şehir Terası’nda keşfedilen bir heykelcik grubu içinde metal nesnenin yüzeyinde kumaş parçalarına rastlanmıştır. C. Schaeffer kumaş kalıntılarının varlığını: “*Figürinler grubunun ortasında muhafaza edilen, keten kumaştan bir bandaj...*” şeklinde ifade etmiştir.¹⁶⁹⁹

Belgelerde geçen giysileri tanımlayan ifadeler şu şekildedir: Törenselle kullanım için pahalı bir giysi/bir pelerin türü (Ak. *epattu*¹⁷⁰⁰ Ug.*ipd*), törenselle kullanıma uygun bir giysi/bir kumaş (Ug. *uṣpḡt*-Hur. *us/špaḥḥu*), bir nevi çuval (Ak. *azamil(l)u*,¹⁷⁰¹ Ug. *a/izml*), pelerin veya battaniye (Ug. *ʿrm*), başlıklı elbise/pelerin (Ug. *ʿrp*), eğrilmiş kumaş veya giysiler (Ug. *blḥdr*, Hur. *pilaḥ(a)*), bir çeşit pelerin veya tunik (Ug. *ḥlpn*), bir giysi veya aksesuarı (Ug. *ḥpn*), bir giysi veya bir çeşit iç çamaşırı/giyim eşyası (Ak. *kanadú*, Ug. *kndpnt*, Hur. *kindabašše*),¹⁷⁰² bir kişiyi örten özenle hazırlanmış bornoz veya pelerin (Ak. *kusītu*, Ug. *kst*),¹⁷⁰³ ketenden yapılan kumaş parçası (Ak. *kitú(gada)* Ug. *ktn*), bel bölgesini saran bir kuşak, bir tür peştamal (Ak. *ma`azaru* Ug. *mizrt*), bir giysi/pelerin (Ak. *mudûm*, Ug. *md*),¹⁷⁰⁴ giyim eşyası (Ug. *mḥtrt*), bir çeşit örtü (Ug. *mks tūg* *ma-ki?*)-*sú in*), pahalı bir pelerin (Ak. *nalbašu*¹⁷⁰⁵, Ug. *mlbš*), yatak örtüsü, battaniye, özellikle yatak yapmak için kullanılan kumaş (Ug. *mrbd*), çeşitli renklerde özel bir teknikle dokunmuş kumaş (Ak. *mardētu/marda/ātu*),¹⁷⁰⁶ bir giysi veya koşum takımı (Ak. *mašallatu*, Ug. *mšlt*), bir giysi, şal (Ak. *maššiyanna*¹⁷⁰⁷ Ug. *mṯyn*), bir tür battaniye, örtü veya bir pelerin türü (Ak. *paḥantaru*,¹⁷⁰⁸ (Hurr. *paḥandari*, Ug. *pḡdr- pḡndr*), kumaş veya giysi (Ak. *paliduma/palidu*¹⁷⁰⁹ Ug. *pld*), kumaş veya giysi (Ak.

¹⁶⁹⁷ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 169.

¹⁶⁹⁸ M. Yon, “Women’s Daily...”, s. 459.

¹⁶⁹⁹ Baal heykelciği RS 23.392 ve boğa heykelciği RS 23.391; V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 476.

¹⁷⁰⁰ CAD E: 183.

¹⁷⁰¹ CAD A/2: 525.

¹⁷⁰² CAD K: 384.

¹⁷⁰³ CAK K: 584.

¹⁷⁰⁴ CAD M/2: 168.

¹⁷⁰⁵ CAD N/1: 200.

¹⁷⁰⁶ CAD M/1: 277.

¹⁷⁰⁷ CAD M/1: 389.

¹⁷⁰⁸ CAD P: 20.

¹⁷⁰⁹ CAD P: 66.

*pusummu*¹⁷¹⁰ Ug. *psm*), bir tür yün (sarı-mavimsi) (Ak. *urtu*, Ug. *rt*), yatak örtüsü/pelerin (Ug. *sk*, *sukku* çoğul *sukkūma*),¹⁷¹¹ bir giysi, bir çeşit tunik, bornoz (Ug. *št*), giysi veya bir kadın çamaşırı (Ug. *tprt*), kumaş veya tekstil (yular) (Ug. *tq*), belirli bir dokuma tekniğiyle elde edilen giysi (Ak. *i'lu*),¹⁷¹² özel bir şekilde dokunmuş veya hazırlanmış kumaş, bornoz (Ak. *kimdu*¹⁷¹³ *túgki-im-da*), başlık, şapka, baş örtüsü (Ak. *kubšu*,¹⁷¹⁴ Ug. *kpt* belgelerde *túgsagšu?*^{meš} / *túg meš ku-up-šu* [*kub/p šum*]), bir giysi veya giyim biçimi (Ak. *kuššatu* belgelerde *túgku-u-[]š-ši-ti*),¹⁷¹⁵ iplik (Ak. *mazru*¹⁷¹⁶ Ug. *mzr*), bir tür halat (Ak. *murū'u/murūma*),¹⁷¹⁷ bir giysi veya kumaş (ketenden?) (Ak. *naktu*),¹⁷¹⁸ bel kuşağı (Ak. *nēbēhu*, belgelerde *íblá*),¹⁷¹⁹ bir giysi, kemer (Ak. *qablitu/qablu* (*túgmurub₄*^{meš}),¹⁷²⁰ bir tür yün veya giysi (Ak. *qaqqaru*¹⁷²¹ belgelerde *túgqa-qa-ru*), bir giysi veya tekstil (Ak. *šabattu*¹⁷²² *tu] úg[š]a-bat-tum*) şeklinde geçmektedir.¹⁷²³

Yukarıda belirtilen tekstil ürünlerinin bazılarının özellikle kadın giysisi olarak belirtilmesi dikkat çekicidir.¹⁷²⁴ Bu hususta *tprt* “kadın iç çamaşırı” ve *psm* “peçe” bu duruma örnek gösterilebilir.¹⁷²⁵ Giyim konusunda kadın erkek ayrımının açıkca ortaya konduğu mitolojik belge Aqhat Efsanesi'dir. Aqhat'ın kız kardeşi Pugat'ın, Aqhat'ın ölümünden sonra intikamını almaya hazırlandığında savaşçı kıyafeti giyip bunun üzerine kadın kıyafeti giydiği kaydedilmiştir.¹⁷²⁶

Ugarit ikonografisinde giysi ve giysi parçalarına ilişkin tasvirler mühürler, heykel, metal, fildişi ve seramikler eserlerden gelmektedir.¹⁷²⁷ Bu giysi tasvirlerine ilişkin çok az çalışma bulunmaktadır.

¹⁷¹⁰ CAD P: 537.

¹⁷¹¹ DULAT: 756.

¹⁷¹² CAD I/J: 90.

¹⁷¹³ CAD K: 372.

¹⁷¹⁴ CAD K: 485.

¹⁷¹⁵ CAD K: 600.

¹⁷¹⁶ CAD M/1: 439.

¹⁷¹⁷ CAD M/2: 230.

¹⁷¹⁸ CAD N/1.

¹⁷¹⁹ CAD N/2: 143b.

¹⁷²⁰ CAD Q: 6-12.

¹⁷²¹ CAD K: 124.

¹⁷²² CAD Š/1: 8.

¹⁷²³ J. P. Vita, “Textile Terminology...”, s. 327-335.

¹⁷²⁴ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 472.

¹⁷²⁵ Valérie Matoian, Juan Pablo Vita, “Textiles and Gender at Ugarit”, *Textiles and Gender in Antiquity*, M. E. Harlow-C. Michel-L. Quillien (ed.), 2020, Bloomsbury, London, s. 47.

¹⁷²⁶ V. Matoian, J. P. Vita, “Textiles and...”, s. 49.

¹⁷²⁷ V. Matoian, J. P. Vita, “Les Textiles...”, s. 494.

Bu hususta Jacqueline Gachet-Bizollon'un¹⁷²⁸ yaptığı çalışmada Kraliyet Sarayı'ndaki fildişi yatak (RS 16.056+) üzerinde bulunan betimlemede gösterilen bir giysi türü dikkat çekicidir. Burada üzerinde kemer bulunan uzun bir elbise giymiş bir kadın süslemesi bulunmaktadır (Şekil 76).¹⁷²⁹ İkinci örnek ise Ana Kraliçe'nin Konutu olarak bilinen binanın kazısında ele geçen Kraliyet Sarayı'ndaki bir fildişi yatak panelinin bir parçası olduğu düşünülen oturan bir kadın heykelciğinin göğsünü omuzlarını ve başını örten bir peçe taktığı görülmektedir. Bunun üst sınıfa ait yerel bir giyim tarzı olduğu düşünülmektedir (Şekil 77).¹⁷³⁰ Ayrıca kumaşların adak olarak sunulduğu da bilinmektedir. Nitekim RS 1.005 numaralı ritüel metninde Tanrıça *Attart*'ya (*attartu*) adak olarak çeşitli giysi türlerinin sunulduğu kaydedilmiştir.¹⁷³¹ Yine P. Bordreuil "Baal Yıldırım" dikilitaşında tasvir edilen giysinin bir peştemala (*ipd*) karşılık geldiğini bildirmiştir.¹⁷³² RS 27.62 numaralı mühürde, üst kısmı "iki dalgalı eklentiyle uzatılmış" bir sehpa veya ayaklı masa betimlemesinde mobilyayı süsleyen elemanın bir "masa örtüsü" olabileceği düşünülmektedir.¹⁷³³ Baal Tapınağı'nın yanındaki bir stelde geniş etekli uzun elbiseli figürün Ugaritli kadınların tarlalarda ve dağlarda yürümek için giydiği elbiseleri temsil ettiği düşünülmektedir.¹⁷³⁴

Kraliçe Ahat-Mulki'nin (RS 16.146+, Kraliyet Sarayı) çeyizinde büyük miktarda kumaş olduğundan bahsedilmektedir: "20 *Amurru (tarzı) şabattu giysisi, 50 adet tüylü kumaş, 10 adet keten kumaş, 10 adet keten pelerin, sandalyeler için 50 adet mavi yünlü tüylü malzeme.*" Yine Kraliçe Şarelli'ye gönderilen RS 12.33 numaralı mektupta: (1-4) Böylece (der ki) [. . .]: "Ugarit'in hanımı Şarelli ile konuş: *senin için her şey yolunda gidebilir! . . . Şimdi Abimānu'ya bir altın kap, bir parça keten, yüz (şeqel) kırmızı yün ve yüz (şeqel) mavi yün verdim, sana getirmesi için.*" Bahsedilen Ugarit kraliçesinin, ketenden yapılmış bir kumaş olan *kitū*'yu hediye olarak aldığı ve RS 20.19=UG V:48 numaralı mektupta bir kadın kraliçeye hediye olarak bir *nēbehu*, yani *bel kuşağı* gönderildiği kaydedilmiştir. RS 17.354=PRU VI:149 numaralı idari metin önemli ölçüde hasar görmüş olsa da kraliçe için keten kumaşların miktarları kaydedilmiştir:

¹⁷²⁸ J. Gachet-Bizollon, *RSO XVI: Les ivoires d'Ougarit et l'art des ivoiriers du Levant au Bronze Récent*, Paris, 2007.

¹⁷²⁹ V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 494-495; V. Matoian, J. P. Vita, "Textiles and...", s. 45, 48.

¹⁷³⁰ V. Matoian, J. P. Vita, "Textiles and...", s. 49; M. Yon, "Women's Daily...", s. 457.

¹⁷³¹ V. Matoian, J. P. Vita, "Textiles and...", s. 48-49, 52.

¹⁷³² N. Wyatt, *Religious Texts...*, s. 251.

¹⁷³³ V. Matoian, J. P. Vita, "Les Textiles...", s. 494-496.

¹⁷³⁴ M. Yon, "Women's Daily...", s. 457.

“...[] kraliçe, [] 5 (parça) keten kumaş, 300 (şeqel) mor/mavi mor,14, [x (adet)] keten kumaş, 200 hilibu taşı, [a]kraliçeye bir hediyedir []...”¹⁷³⁵

2.5.4. Ahşap

Ugarit ülkesinin ormanlık alanlara sahip olduğu ve ülkede farklı ağaç türlerinin yetiştiği bilinmektedir: Bu türleri ardıç (Ug. *dprn / dapr nu*), abanoz (Ug. *hbn*), kavak (Ug. *adr*), bir ağaç türü (Ug. *almg*), selviden (Ug. *tišr-maswatu*) oluşmaktadır.¹⁷³⁶ Bu ağaçlar bölge sakinlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında, inşaat tekniğiyle birlikte mimarinin gelişmesinde ve ticarete önemli rol üstlenmiştir.¹⁷³⁷ Sahip olduğu geniş ormanlık alanlar Ugaritlilerin ahşap ve ahşap oymacılığında gelişmesine olanak sağlamıştır.¹⁷³⁸

Bu ağaçlardan elde edilen odunların eşeklerle taşındığı bilinmektedir. Bu odunların depolanması ormanlık alanlara yakın köylerde yapılmıştır. Örneğin: *Arutu* ve *İbnalı* köylerine selvi tedarikinde RS 19.26=PRU VI:113 “*Arutu köyünün [erkekleri] için 220 selvi ağacı, İbnalı köyü için 230 selvi ağacı*” ifadelerine rastlanmıştır.¹⁷³⁹

RS 19.26=PRU VI: 113 numaralı belge *Arutu* şehrinin adamlarına ve İbnaliya şehrinin adamlarına kerestenin hammadde olarak dağıtılmasını ve¹⁷⁴⁰ bu hammaddelerin alet, mobilya, heykel imalatında ve mimaride kullanıldığını aktarmaktadır.¹⁷⁴¹ Duvarların kerestelerle güçlendirildiği, çatıların ahşap kirişler ve sazlarla desteklendiği bilinmektedir.¹⁷⁴²

2.5.5. Zanaatkârlıkla İlgili Vergiler ve Memuriyetler

Bu gruptaki zanaatkârların diğer meslek gruplarında olduğu gibi çalışmaları karşılığında saraydan tahıl, yün, gümüş ve yağ aldıkları bilinmektedir. Yine saraya vergi ödedikleri de düşünülmektedir. Ancak verginin miktarı ve ne şekilde ödendiğine dair detaylı bilgiye henüz ulaşamamıştır.¹⁷⁴³

¹⁷³⁵ V. Matoian, J. P. Vita, “Textiles and...”, s. 43-48.

¹⁷³⁶ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 111-112.

¹⁷³⁷ M. Yon, *The City...*, s. 12.

¹⁷³⁸ İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 148-150.

¹⁷³⁹ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 113

¹⁷⁴⁰ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 169.

¹⁷⁴¹ J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 111-112.

¹⁷⁴² M. Yon, *The City...*, s. 12.

¹⁷⁴³ KTU 4.99:11; KTU 4.87:3; KTU 4.46:11-12; KTU 4.126:28; KTU 4.367:8; KTU 4.339:24; KTU 4.358, 10; PRU III:15, i72; RS 17.240=PRU VI:136, 11, M. Heltzer, *The Internal...*, s. 89.

Seramikle bağlantılı mesleki terimler; çömlekçi (Sum. *BAĦĀR*, Ak. *paḥāru*, *paḥḥāru*¹⁷⁴⁴ Ug. *pḥr*, Hurr. *paḥhari*)¹⁷⁴⁵ çömlekçi ve heykeltıraş (Ak. *ēširu*,¹⁷⁴⁶ Ug. *yšr*) olarak kaydedilmiştir.¹⁷⁴⁷

Tekstille bağlantılı mesleki terimler; Eğiriciler/iplikçiler (Ug. *gʒlm-gazilūma*),¹⁷⁴⁸ dokumacılar (Ak. *LÚ.MEŠ.UŠ.BAR uš.bar*,¹⁷⁴⁹ Ug. *mḥš/māḥiṣu*),¹⁷⁵⁰ doldurucu veya yıkayıcılar/çamaşırcılar (Ak. *kābisu*, *kabāsu*- Ug. *kbs/š*),¹⁷⁵¹ mor yün üretiminde uzmanlaşmış kişiler-boya uzmanları? (*LÚ.MEŠ.š riput -šāripūtu*),¹⁷⁵² terzi (*ūḥyt*),¹⁷⁵³ at kumaşı imalatçısı (*b'l tgp̄tm*)¹⁷⁵⁴ Bununla birlikte tekstil faaliyetlerinde genellikle erkeklerin görev yaptığı, kadınların tekstille olan ilişkilerine dair verinin çok sınırlı olduğu belirtilmektedir. Aslında Ugaritli kadınların zanaatkârlık faaliyetlerine katıldıklarına dair örneklere mitolojik belgelerde rastlanmaktadır. Marsman, Ugarit'te kadınların Ugarit ekonomik yaşamına katılmış olsalar dahi onların dikkate alınmadığı ya da belgelerde bahsedilmediğini düşünmektedir. Ancak bilinen şudur ki kadınlar geleneksel olarak tekstil faaliyetlerinde eğirme ve dokuma alanlarında çalışmışlardır.¹⁷⁵⁵

Ahşap ile bağlantılı mesleki terimlerin; odunculuk (Ug. *ḥtb*, kadın oduncu *ḥtbt*),¹⁷⁵⁶ okçuluk, yaycılık (Ug. *ḥrš qšt*) olduğu belirtilmiştir.¹⁷⁵⁷ Ahşabın araba

¹⁷⁴⁴ CAD P: 21-23.

¹⁷⁴⁵ W. G.E. Watson, "Terms of...", s. 319.

¹⁷⁴⁶ CAD E: 350.

¹⁷⁴⁷ W. G. E. Watson, "Terms of...", s. 319.

¹⁷⁴⁸ DULAT:324; KTU 4.99=RS 11.845; KTU 4.102=RS 11.115; KTU 4.107=RS 12.002; KTU 4.123=RS 13.014; KTU 4.124 = RS 13.020; KTU 4.128=RS 14.176; KT U 4.158=RS 15.062; KTU 4.182=RS 15.115; KTU 4.183=RS 15.116; KTU 4.266=RS 17.074; KTU 4.332=RS 18.010+; KTU 4.338=RS 18.026; PRU III:204=RS 15.172; PRU VI:10 = RS 17.390; UG V:99=RS 20.425; M. Heltzer, "The Economy...", s. 452; V. Matoian-J-P. Vita, "Les Textiles...", s. 477.

¹⁷⁴⁹ CAD M/I:102; DULAT: 541; J. Sanmartin, "Das Handwerk...", s. 181; J. P. Vita, "The Society...", s. 487; RS 15.172 A:7=PRU III:205; RS 17.131:23=PRU VI:93; RS 20.425:5=UG V:99; KTU 4.99=RS 11.845:15; KTU 4.103=RS 11.858:57; KTU 4.121=RS 13.009:1; KTU 4.125=RS 14.001:9; KTU 4.128=RS 14.176:5; KTU 4.182=RS 15.115:56; KTU 4.187=RS 15.157+:1; KTU 4.269=RS 17.106:8; KTU 4.635=RS 19.096:7; RS 19.099=PRU VI:166; M. Heltzer, "The Economy...", s. 452.

¹⁷⁵⁰ DULAT: 535; J. P. Vita, "Terminology Related...", s. 357

¹⁷⁵¹ CAD K: 7; DULAT: 410; RS 17.240:8=PRU VI; KTU 4.99:7; KTU 4.128:6; KTU 4.125:19; KTU 4.332:13; KTU 4.682:9; KTU 4.836:19; KTU 4.837:16; W. G.E. Watson, "Terms of...", s. 318.

¹⁷⁵² J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 109; J.-P. Vita, "Textile Terminology...", s. 325;

¹⁷⁵³ KTU 4.795:9; W. G. E. Watson, "Terms of...", s. 317

¹⁷⁵⁴ RS 11.721=PRU III:5-9; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 82-83; J. Sanmartin, "Das Handwerk...", s. 176-177; V. Matoian, J. P. Vita, "Textiles and...", s. 45-46.

¹⁷⁵⁵ V. Matoian, J. P. Vita, "Textiles and...", s. 43- 45.

¹⁷⁵⁶ KTU 4.269:24; KTU 4.609:20; KTU 1.14 iii 8; KTU 1.14 iv 51; W. G. E. Watson, "Terms of...", s. 322.

¹⁷⁵⁷ KTU 4.215:1; G. del Olmo Lete, "El vocabulario...", s. 271.

yapımında kullanıldığı ve belgelerde Ullamu köyünde üç araba yapımcısından bahsedilmesi araba yapımında ahşabın kullanıldığını düşündürmektedir.¹⁷⁵⁸

2.6. Ugarit Krallığı'nda Kara ve Deniz Ticareti

2.6.1. Yol Güzergâhları

II. Ramses ile III. Hattuşili arasında yapılan barış anlaşması sayesinde deniz yolları daha güvenli hale gelmiş ve Ugarit ülkesi deniz ticaretinde merkezi bir rol oynamıştır.¹⁷⁵⁹ Bu ticari ilişkiler Ugarit ve Hitit İmparatorluğu'nun yanı sıra onun vassalları Karkamış, Emar ve diğer vassal ülkeler arasında kurulan uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmıştır.¹⁷⁶⁰ Böylelikle Ugarit, Doğu Akdeniz (Şekil 78) ticaretindeki yerini hem sağlamlaştırarak hem yakın hem de uzak ülkelerle yaptığı ticari faaliyetlerini geliştirmiştir. Bununla birlikte Ugarit'in, Alaşia ülkesine yakınlığı ve Hitit İmparatorluğu'nun Suriye'deki tek büyük limanı olması, onun deniz ticaret ağı içerisindeki önemini büyük oranda etkilemiştir.¹⁷⁶¹ Ugarit ülkesinin ticari faaliyetlerini hızlandıran faktörlerden biri de Girit ve Hellen halklarının, Ugarit'te bir ticari acente kurmuş olmalarıdır. Tüm bunlar neticesinde Levant'ta Ugarit ülkesi, Mısır'ı Hitit İmparatorluğu'na, Mezopotamya'yı Mykenai Uygarlığı'na bağlayan çok geniş ticaret ağının merkezi olmuştur.¹⁷⁶²

Ülkedeki uluslararası ticari faaliyetlerin denetimi büyük oranda sarayın gözetimi altındadır. Bu denetimin en başında kral bulunmakta ve o, tüccarlardan vergi alınması ya da indirim sağlanması, ulaşımı zor belirli mallara erişimi (değerli maden ve mallar) sağlamış ve kontrol etmiştir. Ayrıca kral, bu faaliyetlerin denetimi için memurlar görevlendirmiştir.¹⁷⁶³ Söz konusu memurların şu şekilde olduğu düşünülmektedir:

Bu denetim faaliyetlerinde kraldan sonra yetkili, vali-kaymakam (*şākinu*) ve saray gözetmeni (*akil ekalli*) olmak üzere iki memuriyet görev almıştır. Vali, düzenli olarak mali ve yasal işleri denetlemiş olup vergi tahsildarı (*makisu*) onun yetkisi altındadır. Deniz tüccarlarının vergiyi bir diğer yetkili *kāru* gözetmenine ödemiş olacakları ihtimal dahilindedir. Burada belirtmek gerekir ki *makisu* ve *akil kāri*'nin aynı

¹⁷⁵⁸ RS 19.45=KTU 4.618; J. Vidal, *Las Aldeas...*, s. 112.

¹⁷⁵⁹ M. Heltzer, "The Metal...", s. 207.

¹⁷⁶⁰ M. Heltzer, "The Economy...", s. 441-445.

¹⁷⁶¹ A. Vacek, "Ugarit, Al Mina...", s. 1169.

¹⁷⁶² Güneş Girgin, *Fenikeliler'de Akdeniz Ticareti*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, s. 24.

¹⁷⁶³ A. Vacek, "Ugarit, Al Mina...", s. 1168.

tüccarlardan vergi toplayıp onları denetleyip denetlemediği henüz açık değildir. Bu durum birden fazla vergi tahsildarına ihtiyaç duyulmuş olma ihtimalinin yanında, *kāru* gözetmeninin liman sakinlerinden aidat almak için vergi tahsildarı çalıştırmış olabilmesi ile de açıklanabilir. Yine bu gözetmenlerin altında bir baş tüccar (Rapanu) bulunup bunun resmi görevden ziyade ayrıcalıklı bir statü olduğu düşünülmektedir. Gümüş bağışı alan ayrıcalıklı tüccarların sermayeyi iade etmesi saray gözetmeninin sorumluluğundadır. Bu memuriyetlerden başka gayri resmi otorite olarak “Ugarit babaları” olarak bilinen memurlar da bulunmaktadır.¹⁷⁶⁴

Ugarit ülkesinde uluslararası ticaret kara ve denizden olmak üzere iki şekilde güzergâh üzerinden gerçekleşmiştir. Kara ticareti Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde olduğu gibi eşek kervanlarıyla sağlandığı düşünülmektedir.¹⁷⁶⁵ Ancak çok az belge mevcuttur.¹⁷⁶⁶ Levant’ın kıyı şeridi, dağ silsileleri ve başlıca nehirlerinin güzergahı belirlediği kara ticareti Kuzey-Güney Doğrultulu ve Doğu-Batı Doğrultulu Yollar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Şekil 79). Kıyıya paralel olarak uzanan kuzey-güney doğrultulu yollar ise batı, merkezi ve doğu olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu yollardan kıyı yolu olarak da bilinen batı yolu, Doğu Akdeniz kıyıları ve buradaki limanları takip ederek, kuzeyden güneye doğru kıyı hattı boyunca devam etmiştir.¹⁷⁶⁷ Yani Amanos Dağları’nın doğu yamacı boyunca Karasu (Saluara) Nehri Vadisi’ni takip etmekte ve Amanos Dağları ile Amik Gölü arasından geçerek güneye doğru uzanmaktadır. Asi (Orontes) Nehri’ni geçtikten sonra yol, deniz kıyısına yaklaşmakta ve bundan sonra kıyı boyunca ilerlemektedir. Özellikle kıyı kesimin çok dağlık olmaması, coğrafi açıdan geçiş olanağı vermektedir. Buna göre kıyı yolu, kıyıda bulunan ve ticari zenginliği olan kentleri izleyerek Ugarit’e ve daha sonra Arvad, Simirra, Byblos, Beyrut, Sidon, Tyre ve Akka’ya kadar devam etmiştir.¹⁷⁶⁸

Merkezdeki yol, Toroslar’ın güneyinden başlayıp Malatya’dan devam ederek Kuzey Suriye’deki Halep’e kadar ulaşmaktadır. Bu noktadan itibaren, Ebla’nın güneyine doğru ve oradan Asi Nehri’ni geçerek nehrin batı kıyısından vadi boyunca devam ederek Kadeş’e varmıştır. Bu güzergahtan bu yolun Ugarit’e ulaşması

¹⁷⁶⁴ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 202-203.

¹⁷⁶⁵ M. Heltzer, “The Metal...”, s. 206.

¹⁷⁶⁶ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 71.

¹⁷⁶⁷ Aylin Ü. Erdem, *Geç Tunç Çağ’da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 85.

¹⁷⁶⁸ A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 86.

mümkündür.¹⁷⁶⁹ RS 19.50=PRU VI: 14; RS 20.227=UG V: 57; RS 20.16=UG V: 38 numaralı belgelerde bu güzergâhtaki ticari faaliyetlerin Ugarit, Mısır ile Anadolu (Hititler) arasında yapıldığı kaydedilmiştir.¹⁷⁷⁰ Yine bu yol, Mısır ve Hitit'e giden kervan ticareti için bir hazırlık noktasıdır.¹⁷⁷¹

Doğu Yolu, Fırat Nehri boyunca devam ederek Mezopotamya'ya kadar ulaşmıştır. Suriye topraklarında Kargamış sonra Emar kentine giden bu yol, nehir boyunca daha güneye doğru inerek Mari kentine kadar devam etmiştir. Mari'den bu yol, Fırat Nehri'ni takip ederek Babil kentine ya da batıya yönelerek Doğu Akdeniz kıyılarına ayrılmıştır. Bu yol güzergâhı boyunca Mezopotamya'dan (Babil) gelen mallar Ugarit'e aktarılmış¹⁷⁷² buradan da diğer kentlere yönlendirilmiştir.¹⁷⁷³

Kıyı ile iç kesimleri birbirine bağlayan Doğu-Batı doğrultulu yol ise¹⁷⁷⁴ Asi Nehri'nin ağzından başlamaktadır. Nehrin geçtiği yerde Tell Açana'ya yaklaşan yol, doğuda Halep'e doğru ilerlemekte ve buradan ikiye ayrılmaktadır. Bir kolu doğuda, Fırat üzerinde bir liman şehri olan Emar'a uzanmaktadır. Daha güneyde, Ugarit'in kuzeydoğusundan devam edip, Asi Nehri'ni geçerek Halep'e doğru giden doğu-batı yoluyla birleşmektedir.¹⁷⁷⁵ Burada belirtmek gerekir ki Ugarit ülkesi kıyıda başlayan ve Amik Ovası üzerinden ilerleyerek, Halep Kenti'ne ulaşan bir kervan yolunun denetimini de elinde bulunduruyordu ki bu yol, Emar ve Kargamış rotasıyla kavuştuktan sonra Fırat Nehri boyunca devam etmekte ve Yukarı Habur Bölgesi'ne varmadan Babil'e ve daha sonra da doğu'da Asur'a kadar uzanmaktaydı. Ayrıca bundan başka söz konusu yol rotasına baktığımızda, Ugarit'in kuzeyinde yer alan Mukış topraklarını geçerek buradan kuzeye doğru ilerlemekte ve Belen Geçidi vasıtasıyla Orta Anadolu'ya ulaşmaktadır.¹⁷⁷⁶

Deniz Ticareti: Ugarit ülkesinin uluslararası ticaretteki ekonomik başarısı deniz ticaretine bağlanmaktadır. Hatta Cline, Ugarit'i "*Suriye ve Mezopotamya'nın Akdeniz'e açılan ana çıkış noktası*" olarak değerlendirmektedir.¹⁷⁷⁷ Deniz ticaretinin kara

¹⁷⁶⁹ A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 91-92.

¹⁷⁷⁰ İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 151; M. Heltzer, "The Metal...", s. 206-207.

¹⁷⁷¹ F. Malbran-Labat, "Commerce at...", s. 195.

¹⁷⁷² A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 94-95.

¹⁷⁷³ RS 19.50=PRU VI:14; RS 20.227=UG V:57; RS 20.165=UG V 38; M. Heltzer, "The Metal...", s. 206-207.

¹⁷⁷⁴ A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 95-96.

¹⁷⁷⁵ M. C. Astour, "Overland Trade...", s. 1416.; A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 97-98.

¹⁷⁷⁶ İ. Taş, *Hitit Kralı...*, s. 133.

¹⁷⁷⁷ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 323.

ticaretinden çok daha ucuz olduğu ve küçük gemilerin bile eşek kervanlarından çok daha büyük yükleri taşıyabildiği bilinmektedir. Bu nedenle tonajı daha büyük olan tahıllar gemiyle taşınırken, metaller çoğunlukla eşeklerle (bazen de gemiyle) taşınmıştır.¹⁷⁷⁸ Uluburun Gemisi bu dönemdeki gemilerin kapasitesini anlamak için örnek teşkil eder. Söz konusu geminin bir yolculukta Asurlu tüccarların bir yıl içinde Kaniş'e naklettiklerinin en az on katı kadar daha fazla yük taşıdığı belirtilmektedir.¹⁷⁷⁹ Ugarit'teki gemi taşımacılığında devlet kontrolünün düzeyini belirlemek zordu. Belgelerde kraliyet filosu veya kralın sahip olduğu gemi filolarının 20 ila 150 gemi arasında değiştiği düşünülse de bu filonun büyüklüğü hususunda henüz kesin bir bilgi yoktur. KTU 2.47:150 numaralı belgeye göre 150 gemi inşa edildiği ileri sürülse de Lambrou-Phillipson, bu belgenin 150 gemi inşa edilmesi gerektiğine dair bir öneri olduğunu ileri sürmektedir.¹⁷⁸⁰

Deniz ticaretinde gemilerin izlediği güzergâhlar (Şekil 80) ve bu seyahatlerin zaman ya da mevsimine dair henüz kesin bir bilgi bulunmasa da açık denizlerin çok tercih edilmediği ve gece yolculuğu yapılmadığı düşünülmektedir.¹⁷⁸¹ Ancak EA 114:49-53 numaralı mektupta, Ugarit ile Alaşia arasında deniz ticaretinin yapıldığını konu edinmesi açık deniz yolculuğunun yapılmış olabileceğini göstermektedir.¹⁷⁸² Denize açılma dönemleri çok uzun olmayıp genellikle kuzeybatı rüzgarlarının hakim olduğu mart ve kasım ayları arasındaki yaz dönemiyle sınırlıdır.¹⁷⁸³ Akdeniz ticareti üzerine çalışma yapan bilim insanlarının çoğu, bu ticaret güzergâhının ters yönde olduğu noktasında karar birliğine varmışlardır.¹⁷⁸⁴ Dolayısıyla Mısır'dan yola çıkan bir gemi kuzeye doğru ilerlemekte Ugarit kıyısındaki limanlardan geçerek batıya yönelmektedir.¹⁷⁸⁵ Yine bu gemi Alaşia'ya gitmekte ve buradan Anadolu'nun güney

¹⁷⁷⁸ M. Heltzer, "The Metal...", s. 208.

¹⁷⁷⁹ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 61.

¹⁷⁸⁰ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 323; A. Vacek, "Ugarit, Al Mina...", s. 1168.

¹⁷⁸¹ Sean McGrail, "Bronze Age Seafaring in the Mediterranean: A view from N W Europe", *Bronze Age Trade in the Mediterranean. Studies in Mediterranean Archaeology*, XC, N. H. Gale (ed.), Jonsered 1991, s. 88-89; A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 104.

¹⁷⁸² EA 114:49-53; Shelley Wachsmann, *Seagoing Ships & Seamanship in the Bronze Age Levant*, London, 1998, s. 295.

¹⁷⁸³ S. Wachsmann, *Seagoing Ships...*, s. 295.

¹⁷⁸⁴ Öyle ki George F. Bass, geminin seyirinin doğudan batıya doğru olduğunda herhangi bir şüphe görmez. Ancak bu noktada o, Girit'e mi yoksa Mısır'a mı gittiğine dair kesin bir kanıda bulunmaz. Homeros'a göre de normal bir gemi yelken açtığına rotasından sapmamış Mısır'a doğru yelken açmıştır. Bu da hâkim rüzgarlar ve akıntılarla gayet iyi çalışacak olan bu saat yönünün tersine hareketi ima etmektedir.; George F. Bass "Sailing Between the Aegean and the Orient in the Second Millenium B.C.", *The Aegean and the Orient in the Second Millenium. Aegeum 18*, E. H. Cline, D. Harris Cline (ed.), University of Texas, 1998, s. 190;

¹⁷⁸⁵ S. Wachsmann, *Seagoing Ships...*, s. 295; A. Ü. Erdem, *Geç Tunç...*, s. 106.

kıyısındaki Ura'dan¹⁷⁸⁶ geçmektedir.¹⁷⁸⁷ Gemi olasılıkla Anadolu'nun güney kıyılarını takip ederek Girit ve Hellas'a gitmiştir.¹⁷⁸⁸ Mısır'dan yola çıkan bir geminin Levant'tan Kıbrıs ve buradan da Kilikya'ya ortalama bir veya iki hafta içerisinde ulaşmış olacağı düşünülmektedir.¹⁷⁸⁹

Diğer yandan deniz akıntılarının yönü ve rüzgarlar Ege'den ayrılan bir geminin doğrudan açık deniz yoluyla doğu yönüne hareketini engellemektedir. Dolayısıyla Ege'den çıkan bir geminin yukarıda bahsi geçen güzergahtan gitmesi pek mümkün değildir. Buna göre en uygun güzergâhı, Anadolu'nun güney kıyılarından, Levant kıyılarına ve buradan da Mısır'a inen yoldur. Yine Ege'den yola çıkan bir geminin güneye doğru inerek Girit'ten Mısır'a ulaşip daha sonra buradan Levant kıyılarına doğru gitmesi de mümkündür.¹⁷⁹⁰

2.6.2. Tüccarlar

Ugarit ülkesinde faaliyet gösteren tüccarların saraydan bağımsız olarak örgütlendikleri düşünülse de tüccarların hepsi bir denetim çerçevesinde hareket etmişlerdir. Bu tüccarlar vergilere tabi tutulmuş ve onların çıkarları yasalarca korunmuş olup onlar askeri korumadan da yararlanmışlardır.¹⁷⁹¹ Ayrıca ülkedeki yerli tüccarlar büyük firmalar veya mütevazı aile işletmeleri olarak faaliyet de göstermişlerdir.¹⁷⁹² Tüccarlar bu ticari faaliyetlerini liman bölgesinde bulunan dükkanlarda ve pazar yerlerinde yapmışlardır.¹⁷⁹³ Ayrıca onlar *akil kâri* gözetimi altındaki özel bir bölgede yaşamışlardır.¹⁷⁹⁴

Ug. *bdl* kelimesinin tüccar anlamına geldiği düşünülse de belgelerde henüz bu durum yeterince kanıtlanmamıştır. Pardee, *bdl*'lerin bağlı oldukları grubun ekonomik

¹⁷⁸⁶ Ugarit Krallığı'nın da içinde bulunduğu coğrafyanın en önemli limanı olan Ura limanı Ugarit'in hemen yanı başında yer alıyordu. Hitit Devleti, MÖ 13.yüzyüda bu liman sayesinde Filistin'den Mısır'a dek uzanan deniz ticaret yolunun kontrolünü yapmaktaydı. Bu Hitit Devleti için aynı zamanda bir anlamda bölgedeki güç dengelerinin de kontrolü anlamına geliyordu. İlknur Taş, "Geç Tunç Çağı'nda Doğu Akdeniz Bölgesindeki Deniz Ticaretinde Deniz Taşımacılığın İşler ve Aktif Hale Getiren Yönetim ve Kontrol Sistemlerinden Bahsedilebilir mi?", *XVI. Türk Tarih Kongresi*, 20-24 Eylül 2010, Ankara, 2015, s. 147.

¹⁷⁸⁷ A. Ü. Erdem, *Geç Tunç Çağı'da...*, s. 106-107.

¹⁷⁸⁸ F. Malbran Labat, "Commerce at...", s. 195

¹⁷⁸⁹ A. Raban, "Minoan and...", s. 130.

¹⁷⁹⁰ S. Wachsmann, *Seagoing Ships...*, s. 296-298.

¹⁷⁹¹ C. M. Monroe, *Scales of...*, s.179-180.

¹⁷⁹² K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 323; A. Vacek, "Ugarit, Al Mina...", s. 1168.

¹⁷⁹³ E. Linder, "Ugarit: A Canaanite Thalassocracy", *Ugarit in Retrospect-50 years of Ugarit and Ugaritic*, Gordon D. Young (ed.), Eisenbrauns, 1981, s. 35; Şeyma Ay, "Eskiçağ'da Bir Ticari Ambargo Örneği-Uralı Tüccarlar, Mersin Sempozyumu, 19-22 Kasım 2008, s. 2034.

¹⁷⁹⁴ Anson F. Riney, "Business Agents at Ugarit", *IEJ*, 13/4, Jerusalem, 1963, s. 319.

çıkarlarına hizmet eden bir tür “ticari temsilci” olduğunu düşünmektedir. Yine o, bu temsilcilerin belirli gruplar adına mal tedarik etme veya dağıtma işlevi gördüğünü ileri sürmektedir.¹⁷⁹⁵ Diğer yandan Ak. *tamkaru* ve Ug. *mkrm* terimleri tüccara karşılık gelmektedir. Ülkedeki tüccarlar Ugarit kralına vergi ödeyen devlet destekli tüccarlar (*tamkaru ša mandatti ša šar Ugarit*),¹⁷⁹⁶ ve bağımsız tüccarlar (*tamkaru ša qatiya* veya *tamkaru ša sepisu*) terimleriyle ifade edilmiştir.¹⁷⁹⁷ Diğer yandan Ugarit kraliçelerinin de özel tüccarlarının (*tamkaru ša šarrat*) olduğu bilinmektedir.¹⁷⁹⁸

Ugarit kralına vergi ödeyen devlet destekli tüccarlar, kralın adamları sınıfına bağlı olup saray personel listelerinde geçmektedir. Onlar, ticari mallarını saraydan temin edip yine kazandıklarını sarayda muhafaza etmişlerdir. Bu tüccarlar hizmetleri karşılığında saraydan bağış almışlardır.¹⁷⁹⁹ Bu bağışlar arasında yağ ve tahıl ve bunun yanında toprak bağışı da bulunmaktadır ki söz konusu bağış onların özel mülk biriktirebilmelerine olanak sağlamıştır. Örneğin tüccarlar arasında önemli bir konuma sahip olan “Sigunu oğlu Sinaranu”nun şahsına ait toprakları vardı.¹⁸⁰⁰ Bu tüccarın Girit’le ticaret yapma imtiyazına sahip olduğu ve ticaretini yaptığı malları yükünü vergiden muaf tuttuğu bilinmektedir. Hatta yabancı tüccarlar için olağan bir hizmet olan Ugarit kralına haberci olarak hizmet etmek görevinden bile muaf tutulmuştur.¹⁸⁰¹

Ugarit devlet yönetimiyle bağlantılı idari görevleri kralın, üst düzey tüccarlara devrettiği bilinmektedir. İsimlerine tüccar listelerinde rastlanmayan Rapanu, Yabninu, Raşap-abu veya Urtenu’nun ticari faaliyetlerde düzenli olarak Kraliyet Sarayı adına işlemlerde buldukları bilinmektedir. Bu kişiler, saray adına stratejik malları ülkeye sağlayan yani hammadde tedarik zincirinin çoğunu kontrol ettiği düşünülen büyük şirketleri işletmişlerdir. Bunlardan Yabninu’nun saray adına ticareti düzenleyen bir pozisyona sahip olduğu düşünülmektedir. Belgelerde Yabninu isimli tüccarın metal ticaretinde öne çıkan isim olduğu hatta Uluburun Gemisi’ndeki kalay sevkiyatının

¹⁷⁹⁵ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 105-106

¹⁷⁹⁶ A. F. Rainey, “Business Agents...”, s. 313.

¹⁷⁹⁷ A. B. Knapp, “Spice, Drugs, Grain and Grog: Organic Goods in Bronze Age East Mediterranean Trade”, *Bronze Age Trade in the Mediterranean. Studies in Mediterranean Archaeology*, XC, N. Gale (ed.), Jonsered, 1991, s. 48

¹⁷⁹⁸ RS 17.314; E. Peltenburg, “Greeting Gifts and Luxury Faience: A Context for Orientalising in the Late Mycenaean Greece”, *Bronze Age Trade in the Mediterranean, Studies in Mediterranean Archaeology*, XC, N. Gale (ed.), Jonsered 1991, s.167; A. Ü. Erdem, *Geç Tunç Çağı’nda...*, s. 129.

¹⁷⁹⁹ F. Malbran Labat, “Commerce at...”, s. 195.

¹⁸⁰⁰ H. Klengel, “*Handel und...*”, s. 141.

¹⁸⁰¹ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 48-49; C. Zaccagnini, “The Merchant at Nuzi”, *Iraq*, 39/2, Cambridge, 1977, s. 175, 180.

büyük bir kısmının onun yetkisi altında olduğu bilinmektedir. Raşap-abu da limanın amiri olarak görev yapmış olup gümrük vergileri almıştır.¹⁸⁰² Ur-Teşup, yabancı ortaklarla iş ilişkileri kurup, Hitit'e giden eşek kervanlarını denetlemiş, Mısır'a ve yine Hitit'e doğru yola çıkan gemilerin yüklenmesinden sorumlu olmuştur.¹⁸⁰³ Urtenu, ticareti yapılan malların başında olup devlet adına hareket etmiş kendi sorumluluğu altında kâtipler ve muhasebecilerden oluşan bir kadroyla çalışmıştır.¹⁸⁰⁴ II. Ibiranu'nun karısı Kraliçe Şarelli'nin damadı Şipit-Baal, oğulları ve emrindeki diğer tüccarlar, Emar'dan yola çıkan kervanları yöneterek Fırat kıyısındaki kentlere kadar gitmişlerdir. Ayrıca Şarelli'nin emrindeki tüccarlar, Suriye'den toplanan tahılın Ugarit'e ve oradan Hatti'ye ulaştırılmasından sorumludurlar.¹⁸⁰⁵

Tüccarlar düzenli görevlerine ek olarak, köy ve kraliyet arazi vergilerinin toplanmasından da sorumludur. Bu vergilerin bir kısmını kendilerinin kullanmalarına izin verilmiştir. PRU V:107 numaralı belgede çeşitli köylerin *tamkaruları* tarafından toplanan gümüş miktarları listenmiş olup belgede tüccarların çoğunun bu görevleri başka kişilere yaptırdığı ve yine kârın bir kısmını aldıkları anlaşılmaktadır.¹⁸⁰⁶ Dolayısıyla onlar hem kral adına hareket etmiş hem de kendi ticari faaliyetlerini yürütebilmişlerdir.

Ugarit'te önemli bir nüfuza sahip yabancı tüccarlar, belirli zamanlarda Ugarit'e gelip burada ticari faaliyetlerde bulunup ülkede geçici olarak ikamet eden kimseler olarak tanımlamak mümkündür. Bu deniz aşırı tüccarlar Ugarit ülkesinde liman müdürü "*akil kâri*" kontrolü altındaydı.¹⁸⁰⁷ Tüccarların Mısır, Suriye ve Filistin'in diğer limanlarından, Alaşia, Mykenai, Girit, Anadolu ve Mezopotamya'dan geldikleri düşünülmektedir.¹⁸⁰⁸ Bunlar arasında en dikkat çeken tüccar grubu Ugarit'te Hitit Devleti adına ticari faaliyetleri yürüten, "*Güneşin tüccarları (tamkârū ša šamši)*" olarak anılan Uralı tüccarlardır.¹⁸⁰⁹ Ugarit ülkesinden Hitit İmparatorluğu'na gidecek olan mallar Uralı tüccarlar tarafından temin edilmiş (özellikle tahıl) ve Ura Limanı Hitit'e

¹⁸⁰² C. Bell, "The Merchants...", s. 182, 186.

¹⁸⁰³ F. Malbran Labat, "Commerce at...", s. 195; L. M. Cole, *The Economic...*, s. 89.

¹⁸⁰⁴ C. Bell, "The Merchants...", s. 184.

¹⁸⁰⁵ RS 34.133.30:31=RSO 7, no. 36; I. Singer, "The Society...", s. 658; D. Tüylü, *Ugarit-Hitit...*, s. 82.

¹⁸⁰⁶ L. M. Cole, *The Economic...*, s. 88.

¹⁸⁰⁷ E. Linder, "Ugarit: A Canaanite...", s. 35; Ş. Ay, "Eskiçağ'da Bir...", s. 2034.

¹⁸⁰⁸ İ. Taş, "Geç Tunç...", s. 147.

¹⁸⁰⁹ F. Rainey, "Business Agents...", s. 329.

giriş için kullanılmıştır.¹⁸¹⁰ Bu tüccarlar aynı zamanda *ajan* nitelendirilmiştir. Onların Hitit İmparatorluğu'nun kontrolü altındaki yerlerde ticari faaliyetleri denetlemek adına gönderilmiş kişiler olabileceklerini düşünülmektedir. Burada belirtmek gerekir ki Ugarit, Mısır ve Hatti ülkeleri arasındaki ticari faaliyetler kral ve kraliçelerin görevlendirdiği üst düzey memurlar tarafından sağlanmıştır.¹⁸¹¹

RS 17.130=PRU IV:103-105 numaralı belge Uralı tüccarların, Ugarit'te çok zenginleşmesinden ve çok sayıda Ugaritli'nin onlara borçlu olmasından dolayı endişe duyularak faaliyetlerinin kısıtlanmasına yönelik bir belgedir (Şekil 81):¹⁸¹²

¹“*Tabarna'nın mührü* ²*Hattuşili, büyük Kral* ³*Hatti kralı: Nigmepa'ya* ⁴*söyler:* ⁵*Senin bana söylediğine göre* ⁶“*Uralı adamlar, tüccarlar* ⁷*memlekete çok yük olmaktadır*” ⁸⁻¹⁰*ve böylece Güneş (Hitit kralı) büyük kral Uralılar ve Ugaritlilerle anlaşma yaptı.* ¹¹⁻¹⁸*Uralılar Ugarit'teki ticari işlerini yaz aylarında yapınlar ve kış aylarında Ugarit'ten memleketlerine dönsünler ve Uralı adamlar (Uranın oğulları) kışın Ugarit'te ikamet etmesinler. Ve evleri* ¹⁹*arazileri gaspetmeyeceklerdir.* ²⁰⁻²⁴*Ve eğer bir tüccar, Uralı adam (mandattu, ša ma-an-da-at-ti-šu) gümüş verdiyse ve geri almazsa (kaybettiyse) Ugarit kralı onun ülkesinde kalmasına (ikamet etmesine) izin vermeyecektir.* ²⁵⁻³⁷*Eğer Uralı bir tüccar Ugaritli'ye gümüş vermişse, Ugaritli gümüşü geri veremezse, Ugarit kralı bu Ugaritli'yi karısı ve çocuklarıyla Uralı tüccara teslim edecektir. Fakat Uralı tüccar kralın evleri (malları) ve toprakları üzerinde hak iddia etmeyecektir. Böylece majestleri büyük kral Uralı tüccarlar ve Ugaritliler arasında bir anlaşma sağladı (yaptı).”¹⁸¹³*

Söz konusu belgede tüccarların hasat zamanında ticari faaliyetlerine devam etmelerinin serbest bırakılıp kış mevsiminde Ugarit'te kalmaları kısıtlanmıştır.¹⁸¹⁴ Cornelius, bu kısıtlamayı Ugarit'teki mevsimsel/tarımsal ekonomik modellerin bir yansıması olarak değil, kış aylarında deniz yolculuğunun zorluklarından kaynaklandığı şeklinde yorumlamaktadır.¹⁸¹⁵

¹⁸¹⁰ RS 20.141B=UG V:34 numaralı belgede 30 gemiden bahsedilmektedir; PRU V:62; J. Sasson, “Canaanite Maritime...”, s. 132.

¹⁸¹¹ I. Singer, “A Political...”, s. 675.

¹⁸¹² K. M. McKeough, *Exchange Relationships...*, s. 185, 331-332.

¹⁸¹³ Ş. Ay, “Eskiçağ'da Bir...”, s. 2035-2036; M. Heltzer, *The Internal...*, s. 127-128.

¹⁸¹⁴ Şeyma Ay, “Eskiçağ'da Bir...”, s. 2035.

¹⁸¹⁵ K. M. McKeough, *Exchange Relationships...*, s.186.

Geç Tunç Dönemi'nde Levant ticaretinde etkin devletler tarafından uluslararası ticareti güvence altına alan antlaşmalar ve iş birlikleri yapılmıştır. Bu çerçevede tüccarların canına ve malına zarar veren kişiler cezalandırılmış. Hatta suçun tekrarının olmaması için caydırıcı cezalar uygulanmaya ve bu sayede ticaretin devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁸¹⁶ Bununla birlikte Ugarit arşivlerinde kervan soygunlarına ve tüccar ölümlerine ilişkin pek çok dava ve mahkeme kaydı bulunmaktadır. RS 17.158, 17.42=PRU IV: 169-172 numaralı belge, *Tarhudaşsi* (Tarhuntaşsa?) kralı adına çalışan bir tüccarın, Ugaritliler tarafından öldürülmesinden bahsetmektedir. Bunun üzerine Karkamış kralı *Ini-Teşup*, Ugarit yurttaşlarının öldürülen tüccarın kardeşi *Ari-Şimiga* isimli bir tüccara 180 *şegel* gümüş ödenmesine karar vermiştir. Ayrıca belgeye *Ari-Şimiga*'nın gelecekte öldürülen kardeşiyle ilgili herhangi bir talepte bulunmayacağına dair yemin ettirilmesi de tanıklar huzurunda kaydedilmiştir.¹⁸¹⁷ RS 17.145=PRU IV :172 numaralı belgede, *Aballa* adlı bir kentten gelen tüccarın öldürülmesi üzerine, Ugarit halkı 1200 *şegel* ödemek zorunda bırakılmıştır. Burada belirtmek gerekir ki Ugarit topraklarında yabancı bir tüccar öldürüldüğü zaman tüm halk tazminat ödemek zorundadır.¹⁸¹⁸ RS 17.316=PRU IV:190 numaralı belgede ise Uralı tüccar, Ugaritli tüccar öldürmesi üzerine 300 *şegel* para cezasına çarptırılmıştır. RS 17.146=PRU IV:154 numaralı belge Ugarit (ya da Karkamış) topraklarında bir tüccarın öldürülmesiyle ilgili anlaşmayı içermekte olup bu anlaşma adam başına 180 *şegel* gümüş ödenmesi (3 *mina*) ve buna ek olarak merhum tüccarın malların tazminini içermektedir.¹⁸¹⁹

Ayrıca Babil Kralı Burnaburias, IV. Amenhotep'e, tüccarlarından bazılarının Kenan bölgesinde öldürüldüğünü acı şekilde bildiren bir mektup yazmıştır.¹⁸²⁰ RS 17.128=PRU IV:179 numaralı belgede Hattili tüccar Bulluluwa'nın bir bronz havza ve bir bronz kazan çaldığını itiraf etmesi üzerine Kargamış kralı tarafından çaldıklarının üç katı değerinde para ödemek ile cezalandırılmıştır. RS 18.20+17.371=PRU IV:202 numaralı metinde Ugarit kralı Uralı tüccara karşı davada 10 *talanta* gümüş kazanmıştır.¹⁸²¹ Yine III. Hattuşili Babil kralı II. Kadaşman-Enlil'e (MÖ 1263-1255)

¹⁸¹⁶ K. M. Mcheough, *Exchange Relationships...*, s. 332.

¹⁸¹⁷ RS 17.158, RS 17.042=PRU IV: 169-172; İlknur Taş, "M.Ö. 13. Yüzyılda...", s. 16; D. Tüylü, *Ugarit-Hittit...*, s. 77,

¹⁸¹⁸ RS 17.145=PRU IV: 172, 173; I. Singer, "A Political...", s. 652.

¹⁸¹⁹ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 206.

¹⁸²⁰ F. Rainey, "Business Agents...", s. 315.

¹⁸²¹ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 206.

yazdığı mektupta, Babilli tüccarların Ugarit ve Amurru ülkelerinde uğradığı soygundan bahsedip bu soygun için Suriye’de yaşayan göçebe kabileleri sorumlu tutmuştur.¹⁸²²

KTU 4.266 numaralı belge Ugarit’te ticaretin belirli durumlarda kraliyet izni gerektiren bir faaliyet olduğunu düşündürmektedir. Minet el-Beida limanı ile ilgili bir tür imtiyaz satın alma makbuzunu içeren söz konusu belgede, bir kişinin bu limanı 400 altın karşılığında aldığı kayıtlıdır. Bu işlemin limanın gerçekte satılmasıyla ilgisi olmayıp esasında limanın imtiyaz hakkını almayı ifade ettiği düşünülmektedir.¹⁸²³

Hasarlı olan RS 17.424C+397B=PRU IV:219-20 numaralı mektup tüccarlardan usulsüz şekilde ve zamanında alınmayan vergiyi konu edinmektedir: Amqu kralı Addu-dayyanu, Ugarit valisi *Uzakaptu*’ya: “*Sana esenlik olsun; tanrılar seni sağlıklı tutsun. Ayahhu’nun oğlu Ardu’nun kârü gözetmeni (akil kâri) olarak ne yaptığını fark etmen gerekir.*” Bu adam, [1 satır eksik] 100 (şeşel) gümüş ve X-yüz gümüş [...] 14 kavanoz yağ için miksu vergisi olarak benim adamıma... miksu... ama elinden miksu almamalı... (?). 2, '24 “Yaya tüccarların” miksusunu (tamkari ša šepišu) verdi, (ama) onlar “tüccarların” elinden miksuyla asla almadılar.²⁴⁻²⁷ Ugarit babalarına miksuyla “tüccarların” elinden alıp almadıklarını sorun...[...].” Burada suçlu “tüccar mahallesinin/limanının gözetmeni” olan *akil kâri* olarak görülmektedir. Söz konusu mektupta verginin zamanından önce alındığı veya tüccarların seyahat ederken işlerine müdahale edilmeden yürütebilmeleri gerektiği de belirtilmektedir.¹⁸²⁴ RS 17.346:22-28=PRU IV numaralı belgede Maşhanda’nın Kargamış’a gitmek üzere ayrılan kervanının, Ugarit kralının tüccarları tarafından kervanlarının soyulduğunu konu edinmektedir.¹⁸²⁵

Belgelerde Ugarit kralının vergi almadığı durumlara da rastlanmıştır. RS 16.238:1-11=PRU III numaralı belgede “*Bugünden itibaren Ugarit kralı Niqmepa oğlu Ammiştamru, Sigunu oğlu Sinaranu’yu ithal vergisinden muaf tutuyor ve saflatıyor (özgür bırakıyor) güneşin saf olduğu gibi...*” ifadeleri yer almaktadır.

¹⁸²² KBo I 10+KUB III 72; I. Singer, “A Political...”, s. 652; İ. Taş, İlknur Taş, “M.Ö. 13. Yüzyılda...”, s. 18.

¹⁸²³ K. M. Mcheough, *Exchange Relationships...*, s. 204.

¹⁸²⁴ C. M. Monroe, *Scales of...*, s. 197-198.

¹⁸²⁵ M. Heltzer, “The Metal...”, s. 207; İ. Taş, “Geç Tunç...”, s.151.

2.6.3. Ticareti Yapılan Mallar

Ugarit ülkesinde ticari faaliyetler hem takas hem de gümüş usulüyle yapılmıştır.¹⁸²⁶ Bu faaliyetler esnasında ticareti yapılan mallar fatura niteliğindeki belgelere kaydedilmiştir. RS 17.150+17.34 numaralı belgede Ugaritli yazıcıların, yabancı tüccarların kalay, bronz ve bakırın haricinde sahip oldukları gümüş miktarlarını özenle kaydettikleri dikkat çekmektedir. RS 18.42 numaralı belge Ugarit liman beyi tarafından kaydedilen ve Alaşia, Mısır ve diğer ticareti yapılan ülkelere gönderilecek büyük miktardaki yağın listesi olup bir yükleme faturası olarak da yorumlanmıştır.¹⁸²⁷ Belgelerde 350'den fazla ticari yapılan ürün listelenmektedir. Bu ürünlerden en çok adı geçenler kalay, bakır, altın, gümüş, gümüş kaplar, üzüm, tahıl, zeytin, zeytinyağı, şarap, ahşap, cam, hayvan ürünleri, yün, terazi kefelere, çeşitli ağırlıklar, bronz mutfak eşyaları, fildişi kakmayla süslenmiş mobilya, tekstil ürünleri, seramik, abanoz, Alaşia çanak çömlekleri ve lambalardır.¹⁸²⁸ Ayrıca gürgen, ardıç, çam, sedir gibi odunlar ihraç edilen mallar arasındadır. Yine kokulu yağlar ve kozmetik ürünleri ticaretin bir parçasıdır. Büyük bir endüstriyel faaliyet merkezi olan Ugarit'te metal işçileri, ürettikleri kaliteli bronz silahlar ve kapları da ihraç etmişlerdir. Yine keten, yün, mor kumaş ve giysiler ticari birer emtiadır.¹⁸²⁹

Mısır ülkesi tahıl alışverişinin önemli noktalarından biri olup buradan elde edilen tahıl, Uralı tüccarlar vasıtasıyla Hitit Devleti'ne nakledilmiştir. Burada belirtmek gerekir ki Ugarit, Kuzey Suriye'den Hitit'e taşınan tahıl ürünlerinin antrepo vazifesi görmekte olup¹⁸³⁰ Ugarit topraklarında yetiştirilen tahılın ticareti çok fazla yapılmamıştır.¹⁸³¹

Karkamış ve Ugarit arasındaki ticaretin en önemli ürünleri arasında altın, gümüş, bronz, kumaş, at, çeşitli silahlar, yağ, keten, ipek, değerli taşlar ve eşyalar sayılabilir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı at ve tay ticaretidir. Öyle ki değerli madenlerden sonra en pahalı ürün sayılan kaliteli ve kuvvetli atlar, Karkamış, Ugarit ve Emar'da yetiştirilip, Suriye'nin diğer bölgelerine, Hitit İmparatorluğu'na, Mısır Devleti'ne ve hatta Mari ve Babil ülkesine kadar gönderilmiştir. İki ülke arasında ipek çeşitleri, özel

¹⁸²⁶ R. R. Stieglitz, "Commodity Prices...", s. 15.

¹⁸²⁷ İ. Taş, "Geç Tunç...", s. 152.

¹⁸²⁸ M. R. Jones, *Oxhide Ingots...*, s. 49-50.

¹⁸²⁹ M. S. Drower, "Ugarit", s. 131-132.

¹⁸³⁰ A. Kuhrt, *Eskiçağ'da Yakınoğu...*, s. 396; İ. Taş, "Geç Tunç...", s. 148.

¹⁸³¹ F. Malbran-Labat, "Commerce at...", s. 195.

yapım silahlar ve köleler nadir ticareti yapılan mallar arasındadır.¹⁸³² Köle ticaretine ilişkin az sayıda belge mevcut olup belgelerden köle alım-satımı yapanların kraliyet ailesine mensup kişiler veya devlet görevlileri olduğu anlaşılmaktadır. RS 17.251=PRU IV: 236,-238 numaralı belgeye göre Karkamışlı prensesler Taki-Şarruma ve Tulpi-Şarruma, Ugarit valisi Uzzinu'dan 40 *şeqel* gümüş karşılığında bir köle satın almışlardır. Diğerinde ise ismi belirtilmeyen Ugarit kraliçesi saray görevlisi Tabrammi'ye bir köle karşılığında 20 *şeqel* ödemiştir.¹⁸³³

Siyannu-Uşnatu'nun sahip olduğu geniş tuz yatakları ve üzüm bağları ticaretteki en önemli ürünler arasındadır. Siyannu'dan gönderilen tuz, üzüm ve şarap Ugarit'te toplanıp Hitit Devleti'ne ve Mezopotamya'ya gönderilmiştir.¹⁸³⁴

Amurru ile yapılan ticari faaliyetlerde daha çok soylular rol almış olup ticareti yapılan mallar arasında tahıl, değerli taş ve tekstil ürünlerini saymak mümkündür.¹⁸³⁵ Bir diğer ülke Kadeş ve Ugarit arasında küçükbaş hayvan, eşek, çeşitli bitkiler, silah ve değerli maden alışverişinin yapıldığı bilinmektedir.¹⁸³⁶ RS 20.16 numaralı belgede Kadeş kralının Ugarit kralına 15 eşek yolladığı ve karşılığında mal aldığı ifade edilmiştir.¹⁸³⁷

Ugarit'in Filistin kıyılarındaki en çok bağlantı kurduğu kent Tyre'ydi. Bu iki ülke arasında yağ, şarap, balık, mor boyalı keten kumaş ve değerli eşyaların ticareti yapılmıştır.¹⁸³⁸

RS 19.50=PRU VI 14: 19-29; numaralı belge Mısır ve Ugarit arasındaki hem karadan hem de denizden yapılan ticareti konu edinmektedir. Hatta KTU 2.38 numaralı belge Tyre kralının, Ugarit kralı tarafından Mısır'a gönderilen tahıl yüklü geminin yolda kaza yapmasını aktarmaktadır. RSO XIV: 1=RS 88.2158 numaralı belgede Mısır'ın Ugarit'e gönderdiği gemilerde yük olarak büyük miktarlarda tekstil, abanoz ve değerli taşlar sıralanmaktadır.¹⁸³⁹ Mısır ile Ugarit arasındaki ticaretin en belirgin ürünleri; tahıl,

¹⁸³² D. Tüylü, *Ugarit-Hitit...*, s. 81.

¹⁸³³ I. Singer, "A Political...", s. 657.

¹⁸³⁴ I. Singer, "A Political...", s. 662, 663.

¹⁸³⁵ RS 34.135=RSO 7:46; RS 15.24+50=PRU III: 18; I. Singer, "A Political...", s. 666, 667.

¹⁸³⁶ RS 20.200=UG V, no. 40; RS 20.16=UG V, no. 38; I. Singer, "A Political...", s. 668.

¹⁸³⁷ İ. Taş, "Geç Tunç...", s. 151-152.

¹⁸³⁸ RS 18.040=KTU 2.40=PRU V: 63; RS 34.167=RSO 7, no.25; I. Singer, "A Political...", s. 670, 671.

¹⁸³⁹ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 328.

yağ, cam, vazo ve köle olarak sayılabilir. Bununla birlikte Mısır'dan ucuza elde edilen altın, talebin yüksek olduğu Anadolu ve Babil'de daha pahalıya satılmıştır.¹⁸⁴⁰

Alaşia ülkesi hem batıdaki Ege adalarından Levant'a gelen ürünlerin, hem de Ugarit'ten Hitit'e giden malların durağıydı. Ayrıca zengin bakır yatakları dolayısıyla Hitit, Ugarit ve Mısır'ın ilgisini çekmekte olup buradan sağlanan ham madde bu ülkelere gönderilmekteydi.¹⁸⁴¹ Ugarit ülkesinden Alaşia'ya at ve gıda maddeleri gönderilmiş olup karşılığında oradan bakır ve Mykenai seramikleri ithal edilmiştir.¹⁸⁴²

Ugarit ile Hitit Devleti arasında yapılan ticaretin en önemli ürünü tahıldır. Ugarit ülkesi Hitit'in tahıl için giriş noktasıydı. UG V:33, 731, 742=RS 20.212 numaralı belgede Mukiş'ten Hititlere yiyecek aktarımı bir ölüm kalım meselesi olarak geçmektedir. Hatta Ugarit kralı Ammurapi, Hitit kralının bu tahıl ihtiyacını umursamadığı için suçlanır (Şekil 82)¹⁸⁴³ Belge Hitit kralının Mukiş-Alalah'tan 2000 *GUN*¹⁸⁴⁴ tahıl (yaklaşık 500 ton) satın aldığını ve tüm işlemi denetlemek için iki görevli gönderdiğini kaydetmektedir. Aynı zamanda Ugarit kralı, tahılın taşınmasını organize etmekle yükümlü olup varış limanı Uray idi. Burada belirtmek gerekir ki 500 ton tahıl iki gemide zorluk yaratmadan taşınmıştır. Hatta Ugarit'te yaklaşık yarım ton ağırlığında gemi çapaları bu durumu kanıtlar niteliktedir. H. Frost, yarım tonluk bir çapanın en az 200 tonluk ve 20 m uzunluğunda ahşap bir geminin demir atması için kullanıldığını düşünmektedir. Hitit ülkesine gönderilen diğer ürünler gümüş, altın, bakır (bronz) ve kalay olarak sıralanabilir.¹⁸⁴⁵

¹⁸⁴⁰ Arthur Bernard Knapp, "Production, Exchange and Socio-Political Complexity on Bronze Age Cyprus", *Oxford Journal of Archaeology*, Oxford, 2007, s. 43

¹⁸⁴¹ İ. Taş, "M.Ö. 13. Yüzyılda...", s. 18.

¹⁸⁴² K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 330.

¹⁸⁴³ K. M. McGeough, *Exchange Relationships...*, s. 326-327.

¹⁸⁴⁴ 1 *GUN* (*talant*), Hititler tarafından kullanılan en büyük ölçü birim olup, yaklaşık olarak 30 kiloya eşdeğerdir; İlkur Taş, "Hititlerde Ölçü Birimleri ve Bunların Hitit Metinlerinde Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1, Çorum, 2008, s. 84.

¹⁸⁴⁵ M. Heltzer, "The Metal...", s. 209-210.

BULGULAR

Ugarit ülkesinin adının anlamı hakkında kesin bilgi olmayıp ülke uzun zaman boyunca iskân edilmiştir. Ugarit ülkesinin ilk kralına ilişkin bilgiler kısıtlı olmakla beraber kökeni efsanevi bir krala dayandırılmıştır. Tüm krallar hakkında detaylı bilgiye rastlanmamış olsa da ülkede efsanevi kral da dahil olmak üzere 12 kral hüküm sürmüştür. Ülke önce kısa bir süre Mısır'ın hâkimiyeti altına girmiş olsa da yıkılışına değin uzun bir süre Hitit Devleti'nin hâkimiyeti altında yaşamıştır. Ugarit, Mısır'ın vassalı altındayken de Hitit Devleti ile dostane ilişkiler sürdürmüştür. Bu ilişkiler belki de Hitit'in Kuzey Suriye'deki tampon bölge olan Ugarit'i vassallığı altına almasının bir adımı olarak da düşünülebilir. Diğer yandan Ugarit ülkesinin komşularıyla sınır anlaşmazlıkları yüzünden sık sık mücadeleler yaşadığı ve bu ülkelerle ilişkilerin her zaman stabil olmadığı bilinmektedir. Ugarit ülkesi zor zamanlarında Hitit kralından koruma almış olsa da karşılığında maddi yükü ağır olan hediyeler vermiştir. Zamanla bu hediyelerin devamlı hale geldiği anlaşılmaktadır. Ancak Ugarit'in bazen bu hediyeleri vermediği hatta Hitit Devleti'nin zor durumda olduğu zaman yardım etmediği de bilinmektedir. Ugarit tahtında Hurri etkisi baskın olup hatta kral Ar-halba'nın tahta çıkması yeniden Hitit karşıtı isyanları ortaya çıkarmıştır. Hanedan içerisinde Mısır ve Hitit devletlerinden hangisine daha yakın olunacağı konusunda görüş ayrılıkları olmuştur.

Ugarit ülkesinin nüfusu tartışmalı bir husus olsa da nüfusun çoğunluğunun köyde yaşadığı bilinmektedir. Ülke ekonomisine katkıda bulunan nüfusun önemli bölümü ise kent merkezi ve liman mahallelerinde yaşamıştır. Söz konusu nüfusun oluşmasında etnik unsurlara bakıldığında Ugarit kültürünün temelini Kuzey Batı Sami kökenli olduğu bunun yanında Hurri ve Yabancılar olmak üzere başka etnik unsurların da bulunduğu bilinmektedir. Ülkedeki bu kozmopolit yapı toplumun yazı sistemine de yansımış olacak ki farklı yazı sistemleri kullanılmıştır.

Sosyal sınıfların temsili hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu sosyal sınıflar arasındaki hareketlilik ancak kral kararnameleriyle mümkün olabilmektedir. *kralın hizmetkârları* adı verilen grup en kalabalık ve en önemli yere sahip sosyal grubu oluşturmaktadır. Bu grubun tüm halkı mı kapsadığı yoksa belirli bir kesimi işaret ettiği net değildir. Diğer yandan Ugarit ülkesi ordu gücünü zorunlu askerlik hizmetine ve bu hizmetin liderinin kral olmasına borçludur. Öyle ki vassallık gereği Ugarit'in Hitit Devleti'nin zor zamanlarında ona asker göndermek zorunda olduğu bilinmektedir. Bu

birliklerin belki de hem karadan hem denizden gönderilmiş olabileceği sadece askeri birlik taşıyan gemilerin var olması ile açıklanabilir.

Ugarit ülkesinde yaşayan yabancılar hem vatandaşlık haklarından yararlanmışlar hem de ülkede toprak sahibi olmuşlardır. Bu hakların ülkeye gelen her yabancıya mı verildiği yoksa ekonomik anlamda ülkeye önemli miktarda katkı sağlayacak kişilere mi verildiği hususunda bilgiye rastlanmaz. Kölelik müessesine bakıldığında Mezopotamya ve Anadolu toplumlarında olduğu gibi Ugarit ülkesindeki kölelikte de pek farklı bir duruma rastlanmaz. Ancak burada dikkat çeken husus toplumun en alt sınıfını oluşturan bu gruptakilerin efendileri tarafından özgür bırakılırken sembolik seremonilerin yapılmasıdır.

Ugarit ailesine bakıldığında ataerkil bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hane üyeleri hesaplanırken kız çocukları bu gruba dahil edilmiş olsa da işçi, köle, yaşlı ve ailenin bakmakla yükümlü olduğu kişiler dahil olmamıştır. Belgelerde kız çocuklarını tanımlayan farklı ifadelere rastlanması onların toplumda özel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Onların mahkemede davacı oldukları, arazi sahibi olabildikleri ve miras aldıkları bilinmektedir. Hatta gündelik yaşam hakkında bilgi edinilen edebi belgelerde tanrıçaların ve tanrıların ev işlerini ortak yaptıkları görülmektedir. Bu da bize Ugarit hanesindeki ev işlerinin Eski İsrail’de olduğu gibi hanenin erkek ve kadınları tarafından iş birliği içinde yapıldığını düşündürmektedir.

Ugarit ülkesinde evlatlık alma sözleşmeleri, her iki tarafın da hak ve özgürlüğünün teminatı sayılmıştır. Evlatlık alınan kişilerin kimsesiz ve ekonomik anlamda her zaman muhtaç ve zor durumda olan kişiler olmadığı anlaşılmaktadır. Mezopotamya’da olduğu gibi Ugarit’te de çocukları olan aileler evlat edinmişlerdir. Evlatlık uygulaması sadece çocuk sahibi olmak şeklinde değil kardeş ve bir torun edinmek olarak da anlaşılabilir. Yine Mezopotamya’da olduğu gibi tarafların anlaşması durumunda büyük yaştaki kişiler de evlatlık alınmıştır. Ugarit’te ise yetişkinlerin daha çok kardeş olarak evlat edinildiği ve bu uygulamanın Nuzi’de *kurgusal evlat edinme* olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Söz konusu bu evlat edinme erkek varisi olmayan kadınların servetini kullanması için yapılmış bir uygulamadır. Evlatlık sözleşmelerinde daha çok evlat edinen kişinin hakkı korunmuş olup taraflardan birinin isteği doğrultusunda sözleşme bozulabilmiştir. Bozulması durumunda evlatlık alınan kişi *ellerini yıkayacak ve sokağa gidecektir*.

Sumerce kanun kitabında evlatlık alınan bir oğlun anne ve babasını reddetmesi halinde, oğlun mirastan men edileceği, gümüş karşılığında satılacağı ve şehirden de kovulacağı bildirilmektedir. Mezopotamya'daki Lipit İştar Kanunları'nda da miras paylaşımında erkek evlat ön plana çıkmaktadır. Kızlar ise evlenirken mirasını çeyiz olarak almıştır. Cariyeden doğan çocukların miras hakkı yoktur. Ugarit'te kocasından önce ölen kadının çeyizinin miras olma durumu söz konusu olmasa da Lipit İştar'da olduğu gibi çocuğunun olmaması durumunda bu çeyiz kocasının sayılacaktır. Mezopotamya'da ayrıca kız evlatları babasının ölümünden sonra evlenirse erkek kardeşleri tarafından çeyizleri temin edilmiştir. Ugarit'te kral II. Niqmaddu'nun kız kardeşine çeyiz olarak mal ve mülk vermesi muhtemelen babasının ölümünden sonra çeyiz verme görevinin erkek kardeşin üstlenmesi durumundan kaynaklanmıştır.

Diğer yandan deniz kentlerinin barışçıl olduğu ve kentleri çevreleyen bir sur yapısına ihtiyaç duyulmadığına dair bir görüş olsa da Ugarit mimarisine baktığımızda ülkeyi kuzey-güney yönünde çevreleyen surların var olduğu anlaşılmaktadır. Bu sur yapısı, görece barışçıl ortama rağmen ülkenin kendini koruma altına alma çabası olarak anlaşılabilir. Ayrıca ülkenin sık sık yaşadığı depremler nedeniyle sıradan evlerin de saray yapıları kadar sağlam temelli olduğu düşünülmektedir. Sokak düzenlerine bakıldığında daha mütevazı evlerle büyük evlerin yan yana bulunması günümüzdeki müstemilat yapısını hatırlatır niteliktedir. Bu evlerin ise *kralın hizmetkârları* için inşa edildiği düşünülmektedir.

Eski Yakın Doğu toplumlarında olduğu gibi Ugarit'te de evlilik müessesesinin amacı haneye erkek varis sağlamaktır. Bu evlilik aileler arasında bağlayıcı nitelikte olup bu mukaveleyi hazırlayan kişiler olan *susapinnütiler* (evlilikleri düzenleyen en iyi adamlar) günümüzde nikâh akdini gerçekleştiren nikâh memurları ile bağdaştırılabilir. Diğer yandan evlilik teminatı olarak verilen *tirhatunun* çağdaş ülkelere göre farklı manada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki babası kızının çeyizini bu *tirhatudan* karşılamıştır. Bir evlilik türü olan iç güveyliğin, Ugarit'te de olduğu bilinmektedir. Erkeğin kadının evine girmesi şeklinde tanımlanan bu evlilik türü belgelere yansımamış olsa da evliliklerin köle erkek ile özgür kadın arasında yapıldığı düşünülebilir. Mezopotamya'da köle erkeklerin özgür kadınla evlenebildiği bilirse de Ugarit'te buna rastlanmaz. Belgelerde sadece kadın köle ile özgür bir erkeğin evliliği hakkında bilgiye rastlanmıştır. Bu evlilikler her iki toplumda da Hint Uygarlığı'nın aksine sınıflar arası

geçişin olduğunu göstermektedir. Ülkede siyasi evlilikler en çok komşu Amurru ile yapılmıştır.

Ugarit'te erkekler ilki resmi eş ikincisi cariye statüsünde olmak üzere birden fazla kadınla evlenebilmiştir. Eski Mezopotamya, Anadolu ve Eski İsrail'de olduğu gibi Ugarit'te de evlilik kurumunun amacı hane halkı ekonomisine katkı sağlayacak erkek nüfusun artırılmasıdır. Cariye ile evlenilmesindeki asıl amacın evlilik birliğinin korunması nedeniyle çocuk sahibi olmaktır.

Bu evliliklerde kadın kölenin özgür erkekle evlenebildiği ancak özgür kadınların köle erkeklerle evlenemediği görülmektedir. Ayrıca köle evlenmeden önce kölelikten kaynaklanan lekesinin silinmesi için başı yağ ile mesh edilmiştir. Çocuk doğuramayan kadın kölelerin tekrar satılması söz konusudur. Öyle ki kendi yasal eşini boşayıp köleyi evinin hanımı yapanların da belgelerce kaydedilmiş olması gönül ilişkisi sebebiyle bu evliliklerin yapıldığını gösterir niteliktedir. Evliliğin bir türü olan *levirat* konusunda Ugarit'te belgeler yetersiz olsa da Ugarit kralı Ar-halba *leviratın* aksine eşi ile kardeşlerinin evlenmemesi için kardeşlerini uyarmıştır. Bu vasiyete rağmen kardeşi merhumun eşiyle evlenmiştir. Leviratın her zaman zorunlu olmadığı bilinmektedir. *Levirat*, Orta Asur, Babil, Hitit Devleti'nde ve Eski İsrail'de de vardır. Günümüzde de *levirat* örneği benzer evlilikler hala olmaktadır.

Evlilik kurumunu sonlandırma hakkı erkeğe verilmiştir. Kadın boşanma durumunda çeyizini alıp baba evine geri dönmüştür. Kadının konumu ne olursa olsun zina yapması durumunda boşanma yoluna gidilerek edindiği mülkten men edilip ölümle sonuçlanan cezalar alabildiği görülmektedir. Mezopotamya'da da zinanın sonucu ölüm olup buna karşın Hititler'de zina yapan kadının durumu kocanın insiyatifine bırakılmıştır. Hitit öncesi Anadolu toplumlarında erkek tarafından kadına boşanma parasının ödendiği bilinmekle birlikte ve Hitit ülkesinde kadının bazı haklar kaybettiği şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Hitit kanunlarında boşanma durumunda kadının ihtiyaçlarının karşılanması için erkek tarafından kadına ödenen boşanma parası yoktur.

Ugarit miras hukuku Babil geleneklerinden etkilenmiştir. Öyle ki mirasta en büyük pay evin büyüğü olan erkek evladındır. Geri kalan mal ve mülk de diğer erkekler arasında eşit şekilde paylaşılmıştır. Kadın ise mirasını evlenirken çeyiz olarak aldığı için tekrardan bir pay verilmemiştir. Ayrıca kadınlar kocalarının mülkünü miras olarak da almışlar ve bu durum kadının miras hakkının güvence altına almak adına belgede

özel bir şekilde belirtilmiştir. Erkek varis olmaması durumunda kadınlar mülkünü kardeş evlat edinerek almışlardır. Mezopotamya'da Hammurabi Kanunları'nda köle ve yasal eşten doğan çocukların hakları babaya bağlı olup baba kabul etse de yine aynı hakka sahip olmamıştır. Orta Asur'da kocası ölmüş ve çocuğu olmayan bir kadın kocasının mirasını alamamış ve miras sadece erkek kardeşler arasında paylaştırılmıştır. Yine büyük erkek evladın diğer kardeşlere karşı var olan mülkü seçme konusunda bir önceliği bulunmaktadır. Ugarit metinlerinde geçen kraliçenin çocukları ve kralın cariyelerinin çocuklarına benzer şekilde ayırım yapan ifadeler mevcuttur.

Hitit Devleti'nde de olduğu gibi Ugarit ülkesinin idaresinin başında ülke topraklarının sahibi, dini, hukuki, idari ve ekonomik her faaliyetin başı kral, kraliçe, prens ve prensesler ile hanedana yakın yüksek rütbeli kişilerden oluşmaktadır. Bununla birlikte ülkenin ileri gelenlerinden meydana gelen bir meclis de söz konusudur.

Kral, ülkede ana kraliçe hariç tüm kraliyet üyeleri üzerinde hak sahibidir. Ugarit'in kendi içinde çözülemeyen davalar ve sınır komşularıyla yaşadıkları sorunlar, Kargamış kralı veya gerekli durumlarda Hitit kralı tarafından çözüme kavuşturulmuştur. Hatta Ugarit'in komşuları, kendine ait olmayan bahçeleri hâkimiyet altına alınmasından şikayetçilerdir. Ugarit'in sınırlarını kolayca genişletmesi ve toprakları kendine ait gibi işlemesi belki de ekonomik ve askeri gücüne güvenmesinden ileri gelmektedir. Söz konusu bu sınır anlaşmazlıkları günümüzde Anadolu köylerinde hala devam etmekte olup sık sık bu hususta gerekli mercilere şikâyette bulunulduğu bilinmektedir. Kralın danışma niteliğindeki Sumerlerde yaşlılar meclisine benzer danışma meclisi Ugarit'te karşılığını ihtiyarlar meclisi olarak bulmaktadır.

Toplumda kraldan sonra en etkili kişi olan ana kraliçe yani kralın annesi olup kralın eşi ise bu göreve ancak kayınvalidesi öldükten sonra gelmiştir. Ugarit'te ana kraliçelerin yönetimde, iç ve dış siyasette etkin oldukları bilinmekte hatta kralların kendilerini tanımlarken *kraliçenin oğlu* ifadelerine rastlanması bu etkin rolü gözler önüne sermektedir. Kraliçelerin mühre sahip olduğu, mahkemelerde karar verici merci rolünü oynadıkları bilinmektedir. Kral ve kraliçenin isminin uluslararası diplomaside birlikte anılıyor olması onların önemini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Hatta kraliçeler ülkenin ileri gelenleriyle birlikte kendi mahkemelerini de kurmuşlardır. Özellikle politikada ve dini sahalarda Ugarit'teki kraliçelerinin Hitit İmparatorluk Dönemi'nde ki kraliçelerle benzer şekilde etkileri bulunmaktadır. En büyük erkek

evladın veliaht tayin edildiği Ugarit'te bu erkek evlatlar genç yaşta eğitime tabi tutulmuş ve devlet erkanının gelenek ve göreneklerine uygun şekilde yetiştirilmiştir.

Yüksek rütbeli, üst düzey yetkili-vali devletin her alanında krala yardım eden kişi, *sākinu*dur. Bu kişiyi kralın en değerli adamı olarak nitelendirmek yanlış olmaz. O hem naiplik yapmış hem de kralın yokluğunda devleti yürütme yetkisine sahip olmuştur. Bu memuriyetten başka yine *aşirumlar* kraliyet işlerinin gözetmeni, koruma hizmeti veren *mur'umlar*, *škl* adı verilen mahkeme görevlisi-kralın bakanı unvanına sahip kişi, *šapar* kâtip-tercüman yüksek statüye sahip kişilerdir. *ngr* haberci, *šatammu* krallık erzak ve hazinesinden sorumlu, *tgrm* kapı bekçisi, *rešu* hadım, harem ağası, *hazannu* belediye başkanı-köy idarecisi olarak görevleri ifa eden yüksek statü sahibi başka memuriyetler de vardır.

Ugarit halkının dini yaşamı hakkında bilgiler mitolojik belgelerden yapılan yorumlamalarla mümkün olmuştur. Ugarit dininin çok tanrılı inanç sistemine sahip olduğu ve pantheonundaki tanrı ve tanrıçaların isim ve görevleri noktasında Mezopotamya, Anadolu, Mısır ve Kenan'dan etkilendikleri anlaşılmaktadır. Pantheonundaki tanrı(ça) sayısının çağdaş ülkelere nazaran az olması bir tanrıya birden fazla sıfat verilmesi olarak düşünülebilir. Pantheonundaki en önemli tanrı(ça)lar El, Dagan ve Baal olup diğer tanrı(ça)lar da onların çocuklarıdır. Ugarit dini yaşamındaki sistem idari yapıdaki işleyişi hatırlatır niteliktedir. İnsan hayatı için önem atfeden olaylar tanrı ve tanrıçaların görevlerini belirlemede etkili olmuştur: Kuraklık, ölüm, (Mot), verimlilik, şimşek, nem, fırtına, gökgürültüsü (Baal-Hadad), aşk (Aşerah), savaş (Anat), deniz (Yamm), kıtlık, yıkım (Raşpu), tahıl (Dagan), zanaatkârlık-hünerli (Kôtharu-Kasis) gibi.

Ugarit'te hanedan ailesi de dahil olmak üzere toplumun her kesiminden insanlar günlük yaşamda tanrı(ça)lardan istekleri noktasında ortak kaygıları paylaşmışlardır. Ancak halkın bireysel dualarına rastlanmamış olup ülkenin durumu ile ilgili çok az dua bulunmaktadır. Ugarit'te duaların bir kısmı kralın kült yükümlülüğünü anlatmaktadır.

Ülkede, kraliyet ailesi ve halkın dini ritüellerine ilişkin mimari öğelerin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte dini törenler hem tapınaklarda hem de kralın huzurunda olmak üzere iki farklı mekânda gerçekleşmiştir. Halkın dini faaliyetini gerçekleştirdiği yer ise "Hurri Rhyton Tapınağı" olarak adlandırılan mekandır. Köylerde de kutsal alan olarak evlerin kullanıldığı bilinmekte

olup buralarda bulunan dikilitaşların tanrı(ça)ları sembolize ettiği düşünülmektedir. Ayrıca Baal'a tapınımın bir parçası olan çapanın da kuyularda ve pınarlarda bulunması buraların da kutsal olarak kabul edildiğini göstermektedir. Kral tanrı(ça)ların huzurunda insanları temsil ederken halk tabakasının huzurunda da tanrıları temsil etmektedir. Krallar öldükten sonra da ilahi varlıklar haline gelmiş, hanedanı ve krallığı gözetmeye devam etmişlerdir. Ritüellerin gerçekleştiği mekanlara göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Bazı kraliyet ritüellerinin halka açık olması ise hem sosyal gruplar, onurlandırılan insanlar hem de tanrı(ça)lar topluluğu arasındaki birliği teşvik etmek amacıyla yapılmıştır.

Ugarit kent merkezi ve liman mahallelerinde bulunan saray ve evlerin çoğunun zemininde aile mezarları keşfedilmiştir. Bu mezarların uzun süre kullanılmış olması onların değerlendirilmesini imkânsız kılmaktadır. Ayrıca bölgedeki kazılar başlamadan önce de oraların yağmalanmış olması detaylı bilgiye ulaşılmasını engellemiştir. Ülkede mezar yoğunluğunun en düşük olduğu bölgenin büyük evlerin bulunduğu kraliyet sarayı ve çevresinin olması, Ugarit'te kraliyet ailesi için farklı bir mezar alanı olduğunu düşündürmektedir. Öyle ki diğer yerleşim alanlarındaki mezar yapıları konutlarla doğru orantılıdır. Evlerin altında bulunan mezarlar, atalar kültürünün varlığına işaret etmektedir. Bu durum onların ailenin devamlılığının koruduğuna inanması fikri ile açıklanmaktadır. Bununla birlikte pratik bir önlem olarak yani mezarların yağmalanmasına engel olmak amacıyla ev iç gömü yapıldığı da düşünülmektedir. Muhtemelen yine yağmayı önlemek amacıyla küp-kavanoz içine urne tipi gömü uygulamasına da rastlanmıştır. Bu durum Ugarit dininin İsrail dini geleneklerini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Ugarit'te ölünün ruhunu teskin etmek için düzenli yiyecek içecek sunumu olan *marzihu*, Mezopotamya'da karşımıza *kispu* uygulaması olarak çıkmaktadır. Ayrıca dini içerikli belgelerde en büyük erkek evlattan babası adına tapınağa soyların belirtildiği bir amblemi veya babasının dikilitaşını adak olarak yerleştirmesi ve bunu yaparken tanrı(ça)lara yemek sunması beklenmektedir.

Mitolojik hikâyeler toplumun kimliği, talepleri ve genel yaşamı hakkında birer bilgi kaynağıdır. Bu hikâyelerden Ugarit halkının günlük yaşamına dair bilgilere ulaşılmaktadır. Söz konusu edebi belgelerden ilki en çok unvana sahip tanrı Baal'a ait mitoslardır. Bu mitoslarda Baal'ın mücadeleleri insan ırkı için hayati önem taşıyan

belirli iklim olaylarının (yağmur, fırtına vb.) insanüstü olduğunu yansıtılmaktadır. Dolayısıyla Baal'ın hikâyelerinde yağmurun ve onun getirdiği verimliliğin Ugarit tarım ekonomisi üzerindeki rolü vurgulanmıştır. Diğer mitoslar olan Keret ve Aqhat Efsaneleri genellikle insan davranışlarını ele alıp, insanlığa ilişkin ahlaki ve öğretici yönleri barındırmaktadır. Ugarit mitoslarına bakıldığında Sumer, Akad ve Mısır mitoslarıyla (Baal ile Sular Mitosları versiyonunda Baal'ın düzensiz güçlerini yenilgiye uğratışı, Akad mitosu Tiamat'ın Marduk tarafından öldürülüşü; Anat'ın düşmanlarını öldürmesi, Mısır mitosu olan Hathor'un Re'nin Düşmanlarını Öldürüşü; Baal'ın gökgürültü-şimşek karakterini vurgulayan Hadad Mitosu'nda, Baal'ın yedi yıl ortadan kaybolması Anat'ın onu araması, Tammuz'un yeraltı dünyasına gidişi ve İştar'ın onu kurtarmak için oraya inişi; Keret'in çocuk sahibi olma isteği, Gılgamış Mitosu) benzerlik göstermektedir.

Bu mitosların ilki olan Baal için ev yapılışı mitosunda Baal'ın kız kardeşi Anat ve Tanrıça Aşerah El'i ikna etmek için birlikte hareket etmişlerdir. Aşerah'ın El'i ikna etmek için diğer tanrı(ça)lardan farklı olarak eşeğe binerek yola çıkması onun pantheonadaki ağırbaşlı yerini sembolize etmek için kullanılmıştır. Baal mitoslarının en uzun versiyonu onun Mot (kuraklık) ile mücadelesinin anlatıldığı versiyondur.

Keret Efsanesi'nde kral Keret'in onun çocuk sahibi olma serüveni ve tanrıya verdiği sözü tutmaması sonucu ölümcül bir hastalıkla sınanmasından bahsedilmektedir. Kralın yanında Elhu kral için ağlarken Keret, Elhu'yu gönderip kendine ağlaması için kızını çağırmıştır. Aqhat Efsanesi'nde ise kral Danel'in oğul sahibi olabilmek için tanrı(ça)lardan yardım istediği ve sonunda soyunu sürdürecektir bir oğula sahip olduğu bilinmektedir. Bu mitosun dikkat çeken yanı erkek evladın yapması gereken görevleri ifade etmesidir. Yine efsanede kardeşi ölen Pughat, bir kız kardeşten beklendiği üzere Aqhat'ın yasını tutmuş sonra da intikamını almak için hazırlık yapmış (bir erkek gibi) ve sonunda öcünü almıştır.

Ugarit ülkesinde ortaya çıkarılan arşivlerde burada üç hâkim dil olduğu anlaşılmıştır. Bunlardan ilki dönemin uluslararası dili olan Akadca, genellikle hukuki ve ticari içerikli metinler, diplomatik meselelerle ilgili anlaşma, resmî belgeler ve mektuplarda kullanılmıştır. Bir diğer dil Hurrilere ait olup genellikle dini veya ritüel belgelerde hâkimdir. Bu zamana kadar bilim dünyasının karşılaşmadığı çivi yazısından alfabetik yazıya geçişin en güzel örneği Ugaritçe dili ile oluşturulan belgelerde kasaba

ve köylerin yönetimine dair idari içerikli konular ele alınmıştır. Bu dilin öğretilme aşamaları hakkında bilgi edinmek de mümkündür. Öyle ki öğrencilere Ugaritçe öğretilirken kullanılan okul egzersiz tabletleri ortaya çıkmıştır. Bu tabletler öğrencilerin okul metinlerinde yer alan birçok hatalarının onların ustalaşmada karşılaştıkları zorlukları göstermesi bakımından dikkate değerdir. Diğer yandan Ugarit'in bir kâtiplik merkezi olması bir tartışma konusu olup genel kabul edilen görüş Ugarit'te kâtiplik eğitiminin merkezileştirilemediği şeklindedir. Buna karşın ülkedeki kâtiplerin en az iki dil bildiği bilinmektedir. Onlar Ugarit dilini konuşup Akadca'yı uluslararası yazışmalarda kullanmışlardır.

Ugarit iklimi ve coğrafyası krallığın ekonomisini zenginleştirmiştir. Bu zengin ekonominin bileşenleri tarım ürünleri, doğal kaynaklar (kuzey ve doğudaki dağlardan gelen kereste), yerel endüstri sonucu üretilmiş mallar (zeytinyağı, şarap, tekstil, diğer çeşitli özel zanaatlar) olarak belirtilir. Ülkenin coğrafi konumu onun Doğu Akdeniz ticaret merkezinde bulunmasını sağlamaktadır. Ugarit komşuları Lübnan ve Filistin'e göre geniş kıyı şeridine sahiptir. Aynı zamanda Ugarit'te Akdeniz dünyasıyla Fırat Nehri ve ötesine uzanan ülkeler arasında bağlantı yeri yapan önemli limanlar (Minet el-Beiada, Ras İbn Hani) bulunmaktadır. Ugarit sahip olduğu bu önemli limanları sayesinde Kuzey Suriye'nin iç kesimleri ile Akdeniz kıyıları arasında bağlantı noktası oluşturmaktadır. Bu limanları sayesinde Ugarit, tipik bir Suriye ülkesi olmaktan ziyade, Doğu Akdeniz'in yoğun deniz ticaret merkezinde bulunmakta ve bu ticarete aracı rolü oynamaktadır.

Ayrıca ülke Suriye'nin iç bölgeleri gibi kurak olmayıp ılıman Akdeniz İklimi sayesinde bol yağış almıştır. Uygun iklim koşulları tarımsal faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Tarımsal üretim hem kırsal kesimlerde hem de kraliyete bağlı büyük çiftliklerde yapılmıştır. Kraliyete ait özel çiftliklerin olması saraya bağlı bir üretim yapıldığını göstermektedir. Ugarit ülkesindeki tarım arazileri bulunduğu konuma göre isimlendirilmiş olup bu topraklar sulanabilir/kaynak ve kurak topraklar olarak ayrılmıştır. Günümüzde de olduğu üzere sulanabilir arazilerde tarımsal verim çok daha yüksektir. Sulanabilir araziler daha alçak bölgededir. Yetiştirilen tarım ürünlerinin çeşitliliğine bakıldığında en önemlileri zeytin, üzüm ve tahıldır. Doğu Akdeniz'in en değerli meyvesi olarak görülen zeytin, çok amaçlı kullanıma sahip olmasının yanında, muhafazasının kolay olması sayesinde ticareti de kolay olmuştur. Ülkedeki zeytin bahçelerinin fazla olması bu durumun zeytin ekimi için teşvik edici olduğunu da

göstermektedir. Bununla birlikte ülke toprakları içerisinde zeytin ağaçları bulunan arazi normal araziden daha değerlidir. Bu durum Eski Mezopotamya'da Hammurabi Kanunları'nda hurma ağaçlarının bulunduğu toprağın normal topraktan iki kat veya daha fazla değerli olduğunu hatırlatır niteliktedir. Ayrıca ülkede kralın ve kraliyete bağlı üst düzey yöneticilerin dahli olmaksızın şahıslar birbirlerinden gayrimenkul alım-satımı yapabilmektedir.

Zeytin hasadı için uygun zamanın bugün İsrail ve Türkiye'de olduğu gibi ekim ayı ortasında gerçekleştirildiği hatta bu dönemin kasım sonuna kadar bekletildiği düşünülmektedir. Endüstriyel bir hammadde olan zeytinyağının ise üretiminin hem köylerde hem de kent merkezinde yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ancak mali bakımdan üretiminin masraflı olması toplumun her kesiminden insanların bu işle uğraştığını düşünmemizi zorlaştırır. Ele geçen arkeolojik kanıtlara göre, zeytinyağı üretimi aşamaları günümüzdekiyle benzer şekildedir. Hatta bu benzerliğin yanı sıra Ugarit'te zeytinyağının hem günlük tüketimdeki hem de ticaretindeki önemi günümüzle aynı derecede öneme sahiptir. Alaşia ülkesine zeytinyağı üretimi yapılmasına rağmen buraya da Ugarit'ten yağ ihraç edilmesi, Ugarit'teki zeytinyağının hem lezzet hem de görünüş olarak daha kaliteli olduğunu düşündürmektedir. Mali değeri çok yüksek olmadığı için tahıl ekimi sadece toplumun ihtiyacını karşılayacak kadar yapılmıştır. Ülkede tahıl hasadının oraklarla yapıldığı ve tahılları öğütmek için aletler kullanıldığı bilinmektedir. Hala Anadolu köylerinde arazilerin uygun olmadığı yerlerde aynı yöntemle tahıllar hasat edilmektedir. Hasadın yıllık olarak kaydedilmesi Ugarit'te tarımsal bir planlama için yapılmış olabilir. Buna göre bir sonraki yıl ne kadar ekim yapılacağı bu kayıtlardan takip edilerek tespit edilmiştir. Ugarit'teki toprakların çok tuzlu olması sebebiyle arpa en çok ekimi yapılan tahıldır. Ugarit'te toprakların çoğunun zeytin gibi üzüm ekimine ayrıldığı düşünülmektedir. Bu bağların alınıp satıldığı da bilinmektedir. Bağların denetimi devletin kontrolü altındadır. Ülkede şarabın, hem zeytinyağı üretiminde kullanılan sıkma aletleriyle hem de geleneksel usule uygun şekilde meyvenin çığnenmesi yöntemiyle üretildiği düşünülmektedir. Ugarit'te bol miktarda, çeşitli kalitede şarap üretildiği ve bunların prestijli mallar olduğu bilinmektedir.

Ugarit ülkesinde halkın sulama yapmak için çeşitli yolları denediği ve ülkede bir sulama sisteminin olduğu bilinmektedir. Halk, bu suları hem günlük ihtiyaçlarını gidermede hem de tarım arazilerini sulamada kullanmıştır. Ülkede doğal yollarla ve

yağmur sularının kuyularda depolanmasıyla sulama yapılmıştır. Özellikle yaz aylarında depolardaki su kullanılmıştır. Günümüzde de bu yöntem hala yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, kaynağı nehir olan sulama sistemi dışında sulama düzenli değildir. Ancak yaz aylarının kurak geçmesi çeşitli önlemlerin alınmasına sebep olmuştur. Bunlardan ilki aşırı buharlaşma sonucu gerekli su ihtiyacını tek başına karşılayamayacak olan akarsulara barajlar inşa edilmesidir. Böylelikle nehirlere ilk olarak derme çatma malzemeyele kapatıp daha sonra bu malzemeyi güçlendirerek barajlar yapmışlardır. Baraj yapıları incelendiğinde bunların deneyimli inşaatçılar tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Ugarit'te barajlar köprü olarak da kullanılmış ve bu köprü barajı aynı zamanda dönemiyle kıyaslanamayacak teknikte yapılan hidrolik bir tesis olarak nitelendirilmiştir.

Ugarit'te tarım ürünlerinin hem ticareti yapılmak üzere hem de evlerde halkın kendi ihtiyaçlarını karşılamak için depolandığı düşünülmektedir. Depolama amacıyla kullanılan kaplar ele geçmiştir. Depolama amacıyla kullanılan kapların mühürlendiği bilinmektedir. Bu mühürlerin hem malların ayırt edilmesini kolaylaştırdığı hem de onların miktarı ve ihraç edildiği yerler hakkında bilgi verdiği bilinmektedir. Krallıkta ekonomik faaliyetlerde bulunan kişilerin saraya karşı yükümlülükleri vardır. Köy halkı da kraliyet tarafından kendilerine konulan tüm vergi ve harçları karşılamakla yükümlü tutulmuştur. Vergi yüklerinin, sahip olunan mülkün miktarına veya ailenin büyüklüğüne göre değişkenlik göstermiş olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu vergiler, tüm halka eşit olarak dağıtılmamıştır. Ekonomik olarak hangi tarım ürünü daha önemliyse ondan daha çok vergi alınmıştır. Tarımla ilgili memur sınıfı bulunmaktadır.

Hayvancılık için uygun coğrafyaya sahip Ugarit'te koyun, keçi, sığır, eşek, at, balık, köpek ve kaz yetiştiriciliği olduğu bilinmekle birlikte yaban domuzu avı metinlerde geçmesine rağmen domuz yetiştiriciliği olmaması dikkate değer bir husustur. Ugaritçe belgelerde küçükbaş hayvan sürüleri hakkında geniş çaplı bilgi edinilmese de bir ailenin sahip olduğu hayvan sayısı, fiyatı ve sorumlu kişiler hakkında bilgi edinmek mümkündür. Buna göre koyun ve sığırın ekonomideki rolü keçiye oranla daha fazladır. En çok tüketilen hayvan keçidir. Hayvan tüketiminde dikkatli olan halk, yavru hayvanları tüketmemiş, kesim için altı ay ile iki yaş arasını beklemiştir. Ailelerin sahip olduğu hayvan sayısı, onların ekonomik durumuyla yakından ilgilidir. Bunun yanı sıra az sayıda sürüye sahip olan ailelerin başka mesleklerle ilgilendiği düşünülmektedir. Belgelerde bu hayvanların tarla sürme işlem aşamaları detaylandırılmamış olup bu

aşama hakkında bilgiyi Mezopotamya’da bir Sumer metni olan “*Çiftçinin Talimatları*” metninden edinmek mümkündür. Aynı zamanda bu hayvanlar üzerinden otlatma vergisi alınmıştır. Belgelerde bahsi geçen ve hakkında en çok şey bilinen memuriyet çobanlardır. Çobanlık mesleğinin belgelerde rütbe bildiren terimlerle ifade edilmesi hayvancılığın ülke ekonomisindeki rolünü gözler önüne sermektedir. Hakkında fazla bilgi olmayan balıkçılar da diğer meslek gruplarını oluştururlar.

Ham metaller, Ugarit ülkesine ithal edilmiş olup hem günlük yaşamda hem ticari yaşamda önemli bir yere sahiptir. Kentte gerek külçe halinde gerekse değerli madenlerden yapılmış kap, kacak biçiminde büyük miktarlarda altın ve gümüş ele geçirilmiştir. Altın ve gümüşün kalitelerine göre ayrıldığı ve ticari faaliyetlerde ödeme aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ülkede altın olmamasına rağmen ucuz yerlerden alınıp fiyatı yüksek olan yerlere satıldığı bilinmektedir. Ülkede en yaygın kullanılan gümüş, öncelikli olarak değişim olarak kullanılmış olup malların fiyatları, mülklerin değeri, vergi tutarları gümüşle hesaplanmıştır. Ugarit’te bakırın da değerli olduğu belgelere yansımıştır. Ugarit’te bakır, bronz-tunç üretimi için stratejik bir önem taşımaktadır. Yine bu metal günlük eşya yapımında sık kullanılmıştır.

Metal işleme, eritme veya geri dönüşümünde uzman kişiler ülkeye dışarıdan gelmiştir. Ugarit yerlileri bu işi zamanla öğrenmiş olabilir. Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan metalürji atölyeleri Ugarit’teki metal işçiliği hakkında önemli bilgi vermiştir. Bu metalleri işleyen zanaatkârların kent içinde ve liman bölgesindeki dökümhanelerde faaliyet gösterdikleri düşünülmektedir. Bununla birlikte asıl üretim yerleri liman bölgesi olarak ileri sürülürken, metali eritmeye yönelik faaliyetlerin şehrin dış kısmında olabileceği, altın ve gümüşün işlendiği atölyelerinse şehrin içinde olduğu bilinmektedir. Belgelerde metalin eritilip işlendiğine ve bunların belirli yerlerde yapıldığına dair ifadeler mevcuttur. Dışarıdan ithal edilen altın, kalay, gümüş, bakır, bronz, kurşun gibi metaller işlenmiştir. Ayrıca balmumu tekniği, gravür ve kabartma tekniğinde de ustalaşmış oldukları düşünülmektedir. Üreticilerin ustalıklarını ele geçen objelerin üstün teknik bilgi ve işçiliklerinden anlamak mümkündür. Altın, gümüş, bakır, bronz, kalay ve demir gibi farklı metaller işleyen ve bunları dönüştüren metal dökümcülerin, loncalar halinde organize oldukları tespit edilmiştir. Ugarit’te çalışan zanaatkârların toplam sayısının yalnızca bir kısmından bahsedilse de ülkede Sami kökenli olduğu düşünülen 20’ye yakın metal işleme ustasının ismi bilinmektedir. Metal işleme ustalarının yaşadığı farklı köylere işleyecek oldukları metaller saray idaresi tarafından dağıtılmıştır.

Zanaatkârlara işledikleri metale göre memuriyet unvanları verilmiştir. Bu kişiler kendi uzmanlık alanlarına göre çalışsalar da onların bazen kraliyet yetkilileri tarafından çeşitli dönemlerde ve ihtiyaç duyulduğunda başka işler için saray çiftliklerinde ve gemicilik faaliyetlerinde çalışmaya gönderildikleri bilinmektedir. Bu sınıfa ait kişilerin, saraya vergi ödemek zorunda oldukları da bilinmektedir.

Seramik eserlerin çoğu kent merkezi Ras Şamra'da (büyük bir bölümü Kraliyet Sarayı'nda) bir kısmı da Minet el-Beida'da ele geçmiştir. Bu seramiklere yerleşim yerlerinin yanı sıra mezarlarda da rastlanmıştır. Seramikleri ithal ve yerli seramik olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ugarit ülkesindeki kilden iyi kalitede seramik elde edilememesi sebebiyle farklı ülkelerden seramik ithal edilmiştir. Ugarit'te kazılan tüm alanlarda ithal seramiklere rastlanması, bu ithal seramiklerin belirli bir sınıfa yönelik olmadığını düşündürmüştür. Daha düşük kaliteli olarak nitelendirilen yerel seramikler ithal ürünlerden daha fazla sayıdadır. Yerel seramikler başta Mykenai olmak üzere Alaşia seramikleri örnek alınarak yapılmıştır. Bunların yanı sıra zanaatkârlar kendilerine göre özgün eserler ortaya koymaya çalışmışlardır.

Ugarit'te yapılan kazılarda cam malzemelerden yapılmış buluntuların sayısı, çeşitliliği ve kalitesi Yakın Doğu'daki en önemli cam koleksiyonlarından birinin burada olduğunu ortaya koymuştur. Buluntuların çoğunluğu Ras Şamra'da özel evlerde ve saray bölgesinde ele geçmiş olup çok azı Minet el-Beida'da ortaya çıkarılmıştır. Ugarit'te cam malzemelerin neredeyse tamamına yakınının kraliyet sarayında ele geçmesi cam sanatının seçkinlerin kontrolünde olduğunu düşündürmektedir.

Ugarit ülkesinde tekstil ve boya imalatı önemli bir endüstridir. Tekstilin aşamaları olan hammadde temini, eğirme, dokuma ve boyama faaliyeti Mezopotamya ile benzerdir. Öyle ki dokuma faaliyetleri çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmıştır. Ancak bu kadınların bazıları zorunluluktan bazılarının da (üst sınıf) boş zamanlarını değerlendirmek adına bu işle meşgul olduğu düşünülmektedir. Eski İsrail'de de dokuma kadınlar arasında önemli iş gücüdür. Kumaşların boyanması için gerekli olan boya bitkilerden, hayvanlardan ve bakır gibi minerallerden elde edilmiştir. Öncelikli olarak bu boya "*Muricidae*" familyasına ait dikenli bir salyangozun salyasından elde edilmiştir. Hatta bir evin zemininde boyama işlemlerinden sonra geriye kabukların kalması elde edilen atıkların geri dönüştürülmesi sonucu burada kalmış olduğunu düşündürmektedir. Bu boyadan elde edilen yün olan *takiltu yünü* seçkinler ve kraliyet

ailesi, özellikle de kraliçeler arasında yüksek talep görmüştür. Belki de bu salyangozdan elde edilen boya uzun ve zahmetli bir iş olduğu için zanaatkârlar buna alternatif olarak ucuz ve daha az emek gerektiren başka yollar aramışlardır. Sonuçta Murex morunun birebir aynısını taklit edemeseler de yerel olarak bulunabilen, rengi solmayan ve nispeten ucuz bitkisel boyalar yünü mora boyamak için kullanılmıştır. Diğer yandan bitkiler, bakır asetat, keten ve yün kumaşların renklendirilmesinde kullanılmıştır. Kumaş boyama faaliyetinin kıyı kesimlerdeki atölyelerde uzman kişilerce gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Boyandıktan sonra bu kumaşların işlendiği de bilinmektedir. Giyim konusunda kadın erkek ayrımının açıkça ortaya konmasa da ürünlerinin bazılarının özellikle kadın giysisi olarak belirtilmesi dikkat çekicidir.

Ugarit'te ahşap tekniği de gelişmiş olup ülkedeki ağaçlar bölge sakinlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında, inşaat tekniğiyle birlikte mimarının gelişmesinde ve ticarete önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla sahip olduğu geniş ormanlık alanlar Ugaritlilerin ahşap ve ahşap oymacılığın da gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu gruptaki zanaatkârların diğer meslek gruplarında olduğu gibi çalışmaları karşılığında saraydan tahıl, yün, gümüş ve yağ aldıkları bilinmektedir.

Ticari ilişkiler dönemin güçlü ve vassal ülkeleri arasında uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmıştır. Ugarit ülkesinin ticari faaliyetlerini hızlandıran faktörlerden biri de Girit ve Hellen halklarının, Ugarit'te bir ticari acente kurmuş olmalarından kaynaklanır. Ülkedeki uluslararası ticari faaliyetlerin denetimi büyük oranda sarayın gözetimi altındadır. Bu denetimin en başında kral bulunmaktadır. Ve o bu faaliyetlerin denetimi için memurlar görevlendirmiştir. Ugarit ülkesinde uluslararası ticaret kara ve denizden olmak üzere iki güzergâh üzerinden gerçekleşmiştir. Ugarit'in bu dönemde ticari başarısı her iki yolu da iyi bir şekilde kullanmasından kaynaklanır. Ancak yine de Ugarit ülkesinin uluslararası ticaretteki ekonomik başarısı deniz ticaretine bağlanmaktadır. Deniz ticaretinin kara ticaretinden çok daha ucuz olduğu ve küçük gemilerin bile eşek kervanlarından çok daha büyük yükleri taşıyabildiği bilinmektedir. Deniz ticaretinde gemilerin izlediği güzergâhlar ve bu seyahatlerin zaman ya da mevsimine dair henüz kesin bir bilgi bulunmasa da açık denizlerin çok tercih edilmediği ve gece yolculuğu yapılmadığı düşünülmektedir. Denize açılma dönemleri çok uzun olmayıp mart ve kasım ayları arasındadır.

Ugarit ülkesinde faaliyet gösteren tüccarların saraydan bağımsız olarak örgütlendikleri düşünülse de tüccarların hepsi bir denetim çerçevesinde hareket etmişlerdir. Bu tüccarlar vergilere tabi tutulmuş ve onların çıkarları yasalarca korunmuş olup onlar askeri korumadan da yararlanmışlardır. Ayrıca ülkedeki yerli tüccarlar büyük firmalar veya mütevazı aile işletmeleri olarak faaliyet göstermişlerdir. Ugarit'te önemli bir nüfuza sahip yabancı tüccarlar, ülkede geçici olarak ikamet eden kimselerdir. Bu tüccarlar aynı zamanda *ajan* olarak nitelendirilmiştir. Onların Hitit İmparatorluğu'nun kontrolü altındaki yerlerde ticari faaliyetleri denetlemek adına gönderilmiş kişiler olabilecekleri düşünülmektedir. Tüccarların canına ve malına zarar veren kişiler cezalandırılmış, hatta suçun tekrarının olmaması için caydırıcı cezalar uygulanmaya ve bu sayede ticaretin devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Ugarit ülkesinde ticari faaliyetler hem takas hem de gümüş usulüyle yapılmıştır. Bu faaliyetler esnasında ticareti yapılan mallar fatura niteliğindeki belgelere kaydedilmiştir. Belgelerde 350'den fazla ticari yapılan ürün listelenmiştir. Mısır, Kargamış, Siyannu-Uşnatu, Amurru, Tyre, Alaşia ve Hitit Devleti arasında Ugarit'in yoğun olarak ticari faaliyetleri bulunmaktadır.

SONUÇ

Ugarit Krallığı gerek ekonomik düzeni gerekse de sosyal yapısıyla Doğu Akdeniz Bölgesi'nde tarihçiler açısından ilgiyi hak eden önemli bir ülkedir. Konumu itibariyle eriştiği ekonomik imkana bağlı olarak tam bir kültürel kavşak haline gelen Ugarit, tarihçiler dışında antropoloji, arkeoloji, ekonomi, hukuk ve siyaset bilimi gibi bilim alanında ilgisini çekecek akademik bir cazibeye sahiptir. Nitekim Ugarit ülkesinin ekonomik ve sosyal yapısını ele alan bu araştırmamızın da ilgili konu alanlarda çalışma yürüten araştırmacılara yeni çalışmaların tetiklenmesi anlamında mütevazı bir katkı sağlayacağı ümit edilmektedir. Titizlikle yürütülen bu araştırma, her çalışmanın eksik tarafının olabileceği gerçeğini de kabul ederek, Ugarit Krallığı'nın sosyo-ekonomik yapısını merkeze almak koşuluyla aşağıda özlü şekilde verilen sonuçlara erişmiştir.

Yıkılışına değin vassal olarak Mısır ve Hitit Devleti'nin hâkimiyeti altında olan Ugarit, zaman zaman krallarının keyfi davranışlarına rağmen her türlü ekonomik ve siyasi koşulu çıkarına göre yönetebilen güçlü ve istikrarlı bir yapıya sahip olmuştur. Ugarit'in uluslararası ilişkiler anlamında etkili olmasının bir sonucu olarak hem bulunduğu Doğu Akdeniz Bölgesi'nde hem de daha uzak ülkelerle ilişki kurabilmiştir. Bu durum ülkeyi bölgesinde sıkışıp kalan kapalı siyasi bir yapıdan ziyade ilerlemeye ve pozitif anlamda gelişmeye açık bir hale getirmiştir. Diğer devlet ve kültürlerle kurulan ilişkiler birçok konuda olduğu gibi kaçınılmaz olarak Ugarit'te ekonomik ve toplumsal yapıyı da etkilemiştir. Bununla birlikte Ugarit, refahını tarımsal kaynaklarına, ticari faaliyetlerine, endüstriyel ürünlerine ve iyi yönetilen, sistemli bir organizasyon yapısına borçludur.

Yukarıda vurgulanan başarı elbette birçok unsurun bir araya gelmesiyle mümkün olmuştur. Ekonomik ve sosyal düzenin zamanına göre "eşitlikçi ve adil" sayılabilecek yapısı dikkate değerdir. Nitekim Ugarit toplum yapısında sosyal sınıfları oluşturan *kralın hizmetkârları* ile *özgür insanlar* olan iki grup arasında keskin hiyerarşik bir düzenin olmadığı anlaşılmıştır. Buna karşın *kralın hizmetkârları* arasında öğrenci, usta, öğretmen ifadelerine rastlanması, adı geçen memuriyetler içerisinde bulunanların eğitim sınıfına ve çalışma yıllarına göre kıdem alması, aralarında makul düzeyde hiyerarşik bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu grup içerisinde yer alan kralın tanıdıkları veya kraliçenin arkadaşları olarak isimlendirilen memuriyetin (*mdm/mūdû*), muhtemelen sadakat beklentisiyle inisiyatif alınarak seçilen kişilerden oluştuğu düşünülmelidir.

Eski Yakın Doğu'nun diğer memleketlerinde olduğu gibi Ugarit ülkesinde de aslında yazmayı bilenlerin memur olduğu bir sistem vardır. Dolayısıyla bu meslek grubundaki kişilerin genel özelliği memuriyetin babadan oğula geçmesi şeklindedir.

Ordu düzeni, askere alım ve savaş zamanları konu kapsamında değinilmesi gereken bir diğer önemli husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki Ugarit'te ülkenin zor zamanlarında seferberlik ilan edildiğinde orduda yer alan atlı birliklerin bu savaşa dahil olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Ugarit'te normal ve olağanüstü savaş zamanlarında savaşa giden birlikler arasında rütbe bakımından birbirinden farklı askeri sınıflar olduğu düşünülmektedir.

Ugarit ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus sosyal yapıya dair gündelik işlerin yapılmasında kadın erkek arasındaki iş paylaşımıdır. Nitekim çivi yazılı belgelerde hane içi işlerin kadın ve erkekler tarafından yapıldığı hatta kadın ve erkeklerin neredeyse eşit haklara sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu işleri yapanların bir kısmının köle olduğu akla gelse de bu durum belgelerde net şekilde açıklanmamıştır. Diğer yandan Ugarit'te bir toplumun kültürel yaşamı içinde çok önemli yeri olan evlenme, boşanma, miras ve evlatlık alma gibi işlemler sözleşmeler yoluyla garanti altına alınmıştır. Ülkede herhangi bir hukuk metni ele geçmese de ülke yönetimine dair her şeyin bir sözleşme ile düzenlendiği bilinmektedir. Hali hazırda çalışmalarda bir hukuk metni bulunmamış olsa da ülkede hukuki işleyişin bu denli detaylı dizayn edilmiş olması Ugarit'te yazılı bir hukuk sisteminin varlığını kuvvetli bir ihtimal olarak akla getirmektedir. Öyle ki kraliçenin dahi yaptığı her işi hukuki olarak kayıt altına almış olması bunu doğrular niteliktedir.

Araştırmanın dikkat çeken bulgularından bir tanesi de evlilik sürecindeki uygulamalar olarak göze çarpmaktadır. Nitekim diğer toplumlardan farklı olarak damat ya da ailesi tarafından gelinin ailesine evlilik teminatı olarak verilen *tirhatu* Ugarit'te alışılmadık bir yaklaşımla karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde anlaşılabilir şekilde bir başlık parası olmasının yanında metanın kullanım hakkı üzerindeki farklılık Ugarit'e mahsus durmaktadır. Kızına çeyiz hazırlamakla mükellef baba, *tirhatuyu* kızına çeyiz olarak vermiştir. Ugarit'te böyle bir uygulamanın olmasını denizciliği iyi bilen bir toplum olmasına bağlamak mümkündür. Zira yoğun ticari faaliyetler toplumu pratik çözümler üretmeye ve sosyal hayatı da buna göre düzenlemeye sevk etmiş olmalıdır. Aynı pratiklik belgelerin açık, anlaşılır ve kısa şekilde düzenlenmesinde de

görülmektedir. Toplumun kozmopolit yapısı karşısında hayatı kolaylaştıracak bu türden bir yaklaşımın devletin idaresi ve sosyal hayatın düzenlenmesi anlamında avantaj sağladığı düşünülmelidir.

Ugarit'te dikkat çeken uygulamalardan bir tanesi de varisi olmayan kadınlara tanınan haktır. Şöyle ki, bu kadınların servetini kullanması adına bir yetişkin erkeği kardeş edinmesi kayda değer bir uygulama olarak görülmektedir. Zira sosyal ve ekonomik açıdan bir insanın böyle bir yola başvurabilmesi o dönemde şüphesiz belli bir avantaj sağlamıştır. Bu kapsamda vurgulanması gereken bir diğer husus, günümüz hukuk sistemlerinin de yaygın bir uygulaması olan mirastan men konusudur. Nitekim Eski Yakın Doğu toplumlarının birçoğunda olduğu gibi Ugarit'te de gerekli görüldüğü hallerde evlat mirastan menedilebilmiştir.

Ugarit'in siyasi yapısıyla ilgili değinilmesi gereken önemli konulardan bir tanesi de siyaset kurumunun başarısı adına ülkeye liderlik edecek kralların sistemleştirilmiş eğitim sürecine tabi tutulmalarıdır. Ülkeyi yöneten en önemli siyasi figür olarak kralların iktidara gelmeden önce bir eğitimden geçmesi başka örneklerde olduğu gibi Türk tarihinde de bilinen bir konudur. Bu bakımından Ugarit'te de kraldan sonra yerine geçecek en büyük veliahtın küçük yaşta eğitilmesi ve devlet erkanının gelenek ve göreneklerine uygun şekilde yetiştirilmesi söz konusudur. Bu durum bize Osmanlı Devleti'ndeki şehzadelik kurumunu hatırlatmaktadır. Ancak bu durum Ugarit'te prene saraydan uzakta bir yerde idare alanı sağlamak şeklinde olmayıp prenslerin saray içerisinde eğitildiği düşünülmektedir.

Uygurlık tarihi bağlamında Ugarit'in yazılı kültüre katkısı altı çizilmesi gereken bir diğer önemli konudur. İnsanlık tarihinde uygarlığın farklı kültürlerin ortak mirası olduğu ve bunun etkileşimle mümkün olduğu reddedilemez bir gerçektir. Nitekim batıdan doğuya veya doğudan batıya aktarılan her türlü kültürel öğenin önemli bir aktarıcısı olan Ugarit, Mezopotamya, Anadolu, Mısır, Doğu Akdeniz ve Ege kültürlerinden etkilendiği gibi onları da etkilemiştir. Öyle ki Hellen toplumunun ve ardından da bugün dünyanın kullandığı alfabetik sistemin en eski örneklerine Ugarit'te rastlanmıştır. Burada ele geçen belgelerde genellikle kralın ve soylu kişilerin hayatına dair bilgiler kaydedilmiş olup saray dışındaki toplumun günlük yaşamına dair belgeye rastlanmaması, vassalı olduğu Hitit Devleti'nde olduğu gibi çivi yazısının halk arasında yaygınlaşmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Ugarit'te alfabetik çivi yazısının Hitit

örneğinde olduğu gibi yönetici sınıfın iktidarını kuvvetlendiren stratejik bir araç olarak konumlandığı düşünülmelidir. Zira eldeki yazılı belgeler, saray kâtipleri tarafından kral ailesi için yazılmış vesikalardan ibarettir.

Diğer bazı kültürlerle etkileşim içinde şekillendiği görülen Ugarit'in inanç dünyası ise kayda değer bir başka konudur. Diğer birçok alanda olduğu gibi bu hususta da öne çıkan kimi benzeşmeleri vurgulamak yerinde olacaktır. Nitekim Ugarit'te dikilitaşların halkın dini ritüellerinin bir parçası olması, Urartular ve Hititler'de Açık Hava Tapınağı'ndaki taşları hatırlatıcı niteliktedir. Öyle ki kendiliğinden ortaya çıkan bu taşlara tapınılmıştır. Yine bu durum Hititler'deki Huvasi Tapınağı'nın (Hititçe Arazi Tapınağı) yansıması olarak da görülmelidir. Diğer yandan Ugarit dininin İbrani dini geleneklere göre şekillendiği ve burada olduğu gibi Ugarit'te de öldükten sonra yakma ritüelinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Ugarit'te saray çevresinde çok fazla mezara rastlanmaması kraliyet mensuplarının başka yere gömülmüş olabileceğini düşündürmektedir. Dini ritüelin kadim parçası, insan ve tanrı arasındaki bağlantı aracı olarak dualar söz konusu olduğunda ise kişisel dualara pek rastlanmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili dikkat çeken hususlardan bir tanesi de dualarda genellikle kralın kült uygulamaları, hanedanın devamlılığı ve mevsim döngülerine yer verilmiş olmasıdır. Örneğin savaştan kaçınma, refahın geliştirilmesi yönünde duanın az sayıda olması Ugarit'in ekonomik ve askeri anlamda gücünün yerinde olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Başka bir ihtimal ise siyasi erkin kendi egemenliğini sarsacak, otoritesinin zayıflamasına sebep olacak bir yakarışı resmî belgelere geçirmek konusundaki çekincesi olabilir. Diğer yandan Eski Yakın Doğu toplumlarında mitolojik belgelerin haricinde günlük hayata dair belgelerde tanrı-tanrıça isimleri yer alırken, Ugarit'te tanrı ve tanrıçalara sadece mitolojik belgelerde rastlanması Ugarit dininin yaşam içindeki öneminin zayıf olabileceğine dair bir şüphe yaratmaktadır.

Ugarit mitoslarında Mezopotamya inanç dünyasıyla büyük tezat oluşturan bir durum olan tanrıların şehirlerle temasına rastlanmamıştır. Örneğin Sumer (Uruk'taki Eanna Tapınağı) ve diğer bazı kültürlerde tanrıların kendisine inanan kimselerin yerleşim yerlerine geldikleri bilinmektedir. Hatta Ugarit tanrılarıyla kent merkezinde onlara adanan tapınaklar arasında bile açıkça bir ilişki kurulmaması ülkenin kozmopolit yapısından kaynaklanmış olmalıdır.

Ugarit'e dair değinilmesi gereken en önemli konuların başında ülkenin ekonomik yapısı gelmektedir. Ekonominin önemli çıktılarında biri olan metal işleme, eritme veya geri dönüşümünde yerli halkın katkısıyla birlikte Ugarit dışından gelen uzman kişilerin bu iş kolunda başat insan kaynağını oluşturduğu bilinmektedir. Ülke ekonomisinin bir diğer önemli çıktısını ise tekstilin oluşturduğu söylenmelidir. Özellikle tekstil boyası imalatı noktasında pratik çözümler üretebilmiş ticari bir zekanın izlerini görmek mümkündür. Örneğin Ugarit'te tekstil uzmanlarının zahmetli ve uzun bir süreç sonrasında salyangozdan elde edilen boyanın hem çok pahalı olması hem de çok emek gerektirmesi sebebiyle buna alternatif olarak daha az emek gerektiren rengi solmayan ve daha ucuz bitkisel boyalar imal ederek benzer bir ürün ortaya koymaları dikkat çekicidir.

Geç Tunç Çağı'nda Ugarit'in ticari kapasitesi ülkeye yüksek refah sağlamıştır. Yakın ve uzak ülkelere yapılan kara ve deniz ticareti Ugarit'e bu ülkelerle yakın diplomatik ilişkiler geliştirme imkânı tanımıştır. Bu temaslar, tüm krallığın siyasi ve kültürel tarihine etki etmek suretiyle yerel dilin ve edebi kültürün şekillenmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. Ülkenin bulunduğu coğrafya aslında onun genel olarak karakterini, kültürünü, siyasi yapısını ve ekonomisini etkilemiştir. Buna ek olarak, sosyal yapı ve ticari düzenin karşılıklı olarak birbirini etkilediği görülmektedir. Kralların bu karşılıklı ilişkinin sağlıklı işlemesi adına aktif rol aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Ugarit ülkesini ele alırken sadece ekonomik anlamda değil, onunla sıkı sıkıya bağlantılı ve ayrılmaz bir parçası olan sosyal yaşamın birlikte değerlendirilmesi elzem bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ugarit aslında içinde bulunduğu bu coğrafyayı etkili bir biçimde kullanmış, kendisini ekonomi ve kültür bakımından çağdaşları olan Kuzey Suriye'den ileri bir yere konumlandırmıştır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, G., Yılmaz Kolancı, B., (2017). “Antikçağda Statünün Rengi: Mor”, *Cedrus*, c. 5, Antalya, 261-285.
- Akar, M., (2013). “Krallar ve Tüccarlar Kenti Alalakh”, *Aktüel Arkeoloji*, c. 33, İstanbul, 84-93.
- Akkermans, P. M. G., Schwartz, G. M., (2003). *The Archaeology of Syria: from Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c. r 6.000-300 Be)*, National Museum of Antiquities, Leide Glenn M. Schwartz, Cambridge University Press, Cambridge.
- Akurgal, E., (2014). *Anadolu Kültür Tarihi*, Phoenix Yayınevi, Ankara. Akyüz, F., (2020). “Yeni Asur Devleti’nin Sürgün Politikası”, *Eski Yakındoğu’da Sürgünler*, İ. Albayrak (ed.), Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 129-180.
- Albright, W. F., (1941). “Anath and the Dragon”, *BASOR*, S. 84, Chicago, 14-17.
- Albright, W. F., (1968). *Yahweh and the Gods of Canaan*, Athlone Press, California University.
- d’Alfonso, L., (2010). “Servant of the King Son of Ugarit, and Servant of the Servant of the King: RS 17.238 and the Hittites”, *Hethitica: Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer (StBoT 51)*, Y. Cohen, A. Gilan, J. L. Miller (ed.), Wiesbaden, 2010, 67-86.
- Anderson, J. S., (2015). *Monoteism and Yahweh’s Appropriation of Baal*, Bloomsbury Publishing, New York.
- Arnaud, D., Salvini, M., (1991-1992). “Le Divorce du roi Ammistamru d’Ougarit: un Document Redécouvert”, *Semitica*, c. 41-42, Leuven, Peeters, 7-22.
- Astour, M., (1959). “Les etrangers â Ugarit et le statut juridique des Habiru”, *Revue d’Assyriologie et d’archéologie orientale*, 53/2, France, 70-76.
- Astour, M., (1966). “Some New Divine Names from Ugarit”, *JAOS*, 86/3, New Haven, 277-284.
- Astour, M., (1970). “Ma’hadu, the Harbour of Ugarit”, *JESHO*, 13/2, Leiden, 113-127.
- Astour, M., (1980). “King Ammurapi and the Hittite Princess”, *Ugarit Forschungen*, c.12, Germany, 103-108.
- Astour, M., (1981). “Les Frontières et les Districts du Royaume d’Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 13, Germany, 1-12.
- Astour, M., (1981). “Ugarit and the Great Powers”, *Ugarit in Retrospect. Fifty Years of Ugarit and Ugaritic*, G. D. Young (ed.), Winona, Lake-Eisenbrauns, 3-29.
- Aström, P., (1991). “Canaanite Jars from Hala Sultan Tekke”, *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, N. H. Gale (ed.), Studies in Mediterranean Archeology, XC, Paul Astrom Förlag, Jonsered, 140-151.
- Atabey, E., “Zeytin ve Zeytinyağı Hakkında Herşey”, Broşür.

- Ateş, A., (2018). *Eski Yakınoğu Arşivleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ay, Ş., (2008). “Eskiçağ’da Bir Ticari Ambargo Örneği-Uralı Tüccarlar, Mersin Sempozyumu, 19-22 Kasım, 2032-2036
- Ay Arçın, Ş., (2016). *İsrail ve Yahuda Krallıkları Tarihi Atalar Devrinden Asur ve Babil Hâkimiyetine Kadar*, Ayışığı Kitapları, İstanbul.
- Ay Arçın, Ş., (2021). “Eski Yakınoğu’da Kadınların Miras Hakkı: Antik İsrail ve Ugarit Örneği”, *Eski Yakınoğu’da Miras Anlayışı*, İ. Albayrak (ed.), Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 149-170.
- Bass, G. F., Throckmorton, P., Plat Taylor, J. du, Hennessy, J. B., Shulan, Alan R., Buchholz, H. G., (1967). “Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck”, *Transactions of the American Philosophical Society*, 57/ 8, Philadelphia, 1-77.
- Bass, G. F., (1998). “Sailing Between the Aegean and the Orient in the Second Millenium B.C.”, *The Aegean and the Orient in the Second Millenium. Aegeum 18*, E. H. Cline, D. Harris-Cline (ed.), University of Texas, 183-191.
- Beal, R. H., (1992). “The Location of Cilician Ura”, *Anatolian Studies*, c. 42, Ankara, 65-73.
- Beckman, G., (1996). *Hitit Diplomatic Texts*, Scholars Press, Atlanta.
- Bell, C., (2012). “The Merchants of Ugarit: Oligarchs of the Late Bronze Age Trade in Metals?”, *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork in the Second Millennium Bc.*, V. Kassianidou, G. Pappasavvas (ed.), Oxbow Books, Oxford, 180-187.
- Bilgin, R. T., (2018). *Officials and Administration in the Hittite World*, De Gruyter, Berlin.
- Binger, T., (1997). *Asherah: Goddesses in Ugarit, Israel and the Old Testament*, Sheffield Academic Press, England.
- Biron, I., Matoïan, V., Henderson, J., Evans, J., (2016). “Scientific Analysis of Glass from Ras Shamra-Ugarit (Syria)”, *Annales du 18e congrès de l’Association Internationale pour l’Histoire du Verre, (AIHV Annales du 18e Congrès, 2009)*, D. Ignatiadou-A. Antonaras (ed.), Ziti Publishing, Thessaloniki, Greece, 29-34.
- Bordreuil, P., (1989). “A Propos de la Topographie Économique de l’Ougarit: Jardins du Midi et Pâturages du Nord”, *Syria*, 66/1-4, Paris, 263-274.
- Bordreuil, P., (2000). “An Efficiently Administered Kingdom”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 190-191.
- Borowski, O., (2002). “Animals in the Literatures of Syria-Palestine”, *A History of Animal World in the Ancient Near East*, B. L. Collins (ed.), Brill, Leiden-Boston, 289-306.
- Bouquillon, A., Matoïan, V., (2007). “Les faïences à glaçure monochrome bleu-gris d’Ougarit (Syrie)”, *Actes du Neuvième Congrès International des*

- Égyptologues*, J. P. Goyon-C. Cardin (ed.), Éditions Peeters, New York, 207-220.
- Boyes, P. J., (2021). *Script and Society The Social Context of Writing Practices in Late Bronze Age Ugarit*, Oxbow Books, Oxford.
- Bozkurt, G., (1981). “Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38/1, Ankara, 65-103.
- Bretschneider, J., Cunningham, T. F., Lerberghe, K. V., (1999). “Gibala, The First Two Excavations 1999 and 2000”, *Ugarit Forschungen*, c. 31, Germany, 75-131.
- Brun, J. P., (2004). *Archéologie du vin et de l’huile de la Préhistoire à l’époque hellénistique*, Editions Errance, Paris, 2004.
- Bryce, T., (2005). *The Kingdom of The Hittites*, Oxford University Press, Oxford.
- Bryce, T., (2014). *Ancient Syria a Three Thousand Year History*, Oxford University Press, Oxford.
- Buccellati, G., (1967). *Cities and Nations of Ancient Syria*, Istituto di Studi del Vicino Oriente, Roma.
- Buck, M. E. (2019). *The Amorite Dynasty of Ugarit Historical Implications of Linguistic and Archaeological Parallels*, Harvard Semitic Museum Publications Studies in the Archaeology and History of the Levant, 8, Brill, Leiden-Boston.
- Callot, O., (1983). *Une maison à Ougarit, RSO I: Étude d’architecture domestique*, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris.
- Callot, O., (1987). “Les huileries du Bronze Récent à Ougarit, Premiers éléments pour une étude”, *RSO III: Le Centre de la ville 38e-44e campagnes (1978-1984)*, M. Yon (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 197-212.
- Callot, O., (1994). *RSO X: La tranchée «Ville Sud», Études d’architecture domestique*, Maison de L’orient, Lyon, Paris.
- Callot, O., (2000). “A Visit to a Home”, *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 202-204.
- Callot, O. (2008). *RSO XIX: Les Sanctuaires de L’acropole d’ougarit, les Temples de Baal et de Dagan*, Publications de la Maison de L’orient et de la Méditerranée, Lyon.
- Calvet, Y., (1990). “Un barrage antique à Ras Shamra”, *Techniques et pratiques hydro-agricoles traditionnelles en domaine irrigué*, 2, B. Geyer (ed.), Actes du Colloque de Damas, Paris, 487-499.
- Calvet, Y., (2000). “La ville et le territoire d’Ougarit au Bronze récent XIII e- début ut XII e siècle av. J.-C.”, *Bulletin d’études Orientales*, c. 52, 2000, 83-95.
- Calvet, Y., (2000). “Ougarit, “les animaux symboliques du répertoire figuré au Bronze Récent”, *Topoi, Orient-Occident Supplément*, 2/1, Lyon, 447-465. Calvet, Y., (2007). “Ugarit: The Kingdom and the City-Urban Features”, *Ugarit at Seventy-*

- Five, K. Lawson Younger Jr. (ed.), Winona Lake, Indiana Eisenbrauns, 101-111.
- Calvet, Y., Geyer, B., (1987). “L’eau Dans l’habitat”, *RSO III: le centre de la ville 38e-44e campagnes (1978–1984)*, M. Yon (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 129-156.
- Calvet, Y., Geyer, B., (1992). “Barrages antiques de Syrie”, *Collection de la Maison de l’orient Mediterranéen N° 21*, B. Geyer (ed.), Série Archéologique, 12, Maison de l’orient Mediterranéen Lyon, Paris.
- Calvet, Y., Geyer, B., (1993). “Environnement et Ressources en eau dans la Région d’Ougarit”, *Le pays d’Ougarit autour de 1200 av. J.-C.*, C. 11, Lyon, France, 169-182.
- Caquot, A., Sznycer, M., (1980). *Ugaritic Religion Iconography of Religions*, 8, Brill, Leiden-Boston.
- Cassuto, U., (1962). “Baal and Mot in the Ugaritic Texts”, *IEJ*, 12/2, Jerusalem, 77-86.
- Castel, C. (2001) “Naissance et Développement d’une Maison dans la «Ville Basse» Orientale d’Ougarit (fouille 1936), *RSO XIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris, 41.64
- Caubet, A., (2002). “Animals in Syro-Palestinian Arts”, *A History of Animal World in the Ancient Near East*, B. L. Collins (ed.), Brill, Leiden-Boston, 231-234.
- Caubet, A., Matoian, V., (1995). “Ougarit et l’Egée”, *RSO XI: Le pays d’Ougarit autour de 1200*, M. Yon, M. Sznycer, P. Bordreuil, Editions Recherche sur les Civilisation, Paris, 99-112.
- Chanut, C., (2000). *Bois, pierres et métaux à Ugarit-Ras Shamra (Syrie) à l’âge du Bronze récent: d’après les données des sciences naturelles, de l’archéologie et des textes*, Lille, Atelier National de Reproduction des Thèses.
- Chanut, C., Dardaillon, E., (2000). “The Art of Metal Working”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 222-222.
- Chenet, M. G., (1949). “Corpus Ceramique de Ras Shamra Première partie”, *UG II: Nouvelles études relatives aux découvertes de Ras Shamra*, C. F. A. Schaeffer (ed.), Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 131-320.
- Civil, M., (1994). *The farmer’s Instructions: A Sumerian Agricultural, Manual*, Editorial AUSA, Sabadell.
- Clifford, R. J., (1982). “Cosmogonies in the Ugaritic Texts and in the Bible”, *Orientalia Nova Series*, 53/2, Roma, 183-201.
- Cohen Sasson, E., Yogev, J., Yona, S., (2011). “Why does the Word tlt (“Three”) mean “Copper” in Ugaritic?”, *Ugarit Forschungen*, c. 43, Germany, 37-40.

- Cole, L. M., (2004). *The Economic Organization of Southern Canaan in the Late Bronze Age: A Synthesis of the Textual and Archaeological Data*, (Basilmamış Doktora Tezi), The University of Arizona, U.S.
- Constantinou, G., (2012). “Late Bronze Age Copper Production in Cyprus From a Mining Geologist’s Perspective”, *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork, in the Second Millennium Bc.*, V. Kassianidou, G. Pappasavvas (ed.), Oxbow Books, Oxford, 4-13.
- Cooper, J., Mourad, A. L., (2019). “Further Observations on Ugarit and Egypt in the Early New Kingdom”, *Göttinger Miszellen: Beiträge zur ägyptologischen Diskussion*, S. 258, Göttingen, 63-74.
- Coqueugniot, E., (1991). “Outillage de pierre taillée Bronze Récent (Ras Shamra 1978-1988)”, *RSO VI: Arts et industries de la pierre, Ras Shamra*, M. Yon (ed.), Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris, 127-204.
- Courtois, L., (1969). “Le Mobilier Funeraire Céramique de la Tombe 4253 du Bronze Récent (Ville Sud d’Ugarit)”, *UG VI*, Imprimerie Nationale, 121-137.
- Craigie, P. C., (1983). *Ugarit and the Old Testament*, Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids.
- Cross, F. M., (1974). “Prose and Poetry in the Mythic and Epic Texts from Ugarit”, *Harvard Theological Review*, 67/1, Cambridge, 1-15.
- Curtis, A. H. W., (1999). “Ras Shamra, Minet el-Beida and Ras Ibn Hani: The Material Sources”, *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, 5-27.
- Dalix, A. S., (2000). “The Art of Writing”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 196-197.
- Dardaillon, E., (2012). “The evidence for metallurgical workshops of the 2nd millennium in Ugarit”, *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork, in the Second Millennium Bc: A conference in honour of James D. Muhly*, Nicosia, 10th-11th October 2009, V. Kassianidou, G. Pappasavvas (ed.), Oxbow Books, Oxford, 169-179.
- Dardeniz, G., Henderson, J., Roe, M. (2022). “Primary Evidence for Glassmaking in Late Bronze Age Alalakh/Tell Atchana (Amuq Valley, Turkey)”, *Journal of Glass Studies*, c. 64, New York, 11-32.
- Davies, E. W., (1993). “The Inheritance of the First-born in Israel and the Ancient Near East”, *Journal Semitic Studies*, 38/2, Oxford, 175-191.
- Day, J., (2002). *Yahweh and the Gods and Goddesses of Canaan*, Sheffield Academic Press, New York.
- Day, P. L., (1992). Anat: Ugarit’s “Mistress of Animals”, *JNES*, 51/3, Chicago, 181-190.
- Dietrich, M., Loretz, O., (1986). “Die akkadischen Tierbezeichnungen IMMERU, PUḪADU und PUḪALU im Ugaritischen und Hebräischen”, *Ugarit Forschungen*, c. 17, Germany, 99-103.

- Dijkstra, M., (1990). "On the Identity of the Hittite Princess mentioned in Label KTU 6.24 (RS 17.72)", *Ugarit Forschungen*, c. 22, Germany, 97-101.
- Donner, H., (1994). Herbert, "Art und Herkunft des Amtes der Königinmutter im Alten Testament", *Aufsätze Zum Alten Testament*, 224, H. Donner (ed.), Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, De Gruyter, 1-24.
- Drews, R., (1993). *The End of the Bronze Age: Changes in Warfare and the Catastrophe ca. 1200 B.C.*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Drews, R., (2014), *Tunç Çağı'nın Sonu*, (çev.) Tolga Ersoy-Gürkan Ergin, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Drower, M. S., (1975). "Ugarit", *Cambridge Ancient History*, 2/2, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger (ed.), Cambridge, 130-160.
- Drower, M. S., (1975). "Ugarit", Ugarit in the Fourteenth and Thirteenth Centuries B.C.", *Cambridge Ancient History*, 2/2, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger (ed.), Cambridge, 1-19.
- Duymuş Florioti, H. H., (2012). "Yeni Asur Metinlerinde Geçen "Masennu" Unvanlı Bazı Memurlar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 31/52, Ankara, 2012, 1-21.
- Emerton, J. A., (2011). "A Difficult Part of Mot's Message to Baal in the Ugaritic Texts", *Australian Journal of Biblical Archaeology*, Sydney, 50-71.
- Emmanuelle, V., (2008). "L'économie alimentaire carnée et le monde animal. Analyse préliminaire des restes osseux de mammifères (Ras Shamra)", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Calvet, M. Yon (ed.), 47, Maison de l'Orient et de la Méditerranée, Lyon, 169-180.
- Emmanuelle, V., (2008). "Les vestiges de faune du Palais royal d'Ougarit conservés au Musée national de Damas", *RSO XVII: Le mobilier du Palais royal d'Ougarit*, V.Matoian (ed.), Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 17/1, Lyon, 73-84.
- Erdem, A. Ü., (2002). *Geç Tunç Çağ'da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ferrara, S., Valério, M., (2017). "Contexts and Repetitions of Cypro-Minoan Inscriptions: Function and Subject Matter of Clay Balls", *BASOR*, S. 378, Chicago, 71-94.
- Fleming, E. E., (2017). "Casting Aspersions, Writing a Kingdom", *Vetus Testamentum*, 67/3, Brill, Leiden-Boston, 414-431.
- Frankel, R., (1999). *Wine and Oil Production in Antiquity in Israel and Other Mediterranean Countries*, Sheffield Academic Press, Sheffield.
- Frost, H., (1991). "Anchors Sacred and Profane", (Ugarit-Ras Shamra, 1986), *RSO VI: Arts et industries de la pierre*, M. Yon (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 355-410.
- Gabolde, M., (2004). *Aux Origines de l'alphabet*, Musée des Beaux-Arts de Lyon, Paris.

- Gachet-Bizollon, J., (2007). *RSO XVI: Les ivoires d'Ougarit et l'art des ivoiriers du Levant au Bronze Récent*, Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris.
- Garr, W. R., (1987). "A Population Estimate of Ancient Ugarit", *BASOR*, S. 266, Chicago, 31-43.
- Gaster, T. H., (1939). "Ba'al Is Risen...": An Ancient Hebrew Passion-Play from Ras Shamra-Ugarit", *Iraq*, 6/2, Cambridge, 109-143.
- Gaster, T. H., (1948). "Ugaritic Mythology", *JNES*, 7/3, Chicago, 184-193.
- Gates, C., (2017). *Antik Kentler, Antik Yakındoğu, Mısır, Yunan ve Romada Kentsel Yaşamın Arkeolojisi*, (çev. Barış Cezar), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Genca, E., (2009). *Eski Mezopotamya'da Hukuk Hareketleri Ve Düzenlemeler (Sümer, Babil Ve Eski İsrail Hukuku)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Geyer, B., Calvet, Y., Matoian, V., Marriner, N., Leconte, M., Chambrade, M.L., Onnis, F., Goiran, J. P., (2013). "Le «Pont-Barrage» du Nahr Ed-Delbé (Ras Shamra-Ougarit, Syrie)", *RSO XXI: Études ougaritiques III*, V. Matoian, M. Al-Maqdissi (ed.), Éd. Peeters, Leuven, 1-45.
- Gibson, J. C. L., (2004). *Canaanite Myths and Legends*, Reader in Hebrew and Semitic Languages New College, Edinburgh.
- Ginsberg, H. L., Albright-Elimelech, W. F., (1946). "The Legend of King Keret: A Canaanite Epic of the Bronze Age", *BASOR*, 2/3, Chicago, 1-5.
- Girgin, G., (2006). *Fenikeliler'de Akdeniz Ticareti*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Goetze, A., (2008) "The Struggle for the Domination of Syria (1400-1300 B.C.)", *Cambridge Ancient History*, 2/2, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond, E. Sollberger (ed.), Cambridge, 1-16.
- Gordon, C. H., (1998). *Ugaritic Textbook*, *Analecta Orientalia*, c. 38, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma.
- Gordon, M. B., (1942). "The Hippocratic texts from Ugarit", *Annals of Medical History*, 406-408.
- Gökçek, L. G., (2015). *Asurlular*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Gray, J., (1965). *The Legacy of Canaan The Ras Shamra Texts and Their Relevance to The Old Testament*, (Basılmış Doktora Tezi), University of Aberdeen, Brill, Leiden-Boston,
- Graziadio, G., (2014). "The Oxhide Ingots Production in the Eastern Mediterranean", *Egitto e Vicino Oriente*, *EVO*, 37, Pisa University Press, İtalia, 5-25.
- Gurney, O. R., (1990). *The Hittites*, Penguin Books, London.

- Hafford, W. B., (2001). *Merchants in the late bronze age eastern Mediterranean: Tools, Texts and Trade*, (Basilmamış Doktora Tezi), University of Pennsylvania, Ann Arbor.
- Halayqa, I. K. H., (2010). “The Demise of Ugarit in the Light of its Connections with Ḫatti”, *Ugarit Forschungen*, c. 42, Germany, 297-332.
- Haldane, C., (1993). “Direct Evidence for Organic Cargoes in the Late Bronze”, *World Archaeology*, 24/3, 348-360.
- Hamidé, A. R., (1990). “Les Anciens Systèmes Hydro-agricoles en Syrie Septentrionale”, *Techniques et Pratiques Hydro-agricoles Traditionnelles en Domaine Irrigué*, 27, B. Geyer (ed.), *Actes du colloque de Dama*, Paris, 23-29.
- Hammond, P. C., (1960). “An Ammonite Stamp Seal from Amman”, *BASOR*, S. 160, Chicago, 39-41.
- Hawley, R., (2020). “Ugaritic”, *A Companion to Ancient Near Eastern Languages*, R. Hasselbach-Andee (ed.), John Wiley & Sons, Inc., 257-278.
- Hawley, R., Pardee, D., Roche-Hawley, C., (2015). “The Scribal Culture of Ugarit”, *Journal of Ancient Near Eastern History*, 2/2, 229–267.
- Heltzer, M., (1969). “Problems of Social History in Syria in the Late Bronze Age”, *La Siria nel Tardo Bronzo*, M. Liverani (ed.), *entro per le Antichità e la Storia dell'Arte del Vicino Oriente*, Rome, 31-46.
- Heltzer, M., (1974). “On the Akkadian Term *resu* in Ugarit”, *IOS*, IV, 4-11.
- Heltzer, M., (1975). “On Tithe Paid in Grain in Ugarit”, *IEJ*, 25/2-3, Jerusalem, 124-128.
- Heltzer, M., (1976). *The Rural Community in Ancient Ugarit*, Wiesbaden, Reichert.
- Heltzer, M., (1977). “The Metal Trade of Ugarit and the Problem of Transportation of Commercial Goods”, *Iraq*, 39/2, Cambridge, 203-211.
- Heltzer, M., (1978). *Goods, Prices and the Organization of Trade in Ugarit (Marketing and Transportation in the Eastern Mediterranean in the Socond [sic] Half of the II Millenium [sic] B. C.*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Weisbaden, Germany.
- Heltzer, M., (1979). “The Royal Economy in Ancient Ugarit”, *OLA*, 6, 459-496.
- Heltzer, M., (1982). *The Internal Organization of the Kingdom of Ugarit: Royal Service-system, Taxes, Royal Economy, Army and Administration*, L. Reichert, Wiesbaden.
- Heltzer, M., (1990). “Vineyards and Wine in Ugarit (Property and Distribution)”, *Ugarit Forschungen*, c. 22, 119-135.
- Heltzer, M., (1996). “Olive Growing and Olive Oil in Ugarit”, *Olive Oil in Antiquity: Israel and Neighbouring Countries from the Neolithic to the Early Arab Period*, D. Eitam, M. Heltzer (ed.), *History of the Ancient Near East Studies*, VII, Sargon, Padova, 77-89.

- Heltzer, M., (1999). "The Economy of Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 423-454.
- Herodotos, (1973). *Herodot Tarihi* (Çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hess, R., (1999). "The Onomastics of Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 499-528.
- Hirschfeld, N., (2000). "Introduction to the Catalogue", *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 67-73.
- Hirschfeld, N., (2000). "Marked Late Bronze Age Pottery from the kingdom of Ugarit", *RSO XII: Ceramiques Myceniennes*, M. Yon-V. Karageorghis-N. Hirschfeld (ed.), Editions Recherche sur les Civilisation, Paris, 163-200.
- Hoffner, Jr. H. A., (1967). "Ugaritic pwt: A Term from the Early Canaanite Dyeing Industry", *JAOS*, c. 87, New Haven, 300-303.
- Hook, S. H., (2015). *Ortadoğu Mitolojisi*, (çev. Alâeddin Şenel), İmge Kitapevi, Ankara.
- Horwitz, W. J., (1979). "The Ugaritic Scribe", *Ugarit Forschungen*, c. 11, Germany, 389-394.
- Hout, T. P. J. van Den, (2013). "Hitit Krallığı ve İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi", *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu*, N. Tekdemir (ed.) ve M. D. Alpaslan, M. Alpaslan (haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 11-29.
- Huehnergard, J., (2012). *An Introduction to Ugaritic*, Peabody, Massachusetts, Hendrickson Publishers Marketing, Peabody, Massachusetts.
- Hyatt, J. P., (1939). "Canaanite Ugarit: Modern Ras Shamra", *The Biblical Archaeologist*, 2/1, 1-8.
- Ilan, D., (1995). "Mortuary Practices at Tel Dan in the Middle Bronze Age: a Reflection of Canaanite Society and Ideology", *The Archaeology of Death in the Ancient Near East*, S. Campbell-A. Green (ed.), Oxbow Books, Oxford, 117-139.
- Iacovou, M., (2012). "From regional gateway to Cypriot kingdom Copper deposits and copper routes in the chora of Paphos", *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork*, V. Kassianidou, G. Papasavvas, Oxbow Books, Oxford, 58-69.
- Jones, M., (2007). *Oxhide Ingots, Copper Production, and the Mediterranean Trade in Copper and Other Metals in the Bronze Age*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Texas A&M University.
- Kapelrud, A. S., (1963). "Baal and Mot in the Ugaritic Texts", *IEJ*, 13/2, Jerusalem, 127-129.

- Karauğuz, G., (2018). *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devleti'nin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Kassianidou, V., (2013). "The Production and Trade of Cypriot Copper in the Late Bronze Ages: an analysis of the evidence", *Pasiphae: rivista di filologia e antichità egee*, VII, Louis Godart, Anne Sacconi (ed.), Pabrizio Serra Editore, Pisa Roma, 133-146.
- Kılıç, Y., (2018). *Eskiçağ Aile Hukuku (Asur, Babil ve Hitit Devletlerinin Yıkılışına Kadar)*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kılıç, Y., Akkuş-Mutlu, S., (2007). *Eski Ön Asya'da Kölelik Müessesesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Kılıç, Y., Akkuş-Mutlu, S., (2013). "Çivi Yazılı Hukukta Kölelere Verilen Cezalar", *Turkish Studies*, 8/7, 283-292.
- Kınal, F., (1963). "Ugarit Kırallarının Tarihi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/14, Ankara, 1-15.
- Kilmer, A. D., (1974). "Symbolic Gestures in Akkadian Contracts from Alalakh and Ugarit", *JAOS*, 94/2, New Haven, 177-183.
- Kitchen, K. A., (1977). "The King List of Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 9, Germany, 131-142.
- Klengel, H., (1992). *Syria 3000 to 300 B.C.: A Handbook of Political History*, Akademie Verlag, Berlin.
- Klengel, H., (2006). "Basra Körfezi'nden Akdeniz'e: Eski Yakın Doğu'da Ticaret", *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, Ü. Yalçın vd. (ed.), Bochum, 369-374.
- Klima, J., (1956). "Untersuchungen zum Ugaritischen Erbrecht", *Archiv Orientalni*, 24/3, 356-374.
- Knapp, A. B., (1991). "Spice, Drugs, Grain and Grog: Organic Goods in Bronze Age East Mediterranean Trade", *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, Studies in Mediterranean Archeology, XC, N. Gale (ed.), Paul Astrom Förlag, Jonsered, 21-68.
- Knapp A. B. (2007). "Production, Exchange and Socio-Political Complexity on Bronze Age Cyprus", *Oxford Journal of Archaeology*, Oxford, 35-60.
- Knapp, A. B., Manning, S. W., (2016). "The End of the Late Bronze Age in the Eastern Mediterranean", *American Journal of Archaeology*, 120/1, Chicago, 99-149.
- Koçak, K., (2009). "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Ticareti Yapılan Mallar ve Vergiler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/27, Erciyes, 209-227.
- Kuhrt, A., (2009). *Eski Çağ'da Yakındoğu*, I, (çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- Kuruçayırılı, E., (2013). “M. Ö II. Binde Ticaretin İşleyişi”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, S. 33, İstanbul, 58-73.
- Kümmel, H. M., (1969). “Ugaritica Hethitica”, *Ugarit Forschungen*, c. 1, Germany, 159-165.
- Lackenbacher, S., (1995). “La Correspondance Internationale Dans Les Archives D’ugarit”, *Revue d’Assyriologie et d’archéologie orientale*, 89/1, France, 67-76.
- Lackenbacher, S., (2002). *Textes Akkadiens D’Ugarit (Textes provenant des vingt-cinq premières campagnes)*, Les Éditions du Cerf, Paris.
- Lagarce, J., Lagarce, E., Bounni, A., Saliby, N., (1983). “Les fouilles à Ras Ibn Hani en Syrie (campagnes de 1980, 1981 et 1982). Contribution à l’étude de quelques aspects de la civilisation ugaritique”, *Comptes rendus des séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (CRAIBL)*, S. 127, 249-290.
- Lam, J., (2015) “Possible Ugaritic Influences on the Hurrian of Ras Shamra-Ugarit in Alphabetic Script” *Semitic Languages in Contact*, M. Butts, A. D. Rubin, C. H. M. Versteegh (ed.), 82, Brill, Leiden-Boston, 267-279.
- Leggett, D. A., (1974). *The Levirate and Goel Institutions in the Old Testament With Special Attention to the Book of Ruth*, Mack Publishing Company, Cherry Hill, New Jersey.
- Lewis, T. J., (2008). “Family, Household, and Local Religion at Late Bronze Age, Ugarit”, *Household and Family Religion in Antiquity*, J. Bodel, Saul M. Olyan (ed.), 60-88.
- Linder, E. (1981). “Ugarit: A Canaanite Thalassocracy”, *Ugarit in Retrospect-50 years of Ugarit and Ugaritic*, Gordon D. Young (ed.), American Oriental Society & Society of Biblical Literature, Eisenbrauns.
- Lipiński E. (1973). “skn et sgn dans le sémitique occidental du nord”, *Ugarit Forschungen*, c. 5, Germany, 191-207.
- Liverani, M., (1962). *Storia di Ugarit nell’eta degli Arhivi Politici*, Studi Semitici 6, Roma.
- Liverani, M., (1979) “Ras Shamra”, *Histoire in Dictionnaire de la Bible Supplément 9*, H. Cazelles, A. Femillet (ed.), Letouzey & Ané, Paris, 1295-1348.
- Liverani, M., (1979). “La Dotazione Dei Mercanti di Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 11, Germany, 495-504.
- Liverani, M., (1982). “Ville at Campagne”, *Societies and Languages of the Ancient Near East: Studies in Honor of I. M. Diakonoff, M. A. Dandamayev vd.* (ed.) Warminster England, 250-258.
- Liverani, M., (1989). “Economy of Ugaritic Royal Farms”, *Production and Consumption in the Ancient Near East*, C. Zaccagnini (ed.), University of Budapest, Egyptological Department, Budapest, 127-168.

- Liverani, M., (2014). *The Ancient Near East: History, Society and Economy*, Routledge, New York.
- Liverani, M., Garelli P., (1974). “*La Royauté syrienne de l’Age du Bronze récent*”, *Le palais et la royauté archéologie et civilisation*, P. Geuthner (ed), 9e Rencontre assyriologique internationale, Paris, 29 juin-2 juillet 1971, Paris, 329-356.
- Loewenstamm, S. E., (1972). “The Killing of Mot in Ugaritic Myth”, *Orientalia*, Nova Series, 41/3, Australia, 378-382.
- Loretz, O., (1990) *Ugarit und die Bibel: Kanaanäische Götter und Religion im Alten Testament*, Wissenschaft Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Maddin, R., Muhly, J. D., (1974). “Some Notes on the Copper Trade in the Ancient Mid-East”, *Journal of Metals*, c. 26, Thailand, 24-31.
- Malbran Labat, F., (2000). “Commerce at Ugarit”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 195-195.
- Malul, M., (1988). *Studies in Mesopotamian Legal Symbolism*, Kevelaer, Butzon & Bercker, Verlag.
- Marchegay, S., (2000). “The Tombs”, *Near Eastern Archaeology*, 63/4, Chicago, 208-209.
- Marchegay, S., (2001). “Un Plan des Fouilles 1929-1935 à Minet el-Beida, le port d’Ougarit”, *RSO XIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris, 11-40.
- Marchegay, S., (2008). “Les pratiques funéraires à Ougarit au IIe millénaire, Bilan et perspectives des recherches”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet-M. Yon (ed.), Maison de l’Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, 97-118.
- Margueron, J. C. (1999). “A Stroll through the Palace”, *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 205-207.
- Marsman, H. J., (2003). *Women in Ugarit & Israel Their Social Religious Position in the Context of the Ancient Near East*, Brill, Leiden-Boston, 2003.
- Marzal, A., (1963). “Consideraciones sobre la raiz ugarítica «tl»”, *Biblica*, 44/3, Leuven, 343-351.
- Matoïan, V., (2001). “Une maison au sud du ‘temple aux rhytons. Le mobilier, Fouilles 1979-1990”, *RSO XIV: Études ougaritiques*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Editions Recherche sur les Civilisation, Paris, 107–182.
- Matoïan, V., (2008). “Le Mobilier du Palais Royal d’Ougarit: Un nouveau programme de recherche”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Maison de l’Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, 127-147.
- Matoïan, V., (2015). “Sur les Supports en Bronze de Ras Shamra-Ugarit”, *Semitica*, c. 57, Leuven, Peeters, 77-112.

- Matoïan, V., (2018). “Quelques réflexions sur les représentations de suidés à Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 49, Germany, 215-237.
- Matoïan, V., Vita, J. P., (2009). “Les Textiles à Ougarit Perspectives de la Recherche”, *Ugarit Forschungen*, c. 41, Germany, 469-504.
- Matoïan, V., Vita J. P. (2014). “Wool Production and Economy at Ugarit”, *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean*, C. Breniquet, C. Michel, Oxbow Books, Oxford, 310-339.
- Matoïan, V., Vita, J.P., (2018). “The Administration of Wine in Ugarit”, *Die Welt des Orients*, 48/2, Berlin, 299-318.
- Matoïan, V., Vita J. P. (2019). “Les harpès d’Ougarit”, *RSO XXVI: Archeologie, Patrimoine et Archives Les Fouilles Anciennes à Ras Shamra et à Minet el-Beida II*, V. Matoïan, (ed.), Peeters, Leuven-Paris, 113-13.
- Matoïan, V., Bouquillon, A., (2000). “Le “bleu égyptien” à Ras Shamra-Ougarit (Syrie)”, *First International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Rome, 1998, P. Matthiae, Al. Enea, L. Peyronel, F. Pinnock (ed.), Roma, 983-1004.
- Matoïan, V., Bouquillon, A., (2003). “Vitreous materials in Ugarit: New Data”, *Culture through Objects Ancient Near Eastern Studies in Honour of P. FLS. Moorey*, T. Potts, M. Roaf, D. Stein (ed.), Griffith Institute, Oxford, 333-346.
- Matoïan, V., Vita, J. P., (2020). “Textiles and Gender at Ugarit”, *Textiles and Gender in Antiquity*, M. E. Harlow, C. Michel, L. Quillien (ed.), *From the Orient to the Mediterranean*, Bloomsbury, London, 43-58.
- Matoïan, V., Vita, J. P., (2020). “Proportional Weights of Metals in Ugarit”, *Semitica*, c. 62, Leuven, Peeters, 21-42.
- Matoïan, V., Bouquillon, A., (2021). “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Éditions Peeters, Leuven, 343- 388.
- al-Maqdissi, M., Valérie, M., (2008). “La céramique découverte par C. Schaeffer dans le Palais royal d’Ougarit: remarques générales”, *RSO XVII: Le mobilier du Palais royal d’Ougarit*, M. Valérie (ed.), *Maison de l’Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux*, Lyon, 127-155.
- McGeough, K. M., (2007). *Exchange Relationships at Ugarit*, *Ancient Near Eastern Studies*, Supplement 26, Peeters Leuven.
- McGrail, S., (1991). “Bronze Age Seafaring in the Mediterranean: A view from N W Europe”, *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, *Studies in Mediterranean Archeology*, XC, N. H. Gale (ed.), Paul Astrom Förlag Jonsered, 83-91.
- Mendelsohn, I., (1956). “Samuel’s Denunciation of Kingship in the Light of the Akkadian Documents from Ugarit”, *BASOR*, 143, Chicago, 17-22.

- Mendelsohn, I., (1959). "A Ugaritic Parallel to the Adoption of Ephraim and Manasseh", *IEJ*, 9/3, Jerusalem, 180-183.
- Michael, Heltzer, "Mortgage of Land Property and Freeing from in Ugarit", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 19/1, 1976, 89-95.
- Mierop, M. van de, (2006). *Antik Yakındoğu'nun Tarihi*, (çev. Sinem Gül), Dost Kitabevi, Ankara.
- Millard, A. R., (1986). "The Infancy of the Alphabet", *World Archaeology*, 17/3, 390-398.
- Monchambert, J. Y., (1983). "Céramique de fabrication locale à Ougarit à la fin du bronze récent (1a): quelques exemples", *Syria*, 60/1-2, Paris, 25-45.
- Monchambert, J. Y., (2004). *RSO XV: La Céramique d'Ougarit Campagnes de fouilles 1975 et 1976*, Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris, 2004.
- Monchambert, J. Y., (2004). "La Céramique Mycénienne D'ougarit Nouvelles Données", *La Céramique Mycénienne de l'Égée au Levant*, 41, Maison de l'Orient, Lyon, 125-140.
- Monchambert, J. Y., (2008). "La Céramique du Bronze Récent à Ougarit Résultats récents et perspectives", *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Masion de l'Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, 149-158.
- Monroe, C. M., (2009). *Scales of Fate Trade, Tradition and Transfornation In the Eastern Mediterranean c.a. 1350-1175 BCE*, Near Eastern Studies in The University Michigan, Alter Orient und Altes Testament, 357, M. Dietrich, O. Loretz (ed.), Ugarit-Verlag, Munster.
- Moor, J. C. de, (1970). "The Semitic Pantheon of Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 2, Germany, 187-228.
- Moor, J. C. de, (2003). "Theodicy in the Texts of Ugarit", *Theodicy in the World of the Bible*, A. Laato, J. C. de Moor (ed.), Brill, Leiden-Boston, 108-150.
- Moran, W. L., (1992). *The Amarna Letters*, The Johns Hopkins University Press, London.
- Muhly, J. D., (1973). "Tin Trade Routes of the Bronze Age: New Evidence and New Techniques Aid in the Study of Metal Sources of the Ancient World", *American Scientist*, 61/4, ABD, 404-413.
- Muhly, J. D., (1973). *Copper and Tin: The Distribution of Mineral Resources and the Nature of the Metals Trade in the Bronze Age*, 43, Archon Books, New Haven.
- Muhly, J. D., (1977). "The copper ox-hide ingots and the Bronze Age metals trade", *Iraq*, 39/1, Cambridge, 73-82.
- Muhly, J. D., (1985). "Sources of Tin and The Beginnnins of Bronze Metallurgy", *American Journal of Archaeology*, 89/ 2, Chicago, 275-291.

- Munting, L. M., (1967). "The Social and Legal Status of a Free Ugaritic Female", *JNES*, 26/2, Chicago, 102-112.
- Murnane, W., (1985). *The Road to Kadeš: A Historical Interpretation of the Battle Reliefs of the King Seti I at Karnak*, The Oriental Institute of the University of Chicago Studies in Ancient Oriental Civilization, S. 42, Chicago.
- Noll, K. L., (2007). "Canaanite Religion", *Religion Compass*, 1/1, John Wiley & Sons Inc., 61-92.
- Nougayrol, J., (1969). "Guerre et Paix à Ugarit", *Iraq*, 25/2, Cambridge, 110-123.
- Olmo Lete, G. del, (1981). *Mitos y Leyendas de Canaan según la Tradición de Ugarit*, Ediciones Cristiandad, Madrid.
- Olmo Lete, G. del, (1993). "Sheep and Goats at Ugarit: Alphabetic Texts", *Domestic Animals of Mesopotamia Part I Bulletin of Sumerian Agriculture*, VII, Faculty of Oriental Studies, University of Cambridge, Cambridge, 183-197.
- Olmo Lete, G. del, (2014). *Incantations and Anti-Witchcraft Texts from Ugarit*, De Gruyter, Boston-Berlin.
- Olmo Lete, G. del, (2019). "El vocabulario de la metalurgia en Ugarit", *Aula Orientalis*, 37/2, Sabadell, Barcelona, 267-274.
- Olivier, J. P. (1972). "Notes on the Ugaritic Month Names II", *Journal of Northwest Semitic Languages*, F. Charles Fensham (ed.), Brill, Leiden-Boston, 53-59.
- Oymak, N., (2022), *Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında Eski Mezopotam'ya da Renk Sembolizmi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Pardee, D., (1997). "The Aqhatu Legend", *The Context of Scripture*, c. 1, Canonical Compositions from the Biblical World, W. Hallo (ed.), Brill, Leiden- Boston, 343-356.
- Pardee, D., (2002). *Ritual and Cult at Ugarit*, Society of Biblical Literature, Atlanta.
- Pardee, D., (2004). *RSO XII: Les Textes Rituels*, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris.
- Pardee, D., (2016). "Trente ans de recherches sur les textes et les soins hippiatiques en langue ougaritique", *La trousse du vétérinaire dans l'Antiquité et au Moyen âge: instruments et pratiques: actes du IVe Colloque international de médecine vétérinaire antique et médiévale, 10-12 juin 2014*, Presses universitaires du Midi, Lyon, 155-188.
- Pardee, D., Zamora, J. A., (2001). "La vid y el vino en Ugarit", *Banco de Datos Filológicos Semíticos Noroccidentales*, Monografías 6, 11/2, Sefarad, 671-688.
- Paul, J., Craddock, T., Freestone, I. C., Dawe, D., (1997). "Casting Metals in Limestone Moulds", *The Journal of the Historical Metallurgy Society*, 31/1, Tunbridge Wells, 1-7.

- Pedersén, O., (1946). *Archives and Libraries in the Ancient Near East 1500-300 B.C.*, CDL Press, Bethesda, Maryland.
- Pedersén, O., (1998). *Archives and Libraries in the Ancient Near East 1500-300 B.C.*, CDL Press, Bethesda, Maryland.
- Peltenburg, E., (1991). "Greeting Gifts and Luxury Faience: A Context for Orientalising in the Late Mycenaean Greece", *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, Studies in Mediterranean Archeology, XC, Paul Astrom Förlag, Jonsered, 162-179,
- Peltenburg, E., (2012). "King Kušmešuşa and The Decentralised Political Structure of Late Bronze Age Cyprus", *British School at Athens Studies*, c. 20, Athens, Greece 345-351.
- Petersen, A. R., (1998). *The Royal God: Enthronement Festivals in Ancient Israel and Ugarit?*, Sheffield Academic Press, England.
- Pitard, W. T., (1999). "The Alphabetic Ugaritic Tablets", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 47-57.
- Pongratz-Leisten, B., (2011). "Assyrian royal discourse between local and imperial traditions at the Hābūr", *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale*, 105/1, France, 109-128.
- Pope, M. H., (1955). *El in the Ugaritic Texts*, Brill, Leiden-Boston.
- Rahmouni, A., (2008). "Religion at Ugarit", *Religion Compass*, 2/1, John Wiley & Sons Inc., 18-37.
- Rainey, A. F., (1963). "Business Agents at Ugarit", *IEJ*, 13/4, Jerusalem, 313-321.
- Rainey, A. F., (1965). "The Kingdom of Ugarit", *The Biblical Archaeologist*, 28/4, New Haven, 102-125.
- Rainey, A. F., (1965). "Family Relationships in Ugarit", *Orientalia*, 34/1, Leuven, 10-22.
- Rainey, A. F., (1967). "Āšīru and Asīru in Ugarit and the Land of Canaan", *JNES*, 26/4, Chicago, 296-301.
- Rainey, A. F., (1967). "The Soldier-Scribe in Papyrus Anastasi 1", *JNES*, 26/1, Chicago 58-60.
- Rainey, A. F., (1968). "The Scribe at Ugarit, His Position and Influence", *Proceedings of the Israel Academy of Sciences and humanities*, Jerusalem, 3/4, 126-147.
- Reviv, H., (1972). "Some Comments on the Maryannu", *IEJ*, 22/4, Jerusalem ,218-228.
- Reyhan, E., (2017), *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim (Direktif, Yemin ve Sadakat)*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.

- Roberts, R. N., (2012). *Terra Terror: An Interdisciplinary Study of Earthquakes in Ancient Near Eastern Texts and the Hebrew Bible*, (Basilmamış Doktora Tezi) University of California, Ryan Nathaniel Roberts.
- Roche, C., (2000). "The Lady of Ugarit", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 214-215.
- Roche, C., (2005). "Introduction à la civilisation d'Ougarit", *La Bible at l'héritage d'Ougarit*, J-M. Michaud (ed.), Université de Sherbrooke, Canada, 29-44.
- Roche, C., Hawley, R., (2014). "An Essay on Scribal Families, Tradition, and Innovation in Thirteenth Century Ugarit", *HAL*, Atlanta, 1-15.
- Roth, M. T., (1997). *Law Collection from Mesopotamia and Asia Minor*, Scholars Press, Atlanta.
- Rowe, I. M., (1999). "The Legal Texts from Ugarit", *Handbook of Ugaritic Studies*, Wilfred G. E. Watson, Nick Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 390-422.
- Rowe, I. M., (2002). "The King's Men in Ugarit and Society in Late Bronze Age Syria", *JESHO*, 45/1, Leiden, 1-19.
- Rowe, I. M., (2003). "Anatolia and the Levant Ugarit", *A History of Ancient Near Eastern Law*, 1, R. Westbrook (ed.), Brill, Leiden-Boston, 719-735.
- Rowe, I. M., (2003). "Ugarit", *A History of Ancient Near Eastern Law*, (c. 1), (Raymond Westbrook ed.), Brill, Leiden-Boston, 719-737.
- Rowe, I. M., (2007) *Ugaritic Language, Culture, and Literature*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ruppin, A., (1920). *Syrian als Wirtschaftsgebiet*, Verlag Benjamin Harz, Berlin.
- Saadé, G., (1979). *Ougarit Métropole Cananéenne Ugarit*, Imprimerie Catholique, Beyrouth.
- Salles, J. F., (1987). "Deux nouvelles tombes de Ras Shamra", *RSO III: Le Centre de la ville: 38e-44e Campagnes: (1978-84)*, M. Yon (ed.), Recherche sur les Civilisations, Paris, 157-195.
- Salles, J. F., (1995). "Rituel Mortuaire et Rituel Social à Ras Shamra/Ougarit", *The Archaeology of Death in the Ancient Near East*, S. Campbell, A. Green (ed.), Oxbow Books, Oxford, 171-184.
- Sanmartin, J., (1989). "Glossen zum ugaritischen Lexikon (VI)", *Ugarit Forschungen*, c. 21, Germany, 335-348.
- Sanmartin, J., (1993). "Sheep and Goats in the Akkadian Economic Texts from Ugarit", *Domestic Animals of Mesopotamia Part I, Bulletin of Sumerian Agriculture*, VII Faculty of Oriental Studies, University of Cambridge, Cambridge, 199-207.
- Sanmartin, J., (1995). "Das Handwerk in Ugarit: eine lexikalische Studie", *SEL*, c. 12, Essedue Ed, 169-175.

- Sapin, J., (1981). "La Géographie humaine de la Syrie-Palestine au deuxième millénaire avant J.C. comme voie de recherche historique", *JESHO*, Leiden, 1-62.
- Sbeinati, M. R., Darawcheh, R., Mouty, M., (2005). "The Historical Earthquakes of Syria: An Analysis of Large and Moderate Earthquakes from 1365 B.C. to 1900 A. D", *Annals of Geophysics*, 48/3, Roma, 347-435.
- Schaeffer, C. F. A. (1933). Les fouilles de Minet el-Beida et de Ras-Shamra 1932, *Syria*, 1933, Paris, 93-127.
- Schaeffer, C. F. A., (1936). "Les Fouilles De Ras Shamha-Ugarit Septième, Campagne (1935)", *Syria*, 17/22, Paris, 105-149.
- Schaeffer, C. F. A., (1938). "Les fouilles de Ras Shamra-Ugarit", *Syria*, 19/3, Paris, 193- 255.
- Schaeffer, C. F. A., (1954). "Les fouilles de Ras Shamra-Ugarit, Quinzième, seizième et dix-septième campagnes (1951, 1952 et 1953)", Rapport Sommaire, *Syria*, 31, Paris, 14-67.
- Schaeffer, C. F. A., (1961-1962), «Résumé de la XXIIIe campagne de fouilles à Ras Shamra-Ugarit (automne 1960)», *AAAS*, 11-12, 187-196.
- Schaeffer, C. F. A. (1962). "Nouvelles fouilles et découvertes à Ras Shamra (Ugarit) (24e campagne, 1961)", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 198-206.
- Schloen, J. D., (2001). *The House of the Father as fact and Symbol Patrimonialism in Ugarit and the Ancient Near East*, Harward Semitic Museum Publications, Eisenbrauns Winona Lake, Indiana.
- Schniedewind, W. M., Cochavi-Rainey, Z. (ed.), (2015). *The El-Amarna Correspondence: A New Edition of the Cuneiform Letters from the Site of El-Amarna based on Collations of all Extant Tablets, Handbook of Oriental Studies, Section 1 The Near and Middle East*, (çev. Anson F. Rainey), 110, Brill, Leiden-Boston, 2015.
- Schniedewind, W. M., Hunt J. H., (2007). *A Primer on Ugaritic: Language, Culture, and Literature*, Cambridge University Press, Cambridge-New York.
- Segert, S., (1984). "The Ugaritic nqdm after twenty years, A note on the function of Ugaritic nqdm", *Ugarit Forschungen*, c. 19, Germany, 400-411.
- Segert, S., (1984). *A Basic Grammar of the Ugaritic Language*, University of California Press Berkeley, Los Angeles-London.
- Segert, S. (2001). "Une Inscription Phénicienne trouvée à Ras Shamra (fouille 1963)", *RSO XIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris, 231-234.
- Selms, A. van, (1954). *Marriage & Family Life in Ugaritic Literature*, Pretoria Oriental Series, London.

- Sinclair, A., (2011-2023). *Late Bronze Age Polychrome Faience in the International Style* (Basılmış Doktora Tezi), University of Melbourne, Australia.
- Singer, I., (1991). “The Title ‘Great Princess’ in the Hittite Empire”, *Ugarit Forschungen*, c. 23, Germany, 327-338.
- Singer, I., (1999). “A Political History of Ugarit”, *Handbook of Ugaritic Studies*, Wilfred G. E. Watson, Nick Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden- Boston, 603-733.
- Singer, I., (2011). *The Calm Before the Storm: Selected Writings of Itamar Singer on the End of the Late Bronze Age in Anatolia and the Levant*, Society of Biblical Literature, Atlanta.
- Sir Gavaz, Ö., (2007). *I. Šuppiluliuma Dönemi’nde Suriye ve Mezopotamya ile İlişkiler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sivan, D., (2001)., *A Grammar of the Ugaritic Language: Second impression with corrections*, 28, Brill, Leiden-Boston.
- Sivan, D., Sheva, B., (2001). “The Status of Ugaritic among the Northwest Semitic Languages in the Wake of New Research”, *Ugarit Forschungen*, c. 32, Germany, 531-541.
- Smith, M. S., (1994). *The Ugaritic Baal Cycle*, Brill, Leiden-Boston.
- Smith, M. S., Parker, S. B. vd., (1997). *Ugaritic Narrative Poetry*, Writing from the Ancient World Society of Biblical Literature 9, Scholars Press, Atlanta Georgia.
- Smith, M. S., Pitard, W., (2009). *The Ugaritic Baal Cycle: Volume II, Introduction with Text, Translation and Commentary of KTU/CAT 1.3-1.4*, 114, Supplements to Vetus Testamentum, Brill, Leiden-Boston.
- van Soldt W. H., (1995). “Ugarit: A Second Millennium Kingdom on the Mediterranean Coast”, *Civilizations of the Ancient Near East*, 2, J. M. Sasson (ed.), Simon&Schuster Macmillan, Newyork,1255-1266.
- van Soldt, W. H. (2010). “The Akkadian Legal Texts from Ugarit”, *Trois Millénaires de Formulaires Juridiques*, D. Lafont, A. Lemaire (ed.), Rue Massot, Genève, 85-124.
- van Soldt, W. H., (1990). “Fabrics and dyes at Ugarit”, *Ugarit Forschungen*, c. 22, Germany, 321-357.
- van Soldt, W. H., (1994). “The Topography and the Geographical Horizon of the City-State of Ugarit”, *Ugarit and the Bible*, A. H. W. Curtis, J. F. Healey (ed.), Ugarit-Verlag, Münster, 363-382.
- van Soldt, W. H., (1995). “The Akkadian of Ugarit: Lexicographical Aspect”, *SEL*, 12, 205-215.

- van Soldt, W. H., (1999). "The Syllabic Akkadian Texts", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 28-45.
- van Soldt, W. H., (2000). "Private Archives at Ugarit", *Interdependency of Institutions and Private Entrepreneurs* (Mos Studies 2), A.C.V.M. Bongenaar, Leiden.
- van Soldt, W. H., (2001). "Studies on the sākinu-Official (1), The Spelling and the Office-holders at Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 33, Germany, 579-599.
- van Soldt, W. H., (2004). "The Use of Hurrian Names at Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 35, Germany, 687-701.
- van Soldt, W. H., (2006). "Studies on the sākinu-Official (3), The sākinu of other Ugaritic towns and of the palace and the queen's house, and the findspots of the tablets", *Ugarit Forschungen*, c. 38, Germany, 675-697.
- van Soldt, W. H., (2010). "The City-Administration of Ugarit *City-Administration in the Ancient Near East*", *Proceedings of the 53e Rencontre Assyriologique Internationale*, 2, 247-261.
- van Soldt, W. H. (1990). "Labels from Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 21, Germany, 375-388.
- van Soldt, W. H., Dietrich, M., Loretz, O. (2002). "Studies on the sakinu-official (2). The functions of the sakinu of Ugarit", *Ugarit Forschungen*, c. 34, Germany, 805-828.
- Spanier, K., (1998). "The Northern Israelite Queen Mother in the Judaeen Court: Athalia and Abi", *Boundaries of the Ancient Near Eastern World A Tribute to Cyrus H. Gordon*, M. Lubetski, C. Gottlieb, Sharon Keller (ed.), Sheffield Academic Press, England, 136-149.
- Speiser, E. A., (1954). "The Alalakh Tablets", *JAOS*, 74/1, New Haven, 18-25.
- Stager, L. E., (1985). "The Archaeology of the Family in Ancient Israel", *BASOR*, S. 260, Chicago, 1-35.
- Stech Wheeler, T., Maddin, R., Muhly, J. D., (1975). "Ingots and the Bronze Age Copper Trade in the Mediterranean: A Progress Report", *Expedition*, 17/4, 31-39.
- Stieglitz, R. R., (1979). "Commodity Prices in Ugarit", *JAOS*, c. 99, New Haven, 15-23.
- Şahin, H. A., (2012). "Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (M.Ö. 1975-1725) Timelkiya Krallığı", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 121-131.
- Taş, İ., (2007). "M.Ö. 13. Yüzyılda Hitit Vassalı Ugarit'in Ticari Önemi", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S. 126, İstanbul, 11-24.
- Taş, İ., (2007). "Ugarit Kralı Ammiştamru ile Amurrulu Prenses Arasındaki Boşanma Davası ve Diplomatik ve Hukuksal Sonuçları", *Mısır-Hitit Ebedi Barış Antlaşması (Kadeş) ve Eski Önasya'da Barış*, Ş. Batmaz, H. A. Şahin (ed.), Erciyes Üniversitesi Kapadokya Araştırma Merkezi, Nevşehir, 113-125.

- Taş, İ., (2008). “Hititlerde Ölçü Birimleri ve Bunların Hitit Metinlerinde Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1, Çorum, 73-90.
- Taş, İ., (2008). “M.Ö. 13. yüzyılda Kargamış Krallığında Görevli İki Hitit Memuru: mâr šarri (DUMU. LUGAL) ve ^{LU}kartappu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 27/43, Ankara, 95-117.
- Taş, İ., (2008). *Hitit Kralı IV. Tudhaliya: Asur Devleti'ne ve Suriye'deki Vassal Krallıklara Yönelik Politikası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Taş, İ., (2015). “Geç Tunç Çağı'nda Doğu Akdeniz Bölgesindeki Deniz Ticaretinde DenizTaşımacılığın İşler ve Aktif Hale Getiren Yönetim ve Kontrol Sistemlerinden Bahsedilebilir mi?”, *XVI. Türk Tarih Kongresi*, 20-24 Eylül 2010, Ankara, 145-162.
- Taş, İ., Adalı, S., (2015). “Çivi Yazısı Geleneğinde Lullu Halkı”, *Kubaba: Arkeoloji Sanat Tarihi-Tarih Dergisi*, S. 24, İzmir, 21-35.
- Thavapalan, S. (2018). “Purple fabrics and garments in Akkadian documents”, *Journal of Ancient Near Eastern History*, 3/2, De Gruyter, 163-190.
- Thomas, C. N., (2014). *Reconceiving the House of the Father: Royal Women at Ugarit*, (Basılmış Doktora Tezi), Harvard University, Cambridge.
- Thureau Dangin, F., (1934). “Un Comptoir de Laine Pourpre à Ugarit d'après Une Tablette de Ras Shamra”, *Syria*, c. 15, Paris, 137-146.
- Thureau Dangin, F., (1937). “Trois contrats de Ras-Shamra”, *Syria*, c. 18, Paris, 245-255.
- Topçuoğlu, H., (1948). “Eski İsrail Hukukunun Menşei, Hususiyetleri ve Hamurabi Kanunu ile Olan Münasebetleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/5, Ankara, 284-322.
- Tosun, M., Yalvaç, K., (1995). *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Saduqa Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tropper, J., (2001). “Brot als Opfermaterie in Ugarit Eine neue Deutung der Lexeme dgt und gdlt”, *Ugarit Forschungen*, c. 33, Germany, 545-565.
- Tsevat, M., (1958). “Marriage and Monarchical Legitimacy in Ugarit and Israel”, *Journal of Semitic Studies*, 3/3, 237-243.
- Tsukimoto, A., (1985) *Untersuchungen zur Totenpflege (kispum) im alten Mesopotamien*, AOAT 216, Kevelaer, Butzon & Bercker, Germany.
- Tsumura, D. T., (1993). “The Interpretation of the Ugaritic Funerary Text KTU 1.161”, *Official Cult and Popular Religion in the Ancient Near East*, E. Matsushima (ed.), Heidelberg, C. Winter, 40-55.
- Tüylü, D., (2014). *Ugarit-Hitit İlişkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Tylecote, R. F., (1982). “The Late Bronze Age: Copper and Bronze Metallurgy at Enkomi and Kition”, In *Early Metallurgy in Cyprus, 4000-500 B.C.*, J. D. Muhly, R. Maddin, V. Karageorghis (ed.), Nicosia Department of Antiquities, Cyprus, 81-104.
- Tylecote, R. F., (2002). *A History of Metallurgy*, Maney Publishing, for the Institute of Materials, London.
- Ulaş, M., (2017). *Zeytin Yetiştiriciliği*, Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Üzüm, H., (2004). “Tanah ve Tamut’ta Kölelik”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/12, Kars, 163-182.
- Vacek, A., (2012). “Ugarit, Al Mina, and Coastal North Syria”, *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East*, 1, D.T. Potts (ed.), Blackwell Publishing, UK, 1163-1184.
- Válek, F., (2021). “Foreigners and Religion at Ugarit”, *Finnish Oriental Society*, 9/2, Helsinki-Finland, 47-66.
- Vidal, J., (2003). *Las Aldeas de Ugarit: según los archivos del Bronce Reciente (s. XIV-XII a.n.e)*, (Basılmış Doktora Tezi), Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- Vidal, J., (2006). “The Origins of the Last Ugaritic Dynasty”, *Altoriental Forsch*, 33/1, Berlin, 168-175.
- Vidal, J., (2007). “El aceite en Ugarit”, *Estudios sobre el Monte Testaccio (Roma) IV*, J. M. B. Martínez, J. R. Rodríguez (ed.), Universitat de Barcelona, Barcelona, 589-600.
- Vidal, J., (2007). “Lances and Javelins in Administrative Ugaritic Texts”, *Gladius*, c. 27, Washington, 5-14.
- Vidal, J., (2014). “On the Demography of Ugaritian Villages: A research note”, *JESHO*, 57/1, Leiden, 44-54.
- Vidal, J., (2021). Historia y cultura de Ugarit, In *Temas y problemas de historia antigua-oriental. Una introducción*, F. Luciani, L. Rovira (ed.), Ediciones Universidad Nacional del Litoral, Catedrai, Santa Fe, 131-140.
- Villard, P., (1986). “Un roi de Mari a Ugarit”, *UF*, c. 18, Germany, 387- 412.
- Vita, J. P., (1999). “The Society of Ugarit”, *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson-N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 455-498.
- Vita, J. P., (2009). “Hurrian as a Living Language in Ugaritic Society”, *Reconstructing a Distant Past: Ancient Near Eastern Essays in Tribute to Jorge R. Silva Castillo*, A. Barreyra Fracaroli-Gregorio del Olmo Lete (ed.), *Aula Orientalis-Supplementa* 25, Sabadell, Barcelona, 219-231.

- Vita, J. P., (2010). "Textile Terminology in the Ugaritic Texts", *Textile Terminologies in the Ancient Near East and Mediterranean From the Third to the First Millennia BC*, Ancient Textiles Series, 8, C. Michel-M.-L. Nosch (ed.), Oxbow Books, Oxford, 323-337.
- Vita, J. P., (2017). "Oil in Ugarit: its Price, its Use as a Means of Payment and Administrative Procedures. Addendum: Oil for wool", *Ugarit Forschungen*, c. 48, Germany, 525-544.
- Vita, J. P., (2018). "Terminology Related to Work Force and Job Categories in Ugarit", *What's in a name? Terminology Related to the Work Force and Job Categories in the Ancient Near East*, A. Garcia, Ventura (ed.), Alter Orient und Altes Testament, c. 440, Münster, 355-368.
- Wachsmann, S., (1998). *Seagoing Ships & Seamanships in the Bronze Age Levant*, Texas ADM University Press, London.
- Watson, W. G. E., (2003). "Daily Life in Ancient Ugarit (Syria)", *Life and Culture The Ancient Near East*, R. E. Averbeck, M. W. Chavalas, D. B. Weisbers (ed.), CDL Press, Bethesda, 121-152.
- Watson, W. G. E., (2004). "A Botanical Snapshot of Ugarit, Trees, fruit, plants and Herbs in the Cuneiform Texts-Newcastle upon Tyne", *Aula Orientalis*, 22/1, Sabadell, Barcelona, 107-155.
- Watson, W. G. E., (2007). "Additional Names for Animal in the Ugaritic Texts", *Historiae*, S. 4, USA, 93-116.
- Watson, W. G. E., (2018). "Terms for Occupations, Professions and Social Classes in Ugaritic: An Etymological Study", *Folia Orientalia*, c. 55, Poland, 307-378.
- Watson, W. G. E., Wyatt, N. (1999). "Preface", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson-N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston.
- Weidner, E. F., (1953). "Neue Entdeckungen im Königspalast von Ugarit," *Archiv für Orientforschung*, c. 16, Viyana, 353-357.
- Westbrook, R., (2003). "The Character of Ancient Near Eastern Law", *A History of Ancient Near Eastern Law*, 1, R. Westbrook (ed.), Brill, Leiden-Boston, 1-90.
- Whitt, W. D., (1993). "Archives and Administration in the Royal Palace of Ugarit", (Basılmamış Doktora Tezi) Duke University, ABD.
- Wikander, O., (2014). *Drought, Death and the Sun in Ugarit and Ancient Israel A Philological and Comparative Study*, Coniectanea Biblica Old Testament Series 61, Winona Lake, Indiana, Eisenbrauns.
- Wilson, E. A., (2012). *Women of Canaan: The Status of Women at Ugarit*, Whitewater, Wisconsin.
- Wright, D. P., (2001). *Ritüel in Narrative The Dynamics of Feasting, Mourning, and Retaliation Rites in the Ugaritic Tale of Aqhat*, Winona Lake, Indiana Eisenbrauns.

- van Wijngaarden, G. J., (2002). "Ugarit, *Use and Appreciation of Mycenaean Pottery in the Levant, Cyprus and Italy*", Amsterdam University Press.
- Wyatt, N., (1999). "The Religion of Ugarit: An Overview", *Handbook of Ugaritic Studies*, Wilfred G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), Handbuch der Orientalistik 39, Brill, Leiden-Boston, 529-585.
- Wyatt, N., (2002). *Religious Texts from Ugarit*, Sheffield Academic Press, England.
- Wyatt, N., (2007). "Religion in Ancient Ugarit", *A Handbook of Ancient Religions*, (John R. Hinnells ed.), Cambridge University Press, London, 105-160.
- Wyatt, N., (2007). "The Religious Role of the King in Ugarit", *Ugarit Seventy-Five*, K. Lawson Younger Jr. (ed.), Eisenbrauns, 41-74.
- Xella, P., (2002). "Aspects du "Sacerdoce" en Syrie ancienne: Remarques méthodologiques et examen d'un cas particulier", *Numen*, 49/4, Leiden, 406-426.
- Xella, P., Marlo, P., (1999). "The Ugaritic Cultic Texts", 1. The Rituals, *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. Watson, N. Wyatt (ed.), 39, Brill, Leiden-Boston, 287-358.
- Yaron, R., (1963). "Varia on Adoption", *The Journal of Juristic Papyrology*, Leuven, 171-183.
- Yon, M., (1991). "Les stèles de Pierre", *RSO VI: Arts et Industries de la Pierre*, M. Yon (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 273-344.
- Yon, M., (1991). "Réalités agraires et Mythologie d'Ougarit", *Rites et Rythmes Agraire*, M. C. Cauvin (ed.), Séminaire de recherche sous la direction de: Maison de l'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, Lyon, 53-68.
- Yon, M., (1991). "Stèles de pierre", *RSO VI: Arts et Industries de la Pierre*, M. Yon (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 273-353.
- Yon, M., (1992). "Ugarit: History and Archaeology," *The Anchor Bible Dictionary*, 6, D. N. Freedman (ed.), New York, 695-706.
- Yon, M., (1992). "Ugarit: The Urban Habitat The Present State of the Archaeological Picture", *BASOR*, S. 286, Chicago, 19-34.
- Yon, M., (1994). "Ougarit et ses relations avec les régions maritimes voisines (d'après les travaux récents)", *Ugarit and the Bible*, G. J. Brooke, A. H.W. Curtis, John F. Healey (ed.), Ugarit-Verlag, Münster, 421-439.
- Yon, M., (1997). "Ugarit", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, E. M. Meyers (ed.), Oxford University Press, New York, 255-262.
- Yon, M., (2000). "1929-2001: Ugarit's Secrets Revealed", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 184-185.
- Yon, M., (2000). "A Trading City: Ugarit and the West", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 192-193.

- Yon, M., (2000). “Répartition et contextes de la céramique mycénienne d’Ougarits”, *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Editions Recherche sur les Civilisations, Paris, 2000, 1-19.
- Yon, M., (2000). “Ugarit 6.000 years of History”, *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 186-189. Yon, M., (2000). “Ugarit: 6000 Years of History”, *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 186-189.
- Yon, M., “Cities of Levant: Ugarit and Cyprus”, 153-170.
- Yon, M., (2006). *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana.
- Yon, M., (2008). “Recherches 1978-1998 à Ugarit”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Masion de l’Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, 17-25.
- Yon, M., (2008). “Topographie Régionale et Topographie Urbaine, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Masion de l’Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, 37-47.
- Yon, M., (2016). “Women’s Daily lives in Late Bronze Age Ugarit (2nd millennium bce)”, *Women Antiquity*, S. L. Budin, J. M. Turfa (ed.), Routledge, London and New York, 453-464.
- Yon, M., Jacqueline, G., Joël, M., Pierre, L., (1990). “Fouilles de la 48e Campagne (1988) à Ras Shamra-Ougarit”, *Syria*, c. 67, Paris, 1-29.
- Yves, C., (1981). “Installations hydrauliques d’Ugarit”, *L’homme et l’eau en Méditerranée et au Proche-Orient*, I. Séminaire de recherche 1979-1980, J. Metral, P. Sanlaville (ed.), Maison de l’Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, MOM Éditions, Lyon, 33-48.
- Zaccagnini, C., (1970). “Note sulla terminologia metallurgica di Ugarit”, *Centro per le antichita e la storia dell’arte del Vicino Oriente*, 9, 315-324.
- Zaccagnini, C., (1977). “The Merchant at Nuzi”, *Iraq*, 39/2, Cambridge, 171-189.
- Zamora, J. A., (2000). *La vid y el Vino en Ugarit*, CSIC Press, Madrid.
- Zamora, J. A., (2003). “El ánfora cananea’y las medidas de capacidad en el Oriente Mediterráneo de la Edad del bronce final, a Cananea’y las medidas de capacidad en el oriente mediterráneo de la edad del bronce Final”, *SPAL*, c. 12, Seperata, 231-257.
- Zamora, J. A., (2003). “El control territorial de la administración ugarítica: el llamado ‘catastro’ 4.244”, *De la Tablilla a la Inteligencia Artificial. Homenaje al Prof. Jesús Luis Cunchillos en su 65 aniversario*, A. González, J. P. Vita, J. A. Zamora (ed.), Instituto de Estudios Islámicos y del Oriente Próximo, Zaragoza, 93-115.
- Zemánek, P., (2006). “Language and State in Ancient Near East: The case of Ugarit”, *L’État, le Pouvoir, les Prestations et Leurs Formes en Mésopotamie Ancienne, Actes du Colloque Assyriologique Franco-Tchèque*, Paris, 2002, P. Charvát, B. Lafont, J. Mynářová, L. Pechaed (ed.), Univerzita Karlova v Praze, 129-136.

Zohary, D., Hopf, M., (1993). *Domestication of Plants in the Old World*, Oxford University Press, New York.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 13.03.2024)

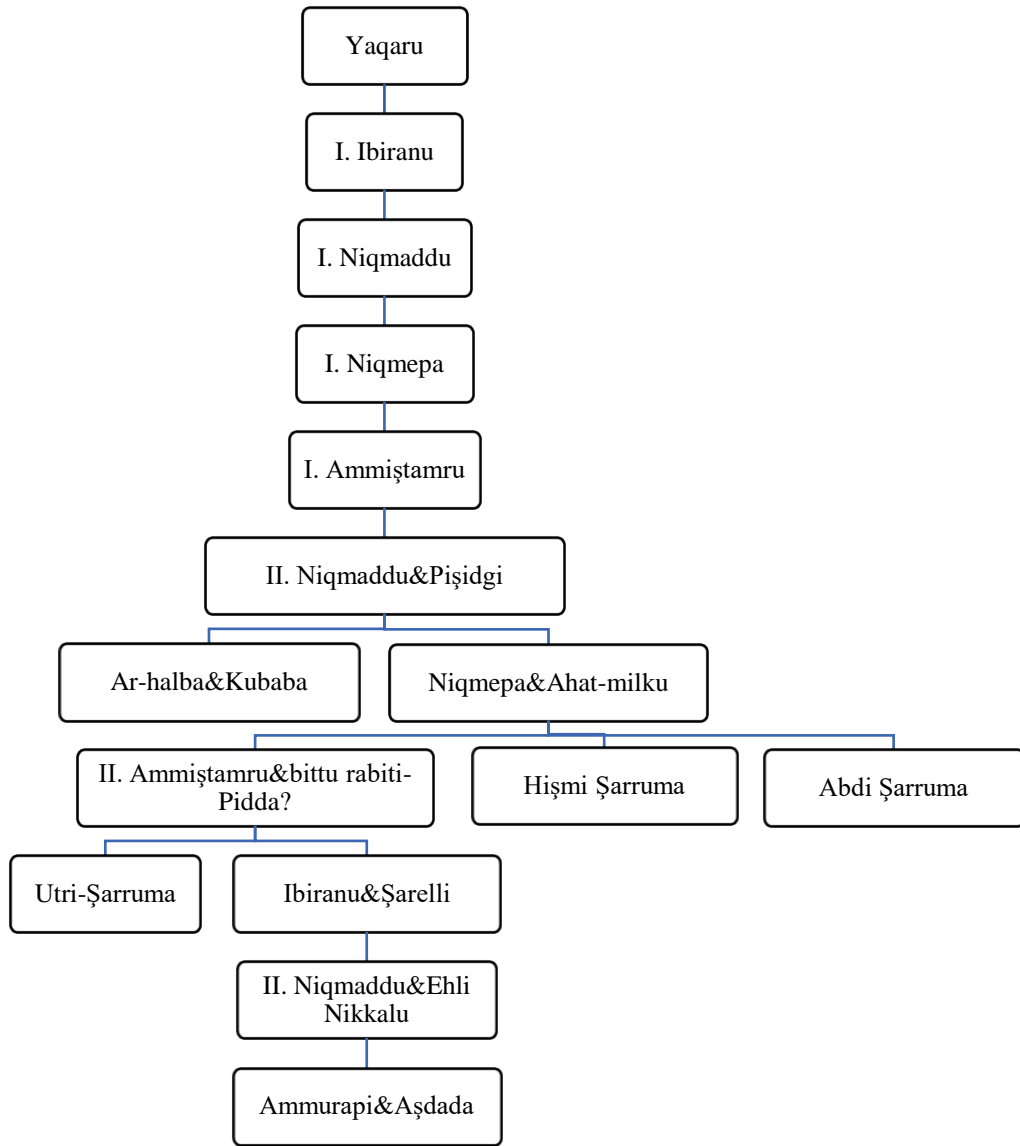
EKLER

Şekil 1. Ras Şamra Höyüğü'nün Havadan Görünüşü

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 2.

Şekil 2. Ugarit Krallarının Soyağacı

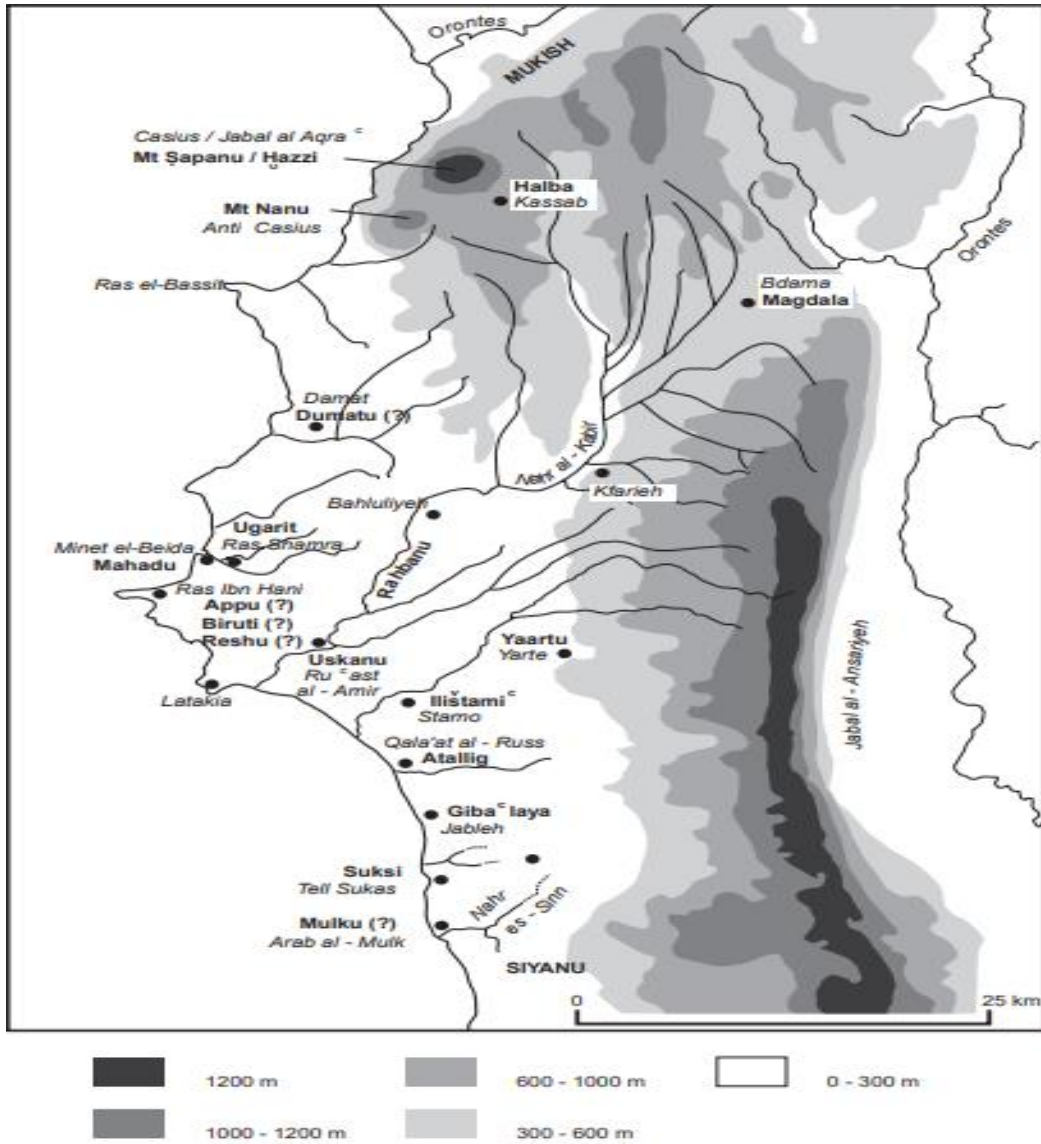

Şekil 3. Kral II. Niqmaddu ile Mısırlı Bir Prensesin Evlendiğini Tasvir Ettiği Düşünülen Mermer Vazo

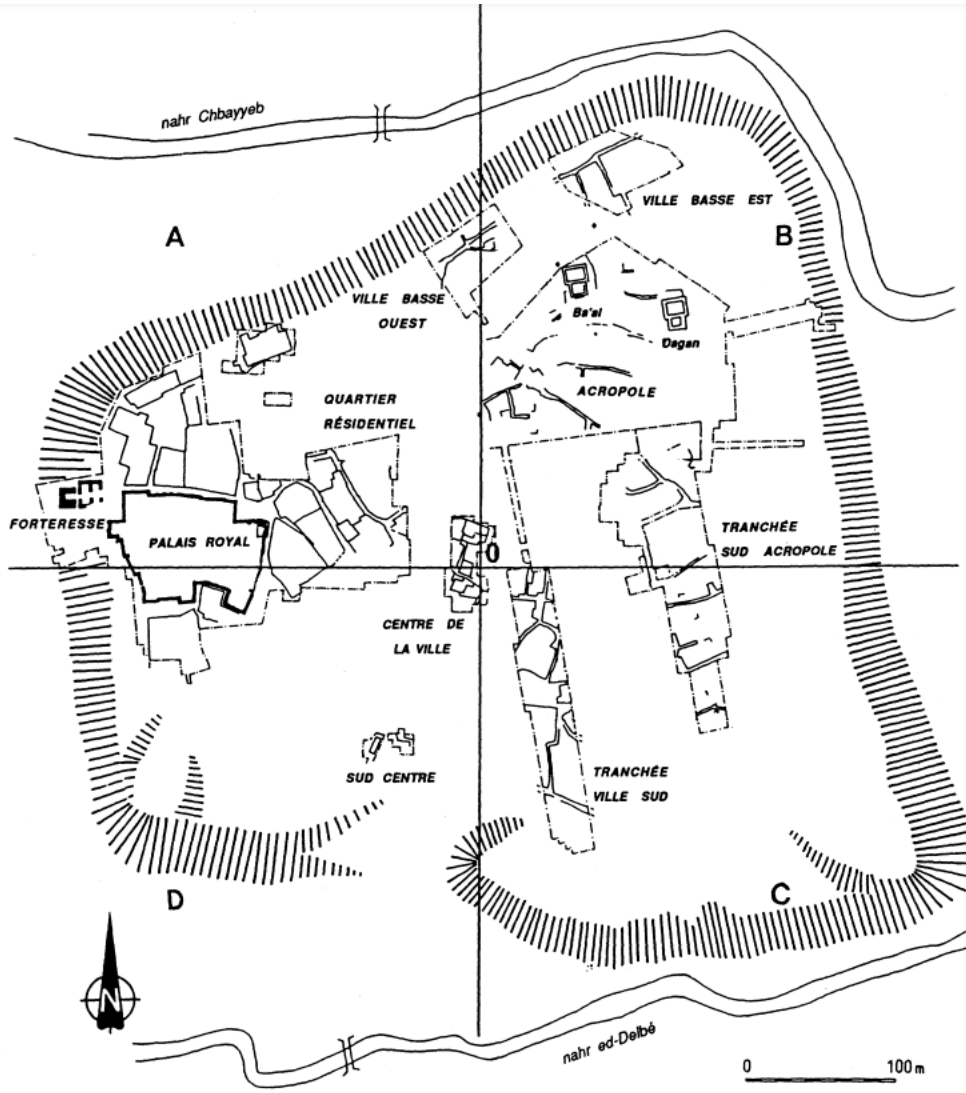
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 158.

Şekil 4. Ugarit Ülkesinin Haritası

Marguerite Yon, “Répartition et contextes de la céramique mycénienne d’Ougarits”, *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. VI.

Şekil 5. Ugarit Ülkesinin Planı

Marguerite Yon, "Ugarit: The Urban Habitat The Present State of the Archaeological Picture", *BASOR*, S. 286, Chicago, 1992, s. 22.

Şekil 6. Kraliyet Sarayı Kapısı ve Etrafındaki Surların Kazısı (1939 Yılı)

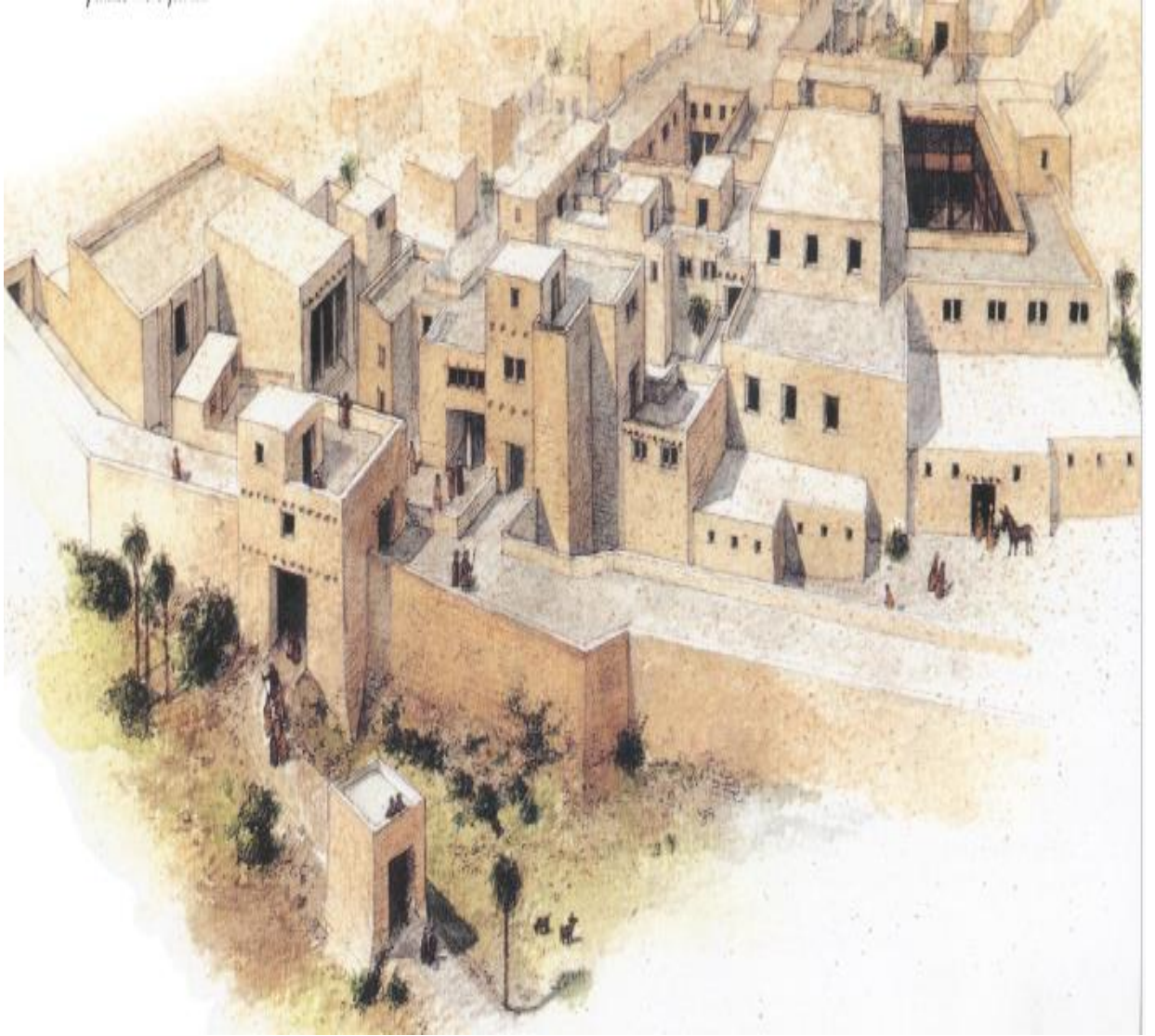
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 32.

Şekil 7. Kent Merkezinde Konutların Yer Aldığı Ev Kalıntıları

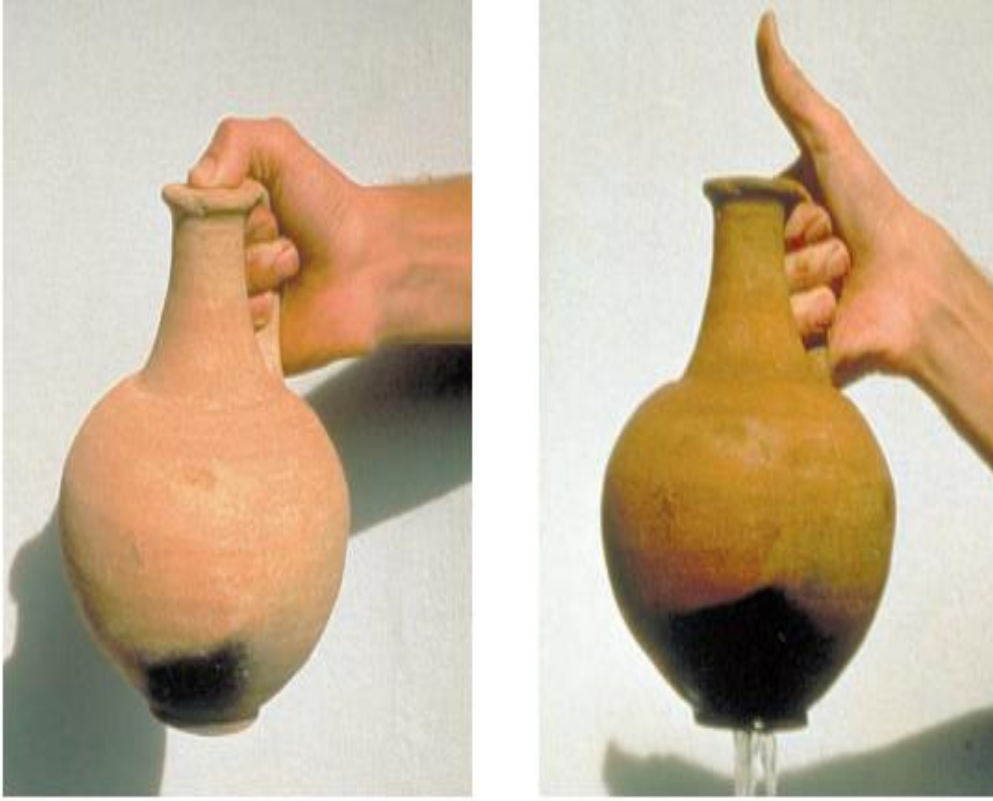
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 28.

Şekil 8. Ugarit Kraliyet Sarayı ve Kuzeydeki Ek Yapıların Rekonstrüksiyonu

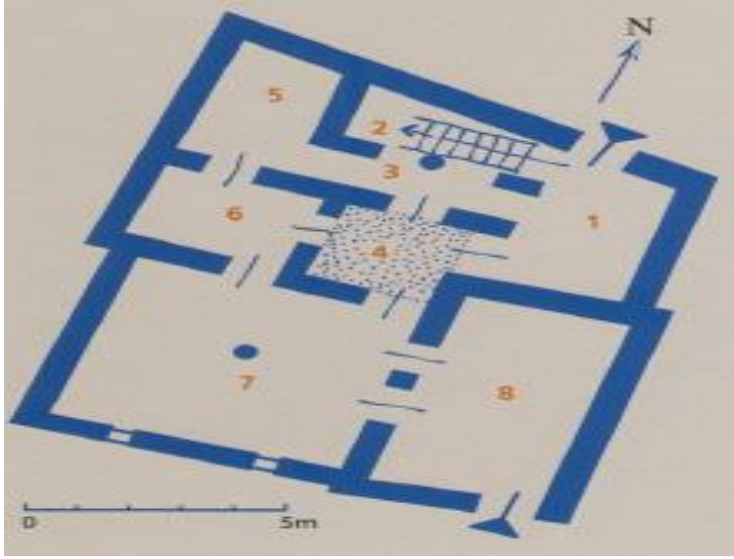
Jean Claude Margueron, "A Stroll through the Palace", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 207.

Şekil 9. Altında Delikleri Bulunan Duş Vazosu “*Clepsydra*”

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 140.

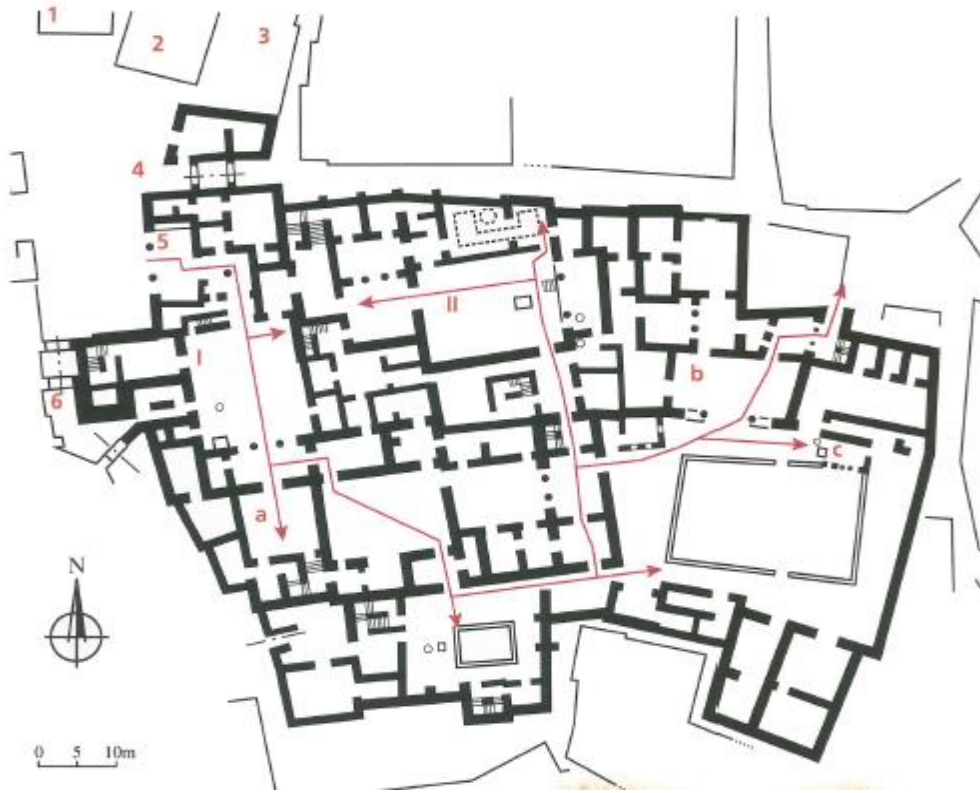
Şekil 10. Ugarit'te Bir Evin Planı ve Evin Rekonstrüksiyonu

(1-Giriş Kapısı 2- Salona Çıkan Ahşap Merdiven 3- 1. Kat 4- Evin Ortasındaki Küçük Avlu (mutfak ve su depolama alanı) 5- Kiler 6- Küçük Oda 7- Büyük Salon 8- Depo)

Olivier Callot, "A Visit to a Home", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, s. 202-203

Şekil 11. Kraliyet Sarayı Planı

(1- Kraliyet Tapınağı. 2- 13. yüzyıldan Kalma Sütünlü Bina/ Ziyafet Salonu. 3- İç Şehir Surlarının Yanındaki Muhafız Kulübesi 4- Şehre Giden Ana Caddeye, Erişimi Kontrol Eden Giriş 5- Sarayın Ana Girişi 6- Sarayın En Güneyindeki Girişi, a-Taht Odası b- Tören Salonu c- Revak Bahçe I- Tahtın Bitişişindeki Ana Avlu II- Sarayın Mezarlarının Bulunduğu Avlu)

Jean Claude Margueron, "A Stroll through the Palace", *Near Eastern Archeology*, 63/4, Chicago, 2000, s. 205-207.

Şekil 12. Urtenu Evi Kalıntısı

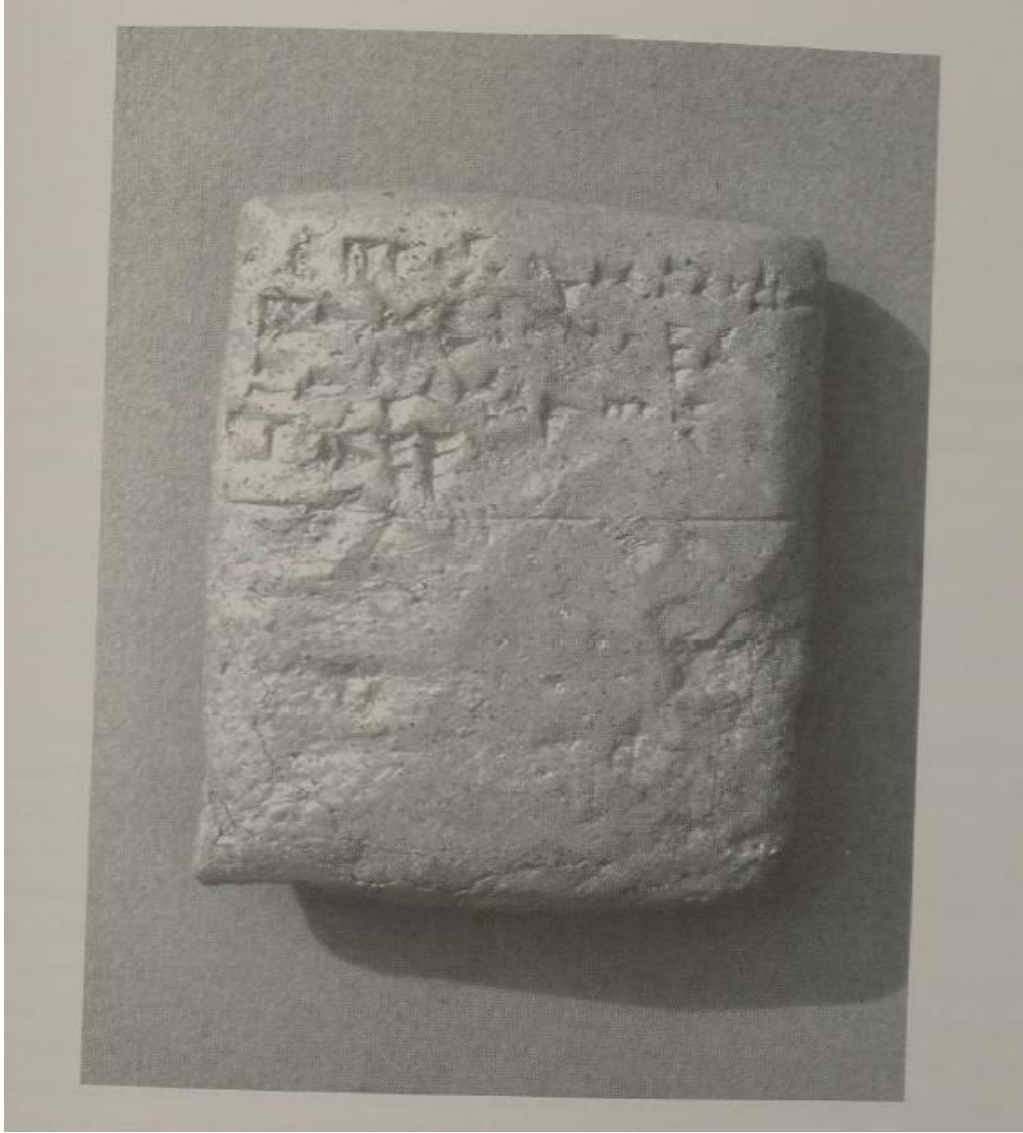
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 87.

Şekil 13. Rapanu Arşivi Kalıntısı

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 76.

Şekil 14. Urtenu Evi'nde Ele Geçen Ugaritçe Hece Listelerinin Yer aldığı Alfabe Tableti

Yves Callet, Marguerite Yon (ed.), *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Mission de l'Orient et de la Méditerranée, 47, Lyon, s. 181.

Şekil 15. Tanrı Baal Heykeli

Mary E. Buck, *The Amorite Dynasty of Ugarit Historical Implications of Linguistic and Archaeological Parallels*, Harvard Semitic Museum Publications Studies in the Archaeology and History of the Levant, 8, Brill, Leiden-Boston, 2019, s. 3.

Şekil 16. Ugarit Krallığı'nın Kuzeyinde Yer Alan Cebel el-Aqra/Kel Dağ/ Saphon Dağı

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. viii.

Şekil 17. Tanrı Baal'ın Şimsek ve Fırtına Karakterinin Vurgulandığı Stel

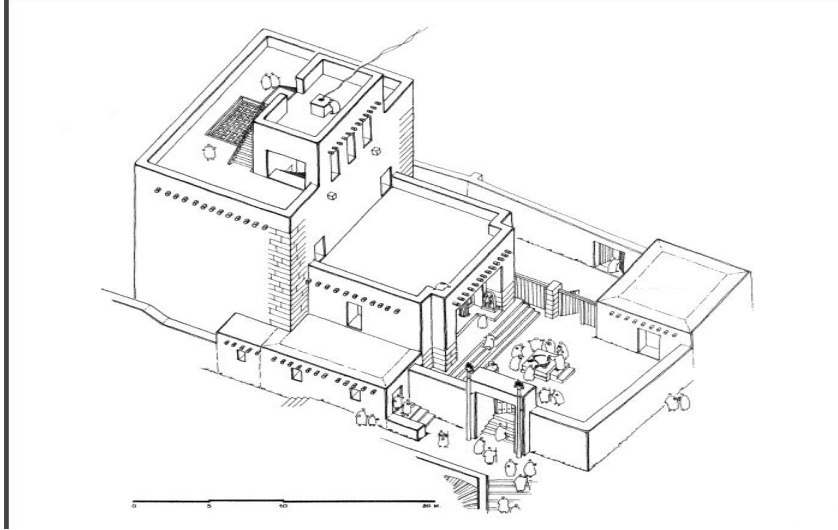
Olivier Callot, *RSO XIX: Les Sanctuaies de L'aceopole d'ougarit, les Temples de Baal et de Dagan*, Lyon, 2008, s. 226.

Şekil 18. Minet el-Beida'da da Ele Geçen Bereket Tanrıçası Aştarte'yi Tasvir Eden Fildişi Plak

Anson F. Rainey, "The Kingdom of Ugarit", *The Biblical Archaeologist*, 28/4, New Haven, 1965, s. 109.

Şekil 19. Tanrı Baal Tapınağı ve Rekonstrüksiyonu

Olivier Callot, *RSO XIX: Les Sanctuaires de L'acepole d'ougarit, les Temples de Baal et de Dagan*, Lyon, 2008, s. 221, 162.

Şekil 20. Tanrı Dagan Tapınağı ve Rekonstrüksiyonu

176

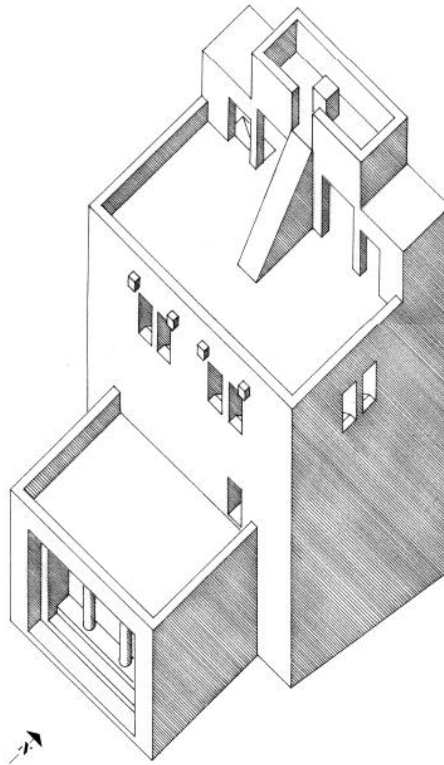

Fig. 56 – Temple de Dagan, niveau 4 (reconstitution simplifiée)

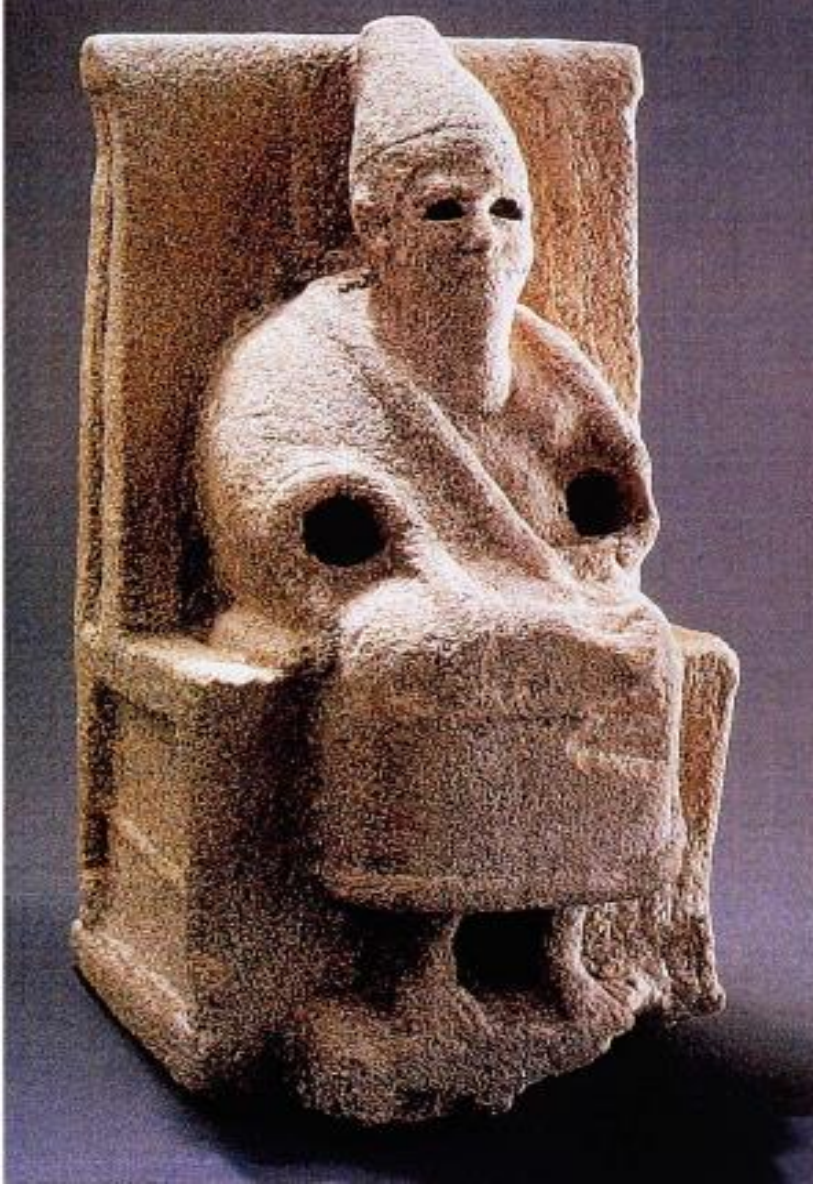
Olivier Callot, *RSO XIX: Les Sanctuaires de L'aceopole d'ougarit, les Temples de Baal et de Dagan*, Lyon, 2008, s. 212, 176.

Şekil 21. Hurri Rhyton Tapınağı

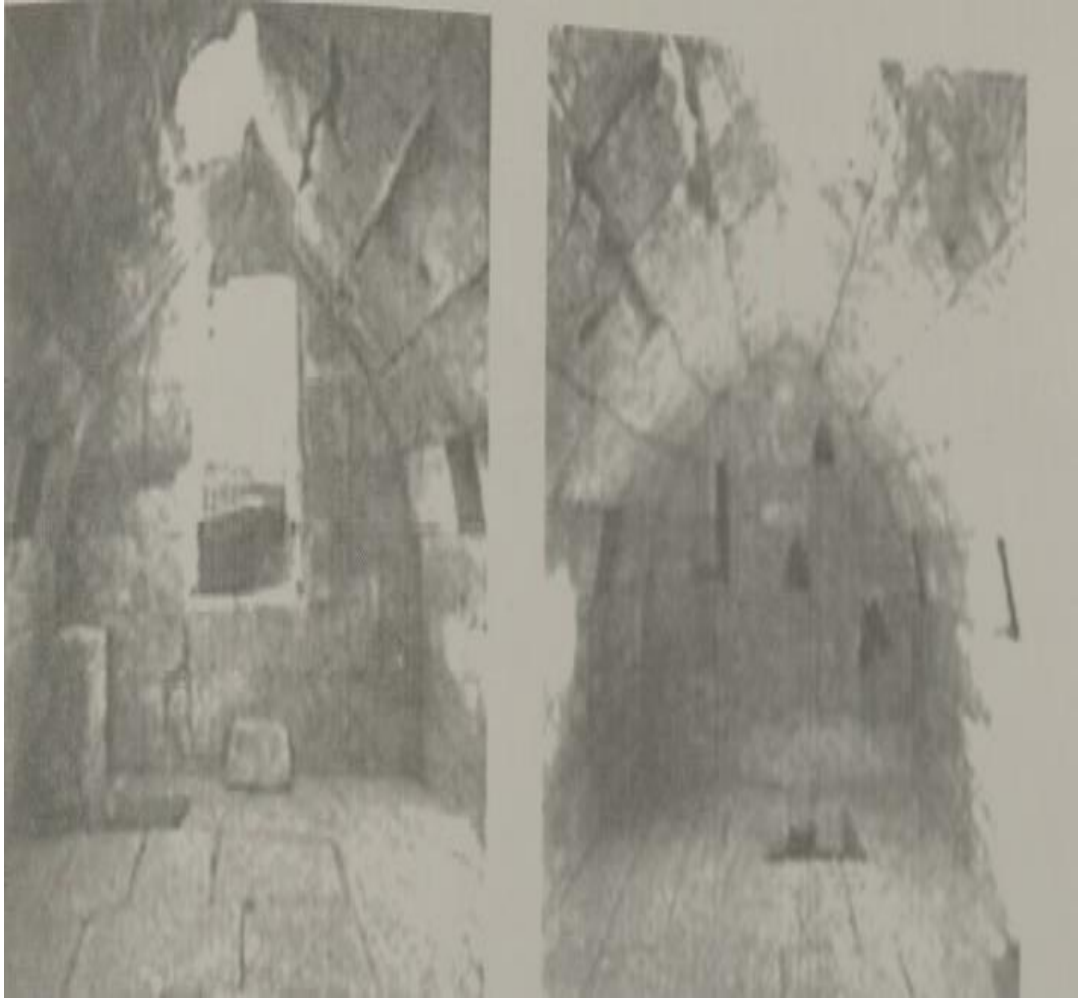
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 81.

Şekil 22. Tanrı El'in Kireçtaşından Heykeli

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 130.

Şekil 23. Ras Şamra Kuzeybatı Bölgesi Mezar Odası

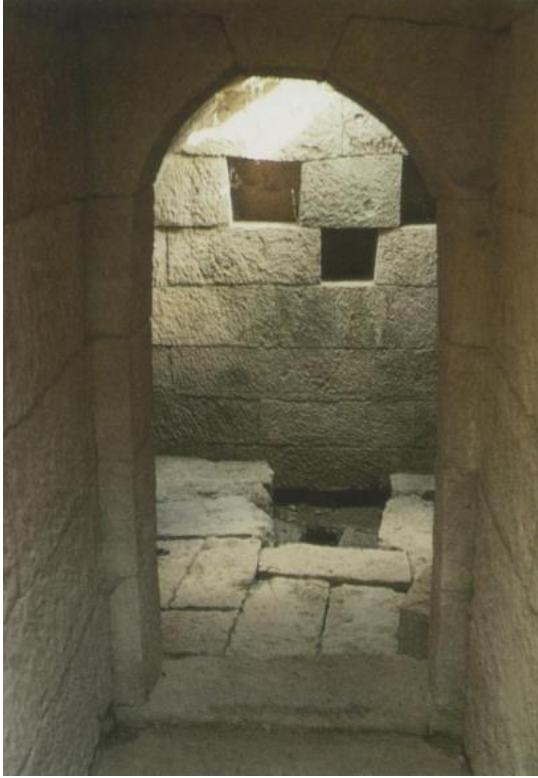
Sophie Marchegay, “Les pratiques funéraires à Ougarit au IIe millénaire, Bilan et perspectives des recherches”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, s. 103.

Şekil 24. Yağmalandığı Düşünülen Çift Çömlek Mezar Kalıntısı

Corinne Castel, “Naissance et Développement d’une Maison dans la «Ville Basse» Orientale d’Ougarit (fouille 1936), *RSO XIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), s. 64.

Şekil 25. Evin Zemin Katında Yer Alan ve Dışarıdan Girişi Olan Mezar

Sophie Marchegay, "The Tombs", *Near Eastern Archaeology*, 63/4, 2000, Chicago, s. 209.

Şekil 26. Ras Şamra'da Orta Tunç Dönemi'ne Tarihlenen Akropolis'te Yer Alan Mezar ve Mezar Hediyesi Olarak Kaseler

Sophie Marchegay, “Les pratiques funéraires à Ougarit au IIe millénaire, Bilan et perspectives des recherches”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, s. 103.

Şekil 27. Ras Şamra Orta Tunç Dönemi'ne Tarihlenen Akropolis'te Urne Tipi Gömüdeki Bir Yetişkin ve Bir Çocuğun Cenazesi

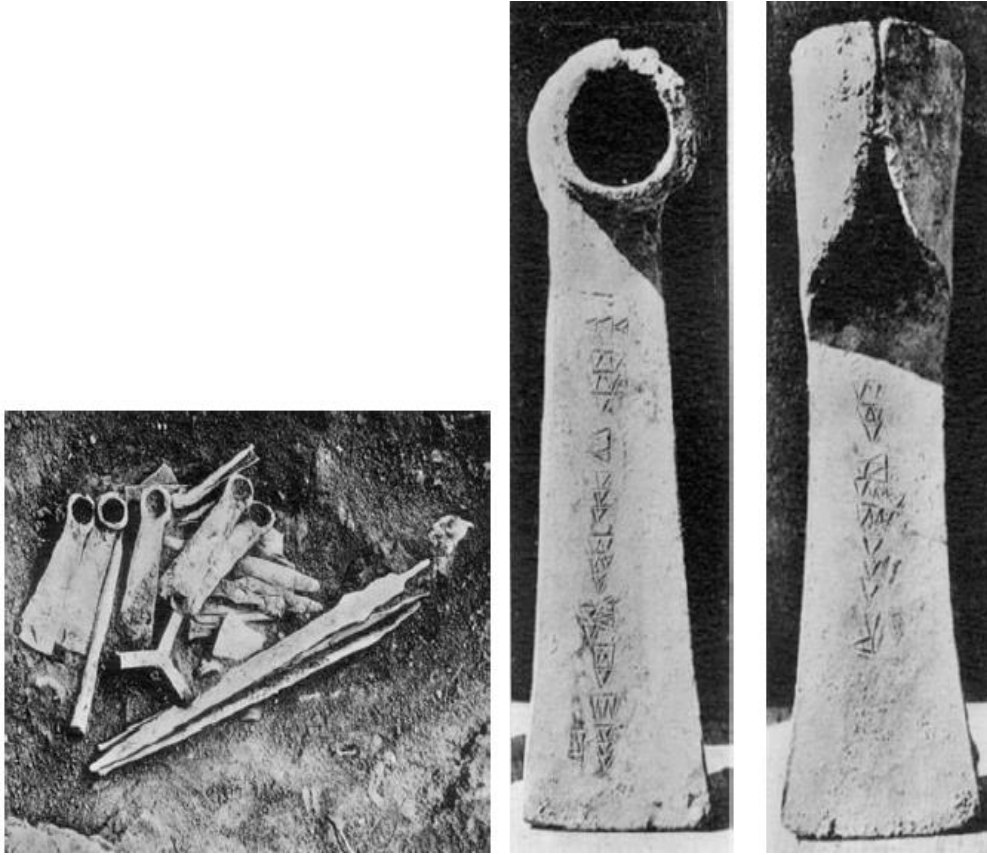
Sophie Marchegay, “Les pratiques funéraires à Ougarit au IIe millénaire, Bilan et perspectives des recherches”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, s. 105.

Şekil 28. Kuzey Sarayı'nda Ugaritçe Tabletlerin Keşfi

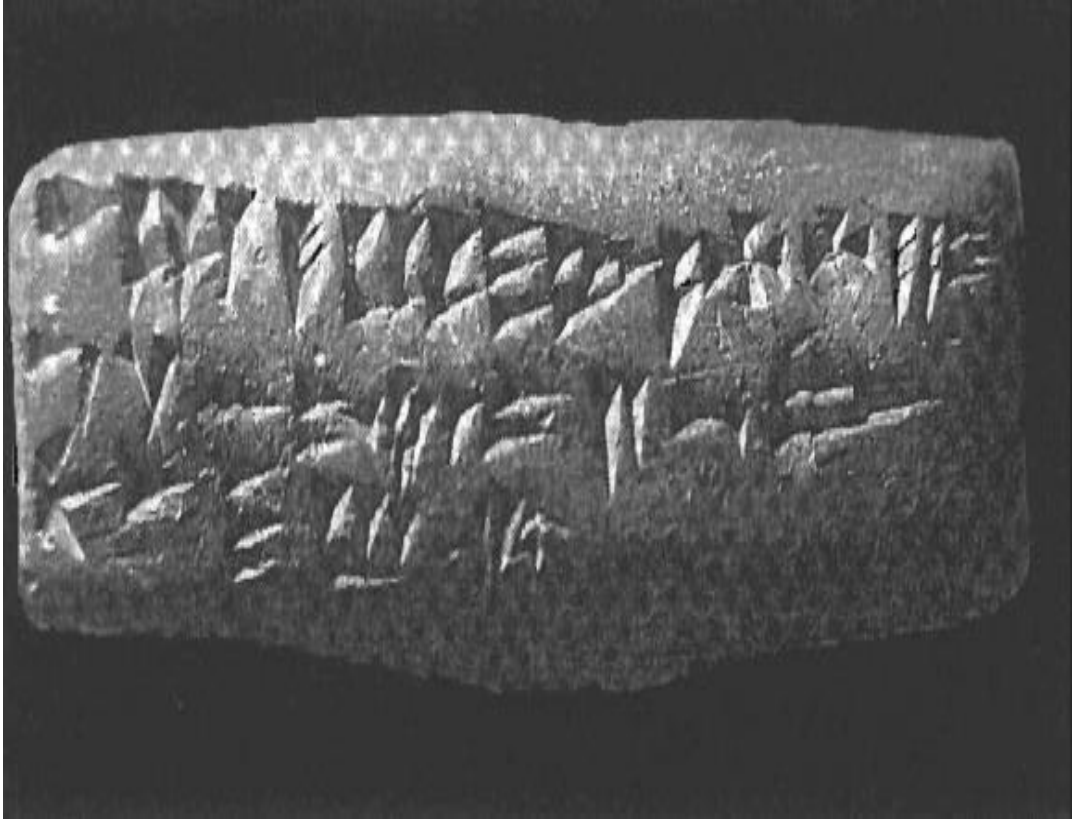
Mary E. Buck, *The Amorite Dynasty of Ugarit Historical Implications of Linguistic and Archaeological Parallels*, Harvard Semitic Museum Publications Studies in the Archaeology and History of the Levant, 8, Brill, Leiden-Boston, 2019, s. 3.

Şekil 29. Kuzey Saray'da Üzerinde Ugaritçe Yazıların Yer Aldığı Bulunan Bronz Silahlar

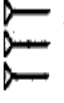

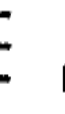

Mary E. Buck, *The Amorite Dynasty of Ugarit Historical Implications of Linguistic and Archaeological Parallels*, Harvard Semitic Museum Publications Studies in the Archaeology and History of the Levant, 8, Brill, Leiden-Boston, 2019, s. 4.

Şekil 30. Ugaritçe Alfabe Tableti

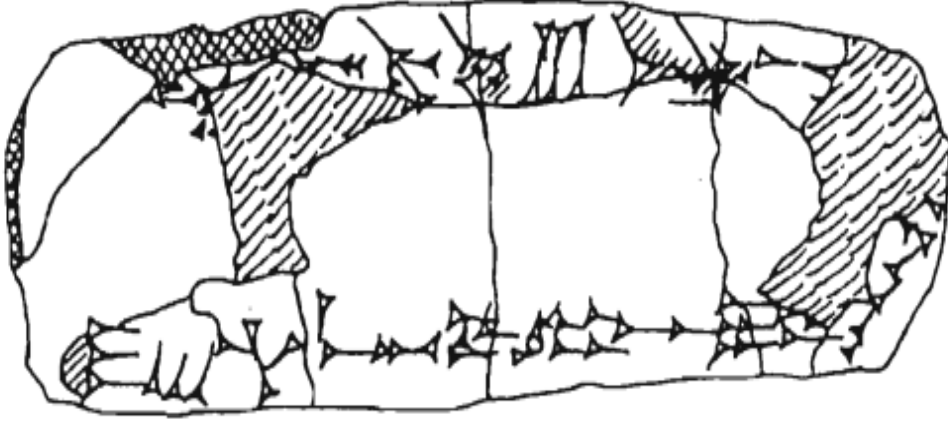
M. Dietrich, O. Loretz, "The Ugaritic...", s. 82.

Şekil 31. Ugarit Alfabeti'ndeki Çivi Yazılı İşaretler ve Latin Harf Karşılıkları

									
'a	b	g	h	d	h	w	z	h	t
									
y	k	š	l	m	d	n	z	s	
									
c	p	s	q	r	t	g	t	i	u
									
š									

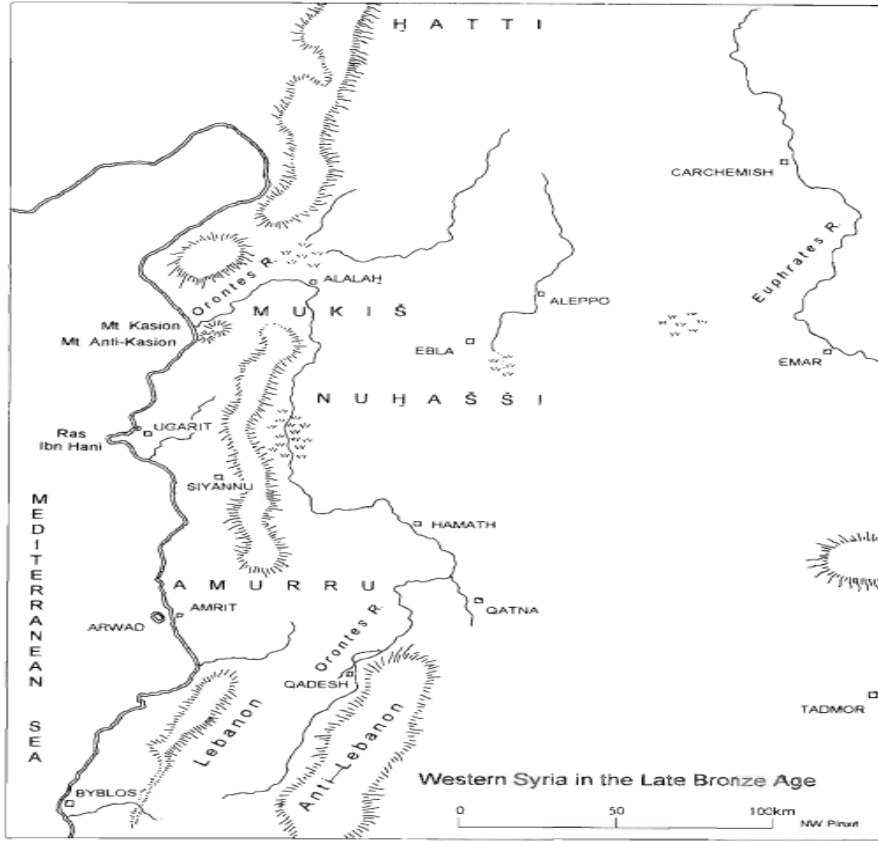
Daniel Sivan, *A Grammar of the Ugaritic Language: Second impression with corrections*, 28, Brill, Leiden-Boston, 2001, s. 9.

Şekil 32. Bet Şemeş'te Ugarit Dilinde Ele Geçen Alfabe Tableti Çizimi

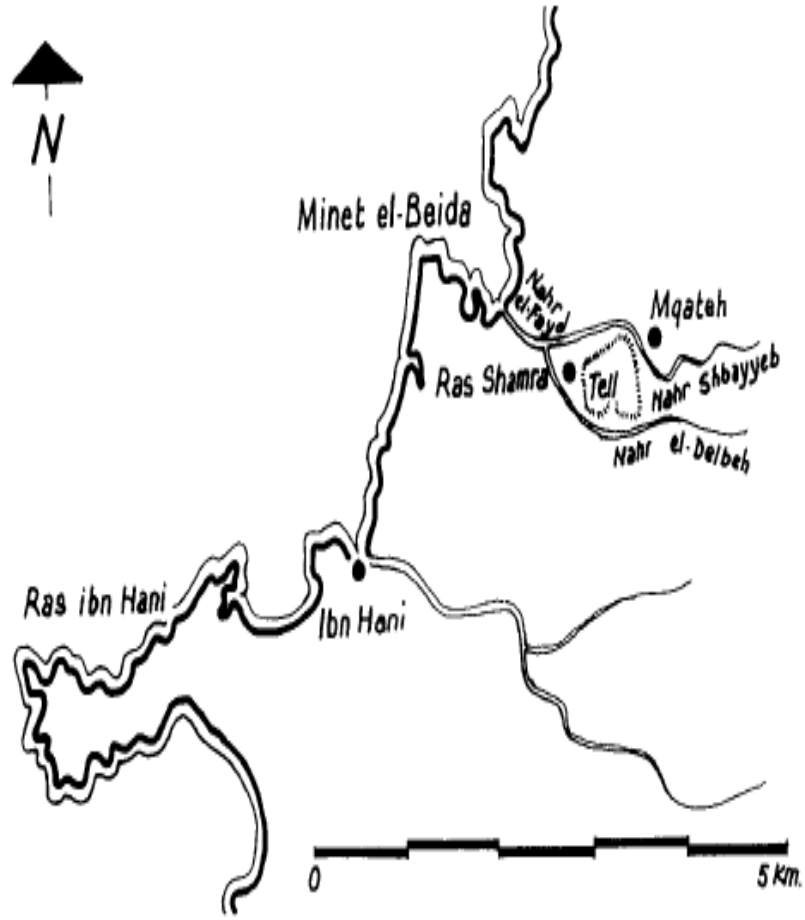
M. Dietrich, O. Loretz, "The Ugaritic...", s. 87.

Şekil 33. Geç Tunç Çağı'nda Kuzey Suriye'de Ugarit ve Komşularının Yer Aldığı Harita

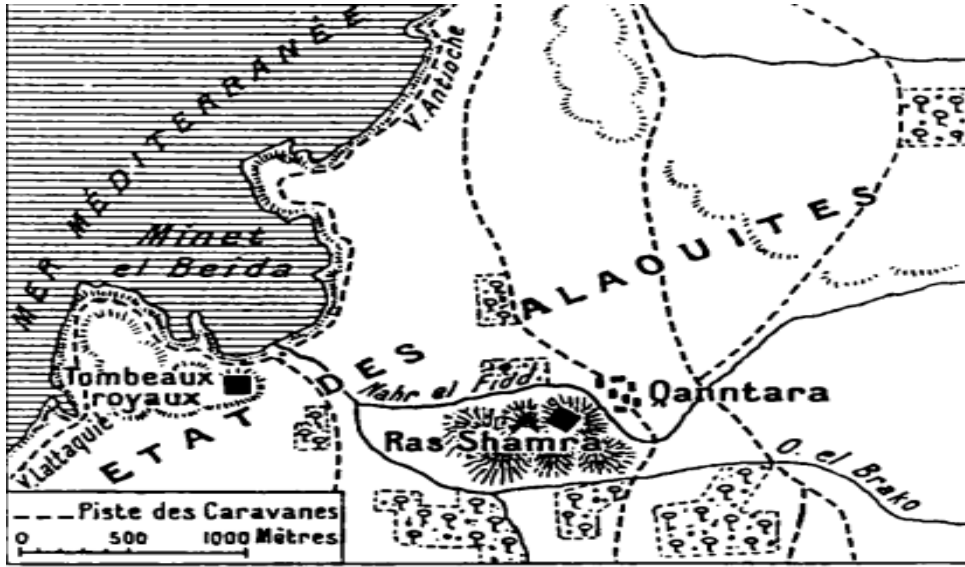
Wilfred Watson, Nicolas Wyatt, "Preface", *Handbook of Ugaritic Studies*, W. G. E. Watson, N. Wyatt (ed.), *Handbuch der Orientalistik* 39, Brill, Leiden-Boston, 1999, s. XIV.

Şekil 34. Ugarit'in Çevresindeki Önemli Liman ve Nehirler

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 20.

Şekil 35. Minet el-Beida Sahili ve Limanının Harita Üzerinde ve Havadan Görünümü

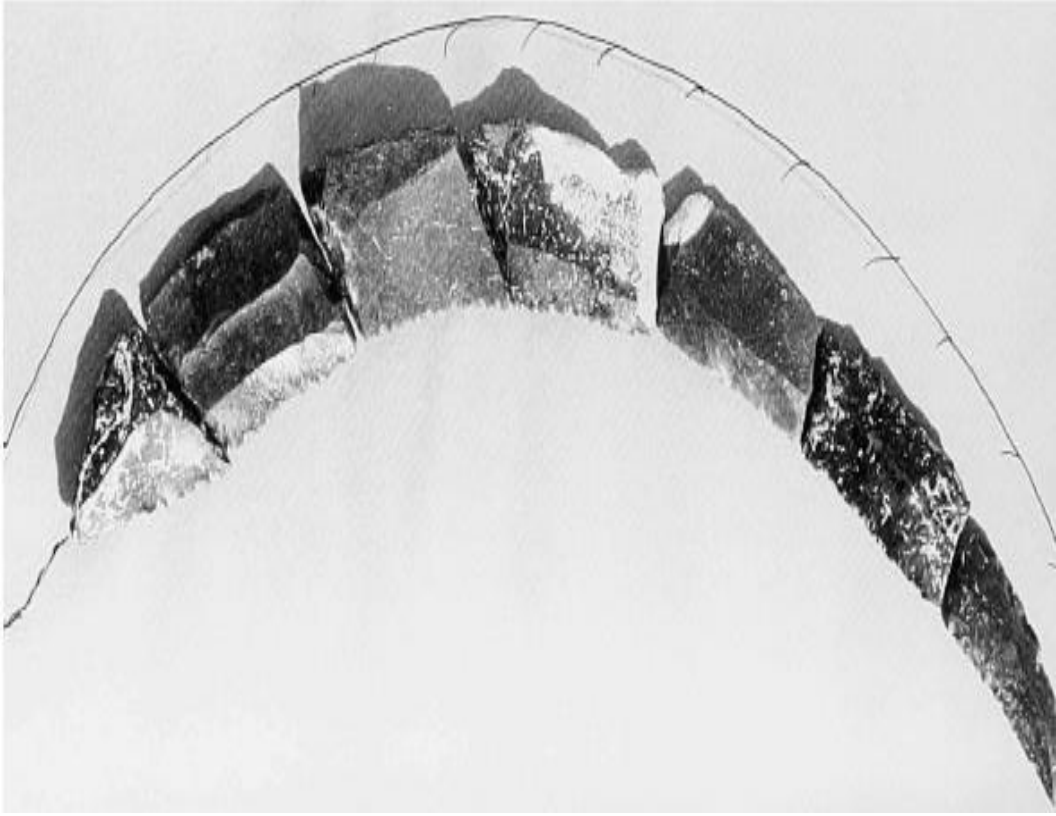
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 10.

Şekil 36. Ugarit'te Ele Geçen Beş Bronz Orak

Valérie Matoïan, Juan Pablo Vita, “Les harpès d’Ougarit”, *RSO XXVI: Archeologie, Patrimoine et Archives Les Fouilles Anciennes à Ras Shamra et à Minet el-Beida II*, V. Matoïan, (ed.), Peeters, Leuven- Paris, 2019, s. 133.

Şekil 37. Çakmaktaşı Levhalardan Oluşan Orak Bıçakları

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 162.

Şekil 38. Yabninu Evi'nin Kalıntısı

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 53.

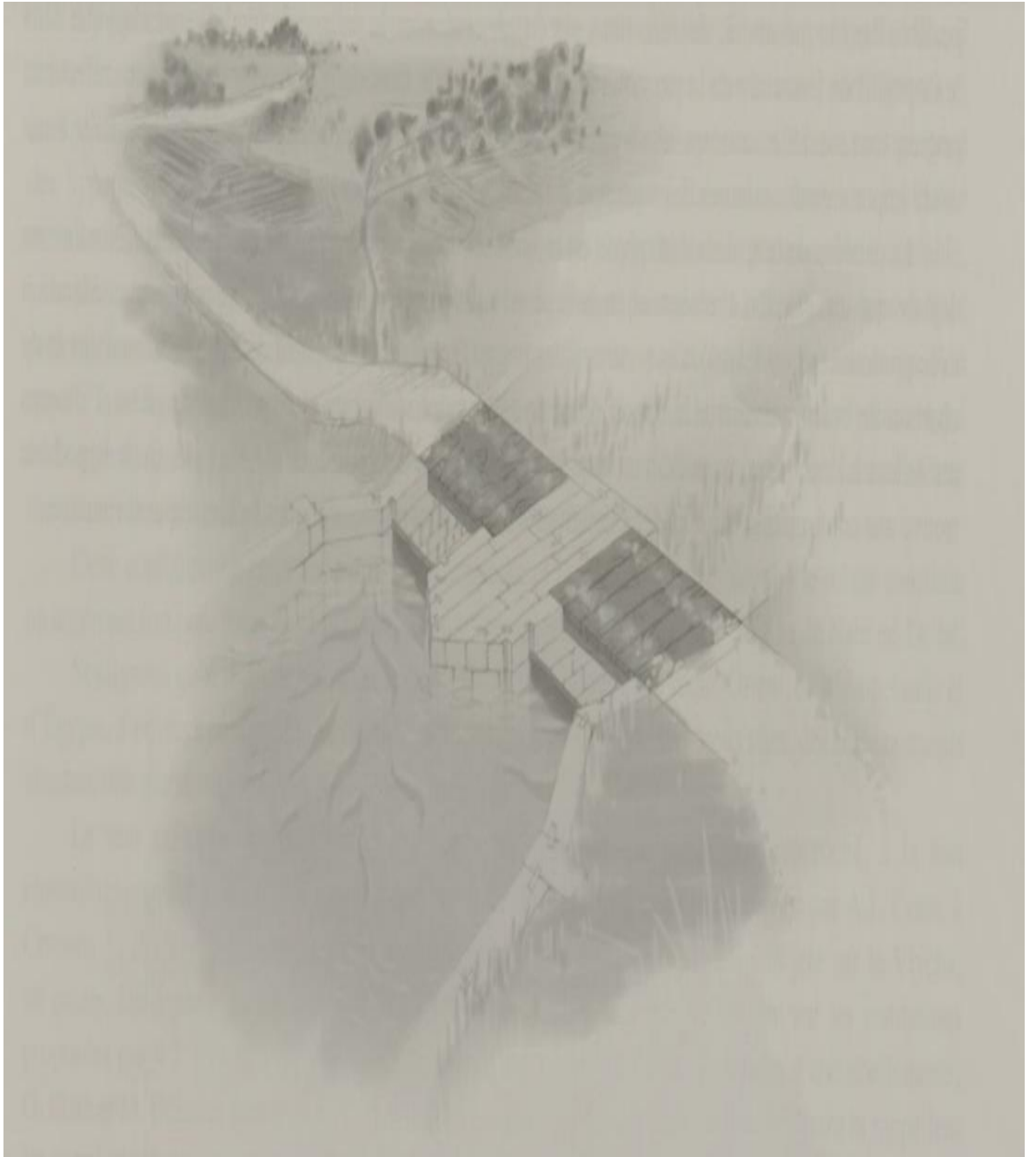
Şekil 39. Nahr ed-Delbé'deki Baraj Köprüsü Kalıntıları

Bernard Geyer, Yves Calvet, “Le «Pont-Barrage» du Nahr Ed-Delbé (Ras Shamra-Ougarit, Syrie), *RSO XXI: Études ougaritiques III*, V. Matoïan, M. al-Maqdissi (ed.), Leuven, 2013, s. 8, 15, 2.

Şekil 40. Köprü Barajın İnşa Edilmiş Halini Gösteren Rekonstrüksiyon

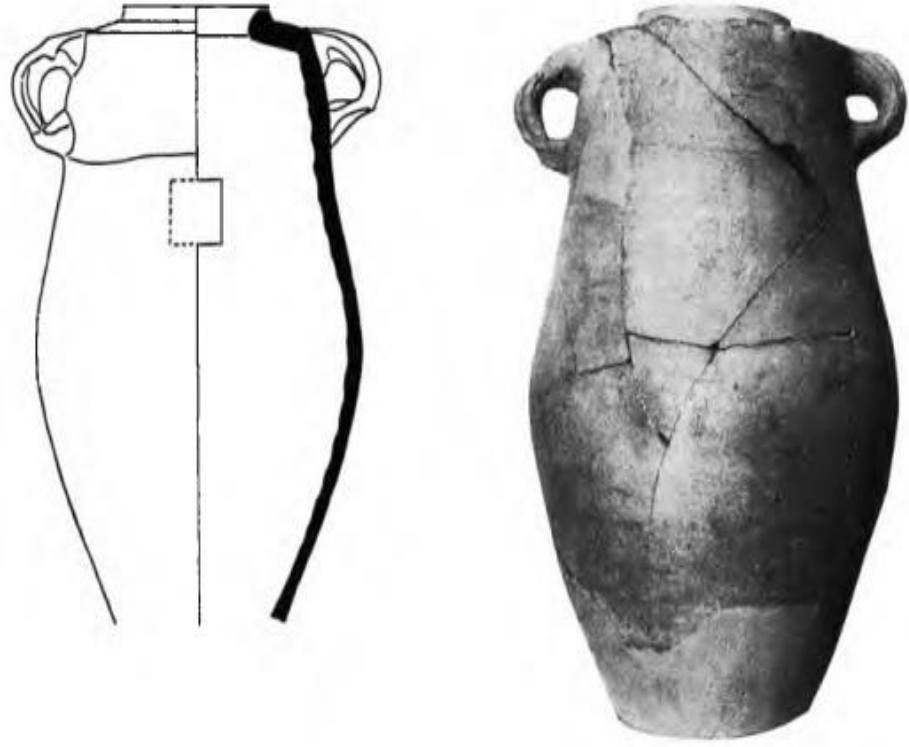
Bernard Geyer, Yves Calvet, “Le «Pont-Barrage» du Nahr Ed-Delbé (Ras Shamra-Ougarit, Syrie), *RSO XXI: Études ougaritiques III*, V. Matoïan, M. al-Maqdissi (ed.), Leuven, 2013, s. 41.

Şekil 41. Minet el-Beida'da 80 Büyük Kavanozun Yer Aldığı Depolama Alanı

Sophie Marchegay, "Un Plan des Fouilles 1929-1935 à Minet el-Beida, le port d'Ougarit", *RSOXIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995*, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Paris, s. 38.

Şekil 42. Kenan Küpü Örneği

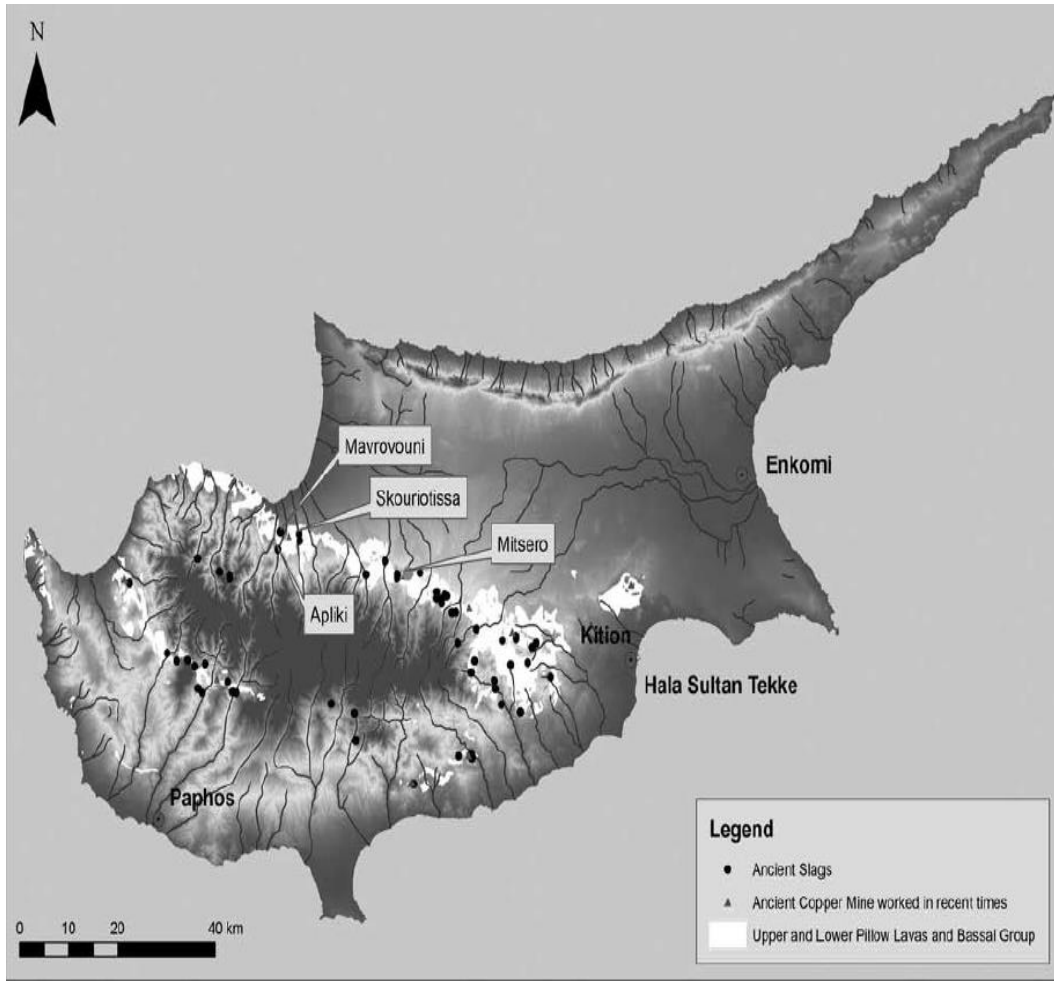
Stanislav Segert, “Une Inscription Phénicienne trouvée à Ras Shamra (fouille 1963)”, RSO XIV: Etudes Ougaritiques I Travaux 1985-1995, M. Yon, D. Arnaud (ed.), Paris, s. 234.

Şekil 43. Ugarit Faunasına Ait Bazı Kalıntılar

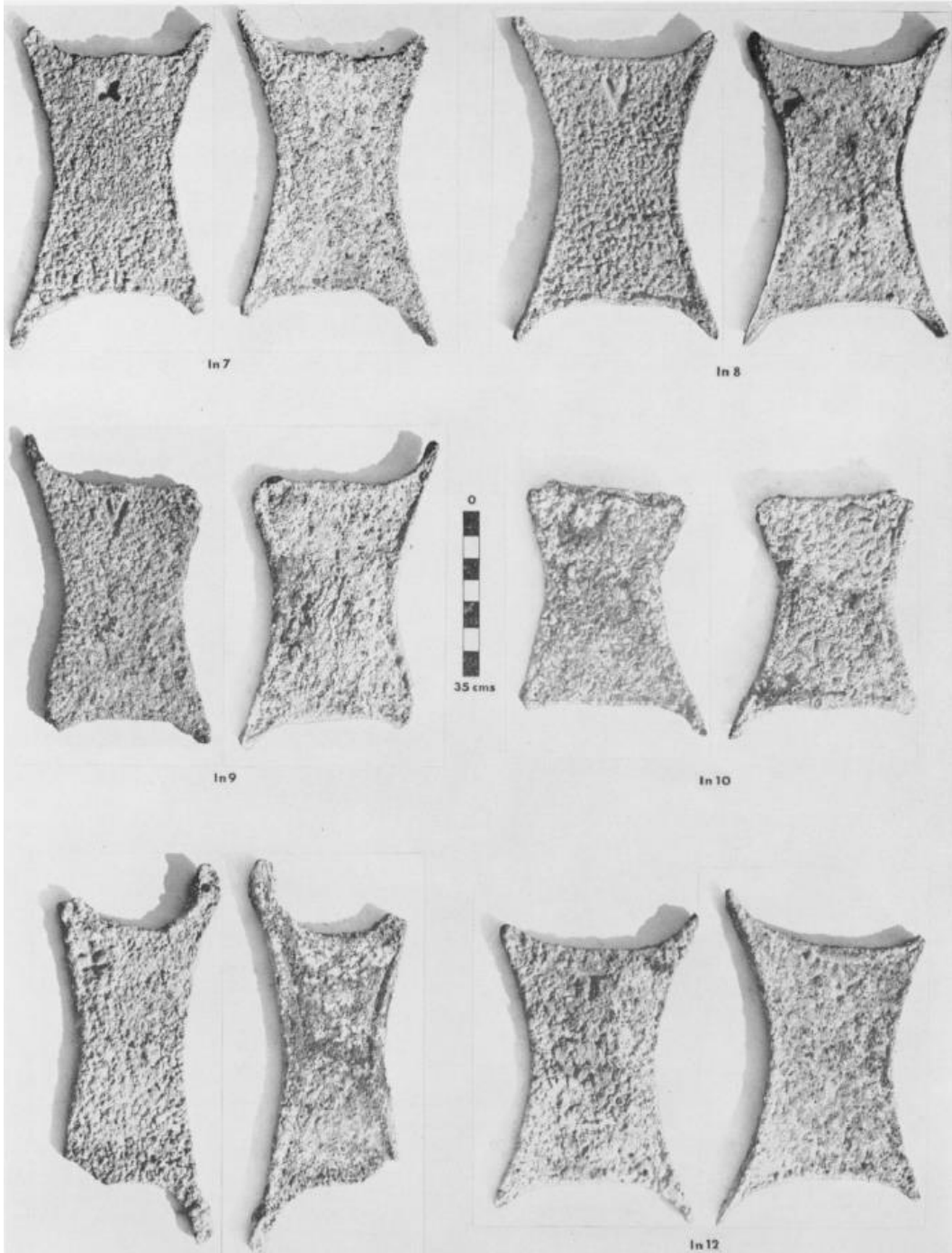
Vila Emmanuelle, “Les vestiges de faune du Palais royal d’Ougarit conservés au Musée national de Damas”, *RSO XVII: Le mobilier du Palais royal d’Ougarit*, V. Matoian (ed.), Maison de l’Orient et de la Méditerranée, Lyon, 17/1, 2008, s. 75.

Şekil 44. Antik Dönem Alaşia Bakır Yatakları

Maria Iacovou, “From regional gateway to Cypriot kingdom Copper deposits and copper routes in the chora of Paphos”, *Eastern Mediterranean Metallurgy and Metalwork*, V. Kassianidou, G. Papasavvas (ed.), Oxford, 2012, s. 59.

Şekil 45. Öküz Gönü Tipi Külçe Bakır Örnekleri

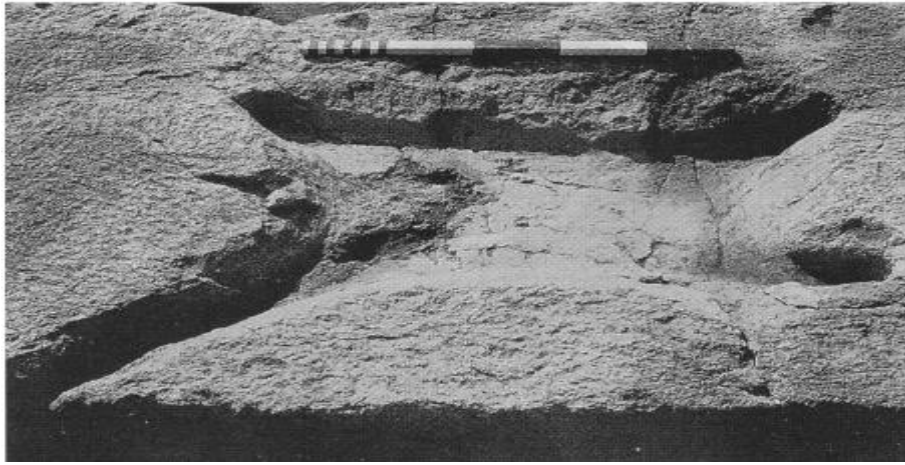
George F. Bass, Peter Throckmorton, Joan Du Plat Taylor, J. B. Hennessy, Alan R. Shulan, Hans Gunter Buchholz, "Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck", *Transactions of the American Philosophical Society*, 57/8, Philadelphia, 1967, s. 55.

Şekil 46. Mısır Thebes'te Amenemopet'in ve Huy'un Mezarında Bakır Külçelerin Taşındığını Gösteren Mezar Resimleri

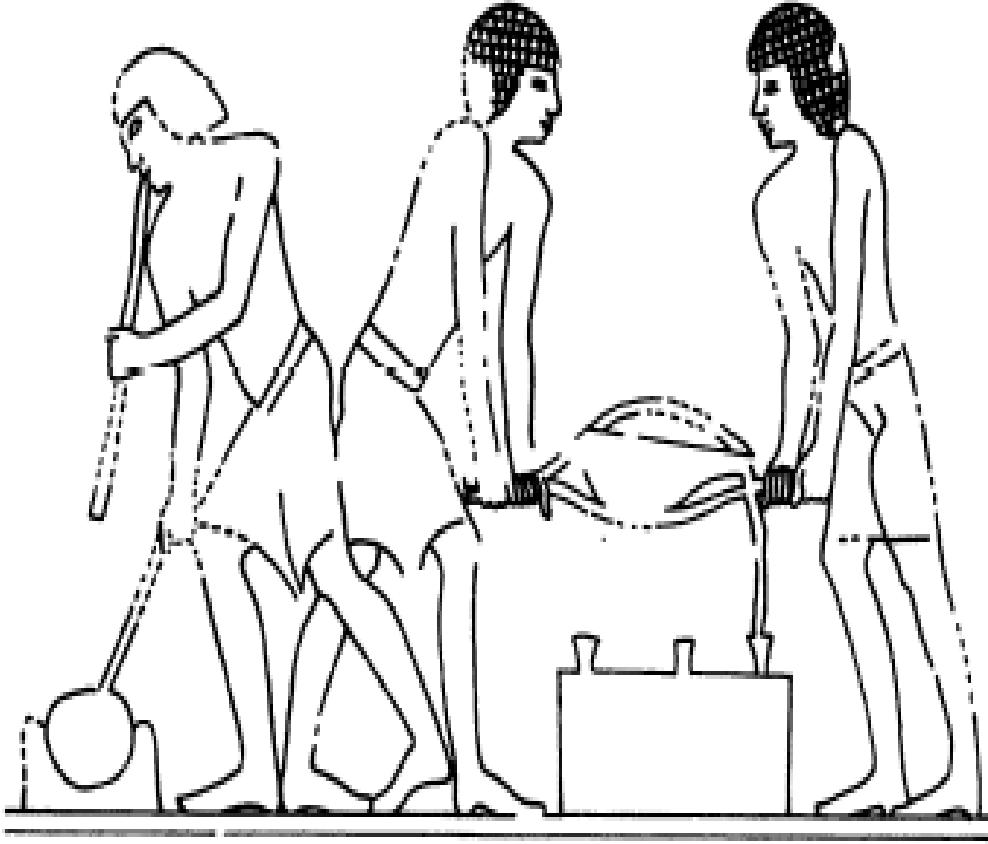
George F. Bass, Peter Throckmorton, Joan Du Plat Taylor, J. B. Hennessy, Alan R. Shulan, Hans Gunter Buchholz, "Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck", *Transactions of the American Philosophical Society*, 57/8, Philadelphia, 1967, s. 65, 67.

Şekil 47. Ras İbn Hani'de Ele Geçen Kireçtaşından Yapılmış Öküz Derisi Külçe Bakır Kalıbı

Valérie Matoïan, Juan Pablo Vita, “Proportional Weights of Metals in Ugarit”, *Semitica*, c. 62, Leuven, Peeters, 2020, s. 32.

Şekil 48. Mısır'da Puyemre Mezarından Metal Döküm Sahnesi

George F. Bass, Peter Throckmorton, Joan Du Plat Taylor, J. B. Hennessy, Alan R. Shulan, Hans Gunter Buchholz, "Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck", *Transactions of the American Philosophical Society*, 57/ 8, Philadelphia, 1967, s. 116.

Şekil 49. Kuzey Sarayı'nın Doğu Girişi

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 61.

Şekil 50. Bronz ve Altından Yapılmış Tanrı El Heykeli

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 132.

Şekil 51. Bronz ve Altından Yapılmış Tanrı Baal Heykeli

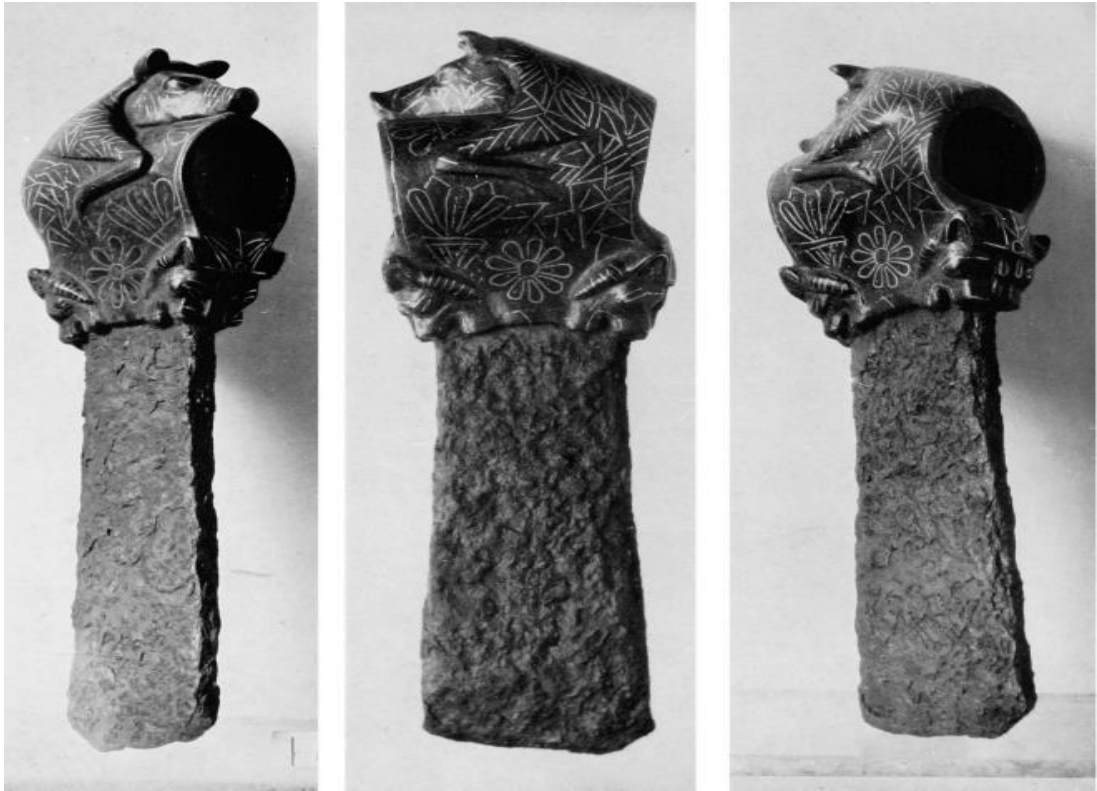
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 132.

Şekil 52. Bronz Üzerine Altın Kaplama Yapılmış Oturan Bir Tanrıçanın Heykeli

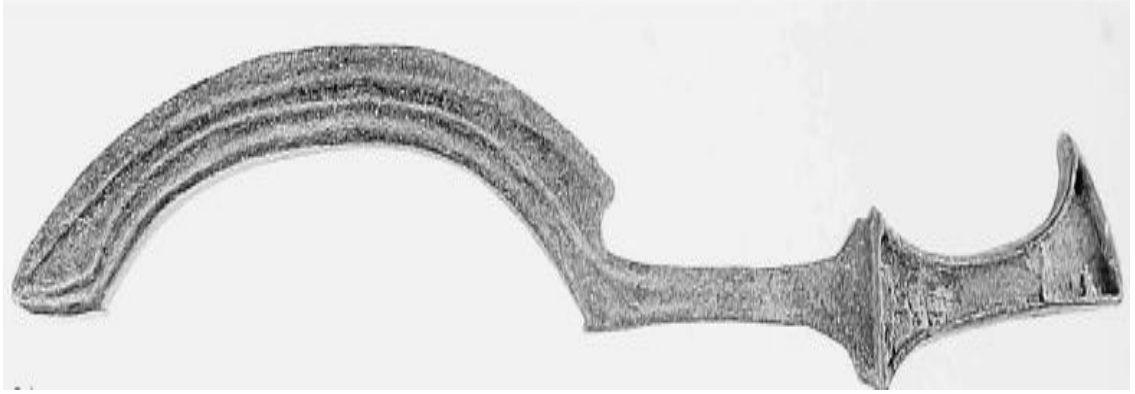
UG I:131.

Şekil 53. Yapımında Üç Farklı Metal Kullanılan Tören Baltası

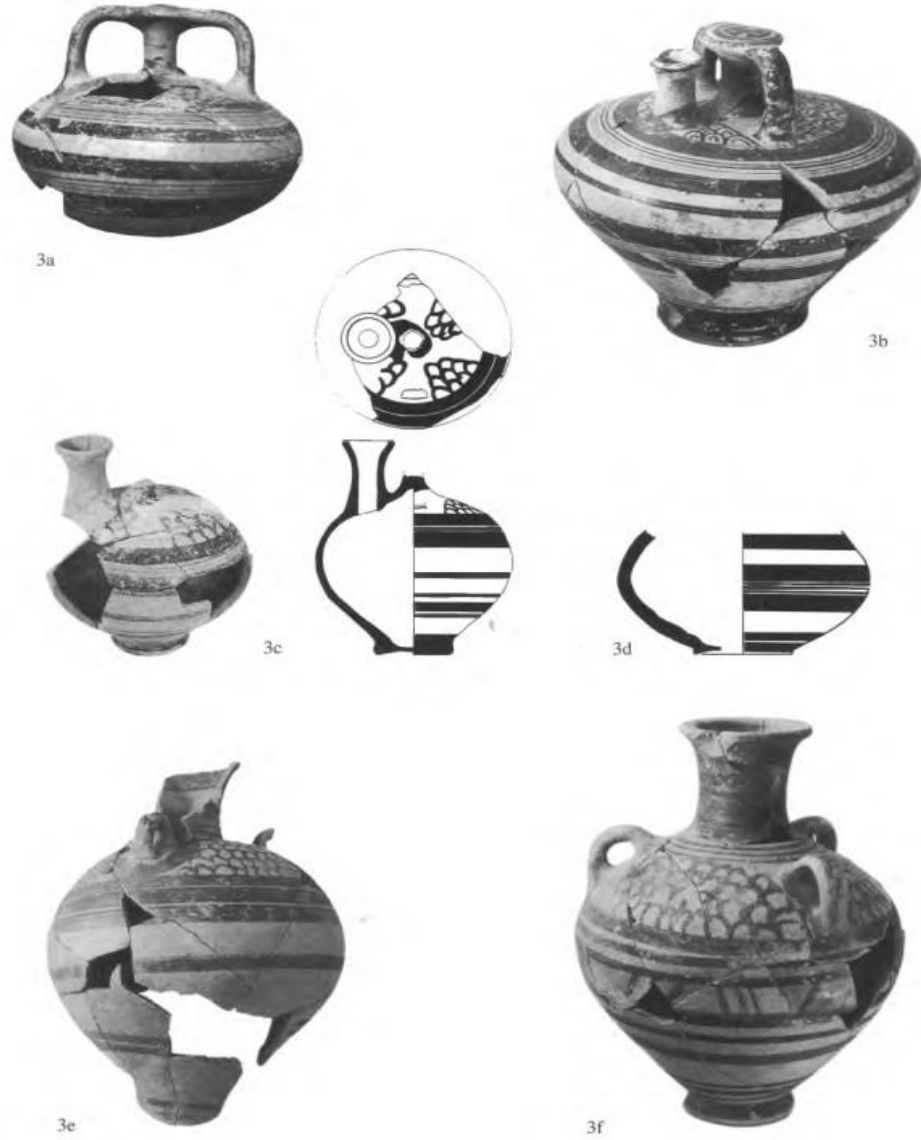
UG I: 110-111.

Şekil 54. Lüks Eşya Kategorisinde Nitelendirilen Tören Silahı

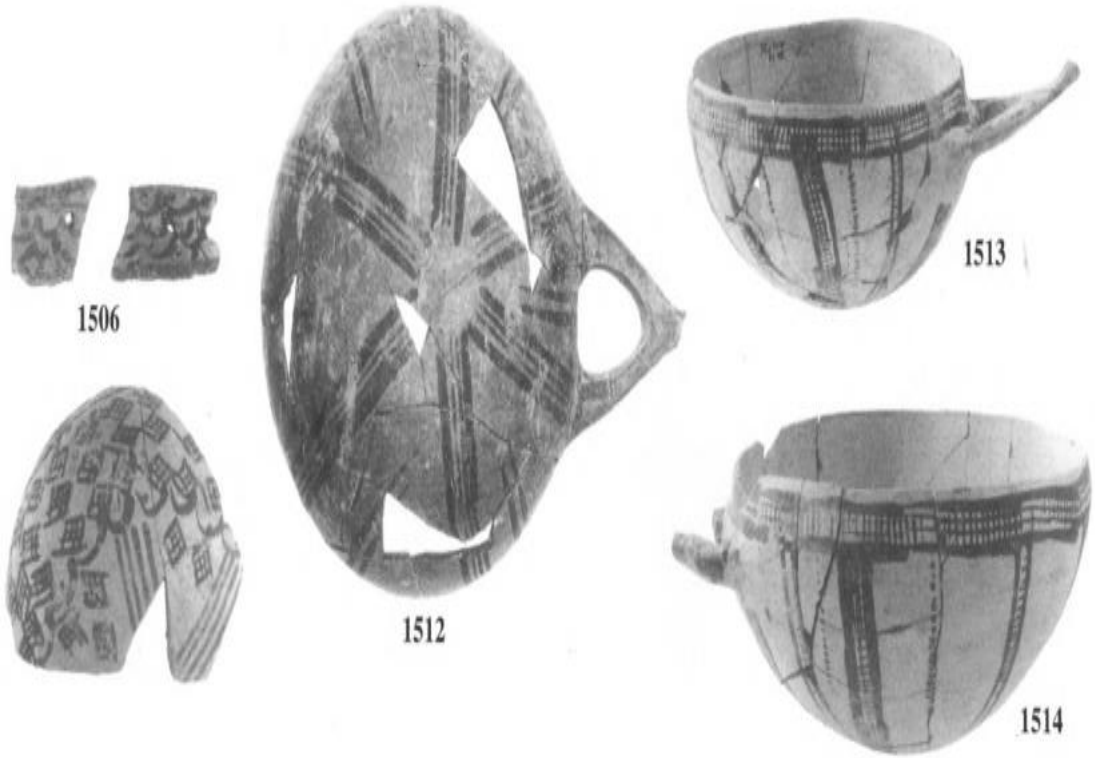
Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 168.

Şekil 55. Üç Kulplu Üzengi Vazo-Kavanoz

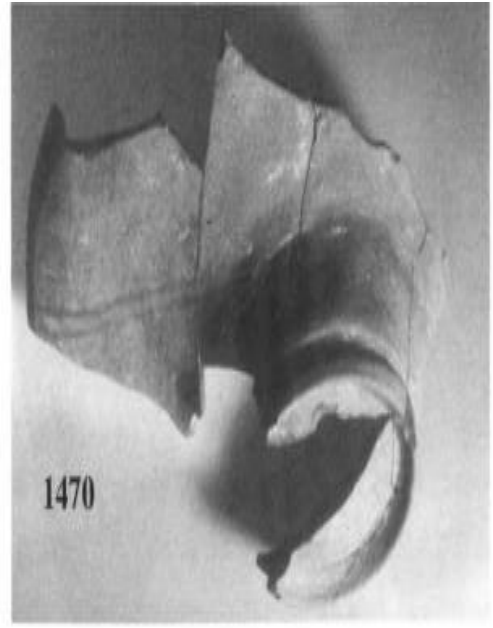
Marguerite Yon, “Répartition et contextes de la céramique mycénienne d’Ougarits”, *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. 20.

Şekil 56. Beyaz Astarlı Seramik

Jean Yves Monchambert, *RSO XV: La Céramique d'Ugarit: Campagnes de fouilles 1975 et 1976*, Paris, 2004, s. 267.

Şekil 57. Taban Halkalı Seramik

Jean Yves Monchambert, *RSO XV: La Céramique d'Ugarit: Campagnes de fouilles 1975 et 1976*, Paris, 2004, s. 267.

Şekil 58. Bilbil

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 144.

Şekil 59. Kraterler

7a

7b

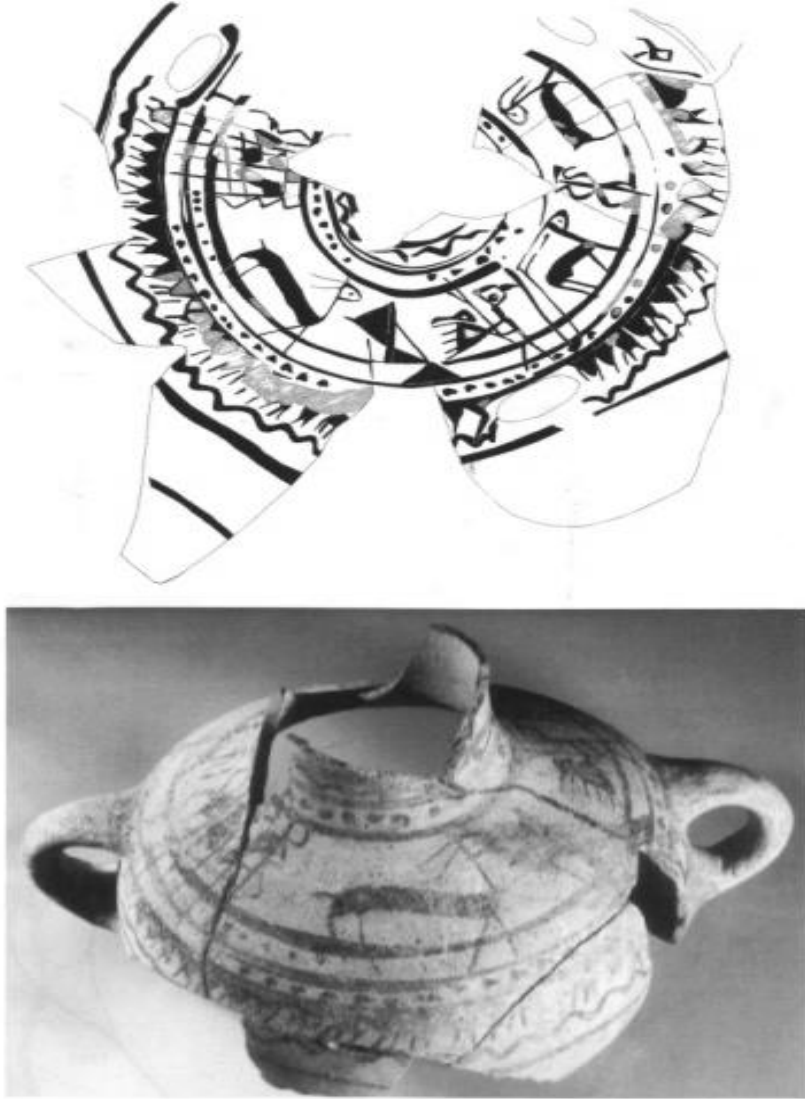
Marguerite Yon, "Répartition et contextes de la céramique mycénienne d'Ougarits", *RSO XIII: Céramiques mycéniennes*, M. Yon, V. Karageorghis, N. Hirschfeld (ed.), Paris, 2000, s. 24.

Şekil 60. Mykenai Rhyton Örneği

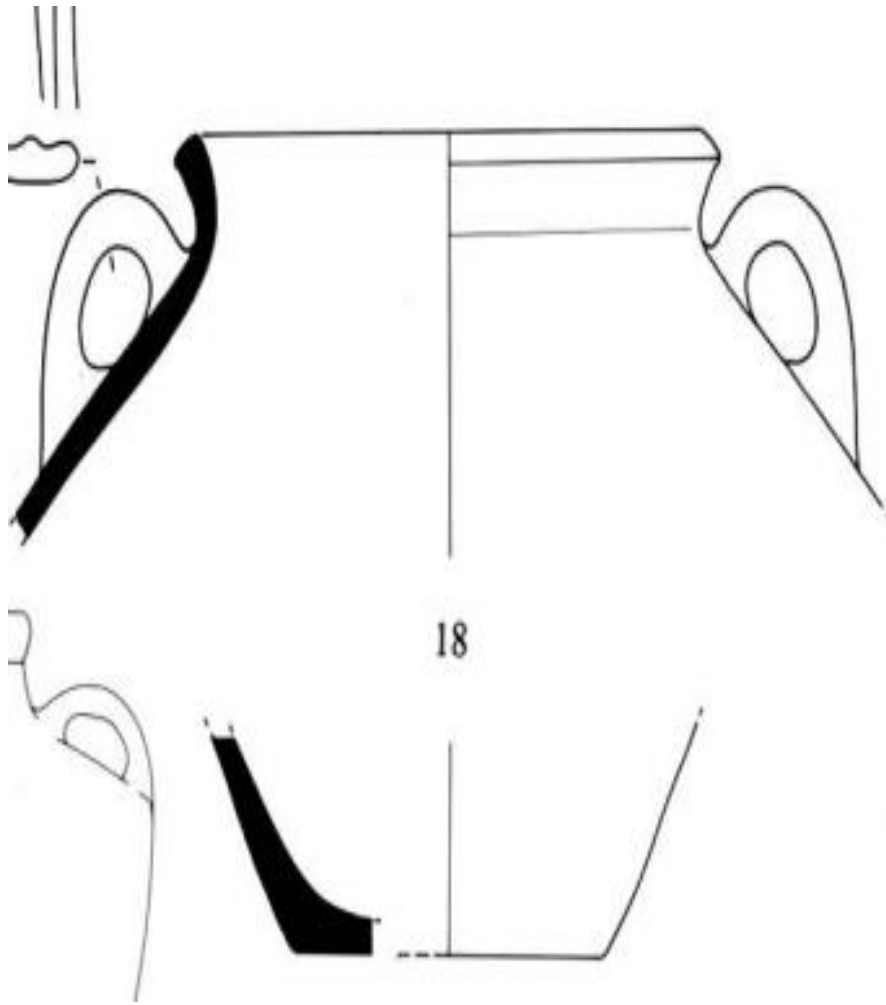
Claude F. A. Schaeffer, "Les fouilles de Ras Shamra-Ugarit", *Syria*, 19/ 3, Paris, 1938, s. 196.

Şekil 61. Yerel Boyalı Seramik Örneği

Jean Yves Monchambert, *RSO XV: La Céramique d'Ugarit: Campagnes de fouilles 1975 et 1976*, Paris, 2004, s. 236.

Şekil 62. Alçaltılmış Çömlek Çizimi

J. Y. Monchambert, "C ramique de fabrication locale   Ougarit   la fin du bronze r cent (1a): quelques exemples", *Syria*, 60/1-2, Paris, 1983, s. 41.

Şekil 63. Ras Şamra'nın Kuzeybatısında Bir Evde Sofra Takımlarıyla Dolu Taş Alan

Marguerite Yon, *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra*, Winona Lake, Indiana, s. 57.

Şekil 64. Mısır Mavisinden Yapılmış Nesne

František Válek, "Foreigners and Religion at Ugarit", *Finnish Oriental Society*, 9/2, Helsinki-Finland, 2021, s. 56.

Şekil 65. Ugarit'te Mavi Camsı Malzemelerden Yapılmış Nesnelere

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 346.

Şekil 66. Cam Boncuklar

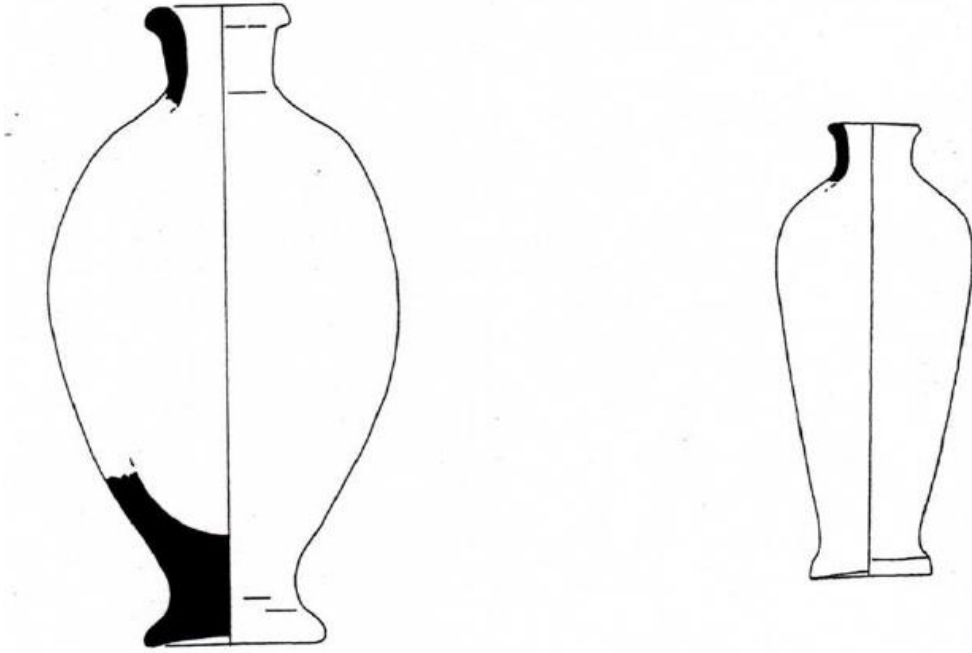
Valérie Matoïan, “Le Mobilier du Palais Royal d’Ougarit: Un nouveau programme de recherche”, *Ougarit au Bronze Moyen et au Bronze Récent*, Y. Callet, M. Yon (ed.), Lyon, 2008, s. 136.

Şekil 67. Ugarit'te Analizi Yapılan Beş Cam Boncuk

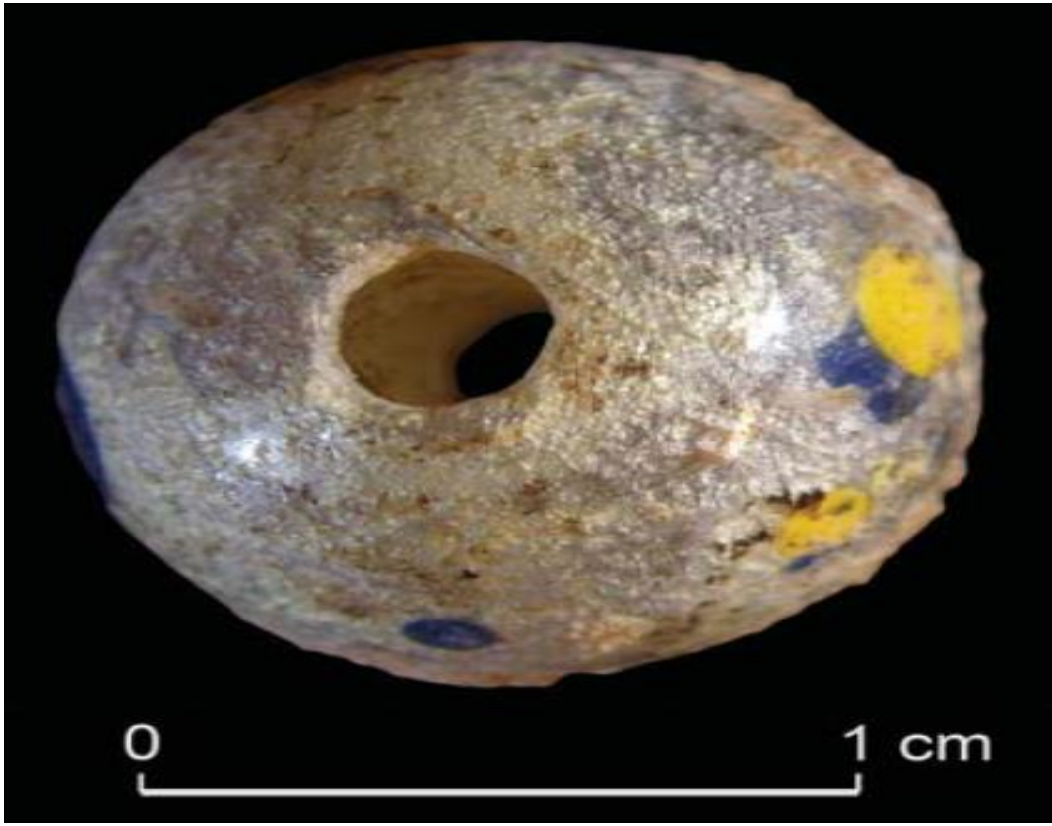
Isabelle Biron, Valérie Matoïan, Julian Henderson, Jane Evans, “Scientific Analysis of Glass from Ras Shamra- Ugarit (Syria)”, *Annales du 18e congrès de l’Association Internationale pour l’Histoire du Verre, (AIHV Annales du 18e Congrès, 2009)*, D. Ignatiadou, A. Antonaras (ed.), Thessaloniki, Greece, 2016, s. 29.

Şekil 68. Sırlı Çömlek Çizim Örneği

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Vitreous materials in Ugarit: New Data”, Culture through Objects Ancient Near Eastern Studies in Honour of P. FLS. Moorey, T. Potts, M. Roaf, D. Stein (ed.), Oxford, 2003, s. 341.

Şekil 69. Bakır ile Renklendirilmiş Küre Şekilli Mavi Cam Boncuk

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 356.

Şekil 70. Kobalt Mavisi Mykenai Kuş Modeli Cam Boncuk

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 356.

Şekil 71. Tek Renkli Mavi-Gri Fayanstan Yapılmış Bir Köpek Heykelciği

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 361.

Şekil 72. Mavi-Gri Fayanstan Üzüm Tanesi Şekilli Boncuklar

Valérie Matoïan, Anne Bouquillon, “Cobalt in blue materials at Ugarit: identification, characterisation, origin”, *Ras Shamra-Ougarit XXVIII: Ougarit, un anniversaire, Bilans et recherches en cours*, V. Matoïan (ed.), Leuven, 2021, s. 350.

Şekil 73. Ugarit'te Kullanılan Tezgâh Ağırlığı

Valerié Matoïan, Juan Pablo Vita, “Wool Production and Economy at Ugarit”, *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean*, C. Breniquet, C. Michel, Oxbow Books, Oxford, 2014, s. 325.

Şekil 74. Şehir Merkezindeki Bir Evde Tekstil Hammaddelerinin Yıkanması ve Kumaşların Boyanması için Kullanıldığı Düşünülen Alan

Valerié Matoïan, Juan Pablo Vita, “Wool Production and Economy at Ugarit”, Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean, C. Breniquet, C. Michel, Oxbow Books, Oxford, 2014, s. 320.

Şekil 75. Murex Kabuk Yığınları

Valerié Matoïan, Juan Pablo Vita, “Wool Production and Economy at Ugarit”, Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean, C. Breniquet, C. Michel, Oxbow Books, Oxford, 2014, s. 323.

Şekil 76. Kraliyet Sarayı'ndaki Fildişi Yatak Üzerinde Bulunan Uzun Elbise Giymiş Bir Kadın Süslemesi

Valérie Matoïan, Juan Pablo Vita, "Textiles and Gender at Ugarit", *Textiles and Gender in Antiquit*, M. E. Harlow, C. Michel, L. Quillien (ed.), 2020, Bloomsbury, London, s. 48.

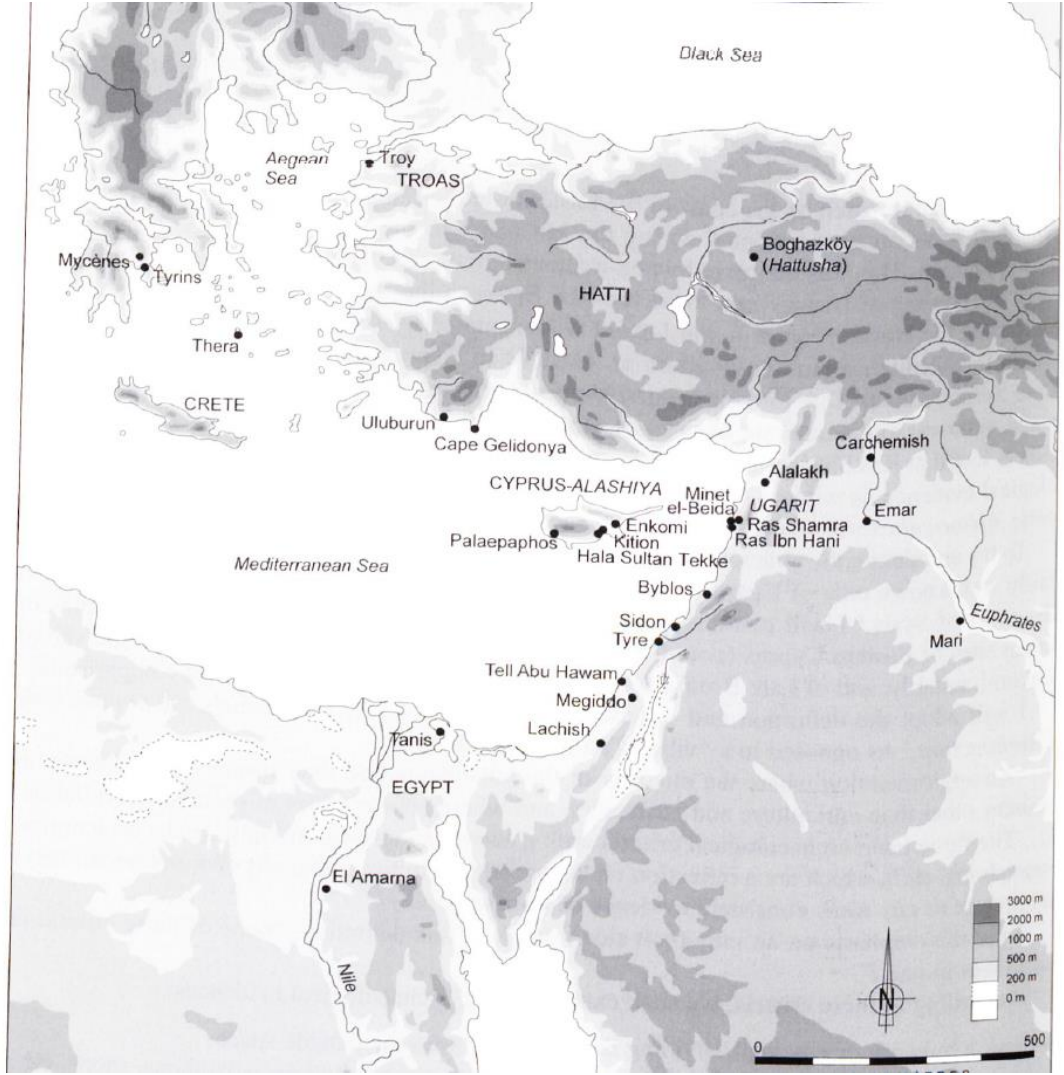
Şekil 77. Ana Kraliçe'nin Konutu'ndan Saçı Kapalı Bir Heykel

0 1 cm

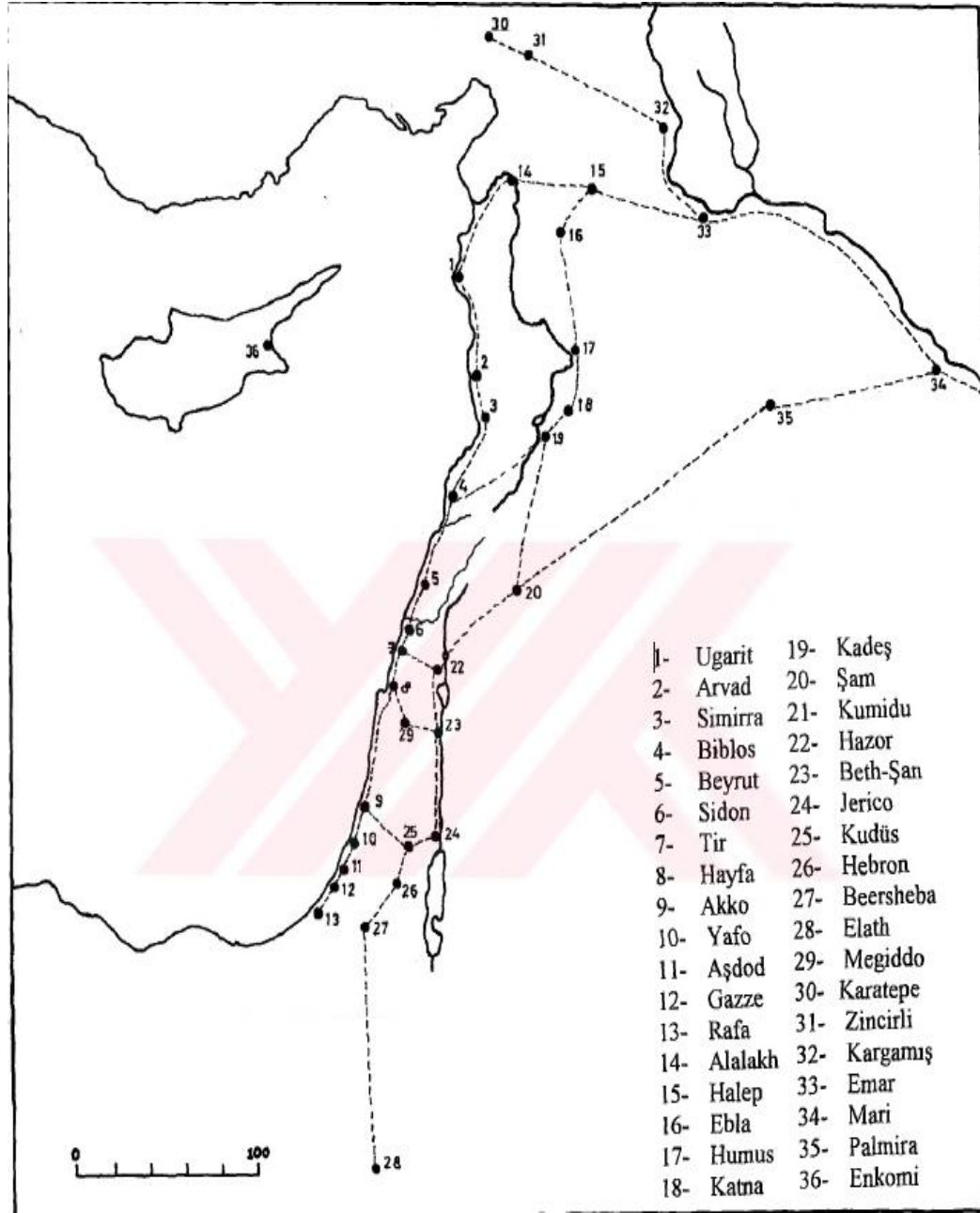
Valérie Matoian, Juan Pablo Vita, "Textiles and Gender at Ugarit", *Textiles and Gender in Antiquity*, M. E. Harlow, C. Michel, L. Quillien (ed.), 2020, Bloomsbury, London, s. 49.

Şekil 78. Doğu Akdeniz'in Haritası

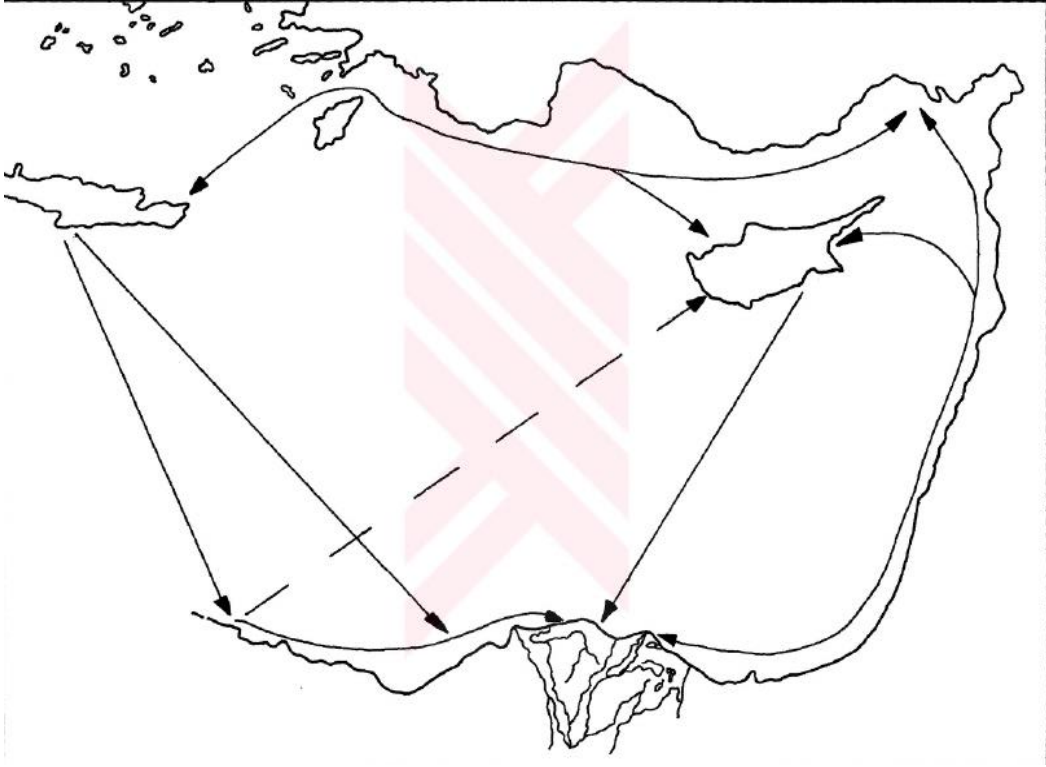
Marguerite Yon, "Cities of...", s. 154.

Şekil 79. Doğu Akdeniz Ticaretinde Kara Güzergâhları

Aylin Ü. Erdem, *Geç Tunç Çağ'da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 222.

Şekil 80. Doğu Akdeniz Ticaretinde Deniz Güzergâhları

Aylin Ü. Erdem, *Geç Tunç Çağ'da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 223.

Şekil 81. Ura'daki Tüccarların Davranışlarını Düzenlemesine Yönelik Belgeyi İçeren III. Hattuşili ve Kraliçe Puduhepa'ya ait Bir Mühür Baskısı

Anson F. Rainey, "The Kingdom of Ugarit", *The Biblical Archaeologist*, 28/4, New Haven, 1965, s. 114.

Şekil 82. Hitit Kralının Mukiş'ten Tahıl İsteddiğine İlişkin Belge ve Kopyası

UG V: 727.